

vita nostra

2011 *revue* 1

Dedemokratizace

Etika

Exodus

Hluchoslepost

Chirurgie

Klima

Onkologie

Sociální stát

Ústavní plnoletost

Vzdělání sester

M. Anděl
V. Bělohradský
J. Hutka

H. Kellerová
J. Příběh

J. Ramba

I. Rupnik

J. Rynda

M. Vácha

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, číslo 1

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 6. 3. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

J. Příbání: Udělají vše?	4
V. Bělohradský: Čas dluhů	9
R. Chandler: Jak zbohatnout	14
J. Rupnik: Tržní hospodářství ano, tržní společnost ne	15

ALMA MATER

K. P. Liessmann: Univerzita nesmí být fabrika	20
Premiér P. Nečas k rektorům o perspektivách VŠ.....	22
109. zasedání ČKR	24
Emeritní rektori o diverzifikaci a etických pochybeních	25
Rada vysokých škol s ministrem	25
Budapeštská deklarace: Studující mají právo rozhodovat o podobě vysokého školství.....	27
Syllabova křída	28
Učebna pro mediky i inženýry	30

ZDRAVOTNICTVÍ

M. Anděl: Je stále zdraví nemocného nejvyšším zákonem?	32
Memorandum o úpravě poměrů ve zdravotnictví	36
C. Höschl a J. Pirk o děkování a odcházení	37
Odcházení a rytířské mravy (J. Blahoš, R. Königová)	40
J. Sokol: Je rovnost jen utopie?	41

OŠETŘOVATELSTVÍ

H. Svobodová: 50 let vysokoškolského vzdělávání sester na UK	44
H. Svobodová: Umíme říci, co je důstojné?	47
H. Kellerová: Příběh hluchoslepé (zpracovala J. Lakosilová)	50

O TEMPORA O MORES

M. Vácha: Role etiky v současné společnosti	58
R. Honzák: Holocaust – nezacelená rána	61
F. Kožíšek: Legrace a zvláštní asociace	63
I. Rynda: Klíčovým slovem je důvěra	65
Průměrná roční teplota v ČR se zvedá	71
P. Rabas: Cestou přes mrtvolu (nejen baobabů)	71

VĚDA

Fórum Věda žije! v parlamentě.....	74
Japonský výzkum reaguje na globální výzvy	75
R. Šlamberová: Vědecká konference českých a slovenských mediků	75
M. Kubecová: 2. pražské mezioborové onkologické kolokvium	78
J. Ramba: Obdivuhodná úroveň středověké chirurgie obličje.....	81

TEXT

J. Hutka: Povídky a bajka	88
---------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Zlý voči	100
--------------------------------	-----

RES PUBLICA

ÚSTAVNÍ PLNOLETOST

SOCIÁLNÍ STÁT

Jiří Příbář

Udělalí vše?

O české politice na prahu ústavní plnoletosti

Moderní národy mají osobitou politickou symboliku, se kterou spojují svou identitu a ideály. Například Francouzi jsou zemí galského kohouta, který symbolizuje národní kulturu a dějiny, ale také Marianny, jejíž ženská postava s frygickou čapkou symbolizuje francouzskou státnost a která je současně i alegorií svobody a rozumu. Jejím nejslavnějším obrazem je patrně Delacroixova Svoboda vede lid na barikády, jehož výmluvnost nenechává nikoho na pochybách, že je to právě síla univerzálního ideálu, co spojuje všechny osoby v jeden národ a vede je ve svazku života a smrti, okamžiku a věčnosti, revoluce i míru. Odvážná a statečná žena symbolizuje svobodu, s níž stojí a padá existence francouzského státu i národa. Moderní demokratický stát má sice hranice, ale jeho ideály musí být univerzální. Právě v tomto duchu chápal i československou státnost Tomáš Garrigue Masaryk, jehož pevná víra v „ideály humanitní“ byla založena také na přísnosti v myšlení a kritickém duchu. Bez kritičnosti není myslitelná věda, ale zrovna tak bez ní nemůže existovat ani žádná demokratická společnost. Moderní demokratický étos spočívá v poznání, že politická vláda není nějakým darem z boží milosti, ale výsledkem lidského úsilí, jehož nedostatky mohou odstranit zase jen vzájemně si politicky rovní a kriticky diskutující i jednající svobodní občané.

Když se před osmnácti lety definitivně rozpadala československá republika, do preambule nové české ústavy se podařilo prosadit princip občanského národa, takže základní text našeho státu našťestí začíná slovy: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku... odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů.“ Tyto věty dnes můžeme brát jako stopu masarykovského přesvědčení o univerzální platnosti a kritické síle demokracie a občanské svobody. Paradoxní je, že se k nim nově vznikající republika přihlásila v době, kdy se společně se zánikem Československa ve střední Evropě zhroutily ideály republikánského federalismu, který zde po americkém vzoru chtěl Masaryk a další demokraté vybudovat proti zhoubné přesile etnonacionalistů a odpůrců parlamentní demokracie.

V těchto dnech Česká republika dosáhla plnoletosti, a tak se můžeme právem ptát, jaké politické symboly si za ten čas osvojili její občané a jaké ideály jsou vlastní její státnosti i každodenní politice dnes. Obávám se, že spíš než alegorický obraz svobody vedoucí svůj lid lze dnešní českou politickou situaci přirovnat

k cyklu „Udělám vše“ od české sochařky a výtvarnice Eriky Bornové. Ten se skládá z jednotlivých plastik prostitutek bez tváří, zato však v sexuálně vyzývavých polohách, ve kterých se nabízejí všem potenciálním zákazníkům. Bornové se s mimořádnou citlivostí podařilo odhalit skandálnost mediálního násilí a reklamního odosobnění sexu. Zpodobněná bídná situace prostitutek může ale zrovna tak sloužit jako alegorie dnešní společnosti, ve které lze inzerovat a prodávat doslova vše, ať se jedná o genitálie padesátileté žižkovské „dominy“ v běžně dostupných tiskovinách nebo politické hlasy a vliv politiků z Dejvic a dalších pražských čtvrtí.

Vývoj v hlavním městě po loňských volbách a prosáklost stranických i ministerkých aparátů korupcí, jejíž oblundné rozměry před Vánoci ukázala další v řadě afér, tentokrát na ministerstvu životního prostředí, jsou výmluvným obrazem naší doby. Politickým stranám a jejich vůdcům už nehrozí prorůstání organizovaným zločinem. Strany a někteří ústavní činitelé se totiž dnes jako organizovaný zločin chovají!

V takové situaci potom naši politickou existenci ohrožují především dva typy politické redukce, a to politiky na obchod (ať legální, nebo zločinný) a dále přesvědčení, že politika je jen recyklace moci mezi mocnými, na kterou se bezmocní občané mohou pouze dívat v klamně iluzi, že všechno nakonec řídí svými hlasy ve volbách do zastupitelských orgánů.

Ani jedna ze zmiňovaných redukcí není samozřejmě ničím, co by bylo platné jen pro českou společnost, protože jde o obecné tendence moderní politiky. V naší ústavní demokracii se ovšem jedná o nebezpečnou a potenciálně smrtelnou součást jejího genetického kódu. **Od počátku 90. let zde totiž převládala primitivní představa o pluralitní demokracii jako systému, který je pouhou odvozeninou tržního mechanismu a jehož podstata spočívá v tom, že si strany svými idejemi a programy kupují voličské hlasy, a voliči si naopak za tyto hlasy kupují svou vládu.** Druhá redukce je potom zakódována v samotném ústavodárném procesu rozpadu federace a vzniku samostatné České republiky. Před osmnácti lety si většina v obou národech rozdělení nepřály, takže nakonec povolební ústavní krizi nebylo možné rozhodnout v referendech, ale prostřednictvím ústavně řízeného a zákony provedeného rozpadu federace. Pokud by Češi nebo Slováci rozhodli o samostatnosti v referendu, byl by to jejich sebeurčující a ustavující akt, od něhož by se všechny další procesy budování samostatné státnosti a ústavnosti musely odvíjet. V roce 1992 se ovšem jednalo o rozdělení statků mezi dvě nově vznikající nezávislé republiky, které doprovodil přesun moci z federálního uspořádání do nástupnických států.

Hnací motorem tehdejšího obnovení české státnosti a ústavodárného procesu bylo především sebeustavení a kontinuita vládnutí tehdejších elit. Někteří politici dokonce navrhovali, že samostatnou republiku lze založit i bez nové ústavy a že moc lze v takovém státě vykonávat i v ústavním provizoriu. Výsledný ústavní dokument tak byl spíš nechtěným dítětem, což také vysvětluje, proč veřejnost dodnes

podceňuje jeho význam i proč se k němu někteří politici chovají macešsky, pokud mu rovnou nechťejí odebrat orgány, například Senát nebo Ústavní soud, a zbytek těla rozprodat podle zákona nabídky a poptávky.

Názor, že politická moc je volně obchodovatelným zbožím, které podléhá přirozeným zákonům trhu, a ne ústavě jako nejvyššímu zákonu demokratické politické společnosti, tak představoval ústřední hrozbu pro českou ústavnost již od samého okamžiku jejího zrodu. Podle tohoto názoru politik nabízí k prodeji všem potenciálním zájemcům moc spojenou se svým úřadem či pozicí. Takový úřad je sám o sobě vytouženým zbožím, k jehož získání pomáhají ti, kdo jsou opravdu schopni „udělat vše“. Noční můra poslední prezidentské volby a typy lidí angažovaných k získání rozhodujících hlasů byly neklamným znakem toho, do jaké míry jsou dnešní politické elity ochotné vystupovat jako organizované gangy. Byla to ukázka kriminogenního prostředí, v jakém se dnes u nás rozhoduje v politických i ústavních procesech.

K demokratickému přesvědčení patří, že se neptáme ani tak, kdo byl zvolen, ale jak byl zvolen, tj. dáváme vždy přednost legitimitě ústavní nebo právní procedury před charismatem konkrétního politika. Demokracie se bez charismatických vůdců neobejdou, ale o to víc je třeba podřídit jejich jednání přísným pravidlům obecných zákonů. V tom spočívá princip vlády práva a s ním spojené ideály svobody a rovnosti všech občanů před zákonem. K našemu zděšení ovšem dnes vidíme nejen to, že leckterý politik si připadá orwellovsky „rovnější“, ale především, že politici stran s protichůdnými programy se stali navzájem zaměnitelní a o jejich koalicích rozhoduje obchodní, a ne politický zájem.

Tito lidé věří méně své vlastní politické moci než síle peněz, která je podle jejich vlastního přesvědčení u moci drží. Jejich postup je tak klasickým příkladem depolitizace, jejíž podstatou je udržovat toky investic a zisků vlivných podnikatelských skupin a současně eliminovat jakékoli projevy demokratické vůle voličů, které by takový byznys mohly narušit. Tady nevládne ani politické charisma živé souhlasem veřejnosti, ani respekt k ústavě a zákonům, ale jen víra v obchodní logo strany.

Společenská smlouva musí být předobrazem každé ústavní demokratické vlády. Její podstata spočívá v tom, že sobě rovní občané ustavují svou vlastní vládu, která se zavazuje vládnout v duchu veřejného zájmu a podle předem stanovených ústavních a právních pravidel. Tato pravidla se mají měnit co možná nejméně, a rozhodně ne tehdy, když by to byl jediný způsob, jak se mocní mohou udržet u moci.

Společenská smlouva je velkou moderní fikcí o legitimní vládě občanů, v níž se soustředí oba moderní politické ideály, tj. svoboda a rovnost, ale také vědomí politické odpovědnosti. Jak ukázal již v 17. století anglický filozof Thomas Hobbes, vláda, jejímž výlučným cílem není ochrana a blaho celého politického společenství

a která chce prosazovat úzké skupinové zájmy, ztrácí svou legitimitu. V českých podmínkách jsme ale již od konce 90. let svědky neustálých pokusů o privatizování politiky, která je pro některé politiky jen přirozeným pokračováním privatizace státního hospodářství. Ve svém omezeném cynismu si přitom neuvědomují, že privátní politika nemůže fungovat právě tak, jako nemohl fungovat onen pověstný socialistický trh. Přesto se v pravidelných intervalech a na různých úrovních vládnutí objevují snahy nahradit princip společenské smlouvy systémem opozičních smluv mezi těmi, kdo si jednou provždy a bez ohledu na demokratickou vůli chtějí vládu mezi sebou dělit. Na rozdíl od společenské smlouvy je podstatou všech opozičních smluv snaha stabilizovat moc a provozovat ji tak, aby ji nemohl zasáhnout případný protest voličů.

Není náhoda, že vedle smluvně „ošetřeného“ rozdělení sfér vlivu v hospodářské sféře byla hlavním cílem Klausova a Zemanova paktu v roce 1998 změna pravidel hry, tj. především volebního zákona a financování politických stran tak, aby zlikvidovaly potenciální soupeře ještě před demokratickými volbami. Změna pražského volebního systému těsně před minulými volbami tak nebyla vůbec ničím novým, naopak jen navázala na dlouhou řadu pokusů o vymazání politického a názorového pluralismu a nastolení režimu, v němž dvě politické strany budou střídatě posluhovat stejným hospodářským skupinám a současně z toho mít prospěch.

Českému voliči dnes není třeba připomínat, že tato verze hry na většinový systém dvou stran by u nás jistě nevedla k odpovědné vládě jako ve Velké Británii nebo prezidentským autoritám typu F. D. Roosevelta, ale že by skončila v beztvaré hmotě sice průměrně inteligentních, ale zato nadprůměrně zkorumpovaných úředníků s nečitelnou tváříd, vždy připravených k obcování s klientem s „nejvyšší nabídkou“, přesně po vzoru modelů Eriky Bornové.

Knihy jako Listy federalistů nebo Peroutkovo Budování státu nám připomínají, že budovat stát a jeho ústavnost si vždy vyžaduje také morální a politické ospravedlnění před jeho občany i okolním světem. Po sjednocení Německa tak například Jürgen Habermas a další osobnosti německého veřejného a politického života požadovali, aby se namísto dosavadního Základního zákona německé federace přijala definitivní demokratická ústava pro sjednocený německý lid, která by zároveň ujistila okolní země o tom, že z takového souseda nemusejí mít strach a mohou s ním spolupracovat na bilaterální i evropské úrovni.

Jestliže sjednocené Německo promarnilo svou příležitost stvrdit novou demokratickou a evropskou identitu v originálním ústavním dokumentu, čeští ústavodárci před osmnácti lety jen narychlo a povrchně převzali důležité prvky prvorepublikové ústavy z roku 1920 a smíchali je s několika kusými filozofickými argumenty. Přitom se v rozjitřeném a zrychleném čase dělení federace ztratil hlubší politický smysl demokratického konstitucionalismu jako procesu, v němž si svrchovaný de-

mokratický národ ustavuje občanskou vládu sám nad sebou. Bez politického étosu a intelektuální vytríbenosti tak naše ústava vznikala za všeobecného přesvědčení, že hlavní důvod jejího přijetí byl negativní, totiž rozpad federace.

O to víc nám dnes hrozí to, co kdysi Friedrich Nietzsche popsal ve svém Zarathustrovi těmito slovy: „Stát, tak se jmenuje nejstudenější ze všech studených netvořů. Studené také lže; a tato lež mu leze z tlamy: Já, stát, jsem národ.“ Nietzsche zde v básnické zkratce přesně zachytil politický rozpor modernity, totiž touhu státní moci přivlastnit si národ a ve jménu jeho kultury ospravedlňovat své násilí na jiných národech i vřech, kdo se vymykají státně definovaným představám o národní kultuře.

Kde chybí vědomí občanských ideálů a vzájemné solidarity všech příslušníků demokratického národa, tam se otevírá prostor pro kulturní boj, ať jsou jím nahnědlé halekačky Daniela Landy, primitivně antievropské vzývání modly národního státu nebo boj o oficiálně schválený výklad nedávných dějin. Pro ten si některé postkomunistické vlády rovnou zřídily instituty či ústavy národní paměti, podle jejichž výkladu byl Lech Wałęsa agent tajné policie a Milan Kundera fanatický udavač. Není divu, že s takovými instituty a jejich politickým prostituováním dějin nechce svobodná akademická obec historiků spolupracovat.

Nejen Nietzsche, ale i Hobbes věděl, že stát je monstrum srovnatelné s bájným Leviathanem, a proto je třeba spoutat ho silou společenské smlouvy, aby sloužil celé obci, a ne jen některým stranám a jejich klientům. Právě proto osvícenci považovali ideál ústavní vlády za stejně důležitý jako lidskou svobodu a občanskou rovnost. Naše současné rozpaky z budování českého státu v posledních osmnácti letech jsou potom důsledkem neschopnosti občanské veřejnosti uvědomit si tuto sílu a využít ji k tomu, abychom si alespoň zpětně nějakou formu společenské smlouvy od našich ústavních činitelů a politiků vynutili, a to případně i za cenu občanské neposlušnosti. V opačném případě nám totiž hrozí, že „lži ze studených tlam“ našich státních představitelů z nás dříve či později udělají snadno manipulovatelné stádo národa, který se bojí svého okolí, svých vlastních dějin i sebe sama. Takový národ by potom jistě vyžadoval vůdce, který se nebude rozpakovat „ve jménu národních zájmů“ pošlapat i ty nezákladnější principy ústavní vlády.

Otázkou zůstává, kdo by chtěl v takovém státu žít kromě těch, kdo jsou ochotni „udělat vše“.

Právo, příloha Salon, 6. 1. 2011

Václav Bělohradský

Čas dluhů

Co jsou dluhy? Jan Werich pojal (trochu sexisticky) Shakespearovu hru Jindřich IV. jako metaforu mužské existence. Život každého muže může být vyprávěn jako spor mezi napraveným princem Jindrou a požívačným tlustochem Falstaffem, kumpánem jeho mládí. Od okamžiku, kdy se rozpustilý princ stává králem – Jindřichem V., bere svůj život jako dluh, který je třeba splatit velké kauze – království, Bohu, dějinám; ten druhý, nenapravitelný prostopášník Falstaff, chce naopak ze života vysát každou kapku, dokud na něj smrt nepošle svého exekutora. Líbí se mi Werichův existenciální výklad dluhu, můžeme jej filozoficky shrnout asi takto: v každém z nás je král, který ví, že život je dluh vůči celku společnosti, vůči těm, kteří vystavěli historický svět, do něhož jsme se narodili; je v nás ale i pokušení ten dluh nesplatit a prožít svůj život jako něco, co s námi začíná a končí, co patří jen nám. Konzumismus je Falstaff, každá kritika konzumismu je Jindřich V.; ale i konzumismus má svou relativní pravdu, je v něm osvobozující energie.

Přišel čas Jindřicha V., **splácení dluhů se stalo zaklínadlem doby. Naše dluhy ale mají kořeny hluboko v Zemi, škrtáním je nevyřešíme. Ano, v Zemi s velkým Z, protože nejrychleji narůstá dluh, který my, pozemšťané současní, máme k pozemšťanům budoucím, vypůjčujeme si od nich na naše dnešní pošetilé plýtvání, ničíme jim pozemské klima, otravujeme jim oceány a podzemní vody, děláme jim díry do oblohy, přírodu proměňujeme v jednu obrovskou skládku odpadků.**

Modernost byla především osvobozováním práce od redukce na pouhou obživu vynucenou pudem sebezáchovy; osvobozená práce je „svobodnou tvořivou činností“, skrze níž přispíváme k budování historického světa našeho národa, a splácíme tak dluh vůči těm, kdo jej budovali před námi a přijali nás do něj. Práce ale už dávno přestala být budováním lidských historických světů a stala se nesmyslným koloběhem výroby a spotřeby, který naše historické světy plní a vysává.

Heslem vlády škrtů je *Jen soukromý sektor vytváří bohatství, ne stát!* Soukromý sektor ale nevytváří bohatství, jen zisk, a to stále častěji na úkor našeho bohatství. Co je bohatství? Označme přívlastkem radikální ty potřeby, které nelze uspokojit jen individuálním úsilím nebo penězi, jejich uspokojení závisí na kvalitě celé společnosti. Patří mezi ně potřeba uznání sebe sama jak sociální, tak materiální, které můžeme získat jen ve svobodném veřejném prostoru v neautoritativní komunikaci s druhými lidmi; radikální jsou i potřeby biologické, jsme jedna z forem života na Zemi, jako živé bytosti potřebujeme v dětství, ve stáří i v nemoci péči společenství, do něhož jsme byli přijati; radikální je i potřeba archie, průhledných pra-

videl jednání, která všichni lidé respektují, a tím se osvobozují od strachu z násilí; a radikální je i potřeba práce ve smyslu svobodné činnosti, skrze niž člověk mění ke svému obrazu svět, v němž žije.

Bohatství je jen to, co zvyšuje kvalitu společnosti, a tím i její schopnost uspokojit radikální potřeby. Stát má svůj zájem, svůj *raison d'état*: hájit bohatství celku proti zaslepené vůli k zisku soukromého sektoru. Ten má své špinavé tajemství – je totiž chronickým neplatičem dluhů. Využívá například přírodu, ale do výrobních nákladů nezahrnuje výdaje na obnovu zdevastovaného životního prostředí, podobně výrobci automobilů neplatí náklady na léčení nemocí, které automobilová doprava způsobuje. Říká se tomu učeně „externalizace nákladů“, neboli privatizace zisků, kolektivizace nákladů.

Soukromý sektor přesouvá významnou část svých nákladů na občany, ti ale nemají právo rozhodnutí podnikatelů vetovat. Dluhy soukromého sektoru narostly za poslední půlstoletí do katastrofálních rozměrů, neoliberální stát je přenáší na všechny občany, a tím soukromý sektor dotuje. Povinné odvádění dávek do soukromých penzijních fondů je například jistým druhem vyvlastňování občanů.

Soukromý sektor dluží především za motivaci k práci svých zaměstnanců, za jejich schopnosti, které se formují díky péči rodičů a také panu učiteli (třeba i souduhu učiteli, proč ne?), který si vážil otázek nepokojného žáka a povídal si s ním po škole. Spisovatelovo dílo není jeho soukromé vlastnictví, je dlužen svému učiteli češtiny, probudil v něm smysl pro jazyk, vědec zase je dlužen své profesorce fyziky, ta ho učila klást si otázky, které se ve škole neprobíraly. Soukromý sektor je také zadlužen u matek a otců těch, kdo padli v různých válkách o naftu či za obchodní výhody. I terorismus a statisíce mrtvých civilistů v Iráku jsou nesplacené dluhy soukromého sektoru.

Připomeňme si **dluhy soukromého sektoru** vůči různým národním společenstvím a vůči lidstvu obecně. Na prvním místě je ***dluh chemického průmyslu***. Dvě místní jména jsou plná historie: Seveso a Bhópál. The Bhopal gas tragedy byla nejhorší průmyslová katastrofa světa. Odehrála se v noci z 2. na 3. prosinec 1984 v továrně na pesticidy Union Carbide India Limited v lokalitě Bhópál v Indii. Únik jedovatých sloučenin z továrny zasáhl několik tisíc lidí, úředně stanovený počet mrtvých byl 2259, vláda státu Madhjadpradéš potvrdila celkový počet mrtvých 3787 otrávených jedovatým plynem, jiné vládní materiály hovoří o 8000 mrtvých v prvním týdnu a dalších 8000 zemřelo v důsledku nemocí vyvolaných otravou plynem. Vládní zpráva z roku 2006 uvádí, že únik plynu zavinil 38.478 zraněných, z toho 3.900 s trvalými následky. V roce 1976 nad italským městem Seveso unikl dioxin z továrny ICMESA, důsledky té katastrofy nejsou odstraněny dodnes.

Jan Keller píše v časopise Nový Prostor č. 358: Ostrava a okolí patří mezi nejmíce znečištěné oblasti v celé Evropě. (jeden z hlavních původců je) nadnárodní fir-

ma ArcelorMittal vlastněná jedním z nejbohatších mužů planety... V roce 2003... vzala na sebe firma závazek investovat do ekologizace své výroby během deseti let celkem 8 miliard korun... Výsledek ekologizace si mohli občané Ostravy a okolí vychutnat naposledy letos v zimě, kdy v důsledku inverze dýchali všemožné chemikálie... po dobu nějakých čtyřiceti dnů... Kdo zaplatí kyslíkový dluh vůči Ostravanům?

Druhým obrovským tvůrcem dluhu je **automobilový průmysl**, jeho výrobky přímo i nepřímo vraždí desetitisíce lidí. Všechny státy EU navíc automobilový průmysl dotují – ať už ve formě daňových úlev, pomoci při budování průmyslových zón či pobídek k nákupu. V nové publikaci Ekologického institutu Veronica Účinky výfukových plynů z automobilů na lidské zdraví (autor MUDr. Miroslav Šuta) se dočteme, že následky vdechování znečištěného vzduchu předčasně zabíjejí asi 370 tisíc lidí ročně a že automobily jsou hlavní příčinou znečištění ovzduší.

Evropská agentura pro životní prostředí (EEA) konstatovala, že emise skleníkových plynů způsobené dopravou jsou hlavní překážkou na cestě EU ke splnění cílů Kjótského protokolu. Podle EEA se v letech 1990–2004 snížil objem skleníkových emisí z řady odvětví ekonomiky (energetika, průmysl, zemědělství), ale emise z dopravy se výrazně zvýšily. Za období 1990–2003 se v zemích EU přeprava osob zvýšila o 20 procent, ale emise skleníkových plynů z dopravy se zvýšily o 25 procent. Podle EEA způsobuje doprava ve starých členských státech Unie (EU 15) více než pětinu emisí skleníkových plynů, přičemž silniční doprava činí 93 procent dopravních emisí... Osobní auta jsou zdrojem asi 12 procent emisí CO₂ v EU, ale dobrovolný závazek automobilek zvýšit efektivnost vyráběných vozidel nepřinesl předpokládané zlepšení. Podle EEA Česká republika patří v Evropě mezi země nejvíce zamořené exhalacemi z osobní dopravy.

Zatřetí v ČR je soukromý sektor dlužen všem občanům za **náklady na systémovou transformaci**. Podle výpočtů ministerstva financí cesta k tržní ekonomice stála od roku 1991 Českou republiku 700 miliard korun. Tyto peníze stát dal například na sanaci bank před privatizací nebo na pomoc státním podnikům. Jednoznačně nejvyšší sumu, 370 miliard, spolky banky, které stát před prodejem očišťoval od špatných úvěrů. Nejvíce, 83,2 miliardy korun, do nich stát dal v roce 1998. Restrukturalizace podniků vyšla stát na zhruba 136 miliard korun, do sektorů domácností (například náhrady za krach kampeličky) šlo 50 miliard korun. Na úrocích, na dobývání pohledávek nebo jako náklady privatizace stát vynaložil 135 miliard korun, navíc zaplatil za úvěry, za něž se zaručil, přes 20 miliard korun...

Byla to až Zemanova vláda, kdo definitivně vyvedl banky ze slepé uličky, do níž se dostaly vinou vlád předchozích. To velmi přispělo k vzniku státního dluhu, který je u nás i přesto velmi nízký. Jeho další růst pak zavinil také daňový systém zvyšující bohaté, zavedený pravicí.

I státní dluh Irska je způsoben nemorálním dotováním soukromého sektoru státem. Corporate tax byla držena uměle na úrovni 12,5 procenta, aby se přiláka-

li „investoři“ například z Německa, které pak muselo nejvíc dotovat krachující irský finanční systém.

Začtvrté je zde **globální dluh finančního sektoru**. Současné rozpočtové krize, které se řeší na úkor státních zaměstnanců, jsou důsledkem patologicky nezodpovědného chování soukromých bank, ne rozvažovačné sociální politiky států. Skutečnou příčinou krize je přeměna dluhů soukromých na dluhy svrchované, tedy státní, mýty o přílišném zatížení veřejných rozpočtů sociálními výdaji jsou propaganda, jež jímž smyslem je připsat občanům status dlužníků, na které je třeba poslat exekutory – zbavit je jejich práv.

Nestor teoretiků liberální demokracie Giovanni Sartori napsal: Podle nedávných odhadů HDP celého světa je přibližně 54 triliónů dolarů, zatímco globální finanční aktiva dosahují 240 triliónů dolarů. Vinou derivátů a jiných ďáblových výmyslů se tento nepoměr ještě zvětšil a mění sám pojem ekonomického systému... Když to zjednodušíme: na jedné straně ekonomika, která produkuje statky, věci a služby nutné k té výrobě, zatímco na druhé straně máme finanční ekonomiku z papíru, založenou na závratně směně virtuálních kousků papíru; tento nepoměr mění finanční ekonomiku v gigantického spekulujícího parazita, který chce „vydělat peníze během vteřin“. „Jsme z těžké látky jako naše sny“, kapitál je do sebe vsává a dělá z nich potravu pro svůj růst. Naše sny přeskupuje na vymahatelné dluhy, které vábí exekutory jako krev žraloky.

Zapáté – nejkrvavější a nejnemorálnější je **dluh vůči Třetímu světu**, kde svět První se světem Druhým vedly své místní války, dosazovaly k moci své gangstery. Po studené válce své dluhy nesplatily, a tak přišli exekutoři těch dluhů – teroristé.

Ve všech učebnicích základních škol by měly být dokumenty o dluhu soukromého sektoru vůči lidstvu – znetvořená tvář dítěte ze Sevesa, hromady mrtvých v indickém Bhópálu, handicapované děti rodící se ve městech bombardovaných bílým fosforem, umírající na asbestózu, černé fasády domů ve starých evropských městech, historická krajina rozřezaná dálnicemi, Praha za smogové inverze, bída bývalých kolonií třeba v Africe.

Podle vlivné teorie amerického politologa Samuela Huntingtona začala v polovině sedmdesátých let minulého století **třetí vlna demokratizace světa, která vyvrcholila pádem komunismu**. Hlavními příčinami této vlny byly ztráta legitimity autoritářských režimů, modernizace států v důsledku globalizace ekonomiky, rostoucí urbanizace a s ní i vliv vzdělaných středních vrstev požadujících reprezentativní vlády; USA navíc v té době opouštějí oportunistickou zahraniční politiku založenou na hesle *Je to sice gauner, ale náš!* a SSSR volí politiku glasnosti; po druhém vatikánském koncilu se i katolická církev stává demokratizační silou, především v Latinské Americe.

Začátkem nového tisíciletí se zvedla opačná vlna, která postupně nabírá na síle – **vlna dedemokratizace**. Přinesla privatizaci veřejných statků, vytěsnění veřejnos-

ti z rozhodování o cílech společnosti, posílila neprůhlednou roli expertů, politiku pojímanou jako boj různých částí společnosti o reprezentaci celku společnosti nahradilo lobbování, které není než legalizovaná forma korupce. Participace občanů na politickém rozhodování se redukuje na volby, politické diskuse pak na volební kampaně řízené PR agenturami, do nichž strategicky investují rozhodující kapitálové společnosti; nátlakové skupiny nahrazují masové iniciativy. Do práva se investuje jako do jakékoli jiné komodity, soudní žaloby jsou nástrojem, kterým kapitálové oligarchie zastrašují své kritiky.

Dedemokratizace má dva klíčové momenty. Prvním, nejdůležitějším, je *snižování cen práce* omezováním práv pracujících, které se děje pod heslem nutná flexibilizace pracovního trhu. Občané jsou donuceni považovat své lidské potřeby – ochrana v dětství, péče ve stáří a v nemoci, vzdělání, kultura – za jakousi vinu, za nemorální „život nad poměry“. Veřejný dluh není důsledkem nezodpovědné rozmařilosti občanů, ale toho, že se neoliberální stát stal nástrojem rozsáhlé kolektivizace nákladů a privatizace zisků soukromého sektoru.

Druhým klíčovým momentem dedemokratizace je „*sociální nesouměřitelnost*“, kterou Jan Keller analyzuje v knize *Tři sociální světy*. Ustavila se počátkem osmdesátých let v USA za Reaganovy vlády a infikovala celou Evropu za vlády Margaret Thatcherové. Robert Reich, poradce prezidenta Clintona, napsal (LtN, č. 30): V roce 1928 získávalo jedno procento nejbohatších Američanů 23,9 procenta všech příjmů. Poté podíl, kterého se nejbohatšímu jednomu procentu dostávalo, postupně klesal... Na konci 70. let pak horní jedno procento dokázalo shrábnout už jen 8 až 9 procent celkového ročního příjmu Ameriky. Pak se ale nerovnost znovu začala prohlubovat a příjmy opět zamířily k těm nahoře. A v roce 2007 už nejbohatší jedno procento bylo zase tam, kde v roce 1928 – na 23,5 procenta všech příjmů. Oba velké americké ekonomické krachy následovaly vždy rok poté, kdy zisky těch nejbohatších dosáhly svého maxima, tedy v letech 1929 a 2008... Nikomu z nás se nemůže dařit v zemi, kde hrstka lidí dostává stále větší podíl národního důchodu a bohatství, zatímco všem ostatním se příjmy snižují. Tato pokřivenost... ničí i sociální předivo naší společnosti.

Moderní demokratické společnosti vyznačuje otevřenost centra a mobilnost periferií. To znamená, že centrum je „inkluzivní, ne exkluzivní“ – periferie se necítí vyloučeny ze středu, jsou jen vzdálené centru a snaží se mu přiblížit; přijímají hodnoty a cíle centra za své, nesnaží se vytvořit si centrum alternativní. V sociologii se tomuto procesu říká integrace.

Sociální nesouměřitelnost proces integrace, typický pro demokratické společnosti, rozvrací: privilegovaná oligarchie přeměňuje centrum společnosti na exkluzivní, výlučnou oligarchickou moc, periferie se proto od centra vzdalují a společnost se rozpadá na sociální světy. Oligarchizace společnosti rychle postupuje, pri-

vilegovaná oligarchie ovládá média, volební kampaně, stát, omezuje úspěšně nezávislost soudů, privatizuje kulturu, z kritických idejí modernosti vytlačuje nárok na univerzální platnost.

Demokratické společnosti oscilují stále mezi oligarchizací a demokratizací, demokratické instituce a politická angažovanost mas dosud ale vždy dokázaly zvrátit sociální nesouměřitelnost a společnost znovu spojit v jeden celek. ***Nejnebezpečnějším momentem dedemokratizace je to, že veřejný prostor přestal fungovat jako prostředí, v němž se ideje mění v sociální energii, schopnou udělat ze společnosti opět jeden celek.*** Demokratické instituce se vyprázdnily a masové protesty se staly bezmocnými, pravicový tisk se jim vysmívá jako akcím „pravdoláskařů, nepolepšitelných petičníků, profesionálních agitátorů, anarchistů, privilegovaných kast a jiných ztroskotanců“.

Otázka druhého desetiletí jednadvacátého století zní: Lze ještě dedemokratizaci zastavit?

Právo, příloha Salon, 13. 1. 2011

Jak zbohatnout aneb Čtete krimi, tam to všechno je

Malvern se nepatrně pousmál a řekl: „Moc toho o courách nevíte, andílku. Jednou jste šlápla vedle a hned vás skřípli. To je vše. Ty peníze by vám stejně nebyly prospěly. Byly by to špinavé peníze. Vím o tom své.“

Vzhlédla k němu a upřela na něho zrak. Sáhl si na tvář, cukl a řekl: „Vím to, protože takové peníze mám já. Táta je nashromáždil z úplatků za kontrakty na městskou kanalizaci a dlažbu, za udělování koncesí na zřízení heren, za obsazování míst, dokonce i z prostituce. Vydělal je všemi možnými způsoby, jakými mohou místní politikové vydělat peníze. A když je vydělal a nemohl už dělat víc než sedět a koukat na ně, zemřel a zanechal je mně. Ani mně nepřinesly žádnou radost. Pořád doufám, že mi ji jednou přinesou, ale zatím to ještě nevyšlo. A to proto, že jsem jeho syn, jeho krev, vyrostlý ve stejné stoce. Jsem horší než coura, andílku. Jsem chlap, který žije z podvodně vydělaných peněz, a dokonce si je ani sám nenakradl.“

*Raymond Chandler
Výstřely u Cyrana, 1936*

Na začátku ledna vznikl v České republice myšlenkový trust CESTA. Na projektu se mj. podílí politolog Jiří Pehe s profesory Václavem Bělohradským a Janem Kellerem.

CESTA hodlá představovat odborné názory na systémové řešení hlavních politických a ekonomických problémů České republiky.

První veřejná debata se konala 17. ledna v Praze, její téma znělo „Má ještě smysl sociální stát?“. Hlavními panelisty byli Jiří Pehe, socioložka Tereza Stöckelová, politik Bohuslav Sobotka, bankéř Pavel Mertlík a také francouzský znalec českých politických poměrů Jacques Rupnik.

V úvodu se T. Stockelová zaměřila na otázku rovnosti jako důležité společenské hodnoty. Bohuslav Sobotka se domnívá, že „nepotřebujeme menší sociální stát, ale efektivnější.“ Podle Pavla Mertlíka je zapotřebí reagovat na nové okolnosti, např. stárnutí populace a ekologické poměry. Na širší souvislosti historické i politické poukázal Jacques Rupnik.

Jacques Rupnik

Tržní hospodářství ano, tržní společnost ne

Z besedy o sociálním státu

J. Rupnik přispěl do diskuse především postřehy z politické roviny. Konstatoval, že sociální stát souvisí s demokracií (a zvláště se sociálnědemokratickou tradicí), i když prvním, kdo sociální stát zaváděl, byl v 19. století kancléř Bismarck v Německu. V Británii je zase sociální stát neodmyslitelný od dědictví Lorda Beveridge, který v roce 1942 prosadil svůj slavný dokument o Welfare State. Lord Beveridge byl liberál, tudíž myšlenka Welfare State je tady spjata nejen s evropskou sociální demokracií; ta nebyla jediná, která tuto myšlenku prosazovala. **Myšlenka sociálního státu, nebo Welfare State, je součástí společného dědictví západní Evropy.**

J. Rupnik přitom poukázal jak na souvislost s krizí 30. let minulého století, tak na poválečnou snahu demokratických států vymezit se vůči nebezpečí komunistických režimů na Východě: pro podporu demokracie na Západě bylo velice potřebné mít co neširší sociální zázemí, co největší sociální soudržnost. Neexistoval sice žádný evropský návod na sociální stát, existovaly jeho různé varianty, ale státy, které se podílely na evropské integraci, měly jako společný jmenovatel právě myšlenku sociální dimenze. Nejvíce ji prosazovali sociální demokraté, ale sdíleli ji také – jako sociálně tržní hospodářství – křesťanští demokraté.

Toto společné dědictví evropských demokracií poválečné doby zpochybnily v 80. letech neokonzervativní nebo neoliberální teorie (R. Reagan a M. Thatcherová) a toto hnutí bylo v roce 1989 bylo jakousi zkratkou ztotožněno s porážkou komunismu. Tento model najednou dostal globální dimenzi a vznikla tu ideologická zkratka: tento směr porazil komunismus, je neefektivnější, je totožný se svobodou a může se prosadit na celém světě.

Vlastně **po roce 1989** se svým způsobem setkali nebo doplňovali političtí liberálové, pro které demontáž totalitního státu znamenala důraz na občanské svobody, lidská práva atd., s liberály ekonomickými, kteří zase chtěli volný trh bez zábran a z těchto důvodů jim demontáž státu vyhovovala. Tato demontáž z obou stran, politických i ekonomických liberálů, udělala ze státu hlavního nepřítele a jeho demontáží podmiňovala ustavení nové svobodné otevřené společnosti. V tomto kontextu neměla legitimitu žádná debata o levici a sociální dimenzi.

Jediným, kdo podle Rupnika hned od roku 1990 o takových věcech velice otevřeně mluvil, byl **papež Jan Pavel II.**, když varoval nejenom před komunistickou totalitou, ale také před nebezpečím materialismu trhu a konzumní společnosti.

Rupnik kromě evropské tradice sociálního státu zdůraznil i tradici českou; tu nelze zredukovat jenom na tradici komunistickou nebo státní diktatury, která posky-

tovala nějaké sociální vymoženosti, aby měla lepší kontrolu společností. Byl to už **T. G. Masaryk**, který se tímto problémem zabýval: napsal kromě „České otázky“ i knihu „Otázka sociální“, kterou – v polemice s Marxem – chápal jako otázku mravní.

Z dnešního pohledu je zajímavé to, co se odehrálo během posledních let: finanční krize vyvolala krizi ekonomickou s růstem nezaměstnanosti a potom se přelila do současné fáze třetí, jíž J. Rupnik označil za **krizi státu**. Tytéž finanční instituce, které zachránila masivní intervence z veřejných peněz, se obracejí proti státu: titíž, co kritizovali pečovatelský stát, tedy peníze pro chudé, žádají urgentní intervenci státu ve finanční krizi z peněz daňových poplatníků, tedy pečovatelský stát pro bohaté.

Co s tím dělat? J. Rupnick radí za prvé **odmítnat politiku strachu**. Finanční trhy tlačí na státy, že bude zle, když neomezí sociální stát – deficity atd., a to je problém celoevropský. Z toho v Evropě nejvíce těží populistické pravicové nacionalistické strany s xenofobním nádechem; jde totiž o to, kdo má nárok na pečovatelský stát? Mají na pomoc nárok třeba přistěhovalci? Stačí být na území dané země, abyste měli nárok na sociální nebo zdravotní péči? Tudíž otázka pečovatelského státu může být věcí sociální demokracie, ale může být také věcí pravicových populistů, když říkájí, že vymoženosti „našeho“ sociálního státu chtějí jenom pro „naše“ lidi, ale pak si

musíme určit, kdo jsou ti „naši“ lidé - a to může být ošemetné, složité a možná politicky velice nepřijemné.

Dále Rupnick doporučuje odmítnout politiku zredukovanou na **účetnictví**; už se nediskutuje o tom, jestli je nějaké opatření dobré nebo špatné, jaký má dopad na společnost, HDP, jaký to má dopad na zadluženost, ale politika je zredukována na účetnictví – ten, kdo vyhlásí největší škrt, vyhraje.

Třetí rada zní: **vzdorovat politice urgentnosti**, okamžitosti; v moderním světě žijeme samozřejmě pod tlakem, kde se na všechno musí ustavičně a okamžitě reagovat, a tak některá opatření dnes v urgentní krizové situaci přijímáme téměř jako samozřejmost.

J. Rupnick se pozastavil i na nedávným českým předsednictvím EU, resp. heslem „**Evropa bez bariér**“. To zní sice dobře, ale otevřít se světové konkurenci třeba s Čínou a Indií, kde jsou sociální, ekologické a jiné podmínky naprosto odlišné, znamená, že neudržíte trhy a že najednou sociální stát praská ve švech. Evropa možná musí tvrdě vyjednávat; jsme sice pro otevřenou konkurenci, ale musí to být konkurence za podobných podmínek.

Ke konci přednášky J. Rupnick řekl, že jakýsi sociální stát nebo sociální myšlenku soudržnosti udržíme, jen pokud budeme schopni tento systém reformovat – z důvodů demografických, ekonomických, finančních. Pokud to neuděláme, budeme mít volbu mezi modelem čínským a modelem americkým. Chceme-li náš model obhájit, **musíme ho reformovat**, ale jen za podmínky, že ta reforma bude **spravedlivá**, že lidé budou mít pocit, že to je fér ve společnosti. A to je těžké, soudí Rupnick a dokládá to údaji z tisku: ve Washington Post se 28. prosince psalo, co se stalo s bankovním sektorem po krizi. Nikdy v historii nebyly zisky tohoto sektoru tak velké, jako byly za poslední rok, bonusy ředitelů těchto podniků stouply o sto milionů eur - a to bylo potom, co zaplatili 550 milionů dolarů pokutu za různé švindly, kterých se dopustili. Jak má normální občan tohle brát jako fér? Nebo v Anglii - zpráva z BBC – zmrazili platy státních zaměstnanců, ale ředitelé sta největších podniků na anglické burze si zvýšili za rok platy v průměru o 55 %.

„Hospodářská krize nutí Evropany přemýšlet o koordinaci fiskálních politik. Také potřebné reformy sociálního státu se musejí odehrávat v evropském rámci,“ míní Rupnick, „prosazovat reformu a záchranu sociálního modelu bude možné **jedine v evropském kontextu**. Každý máme jiné tradice, jiné modely, ale v podstatě všichni sdílíme aspoň jistý princip, že jsou sféry v naší společnosti - zdravotnictví, školství, kultura, životní prostředí, které nemohou podléhat jenom logice trhu. To je společné východisko Evropanů, čili **tržní hospodářství ano, ale tržní společnost ne.**“

Zpracovala M. Fleissigová

ALMA MATER

ZMĚNIT UNIVERZITY

– ALE JAK?

Konrád Paul Liessmann

Univerzita nesmí bít fabrika

Na otázky MF DNES odpovídal rakouský filozof KONRAD PAUL LIESSMANN, autor velmi uspesne knihy Teorie nevzdelanosti, Omyly společnosti vědění

Kdy jste si poprvé uvědomil, že se děje cosi neblahého v systému univerzitního vzdelanı a vědění? Poznal jste to na vlastní kůži, nebo prı četbě „klasiků“ – Nietzscheho í Adorna?

Především to byly bezprostřední zkušenosti s reformními procesy, které mne prıvedly a donutily k přemýšlení nad otázkami vývoje univerzit a ke studiu klasiků, které jmenujete.

Tvrdıte, že univerzita je dneska hlavně uradem rozdelujıcım zakázky a tituly. Opravdu je situace tak zlá?

Zlé je, že už nemáme žádné rozumne představy, co to znamená bít akademicky vzdelanı; zlé je také to, že pro udělení akademického titulu už ono vzdelanı není nutným předpokladem.

Považujete za neblahé snahy evropský politiků napodobit americký vzdelavıcı systém, a tak „dohnat a predehnat“ americkou vědu a prosperitu? Co považujete na těchto snahách za nejhorı? Opovrhujete americkou vzdelanostı?

Nemohu rıci, že bych nějakým typem vzdelanı opovrhoval. Pointa prıbehu je v tom, že prave na americký elitních univerzitách je zachováno mnohem více evropský idejí vzdelanosti než v Evropě. Chyba spoívá v tom, že kopírujeme věci včetně amerického systému vzdelanı a nebereme v potaz naše konkrétní podmínky.

V čem je lepí tradiční evropský vzdelavıcı model?

Co prınejmensım odlišuje evropské ideje vzdelanosti od anglosaského modelu, není sám pojem vzdelanosti, nýbrž otázka prıstupu ke vzdelanı. Evropa sázela v minulosti na ıroce dostupné vzdelanı s velkým záběrem, nikoli jednostranne hluboké vědomosti. A to považuji, aby bylo jasno, za důležitý koncept. Dnes je však zpochybňován.

Vy nyní evropské univerzity kritizujete – mimo jiné proto, že jsou reformovány do podoby podniků, rızeny manaery vzdelanı.

Ano, neboť univerzity nejsou podle mého mínění žádné podniky, které majı produkovat absolventy, nýbrž jsou to místa, na který se má souasne zkoumat, vy-

učovat a studovat. Takové místo opravdu nemůže být nikdy řízeno jako továrna. Vyšší vzdělání je dnes vystaveno požadavku vzdělávat pro pracovní trhy. Kvalifikace k povolání je samozřejmě důležitá, ale není to vše, co vzdělávání obsahuje. Vzdělání má přece také zprostředkovat vědomosti a schopnosti, které lidem dovolují samostatně myslet, posuzovat a převzít společenskou odpovědnost.

Co by se muselo stát, aby si potrefení uvědomili svou pomýlenost a aby se vzdělávání a vzdělání vrátilo ke starým dobrým hodnotám?

Nepožaduji žádný návrat ke starým hodnotám, ale to, aby si odpovědní lidé uvědomili, že pouze jednostranně vzdělaní lidé nebudou moci řešit problémy současnosti i blízké budoucnosti.

Ale přitom se dnes ve světě úspěchu a oslavy byznysu a nových technologií hledí na humanitní vědy spíše jako na nepodstatný přívažek.

Na výše zmíněných amerických univerzitách se těší tito údajně neužiteční humanitní vzdělanci mnohem větší vážnosti než u nás. Přirozeně, vždyť právě ti, kteří mají rozhodovat v oblastech hospodářství a techniky, musí být vzděláni i v otázkách etiky, kultury, dějin a umění. Jen tak mohou učinit správná rozhodnutí a odhadnout jejich důsledky.

Jaké jsou podle vás hlavní příčiny bídy evropských univerzit?

V zásadě máme co činit v celé Evropě s jedním zvláštním protikladem. S čím dál menšími prostředky a za kratší čas má být vzděláno stále více lidí. To dost dobře není možné a nemůže to dobře dopadnout.

Kolik podle vás může být univerzitně vzdělaných lidí? A co s těmi, které vy nazýváte vzdělaným proletariátem?

Kolik lidí chce a může brát vážně vzdělávání, nevím, ale myslím, že je jich vřdycky více, než si myslíme. Vždyť při tom nejde jen o vysoce nadané a génie, ale o možnost, aby se každý člověk mohl učit a rozvíjet tak, aby byl schopen se samostatně orientovat ve světě. V zásadě jsou všichni lidé od přírody zvědaví a dychtiví znalostí, ale přirozeně se každý nemůže stát brilantním vědcem. Nicméně právě té samostatné orientaci ve světě se dnes na univerzitách neučí. Proto mluvím o vzdělaném proletariátu – ten je vzdělán jen ve smyslu úzké pracovní použitelnosti.

Jste proti myšlence elitních univerzit? Proč nenabídnout masám, které stejně nejsou schopny tak hlubokého širokého vzdělání, „obyčejné“ univerzity a elitám nedopřát to vzdělání, po němž tak hlasitě voláte?

Nikdo nemá nic proti vynikajícím školám a univerzitám. Zcela naopak. Snahou by mělo být, aby pokud možno co nejvíce lidí mělo možnost získat excelentní

vzdělání právě tam, kde se bere vážně pojem vzdělanostní společnosti a kde to není pouhou prázdnou frází. Na koncepci center excelence a univerzit se mi nezdá právě to, že tu nejsou kvůli možnosti na nich vážně studovat a zkoumat, ale spíše kvůli tomu, aby z ostatních škol šlo vypustit velký počet mladých lidí s druhořadým vzděláním coby masové odborníky.

Je ovšem pravda, že jsem principiálně skepticky naladěn vůči principu elit: právě vědecká a finanční krize v poslední době pramení ze selhání, ignorance a arogance těch elit, které vesměs byly vzdělány na nejlepších světových univerzitách. Pro zvládnutí současných a budoucích problémů našeho kontinentu bude mnohem důležitější více lidí dobře a širě vzdělávat než investovat spoustu peněz do elitní vrstvy, která při nejbližší příležitosti opět selže.

V posledních letech pronásledují vědce a univerzitní učitele na každém kroku evaluace, publikace, impakt faktory. Jakou normou by měla být podle vás měřena naše vzdělanost?

Vzdělání není tím, co by se dalo poměřovat s nějakým standardem. Já věřím, že k němu patří znalost principů naší vědy, dějin naší civilizace, důležitých výsledků našich výzkumů, rozhodujících uměleckých děl naší a jiných kultur a principů etiky a morálky.

Věříte, že se dá postup „debilizace“, reformy pro reformu a manažerské metody, na našich univerzitách zastavit?

Jednoduše se tento proces pravděpodobně zastavit nedá. Ale konference evropských ministrů školství v Budapešti a ve Vídni v březnu 2010 mne naplnila přece jen jistou nadějí. Setkání ukázalo, že mnozí politici odpovědní za vzdělávání jsou si již vědomi nebezpečí, že homogenizací vysokého školství se zničí všechno to, co vývoj naší vědy a kultury nezbytně potřebuje – tedy kreativita, svoboda, nezávislost, zvědavost a radost z poznávání.

*Eva Borůvková
Magazín Víkend DNES, 29. 5. 2010. Kráceno*

Premiér P. Nečas k rektorům o perspektivách VŠ

Konference rektorů českých a moravských vysokých škol, která se konala 18. února v Plzni, se zúčastnili také předseda vlády Petr Nečas a ministr školství Josef Dobeš. Oba vládní činitelé rektorům přislíbili perspektivu střednědobého financování vysokých škol až na pět let. Podle předsedy České konference rektorů

a rektora Masarykovy univerzity Petra Fialy by tak školy mohly – podobně jako v zahraničních systémech – lépe plánovat své strategie.

„Deficit financování vysokých škol byl v roce 2011 prohlouben,“ dodal. Premiér sice navýšil rozpočet o jednu miliardu korun, ale stále letos vysokým školám chybí 1,3 miliardy korun proti roku 2010. „Situace není dobrá a doufáme, že se to příští rok už opakovat nebude,“ uvedl Fiala.

Zatím v roce 2007 dostaly vysoké školy na jednoho studenta 72.000 korun, letos je to jen 60.000 korun. „Pokud by tento velmi výrazný pokles během několika let pokračoval, tak určitě nedokážeme dlouhodobě udržet kvalitu vzdělávání,“ dodal Fiala.

Premiér Nečas mj. řekl: „Chceme posílit věrohodnost středně a dlouhodobě rozpočtových výhledů státu, což by školám umožnilo předvídat příliv financí. Je nám jasné, že potřebujete mít několikaleté plánování.“ Školy se musí více provázat s podnikovou sférou v oblasti výzkumu, což by byl další zdroj peněz, které by šly do školství.

„Přísliby pana premiéra i ministra jsou. Velmi dobře si uvědomují naši letošní kritickou situaci a určitě budou hledat nástroje pro to, aby deficit dále nenarůstal,“ řekl Fiala.

Nečas znovu podpořil návrh na zavedení školného, které má mít regulativní funkci. „Nelze říci, že všichni rektori ho chtějí. Já si ho velmi dobře dovedu představit, ale současně říkám, že nejprve musíme mít systém finančního zabezpečení studentů, aby nemohlo dojít k tomu, že by někdo z ekonomických důvodů nemohl studovat,“ dodal. Podle Nečase se musí vytvořit systém základních i doplňkových grantů a stipendií.

Nečas rektorům představil základní teze třísetstránkové Studie o konkurenceschopnosti ČR, kterou vypracovaly Národní ekonomická rada vlády (NERV) a pracovní skupina vlády a pečlivě se věnuje také vzdělání. „Je velmi důležité, že ve všech dokumentech poslední doby se klade důraz na důležitost vysokoškolského vzdělání pro konkurenceschopnost ČR,“ uvedl Fiala.

Podle Nečase se „musí zastavit další otevírání terciárního školství“ a už nyní je nutné reagovat na demograficky vývoj. Dále je nutné posoudit poměr mezi počty bakalářských a magisterských programů, kde očekává živou diskusi s ČKR. Vláda chce dále intenzivněji a detailněji usměrňovat počty státem financovaných studentů co do počtu i druhu studia. „Nemůžeme si kvůli struktuře ekonomiky dovolit, aby klesl dosažený podíl absolventů matematických, přírodovědných, technických a biomedicínských oborů,“ dodal premiér. Vysoké školy by měly mít větší flexibilitu, protože má dojít k „rozdružení vzdělání do několika kategorií“.

Školy se musí více zaměřit na konkrétní výsledky, a ne na porovnávání formálních požadavků. V jejich správních a vědeckých radách mají zasednout „externí aktéři“, kteří by pomohli s dlouhodobým rozvojem škol, například výzkumníci, podnikatelé a regionální osobnosti. Veřejnost má získat maximum srovnávacích dat, na-

příklad seznam úspěšných absolventů, aby mohla tlačít na vysoké školy v regionech.

Vysoké školy podle Nečase za 20 let zvládnou naplnit poptávku po vysokoškolském studiu. „V posledních pěti letech došlo dokonce k určité extenzi za míru, která byla zdravá a jednoznačně musíme přeměřovat naši pozornost ke kvalitě vzdělání,“ dodal Nečas. Pokud by pokračovaly extenzivní tendence, tak by terciární vzdělávání mohlo být pro stát pouze větší finanční zátěží bez toho, aby produkovalo pozitivní impulzy z hlediska ekonomického růstu. Varoval také před rostoucími tlaky ryze formálního vzdělávání v profesích, které dosud požadovaly jen střední školu.

ČTK

109. zasedání České konference rektorů

1. ČKR se opět zabývala hodnocením kvality a výkonnosti vysokých škol, neboť jde o stěžejní téma reformy terciárního vzdělávání v ČR. ČKR přípravou vlastního koncepčního materiálu dokládá svůj zájem o účast na reformních krocích vedoucích k vyšší úrovni vysokoškolského vzdělávání v ČR.
2. ČKR vyzývá všechny akademické orgány vysokých škol, aby předcházely nejen jakémukoli porušování vnitřních předpisů, ale i etických principů akademického života.
3. ČKR žádá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, aby dodrželo dynamiku čerpání prostředků z operačních programů EU a naplnilo slib částečné kompenzace výpadku financování veřejných vysokých škol v roce 2011 z alternativních zdrojů.
4. ČKR vyzývá Vládu ČR, aby realizovala svůj strategický záměr podporovat vzdělávání včetně vysokoškolského a výzkumnou, vývojovou a tvůrčí činnost.
5. ČKR vyjadřuje znepokojení nad praxí Ministerstva vnitra ČR při udělování vstupních víz zahraničním studentům přijatým ke studiu na vysokých školách ČR.

V Plzni dne 18. února 2011

Prof. Petr Fiala
předseda ČKR

Emeritní rektori o diverzifikaci a etických pochybeních

Asociace emeritních rektorů se na svém zasedání dne 17. února 2011 v Plzni shodla na neodkladné potřebě diverzifikace vysokého školství ČR. Je proto odhodlaná plně podporovat úsilí ČKR i RVŠ v tomto směru.

Diverzifikaci vysokých škol ČR chápe AER jako proces přístupný všem vysokým školám, do kterého budou vstupovat na základě svých autonomních rozhodnutí. Mimořádnou pozornost je přitom třeba věnovat hodnocení kvality jak tvůrčích činností, tak i vzdělávání.

AER vyzývá orgány odpovědné za přípravu tohoto procesu k maximální transparentnosti a otevřené komunikaci s akademickou obcí, jak poskytnutím prostoru, tak i iniciováním jejího aktivního průběhu.

Emeritní rektori dále s politováním zaznamenávají, že přibývá etických pochybení a přestupků vůči morálnímu kodexu akademického občana, které vážně poškozují celou akademickou obec. Zvláště je znepokojuje skutečnost, že orgány akademické samosprávy jsou při posuzování těchto skutků zcela, anebo téměř zcela nečinné. Tento stav nelze tolerovat.

AER proto vyzývá akademickou obec škol, na nichž k porušení pravidel etického chování došlo, aby na příslušné akademické orgány vytvářela účinný tlak s cílem otevřeného projednání těchto nežádoucích jevů, vyvození závěrů směřujících k jejich nápravě a omezení možných opakování. K tomu mohou orgány akademické samosprávy využít jak svých kompetencí, tak přirozené autority.

Rada vysokých škol s ministrem

Hostem na zasedání sněmu Rady vysokých škol (Praha 17. 2. 2011) byl **ministr školství Josef Dobeš**. Představil představitelům pro reformu VŠ a zdůvodnil nutnost reformy (do terciárního vzdělávání vstupuje 70 % příslušné věkové skupiny, nezbytnost diverzifikace a kategorizace vysokých škol). Provedení reformy může být problematické, protože se do rozporu mohou dostat akademické svobody s potřebami státu.

K diskusi v reprezentacích vysokých škol bude předložen návrh věcného záměru zákona o VŠ, nová verze zásad a pravidel financování vysokých škol i strategický materiál o úloze vysokých škol v konkurenceschopnosti ČR.

V usnesení Rada vysokých škol vítá příslib ministra školství, že příprava zákonů týkajících se VŠ bude probíhat otevřeným způsobem a pověřuje předsednictvo,

aby důsledně sledovalo dodržování tohoto příslibu. V případě vážných nedostatků ukládá předsednictvu, aby na tuto skutečnost důrazně upozornilo MŠMT a trvalo na nápravě. Dále ukládá předsednictvu, aby podrobně informovalo členy RVŠ i akademickou veřejnost o vývoji v přípravě zmíněných zákonů a zajistilo aktivní a kvalifikovanou oponenturu všech s tím spojených materiálů. Rada vyzývá akademickou veřejnost, aby tomu věnovala aktivní pozornost.

Sněm Rady vysokých škol dále konstatoval, že reálný **pokles částky** na vzdělávací činnost průměrně připadající na jednoho studenta veřejné vysoké školy téměř o pětinu během posledních pěti let je naprosto nepřijatelný a nutně se projeví ve snižující se kvalitě vysokého školství ČR.

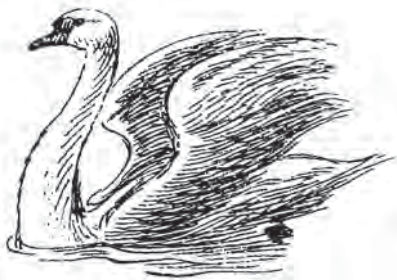
Sněm Rady vysokých škol konstatuje, že Ministerstvo školství stále **nevyhovělo** usnesení předsednictva RVŠ ze dne 10. 12. 2009, které žádalo o předložení srovnání vývoje rozpočtu regionálního a vysokého školství.

Sněm Rady vysokých škol **žádá** ministra školství Josefa Dobeše o předložení srovnání vývoje rozpočtu regionálního školství a vysokého školství včetně zohlednění vývoje počtu žáků v regionálních školách a studentů na školách vysokých.

Sněm Rady vysokých škol **očekává** vypořádání připomínek vznesených k návrhu Zásad financování a pravidel sestavení rozpočtu VŠ na roky 2012 a další a upozorňuje, že je nanejvýš žádoucí, aby finální a s reprezentacemi VŠ projednaná verze Zásad včetně rozpisu kvót financovaných studentů byla k dispozici nejpozději do konce března roku 2011 tak, aby bylo možné ji zohlednit při přijímacím řízení v roce 2011.

*Sněm Rady vysokých škol očekává, že Akademický senát Západočeské univerzity v Plzni bude usilovat o nápravu v kauze **Fakulty právnické** Západočeské univerzity v Plzni. Podle názoru RVŠ vedení ZČU nerefletovalo svůj podíl na nezákonnostech a nevyvodilo z něj osobní odpovědnost.*

i-Forum

Budapešťská deklaráce

Studující mají právo rozhodovat o podobě vysokého školství

Studentky a studenti jsou hlavními aktéry vysokého školství. Proto musejí mít možnost ovlivňovat jeho podobu a další směřování. Jejich hlas nesmí být opomíjen, říká deklaráce přijatá 18. 2. 2011 na 21. konvenci Evropské studentské unie (ESU) v Budapešti.

Vysoké školy v celé Evropě čelí tlakům na zvyšování ekonomické efektivity, širší spolupráci s komerčním sektorem, zavedení nebo zvyšování školného. Všechny tyto změny se výrazným způsobem dotýkají především studentek a studentů. Ti ale nechtějí jen přihlížet tomu, jak se vysoké školství v návaznosti na ekonomickou a společenskou situaci mění.

Ne klienti, ale partneři

Studující jsou pod vlivem tzv. manažerských reforem stále častěji stavěni do role zákazníků, kteří pasivně přijímají, co se jim nabídne. S těmito změnami se však po celé Evropě odmítají smířit. Studující se aktivně podílejí na utváření vysokoškolského prostředí, vysoké školy je tedy musí chápat jako partnery, kteří mají právo spolurozhodovat a také nesou za tato rozhodnutí díl odpovědnosti.

Své postoje dokázali dát evropská studující zřetelně najevo. „Současné protesty v celé Evropě jsou jasným znamením, že si studující přejí zachovat veřejný charakter vysokoškolského vzdělávání,“ prohlašuje ESU v deklaráci. Navzdory tomu, že studentky a studenti dokázali v masovém měřítku s tímto požadavkem vystoupit, není jejich hlas dostatečně respektován.

Evropské země prostřednictvím svých ministrů zodpovědných za vzdělávání prohlásily v roce 2003 v Berlínském komuniké, že studující jsou rovnocennými partnery v řízení vysokých škol. Budapešťská deklaráce tvrdí: „Nastal čas, aby studentky a studenti v celé Evropě na této roli trvali.“ Studující mají mít podíl na všech úrovních řízení – včetně té, kde se přijímají důležitá rozhodnutí.

Evropská studentská unie (ESU) zastřešuje 45 národních studentských organizací z 38 zemí Evropy. Reprezentuje a hájí zájmy studujících na evropské úrovni, představuje partnera k jednání pro Evropskou unii, Radu EU nebo UNESCO. Českou republiku v ESU zastupuje Studentská komora Rady vysokých škol.

i-Forum

Syllabova křída

Už počtvrté letos studenti 3. LF UK v internetové anketě hlasovali o tom, který z pedagogů je nejoblíbenější.

Hlavní cenou je „Syllabova křída“, nazvaná podle významného českého diabetologa prof. MUDr. Jiřího Sylaby, DrSc. (1992–1997), který přednášel na Lékařské fakultě hygienické, nyníjší 3. lékařské fakultě.

Cena Syllabova křída se uděluje vždy za uplynulý akademický rok a vítězové jsou vyhlašováni na fakulním plese – letos to bylo 2. března v Národním domě na Vinohradech.

Každoročně jsou vyhlášena tři místa v každém cyklu výuky a speciální „Cena za celoživotní přínos výuce na 3. LF UK“.

Za rok 2010/2011 byli oceněni:

Cyklus I.

1. místo MUDr. František **Duška**, Ph.D.
2. místo prof. MUDr. Josef **Stingl**, CSc.
3. místo doc. MUDr. David **Kachlík**, Ph.D.

Cyklus II.

1. místo MUDr. Klára **Bernášková**, CSc.
2. místo MUDr. Martin **Havřda**
3. místo MUDr. Olga **Džupová**, Ph.D.

Cyklus III.

1. místo MUDr. David **Marx**, Ph.D.
2. místo MUDr. Olga **Džupová**, Ph.D.
3. místo prof. MUDr. Petr **Arenberger**, DrSc.

Bakalářská studia

1. místo MUDr. Klára **Bernášková**, CSc.
2. místo MUDr. Jan **Švanda**
3. místo PhDr. Miroslava **Kolínová**

Cena pro nejoblíbenějšího vyučujícího – studenta (student, který učí a ještě pořád je pregraduálním studentem)

Josef **Fontana** (6. ročník)

*Cena za celoživotní přínos výuce na 3. LF
prof. MUDr. Radana Königová, CSc.*

Učebna pro mediky i inženýry

Ve středu 3. února byla na 3. LF UK otevřena Integrovaná učebna lékařské biofyziky a ošetrovatelství. Bude sloužit posluchačům obou oborů, protože při praktické výuce používají z velké části stejné druhy přístrojů. Například s EKG a měřením krevního tlaku se studenti oboru Všeobecná sestra prakticky trénují v monitorování životních funkcí pacienta, zatímco studenti v předmětu „Lékařská biofyzika a informatika“ mají v jedné z praktických úloh za úkol zvládnout teorii i praktické použití EKG a princip měření krevního tlaku.

V učebně jsou přístroje na fyzioterapii, elektrofyziologii, ultrasonografii, EKG, optometrii, monitoring a nácvik vitálních funkcí, tracheostomie, katetrizaci močového měchýře, nácvik aplikace injekcí a kanylace periferní i centrální žíly, ošetrování ran apod. Některé – jako např. model funkce srdce – vytvořili speciálně pro tuto učebnu posluchači kladenské Fakulty biomedicínského inženýrství ČVUT.

Součástí učebny je simulace pokoje intenzivní péče, kde na nemocničním lůžku a v nemocničním prádle spočívá figurína, jíž studenti měří pulz, EKG, tlak a další parametry, které odečítají a vidí na monitoru, stejně jako další funkce nastavené přes počítač. Mohou tak reagovat na intervence, které pacient potřebuje: figurína umí dýchat, kašlat, sténat, mít na těle otevřené rány a třeba i modrající prsty u nohou...

ZDRAVOTNICTVÍ

EXODUS SKONČIL
PROBLÉMY ZŮSTALY

Michal Anděl

Je stále zdraví nemocného nejvyšším zákonem?

Slovo děkana k novým doktorům medicíny

Dnešní promoce je svým způsobem velmi zvláštní. Vy, kteří dnes přebíráte diplomy doktorů medicíny, již většinou pracujete jako lékařky a lékaři v nemocnicích a máte své vlastní první zkušenosti z prvních kroků vlastní lékařské praxe. Nejste tedy tak plni očekávání, obav či nejistot jako ti, kteří zde stávají v červnu či počátkem července. Můžete již také trochu soudit, jak vás naše fakulta a její způsob výuky připravili k vaší praxi a také možná srovnávat své znalosti a dovednosti s absolventy jiných českých lékařských fakult.

Již jste asi ve velké většině zažili pocity, které má každý začínající klinický lékař: udělal jsem všechno správně tak, jak jsem měl? Nepřehlédl jsem něco, nezapomněl jsem něco předepsat či ordinovat? Již jste si zvykli, že každodenně hodnotíte u svých nemocných desítky různých parametrů, což jsou sumárně stovky věcí, které musíte denně přehlédnout vedle vší administrativy, vedle objednávání konzilií, referování při vizitách, informování pacientů a jejich příbuzných, vysvětlování podrobností o diagnóze, která byla nalezena, či o komplikovaném vyšetření nebo budoucím léčení.

Máte také zcela specifickou zkušenost – všichni jste nějak byli vystaveni různým aspektům **akce Děkujeme, odcházíme**, akce, která hodně zamíchala představami o nemocnicích i o lékařích, zaměstnávala média i soukromé hovory, a to jak lékařů, tak mnoha lidí z těch, kterým říkáme veřejnost. K akci se vyslovovala souhlasně, podpůrně či naopak nesouhlasně spousta lidí, od těch neznámých, až po ty nejznámější. Denně desítky článků, další desítky blogů, reakcí na články a na blogy přinesly lékařskému povolání spoustu pozornosti.

Přes různé, často velmi rozporuplné aspekty akce Děkujeme, odcházíme, je nutné konstatovat jednu absolutně pozitivní věc: **zdravotnictví, lékařská profese i chod a hospodaření nemocnic se staly alespoň na pár týdnů věci absolutně veřejnou**. Množství různých názorů, které se objevily v novinách, týdenících, v televizi, rozhlasu, na internetových stránkách včetně pestrých poznámek blogerů je z tohoto hlediska nevídané. Pozornost tomu, jak se hospodaří s penězi, které jsou povinně vybrány od občanů na zdravotní pojištění, či jakou částkou stát z daní přispívá za důchodce či sociálně potřebné, byla nebyvalá. Stejně tak jako pozornost tomu, za jaké částky se do nemocnic nakupují léky, materiál či přístroje. Pokud tedy výše zmíněná akce přinejmenším zvýšila povědomost o tomto problému, je to dobře.

Je také dobře, že se o něco zvýšily **platy nemocničních lékařů**. Nejen z hlediska srovnání s jinými západoevropskými státy, ale také ve srovnání s pracovníky jiných profesí, ať již kvalifikovaných v ekonomii či právu, či dokonce kvalifikovaných podstatně méně či skoro vůbec ne. Zdá se však, že by bylo docela dobře možné platit jak začínajícím, tak velmi kvalifikovaným lékařům, pokud by ze zdravotnictví nemizely peníze ať již pro předražené nebo zbytečné nákupy přístrojů, léků či pro různé v současné době méně významné akce financované z peněz povinně vybraných. Povzdechem z naší fakulty specifickým je pak fakt, že na financování preventivních programů či hygienické služby v nejširším slova smyslu se peněz nedostává.

Důležitý je však také pohled, který srovnává výdělků nemocničních lékařů s výdělků v ambulantní sféře v naší zemi. Hrozba, že by najednou odešlo z nemocnic několik tisíc lékařů do Německa či Anglie byla z mnoha důvodů nereálná. Fakt, že v mnohých lékařských profesích odcházejí zkušení lékaři z nemocnic do ambulantní sféry, protože v ní mají dvakrát až třikrát vyšší příjem při často klidnějším pracovním zapojení, však destabilizuje české nemocnice také. Nemocnice nemají dobrý a průhledný platový řád a systém různých benefitů, které by dovolily dlouhodobě udržet kvalitní a kvalifikované specialisty v jejich řadách. Tak je v mnoha pražských nemocnicích těžký deficit například endokrinologů či pneumologů. Kvalifikované lékaře mohla v nemocnicích udržet a zvýšit jejich příjmy možnost soukromé praxe v nemocnicích podle pravidel podobných pravidlům německým či švýcarským. Bohužel se něco podobného nepodařilo prosadit celých dvacet dva let po změně poměrů v roce 1989.

Být lékařem skutečně znamená mít schopnost **kombinovat znalosti, dovednosti i uměřený přístup** v té správně namíchané směsi. Mělo by to znamenat také mít schopnost se umět vcítit, ne však nechat se problémem nemocného pohltit. Notořické povzdechy o množství poznatků, které pro výkon svého povolání potřebujeme, rozmnožujících se geometrickou řadou, potřebují však také schopnost umět tyto poznatky třídit, kategorizovat, rozpoznat méně důležité od těch zásadně důležitých. V typické situaci pracuje lékař v časovém stresu, někdy pod vlivem emoce a často nucený řešit současně problém několika pacientů. K tomu je běžné, že nemocní se často hlásí netypickými příznaky nebo probíhají zcela bezpříznakově. Zatímco proti verdiktu soudu první instance či rozhodnutí správního orgánu je možné se odvolat, je lékařská zpráva již definitivním dokumentem. Psychický tlak, kterému jsou lékaři vystaveni, je enormní. Strach ze selhání či chyby může někdy dosáhnout panické úzkosti. Sám se pamatuji na případ mladého kolegy, který poté, co během jeho noční služby zemřeli tři nemocní, sám spáchal sebevraždu. Není náhodou, že výskyt alkoholismu či dalších závislostí je mezi lékaři poměrně vysoký. Veřejnost má k lékařům rozpolcený vztah. Ne jedné straně si jich váží, lékaři jsou stále bezpochyby povoláním nejváženějším. Na straně druhé se objevují stále častěji případy agrese vůči lékařům. Nemyslím jen situace, kdy je lékař během zása-

hu pohotovostní služby či na ambulanci napaden. To jsou našťástí případy zřídka-
vé. Myslím tím netoleranci k lékařské chybě Myslím tím způsob, kterým o spor-
ných případech referují noviny.

Snad souhrn toho všeho, čemu jsme vystaveni v našem povolání, vedl k tomu,
že ve většině zemí s tržním hospodářstvím patří lékaři mezi nejlépe honorované
profesní skupiny vůbec. U nás, zejména u nemocničních lékařů, tak tomu dosud
není. Podle mého názoru byl právě pocit nedocení jedním z nejdůležitějších fak-
torů, které vedly k akci Děkujeme, odcházíme a k tomu, že se s jejími cíli ztotožni-
la i celá řada těch, kteří se k ní fakticky nepřipojili. Nebyl to ale jediný důvod. Jde
i o pracovní podmínky v nemocnicích, nedostatek respektu, bohužel často i vzá-
jemného respektu mezi lékaři.

Akce Děkujeme, odcházíme, stejně jako podobné akce, které proběhly v nemoc-
nicích v Německu či Polsku, zahýbaly na druhé straně mnoha **jistotami našeho po-
volání**. Představa opuštěných nemocnic včetně inkubátorů novorozeneckých in-
tenzivních stanic či nemožnost podávat narkózu, a tedy i operovat, vyvolala nejen
obavy veřejnosti, strach některých zejména vážně chronicky nemocných, ale také
otázky týkající se lékařské etiky. Zakořeněná představa řadící lékaře vedle mnicha
či jeptišky má jistě zdroj v původu části našich nemocnic, tedy v klášterních zaří-
zeních. Moderní pohled na zdravotnictví jako na službu, jejíž parametry můžeme
měřit především parametry kvality, však posunuje medicínu jinam. Podle některých
názorů se jedná o povolání stejné jako povolání ostatní, a proto je nutné tuto služ-
bu zařadit do kontextu služeb ostatních. Tento argument však jednoznačně ospra-
vedlňuje ty, kteří si chtějí akcemi s aspekty nátlaku zvýšit své finanční hodnocení.

Přesto všechno se však stále mnoha z nás vrací otázka, zda lékařství je možné
zredukovat jen na službu spojenou s takovými parametry, jaké má služba jiná. Otáz-
ka, která říká, zda se v nedávné době neporušila klasická etika lékařství a zdravot-
nictví, spojená s takovými symboly morálních hodnot, jakými byli například Al-
bert Schweizer či matka Tereza. Myslím, že stejně tak, jako musíme jednoznač-
ně podporovat snahu nemocničních lékařů po lepších platech, musíme zkoumat,
zda a jak se lékařská etika či etika péče o nemocné a slabé posunuje. Nápís „**Salus
aegroti suprema lex**“; tedy že zdraví nemocného je nejvyšším zákonem, který je mož-
né spatřit na nejstarší české nemocnici, naši diskusi jistě dobře rámuje. Jak máme
takovému nápisu rozumět? **Platí ještě dnes?**

Ale také, je to pravidlo, kterým by se měli řídit jen lékaři? Neplatí stejně tak
i pro ty, kteří jsou odpovědní za chod zdravotnictví i za rozdělování veřejných fi-
nancí na zdravotnictví vybraných? Ostatně etika rozdělování veřejných zdrojů je
stále více probírána nejen v médiích, ale má i svůj významný diskurz odborný.
V době drahého zdravotnictví je potřeba mluvit o etice rozdělování prostředků vy-
braných na veřejné zdravotní pojištění. Je to součást obecné diskuse o etických as-
pektech zdravotnictví.

Opakovaně bylo zjištěno, že míra altruismu mezi uchazeči o studium lékařství patří mezi nejvyšší. Oproti tomu míra altruismu mezi uchazeči o studium ekonomie je nejmenší. Abych trochu parafrázoval německého filosofa Petera Sloterdijka, moderní stát je funkcionálně-socialistický nebo semisocialistický, moderní společnost je však poháněna kapitalistickými principy. Kdybych to jen trochu rozšířil – díky kapitalismu máme více peněz vůbec, můžeme mít i více peněz na zdravotnictví, ale pozor, tyto peníze musíme strážet tak, aby se nestaly předmětem přílišného zájmu těch, kteří jsou principiálními hybateli ekonomie.

Vy jste se octli ve víru diskuse a v mlýnu, ve kterém se melou hodnoty širší, než se na první pohled zdá. Přes to všechno vás chci poprosit, abyste si zachovali tu velkou míru altruismu, která obvykle charakterizuje začínající studenty lékařství a naštěstí i mnohé zralé lékaře s desítkami let praxe. Stále ještě jsme také odměňováni vděčným pohledem rodičů uzdraveného dítěte, úlevou nemocného, který byl zbaven dušnosti či bolesti, nebo radostí z objevu, který může trochu posunout hranice poznání.

Tyto **nemateriální odměny** představují pro mnohé povolání, pro medicínu však zvláště, důležitou součást jejích hodnot. Osobně věřím, že lékařství zůstává tím, čím ho označil Johann Wolfgang Goethe, totiž povoláním, které patří mezi nejvznešenější. A že je, nebo mělo by být v něm stále cosi posvátného. Posvátného proto, že se stará o ty, kteří trpí nemocí, nejistotou, bolestí či strachem. A pokud se to mnoha uším bude zdát nadnesené, tak je přinejmenším povoláním slušným, povoláním s jasnými hodnotami a povoláním, které stojí za to nejen vystudovat, ale také provozovat.

Jménem svými i jménem naší fakulty vám přeji, abyste takový pocit měli i po desítkách let své lékařské praxe. K tomu také tradičně přání dobra, štěstí a zdraví: QUOD BONUM FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE EVENIAT.

Text děkanského projevu, připraveného na doktorskou promoci 30. 3. 2011

Memorandum o úpravě poměrů ve zdravotnictví

1. Úprava úhradové vyhlášky

- má zajistit, aby nemocnice letos dostaly dvě miliardy korun navíc na zvýšení příjmů lékařů a aby se peníze rozdělily nemocnicím podle počtu lékařů
- vláda dostane do 28. února, účinnost od 1. března

2. Způsob zvýšení platů v roce 2011

- zvýšení platových tarifů lékařů v nemocnicích, léčebných ústavech a léčebnách dlouhodobě nemocných i v záchranných službách o 5000 až 8000 korun
- vláda dostane do 28. února, účinnost od 1. března

3. Přidávání v roce 2012

- v souvislosti s reformou se průměrný plat lékaře zvýší o deset procent a od roku 2013 pak dosáhne 1,5 až trojnásobku průměrné mzdy ve státě, v roce 2012 porostou také platy všem zdravotnickým pracovníkům

4. Vzdělávání, změna kompetencí zdravotníků, reformní a protikorupční kroky

- ve spolupráci s odbory, lékařskou komorou, odbornými společnostmi a asociací sester; na rušení nemocničních lůžek a jejich převedení na lůžka sociálně zdravotní se bude spolupracovat s kraji
- návrhy do 30. června, předpokládaná účinnost od roku 2012

5. Výzva ředitelům nemocnic

- ministerstvo vyzve, aby vedení fakultních a dalších státních nemocnic přijalo lékaře po stažení výpovědí zpět, pokud nebudou jejich místa už obsazena

6. Záruka Asociace krajů ČR

- ministerstvo požádá asociaci o záruky, že krajské nemocnice přijmou lékaře zpět a zvýší jim podle memoranda platy

7. Odvolání protestu **Děkujeme, odcházíme**

- lékařské odbory do tří dnů od podpisu memoranda protestní akci odvolají a vyzvou lékaře, aby výpovědi stáhli a požádali o přijetí zpátky do práce

Odcházející nemocniční lékaře v rámci výzvy **Děkujeme, odcházíme podpořovalo 17 procent Čechů. S protestem lékařů naopak nesouhlasilo 56 procent občanů.** Vyplyvá to z průzkumu agentury STEM/MARK.

Podporu nacházeli lékaři častěji mezi muži, osobami ve věku 18 až 29 let a obyvateli měst nad 100.000 obyvatel. Nesouhlasně se k protestu stavěli zejména lidé žijící ve středně velkých městech. Poměrně velká část dospělé populace, 28 procent, neměla na danou problematiku vyhraněný názor. V tomto případě se podle průzkumu častěji jednalo o osoby se základním vzděláním a obyvatele menších obcí.

Průzkum se konal od 14. do 23. ledna 2011.

Cyril Höschl a Jan Pirk o děkování a odcházení

Z pořadu Českého rozhlasu 2 Čaj pro dva, vysílaného 3. 2. 2011

Moderátorka Romana Růžičková

Hosté prof. Cyril Höschl a prof. Jan Pirk

Moderátorka: Jak vnímáte akci Děkujeme, odcházíme?

Höschl: To je otázka, která je natolik frekventovaná, že je až trapné se k ní znovu vracet. Myslím ale, že je to docela dobrá příležitost říct si, z jakých hlubších problémů ta situace vyvěrá. Určitě to není jenom proto, že by se část lékařů rozhodla vydírat pacienty a hystericky někam odcházet. Všichni se věnují tomu, co je vidět, tomu zda na to mají právo, nebo nemají právo, jestli mají moc peněz, nebo málo, jestli mají 40 tisíc bez služeb, nebo se službami. To ale nesouvisí s podstatou věci. S ní souvisí chyby v systému financování zdravotní péče – tváří se jako tržní, ale nikdy tržní být nemůže – v tom je ten pes zakopán. A druhá taková otázka – je to systémem, který má co do činění se vztahem k ostatním lidem, s humanitou, s pocitem vlastního ohrožení, štěstí, zdraví. To jsou všechno hodnoty, které nejsou redukovatelné jenom na peníze, a to ani ze strany lékařů, kteří odcházejí, ani ze strany plátců. Čili jestli to někdo na peníze redukuje, tak tím veřejnost klame.

Moderátorka: Ta redukce jen na platy je možná také příčinou toho, proč veřejnost nestojí úplně na straně lékařů; průzkumy hovoří o tom, že pouze 17 procent obyvatel ČR podporuje tuto akci. A máme mnoho emailů od posluchačů, jestli to není vydírání.

Höschl: Samozřejmě že to jako vydírání působí. A každého, kdo nestojí na straně lékařů, plně chápu. To by si takhle o sobě mohla začít myslet kterákoliv skupina profesní – třeba hasiči, kterých si nesmírně vážím – každá taková skupina by si najednou mohla říct, že dá hromadně výpověď, a tím společnost položí na lopatky. Přitom potenciál vydírat je u každé skupiny jiný, a to dokonce i uvnitř medicíny: největší vydírací potenciál mají anesteziologové - stačí, aby jich několik z velké nemocnice dalo výpověď a to ji položí, protože všechny operativní obory od nosního, krčního, ušního až po gynekologii – o chirurgii nemluvě – potřebují anesteziology k operaci. Obecně ve společnosti mají větší vydírací potenciál veřejné služby. Když stávkují popeláři a celá Neapol je zahlcena odpadky, tak to řeší předseda vlády. Kdyby stávkovali varhaníci nebo historici umění, tak se to nikdo ani nedozví.

Pirk: Myslím, že ty kořeny nespokojenosti jsou ještě hlubší. Původ té nespokojenosti je daný tím, že jsme po roce 1948 přijali sovětský model zdravotnictví, kde

se na lékaře pohlíželo jako na neplacenou službu vládnoucí dělnické třídě; že lékař vlastně může být rád, když mu dělnická třída umožní, aby se o její zdraví staral. Ale třeba v NDR si lékaři zachovali postavení, které měli před válkou. Myslím, že v tom je ta nespokojenost, protože by ty platy skutečně mohly být větší. Já ale zásadně nesouhlasím s formou stávky a nesouhlasím s některými jejich požadavky. Zcela souhlasím s tím, že postgraduální vzdělávání lékařů bylo, podle kolegů ze zahraničí, u nás jedno z nejlepších na světě. Za třicet měsíců po promoci lékař už byl odborníkem a mohl sám pracovat. Dnes to trvá nejméně pět let, ještě k tomu po nejdelší vysoké škole, a to je hrozné.

Ale mladí lékaři nikde na světě nemají velké platy, v tom s nimi naprosto nesouhlasím. A některé požadavky LOK, že ti, kteří dali výpověď, se musí všichni vrátit, jsou jako odbrzděný vagón. Přece v demokratickém státě máme nějaké zákony, které o výpovědi jasně hovoří, a požadavky, které odporují zákonu, ty už nemají s demokracií nic společného.

Höschl: Já bych se rád vrátil k těm příčinám. Říká se, že zdraví je komodita jako každá jiná. Není. Říká se, že zdravotnické služby jsou služby, které by se měly poměřovat a prodávat jako každé jiné. Není tomu tak.

Zdravotnictví z technologického hlediska je perverzní systém. To nemyslím jako nadávku, ale jako fakt: když přijde pacient k lékaři, ten zjistí, co mu je a doporučí mu nějakou léčbu, takže vlastně rozhodne, co pacient má nakoupit. Je to jako byste přišla do krámu a tam by prodáváč rozhodoval, co si máte koupit: ne deset housek, ale devět a k tomu tohle máslo ne, přibalím vám lepší a ještě musíte vzít čtyři pudinky, ovesné vločky, pak by nařídil, že si to musíte vzít a pozor! – že by to zaplatil někdo jiný! Ne ale ten, kdo by to dostával, ani ten, kdo by to nařizoval, nýbrž pojišťovna, která by na tuto legraci ode všech povinně vybírala. To je systém, který ekonomicky nemůže fungovat. A k tomu přistupuje fakt, že na výstupu ten systém klade humanitní požadavek, že to je přece jenom služba, pomoc bližnímu – ale tyto humanistické aspekty na vstupu do tohoto systému nikdo neuplatňuje. Všichni, kteří nemocnicím prodávají energii, jídlo, prádlo, hotelové služby, tak ti všichni si účtují naprosto nehumánní, zcela tržní ceny. A najednou se má ten systém zcela proměnit v cosi posvátného, brát v úvahu ohledy mimotržní. To nemůže dlouhodobě fungovat.

Proto je ten přístup ekonomicky perverzní. Někdo se musí obětovat – ty, co dodávají energie atd., si rovnou škrtněme; pacient to neplatí, tak toho také škrtněme; konkurence mezi pojišťovnami také není, také si je škrtněme, a postupně se dostaneme k začínajícím lékařům. A to je příčina té nespokojenosti. Je zajímavé, že v soukromém sektoru taková nespokojenost není, privátní lékaři ambulantní neděkují, neodcházejí, protože nejsou součástí toho ekonomicky perverzního systému a svou práci celkem slušně prodávají pojišťovněm.

Moderátorka: Dá se najít nějaké řešení, které bude co nejméně bolet zúčastněné strany – lékaře, nemocnice, pacienty?

Höschl: Mně na celé akci nejvíce vadí, že polarizuje společnost. Ta společnost je už dost rozhádaná, a polarizovat ji dál na ty, kdo jsou pro a kdo proti a kdo nejde s námi, jde proti nám, to je přilévání oleje do ohně a je to kontraproduktivní. Ale abych byl spravedlivý, abych dál nepolarizoval, tak rovnu řeknu, ne že bych nesouhlasil s tou akcí, ale nesouhlasím s formou, s vydíracím potenciálem a nakonec vlastně i s tím dopadem na lidi, kteří si to neobjednali a kterých se to netýká.

Věcně je pravda, že ten systém je špatně nastaven. A ta opatření (LOK kritizuje zbytečné investice, nákupy drahých přístrojů apod.), to jsou rezervy, na kterých by se dalo ušetřit. Jenže ono se to snadno řekne a hůř udělá, v tom má Leoš Heger pravdu, protože v systému, který je svobodný a založený na demokratických principech, nemůžete postupovat cestou absolutistického vládcе, který vyhlásí mimořádný stav a rozhodne, co kam půjde a co se kde zruší.

Moderátorka: Jaké řešení vidíte?

Pirk: Jak řekl Cyril Höschl, osvícený diktátor by to vyřešil. Ale to je nemyslitelné.

Doktoři, když se mělo něco do nemocnice koupit, nikdy neřekli, nekupujte nám to, až najednou teď to říkají.

Höschl: Souhlasím dokonce i v tom, co jsi ještě neřekl, co by následovalo. Jestliže ministerstvo řekne ano, dostanete peníze, ale za cenu reformy, tak ti, co dnes stojí v čele akce, budou první, kdo budou tu reformu blokovat. Každý pokus o reformu skončil už v počátku protestem těch, kterých se ta reforma měla týkat. Cílem lékařů rozhodně není to, že jich má být méně, že se mají zavřít nějaká zařízení, že se mají akutní lůžka v mnoha místech proměnit v lůžka pro dlouhodobě nemocné. Ve chvíli, kdy někdo řekne, řekli jsme A, řekneme B, tak začne křik nanovo.

Pirk: Když měl LOK u nás schůzi, tak jsem řekl: pánové a dámy, křičet, že chcete peníze, to by uměl každý. Nalít peníze do systému, to je to nejhorší, co se dá udělat. Proč nepřijdete a neřeknete, v tom a tom okrese jsou tři nemocnice, ve všech jsou kompletní chirurgické týmy, pojďme jednu nemocnici nebo dvě nemocnice přeměnit na doléčovací, jakých je zoufalý nedostatek; proč neřeknete, to je náš návrh. Načež oni „to není naše věc, to je věc politiků“. To je špatně.

Höschl: Ty návrhy mohly jít dál, mohly být na změnu pojišťovacího systému a spojení sociálního a zdravotního pojištění. Proč si myslím, že to je důležité: představme si, že pan prof. Pirk někomu vymění srdce nebo mu tam dá pumpu, zachrá-

ní mu život a ušetří tím spoustu nepřímých nákladů, které jsou s tím onemocněním spojeny - zkrátí dobu invalidity, doléčování, ale to nikdo neocení, naopak se řekne, že to je drahý zákrok; protože invalidní důchod půjde ze sociálního pojištění, tak to se nepočítá. U nás na psychiatrii ušetříme tím, že pacientům dáme sice drahé léky, ale lidé, kteří by se jinak pohybovali po léčebných zařízeních, jdou do práce, ale to nikdo neocení, to se nepočítá. To by chtělo jiný systém.

Redakčně kráceno a upraveno

Odcházení a rytířské mravy

Rytíř českého lékařského stavu prof. Jaroslav Blahoš pro VNR napsal:

Oddechli si asi všichni: Pan ministr, LOK i ČLK, ti co poděkovali a odešli, i ti co nepoděkovali a neodešli. Oddechly si i sestry a hlavně pacienti, kteří se strachovali, kdo je bude léčit, operovat, rodit. Média si musí najít jiná témata, což není tak těžké. Situace je tedy slibně vyřešena. Lékaři budou lépe honorováni a ostatní zdravotníky to čeká.

Srovnání s některými jinými profesními skupinami je však nadále ošidné. Na nedávném Sjezdu delegátů ČLS JEP jsem uvedl, že v podvědomí lidí, úředníků i politiků je jakási utkvělá myšlenka, že materiální zabezpečení a existenční starosti lékařů se nějak neslučují s jeho posláním: Bohatý lékař je poněkud podezřelý. Jak a kde bohatství získal? To např. advokát znamená chytrý advokát a tučné palmare patří právem k jeho profesi. Jenže to zase není poslání. Jak prazvláštní sociologická relativita!

Rytířka českého lékařského stavu prof. Radana Königová ocitovala Kiplinga:

Vysvětlila přitom, že jeho slova nejlépe vystihují její pocity a jsou v plném souladu s jejím celoživotním postojem. Ten citát je z Knihy beze slov, ve které R. Kipling takto vylíčil portrét lékaře:

„Svět se před dávnou dobou rozhodl, že nemáte žádnou pracovní dobu, kterou by měl kdokoli respektovat, a nic na světě vás neomlouvá, odmítnete-li pomoc člověku, který se domnívá, že vaši pomoc potřebuje, ve kteroukoli denní i noční hodinu. V dobách povodní, požárů, hladovění, moru, bojů a vražd se po vás bude chtít, abyste byl okamžitě v pohotovosti a abyste zůstal v pohotovosti až do okamžiku úplného vysílení či ztráty vědomí.“

Jan Sokol

Je rovnost jen utopie?

Dramatický spor o platy lékařů si pozornost jistě zaslouží, neměl by však zastřít jiné a možná z dlouhodobého hlediska ještě významnější otázky kolem avizovaných reforem zdravotnictví. Jako laik a pacient bych si rád všiml jedné velmi obecné – totiž otázky rovnosti v poskytování zdravotní péče.

Nedávno jsem si v novinách přečetl názor kvalifikovaného odborníka, který se domnívá, že představa rovné péče je minulostí. V tom je po mém soudu hned dvojnásobný omyl. První, méně závažný, spočívá v tom, jako kdyby se někdy a někde zdravotní péče poskytovala všem stejně. Jak dobře víme, hrály v tom vždycky větší či menší roli třeba kontakty, společenské postavení nebo peníze.

Tento řekněme historický omyl by ale nestál za řeč, nebýt toho druhého a zásadního, který se týká budoucnosti. Spočívá v tom, že bychom se s tímto stavem věcí mohli a měli smířit a považovat jej nadále za hotovou věc. Naše západní civilizace se od jiných kdysi odlišila neslychaným a „kontrafaktickým“ rozhodnutím pokládat všechny lidi za sobě rovné.

Když Pavel z Tarsu před dvěma tisíciletími napsal, že „není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu“, mohli se mu všichni soudní lidé jen upřímně vysmát. Každý přece ví, že to tak není a být nemůže. Dlouho se i křesťané chlácholili tím, že to platí jen v Kristu, kdežto v běžném životě je to samozřejmě jinak. Jen sem tam se vyskytl nějaký podivín, který tuto nemožnou zásadu chtěl brát vážně už tady a teď.

Zmírňovat lidskou bídu

Až přišly novověké revoluce, které se princip rovnosti pokusily prosadit aspoň v právu a v demokratické politice. I to šlo velmi ztuha a rovné volební právo se prosazovalo víc než sto let. Pak se ale ukázalo, že chudým lidem toho moc nepřineslo: k čemu je svoboda, když nemáme co jíst?

S tímhle vážným problémem, na který totalitní režimy chytaly lidi tím, že nabíely jídlo místo svobody, si ještě nikdo uspokojivě neporadil – a patrně to ani nejde. Ale už od konce 19. století začali prozíraví státníci – Masaryk mezi prvními – hledat cesty, jak aspoň v těch nejkřiklavějších případech lidskou bídu mírnit. Jednou z nich bylo zdravotní pojištění, v evropských zemích dnes všeobecné a povinné.

Po pádu Hitlerova režimu objevili rozumní politici, že princip solidarity má kupodivu i své docela pragmatické zdůvodnění: pokud si chce společnost svobodu zachovat, musí si dát pozor, aby v ní nebylo příliš mnoho lidí, kteří z nouze propadají beznaději, a mohou se tak stát podhoubím totality. Demokracie se tedy musí bránit nejen zbraněmi, ale hlavně zmírňováním lidské bídy, kam až to jde.

V období poválečné konjunktury se zdálo, že to jde hodně daleko, a vznikl dnes kritizovaný „pečovatelský stát“. Protože u nás byl spojen s omezeními svobody, může se zdát, že sociální solidarita stojí proti svobodě. Západoevropská (a zdá se, že i americká) zkušenost však vidí souvislost právě opačnou: **bez veřejné péče o lidi v nouzi budou i svoboda a demokracie vždycky v ohrožení**. Zdravotní péče je v tomto ohledu určitě jednou z priorit: nemoc je nouze vážná, většinou dokonce nezaviněná.

České zdravotnictví se po roce 1990 zbavilo různých omezení, jimiž si minulý režim zajišťoval jeho „udržitelnost“. Přívál nových medicínských prostředků a technik, stárnutí populace a tlaky zdravotnických firem napínají rozpočty pojišťoven a některým se zdá, že je třeba udělat radikální řez: péči hrazenou z veřejného pojištění nejen vymežit, ale dále omezovat a místo utopické rovnosti i ve zdravotnictví otevřeně vyhlásit princip konkurence, což zde ovšem znamená Spencerovo „přežití nejschopnějších“. Podle zmíněného autora budou prostě bohatší lidé žít déle, protože si mohou dovolit lepší péči.

Nelehká úloha

Tak tomu sice v historii většinou bylo, ale jak jsem řekl, naše civilizace se rozhodla, že to tak nenechá a bude pracovat proti tomu. Že se jí to do velké míry podařilo, nemůže nikdo poučený popřít. Je jistě pravda, že zdravotnictví a zejména farmacie jsou dnes významné obory hospodářství a při rychlém vývoji nových technik a technologií není na obzoru žádná pevná hranice jejich možností. Není ale pravda, že by technický pokrok náklady na péči jen zvyšoval: naopak postupy a prostředky donedávna nedostupné se dnes mohou poskytovat úplně běžně.

Kapitáni zdravotnictví jistě nemají lehkou úlohu: hledat přijatelný kompromis mezi ochotou pojištěnců solidárně platit, rostoucími možnostmi medicíny, nároky lékařů a potřebami zdravotnických zařízení. Nebrzdit medicínský pokrok, odolávat tlakům zdravotnických firem a dalších vlivných lobbies a rozsah hrazené péče možná i lépe vymežit. Ale kdyby se přitom zřekli „utopického“ požadavku rovnosti, zradili by odkaz těch, kteří na základě stejně utopických požadavků rovnosti, svobody a spravedlnosti budovali společnost, za jakou by se člověk nemusel stydět.

Lidové noviny 18. 2. 2011

OŠETŘOVATELSTVÍ

STUDIUM SESTER

VÝCHOVA HLUCHOSLEPÉ

Hana Svobodová

50 let vysokoškolského vzdělávání sester na Univerzitě Karlově

Ústav ošetrovatelství 3. LF UK

Dne 30. září 2010 jsme si na slavnostním shromáždění v důstojném prostředí Velké auly pražského Karolina připomněli padesáté výročí vzniku vysokoškolského studia sester. Na setkání vystoupili ministr zdravotnictví Leoš Heger, ředitelka VFN Dana Jurásková a další významní hosté, kteří si spolu s absolventy připomněli významné mezníky a osobnosti ošetrovatelského povolání a zároveň položili otázku, kam české ošetrovatelství a vzdělávání v této oblasti směřuje.

Myšlenku vzdělávání sester na vysoké škole pomohl prosadit a uvést v 60. letech minulého století v život prof. MUDr. Vladimír Pacovský, DrSc., který působil na III. interní klinice VFN. V době, kdy vznikalo toto studium, získávaly sestry svoji kvalifikaci na středních zdravotnických školách. Důvodem byl fakt, že dobře připravit sestry pro svoji profesi mohou jen plně kvalifikované sestry-učitelky, které byly doposud vzdělávány v specializačních pedagogických seminářích na zdravotnických školách. Při jednáních se argumentovalo i tím, že vzdělání jde ruku v ruce se zvyšováním nároků na znalosti při ošetrování tzv. kritických stavů, při diagnostických výkonech a léčbě, a proto je nutné se vzdělávání hlouběji věnovat.

Významnou osobností, která stála za prosazením myšlenky studia sester na vysoké škole, byla PhDr. Marta Peltrámová, vedoucí oddělení zdravotnického školství na ministerstvu zdravotnictví. Díky její široké orientaci v problematice vzdělávání, hluboké znalosti všech platných předpisů a hlavně díky neúnavnosti v mnoha jednáních mezi ministerstvy zdravotnictví a školství našla pochopení pro zřízení nového studia na filozofické fakultě UK. Nebylo jednoduché prorazit s myšlenkou vzdělávání sester na půdě, která byla výsostným územím lékařů, a ani lékařské fakulty nemohly zřizovat nic jiného než přípravu lékařů. Stejně tak nebylo možné otevřít pro sestry studium pouze bakalářské tak, jak je tomu v současnosti.

Po řadě jednání na ministerstvech zdravotnictví a školství vzniklo tedy v roce 1960 v kooperaci Filozofické fakulty UK a Fakulty všeobecného lékařství první vysokoškolské studium pro sestry. Právě oddělení péče o nemocné III. interní kliniky VFN s prof. Pacovským bylo iniciátorem výuky ošetrovatelských technik (předmět Péče o nemocné, od r. 1959) i u budoucích lékařů, které se učí na řadě lékařských fakult dodnes. Z tohoto pracoviště vzešla řada významných osobností českého ošetrovatelství, jako pokračovatel a posléze vedoucí oddělení péče o nemocné doc. Jiří Neuwirth, nebo první docentka ošetrovatelství u nás –

PhDr. Marie Rozsypalová, prof. Pacovský, PhDr. Marta Peltrámová, doc. Neuwirth

doc. Marta Staňková, či PhDr. Alena Mellanová, která řadu let toto oddělení také vedla. Ústav teorie a praxe ošetrovatelství, který je nyní součástí 1. lékařské fakulty UK, je pokračovatelem oddělení péče o nemocné a samostatným pracovištěm se stal v roce 1991. Až do začátku 90. let to bylo jediné vysokoškolské pracoviště zabývající se ošetrovatelstvím v tehdejším Československu.

Nelze zapomenout ani na další vyučující – lékaře jako byl prof. Schreiber, doc. Petrášek, prof. Šobra.

Významnými osobnostmi z Filozofické fakulty UK, které stály u zrodu tohoto studia, byl prof. Gala, prof. Zdeněk Kolář, později doc. PhDr. Jaroslav Kořa, doc. Tučková a další.

Propojení dvou různých fakult – filozofické a lékařské – bylo svým způsobem unikátní. Umožnilo propojení různého způsobu uvažování, propojení odlišného kladení otázek a různého hledání odpovědí. Ta filozofická myslí na člověka ve všech společenských souvislostech a zvláště pedagogika hledá nová řešení, jak učit a naučit být. Proti tomu medicína je zastáncem exaktního myšlení a pomocí znalostí z anatomie, fyziologie, patologie a dalších věd osvětluje, jak funguje lidské tělo a jak o to tělo máme pečovat.

Vysokoškolské vzdělání sester mělo v počátku pouze formu dálkovou, později i formu denního studia. Absolventi tohoto studia (nejprve oboru psychologie – péče o nemocné, posléze pedagogika – péče o nemocné) prošli poměrně náročným studijním programem, který se v některých medicínských předmětech nelišil svou náročností od studia medicíny a otevíral úplně nové možnosti. Absolventi našli své uplatnění jako pedagogové na středních zdravotnických školách nebo v manage-

mentu různých zdravotnických zařízení. Řada z nich zaujala pozice vedoucí, tedy ředitelky těchto škol či hlavních sester nemocnic. Z prvních absolventek můžeme jmenovat např. PhDr. Marii Rozsypalovou, doc. Martu Staňkovou či právě PhDr. Martu Peltrámovou.

Po roce 1990 se vysokoškolské studium sester přesunulo na 1. LF UK, kde oddělení péče o nemocné vedl doc. Neuwirth. Spolu s doc. Staňkovou uvedl v život první bakalářský program ošetřovatelství a první studenti tak začali studovat v akademickém roce 1992/1993. Později se toto vzdělávání začalo prosazovat i na dalších fakultách Univerzity Karlovy (2. a 3., v Hradci Králové). Na 1. LF UK bohužel již magisterské vzdělávání – učitelství odborných předmětů na SZŠ skončilo svou akreditací v roce 2009 a prozatím se nově nepodařilo toto studium otevřít. A jak řekl doc. Kořán na slavnostním shromáždění: „Je mi líto, že je dnes velký problém udělat nějakou rozumnou koncepci vysokoškolského studia ošetřovatelství. Jsme připraveni opět, bude-li třeba, přiložit ruku k dílu a toto studium obnovit.“

Ve vzdělávání sester na vysokých školách však již byly dveře otevřené. Podařilo se prosadit a realizovat vzdělávací programy ošetřovatelství bakalářského, magisterského i doktorandského stupně na dalších vysokých školách (Univerzitě Palackého, Jihočeské Univerzitě, Masarykově univerzitě a dalších). Kvalifikaci pro výkon profese získává sestra dnes na vyšší nebo vysoké škole, kde jsou programy ošetřovatelství realizovány na fakultách lékařských nebo se zaměřením zdravotně sociálním.

Promoce prvního ročníku denního studia oboru Péče o nemocné – pedagogika

Hana Svobodová

Umíme říci, co je důstojné?

Ústav ošetrovatelství 3. LF UK

*„Výchova a náboženství by měly působit tak, aby v lidech vzbuzovaly odpor ke špatným jednáním a probouzely bezprostřední libost z jednání mravného.“
(I. Kant: O nejvyšším principu morálky).*

Lingvistické funkce (dignus, dignit), a obsahy slova „důstojnost“ (being worthy, honour, esteemed) jsou velmi rozšířené, jejich významy se však stávají ambiciózní, mnohdy vágní, nejisté a sporné, hodící se vždy, když postrádáme věcný argument.

Dle Aristotela věci či bytosti mohou být v možnosti nebo v uskutečnění. Dětem, plodům, přisuzujeme lidskou důstojnost, protože jsou lidmi v možnosti, mohou z nich vyrůst plnoprávní lidé; člověku, který již ztrácí lidské atributy, náleží také respekt k jeho lidské důstojnosti, protože plnohodnotným člověkem byl. Tak lidé vymezují svět lidských bytostí a všemu, co k němu náleží, přiznávají právo na lidskou důstojnost.

Lidská důstojnost v nejobecnějším slova smyslu je cosi, co patří každému člověku jako příslušníku svého rodu a ukazuje se být jednotícím pojmem, který vychází z hlubší obecné intuice mimořádnosti lidského rodu ve světě lidských zkušeností. Co je důstojné a kdo se těší úctě druhých, můžeme definovat z různých pohledů.

Při pohledu do historie ideje lidské důstojnosti nacházíme různé výklady a její zdůvodnění. Dá se říci, že v podstatě kolik je filozofických směrů a škol, tolik je rozdílných interpretací pojmu lidská důstojnost v dějinách.

Idea lidské důstojnosti je problematická z důvodů svého určení a obsahového vymezení. Humanistická tradice západní kultury nám nabízí řadu rozličných zdůvodnění a interpretací¹. Určitým zjednodušením lze říci, že zde vždy šlo jen o dvojí výklad. Hovoříme o **důstojnosti inherentní**, nebo-li ontologické, která si nárokuje respekt mravního ohledu, vztahující se na všechny lidi, protože se jedná o důstojnost, která vyplývá ze samotné podstaty lidského bytí a tudíž náležející člověku již předem od narození. V druhém případě se důstojnost odvozuje od určitých kvalit člověka, jeho způsobu života a zohledňuje se právě jeho výkon, postavení ve společnosti či individuální zásluha. V tomto případě se jedná o **kontingentní důstojnost** (sociální), která nepřísluší automaticky všem. Toto pojetí je příznačné pro antické filozofy, kteří považují otroctví za zdůvodnitelné, neboť lidská důstojnost je „výsledek“, „výsada“

a nemůže být tedy dopřána všem². Toto pojetí je ale zatíženo zmíněnou selektivností, která může být jen těžko akceptovatelná, uvědomíme-li si nepřístojnosti, které jsou spojeny s dělením lidí na důstojné, méně důstojné či bez důstojnosti. Taková selekce je ve své podstatě zvrhlá, zhoubná a zničující³.

U inherentního, či ontologického pojetí lidské důstojnosti, tento problém nemáme, protože se zde připisuje důstojnost všem, důstojnost je tedy dána všem.

Antičtí Řekové a Římané uznávali důstojnost jako veličinu, kterou mohl člověk jednáním rozmnožit nebo zmenšit, ale nevlastnil jí nikdo jednou provždy. Teprve u **Cicera** (106–43 př. Kr.) v knize O povinnostech můžeme číst: ⁴

„Jako se nemohou půvab a krása těla odloučit od zdraví, tak slušnost, o níž na tomto místě mluvíme, zcela splývá s ctností, ale teoretickým myšlením se dá od ní rozlišit.

Dělí se na dvojí: jednak rozeznáváme jakousi obecnou slušnost, která provází čestnost jako celek, jednak zvláštní druh slušnosti, který je podřízen onomu obecnému pojmu a vztahuje se jen k některým jednotlivým složkám čestnosti. Ten první pojem bývá definován asi takto: slušné je to, co je v souhlasu s těmi vynikajícími vlastnostmi člověka, jimiž se jeho přirozenost liší od přirozenosti ostatních živočichů. Slušnost v užším smyslu pak definují tak, že slušné je to, co je v souhlasu s lidskou přirozeností, pokud se přitom projevuje uměřenost a zdrženlivost, prováděná jakousi zevní ušlechtilostí.“

Křesťanská tradice zase vychází z toho, že každému člověku přísluší důstojnost proto, že je stvořen Bohem k božimu obrazu. Taková důstojnost nepředstavuje konečný cíl, ale podmínku pro umožnění dobrého života. Je-li jednání v souladu s božím záměrem, není lidská důstojnost znevážena. Přeneseně např. do medicínské praxe již lidskému embryu přísluší důstojnost (Žalm 139, 13–16), potrat je tedy závažným proviněním.

V období renesance a humanismu se otázkou lidské důstojnosti zabýval renesanční filozof, hrabě **Pico della Mirandola** ve své knize O důstojnosti člověka, který jako první vysvětlil důstojnost člověka ve vztahu ke schopnosti vybrat si, které místo by mohl obsadit ve Vesmíru. Podle jeho mínění není nic krásnějšího než člověk a lidská důstojnost spočívá především v jeho schopnostech ovládnout přírodní síly a využít své schopnosti ⁵.

„Nakonec se mi zdálo, že jsem pochopil, proč právě člověk je tím nejbláženějším, a tedy i nejobdivuhodnějším mezi živými tvory, a jaké je to postavení, které mu připadlo v uspořádání veškerenstva a které mu mohou závidět nejenom nerozumná stvoření, ale i hvězdy a myslí prodlévající nad tímto světem. Je to věc neuvěřitelná a podivuhodná. A jak by také nebyla? Vždyť právě ona je tím důvodem, proč se o člověku oprávněně nejenom říká, ale i skutečně soudí, že je to velký div a živá bytost hodná pravého obdivu.“

Jde tedy o určitou kultivaci člověka a schopnost stoupat výše na hodnotovém žebříčku, tedy neupadat do propasti, nezvrhnout se na úroveň zvířete.

„...pythagorejci tvrdí, že zločinní lidé poklesnou na úroveň zvířat, ba dokonce, má-

me-li věřit Empedokleovi, na úrovni rostlin. V tomto směru šel ve stopách pythagorejců i Muhamed, který často opakoval myšlenku, že kdo se odchýlí od božského zákona, stane se zvířetem – říkal to právem. Rostlinu totiž nečiní rostlinou kůra, nýbrž nerozumná a nic nepocitující přirozenost; zvíře nečiní zvířetem srst, nýbrž nerozumná a na smyslech závislá duše; nebe nečiní nebem jeho okrouhlost, nýbrž správné myšlení; anděla nečiní andělem jeho netělesnost, nýbrž duchovní inteligence. Vidíš-li totiž člověka, který jen slouží svému žaludku a plazí se po zemi, není to vlastně člověk, koho vidíš, nýbrž keř. Vidíš-li někoho, kdo je zaslepený nicotnou hrou představitosti, jako by mu popletla hlavu Kalypsó, kdo je omámený svůdnými vnadami a propadlý smyslům, je to zvíře, a ne člověk“⁶.

Německý filozof 18. století **Immanuel Kant** již opustil myšlenku podobnosti s Bohem a s nábožensko-metafyzickým zdůvodněním důstojnosti. Podle Kantova pojetí je základem naší důstojnosti rozum, tedy schopnost k mravnímu sebeurčení a autonomie. Člověk jako autonomní morální bytost sám sobě stanovuje mravní zákony (auto - je sám, samo, nomos - pravidlo). Není tedy pouhou součástí soustavy přírodních kauzálních determinismů, ale klade sám sebe jako účel sám o sobě. A tento vlastní účel je nutno vždy respektovat, člověk se nesmí nikdy stát pouhým prostředkem k naplnění jiných účelů. Tato představa je vyjádřena ve formulaci kategorického imperativu: „Jednej tak, abys použil lidství nejen ve své osobě, jako i v osobě někoho jiného, pokaždé jako cíl, nikdy jen jako prostředek“. Dle Kanta jednat důstojně znamená jednat rozumně a mravně⁷.

Respekt k lidské důstojnosti vede k lepšímu naplnění společenské role, umožňuje stát se a být člověkem v pravém slova smyslu a je jednou z podmínek poctivě dosaženého úspěchu. I zde se tedy lidská důstojnost ukazuje jako jednotící koncept.

Ať už je pojetí lidské důstojnosti vnímáno ve vztahu k vývoji a historické době jakkoliv, v tom nejobecnějším slova smyslu je to tedy cosi, co patří každému člověku jako příslušníku svého rodu. Odkazuje k nezczitelné hodnotě lidských bytostí jako lidských bytostí. Tento aspekt důstojnosti dává opodstatnění mravnímu požadavku úcty vůči všem lidským bytostem, bez ohledu na jejich sociální, duševní či tělesný stav.

¹ ŠRAJER, J.: *Lidská důstojnost a sociální práce*. IN: *Sociální práce/Sociálna práca 2/2006*, s. 109-113

² dtto

³ dtto

⁴ CICERO: *O povinnostech*, Praha: Svoboda, 1970. str. 63

⁵ PICO DELLA MIRANDOLA: *O důstojnosti člověka*. Praha: Oikoymenh, 2005. str. 55

⁶ PICO DELLA MIRANDOLA: *O důstojnosti člověka*. Praha: Oikoymenh, 2005. str. 61

⁷ KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976

*Helena Kellerová
se svou učitelkou
Annou Sullivanovou*

Helena Kellerová

Příběh hluchoslepé

Výběr, úvodní a průvodní slovo Jarmila Lakosilová

Helena Kellerová (1880–1968) se narodila v Tussockumbe (Alabama, USA). Byla zdravá a čilá: již v šesti měsících začala zřetelně mluvit, ve čtrnácti měsících chodila. V únoru 1882 ji postihla těžká blížie nedidiagnostikovaná horečnatá nemoc, po níž ohluchla i oslepla. Rodiče ani lékaři si s ní nevěděli rady.

Až dost pozdě sehnali učitelku z *Perkinsova institutu pro nevidomé* Annu Sullivanovou (1866–1936), která sama v útlém věku téměř pozbyla zrak. Začátky výuky byly svízelné, ale Anniny lidské vlastnosti, její životní zkušenost a pedagogické schopnosti ve spojení s nadáním, zájmem a vytrvalostí její žáčky dokázaly divy. Před hluchoslepu Helenou se posléze otevřela netušená životní cesta.

Půvabná a inteligentní, opředaná pověstí zázračného dítěte, provázená po léta Annou, se stala velmi činnou a známou. Podílela se mj. na založení *Americké nadace pro nevidomé* a zejména v poválečném období, od roku 1945, se jí při velkém

přednáškovém turné po několika zemích Evropy, ale také po Japonsku a Indii, podařilo probudit či zvýšit zájem o výchovu neslyšících a nevidomých. V roce 1964 jí prezident Lyndon B. Johnson udělil nejvyšší americké civilní vyznamenání – *Presidential Medal of Freedom*.

O tom, co prožívala a co všechno musela v dětství a raném mládí překonávat, se dočteme v její první knize *The Story of My Life* (1903), která byla přeložena do více než padesáti jazyků a vychází dodnes. V poněkud zkrácené podobě byla vydána i česky, a to v překladu Josefy Humpálové-Zemanové pod názvem *Povídka mého života* (1904). Ukázky z této nejčtenější knihy Kellerové cituji podle českého překladu, který jsem porovnávala s anglickým originálem a upravila do soudobé jazykové podoby. Nutné souvislosti doplňuji vlastním textem. Uvádím též ukázku z knihy *Mé náboženství* (česky 1928), ale zejména úryvky z dopisů její učitelky, pozdější přítelkyně Anny Sullivanové, neboť dokreslují začátky Heleniny výchovy a vzdělávání. Vyšly jako příloha prvního knižního vydání jejího *Příběhu*.

Když Helena Kellerová své vzpomínky na dětství a rané mládí psala, bylo jí dvaadvacet let. V té době se ještě bouří proti osudu, její srdce je, jak sama přiznává, *dosud vzpurné, neposlušné a vášnivé*. Už tehdy se však snaží nemyslet na sebe a *v úsměvu jiných rtů vidět své štěstí*.

„Nevím, kdy jsem poprvé pocítila, že se liším od jiných lidí, ale vím, že to bylo dříve, nežli přišla má učitelka. Zpozorovala jsem, že matka a její přátelé neužívali znamení jako já, ale že svá přání vyjadřovali ústy. Někdy jsem se schválně stavěla mezi dvě osoby, které spolu hovořily, a kladla ruku na jejich rty. Nerozuměla jsem jim však, a to mě zlobívalo. Pohybovala jsem rty a vášnivě rozkládala rukama, ale vše marně. To mě tak rozčílilo, že jsem se dala do pláče a kopání.“ (s. 20–21)

„Má touha po možnosti vyjádření rostla.“ – Heleně tehdy bylo už šest let a neschopnost domluvy v ní vyvolávala výbuchy zuřivosti. „Po čase se potřeba nějaké ›řeči‹ stala tak naléhavou, že se mé výbuchy opakovaly denně a konečně i každou hodinu.“ (s. 27)

„Nejvýznamnější den mého života byl ten, kdy ke mně přišla má učitelka Anna Mansfield Sullivanová. Bylo to 3. března 1887, tři měsíce před mými sedmými narozeninami.“ (s. 30) – Týž den začala škola hrou. Dvacetiletá Anna dala Heleně do ruky dárek: novou pannu a anglické slovo *doll* jí napsala do dlaně hmatovou abecedou pro hluchoslepé. Když jí pannu vzala, že ji vrátí, až děvče znovu vyhmatá odpovídající písmena, Helena odmítla úkol splnit, ale panny se urputně dožadovala. Když ji nedostala, upadla do jednoho ze svých tehdy ještě četných hysterických záchvatů doprovázených vrískotem typickým pro děti, které neslyší. Učitelka s ní chvíli zápolila, vzápětí ale moudře odvedla její pozornost k jiné „hře“.

Helenu pohyby učitelčiných prstů zaujaly a posléze se jí podařilo písmena po ní napodobit: „Nevěděla jsem, že hláskuji slovo, ani jsem netušila, že slova vůbec

jsou; pohybovala jsem pouze prsty, napodobujíc vše jako papoušek. V následujících dnech jsem se tímto mechanickým způsobem naučila hláskovat mnoho slov. Trvalo to však ještě řadu týdnů, než jsem pochopila, že vše má své pojmenování.“ (s. 31)

Týden po svém příjezdu ke Kellerovým, 11. března 1887, píše Anna Sullivanová v dopise přítelkyni: „Přestěhovala jsem se s Helenou do malého zahradního domku nedaleko rodinného domu. Přišla jsem na to, že s ní nic nesvedu v rodině, kde všichni tyranizuje.

Její chování u stolu je hrozné. Sahá do našich talířů a bere si z nich. Když jsem ji začala vyučovat, bylo třeba svádět boje o každou maličkost a rodina do toho zasahovala v její prospěch... V novém příbytku byla zprvu vzpurná. První večer šla spát až po dvouhodinovém zápolení, ale ráno vstala klidnější. Toužila po domově. Hrála si s pannou a mně nebrala na vědomí.“ (s. 120)

„Jednou časně rána jsme měly potíže se slovem *mug* (hrnek) a *water* (voda),“ vypráví o postupu učení Helena. „Slečna Sullivanová se mi snažila názorně vysvětlit, co je hrnek a co voda. Zoufalá nad nezdarem toho nechala. Čekala na novou příležitost. – Byla jsem už netrpělivá, to stálé opakování mě zmožilo. Popadla jsem svou novou pannu, mrštila jsem jí o podlahu a měla jsem velkou radost, když jsem nahmatala u svých nohou střepy. Nepociťovala jsem nad tím žádný smutek ani lítost. Neměla jsem pannu ráda. V tichém a tmavém světě, v němž jsem žila, nebylo silného citu ani něhy.“ (s. 32)

Následovala vycházka, při níž učitelka i žačka šly kolem pumpy. Někdo právě čerpal vodu. Učitelka do proudu přistrčila Heleninu ruku a hmatovou abecedou jí do druhé dlaně hláskovala slovo voda.

„Stála jsem tiše a soustředila všechnu pozornost na pohyb jejích prstů,“ popisuje po letech toto své *duševní probuzení* Helena. „Najednou jsem pocítila jakési nejasné tušení čehosi jakoby zapomenutého – záchvěv vracejícího se uvědomění, a náhle mi bylo nějakým zvláštním způsobem zjeveno mystérium mluvy. V té chvíli jsem pochopila, že voda znamená to obdivuhodné, chladící cosi, co se právě přelávalo přes moji ruku. To živé slovo probudilo mou duši, dalo mi světlo, naději, radost. To slovo mou duši vysvobodilo! Opouštěla jsem pumpu hoříc touhou po učení. Vše mělo jméno a každé nové slovo zrodilo novou myšlenku.

Po cestě k domovu se každý předmět, jehož jsem se dotkla, chvěl životem. Bylo to tím, že jsem viděla oním podivným novým zrakem. Jakmile jsme vstoupily do domu, vzpomněla jsem si na pannu, kterou jsem rozbila. Hmatala jsem si cestu ke krbu, sebrala střepy a marně jsem se snažila složit je dohromady. Oči se mi začaly zalévat slzami. Poprvé ve svém životě jsem pocítila lítost a pokání.“ (s. 32–33)

V knize *Mé náboženství*, vydané roku 1926, vzpomíná na své prozření obsáhle znovu a mj. říká: „Slovo v-o-d-a vniklo do mé duše jako slunce do mrazivého zimního světa. Před touto svrchovanou událostí nebylo ve mně nic než pudy: jíst, pít, spát. Mé dny byly prázdnotou bez minulosti, přítomnosti nebo budoucnosti, bez

naděje nebo předtuchy, bez zájmu a radosti.“ Vraťme se však opět k jejímu *Příběhu* psanému na počátku 20. století, k tomu, jak se její bytost dál rozvíjela.

„Čím víc jsem se dotýkala předmětů, zabývala se různými věcmi a učila se znát jejich jména i účel, tím mohutněji ve mně rostlo vědomí příbuznosti a spojení s ostatním světem. Čím více mi přibývalo vědomostí, tím větší potěšení jsem nacházela ve světě, v němž jsem žila. Dlouho předtím, než jsem se naučila sčítat řadu čísel, znát tvar zeměkoule, učila mě slečna Sullivanová nacházet krásu ve vůni lesů, ve stéblech trávy i v jemných záhybech a jamkách ruček mé malé sestřičky. Spojila moje nejranější myšlenky s přírodou, když mě vedla k tomu, abych ptáky a květiny považovala za své druhy.“ (s. 34)

„*Jásám radostí*“, světuje se Anna v dopise 20. března 1887. „*Světlo rozumu začalo vnikat do mé malé svěřenky a ona se změnila. Z divokého stvoření se stalo způsobilé dítě. Zatímco píše, sedí u mne a háčkuje, což se naučila před týdnem. Snese už i mé polibky, sama však ještě mazlení neopětuje. I jiní pozorují na ní změnu.*“ (s. 123)

„Měla jsem nyní klíč k řeči a toužila jsem ho užívat“, píše po letech Helena a dodává: „Od názvů předmětů jsme zvolna, krok za krokem, ušly obrovskou vzdálenost mezi mými prvními slabikami a myšlenkou vyjádřenou v řádku Shakespeara.“ (s. 36)

„O několik dnů později jsem navlékala do souměrných řad korálky různých velikostí. Dělal jsem přitom mnoho chyb a slečna Sullivanová mne na ně znovu a znovu velmi trpělivě, dobrotivě, něžně upozorňovala. Najednou jsem si sama všimla hrubé chyby. Soustředila jsem se chvíli usilovně na svou práci - snažila jsem se přijít na to, jak mám korálky seřadit. Vtom se slečna dotkla mého čela a hláskovala důrazně „myslí“! Najednou jsem pochopila, že to slovo je pojmenováním postupu, který se právě teď dál v mé hlavě. Bylo to mé první pochopení abstraktní ideje.

Dlouho jsem seděla úplně zticha. Nemyslela jsem na korálky ve svém klíně, ale snažila jsem se ve světle svého nového poznání pochopit význam slova „láska“. Slunce bylo celý den pod mrakem, chvílemi poprchávalo. Náhle však proniklo mraky vši svou jižní nádherou. A tu opět jsem se tázala učitelky: „Není to láska?“ (s. 37–38)

„Láska se podobá mrakům, které byly na obloze, než vysvitlo slunce,“ odpověděla učitelka. - Několik dnů před tím se holčička ptala podobně. Žádný z mnoha pokusů o vysvětlení však tehdy nepochopila. Bylo jí divné, proč jí učitelka nemí *ukázat lásku*. - „Pak mi vysvětlovala dál, ale obsáhleji a prostšími slovy, než teď ve vzpomínkách píše, abych jí rozuměla: „Víš, že se mraků nemůžeš dotknout, ale pociťuješ déšť a víš, jak šťastné jsou květiny i vyprahlá zem, když je po parném dni déšť osvěží. Právě tak se nemůžeš dotknout lásky, ale pociťuješ sladkost, kterou do všeho vlévá. Bez lásky bys nebyla šťastná.“ - „Krásná pravda osvětila mou mysl. Cítila jsem neviditelná pouta, která spojovala mou duši s dušemi jiných lidí.“ (s. 38)

„Od počátku mého vzdělávání se mnou slečna Sullivanová hovořila jako s každým jiným dítětem, radujícím se ze všech smyslů; jediný rozdíl byl v tom, že slova i věty hláskovala do mé ruky, místo aby je říkala nahlas. Když jsem neznala výrazy

potřebné k vyjádření nějaké myšlenky, ochotně mě jimi zásobovala a radila mi, co a jak mám odpovídat, když poznala, že rozhovor z mé strany vážne. Tento způsob vyučování trval několik let; hluchoněmé dítě se nenaučí za měsíc, ani za dva či za tři roky nesčíslným výrazům a idiomům užívaným jen v nejprostší každodenní řeči.

Vidoucí a slyšící dítě se všemu naučí ustavičným opakováním a napodobováním. Řeč, kterou slyší doma, jeho mysl povzbuzuje a inspiruje, správné výrazy se mu pak vybavují samy od sebe, automaticky. Tuto přirozenou výměnu myšlenek hluchoněmé dítě postrádá. Moje učitelka to chápala a snažila se mi chybějící podněty nahradit tím, že mi doslova opakovala to, co slyšela, a učila mě, jak se mám sama účastnit rozhovoru. Trvalo to však velmi dlouho, než jsem se toho odvážila a ještě déle, než jsem dovedla vyslovit pravé vždy v pravou chvíli.“

Hluchoněmí a slepí si pravidla a příjemnosti konverzace osvojují těžce. Jak mnohem obtížnější to musí být pro ty, kdo jsou hluchoněmí i slepí! Nemohou rozeznat tón hlasu, bez pomoci nemohou vystihnout jeho výraz, který dodává slovům význam. Nemohou pozorovat ani výraz v obličeji mluvícího, i když pohled bývá často duší toho, co člověk vypráví. (s. 38–39)

Helena soudí, že druhé důležité období v jejím vzdělávání nastalo, když se učila číst: „Jakmile jsem uměla hláskovat některá slova, podala mi učitelka kus lepenky, na níž byla tato slova napsána vypouklým písmem. Snadno a rychle jsem porozuměla tomu, že každé toto vyčnívající slůvko znamenalo nějaký předmět, činnost nebo vlastnost či jakost. Měla jsem rámu, do něhož jsem si mohla tato slova seřazovat do krátkých vět; ale dřív, než jsem v rámu tvořila věty, oživovala jsem si je, konkretizovala. Vybrala jsem si třeba papírky se slovy *panna, je, na, posteli* a kladla jsem každé slovo na patřičný předmět; pak jsem pannu položila na postel a slova „je na posteli“ seřadila vedle ní. Současně jsem tedy měla jak větu ze slov na kouscích lepenky, tak smysl té věty znázorněný věcmi samými.

V té době mě snad nic netěšilo víc, než tato hra, při níž jsem se tolik a tak mnohemu naučila. Učitelka si tak se mnou často hrála celé hodiny. A mnohdy jsme všechny předměty v pokoji seřadily jako podklad k větám. – Od těchto potišťených kousků lepenky byl již jen malý kousek ke knize. Vzala jsem si svoji *Knihu pro začátečníky* a vyhledávala slova, která jsem znala; našla-li jsem některé, radovala jsem se jako při hře na schovávanou. Tak jsem začala číst.“ (s. 40)

„Dlouho jsem nedostávala žádné pravidelné úkoly. Když jsem se učila nejpilněji, připadalo mi, že je to spíš hra než práce. Moje učitelka měla obdivuhodné nadání něco popsat; nezajímavé detaily rychle přecházela. Nikdy mě nesuzovala zkoušením, aby se přesvědčila, zda jsem si zapamatovala učivo, které jsme probíraly den předtím. Nezáživné technické předměty zařazovala do výuky postupně a dovedla vše tak zpřístupnit, že jsem si to, čemu mě učila, nemohla nezapamatovat.

Četly a učivaly jsme se v přírodě... Moje první učení je provanuto dechem lesa a prosyceno příjemnou pryskyřičnou vůní jehličí smísenou s vůní divoké révy. Se-

dávajíc ve stínu stromů, učila jsem se, že vše má svůj účel a určité poslání. Krása věcí mne učila poznávat i jejich účelnost a užitečnost. Vše, co kolem mne bzučelo, pobroukávalo, zpívalo, co rostlo a kvetlo, vše mělo podíl na mém vzdělání – kuňkající žaby, koničci, cvrčci. Držívála jsem je v rukou, oni zapomněli na svou plachost a spustili své pronikavé písně. Ohmatávala jsem pukající hlavičky bavlníku a pohrávala si přitom s jejich jemnými vláčeky a chlupatými jádérky; cítila jsem tlumené zvuky větru vanoucího mezi dlouhými kukuřičnými stébly a šustění hedvábných listů; cítila jsem nevrle frkání svého koníka, když jsme ho chytly na pastvě a do tlamy mu daly uzdu - jak dobře si pamatují jetelovou vůni jeho dechu!“ (s. 41)

Takovým způsobem probíhala Helenina výuka zhruba od sedmého do desátého roku. Po čtení přišlo psaní, neoblíbené počítání a milované předměty - přírodopis, dějepis a zeměpis. Dívka už chápala řadu pojmů, dobře rozuměla tomu, co jí kdo hláskoval do dlaně, četla hbitě i věty psané reliéfními písmeny latinkou, ovládala též Braillovo značkové písmo pro nevidomé, složené z různě seskupených hmatem čitelných bodů. Měla vynikající, mimořádnou paměť.

Učitelka s ní také cestovala. Nejprve spolu jely vlakem do Bostonu, kde navštívila školu pro slepé děti a „hovořila“ s nimi, obešla a ohmatala městské pomníky. Plavila se tehdy též po moři a koupala se v něm. V zimě jednou podnikly cestu na sever, kde poznala sníh i mráz. A byly i další cesty.

Na jaře roku 1890 se Helena začala učit mluvit. Ještě po letech si živě vybavuje, jak v ní nutkání pronášet slyšitelné zvuky stále sílilo. Často vyluzovala nějaký hluk, jednou rukou se přitom držívála za hrdlo, druhou pokládala na své rty, aby cítila jejich pohyb. Doslova pak o začátku tohoto období píše: „Těšíválo mě vše, co vydávalo zvuk a působilo hluk; ráda jsem ohmatávala předoucí kočku i štěkajícího psa. Proto jsem také ráda kladla ruku na hrdlo toho, kdo zpíval, nebo na piano, když zrovna někdo hrál.“ (s. 56)

Povzbuzena úspěchem hluchoněmé a slepé dívky z Norska, Ragnhildy Kaatové, která se před nedávnem naučila vyslovovat ústy, rozhodla se Helena, že také ona to dokáže, že se naučí hlasitě mluvit. Přesvědčila rodiče a odjela s Annou opět do Bostonu. Ředitelka tamní školy Horace Manna pro hluchoněmé Sára Fullerová jí dala jedenáct lekcí. První se konala 26. března 1890. Nekonečně trpělivá slečna Fullerová dovolila žačce, aby si vždy znovu ohmatávala přesnou polohu jejího jazyka a rtů při vyslovování jednotlivých hlásek. Ze zvuků každého písmene Helena dokázala vnímat jen chvění hrdla.

Trvalo to mučivě dlouhé hodiny vyčerpávající dřiny, než se naučila, zprvu velmi nedokonale, vyslovit třebaš jen jednu jedinou hlásku. Někdy při tom dobrovolněm spíše mučení než učení, které si sama ukládala, hnána touhou po dorozumění se svými nejbližšími, doslova padala skleslostí a únavou. Ale dokázala to, mluvila, i když to ještě nebyla řeč všem srozumitelná ani po dalších měsících úsilí. Sama píše o tom, jak začínala hlasitě vyřčenými prvky řeči a až o dost později to byla celá slo-

va, skládaná do krátkých vět: „Nikdy nezapomenu na to překvapení a radost z vyslovení mé první souvislé věty: *It is warm.* (Je teplo.) Pravda, byly to pouze lámavé a koktavé slabiky, ale – byla to lidská řeč. Moje duše, vědomá si nové síly, vyšla ze svého zajetí a rozpínala se těmito lámanými symboly lidské řeči po všem vědní a věření.“ (s. 57)

„Jaký je to nevýslovný poklad, cítila jsem, když člověk může mluvit slovy, která nepotřebují tlumočení. Když jsem hovořila, vylétaly z mých slov čile nové myšlenky, které by asi nedokázaly uniknout z mých prstů. Nadšené jsem si opakovala: *Už nejsem němá!*“ (s. 58 a 59)

Ve třinácti letech měla Helena za sebou počáteční obtíže s učením, dosáhla ve všech předmětech slušných vědomostí a dovedla jakž takž srozumitelně mluvit. Začala se učit latinsky a francouzsky, později též německy. Jen biflování latinské mluvnice jí zprvu připadalo jako zbytečné mrhání časem, když přece i bez ní smyslu slov docela dobře rozuměla. Překonala však svou nechuť a později přiznává, že znalost gramatiky pro ni měla význam: „Čím hlouběji jsem vnikala do učení, tím více mě zajímalo a krása řeči mne unášela. Počala jsem se opět bavit čtením latinských odstavců, vybíráním slov, která jsem znala, a tím i hledáním smyslu toho, co jsem četla. Mám za to, že není nic krásnějšího než prchavé obrazy a měnící se city vyvolané řečí, s níž se právě seznamujeme.“ (s. 75)

V roce 1893 poprvé zavítala do Washingtonu, udělala si výlet k Niagarským vodopádům a v doprovodu Alexandra Bella též na světovou výstavu do Chicaga, kde si směla ohmatat exponáty, o které měla zájem. – Od čtrnácti let navštěvuje školu pro hluchoněmé v New Yorku, kde jí přibyly některé předměty. O dva roky později vstupuje na gymnázium v Cambridge, aby zde dovršila své vzdělání maturitou a připravila se tak ke studiu na univerzitě, pro něž se pevně rozhodla. Z jazyků přibyla řečtina, netušené obtíže vyvstaly s algebrou, geometrií a fyzikou. Rodiče jí platí doučování. Helena absolvuje všechny přísné zkoušky. Rok navíc ještě studuje soukromě. Podzim 1900 ji však již zastihne na vysněné Radcliffské koleji Harvardské univerzity v Bostonu. Studuje filologii a historii. Po dvou letech dosahuje, jako první hluchoněmá a slepá, bakalářské hodnosti, po letech na Harvardu obdrží i čestný doktorát.

Dokázala nejen to, co si uložila a zapsala už jako čtrnáctiletá do svého deníku: „*Myslet jasně, beze spěchu a zmatku, milovat každého upřímně, při všem jednání mít na mysli nejvyšší cíl a bezpodmínečně důvěřovat Bohu.*“ (s. 115) Helena Kellerová, ač sama obklopená temnotou, šla cestou světla. Měla před sebou dlouhá léta činného života naplněného prací pro druhé.

Horší než být slepý, je vidět a nemít vizi.

Handwritten signature of Helena Kellerová in cursive script.

O TEMPORA O MORES

ROLE ETIKY
ZMĚNY KLIMATU

Marek Vácha

Role etiky v současné společnosti

Ústav etiky 3. LF UK

Darwinistické paradigma předvádí vznik člověka jako výslednici nevědomých a nijak nezajímavých sil evoluce, člověk se zde zkrátka nějak ocitl a jeho existence na světě je jedním z nezamýšlených důsledků slepých evolučních sil, člověk je náhodným výhonkem evolučního stromu, větévkou, která by klidně nemusila být, není ničím obrazem a ve světě se ocitá jako ve skladišti věcí, kterým neproblematicky vládne.

Podle sociobiologie je jeho svědomí výsledkem přírodního výběru, neboť se ukázalo, že přírodní selekce by mohla fungovat nejen na úrovni genů či jedince, nýbrž i skupiny, a skupiny spolupracující a plně altruistických jedinců by zřejmě mohly přežít lépe než skupiny sobců. Dnes jsme ale již individuovaní, dnes rozumem reflektujeme i svou evoluční minulost. Dnes již neměl být jediný důvod podle svědomí se řídit, neboť po eónech instinktů nastoupilo období rozumu a svědomí bychom pak mohli odložit jako součást evoluční výbavy, která pro nás snad kdysi byla užitečná, ale za stávajícího užívání rozumu již poněkud obsolentní, tak jak jsme do evolučního depozitáře odložili již dnes nepotřebné ostré zuby nebo luky a šípy.

V tomto duchu píše i Jacques Monod, nositel Nobelovy ceny za objev operonu u bakterií (a mimochodem i objevitel jejich růstové křivky):

„Bude nutné, aby se člověk konečně probudil ze svého tisíciletého snu, aby odhalil svou naprostou samotou, svou radikální cizost. Nyní již ví, že tak jako bezdomovec je na okraji vesmíru, kde musí žít. Vesmíru hluchého k jeho hudbě, lhostejnému k jeho nadějím, k jeho utrpení či zločinům.“¹

Člověk, kus hmoty vzniklý evolucí, tedy jednou konečně otevřel oči a rozhlédl se kolem sebe – a probudil se ze svého tisíciletého snu, neboť zjistil, že je ve vesmíru sám, že zde není ani smysl, ani Bůh, a že se jako kosmický bezdomovec potácí kdesi na periferii vesmíru, který je hluchý k jeho hudbě, kde nikoho nezajímá, je-li člověk dobrý nebo zlý. Jediné, co pak zbývá, je podobně jako v Dostojevského Bra-trech Karamazových vnímat své bytí zde jako jakousi vesmírnou nespravedlnost, vždyť člověk byl do zdejšího neradostného světa vržen, aniž by se jej kdo ptal, a jediné co v stávajícím slzavém údolí zbývá je „vrátit Bohu vstupenku“.

Člověk je zbytečná vášeň, můžeme říct spolu s Jeanem-Paulem Sartrem a jeho

¹ Monod, J., (1970) *Le hasard et la nécessité*. Paris, Seuil

existenciální úzkosti, nemůže-li pozdě v noci spát, jsou redukovatelné na biochemické reakce v jeho mozku. To „vyšší“ je v člověku demaskováno a morální imperativ v něm je maximálně superego hovořící s falešnou či nepodloženou autoritou s id. **Zatímco minulá staletí vztahovala člověka k jeho (typicky nábožensky) chápaného života jakožto úkolu, který spočíval v onom být „obrazem Božím“, tedy řekněme směrem vzhůru, sociobiologie pohlízí opačným směrem, dolů, na geny, které člověka během evoluce utvořily a celou etiku vnímá již nikoli jako hlas Boží, nýbrž jako evolučně vzniklé impulsy.**

Tím nechci říct, že by (náboženská) minulost člověka byla dobrá a (nenáboženská) současnost špatná. V mnoha současných komunitách, kde je člověk ještě stále chápán v náboženském kontextu, tato situace nutně neznamená, že se jedná o cosi záviděníhodného.

Většina čtenářů by zřejmě raději dala přednost současné váhající postmoderní Evropě, nejspíše sama sebou a nejspíše sama před sebou, před jednoznačností práva *šaría* kavkazských či afghánských komunit nezlomně zajištěných autoritou samotného Alláha s neproblematickým vědomím jistoty majitelů jediné, konečné a definitivní pravdy o člověku a jeho místu na světě.

Naše „sociobiologické“ chápání člověka ale bude mít své závažné problémy (kteřá doba a která komunita je ale nemá). Lynn Margulisová, objevitelka endosymbiotické teorie:

Pokud je Universum (nic než) veliký hodinový stroj, který běží sám od sebe, proč by měli lidé nadále poslouchat jakéhokoli krále nebo knížete, jejichž moc se kdysi dávno ve feudálním systému středověkého křesťanství odvozovala z vůle samotného Boha? Francouzský šlechtic Donatien Alphonse François de Sade (1740-1814) si velmi zřetelně uvědomil rychle mizící základy morálky. Pokud je příroda nic než sama-se-udržující mechanická soustava a přestala být již více zvěstovatelkou Boží autority, co potom záleží na tom, co on, neblaze proslulý markýz de Sade udělá nebo napíše? ²

V 19. století pak Friedrich Nietzsche ohlásí smrt Boha a Charles Darwin zvěstuje novou pravdu: člověk není stvořen Bohem, nýbrž vyvinul se ze zvířat! Zatímco původ člověka byl dříve hledán nahoře v nebeských výšinách, od nynějška bude hledán v hlubinách evoluční minulosti.

Etika (či její absence) se nyní stane soukromou záležitostí každého a svoboda člověka sice bude končit tam, kde začíná svoboda druhého člověka, ale právě až tam, ve svém osobním prostoru svobody si člověk bude moci dělat, cokoli se mu zachce. Britský rabín Jonathan Sacks:

(V současnosti) došlo k hluboké přeměně naší morální krajiny, neboť postupem

² Margulis, L., (2000) What is Life? University of California Press. Berkeley and Los Angeles. p. 40

³ Sacks, J., (2005) The Persistence of Faith. Religion, Morality and Society in a Secular Age. Continuum, London, New York., p.17, 40, 50

času se hřích stal nemorálností, nemorálnost deviací, deviace se stala volbou a všechny volby jsou od nyníjška legitimní. ³

Pokud se ale etika stala otázkou volby jednotlivce, pak může jen s obtížemi fungovat jako kodex chování pro celou společnost, a pokud se morálka stala privátní, pak je otázka, zda vůbec může být nějak společnosti dána legislativou.

V našich seminářích lékařské etiky je tato privátnost či pluralita jasně patrná. V lavicích vedle sebe sedí studenti rozmanitých filozofických i náboženských kontextů, praktikující buddhisté vedle agnostiků, kreacionističtí protestanté vedle ateistických pozitivistů, židé a katolíci vedle etických relativistů.

Zbývá tedy buďto rezignace, nebo tápavé a bolestiplné hledání toho, jak jednat „správně“. V tomto hledání nám jistě pomohou zkušenosti a názory mnoha myslitelů či škol, ať již sekulárních či náboženských, buď v tom, že se jimi inspirujeme, neb že se proti nim naopak vymezíme.

Evoluce etiky

Je přitom zvláštní, že k něčemu, co bychom mohli nazvat „evoluce etiky“, skutečně dochází a postupem času jako bychom nové pravdy o člověku nějak „vykopávali“, či nacházeli, snad trochu podobně jako „vykopáváme“ zákony fyzikální. Filozofové připomínají, že i když se mnohé lidské komunity současně žijící na Zemi v mnohých obyčejích liší, určitá základní pravidla etiky, tzv. common morality (třeba že okrást bratra je zločin) je majetkem všech lidských societ na této planetě. Rozdíl je v tom, na koho jsme ochotni je aplikovat. A postupem času spíše rozšiřujeme oblast bytostí, které jsme ochotni umístit do kruhu etických pravidel.

Kdysi dávno to byla jen rodina nebo širší rodina, kmen. Po válce Severu proti Jihu a ještě později po vystoupení Martina Luthera Kinga byly do kruhu osob přičleněni i všichni lidé bez rozdílu barvy pleti a **po nacistickém šilenství stanoví newyorská deklarace lidských práv, že osobami jsou všichni lidé bez rozdílu věku, rasy, pohlaví, filozofických, politických a náboženských představ, fyzických či mentálních nemocí.** Dnes už to víme, ale k této deklaraci se Evropa musela velmi bolestně propracovávat několik tisíc let! Pokud jsme kdykoli v minulosti dokázali nebo pokud v současnosti dokážeme přesvědčit sami sebe, že ta druhá skupina lidí vlastně ani lidé nejsou, pak nás nezachrání žádný etický systém na světě. „Ti druzí“ mohou být v náboženských konfliktech nevěřící psi, nebo v 1994 ve Rwandě cockroaches, případně vermin nebo lice (židé v situaci za národního socialismu v Německu) etc.

V jedné hořké anekdotě se říká, že svět se dá rozdělit na dvě velké skupiny lidí. Ta první si myslí, že svět se dá rozdělit na dvě velké skupiny lidí, zatímco ta druhá myslí, že ne.

Role etiky v dnešní společnosti, ono bolestiplné promýšlení etických pravidel, jejich závaznosti a okruhu, na koho vlastně jsme nebo budeme ochotni je aplikovat a nejistá cesta za „správným“ jednáním, nebo alespoň za jednáním, které by bylo

nějak lepší než jiná jednání, by se mělo stát klíčovou součástí života společnosti. Hrozba není ani ve vědě či v jejích technologiích, hrozba je v sebechápání nás samých. Rabín Sacks přesvědčivě připomíná, že tou nejděsivější zbraní hromadného ničení je lidské srdce.

Přednáška pro Carolinum, Spolek absolventů a přátel UK, dne 26. ledna 2011

Radkin Honzák

Holokaust – nezacelená rána

Dne 27. ledna 1945, nebo také 12. Ševatu roku 5705 podle hebrejského kalendáře, osvobodila Rudá armáda koncentrační tábor Auschwitz (polsky Oświęcim, česky Osvětim). Přežilo asi 7.500 lidí, zatímco více než 1,100.000 v něm zahynulo, z toho téměř milion Židů. Pro Evropu tak oficiálně končil holocaust, během něhož bylo vyraženo přes šest milionů Židů. Pro mnoho lidí však nekončí a pro některé je současností dodnes, přestože se narodili dávno po válce...

Koncentrák představoval do té doby nepředstavitelnou hrůzu, především permanentní přítomností smrti vyvolávající jak děs, tak současně emoční otupění, ale též nezodpověditelné otázky po smyslu, nadhraniční stres tělesný i psychický a destrukci všech dosavadních hodnot.

Další „milá“ překvapení čekala na mnoho z těch mála navrátilců doma. Odborný výraz pro ně je „sekvenční trauma“. Tento pojem poprvé použil holandský autor Hans Keilson, který zjistil, že to, co se přihodilo židovským dětem po válce, mělo větší vliv na jejich dlouhodobý vývoj než to, co zažily během přímé perzekuce za války.

Češi ukázali židovským spoluobčanům svou líbeznou tvář již v období druhé republiky. A nutno říci, že si ji ponechali dost dlouho. Česká lékařská komora – nástupnická organizace té předválečné – se omluvila za své chování a perzekuci židovských lékařů po 72 letech již v minulém roce (ano, L.P. 2010, ale Milan Knížák je proti, ačkoli s medicínou má společné jen své choroby), rok po stavovské organizaci advokátů, která to stihla po 71 letech. Jak ušlechtilé...

Co se vlastně tenkrát dělo? Židé začali být omezováni ve výkonu povolání a byli propouštěni ze státní správy. Lékařské, advokátní a další profesní organizace usilovaly o vyloučení Židů a odstranění nepříjemné konkurence. Stejně jako tomu bylo

v Německu, i české průmyslové kruhy spatřovaly v židovském majetku bohatou kořist.

Protektorát Čechy a Morava je pak samostatnou hanebnou kapitolou.

„Němci nám zakázali se vrátit domů. Mně bylo jedenáct let. Nic jsme si nesměli s sebou vzít. Byli jsme jen v kalhotách a košili, někdo v kabátě, přitom každý z Lanzerů měl v Michálkovicích nějakou výnosnou živnost - obchod, řeznictví či povoznictví. Pak jsme se dozvěděli, že ještě tu noc sousedé tento majetek téměř zcela vyrabovali...“ (Blog B. Olšera)

„Po válce se vrátila „teta“ Irma s vytetovaným číslem, na němž nás, děti, fascinovalo to, že se na rozdíl od našich, porízených „věčnou tužkou“, nedalo umýt. Jednou jsem ji slyšel stěžovat si, že v krámě někdo veřejně prohlašoval, že ti slušní Židi zůstali v koncentráku a ti hajzlové se vrátili. Nebyla sama, komu to bylo dopřáno slychat.“

Zalistujmež ve Škvoreckého Sedmiramenném svícnu: „Připadala jsem si jako větřelec. Že se na mne všichni dívali jako na obtížného židovského spratka, kterej si dovolil se vrátit, když všichni slušní židi šli spořádaně do plynu.“

A netýkalo se to jen vězňů, ale i těch, kteří nasazovali své životy při osvobození vlasti: *„Ke konci války se jeho oddíl spojil se Svobodovou armádou a s ní se dostal až domů. Po osvobození začal chodit v Ostravě do školy, aby dohnal ztracené učivo. Stále častěji se však ozývaly nepřátelské útoky jeho českých spoluobčanů: Židé, táhněte do Palestiny! Tak se tam s kamarádem Honzou Rosenbaumem vypravil.“ (Blog B. Olšera)*

Po krátké a účinné československé pomoci poskytnuté Izraeli v jeho začátcích se po Vítězném Únoru nový stát dostal na seznam našich úhlavních nepřátel. Český antisemitismus vybuchl v celé své kráse v procesu se spikleneckým centrem Rudolfa Slánského; na jeho „tučný židovský zátylek“ si už pamatují z reportáží.

Nikdo ze soudných lidí se nemůže divit těm, kteří odešli, a stejně nemůže zpochybňovat utrpení přeživších. Z psychiatrického hlediska se u nich nacházejí (často pospolu) dvě klinické jednotky: depresivní porucha a posttraumatická stresová porucha (PTSD – Post Traumatic Stress Disorder). Obě těžké, chronické, často doživotní. Recentní práce mapující populaci židovských imigrantů v ordinacích praktických lékařů v New Yorku uvádí, že ze 27 vyšetřených osob jich dvacet vykazovalo klinické příznaky PTSD.

Ještě zákeřnější je transgenerační přenos, především PTSD, na děti přeživších a jejich děti, které mají už jen zprostředkovanou zkušenost s utrpením předchozích generací. Vědecká medicína pro to má vysvětlení počínaje narušením takzvané připoutávací vazby, která je základem pocitů bezpečí a jistoty ve světě, až po naučené a předávané („nakažlivé“) behaviorální strategie účelné pro přežití za krajně nepříznivých podmínek, které se však pro běžný život jeví jako maladaptivní.

Ale pozor, tato neinfekční nákaza je závažným rizikem i pro dospělé, osobnostně zralé a trénované profesionální pracovníky, kteří se věnují obětem PTSD po celém světě, ať už jde o veterány, oběti tsunami nebo genocidních válek.

Jizvy holocaustu nejsou jen záležitostí postižených jedinců, jsou nezhojenými jizvami celé naší společnosti, protože jsou křikem jejího umlčovaného svědomí. Ano, žádný z nás nikoho do plynu neposílal, ale raději než poznání celé pravdy zametáme toto bolestné téma pod koberec, stejně jako mnoho jiných, které ukazují na temné stránky minulosti, kterou naše společenství prožilo a patrně chce opakovat.

Organizace nazvaná Office for Psychosocial Issues se sídlem v Berlíně, věnující se komplexně otázkám traumatizace, zaujímá toto stanovisko:

Je zásadně nutné vyhnout se přístupům, které redukují trauma jen na mentální či somatickou patologii, tedy na „nemoc“. Trauma není obyčejná nemoc, ale zahrnuje kromě osobního utrpení také sociální a politický proces. Je proto v zájmu všech vypracovat definici, která postihne specifitu celého kontextu a bude také základem pro léčení traumatu.

Traumatická zkušenost nikdy z mysli nevymizí a cílem proto nemůže být léčení v běžném slova smyslu. Nicméně osoby postižené traumatem by se měly naučit integrovat zraňující zkušenost do svého života a především najít cestu ven z role oběti. Zatím sice mohou vést navenek normální život. Ale jejich utrpení, které se váže ke všem sociálním aktivitám – jak co do vzniku, tak co do jejich současného bytí – se tím nijak nezmenšuje.

Podpora se tedy nemůže omezit jen na pomoc při procházení traumatem a jeho integrováním. Stejně významné, ne-li významnější, je to, aby společnost přiznala a přijala skutečnosti, které se staly, tak že konečně pochopí extrémní utrpení jednotlivců, o něž se s nimi rozdělí a kolektivně je přijme.

To jsme dlužni nejen obětem holocaustu, ale v zájmu uzdravení naší společnosti také sobě.

František Kožíšek

Legrace a zvláštní asociace

Četl jsem nedávno, že arcibiskup Dominik Duka na svátek sv. Anežky České (13. 11. 2010) při mši svaté v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha vyznamenal čtyři osobnosti náboženského, kulturního a politického života. Stříbrná medaile za celoživotní přínos spirituálnímu výtvarnému umění byla udělena paní Bedřišce Znojenské.

B. Znojemská (vlastním jménem Božena Krejčová) chtěla být lékařkou, ale nebylo jí to umožněno. Proto se stalo hlavní náplní jejího života umění. V jednom ze svých interview k tomu řekla: *„Jsou jen tři profese, které mohou účinně vést člověka k Bohu a k hodnotám, jež jsou mu vlastní: lékař, kněz a umělec. Všichni tři ukazují tři atributy cesty, jež vede ke Stvořiteli: pravdu, dobro a krásu. Lékař odhaluje na lid-*

ském těle podobně jako starověký Galén dílo Boží, poznává Architektka této úžasné konstrukce, jakou je lidské tělo, čili objevuje pravdu. Kněz pečující o duši člověka ukazuje na její touhu po mravním dobru. A umělec zjevuje krásu těla i duše, celého člověka.“

Co mě ale na tom článku nejvíce zaujalo, byl důvod nuceného ukončení studia medicíny, kterou B. Krejčová začala studovat po válce. Když v roce 1951 do kádrového dotazníku do rubriky „Tvůj poměr ke kolektivu“ napsala „Miluj svého bližního jako sebe sama“, bylo jí zakázáno studium na všech vysokých školách v Československu. Zákaz škola odůvodnila slovy: „Lidi Vašeho typu a Vašich názorů zvláště na medicíně nepotřebujeme.“

V tu chvíli mi to přišlo jako vrchol absurdního humoru, na úrovni HELLEROVA ROMÁNU HLAVA XXII nebo podobných literárních perel, ale prvotní legraci najednou vystřídaly vážnější asociace. Dopisoval jsem si kdysi řadu let s Janem Niebauerem (1918–2002), emeritním farářem Jednoty bratrské, který v jednom dopise vzpomínal na dobu po skončení druhé světové války:

„... Jak se to dnes nechce vědět, jak se to zamlžuje. Ty jsi to nezažil, tu dobu, kdy bylo možno někoho zabít a nic se nestalo. Nebo vzpomínám, jak v tu dobu v královéhradecké nemocnici ležela stará babička Kahovcová a pomalu-pomalu umírala, lékař se bál přistoupit k jejímu lůžku a ošetřit ji – bál se jí dát lék, protože u dveří stál partyzán a hlídal, a lékař se ho bál. Pan Kahovec, fotograf, byl celá léta fašista, tj. člen Gajdovy Národní obce fašistické, která byla někdy v r. 1938 rozpuštěna a splýnula s Národním sjednocením. Pana Kahovce zabili partyzáni hned, jeho ženu zmlátili a dožila v nemocnici, jak jsem to napsal... Tatínek mé ženy, těžce tuberkulosní a s nemocným srdcem, ležel v nemocnici v Ústí nad Orlicí, a protože byl Němec, nějaký vlastenecký lékař si dělal zásluhu a místo léku mu injekční stříkačkou stříkal do těla vodu. Nikdo nikdy nevypočítá, co se tehdy dalo. V rámci cti národa se to překryje zapomenutím. Když na to myslím, je to deprimující, strašně deprimující. Nevím, jak se z toho dostat. Asi to se mnou umře – jak mi nedávno řekl jeden pán z Prahy: s vámi to umře...“

O příčinách dehumanizace medicíny se toho napsalo již mnohé, na předních místech bývá zmiňována např. přílišná specializace lékařských oborů a technický pokrok, ale uvědomujeme si dostatečně, jak specificky u nás v polovině dvacátého století přispíval k dehumanizaci lékařství třídní a národnostní „boj“?

Příběh paní Krejčové–Znojenské skončil vlastně dobře. Neléčí sice tělo, ale ducha, a říká, že budoucnost světa nespočívá v technice, ale v množství lásky, kterou probudíme v druhých. A k jejímu případu se konečně postavila čelem i Univerzita Karlova, která s odstupem více než čtyř desetiletí završila studium paní Bedříšky Znojenské alespoň formálním udělením titulu MUDr.

A tak mě v této souvislosti ještě napadá, jestlipak se naše fakulta nějak vypořádala s případem mého ročníkového spolužáka Honzy Červenky, kterého někdy v roce 1983 (+/- rok) vyloučila ze školy jen proto, že jeho matka podepsala Chartu 77?

Ivan Rynda

Klíčovým slovem je důvěra

Sociální a kulturní ekolog, vysokoškolský pedagog PhDr. Ivan Rynda studoval na UK český jazyk a filozofii. Zabývá se zejména udržitelným rozvojem, ekonomikou a právem životního prostředí, globálními civilizačními problémy či vztahem médií a ekologie. Je zakládajícím členem Společnosti pro trvale udržitelný život (STUŽ). V roce 2002 získal Cenu Josefa Vavrouška vyhlašovanou Nadací Charity 77. Od roku 2001 působí na Fakultě humanitních studií UK v Praze jako vedoucí Katedry sociální a kulturní ekologie.

Z televize, novin a rozhlasu se stále dozvídáme o nějakých přírodních pohromách – jednou jsou to lesní požáry a poté velké záplavy v Austrálii, pak v USA za noc napadne půl metru sněhu, záplavy, sucha i náledí máme i u nás. Svědčí takové zprávy opravdu o změnách klimatu?

Přičíst všechny přírodní katastrofy z posledních let nebo desetiletí jen na konto tzv. globálního oteplování, správněji řečeno globálních poruch klimatu, by bylo příliš laciné. Řekl bych, že všechny ty katastrofy jsou do značné míry důsledkem nešetrného chování člověka k přírodě v obecnějším smyslu. Poruchy klimatu nejsou zaviněny pouze produkcí skleníkových plynů. Myslím, že jsou ještě podstatněji zapříčiněny tím, čemu říkáme anglicky land use, land cover, čili užití zemského povrchu, přírody, krajiny a jejího pokryvu například tím, že měníme základní schopnost zemského povrchu pohlcovat sluneční záření a měnit je na tepelný tok a že za druhé měníme schopnosti zemského povrchu – nejenom souše, ale i oceánů a veškeré vodní plochy - pohlcovat oxid uhlíku a hospodařit v globálním měřítku s uhlíkem, zejména s kyslíčnickem uhličitým. A to v širším měřítku potom skutečně může být příčinou zmíněných katastrof, přesněji jejich častějšího výskytu. K tomu bych ještě přičítal změny životního prostředí tím, že chemizujeme půdu, a tak ničíme přírodní podmínky a biotopy pro život například žížal i dalších organismů, které půdu zhodnocují a zvyšují tak mj. i její schopnost zachycovat vodu. Jestliže pak půdu intenzivní zemědělskou činností, například těžkými mechanismy, výrazně udusáme, snížíme její retenční schopnost; a když jinou část půdy ještě vyasfaltujeme nebo vybetonujeme, pak se nemůžeme divit, že voda daleko rychleji steče a zaplaví údolí.

Chemizace, na kterou jste narazil, souvisí s tím, že stále více lidí potřebuje nasytit. Větší spotřeba potravin ale má přece vliv i na jiné věci, v poslední době třeba v mořích ubývá podstatně tresek a sledů, až hrozí, že vyhynou.

Obnovit schopnost sebeobnovy rybích hejn se u některých druhů dostala skutečně pod kritickou úroveň. To je názorný příklad obtíží, které před námi stojí: protože rozumné limity světového rybolovu jsou záležitostí dohody velkých politických hráčů s hráči malými, např. s ostrovními státy, které jsou na rybolovu opravdu životně závislé. Faktorů změny je celá řada, je to samozřejmě především zvětšování lidské populace, i když přece jen se zdá, že její kritický přírůstek, který jsme zaznamenávali v poslední třetině minulého století, se trochu tlumí hlavně s tím, jak se ženám v rozvojových zemích dostává osvěty a vzdělání. Spolu se změnou našich vzorců spotřeby a výroby, tedy konzumních vzorců, a s šetrností, kterou můžeme mít v potravě, je možné, že se zátěž přírodních zdrojů zase o něco málo sníží. Ale k tomu musíme udělat dvě věci: pomoci nasytit rozvojový svět a přitom se my sami musíme uskromnit.

Jak ještě člověk zatěžuje přírodní zdroje a přírodu?

Například se relativně málo ví o tzv. virtuálním obchodu s vodou; to je vlastně ve světovém měřítku obchod s potravinami, které k tomu, aby vůbec mohly vzniknout, spotřebovávají obrovské množství vody. Robert Goodland dokonce ve známé studii uvádí, že na kilogram hovězího masa připadá sto tisíc litrů vody – neznamená to, že by tolik vody krávy vypily, ale že je té vody třeba k produkci krmiv, trávy, znamená to, kolik vody proteče biosférou. Je to číslo možná až řádově přehnané, ale i kdybychom ho snížili na čtvrtinu, je to pořád ještě číslo obrovské. Když potom potraviny distribuujeme po povrchu planety, spotřebováváme nejen pohonné hmoty, ale také vlastně obchodujeme s virtuální vodou (třeba v podobě masa), jíž australská ovce nebo argentinská kráva k životu potřebuje. To všechno je naprosto zbytečné. Mluvíme-li o potravinách a o zátěži, kterou působíme k uspokojení nej-přirozenější lidské potřeby, ukojení hladu, měli bychom mít na mysli, že zásadně důležitá by měla být regionální potravní soběstačnost nebo alespoň potravní bezpečnost. Měli bychom to, co potřebujeme k snědku, vypěstovat tam, kde žijeme.

Vyprávějte ovšem lidem, že je lepší domácí maso než biftek řekněme z Argentiny!

Možná bych nebyl tak pesimistický. V posledních dvou letech u nás roste zájem o farmářské trhy; je přece velmi příjemné pobavit se v drobných krámcích s prodejci, jakým způsobem u nich na statku zeleninu nebo maso vypěstovali. Vedle toho vzniká i bedničkový prodej, kdy se můžeme přímo seznámit s konkrétním zemědělcem, důvěřovat mu, prohlédnout si jeho farmu, nakupovat zemědělské produkty u něho a mít tak záruku, že potraviny jsou nechemizované, že nejsou zatížené jakýmikoliv „ěčky“, že žijeme zdravě, můžeme se dobře vyživit a přitom vlastně

pěstujeme něco, co je jedním ze základů trvale udržitelného rozvoje, totiž win-win strategy, strategie dvojího, trojího a vícero užítku.

Jenže to jsou maličkosti, malý krok, ale zapotřebí by bylo udělat i kroky velké, a ty záleží na dohodě velkých politických hráčů, jak jste se zmínil. Konaly se už různé velké mezinárodní konference o změnách klimatu – třeba v Riu nebo v Kjóto – a pokud vím, neznamenaly žádnou velkou změnu – nebo aspoň se nedaří naplnit ty cíle, které si účastníci dali.

Já bych ty malé příčiny tolik nezpochybňoval, protože přece víme, že nitka k nitce a chudý má košilku. Na druhou stranu máte úplnou pravdu, je třeba se nějak dohodnout v globálním, planetárním měřítku. A že ty velké konference se nesetkávají s příliš velkým úspěchem? Ta příčina je jednak samozřejmě v efektech, které nám ekonomové nebo socioekonomové popisují jako efekt černého pasažéra nebo dilema vězně: proč já, když ne ten druhý, kdy se hlavně ty rozvinuté země odmítají uskromnit. Ale teď jsme v trochu jiné situaci než před třemi lety, protože mezitím vypukla finanční a ekonomická krize. A ta může mít efekt pozitivní i negativní. Ten negativní efekt je samozřejmě v tom, že jsou-li rozvinuté země v ekonomické krizi, budou se pravděpodobně obtížněji rozhodovat k jakékoliv podpoře zemím rozvojovým. Na druhou stranu můžeme mít naději, že do budoucna i rozvinuté země budou ve vlastním zájmu hospodařit více z ruky do úst, jak se říká, a že riziko, které přináší například přesun světové výroby do Číny a mamutí transport výrobků přes polovinu planety, už bude příliš velké a že pod tímto ekonomickým tlakem budou muset velké státy měnit svoji výrobní, ale i obchodní strategii. A v tom bych viděl určitou naději, kterou hlásám už patnáct nebo dvacet let: všechny ty nadnárodní společnosti, kterých je na planetě už kolem čtyřiceti tisíc, se jednou začnou chovat rozumně, přestanou si ničit prostředí pod svou levou zadní ve prospěch té pravé přední a budou mít snahu – snad! – se trochu stahovat.

Lidstvo se chce mít stále lépe, žít pohodlněji, práce už přestává být pro lidi ve vyspělých zemích smyslem života.

Václav Havel velmi hezky řekl, že práce má smysl tehdy, když má smysl. Znamená to, že ne každá práce je smysluplná. Znamená to, že snažit se o zaměstnanost jenom proto, aby byla zaměstnanost, to opravdu smysl nedává. Možná v tom, jak roste produktivita práce, by snad mohla být jistá perspektiva – budeme mít kratší pracovní dobu, budeme se snažit dát pracovní příležitost všem, abychom v té práci znovu našli smysl všichni. Potíž je v tom, že v přehnaně ekonomickém postoji hledáme smysl v růstu, místo toho, abychom hledali růst smyslu. A zas bych tam viděl určitou naději v tom, že stále větší množství lidí přestává hledat smysl v konzumu a že jej hledají v nějakých jiných aktivitách než v tom, že si půjdou jen něco koupit. Pozorují to na studentech, kteří si třeba koupí hodně drahé boty do hor na turistiku, ale příliš jim nezáleží na tom, jak by se módně oblékali ve městě.

To je ovšem také módnost se po městě neoblékat.

Pokud je taková móda, tak takové módě fandím.

Povězte mi ještě něco o tom smyslu, prosím.

Ta změna vzorců chování i v těch nejrozvinutějších zemích a u těch bohatších lidí, kteří jsou už nasyceni, se promítá dokonce i do jednotlivých vědeckých disciplín. V posledních letech například zažívá velký vzrůst sociologie štěstí. Už se z toho stává jakási poddisciplína, zvláštní zkoumání toho, čemu říkáme blahobyt, pohoda či štěstí, happiness, a musím tedy pochválit kolegy ze Zeleného kruhu, kteří dali dohromady zajímavou knížečku o indikátorech blahobytu a o štěstí; co to vlastně lidské štěstí, hluboké, bohaté v duchovním smyslu prožívání, je. A jak je dokonce možné to měřit.

Jak tedy měřit štěstí, když to je „jen muška zlatá“?

Dobře jste na to narazila, protože ta „muška“ je přece hodně subjektivní povahy a veškeré indikátory se zabývají právě tím, jak je možné, že v některých městech je na první pohled všecko dokonalé, obchody jsou přeplněné a ovzduší i voda a půda jsou čisté, ale lidé jsou tam naštvaní. A jiné město si může stát v objektivních ukazatelích – například v oblasti životního prostředí - podstatně hůř, ale přitom lidé jsou tam mnohem šťastnější, mají lepší subjektivní pocit. Proto je tak těžké to měřit, proto spousta moudrých hlav vymýšlí různé komplikované ukazatele o objektivní pohodě, subjektivní pohodě, subjektivním osobnostním vybalancování. Rád bych upozornil na knížku dvojice amerických autorů, Richarda Wilkinsona a Kate Pickettové, která se zabývá problémem, proč jsou rovnostářské společnosti šťastnější. Ukazuje, že ty země, které mají relativně větší množství společenského přerozdělování, které mají sice kapitalistickou tvorbu produktů, ale až tak trochu socialistický způsob jeho přerozdělení, jsou šťastnější nejenom v těch nízkopříjmových kategoriích, ale šťastnější jsou tam i bohatší lidé. Je tomu tak prostě proto, že v těch zemích je vyšší míra společenské sounáležitosti, pohody, relativně nižší kriminalita, a tak se tam tudíž cítit lépe mohou všichni. Čtenáři by jistě snadno uhodli, že k takovým zemím se řadí například státy skandinávské.

Jak dosáhnout pohody v zemi, kde se stále víc dbá na konzum, kde k volbám chodí čím dál tím méně lidí, kde jsou lidé z výsledku voleb zklamaní a kde se na výsledky voleb příliš nedbá?

Tady existuje jediné klíčové slovo, a to slovo zní důvěra. V české společnosti se kvapem vytrácí důvěra, důvěra v kohokoliv, politiky počínaje. Protože se politici chovají tak nestoudně, od řízení automobilu až po milionové rozkrádání, nemůžeme se divit, že lidé nechodí k volbám. Důvěra je sama o sobě velmi komplikovaným pojmem a má dokonce několik stupňů. Tím elementárním je prostá lidská důvěri-

vost, důvěra nepodložená, ale bytostná třeba u malého dítěte vzhledem k rodičům. Daleko kvalifikovanější je důvěra, která je opravdu opodstatněná zkušeností, fakty a daty, ale té se dosahuje obtížněji. A úlohou politiků v koncepci slušné demokratické participativní zastupitelské politiky je být dokonce producentem, motorem důvěry ve společnosti. To, co dělají naši politici, je pravý opak. Proto se stavu české společnosti příliš nedivím. Jak tu politiku změnit, a jak docílit změny politiky, je problémem nesmírně komplikovaný a obávám se, že ho nevyřešíme ani v tomto rozhovoru.

Ani v naší generaci...

Možná ani v naší generaci, ale ta mladší se už může dočkat, pokud se sama také přičiní a bude se ve veřejném prostoru angažovat. Přesto nabídnu alespoň nějaký nástroj nebo spíše prostor k úvahám, i když to bude práce trochu na dlouhé lokte. Na naší Fakultě humanitních studií pořádáme od r. 2009 seminář, který jsme nazvali Budoucnost demokracie, kde přednášejí takové osobnosti jako třeba Petr Pithart nebo Jiří Pehe, ale také významní pragmatictí neoliberální ekonomové Milan Zelený, Pavel Mertlík nebo Jan Mládek. Seminář se zalíbil a v nadcházejícím letním semestru má už čtvrtý běh.

Vychovat mladé je, jak jste přiznal, na dlouhé lokte. Za tři roky ale budou znovu volby, může se po nich nebo do té doby něco změnit?

Myslím, že důležité není jenom k těm volbám přijít a pasivně volit, máme přece aktivní a pasivní volební právo. Člověk má právo aktivně volit, ale také má právo pasivně být volen. A v tom pasivním právu být volen je právě ta aktivita, to je rozkošný vtíp té věci. Pokud jsou lidé – hlavně mladí včetně vašich studentů – vybaveni politickým talentem, přirozeným zájmem o věci veřejné, je třeba, aby nejenom k volbám chodili, ale aby se také do politiky aktivně zapojili.

Právě ale politika ty slušné lidi většinou odrazuje.

Můj oblíbený autor science fiction Robert Heinlein kdysi napsal, že politika není špinavá hra, ale někdy v ní narazíte na špinavého hráče. Rád bych věřil, že má pravdu, přestože naše politika je špinavých hráčů plná. Ale sám princip zastupitelské, ale přitom participativní politiky je prostě nezbytný. My potřebujeme demokracii, potřebujeme zastupitelskou demokracii, samozřejmě musí zahrnovat procesy k co nejvyšší spoluúčasti kohokoli, kdo má zájem, ale potřebujeme také klasické zastupitele, potřebujeme politiky a ty musíme nejenom kultivovat, ale musíme se také sami politiky aktivně účastnit.

Proto ale musí lidé vstupovat do politických stran?

To je samozřejmě velký problém. Například v Kanadě v municipálních volbách je daleko větší důraz na kandidaturu konkrétních lidí, osobností, které už dokáza-

ly pro svou obec něco udělat, než na kandidaturu politických stran. To je dobře, a je to zároveň i trochu špatně, protože v Kanadě a ve Spojených státech funguje takzvaný efekt otáčejících se dveří, kdy v politice cirkulují stále titíž lidé.

Konečně i u nás v obecních volbách kandidují nezávislí kandidáti nebo všelijaká jejich sdružení, taková ta „Za krásnější obec“, „Za hezkou vesnici“.

A to je přece dobře! Nevím už, která česká vesnice hraje takovou hru, která se mi tuze zamlouvá, v níž mají svou kandidátku muži a druhou ženy, často jejich manželky nebo partnerky. A jednou jsou zvoleni ti, podruhé oni; a ta druhá strana je v opozici a s úsměvem i vážně oponuje a kritizuje. Myslím, že tak se to má dělat, zabývat se o své bezprostřední okolí. Samozřejmě to není model pro velkou politiku, ale inspirace hravosti a současně noblesy by jí rozhodně neškodila.

Právě teď se u nás bouří nemocniční lékaři. Co říkáte jejich akci Děkujeme, odcházíme?

Necítím se být kompetentní k odbornému posuzování toho problému, ale nezbyvá mi než říct, že zatímco za totality jsme měli dvojí úlohu odborů, teď místo toho máme dvojí odbory, totiž LOK a Českou lékařskou komoru. Myslím, že to je špatně a že komora by se měla stydět za to, že je spoluvníkem politiků, kteří skutečně nedokázali řešit vážný problém ve zdravotnictví. Je spoluvinná, protože ze své odborné kvalifikované pozice nedokázala aktivně připravovat skutečnou reformu zdravotnictví. Co ti lékaři dnes dělají, je jen zastírací manévr, v němž jde především o mzdy, nikoli o reformu. A vybrali si k tomu protest, jehož obsah lidsky chápou a rozumím mu, ale formu „exodus – exitus“ nebo výhrůžky typu „chovejte se k lékařům slušně, nevíte, kdy je budete potřebovat“ odsuzuji – taktó se odborné a etické poslání stavovské organizace nenaplnuje. Navíc se bouří v té nejméně šťastné době, kdy by mělo dojít k zásadním reformám a teprve potom k přiznávání platů. Celý způsob, jakým tlačí na pilu, pokládám za nepoctivý a slušné lidi odrazující.

Budu vám trošku oponovat. Lékaři mají těch požadavků daleko víc. Před chvílí jste mluvil o důvěře - lékaři už nedůvěřují vládě, a vláda zase nedůvěřuje jim.

O vinách politiků jsem už řekl dost, oni jsou opravdu vinni za celých těch dvacet let. Na druhé straně LOK i Česká lékařská komora si nedůvěru politiků sama vysloužila. Konkrétní požadavky určitě mají, ale i ony mají svůj líc a rub. Zdá se mi mimořádně komplikovaný a provozně náročný systém doktorandského vzdělávání, ale jako pacient si přece také přeji mít kvalifikovaného lékaře. Jsem velmi pro to, aby existovaly takové instituty jako je systém celoživotního vzdělávání – ovšem nejenom lékařů, ale například i učitelů. Myslím totiž, že učitelé nemají menší odpovědnost než lékaři, když vychovávají mladou generaci. Také pracují za den dvanact nebo někdy i víc hodin a mladý doktorand třeba u nás ve škole má plat 16 ti-

síc. Přitom starat se o vzdělanost a duševní zdraví je také velká odpovědnost a lékaři by si měli uvědomit i to, že podle definice Světové zdravotnické organizace je skutečné zdraví nejenom stavem absence nemoci nebo tělesné slabosti, ale i stavem pohody – fyzické, duševní, sociální a dokonce i sexuální a spirituální. A oni tu pohodu nepomáhají vytvářet.

Marie Fleissigová

Průměrná roční teplota v ČR se zvedá

V průběhu posledních padesáti let stoupla roční průměrná teplota vzduchu v České republice o více než jeden stupeň Celsia. Vyplývá to z výpočtů Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ), vycházejících z dlouhodobých řad měření.

„Dělá to asi tři desetiny stupně za desetiletí, nepatrně vyšší je přitom oteplování v létě a v jarních měsících,“ řekl ČTK klimatolog ČHMÚ Jan Pretel. Trend bude v dalších desetiletích pokračovat. Nenastane tedy zlom, jak někteří vědci předpovídají, míní Pretel. Vyšší nárůst teplot v létě přičítá klimatolog častějším extrémům, tedy stále častějším řadám letních dnů, kdy teploty vystoupají nad tropickou třicítku.

Rok 2010 byl podle amerického Národního úřadu pro oceány a ovzduší (NOAA) celosvětově nejteplejším od roku 1880, kdy se započalo s měřením. Teploty povrchu pevniny a oceánů byly loni o 0,62 stupně Celsia nad průměrem 20. století. K nejteplejším rokům řadí loňský rok i britští meteorologové.

Přemysl Rabas

Cestou přes mrtvolý (nejen baobabů)

Před několika dny jsem při projíždění přes Horu svatého Šebestiána přemýšlel o rozdílech krajiny před a za potokem. Vesnice jsou za potokem upravenější, starousedlíci jsou tam motivovaní, aby si sídla podržela čistý krušnohorský ráz. Před potokem zůstalo mnoho budov zpustlých po poválečném odsunu jejich majitelů za potok. Lidé z vykořeněného kraje bez tradice nejsou s krajinou srostlí a vzhled vesnic podle toho většinou vypadá.

Ten rozdíl je ale i ve volné krajině. Cesty jsou tam za potokem nějak malebnější. Jsou totiž mnohem víc lemovány stromy. Krásné aleje starých lip, jasanů, dubů a podobných velikánů jsou pečlivě ošetřované a na mnoha místech dokonce dosazované. Proč se za potokem aleje hystericky nekácí? Zdá se, jakoby našim západ-

ním sousedům vůbec nezáleželo na zdraví a životech účastníků silničního provozu. Stromy u cesty jsou přeci, jak ví u nás mnoho silničních odborníků, životu nebezpečné. Anebo jim, tam za potokem, naopak na zdravé krajině a tím i zdraví záleží?

Projížděl jsem jednou krásnou pobřežní krajinou Mosambiku a najednou se mi naskytl smutný obrázek. V několikakilometrovém úseku ležely podél cesty čerstvě pokácené staleté baobaby. Nešlo o bezpečnost, ale o budování nového vedení. Obrovská těla byla poházena v krajině jak na bájném sloním pohřebišti. Z větvi zlověstně trčících nad mrtvolami stromů smutně visely povadlé květy. Má první reakce byla, že to je možné jen v rozvojové zemi. Přeci by stačilo uhnout jen o pár metrů a desítky gigantických stromů mohly stát. Vzápětí jsem si vzpomněl na naše aleje a hluboce se zastyděl.

Zážitek se mi znovu připomněl při návštěvě Vietnamu. V hlavním městě nám tam představovali projekt ochrany pobřežních území, který počítá se zvýšením zalesnění celé země z nějakých 27 na 31 procent. Kořenový systém má bránit erozi, stromy mají pohlcovat CO₂ a produkovat kyslík. Navíc jde o zkrášlení krajiny. Zdá se, že lidé za potokem se svými cestami lemovanými stromy by si s těmi z Vietnamu v tomto směru dobře rozuměli. Zdravá, a také hezká krajina je podmínkou trvale udržitelného života. Přitom vůbec nezáleží, zda jde o vyspělou, nebo takzvaně rozvojovou zemi. Jde o to, zda se problémy řeší snadno a rychle, nebo s ohledem na okolí a budoucnost. Jednoduchá a jednostranná řešení, např. cestou přes mrtvolky, ať již lip nebo baobabů, prostě nebývají ty nejlepší.

PS: V Chomutově bourají krásný starý pivovar. Přitom pokáceli nejméně osm vzrostlých a zdravých lip. Nejstarší měla přes sto dvacet let. Zdá se, že Chomutov je příkladem místa vhodného pro život kmotrů, ale ne stromů.

Aktualne.cz 11. 3. 2011

VĚDA

NOVÉ POZNATKY
MINULÉ DOVEDNOSTI

Fórum Věda žije! v parlamentě

Mladí vědci ze sdružení „Věda žije!“ žádají, aby vládní Rada pro vědu, výzkum a inovace (RVVI) měla jasněji definovány své kompetence i povinnosti. Podle nich by se tím řízení vědy a výzkumu zefektivnilo. Také jim vadí, že výzkum je u nás zaměřen především na řešení aktuálních problémů současného průmyslu místo na dlouhodobé vizionářské a koncepční výzkumy. Toto stanovisko tlumočil místopředseda fóra Marek Piliarik na zasedání školského výboru Sněmovny dne 23. 2. 2011.

„Největší problémy vidíme v nekonceptčnosti řízení, v neřešení základních problémů, v nedostatečné zpětné vazbě, v nezjišťování toho, jak kroky, které RVVI podniká, ovlivňují vědní segment,“ řekl Piliarik. Dále kritizoval, že rada není nijak integrovaná a že neexistuje způsob, jak její kroky kontrolovat a koordinovat. Proto požaduje, aby bylo zákonem lépe určeno, která instituce může co řídit. „Dalo by se lépe definovat, co má RVVI dělat – v okamžiku, kdy to bude orgán, který bude mít aparát a bude mít i analytické schopnosti, tak to může fungovat lépe. Samozřejmě druhou alternativou je ministerstvo,“ podotkl Piliarik.

Zákonodárce a vládu pak obvinil, že v novele týkající se vědy a výzkumu zaměnili zaměření různých typů výzkumu, takže podle současného znění se klade největší důraz na průmyslový výzkum místo na výzkum původní aplikovaný. „V praxi to znamená, že místo aby se vědci zabývali tím, zda by nebylo dobré vyvinout systém, který by za 20 let člověka diagnostikoval doma lépe než doktor v ordinaci, tak když podnik vyvine prášek a on jim zežloutne, zkoumají, proč zežloutl,“ vysvětlil problém Piliarik. Zdůraznil ale, že právě podpora základního a aplikovaného výzkumu by pomohla zvýšit konkurenceschopnost ČR.

Poslanci reagovali na prezentaci většinou kladně. Zda ale připraví podle požadavku vědců konkrétní novelu, jasné není. Předsedkyně výboru Anna Putnová prý prozatím očekává, že poslanci budou závěry prezentace tlumočit ve svých poslaneckých klubech a že se otevře širší diskuse ke koncepci vědní politiky. V terminologii problém nevidí. „Pokud se dohodneme na nějakém posuzování výsledku, tak bude jedno, jestli to bude zařazeno v kategorii fundamentálního nebo aplikovaného výzkumu. Problém je spíše v tom,“ řekla ČTK Putnová, „abychom se shodli, co budeme jako výsledek hodnotit a jak moc to budeme oceňovat.“

ČTK

Japonský výzkum reaguje na globální výzvy

Předseda Akademie věd Jiří Drahoš navštívil v polovině února Japonsko, kde jednal s členy vládní Rady pro vědu a technologie (obdobu naší Rady pro výzkum, vývoj a inovace) a s vedením japonské Rady pro vědu.

Dozvěděl se, že Japonsko v příštím pětiletém národním programu pro vědu a technologie opouští dosavadní strategii osmi prioritních směrů a hodlá masivně podpořit dva komplexní směry: Green Innovation a Life Innovation. Dalším pilířem připravovaného programu je výrazné zvýšení podpory široce zaměřeného základního výzkumu. Navíc Japonsko hodlá navíc v příštích pěti letech zvýšit financování vědy a výzkumu z dnešních 3,75 % na 4 % HDP (pro srovnání: u nás je to asi 1,6 % HDP).

„Svět dnes stojí před problémy, které jsme ještě před několika lety v podstatě ani neznali,“ řekl k těmto změnám Jiří Drahoš. „Dva základní pilíře japonského výzkumu v podstatě kopírují dvě globální výzvy, před kterými lidstvo na prahu nového tisíciletí stojí – řešení energetických a enviromentálních problémů a problémů se zlepšením kvality lidského života ve všech jeho aspektech.“

Zpráva Akademie věd

Romana Šlamberová

Vědecká konference českých a slovenských mediků

Ve dnech 24.–25. 11. 2010 se na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze konala Vědecká konference studentů lékařských fakult České a Slovenské republiky. Prezentováno bylo na ní 37 prací ze všech lékařských fakult ČR i SR: z toho 14 v klinické sekci (kam patřilo i zubní lékařství), 12 v preklinické a teoretické sekci a 11 v nelékařské sekci. Všechny práce byly na vysoké úrovni a diskuse byla bohatá a podnětná.

Pro každou sekci byly ustanoveny dvě komise a z každé sekce byli rovněž dva ocenění. Celkem bylo tedy 6 komisí a 6 vítězů (viz níže). Pořádající fakulta kromě toho vyhlásila 2 mimořádné ceny za nejlepší prezentace: cenu časopisu Medical Tribune za výzkumnou práci z oblasti zubní medicíny a cenu Zdravotnických novin.

Složení komisí:

Kategorie klinických oborů a zubního lékařství

1. prof. MUDr. Zdeněk Broukal, CSc., – předseda, doc. MUDr. Miroslav Zeman, CSc., doc. MUDr. Debora Karetová, CSc.

2. RNDr. Jozef Hatok, Ph.D., – předseda, doc. MUDr. Robert Holaj, CSc.,
doc. MUDr. Zdeňka Límanová, CSc.

Kategorie teoretických a preklinických oborů

3. doc. Mgr. Martin Modrianský, Ph.D., – předseda, prof. MUDr. František Perlík,
DrSc., doc. MUDr. Petr Pohlreich, Ph.D.
4. doc. Ing. Mária Mareková, CSc., – předsedkyně, doc. MUDr. Romana Šlamberová,
Ph.D., RNDr. Luboš Danišovič, Ph.D., MUDr. Věra Křížková, Ph.D.

Kategorie nelékařských oborů

5. PhDr. Alena Pistulková – předsedkyně, Mgr. Eva Marková, doc. Ing. Miloslav
Špunda, CSc.
6. Mgr. Eva Marková – předsedkyně, Dr. Ing. Karel Holada, Mgr. Jaroslav Vacek

Vítězové jednotlivých kategorií:

Kategorie klinických oborů a zubního lékařství

- **Matej Samoš, JLF UK, Martin** (školitel: prof. MUDr. RNDr. Rudolf Pullmann,
Ph.D., doc. MUDr. Stanislav Funiak, CSc.): „RAS polymorphism and subclinical
inflammatory reaction in coronarographed patients“
- **Michaela Reiterová, 2. LF UK, Praha** (školitel: MUDr. Ester Mejstříková, Ph.D.):
„Složení subpopulací v kostní dřeni identifikuje rozdíly mezi selháním kostní dře-
ně na podkladě aplastické anémie a subtypu myelodysplastického refrakterní cy-
topenie u dětí“

Kategorie teoretických a preklinických oborů

- **Martina Ondříková, LF UK, Bratislava** (školitel: prof. MUDr. Pavel Babál, CSc.):
„Expresia karbonickej anhydrázy IX v karcinómech štítnej žľazy“
- **Kristína Johnová, Aneta Kozáková, 2. LF UK, Praha** (školitel: MUDr. Alice Skou-
malová, Ph.D.): „Fluorescenční analýza produktů radikálových reakcí v membrá-
nách erytrocytů u pacientů s Alzheimerovou chorobou“

Kategorie nelékařských oborů

- **Tomáš Jindra, Bc., 1. LF UK, Praha** (školitel: Ing. Jaroslav Dušek, Ph.D.): „Sys-
tém pro měření dynamiky akomodačně – vergenční synkinézy s holografickou
stimulací“
- **Andrea Sakmárová, JLF UK, Martin** (školitel: Mgr. Simona Kelčíková, Ph.D.):
„Prevencia infekcie u pacienta s centrálnym venóznym katétrom“

Mimořádné ceny:

Mimořádná čena Medical Tribune za výzkumnou práci z oblasti zubní medicíny

- **Jana Divilková, Barbora Procházková, LF UP, Olomouc** (školitel: doc. MUDr.
Miloš Špindlen, Ph.D.): „Anomálie počtu stálých zubů u pacientů s celkovým jed-
nostranným rozštěpem“

Zleva: Pavel Hrabák, doc. Anna Yamamotová, Petr Hříbek, Jan Svítíl

Mimořádná cena Zdravotnických novin

- **Eva Provazníková, 2. LF UK, Praha** (školitel: doc. MUDr. Sameš, Martin, CSc.): „Peroperační monitorace aktivovaného koagulačního času při karotické endarterektomii“

Naši fakultu reprezentovali vítězové obou sekcí naší Studentské vědecké konference, která proběhla na 3.LF dne 20. 5. 2010:

- **za klinickou sekci: Jan Svítíl** – student 5. ročníku (školitelé: prof. MUDr. Pavel Gregor, DrSc., MUDr. Karol Čurila): „Význam hodnocení klasických a nových rizikových faktorů náhlé smrti u hypertofické kardiomyopatie“ (*abstrakt VNR 2/2010, str. 43-44, pozn. red.*).
- **za preklinickou a teoretickou sekci: Petr Hříbek, Pavel Hrabák** – studenti 4. ročníku (školitelka: doc. RNDr. Anna Yamamotová, CSc.): „Vnímání bolesti u návštěvníků piercingových a tetovacích salonů“ (*abstrakt VNR 2/2010, str. 46-47 – pozn. red.*).

I když naši studenti nezískali žádnou z hlavních cen, jejich reprezentace byla více než důstojná v tak náročné konkurenci a práce velice kvalitní, za což jim patří pochvala i můj osobní dík.

*Doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.
koordinátorka SVK na 3.LF UK*

2. pražské mezioborové onkologické kolokvium

Radioterapeutická a onkologická klinika 3. LF UK a FNKV

Odbornou akci 2. pražské mezioborové onkologické kolokvium, jehož motto bylo „**Lékaři a sestry společně proti zhoubným nádorům**“, zorganizovala 1. LF UK ve spolupráci s 2. a 3. LF UK. Akce probíhala 27. a 28. ledna 2011 v hotelu Clarion ve Vysočanech.

Záštitu nad touto akcí převzala řada odborných společností, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo zdravotnictví ČR a jako jediná z tuzemských akcí probíhala pod záštitou mezinárodní onkologické společnosti ESMO. Účastníky kolokvia přišel uvítat i primátor hl. m. Prahy doc. MUDr. Svoboda, CSc., bývalý děkan 3. LF UK.

Cílem kolokvia bylo zlepšení vzájemné koordinace jednotlivých lékařských disciplín a sjednocení vzájemného pohledu na vedení a cíl terapie. V ČR se značně přeceňuje význam nákladné diagnostické a léčebné techniky i celkové spotřeby léků, a to na úkor lidského faktoru na všech úrovních zdravotnictví. Náklady na onkologickou léčbu s přibývajícím pacienty i novými léčebnými možnostmi rostou, ale jejich zvyšování neznamená automatické zlepšení léčby. Zlepšení úrovně onkologické péče lze dosáhnout i bez finanční zátěže systému. Rozhodnutí o léčbě každého individuálního nemocného se zhoubným onemocněním by měla vyplynout z konsenzu multidisciplinárního týmu a multidisciplinární komunikace na celonárodní úrovni. Zdůraznění tohoto faktu bylo na kolokviu mottem všech odborných bloků.

V 1. odborném bloku, který byl **plenárním zasedáním**, vystoupili kromě prof. MUDr. Klenera, DrSc., jenž hovořil o *angiogenezi* a možnostech jejího ovlivnění ve vztahu ke zhoubným nádorům, také dva zahraniční hosté. Profesor Thomas Tursz, generální ředitel Institutu de cancérologie Gustave Roussy v Paříži, který spojuje výzkumný onkologický program s aplikací nových postupů v léčebné praxi, se zabýval koncepcí národních onkologických center. Druhým, již tradičním hostem, věrným evropským příznivcem Onkologické kliniky 1. LF UK byl profesor Jean Klustersky, který hovořil o organizaci multidisciplinární onkologické léčby v Belgii.

Na závěr prof. MUDr. Petruželka, CSc., zdůraznil význam standardu pro pregraduální onkologické vzdělávání, jako cesty ke kvalitní interdisciplinární péči o onkologicky nemocného pacienta. Proto vznikl také projekt 1. LF UK Standardy pro onkologické pregraduální vzdělávání: Cesta ke vzdělávání i lepší uplatnitelnosti absolventů lékařských fakult na trhu práce, financovaný z Evropského sociálního fondu.

Karcinom ledviny a multidisciplinární přístup k jeho léčbě byl předmětem dalšího dopoledního bloku. Na toto téma diskutovala řada významných odborníků.

Profesor Cezary Szczylik z Varšavy zde představil nové léčebné možnosti renálního karcinomu, zejména biologické léčby u karcinomu metastazujícího.

Sekci *karcinomu plic* zahájil zahraniční host - profesor Fred Hirsch z University of Colorado Cancer Center USA, který se dlouhodobě zabývá problematikou léčby karcinomu plic a je průkopníkem prediktivní onkologie. V tomto bloku zaznělo i sdělení prof. MUDr. Zatloukala, CSc., z Kliniky pneumologie a hrudní chirurgie 3. LF UK o algoritmu léčby nemalobuněčného karcinomu plic stadia III, které je nejvíce kontroverzní.

V prvním dnu onkologického kolokvia zazněla ještě tematika *hematologických malignit a nádorů dětského věku*.

Významnou součástí kongresu byla **sesterská sekce** probíhající paralelně se sekci lékařskou. Zúčastnilo se jí velké množství zdravotních sester včetně bývalé ministryně zdravotnictví ČR, současné ředitelky VFN Praha D. Juráskové. Proběhl zde slavnostní křest knihy „Praktické rady pro onkologické pacienty aneb Jak překonat potíže při léčbě rakoviny“, jejíž autorkou je staniční sestra Jana Karešová z Gynekologicko-porodnické kliniky 1. LF UK. Křtu se jako kmotři zúčastnili mj. prof. Pavel Klener, Vilma Cibulková a Miroslav Etzler.

Druhý den bylo sympozium zahájeno nejčastěji se vyskytujícím zhoubným nádorem u žen, *karcinomem prsu*. Hovořilo se zejména o výskytu oligometastáz a významu jejich terapie v jednotlivých lokalitách. Panovala jednoznačná shoda, že lokoregionální terapie u generalizovaných pacientek má význam, neboť zlepšuje nejen lokální kontrolu, ale často i celkové přežití.

Následný blok o multidisciplinárním přístupu ke *karcinomu děložního hrdla* řešil zejména význam neoadjuvantní chemoterapie a zařazení adjuvantní radioterapie do algoritmu léčby. V této diskusi v panelu odborníků reprezentovala 3. lékařskou fakultu MUDr. M. Kubecová, Ph.D., z Radioterapeutické a onkologické kliniky.

Poslední, nejrozsáhlejší blok se zabýval problematikou *karcinomů gastrointestinálního traktu* (GIT). Vzácný host kolokvia profesor Eric van Cutsem z univerzity v Lovani, jeden z nejvýznamnějších odborníků v oblasti kolorektálního karcinomu, přednesl obsáhlou a přehlednou přednášku mapující všechny možnosti onkologické léčby této nemoci, včetně novinek. Předmětem dalších sdělení a diskuze byl nejen kolorektální karcinom, ale i karcinom jícnu, žaludku a gastrointestinální stromální sarkomy. Byl zdůrazněn význam chirurgické intervence a zejména význam multioborové týmové spolupráce. 3. LF UK zde v diskusi významně reprezentoval prof. MUDr. Mandys, CSc., z Ústavu patologie.

Druhý den kolokvia paralelně probíhala **paliativní sekce**, jejímž obsahem byla neméně významná problematika paliativní péče o onkologické pacienty. 3. lékařskou fakultu zde zastupoval MUDr. D. Marx, Ph.D., se sdělením “Modely chování lékaře versus pacient v klinické praxi – praktické ukázky”.

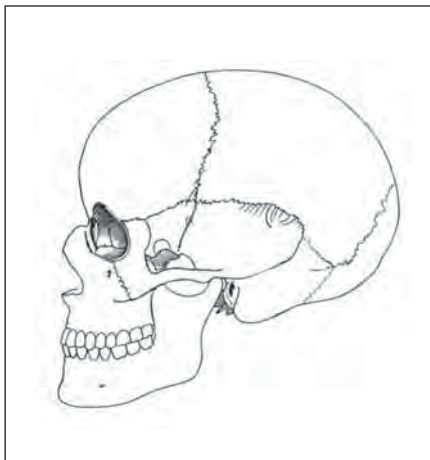
Poprvé se letos v rámci kolokvia konala i **pacientská sekce**. Jejím cílem bylo zvýšit informovanost nemocných, aby se mohli stát rovnocennými partnery lékaře v léčebném dialogu. Byl vyzdvížen význam patientských organizací, které by měly v budoucnu ovlivňovat podobu a podmínky péče o nemocné. Součástí patientské sekce byla také prezentace DVD Průvodce onemocněním karcinomem prsu“, natočeného v loňském roce společností Dialog Jessenius o. p. s. a režisérkou Helenou Třeštíkovou. DVD podává podrobné informace o diagnostice a léčebných možnostech včetně řady praktických rad všem nemocným s čerstvou diagnózou rakoviny prsu a je poskytováno zdarma. Na DVD spolupracovala nejen řada předních odborníků z celé ČR, ale také samotné pacientky. Je tedy praktickým produktem fungující multidisciplinární spolupráce.

Stejně jako v loňském roce probíhala soutěž o nejlepší poster s onkologickou výzkumnou tematikou, která byla spojena s finanční odměnou.

Příští pražské mezioborové onkologické kolokvium se bude konat koncem ledna roku 2012.

Křest knihy, v níž staniční sestra J. Karešová radí onkologickým pacientům, jak překonat obtížnou léčbu

Skobovitá deformace nosu po úrazu v roce 1450. Defekt kořene nosu a čela věrně překreslený z portrétu vévody od Pierra della Francesca. Galerie Uffizi, Florencie

Jiří Ramba

Obdivuhodná úroveň středověké chirurgie obličeje

Ve florentské galerii Uffizi, známé největší kolekcí italského renesančního malířství, jsou v síni číslo 8 dva deskové obrazy od Pierra della Francesca. Zachycují manželský pár vévodů z Urbina – Federiga da Montefeltro a jeho choť Battistu Sforzu a „vzdvihují jejich ctnosti“.

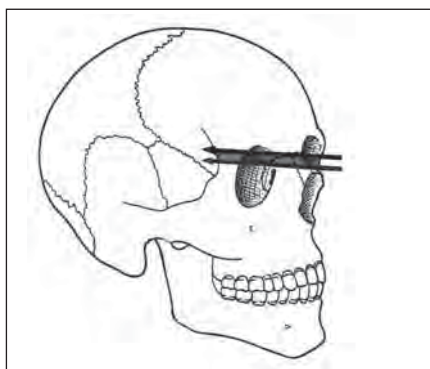
Federigo (Federico) da Montefeltro, vévoda z Urbina (1422–1482), patřil mezi nejvýznačnější a nejzajímavější muže italské renesance. Byl kondotiérem – velitelem námezdního žoldnéřského vojska (condotta – velení).

Urbino je právem chloubou střední Itálie. Malé městečko s domky a velkolepými stavbami je celé postaveno z růžových cihel, které mu dodávají pohádkový nádech. Za to vděčí právě Federigovi, jemuž obrovské výdělky z pronájmu jeho vojska dovolily nejen postavit velkolepý palác (Palazzo Ducale), chloubu italské renesance, ale i mosty, kostely, pevnosti. Je tu i jedna z mála soukromých univerzit založená v roce 1506. Město se tak přiřadilo k významným centrům vzdělanosti a kultury. Vévoda svým poddaným ulehčil i na daních. Zachován je i domek, ve kterém se narodil nedostižný malířský génius Raffael Santi. Vévoda pěstoval architekturu, literaturu, hudbu a malířství. Pracovnu si dal vyzdobit intarziemi, z nichž některé navrhl samotný Sandro Botticelli. Velká knihovna byla považována za nejskvělejší

ší od starověku. Díla renesančních malířů jsou památkou vysokých uměleckých hodnot 15. století. Hosty zde byli přední umělci i literáti.

Vévodův příběh uvádí profesor MUDr. Prokop Málek v knize „Záhady a taje medicíny“: „Po léta se lékaři vraceli k podivnému tvaru nosu na portrétech Federiga da Montefeltro, vévody z Urbina. Na jednom portrétu umístěném ve slavné galerii Uffizi ve Florencii je namalován s výrazně skobovitým tvarem nosu, který je nasazen v úrovni dolního očního víčka. Rok 1450 je onou osudnou dobou, kdy při turnaji přišel o oko. V té době také došlo k deformaci jeho nosu. Tvrdí se, že Federigovi byl kořen nosu odstraněn dodatečně až po zhojení poranění. Účelem prý bylo rozšířit zorné pole zbylého levého oka tak, aby viděl na druhou stranu, což bylo důležité při hodování, kdy bylo nutné sledovat vše po obou stranách hostitele (možnost otravy jídla). Určité rozšíření zorného pole snesením části nosu možno přiznat.“

Otázkou bylo, zda v roce 1450 byla chirurgie na takové úrovni, že byla schopna výkon provést? Plastičtí chirurgové připouštějí, že provést tento výkon v uvedené době bylo možné. Doklady pro své tvrzení mají dost. Předně v Urbinu, sídle kondotiérského vojska, byla chirurgie nezbytně pěstována a dosáhla vysoké úrovně. Lékaři byli dobří odborníci, speciálně v kostní chirurgii, měli titul „dottore, physicus et moderatore delle ossa“, tj. doktor, lékař a moderátor – napravovatel kostí. Řečeno dnešním jazykem, byli to traumatologové. Pro možnosti tohoto výkonu mluví i skutečnost, že tehdy některé významné italské školy dovedly již provádět rekonstrukci nosu. Svědčí o tom slavné dílo plastické chirurgie „*De curtorum chirurgia per insitionem libri duo*“ (Dvě knihy o chirurgii náhrad při použití kožních laloků), které v roce 1597 vydal boloňský profesor anatomie a chirurgie Gasparo Tagliacozzi (1546–1599). Uvedl zde svou originální, tzv. „italskou plastiku nosu“, při níž defekty kryl kožním lalokem přeneseným z předloktí. Právem je nazýván „otcem plastické chirurgie.“

Směr a úhel působící síly

Při sepisování knihy Tagliacozzi vycházel i ze zkušeností svých předchůdců. Kožním lalokem nahrazoval i další tkáně obličeje – ret, tvář, uši apod. Na základě četných vyobrazení jednotlivých operačních fází se mu dostalo „odměny“. Za to, že si dovolil zasahovat do „Bohem stvořeného díla“ byl po své smrti exhumován a pohřben do nevysvěcené země.

Každý, kdo se snažil seznámit se podrobně s událostmi kolem turnaje v roce 1450, narážel na nedostatek přímých zpráv. Tato skutečnost neobyčejně překvapuje; renesanční velmožové měli na svém dvoře vždy někoho, kdo pečlivě a soustavně zaznamenával události z jejich života. Urbinský vévoda měl dokonce dva. Avšak v zápisech chybí jakákoli zmínka o okolnostech zranění. Pravda se ukázala až v roce 1946. Při pečlivém studiu rukopisu kroniky, kterou v té době sepisoval Giovanni Santi (malířův otec), se objevilo, že text jednoho listu byl přelepen dalším listem, líčícím jinou epizodu ze života knížete.

Na spodním listu bylo zapsáno, jak vévoda na svém dvoře pořádal slavný turnaj, kterého se původně nemínil účastnit. Ale názor změnil v okamžiku, kdy mezi přihlížejícími uviděl svou dávnou lásku, s kterou trávil intimní chvíle na louce pod rozložitým dubem. Osudovou chybou bylo, že před zahájením turnajového klání si zvedl hlavu a odkryl obličej. To proto, že mu ve výhledu překážela větévka suchého dubu, kterou se narychlo ozdobil na počest oné dámy. Velmi zkušený protivník, rytíř Ranieri Guidagnalo zaútočil na hlavu, jeho dřevce rozdrtilo kořen nosu, poranil pravé oko a část pravé tváře.

Historie rodiny byla psána pro vévodova syna, přičemž návodem k jeho výchově se stal traktát, „*Cortegiano*“ (Dvořan), který sepsal Baldassare Castiglione. Autor v něm zobrazil ideály správného chování tak, jak je poznal právě na urbinském dvoře. Nebylo proto žádoucí zaznamenat onu choulostivou událost, neboť kniha se po dlouhá léta stala základní normou výchovy renesanční mládeže.

Kostní zesílení střední třetiny obličeje

Pokus o rekonstrukci vévodova zranění

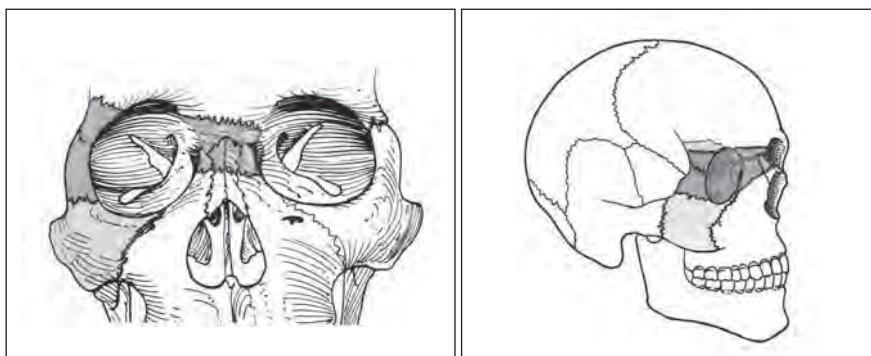
Podívejme se na vévodovo zranění poněkud blíže. Jezdci na sebe najížděli zleva, proto hrot protivníkovy dřevce směřoval šikmo zepředu k pravé polovině vévodova obličeje, zvednut v úhlu asi 30 stupňů. Tangenciálně směřující dřevce nejprve rozdrtilo kořen nosu a přiléhající část čelní kosti, vnitřní stěnu pravé očnice a nezvratně poškodilo i samotné oko. Hrot dřevce opatřený turnajovou korunkou zřejmě nezastavil ani zevní okraj pravé očnice. Nutně muselo dojít k jejímu vylomení či rozdrčení, nejspíše i s tělem lícni kosti. Právě zde došlo k velkému defektu, pro který byl vévoda zobrazován z levého profilu.

Je nepochybné, že dřevce šikmo směřovalo do pravé očnice, a tak byl nos zasažen pouze okrajem korunky. Úder celou její plochou by široce otevřel přední jámu lební. Podle současné terminologie se jednalo o frontobazální poranění.

S tímto rozsáhlým devastujícím zraněním mohl přivolaný chirurg udělat jediné. Odstranit rozdrčenou a nepoužitelnou kost, ohladit ostré kostní okraje a lžičkou vyškrábat zbytek toho, co ještě nedávno bylo okem. Ránu důkladně vypláchnout, poté dezinfikovat a sešít měkké tkáně. V průběhu hojení se i v této partii obličeje projeví určité známky remodelace – rozpustily se nerovné kostní hrany, a tak malíři tři známých vévodových portrétů zachytili již vyhlazené okraje miskovitěho defektu.

Při tak velké ztrátě kosti v oblasti kořene a čela bylo doslova zázrakem, že nedošlo k otevření přední jámy lební. Vévoda mohl mluvit o štěstí, že nedošlo k průniku infekce do nitrolebí v oblasti lamina cribrosa ossis ethmoidis (locus minoris i u zdravého člověka) – v případě takového zranění by bez dnes dostupných antibiotik s širokým antimikrobním spektrem a dobrým průnikem do mozkomíšního moku vévoda úraz nepřžil.

I v tomto případě chirurg odvedl vynikající práci, neboť vzniklý defekt kosti a kůže dokonale plasticky uzavřel posunem měkkých tkání. Rána se zřejmě dobře zho-

Rozsah kostního zranění nosu, čela a předpokládaného zevního okraje očnice (vyznačeno tmavě šedě). Lícni kost (vyznačeno světle šedě)

jila pevnou jizvou. Infekce neměla šanci. Vévoda tak mohl žít ještě dlouhých 32 let.

Pochopitelně mě zajímal skutečný rozsah kostního defektu, a když selhaly pokusy o navázání kontaktu s italskými odborníky i kulturním velvyslanectvím Italské republiky v Praze, tak jsem se obrátil na redaktorku Českého rozhlasu v Římě paní doktorku Vědunku Lunardi.

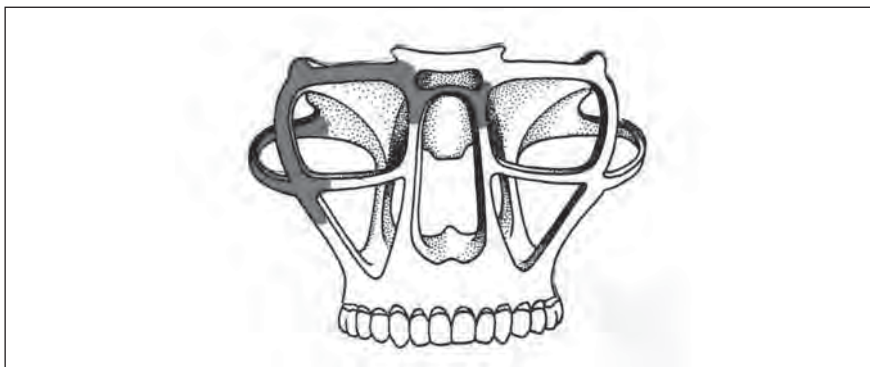
Zjistila, že vévodu a jeho manželku, Battistu Sforzu, dal v roce 2000 exhumovat paleopatolog univerzity v Pise profesor Gino Fornaciari, který se bádáním o rodu Montefeltro zabývá. Nadměrná vlhkost v renesanční hrobce, kterou si nechal vévoda postavit asi dva kilometry od hradu, vedla k téměř úplnému zničení ostatků, a proto se profesor Fornaciari musel spokojit jen s povrchní analýzou, která nedovolila podat vysvětlení o rozsahu poranění. Vévoda nebyl vysoký, nedosáhl výšky 170 cm. Ve skutečnosti se tak soudí spíše než ze zbytků kostry podle brnění, které je v Národním muzeu Bargello ve Florencii.

Vévodova snaha o utajení úrazu při turnaji nebyla zřejmě ojedinělá. Přesně o sto let dříve, v roce 1350, se o totéž s úspěchem pokusil náš Karel IV.

Ze zápisků profesora Thomayera víme, že na svého kronikáře dohlížel i Petr Vok z Rožmberka. Písařem nebyl nikdo jiný než Václav Břežan, který potvrdil, že mu „pan Petr Vok do jeho zápisů nahlížel a místy vlastní rukou všelicos zapsal. Nebyl by as trpěl záznamy, které mohly býti na úkor jeho cti.“ Takže jak je patrné, Karel IV. a Federigo da Montefeltro nebyli jediní, kdo na kronikáře dohlíželi.

Poznámka na závěr:

Je mojí milou povinností poděkovat paní doktorce Vědunce Lunardi za její nevšední ochotu, s jakou mi pomohla s pátráním kolem vévody da Montefeltro, za překlad a s uveřejněním mé studie v italském sborníku Accademia Raffaello 2, 2004.

Rozdrčení kostních zesílení střední třetiny obličeje (vyznačeno tmavě)

Dřevce s korunkou

TEXT

PRÓZY PÍSNIČKÁŘE

Jaroslav Hutka

Povídky a bajka

Ukázky z knihy

Jaroslav Hutka: Prózy 1. Spisy 4. Praha: Galén 2010

Můj boj

Jak dávno je tomu, kdy jsem se mohl oblékat tak, jak je mi to milé. Mé fialové, řádně plandavé kalhoty s pěticentimetrovou záložkou teď visí ve skříni, kterou jsem si alespoň zevnitř polepil obrázky sovětských kosmonautů. Visí tam též zelená kazajka a krasnoarmějská čepice, kterou nám nechal zde jeden z našich osvoboditelů. Až zase přijde vhodná doba, tak si ji nechám pozlatit. Dlouho jsem si tento srdci milý oděv oblékal, ale začali po mně jít provokatéři. Jak začala móda účesu Beatles, nechal jsem se na protest ostříhat na třicentimetrového ježka. Též proto, abych pomohl holičům v jejich prachmizerném plnění plánu. V tu dobu plnili plán akorát v Bartolomějské a představte si, že mi řekl jeden občan, že vypadám jak jeden americký hokejista. Sprosták. Nemohu přece za to, že mám křivý nos, trochu šilhám a že mi odstávají uši. Dnes jsem se ale zařídil jinak. Opravdu lépe jsem se před zraky provokatérů nemohl skrýt, než si nechat narůst také dlouhé vlasy. Sahají mi až po ramena, čímž jsem též skryl uši, na oči jsem si dal tmavé brýle a nos je středem obdivu, poněvadž je zdaleka lepší a dokonalejší než Ringův. Začal jsem také chodit na bigblít, abych se nelišil od většiny a zjistil jak nejlépe zahájit boj proti těm beatnikům. Držel jsem se ze začátku hesla, že méně znamená více, a tak jsem dělal nejméně a v tu dobu byl můj boj neúčinnější. Vzal jsem si také třeba červenou košili a dělal že nic a koukal do prázdna a oni si ničeho nevšimli. Nedá se totiž proti nim postupovat jako proti ostatním nepřátelům. Tito lidé si ničeho nikdy nevšimají a všechno je jim jedno a jediné těmito jejich zbraněmi jde proti nim postupovat. Dělal jsem také, že je mi vše jedno a že si ničeho nevšímám, a ani si mě nevšimli a to byl můj první bojový úspěch. Zpočátku bylo pro mne hrozné poslouchat ty skladby ROHLIKSTONS s neslušnými názvy jako ŠATY, SLEČNO, ŠATY DOLU, ale když jde člověku o správnou věc, tak všechno překoná. Teď by do mě nikdo neřekl, že začínám budovat podzemní organizaci proti bigblítu. Bude to těžký boj, sám proti všem, ale věřím pevně tomu, že zvítězím. Mnozí lidé na tom byli zrovna tak jako já teď a zvítězili. Stavím pomocí krumpáče zemljanku, a až ji budu mít, tak zalezu,

nasadím si onu čepici, kterou si nechám jednou pozlatit, a budu organizovat. Nikoho si k tomu nepřizvu, poněvadž lidem není co věřit. Zjistil jsem totiž, že té nevšímavosti u mých nepřátel přibývá, a jednou si nevšimnou, ani že se časy změníly. Jen já sám budu vědět, že se udála nějaká změna, a ovládnou celý svět a budu největší vladař všech dob a nikdo si toho nevšimne.

Klášter

Nákladák zastavil v nějaké ulici a z prvního patra nade mnou vyhlídla blondáta holka. Ležel jsem na korbě na dekách s batohem pod hlavou a nemohlo mi být líp. Nákladák mě sebral na začátku okresky a pak jsme pořád jeli nějakými lesy a já si v závětrí kabiny pokuřoval a stěny vzduchu mi braly modrej kouř po kouskách, a tak se mi vybavily ty Leonardovy vzduchové proudy a byl jsem odpočatej a všemu jsem rozuměl, ale vůbec mi na tom nezáleželo. Teď byl taky klid a cejtíl jsem se jak v dětský ohradce, a tak sem na tu holku zamával a ona mi taky zamávala a koukala na mě a já koukal po opadané omítce a najednou to začalo už bejt nějaký divný. Začal jsem si přehazovat nohy a leželo se mi nepohodlně a ona furt na mě koukala a už mě to začalo štvať. Najednou z kabiny vylít řidič jak čertík a zařval: „Sakra, jsme na místě!“ a zase zalít okýnkem dovnitř. Vyhodil jsem batoh na chodník a spadnul za ním a upaloval pryč a na zádech mě lechtal pohled tý holky a kluci už byli na fleku, a tak jsme dali krok kamsi dál.

Za městem nás nějaký holky rostoucí v kedlubnovým poli podezřívaly otázkama, esli máme paruky, a tak jsme jim sprostě vynadali, protože byly zrovna takový jako ti ostatní, co věděli, že nemáme, ale nějak jim to do toho jejich pitomýho mozku nechtělo lízt. Všecky byly opálené na krku jak ještěrky a voněly hlínou, a tak jsme jim nakonec odpustili. Silnice se táhla po vlnité krajině, kde u kraje silnice v hromadách štěrku rostly takové fialové hebké květy, které zdálky vypadaly jako inkoustem nasáklá mlha. Sem tam trčel z krajiny jehličnatej strom, vždycky z jedné strany ošlehanej větrem. Byla to prostydlá pohraniční krajina a vítr měl ještě takovou syrovou vůni a byl čistej a bez zábran foukal i skrz nás. Chvilí přšelo, a tak jsme se schovali pod jeden strom, a než stačil promoknout, déšť už byl zase pryč a tráva se třpytila a omývala nám zaprášené boty a my na strom společně čurali a vylezlo slunko a taky bylo takové syrové.

Už ani nevím, jak dlouho jsme byli na cestě, ale připadalo mi to jako věčnost a celou tu dobu byly kolem nás lesy a památky a zajímaví lidi a rána a večery u ohničku a občas déšť, a ostatní věci nám byly naprosto lhotejné. Včera jsme se ubytovali v jednom opuštěném baráku s rozbitejma oknama a rozbitejma kamnama a vykradenou tmavou půdou vonící po prachu a v koutě první místnosti byli nastěhovaní rezaví mravenci. Hodili jsme jim tam cukr a pak na ně stříkali benzin a zapalovali a zamačkávali zapalovačem. Kroutili sebou a mrskali a na podlaze nakreslilo slunce proužek teplého světla a ti mravenci, co tam zůstali ležet, byli ještě rezavější a my si připadali jako vítězové a uspokojili jsme svoji nenávist z dětství, kdy rezavý mravenec je úhlavní nepřítel. Ráno se mravenci už neukázali a nechali tam své kolegy ležet mrtvé, a tak jsme je nenáviděli ještě víc. Ty živé.

Vesnička měla pár německejch opuštěnejch baráčků a nad tím stál barokní klášter s dřevěnejma varhanama a vypadal mohutně a jakoby zakončoval veškerou mnohoobraznost krajiny; byla to masa, ke které se všechno obracelo, a alespoň pro mě to nacházelo teprve tady smysl. Kousek dál byl zarostlej hřbitov s pomníkami popsanejma švabachem a na jednom tom převráceným se udělalo jezírko průzračné vody a těsně pod hladinou ležely bílý křemínky a některý byly podbarvený něčím červeným, co se otíralo o prsty, a potom se mi na ukazováčku třpytila kapka a třpytila se zrovna tak syrově jako to slunce, co se už chystalo zapadat. Tady měli mnichové jistě políčko a v zákrutu cesty, co kličkovala mezi suchými loukami, byl převrácenej patník s letopočtem 1547. Pak jsem se zved a šel ke klášteru a chtěl si ho prohlídnout, dokud je světlo. Zdvíhal se k nebi, pevný jako skála a chtěl na mě pořád padat a z jedné strany byl buldozery oloupaný o ostatní budovy, ale pořád byl pevnej jak skála, i když už byl jenom sám a začínal se mi už pomalu ztrácet v soumraku, a najednou už nebyl pevnej jak skála a už to byl jen pískovcovej přelud, kterej už se ani na mě nepokládal.

Vedle něj stála stará lípa a spolu k sobě patřily jako hudba a posluchač a jeden bez druhého by jistě neexistovaly a tím čistým vzduchem byly k sobě srostlý neviditelnýma rukama a byly srostlý s tím vším okolo. Vlezl sem si do dutiny lípy a koukal na šíleně vysokou průčelní stěnu s rozsáhlým reliéfem a cítil, že ta lípa pamatovala ještě gotický kostel a husity, byla taková umakaná věkama a tady jsem teprv cejtil všechny ty doby, co špatní i dobří spisovatelé a malíři úplně zničili. Škvírou jsem viděl kousek erbu a opadanou omítku, která vypadala spíš jako jizvy po střelách z mušket, a pod tím se míhaly žluté pískovcové kvádry a kolem nich zářila červená omítká, skoro už černá. Stěnu a všechno její dění a vyprávění a vědění a vidění a život zakončoval trojúhelník štítu a celá stavba se zdála nezřítitelná a nad vším byla tmavá modř a měl jsem dojem, že se jí prozobávají hvězdy.

Běžel jsem k rybníku a tráva už začínala svůj večerní rozhovor a od kláštera tekla potůček zarostlý lopouny. Tekl ze studánky obklopené bajkami o zdraví a kráse, ale když jsem to všechno odečetl, tak tam byla krásná průzračná voda a na dně

se zubily červené rezavé plechovky, a když jsem z neviditelné hladiny usrkával, začal jsem ztrácet půdu pod nohama a pocit gravitace. Kolem rybníka se točila silnice okrajovaná černo-bílými patníky a sedl jsem si do škváry, mezi tu fialovou mlhu, která teď začala kolem sebe vydávat zář, a takové jakoby neviditelné provazy mě táhly přes rybník ke klášteru, kterej si pohodlně seděl a oddychoval a odfukoval od sebe páru, která šla z lesů. Připomínalo mi to zmatení myslí po všech těch obdobích čistých slohů a jak nejednou lidi nevěděli jak dál, ale uměli už počítat a myslet a najednou se toho lekli a sešli potom z cesty a ten klášter se mi zdál posledním patníkem na široký, ale ztrácející se cestě lidiček. Lidi nějak nevěděli jak dál, a tak se rozběhli po krajině a bloudí po ní a volají a křičí a neslyší se, a když se potkávají, tak si nerozumí, nebo se zase moc milují a nevidí se a ničemu už nerozumí a improvizují své lidství. Snad u toho patníku zahlídli svou moc porážet všechno, co jim stojí v cestě, a řekli si, že cesta může být všechno, a tak šli všechno porážet a podmaňovat a najednou zůstávali sami v krajině, někdy jich bylo víc a potom bloudili a chodili dokola a občas někdo narazil na starou cestu, a tak po ní šel, ale potom taky umřel, aniž někam došel.

Zeměkoule je veliká matka, jejíž děti zdivočely, protože je začala rozmazlovat, a když si toho všimla, dětičky už si tvrdšíjně vydupávaly své vydobyté právo a nikdo už si nepamatuje proč, ale najednou si nerozuměli. Dítě zmatené, osamocené, s potřebou ověřit si sebe sama tápe v cizím světě, bez lásky a úcty, jen se svým strachem o sebe a o to okolní, protože neví odkud vítr vane a proč a jestli je to vítr, a není návratu, pořád mu bude něco chybět a kolem sebe bude mít plno bílejších míst. Snad při umírání, při návratu ke svojí matce trochu pochopí, ale nemá už sílu zvrátit ten omyl, omluvit se všemu, co kolem něj k večeru dýchalo, a on už si vařil polívku a vzal si župan, aby mu nebyla zima, a neslyšel a neviděl a měl hlad, a ani neuvažoval, proč má ten hlad a jestli je to ten pravý hlad, a proti těm dýchajícím ústům večera se ohradil čtyřmi stěnami. Snad teď to všechno vidí, kdy to nemůže vyslovit, nemůže říct, že teď je zase synem své matky. Teď už nad ním drží ochran-

nou ruku smrt a ta mu vzala slova, jen oči vědí, ale okolní očím nevěří, neměli nikdy důvod věřit, jenom je obchází neznámý strach. Tak si žijí a umírají všichni sobě odcizeni a snad jednou někdo přijde k zapomenutému ramenu řeky v neposkvrněném zákoutí, pozná, odkud řeka bere sílu, snad tady vzplane ta stará jiskérka a ten člověk pochopí, a snad začne na kopci, obklopen posměchem druhých, stavět loď.

Opřel jsem se rukama do sypkého štěrku a vstal. Byla už tma a koukal jsem na hvězdy, které jsou vlastně planety, a měl jsem jistotu, že nikde není taková zem jako tady, že je to všude jiné a že jsou vlastně nekonečné možnosti. Šel jsem pomalu k našemu baráčku a v rybníku se ty planety zrcadlily a propadaly na druhou stranu zeměkoule a občas je rybička, co vyskočila nad hladinu, zase poslala zpátky na oblohu, kde není nahoře ani dole. Z ničeho nic se ze tmy vynořily dvě postavy. Ona seděla na patníku a on pod ní a kouřili.

„Čekáte na stopa?“

Holka kývla hlavou, nebo sem měl alespoň dojem, že jo.

„Jestli chcete, podte se mnou. Máme bejvák.“

„Dík, ale jedem dál. Krapet to tady stojí za hovno,“ říkal hoch a holka mu zastavila ruku ve vlasech. Vzadu se zvedly k nebi dva pruhy světla a pak na nás posvítily. Ještě svítily dlouho a měl jsem dojem, jako by auto vůbec nejelo. Potom bylo tady a oni zamávali a nasedli a jeli dál. Beze slova. Po silnici odjízďděla dvě červená světýlka. Šel jsem domů a nějak se mi ulevilo. Přidal jsem do kroku a potom utíkal a cítil jsem, jak mi plandaj vlasy, a dostal jsem krutý hlad.

Holka

V ateliéru bylo ticho. Bylo tam vždycky ticho. Nikdy tam nebylo rádio ani magneták. Je v posledním patře, obrácený do dvora a přes široký balkon jsou vidět jen kostely a domy až za řekou, a to také dodává pocit klidu a naprosté vzdálenosti od světa. Stěny jsou plné tichých, svěžích a poctivých obrazů. Jsou na nich sny od světa zrovna tak vzdálené jako ten ateliér a přitom víš, že je na nich tenhle svět, veli-

ce dobře ho poznáváš, ale tady ho vidíš jenom dýchat a mlčet a poslouchat jenom sám sebe. Díváš se na nahé duše věci a domů a tmavých ulic a periferních záchodků a pralesů, i když tam malíř nikdy nebyl.

„Jestli tě už bolí ruka, tak si dej pohov.“

Holka se teď posadila do křesla pohodlně a koukala na mě svýma krásnýma očima a usmívala se. Z jejího úsměvu také zářilo ticho a mně se z toho úsměvu trochu zatočila hlava. Odložil jsem paletu a štětce a obraz postavil do kouta a chvíli ho pozoroval. Holka si šla asi už po páte vyčistit zuby a umýt ruce a namazala si je nějakým šmejdem, kterej se od toho momentu, co si je myla poprvé, motal ateliérem. Mytí byla její slabá stránka a připomínala mi kočky, co se pořád lížou. Potom se v křesle zkroutila do klubička a zase na mě koukala. Shora svítilo žlutý světlo, jako slunce bez oblohy a mraků, a prozařovalo její modrou noční košili. Pořád bylo takové plné ticho, a tak jsem koukal po tlustých svazcích v knihovně a přemejšlel nad velkejma malířema a nad tím, co mu ten ateliér patří, a cítil jsem, jak jsou to všechno velcí, ale normální lidé se svým soukromým smutkem a krásou dávanou na plátne. Cejtil sem na sobě ty velký oči holky a jejich vzdálený štěstí. Venku byla noc a vzpomněl jsem si na řeku a bylo mi krásně, protože jsem ji slyšel balkonovejma dveřma, a bylo mi daleko líp, než kdybych u ní byl. Holka si mnula tím kočičím způsobem chvíli oči.

„Nemám udělat čaj?“

Slova ani v nejmenším neporušila to krásné ticho a přízvuk měl krásnou čajovou barvu. Chvíli kolem mne poletovala v té modré noční košili a potom se zase schoulila do křesla a celá tam zapadla a viděl jsem z ní akorát velikánskej hrnek s modrýma kytickama, co držela v packách. Zul jsem si boty a třel o sebe palcema a ponožky tiše šustily a ona na mě koukala a měla v očích to štěstí.

Na stolečku pod sklem byla nějaká středověká modrá hadra se stříbrnými výšivkami a prý to bejval ubrus, jak se na něj dávalo při mši svatý náčiní. Jistě musel být cítit kadidlem. Dávali jsme si na něj hrnky s čajem a nějakej žlutej obraz vedle tak potichoučku mluvil, že jsem zatajoval dech a koukal na něj, jak je celej mokrej od deště, a ty lidičky se schovávaj pod deštníky a choulej se do zimmíků a akorát jdou z divadla a ještě na něco krásnýho myslej. Štouchal sem se ukazováčkem do špičky nosu.

„Znáš to v Pekle?“

Vzpomínám si, že jsem tam jednou vletěl s kolem do křoví a bylo šílený horko a všude plno hovad a tekla mi z nohy a z krku krev.

„Bydleli sme tam s Pavlem čtrnáct dní na seníku a ještě sme tam měli kočku. Takovou strakatou a hrozně hodnou a teplou. Tu druhou noc bylo akorát po dešti a on mě přemlouval a já sem ho měla moc ráda, i když sme nechodili jenom spolu, ale vždycky sme se k sobě vrátili a jezdili sme společně ven a byla úplná tma a mě to šíleně bolelo a celej svět se se mnou točil. On si potom musel zapálit cigaretu a já se oblíkla a šla se projít po lese. Člověče, to byl pocit. Vůbec sem se nebá-

la a najednou sem se cejtla jako velká a tak mi nějak došlo, že vlastně není čeho. Byla sem úplně jiná a promáčely se mi boty a všechno se kolem mne točilo. Usmívala sem se, víš, jak na tom obrázku z desíti let.“

Na něm je jako vrabčák a drží před sebou ustráženej cop a za ní je malovaný fotografický pozadí a je to zažloutlý a retušovaný.

„Vzpomínala sem taky na bráču a na tebe a borůvky mi promáčely nohavičky. Tak sem se rousala zpět do seníku a on už spal. Vytáhla sem mu z kapsy cigarety a zkoušela kouřit. Točila se mi hlava ještě víc a nešlo mi to, tak sem cigáro hodila ven a koukala jak na vlhkým mechu zhasíná a skoro sem myslela, že je to bludička, a pak už sem spala.“

Chvilí jsem potom ještě maloval a pachtil se s její modrou košilkou a nakonec jsem to sbalil a koukal na světýlka ve městě. Holka mezitím umyla podlahu a zase si umyla a namazala ruce a kvikala do ručníku. Pak mi skočila na záda a byla celá teplá, tak jsem s ní chvíli pohazoval a shýbal se a děsil ji, že ji chci pustit na hlavu, a ona pištěla a pak se šla zase schoulit do křesla, a jak tam zalítla, bylo vidět akorát ty velikánský, šťastný oči. Něco po půlnoci zatukal kamarád z ateliéru přes chodbu a šli jsme k němu pít čaj a poslouchat rádio a povídat o volovinách a k tomu svítila jenom malá lampička a pak se začalo venku rozednívat, tak jsme šli spát. Ani jsem se neslík a nacpali jsme se do spacáku. Jenom sem cítil, jak se ke mně přitulila, a myslel jsem na její modrou košilku a ona v tom modrém šeru tiše blekotala, že ten hřebík nad náma chodí po stěně, ale to už jsem slyšel jenom z dálky.

Probudil jsem se šileně překouřenej. Venku svítilo polední slunce a koukl sem na lesklou, flekama ještě mokrou, umytou podlahu a všechno bylo cejtit čistotou. Jitka si už zase myla ruce a byla už v jeansách a ve svetru a jen tak matně sem si vzpomněl, jak mi včera říkala, že by chtěla hodnýho manžela, že by mu vařila a vychovávala děti a poslouchala, co by večer vyprávěl a představoval jsem si takovou tichou domácnost někde na periferii, s dětičkama, co si hrajou venku na slunci na písku, a jak by občas vyhlídla za zácilonou, jestli tam ještě jsou, a byl by všude příjemný čistý vzduch a válela by se na gauči a listovala v časopisech a čekala, až on přijde z práce. Trochu jsem jejímu budoucímu manželovi záviděl ten klid a krásu a čistotu.

Nechtělo se mi vylízat ze spacáku, přestože jsem byl oblečenej, a tak jsem dostal čaj do postele a zapálila mi k němu cigaretu. Sedla si na gauč a šťouchala mě ukazovákem do kolena. Seděl jsem opřenej o zeď a byl zde všude klid a nemyslel jsem na žádný obrazy, jenom na ty dětičky v těch bleděmodrejch zahradnickejch kombinézách a potom jsme se chvíli něčemu smáli a na hlavě mě lechtaly šlahouny kytiček, co visely nade mnou, a ona je potom zalila, a jak stála bosá na posteli, tak jsem ji lechtal na chodidle a ona se šťastně chechtala a myslela taky na ty dětičky. Pak jsme šli domů a v ulicích byla spousta prachu a svítilo odpolední slunce.

K tomu obrazu jsem se dostal až za pár měsíců, kdy už jsem se s ní nevidával, a tak jsem vzpomínal na tu modrou noční košili a na dětičky a na domeček na před-

městí a na křeslo, jak se do něj vždycky schoulila, a na klid v ateliéru a na její velkánský oči, a tak jsem to tam všechno maloval. Teď tady ten obraz mám a koukám na něj a loučím se s ním, aji s tou holkou, aji s tím ateliérem a přemejšlim o tom soukromým smutku všech těch dobřejch malířů a o odpoledním slunci, jak jsem se s ní rozloučil, a už nikdy s ní pořádně nemluvil, protože se dělo moc hloupých věcí, a dnes je o rok starší a už kolem sebe nevidí pouze spoustu krásnejch kluků. To slunce nesvítí pořád a ty dětičky jednou musí zůstat doma a budou zlobit a manžel je utahanej, ale jedinej to nebude vědět ten obraz. Tam je ještě krásná a možná, že už ho nikdy neuvidím, ale stačí, že budu vědět, že někde s ní existuje a žije, a snad to někdo pozná, a i když ne, bude tam pořád a ani čas a ani lidi s tím nehnou a bude na něm taky ten klid ateliéru daleko od světa.

Stop

„Nasedni. Kam chceš?“

Odsunul deky na zadním sedadle a hodil jsem si tam baťoh.

„Podle toho. Jedu někam ven. Mám teď spoustu času, a tak se budu toulat.“

„Sám?“

„Jo.“

Silnice pod námi běžela a koukal jsem před sebe a bylo mi vlastně fuk, kdo a kam mě veze. Bylo docela hezky a byl jsem svěží a v baťohu jsem měl ještě všechny konzervy a bylo to všechno trochu sváteční. Přemejšlel sem o nějakym krásnym fleku, kde bych se usádlil a koukal kolem a udělal ohýnek a uklohnul něco k jídlu, a konečně měl od všeho pokoj a nemyslel na zejtrék a potloukal se po silnicích. Venku bude fajn a je jedno, jaký bude počasí aji jestli budou řidiči brát nebo ne. Budu si číst na cedulích, jak tam stopaři nadávaj řidičům, a koukat kolem sebe a mávat i na ty plný auta a dělat na řidiče opičky. Bylo mi krapet vedro a začaly se mi potit záda. Opřel sem se o dveře a cejtil, jak mi to záda ofukuje.

„Studuješ?“

„Jo.“

Ani nevím, jestli to byla pravda, ale kvůli tomu jsem to neříkal. Stromy podle silnice mi posílaly do ucha měkké šumění, pravidelně jako kyvadlo dědovejch hodin. Teď byla silnice rovná, jen vzádu se zvedala do kopce a ztrácela perspektivu. Řidič sledoval netečně silnici a občas mu z úst vyklouzlo nějaké písknutí a já si v pohodlíčku kouřil a taky mi zněla v hlavě nějaká melodie. Bylo mi moc dobře a cejtil sem se pohromadě a celej. Zrovna jsme přijeli na kopec, kde ve zlomu jsme se trochu jakoby nadnesli, a pak jsme zatočili lehce a tiše po klikaté silnici. Počítal jsem s tím, že je silnice ještě kousek rovná a pak z kopce, a tak sem byl trochu překvapenej a vůbec sem nepočítal s rovinkou. Měl jsem pocit, že je tady nějaká chyba. Kra-

jina se jakoby převlékla a mraky, které ještě před chvílí dodávaly okolí dojem vedra, zprůzračněly a udělaly poslední tečku pohody a vlepily se na oblohu jako na hollandských krajinkách.

Tiše jsme se šinuli po silnici a kolem nás neslyšně proplul starý dub, který korunou stínil bleďé dřevěné staveníčko, které bylo od zelené země odděleno tmavou rozpívanou čarou. Všechno bylo zaprášené, jenom kmen a stín a rozpívaná čára a lesík kousek dál byly jakoby umytý a ještě mokré. Zařízlo se mi to do očí. Chtěl jsem vystoupit, ale pak jsem si to rozmyslel. Ne proto, že jsem před momentem nastoupil, ale bál jsem se.

Až za chvíli jsem si vzpomněl, že mi to vlastně připomnělo tu náladu z jednoho pohřbu, když jsem byl malej. Bylo vedro a celá vesnice se táhla za rakví a obruče pohřebního vozu křupaly na kamenité cestě a tráva u silnice byla tak jak teď zaprášená a špinavá a lidi byli v černém a šileně se potili a mlčeli. Jedinej jsem černej oblek neměl a otlučená kolena mi visela z krátkejch kalhot a byl jsem taky od toho prachu celej zapudrovanej jako ty patníky, co se kolem mne míhaly. Šel jsem na kraji silnice a koukal na modré a žluté květiny v příkopě, úplně šedé od prachu. Začal jsem brečet a máti mi položila hrozně suchou ruku na vlasy a myslel jsem, že v ten moment uteču.

Ještě štěstí, že jsem nevystoupil. Už jsme jinde a krajina je jiná a silnice pořád fičí pod náma. Připomnělo mi to taky jednu romantickou krajinu, co už ani nevím, kde jsem ji viděl, ale jen jsem kolem ní prošel a dodnes si ji pamatuji. Dokonce vím, že ten malíř musel být podobný kočímu z toho pohřebáku. Taky takovej vážnej. Jednou ve snu jsem s ním mluvil a pak jsem si ještě v tom snu říkal, že to nesmím zapomenout, a už jsem skoro nespál a pak už jsem se koukal na staženou roletu prosvětlenou ránem a věděl jsem houby. Až za pár dní jsem si na to vzpomněl a měl jsem akorát vztek, že si nic už nepamatuji. Možná, že ani ta krajina neexistuje, ani to, co jsem před chvílí viděl, ani ten pohřeb a jen si tak jedu po silnici a je to jako v biografu.

„Mladý muži, vystupujem.“

Chvíli jsem ještě seděl a pomalu se vzbouzel a měl vztek, že jsem zase usnul, a on mi podal baťoh a já vypad z auta. Stáli jsme v nějaké vesnici. Hodil jsem pinkl na záda. Řidič přešel přes silnici k nějakýmu domku a já si vzpomněl, že mezi spaním jsem ještě viděl kostelík, ale nevím kde, a tak jsem šel dál a představoval si zase tu rozpívanou čaru a starej dub a lesík a takovej nijakej barák a prach.

Přefrčelo kolem auto, a zapomněl jsem na něj mávnout a to mě otrávil, protože jsem v tomhle pověřčivej, a taky ta vesnice byla tak dlouhá. A tak jsem si to šlapal v měkkým asfaltu k ceduli na konci a koukal na tu bílou přerušovanou čaru a dumal o tom, jaký si najdu krásný flek a udělám ohníček a polívku a zapálím cigáro a budu dechat.

Jak chtěla žába spolknout slunce

To byl jednou jeden rybník, který ležel uprostřed velikého parku, a bylo v něm všechno, jak má být. Kapři, potápníci, žáby, traviny a rákos, komáři a vážky a spousta neposedných vlnek. Na břehu ležel kulatý a hladký kámen, který si strašně přál dostat se do rybníka a říkal si: „Ležet tak na dně, pozorovat ryby a vodní rostliny. Občas by na mne vylezl vodní šnek, pomalý a důkladný, a proto moudrý, a s ním bych si mohl dlouhé hodiny o všem možném rozprávět.“

Ležel na břehu mnoho let a pozoroval život kolem, a přestože to nebylo jako ve vodě, nikomu si nestěžoval.

Jednou ráno vyšlo slunce velice brzy, tak jako jen v létě vychází. Sušilo rosu na trávě, leštilo hladinu rybníka, aby byla jako zrcadlo a všude se v ní pravdivě odráželo, a poslouchalo, co mu ptáci zpívají na přivítanou. A ptáci zpívali dnes obzvlášť krásnou písničku:

„Už je zase slunko tady
A ohřeje větříček
Zpíváme mu tydli, tydli
Až nám drnčí zobáček.“

A bylo to krásné ráno a každý rychle dělal, co měl na práci, a když už bylo k poledni a začalo být horko a všichni se schovávali do stínu, aby si odpočinuli, a i v rybníku začalo být horko, tak z něj vylezla veliká zelená žába. Nejraději ze všeho spala a myslela si, že je nejchytřejší a nejsilnější, a také to každému říkala. Jenže už si jí nikdo nevšímal, protože ji každý znal, a každý si hleděl svého. Říkalo se jí Tlučhuba anebo Lžipysk. Žába koulela očima a potila se. Podívala se na nebe a kvákla: „To je otrava, zase svítí sluníčko,“ a ohlédla se, co tomu říká rákosí.

Ale to si jí nevšímal a volalo do celého světa: „Pššš, pššš, dnes se narodily malé kačenky, nerušte je, pššš!“

Žába se znechuceně otočila a prohodila pro sebe:

„Co mně je do toho? Já říkám, že zase svítí slunce a je zase horko a to je otrava. Pořád jenom svítí, každé den svítí a nic jiného neumí. Asi ho spolknou,“ a otevřela na něj svou velikou tlamičku a čekala, až jí tam spadne.

Čekala a čekala, až z toho usnula.

Kámen na břehu to pozoroval, už to nemohl vydržet a rozesmál se. To žábu probudilo. Vypoučila na něj oči a řekla: „Co se směješ, balvane?“ A kámen se smál a smál a nakonec řekl: „Směju se, jak jsi hloupá, když myslíš, že spolkneš slunce. Budeš tak dlouho čekat s otevřenou tlamičkou, až tebe spolkne čáp,“ a smál se dál.

To žábu rozdurdilo a skočila na něj, až to plesklo.

„A teď to máš,“ pověděla.

„A co mám,“ zeptal se kámen a neprestal se smát.

„Sedím na tobě, takže jsi poražený, a je to,“ vychloubala se.

Kámen se rozesmál ještě víc.

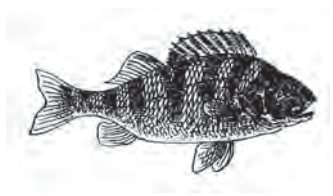
„Ty jsi ta nejhlupejší žába na světě,“ dráždil ji. „Abych byl poražený, to bys mě musela převalit, odvalit, obrátit, odstrčit a nakonec hodit do rybníka,“ a tentokrát se usmál tiše pod své lišejníkové vousy.

Žába z něj seskočila, změřila si ho očima a kvákla:

„Tak uvidíme, kdo s koho,“ a začala otevírat tu svou tlamičku víc a ještě víc, až nakonec nejvíc a spolkla kámen. Potom se odrazila ze všech sil a žbluňk s ním do rybníka. Kámen byl ale těžký, tak klesali a klesali, až narazili na dno a žába z toho nárazu pukla. Kámen se spokojeně rozhlížel. Velice slušně pozdravil první ryby, které ho připluly očichat, a řekl si: „Teď to bude konečně krásný život.“

Za chvíli na něj vylezl vodní šnek a začali si povídat a mluvili a mluvili a mluvili a měli si toho hodně co říct.

A tak žabí domýšlivost pomohla kamenu ke štěstí.

Čtvrtý svazek Spisů písničkáře Jaroslava Hutky, Prózy I, obsahuje všechny autorovy v úplnosti dochované a dokončené prozaické texty, které vznikly před jeho odchodem do exilu, tedy v letech 1965–1978. Obsáhlý soubor přináší kromě dvou již dříve samizdatově publikovaných novel Dvorky a Plechovka řadu povídek, novel, pohádek, úvah a zlomků mapujících Hutkovo hippies období i léta prvního střetu s komunistickou mocí. Řada publikovaných próz vychází knižně poprvé. Druhý svazek Próz přinese texty psané v exilu a po návratu do vlasti.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Zlý voči

Vlastně si nemohu stěžovat, mám opravdu hodné děti, i když také mají svoje zvláštnůstky. Tak například mi vadí, když mladší dcera jede po dálnici na můj vkus (a na vkus dopravních zákonodárců) příliš rychle. Někdy zmírní, když poznamenujím, že pokuty a opravy hradí řidič, avšak jindy, když ji prosím, aby zvolnila, jen se potměšile pousměje (nebo spíš ušklíbne) a mávne ručkou, jakoby říkala „láry fáry“ – a pokračuje dál stejně rychle. Vzpomenu si vždycky přitom na maminku; v posledních letech života jsme ji občas k něčemu nabádali – třeba aby se tepleji oblékla nebo lépe najedla, a ona se také tak potměšile pousmála, mávla ručkou – „láry fáry“ – a jen co osaměla, udělala si vše po svém.

Já jsem jsem zdělila jinou grimasu. Po tatínkovi mívám prý „zlé oči“. To je tak: Když jsme se sestrou něco provedly, hubovala nás a domlouvala nám maminka, což bylo sice velice protivné, ale větším varováním a napomenutím bylo, když se tatínek zvláště a velice přísně na nás podíval, jeho světle modré dobrácké oči nám náhle připadaly hrozně zlé.

Uběhla léta, vařila jsem a už nevím proč přiběhla za mnou starší dcera, tehdy ještě malá, a vypukla v pláč – že prý mám „zlý voči“ (jsme už kolikátá generace Pražáků a doma mluvíme nejošklivější obecnou češtinou). A ty zlé oči dělám prý pořád, i když už nejenom dcery, ale i vnuci jsou dospělí a aniž si to vůbec uvědomuji.

Po tatínkovi jsem zdělila mnohem víc – stejně jako on se ráda hrabu na zahrádce v zemi a když přijde jaro, kontroluju, co nového kde zase vyrostlo. Takže když byl teď nedávno druhý jarní den, kupodivu skutečně teplý a plný slunce, zašla jsem aspoň do botanické zahrady Na slupi, abych se zaradovala, jak už se to tam bělá bledučkami, modrá ladoňkami a žlutí křivatcem.

Pak jsem to vzala oklikou k Palackého mostu na tramvaj kolem ministerstva práce. Zrovna tam začínala demonstrace zdravotně postižených. Protestovali proti chystaným sociálním reformám, protože se obávají, že se jejich už tak obtížné po-

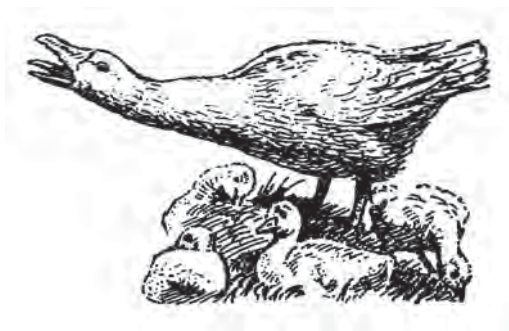
stavení ještě zhorší. (Pokud jste si v tomto časopise přečetli příběh hluchoslepé Heleny Kellerové, jistě vás napadlo, že její výchova nejenom k soběstačnosti, ale také k vysokému vzdělání nutně musela být finančně velmi náročná.)

Kolem pomníku legionářů se pod Emauzy shromáždilo několik tisíc lidí – s berlami, na vozících, se slepeckými holemi i s psími nebo lidskými asistenty, byly tam i skupiny neslyšících s bílými rukavičkami. Přišlo rozhodně víc lidí, než uváděl policejní odhad. To není nic neobvyklého, počty demonstrujících bývají většinou hodně podceněné; když loni protestovali studenti proti školnému, kdosi ještě před začátkem spočítal prvních padesát účastníků, a když potom dorazily dvě stovky dalších, média už tento údaj neopravila. (Je to sice smutně málo proti statisícovým demonstracím na Západ od nás, ale přece...)

Demonstraci hendikepovaných jsem sledovala doslova se smíšenými pocity. Říkala jsem si, kolik trápení a nesnází ti účastníci musí v životě překonávat a jak ne snadné je jejich postavení. Trochu jsem se přitom styděla, že si občas naříkám na své neduhy, i když stále mohu chodit, vidět, slyšet, pracovat. Bylo mi také líto, že žiju v zemi, kde se zdravotně postižení musí domáhat pochopení na demonstraci a vybavoval se mi přitom jakýsi obraz středověkých žebráků prosících před kostelem o milodary...

Naopak radost jsem měla z toho, že se hendikepovaní tak pěkně zorganizovali a že jim k tomu svítilo sluníčko. Doufala jsem, že aspoň je nebude nikdo ostouzet, že se do Prahy vypravili pouze za nákupy a radovánkami, jak tomu bývá při jiných podobných protestech. Hlavně mne ale těšilo pomyslení, že chtějí, mohou a nebojí se vyjádřit veřejně svůj názor – stejně tak, jak to učinili nespokojení lékaři i státní zaměstnanci a jak to činí policisté, co sepsali petici proti svému ministrovi.

Asi jsme byly se sestrou docela hodné děti, když stačil tatínkův přísný pohled, abychom šly do sebe a uvažovaly, co jsme udělaly špatně. Pochopí ale i „ti nahoře“, že takovou funkci mají protestní shromáždění? Chtěla bych věřit, že si „zlych očí“ občanu povšimnou – a že se jen tak potměšile neusmějí, nemávnou ručkou a „láry fáry“...

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2011 *revue 2*

Abstrakta
Dobrovolníci
Etika
Hosté
Jubileum UK
Korupce
Loutky
Politika
Reformy
Traumatologie

V. Bělohradský
J. Burian
B. Fišer
V. Hampl
M. Kršiak
L. Mlčoch
D. Münich
S. Štech
J. Veis
V. Žák

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, číslo 2

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 20. 5. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Žák: Demokracie ve cvokhausu	4
L. Jelínek: Šance pro nácky a praještěry	6
J. Veis: V říši paradoxu	8
J. Burian: Naši v Chile	10

ALMA MATER

V. Hampl: Ideální podmínky neměli ani velikáni minulých dob	14
L. Mlčoch: Věda a její etický rozměr	18
K pracovnímu návrhu věcného záměru o vysokých školách (<i>Stanovisko AS 3. LF UK, Usnesení AS UK, Co se vlastně akademikům nelíbí</i>)	22
D. Můnich: Jede se pořád ve starých kolejích	24
S. Štech: Ve starých kolejích jedou i ekonomičtí rádci	27

ZDRAVOTNICTVÍ

Z aprílových OVM: Ministři, profesori a ředitel hledali konsenzus	32
Společné stanovisko k reformním záměrům: Sebeobrana lékařů	37
F. Vyhnanek: 15 let Vinohradského traumacentra	38
R. Mosheiff přednášel o hromadných úrazech	41
L. Klein: Představitel mezinárodní organizace pro popáleniny na Vinohradech	43
S M. Míkovou o loutkách (a v nemocnici zvláště)	45
M. Hasalíková: Dobrovolníci na Vinohradech	49
I podle I. Kořínkové dobrovolníci mění svět	51
J. Neumannová: Dobrovolníci v novozélandských hospicích	52

VĚDA

M. Kršiak: Etika v lékařské vědě a výzkumu	54
R. Šlamberová: Zpráva o SVK 2011	59
Abstrakta vítěznych prací	65

O TEMPORA O MORES

M. Vácha: Zpráva z hořícího cirkusu	70
Proč je v české politice korupce?	71
V. Bělohradský: Korupce jako filozofický problém	74

TEXT

B. Fišer: Politika z pohledu přírodovědce	83
---	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: No tak vidíš, Máňo	100
--	-----

RES PUBLICA

HROZBY A PARADOXY
V POLITICKÉM BLÁZINCI

Demokracie ve cvokhausu

V moderních českých dějinách fungují dvacetileté cykly, které se mohou zkrátit, když je vůkol bouřlivé podnebí. Většinou nám ale stačí dvacet let, abychom dospěli k marasmu a rozčarování. Na konci první republiky byla řada občanů, počínaje prezidentem Benešem, do morku kostí znechucena z počínání politických stran.

Prezident Masaryk si patil síť informátorů ve všech politických stranách, dluhy, které nadělal premiér Hodža u ženských, někdy přišla na pořad dne i dost neskrupulózní intrička. „*Podehradem, nadehradem, krađu, kradeš, krade, kradem,*“ zní epigram Viktora Dyka (+1931). Po protektorátu nechtěl nikdo obnovit stranický systém první republiky. Národní fronta, to nebyl primárně komunistický vynález. Na destruktivní síle politických stran a nutnosti jejich zkrocení byl rozsáhlý konsenzus.

Teď, dvacet let po vítězném Listopadu, se mnoha lidem dělá nevolno, když se dívají na to, jak u nás funguje demokracie. Pravda, není to právě lákavý pohled. Prezident s výrazem šťastného pubertáka strká do kapsy polodrahokamy zdobené pero na státní návštěvě, na politické scéně běží nechutná rvačka o vnitro plná zákulisních intrik a vzájemných obvinění. Za první republiky neměli vymoženosti jako je mobilní telefon, tak těch nahrávek kolovalo o poznání méně. Ale špiclování, úplatky, zákulisní informace znali velmi dobře i tehdy. A ejhle: s odstupem času se na první republiku díváme jako na zlatá léta československých dějin. Kdyby tehdejší aktéři vstali z mrtvých, asi by se nestačili divit, v jakém ráji jim bylo žít. Možná by ocenili, že Masaryk na státních návštěvách plnicí pera nekradl, ale to by byl asi jediný rozdíl.

Jak je možné, že vnímání těch dvaceti let je tak neuvěřitelně podobné? Za první republiky jsme byli obklopeni nepřáteli, žily zde početné menšiny, společnost byla sociálně i nábožensky rozdělená, byla drsná hospodářská krize. Dá se pochopit, že řada lidí nemohla Masarykovi přijít na jméno, neb si blaha demokracie představovali jinak. Ale proč se v tom bahně brodíme teď, kdy nám přímé nebezpečí nehrozí?

Odpověď je pozoruhodně jednoduchá. Nerozumíme demokraticky uspořádanému světu. Proto nevíme, co je důležité a co ne. Nevíme, jak poznat co je správně a co je špatně. Tím pádem neumíme kontrolovat politiku. Moc teče tam, kde není odpor, a bez odporu zákonitě zvlčí. Rychleji než za dvacet let. Dvacet let trvá, než nám to dojde.

Česká představa o světě – a to myslím naprosto vážně – je v jistém smyslu zakotvena v pohádkách Boženy Němcové. Buď v rubu, nebo v líci. Na trůn patří dobrý král Míroslav a lumpové do pekla. A dobrý král zajistí, aby se lidu v zemi žilo šťastně.

Co ale dělat, když dobrého krále Míroslava nemáme? Na to zná česká kultura jedinou odpověď: pak je třeba zaujmout strategii toho malého ve vysoké trávě a polohlasem nadávat na poměry. Hlavně nic nedělat a nesnažit se o změnu poměrů, je to

riskantní. Až budou poměry spravedlivé, pak ano, pak se budeme angažovat, ale do té doby? Co si myslíte, copak jsme sebevrazi?

Český člověk touží po vládcích, které by mohl obdivovat a ztotožnit se s nimi. Je jim ochoten i hodně odpustit. Ale když ho zklamou, to se pak nezná. Prezident Havel by mohl vyprávět. Ale to je infantilní, dětinský postoj ke světu. Děti chtějí žít v harmonickém světě. Svět dospělých vypadá jinak. Je plný konfliktů, které je třeba překonávat. Není založen na přátelství, ale na formálních vztazích a pečlivé dělbě rolí. Tedy přesně na tom, co Češi naprosto ignorují. Proto nerozumějí institucím, úřady jsou pro ně buzerace a pravidla zbytečnou přítěží.

Ale formální vztahy jsou předpokladem vzniku řádu. Existují česká ministerstva, kde ministři nepodepisují dokumenty, které z ministerstva odcházejí. Jsou ministerstva, kde se nedělají zápisy z porad, kde nejsou písemně předávány úkoly a pokud ano, pak nejsou podepsané.

Že je vám to úplně jedno? Dovedu si představit. Ale pak se nedivte, že se vám chce zvracet z politiky. Ten chaos generují party lidí, které se nejdříve milují, pak se začnou nenávidět. A v příšeří, které se rozhostí všude tam, kde se nedodržují formální pravidla, se korupci daří jak v pařeništi.

Bývalý ministr spravedlnosti Němec vlastnoručně podepisoval nejvýše dovolenky. Na jiném dokumentu byste jeho podpis hledali marně. Hospodaření ministerstva podle toho vypadalo. Ministři Bárta a John měli snad kancelář v Bártově bytě na Klárově. Tam vedli úřední jednání. John to vypráví do televize a zřejmě čeká, že ho moderátorka pochválí.

Když se to stalo v Británii, okamžitě letí z vlády. Úřadovat se smí jenom na místech k tomu určených a stanoveným způsobem. Kdo pravidla poruší, musí z kola ven, i když nespáchal žádný trestný čin. Chápete, že jenom dodržováním těchto omezení lze také omezit korupční jednání? Jak někdo může mít tu drzost a mluvit o vládě boje proti korupci, když chování členů vlády by jinde považovali za korupční a hned by je vyhodili z veřejného života?

K bláznivým paradoxům českého vnímání světa patří anarchistické nesnášení státa a současně podlézavé dovolávání se státní autority místo vlastního úsudku. Je přece absurdní, když exministr Drobil tvrdí, že když mu policie nedokáže korupci, znovu se do úřadu vrátí! Vždyť bohatě stačí, že nechával projednávat úřední věci v restauracích, popřípadě s rušičkami! To, že exministr Drobil zůstal ve stranické funkci, naprosto diskredituje jakékoliv tvrzení premiéra Nečase o boji proti korupci.

Poměry je možné začít napravit poměrně jednoduchými kroky. Ale ty musejí mít podporu veřejnosti. Aby jim však veřejnost podporu dala, musela by jim rozumět. Bohužel, kultura jsou vlastně brýle, jimiž se díváme na svět. Bez toho, že odložíme brýle infantilního světa a vstoupíme do studeného světa odpovědnosti a formálních vztahů, situace se nezlepší.

Psáno pro ČRo6, Aktualne.cz 20. 4. 2011

Šance pro nácky a praještěry

Účastníme se historického okamžiku: průsečíku tří krizí – politické, ekonomické a mravní. Ti, kteří jsou považováni za konstantu evropské demokratické politiky, tedy sociální a křesťanští demokraté, liberálové a zelení, by se situaci měli postavit čelem.

Doložit to lze celou řadou indicií. Politika ztrácí svůj účel. Místo ní vládnou ratingové agentury, partajní sponzoři, vlivné ekonomické skupiny. „Vládní“ reformy připravují ti, kteří jsou v evidentním střetu zájmů, například penzijní fondy, zdravotnické lobby apod. Parlamentní debata je vládní většinou krácena a omezována. Ústavní soud je ostřelován kvůli svému údajnému aktivismu. Jeho verdikty začínají být otevřeně zpochybňovány jinými ústavními aktéry. Obzvláště aktivní je v tomto prezident, jinak též nový guru tuzemských kleptomanů. V jeho nejbližším okolí stále častěji „září“ extravagantní individua s názory vyvolávajícími tu pohoršení, tu posměch.

Na počátku devadesátých let se prosadilo rychlé ustavení „standardních“ politických stran, vymezujících se vůči „nepolitické politice“. S léty ale začaly degenerovat. Prvním varováním byla krize ODS v roce 1997, druhým opoziční smlouva, třetím Topolánkova éra, v níž bylo dovoleno naprosto cokoli, včetně poslaneckého přeběhlictví vydávaného za projev konstruktivnosti. Voliči se loni vzburili – spustili „kroužkovací“ revoluci a posvětili vymýcení dinosaurů. Kam jsme během tří čtvrtě roku dospěli, netřeba dodávat.

Privatizace politických stran postoupila až tak daleko, že je soukromé firmy, například ABL, zahrnují v interních materiálech do své organizační struktury. Slovy kolegy politologa, dosud (velké) politické strany připomínaly akciové společnosti s vícero vlastníky (tzv. kmotry), nyní jsme už poznali prvního stoprocentního vlastníka.

Vedle toho nám hrubne jazyk. Jedna z nejmladších poslankyň, Kristýna Kočí, hýří vulgarismy v kavárenské nahrávce, o jejímž pořizování prý věděla, doyen Sněmovny, Karel Schwarzenberg, dokonce i v oficiálních rozhovorech pro média.

Profesorka Vladimíra Dvořáková, žena vzdělaná a zkušená, se bojí, že lidé vyjdou do ulic a bude zle. Hovoří o rozpadu systému a děsí ji absence alternativ. Její – rovněž disgustovaný – kolega Petr Drulák se v sobotních (30. 4. 2011) Lidových novinách pokusil jistou alternativu načrtnout. Zdroje strukturálního protitlaku, který by v demokracii chránil veřejný zájem před privatizací, vidí buď ve společnosti, nebo v samotném modelu demokracie. Připomíná odpovědnost elit, odlišné ustavování institucí – například losem místo volby, zmiňuje alternativní – revoluční – pojetí demokracie, s nímž přišla Hannah Arendtová, a uzavírá: *„Pokud chceme vystoupit z reality show české politiky a do politiky přivést veřejný zájem, nemůžeme jen čekat*

na další volby. Založme široké hnutí sdružující všechny, kdo usilují o nápravu, včetně politiků, kteří už nechtějí účinkovat v tomto pokleslém kuse. Přihlasme se k českému evropanství, ujasněme si meze demokratické metody a navažme na revoluční tradici české demokracie. Hlavně to udělejme dříve, než současné krize využijí extremisté k tomu, aby svedli apatickou veřejnost.“

Rozumím Vladimíře Dvořákovi i Petru Drulákovi. Samo ostudné politické paoptikum nejspíš občany ze židli nenadzvedne. Ovšem v kombinaci s výrazným poklesem životní úrovně může namíchat výbušnou směs. S ní souvisí nenávisť, xenofobie, ale i násilí, zkrátka vše, co patří do repertoáru extremistů. Zatím míří především na Romy, příště mohou přijít na řadu Vietnamci, přistěhovalci, adresáti sociálních dávek. Když je potřeba, dokáže si člověk stvořit nepřítel z ledaskoho.

Realita zpravidla bývá vlažnější než noční můry. Patrně nebudeme svědky triumfálního nástupu českého fašismu. Ovšem ani záchrana společnosti a demokracie prostřednictvím evropanství a širokého občanského hnutí se nerýsuje jako příliš pravděpodobná. K rozuzlení nejspíš dojde v rámci stávajícího politického půdorysu.

Sympatickým koncem (začátkem?) by mohlo být obrození stávajících, hlavně velkých stran. Stačí, aby zprůhlednily financování a otevřely se – novým lidem, novým myšlenkám, novým tématům, novému slovníku. K tomu patří kluby sympatizantů, otevřené primárky, utlumení velrybářství... Zdánlivě jednoduché. Kdo však zná těžkopádný chod etablovaných molochů, má k optimismu daleko.

Jistou motivací by ale mohl být signalizovaný návrat praještěřů. Když pohlédneme na poslední aktivity Václava Klause a Miloše Zemana, nelze se ubránit podezření, že vycítili prostor pro možnou rehabilitaci politiky – a politiků – devadesátých let. Silní vůdci tehdy zdatně kočírovali své strany, racionální program nahrazovala přitažlivá rétorika, pletky s byznysem probíhaly nenápadně, za oponou.

Václav Klaus se pravidelně připomíná jako člověk, jehož nadání pro politické šachy je nedostižitelné. A protože cítí, že nálady ve veřejnosti se radikalizují, neváhá se zvolna posouvat do krajních pravicových pozic. Na zesměšňování ekologů navázal Klausův odpor k další evropské integraci, za sebe nechává stále častěji hovořit dvojici Jakl – Hájek, otevřeně se zastává Ladislava Bátory, jednoho z lídrů extremistického uskupení D.O.S.T., kterého hradní vicekancléř nechal dosadit i do klíčové pozice na ministerstvu školství.

K Bátorovu odvolání z funkce poradce ministra čerstvě vyzval i Český helsinský výbor, který připomněl jeho nedávnou spolupráci s ultranacionalistickými a neofašistickými hnutími. Již dříve obdobný postoj k Bátorovi zaujaly organizace jako Amnesty International, Sdružení pro příležitosti mladých migrantů Meta, Nadace Open Society Fund, Člověk v tísni či Liga lidských práv.

Pozorně sledujme další Klausovy kroky. A nebudme překvapeni. V zájmu velkému exekutivního comebacku bude určitě schopen překousnout a vymyslet mnohé.

Z vysočinské jezevčí nory vylezl i Miloš Zeman. Pořídil si nové sako a oprášil

staré bonmoty. Co na tom, že párkrát jeho odhad selhal. Poté, co Strana práv občá-nů ve sněmovních volbách pohořela, avizoval ústup. Nechal se ale přemluvit – po-likáté už? – ke změně stanoviska, opět objíždí republiku a chystá se na prezident-skou kandidaturu. Ještě nedávno na své chalupě plácal po rameni majitele VV Víta Bártu, dnes už ale pošilhává po věčkaršských voličích. Jak jinak – bojovníci s dino-saury selhali, tak proč rovnou neobnovit Jurský park? Jakoby Zeman počítal s tím, že logiku v rozhodování voličů najít nelze.

Za normálních okolností bych na úspěch Klausových ultras, Suverenity Jany Bobošíkové, SPOZ či „prezidenta“ Zemana nevsadil ani vindru. Jenže pohybuje-se se ještě v normálu? Nejedeme náhodou po skluzavce, o níž nevíme, kam ústí?

Jisté je jediné: takhle to dál nejde. Je nejvyšší čas na velký úklid. Pokud se jej ne-ujmou ti, co jsou považováni za konstantu evropské demokratické politiky (soci-ální demokraté, křesťanští demokraté, liberálové, zelení), dočkáme se jiných seká-čů. A ti se nezakecají.

Aktualne.cz 5. 5. 2011

Jaroslav Veis

V říši paradoxu

Nad zdejší politickou kulturou se pozorovatelé pohoršují ve chvílích, kdy se na po-vrch vyvalí menší či větší úděsnost z vládních či parlamentních útrob. Naposle-dy se tak stalo po zveřejnění přepisu kavárenského požvatlávání slečny Kočí (dří-ve VV) s kamarády.

Aniž bych účastníky oné debaty nad kapučínkem chtěl brát v ochranu, přeče-jen bych rád připomněl, že primárně šlo o kavárenský žvást, využívající zcela při-rozeně jiné lexikální zásoby nežli mluva veřejná. Kdo jezdí ráno tramvají směrem na Malou Stranu, dost možná tak jako já nechtěně vyslechl štěbetání dobře oble-čených mladých dam, které vystupují na stanici Hellichova a směřují k nedaleké-mu gymnáziu. Jejich lexikální výbava se občas od výraziva slečny Kočí příliš neli-ší. Pravděpodobnost, že ta si svůj slovník do Sněmovní ulice už přinesla, je zkrát-ka vyšší než malá. To, prosím, nevypovídá nic o jednom konkrétnímu gymnáziu, stejné hovory lze vyslechnout i v okolí jiných prestižních škol. Nicméně vypovídá to o tom, co jsme zvyklí označovat za politickou kulturu - totiž především způso-by, jak se účastníci politického procesu chovají, jak se vyjadřují, jak spolu vzajem-ně jednájí, zkrátka spíše politické způsoby, případně manýry a móresy (to když se

nám dané chování nelíbí). Dobrá politická kultura podle obecného mínění panuje tam, kde se politici nefackují ve sněmovně, neskáčou si do řeči v televizi a nemluví sprostě na veřejnosti.

Jenže politická kultura je něco přece jen širšího a podstatnějšího a týká se nejen politiků (Kdo vlastně je politik? Ten, kdo je někam zvolen nebo se o to alespoň uchází?), ale obecně všech občanů. Její součástí je náš vztah k politickému systému, k institucím, k moci. V ideálním případě je to naše schopnost či ochota tyto instituce respektovat či poslouchat, naše schopnost sladit zájmy různých společenských skupin a vrstev (dosahovat konsenzu), naše vědomí, že ač se jako jednotlivci lišíme a vyžadujeme dodržování svých práv, nerozpínáme je tak, abychom tím ohrožovali to, co máme společného. Je-li pro západní politickou kulturu – nebo pro kulturu liberální demokracie – něco podstatného, pak je to právě schopnost dosahovat konsenzu a vnímat, co máme společného, ne čím se lišíme. Bez toho je liberální demokracie redukována na prostou vládu většiny, nepřilíš se lišící od bolševismu.

Je-li něco typického pro českou politickou kulturu, pak je to právě neschopnost dosahovat konsenzu. Konsenzus je nejen odmítán, ale považován za nežádoucí, ctností se stává nulová tolerance, prosazení vlastního zájmu za každou cenu. Vyzdvihován je model demokracie zdůrazňující většinovost a pozitivní vliv konfliktu (tzv. westminsterský model).

A tu se ocitáme v říši paradoxu. Pokud jde o formu, nese totiž náš politický systém mnohem víc rysů modelu konsenzuálního s poměrným volebním systémem, velkými koalicemi, větším počtem stran, nezávislou centrální bankou atd. a z westminsterského modelu jsme si osvojili snad jen nevyváženost parlamentních komor. Podstatné je jedno: bez schopnosti dosahovat konsenzu nemůže fungovat v rámci liberální demokracie žádný politický model.

Je-li proto dnes obviňován Ústavní soud, že se míší do politiky a vydává politická rozhodnutí, případně že se chová jako třetí parlamentní komora, pak je to pláč na nepravém hrobě. Ta podání, lidově stížnosti, si přece Ústavní soud neobjednává. Neslyšel jsem, že by v předsálosti parlamentních komor posedávali agenti z Brna a nabízeli služby ústavních soudců. Ty stížnosti podávají zástupci parlamentu, neschopní ve svém vlastním prostředí dosahovat konsenzuálních řešení. Menšina, odeslaná pod praporem nulové tolerance domů, aniž byl projeven zájem o její zájmy, činí jedině, co jí zbývá: obrátí se na Ústavní soud. A ten nedělá nic jiného, než co je smyslem jeho existence: rozhodne. Nebo snad má nerozhodovat? Rozpor mezi formálním stavem systému a jeho faktickým chováním dozajista ovlivňuje mnohé. Jednou z podstatných příčin však je oblíbený transfer formálních prvků systému zvnějška, aniž si příliš lámeme hlavu s obsahem. Takový kargo kult na český způsob. Jenže kargo kult nepatří jen do Pacifiku.

Britský diplomat R. H. Bruce Lockhart (1887-1970) popisuje ve svých memoárech Ústup ze slávy (Retreat from Glory) půvabnou historku, která se odehrála

v roce 1920, kdy do Prahy přijela z Londýna kulturní delegace v čele s H. G. Wellsem. Byla to velká událost a perón Wilsonova nádraží zaplnili pražští i vládní hodnostáři. Konduktér lůžkového vozu však zapomněl vzbudit jednoho z členů delegace, hudebního kritika Philippa Page. Ten neztratil rozvahu, přehodil přes pyžamo svrchník, potřásl si rukou s otci města a nasedl do otevřeného kočáru, odkud kynul mávajícím Pražanům, přičemž se jeho „pyjamové pruhované kalhoty třepotaly v sluneční záři“. *Bruce Lockhart končí: „Za čtrnáct dní po této návštěvě bylo znát novou módu na pražských ulicích. Byly to černě a bíle pruhované flanelové kalhoty.“* Obávám se, že pokud jde o politickou kulturu, jako bychom chodili v těch černobíle pruhovaných flanelových kalhotách pořád.

Lidové noviny 10. 5. 2011

Jan Burian

Basilisco

aneb

Naši v Chile

Tadeáš Haenke, rodák ze Chřibské, objevil koncem století Chilanům ložiska ledku. Ta se pak stala zdrojem jejich bohatství, a tak tento náš krajan ovlivnil chilskou historii.

Ve třicátých letech dvacátého století postavil Baťa v Chile svou první továrnu na boty, a kdybyste k nim v této zemi sháněli ponožky, kupte si ty od Hellera, to byl také Čech.

Před několika lety v Santiagu zemřel nejstarší český malíř žijící a tvořící v cizině – Plzeňan Francisco Otta. Čím byl starší, tím maloval krásnější a veselejší obrazy, a Chilané si ho oblíbili natolik, že ještě za jeho života po něm pojmenovali ulici v hlavním městě. On sám ovšem říkal, že je to proto, že si mysleli, že už umřel, smál se tomu a dodával, že jim takovou radost neudělá.

Paní Eva Saxlová-Arendtová, která se za svůj život osobně potkala se šesti prezidenty (včetně Roosevelta, de Gaulla či Čankajška), přežila dva holocausty (v Evropě a v Číně) a pracovala šedesát let jako laická terapeutka v oboru léčby cukrovky, pomáhala Chilanům shánět peníze na restaurování a expozici obrazů zpodobňujících svatého Františka z Assisi. Nyní jsou v nejvýznamnějším kostele v centru Santiaga a tvoří součást národního kulturního dědictví.

Naši fotbalisté z Masopustovy a Pluskalovy generace nadchli v roce 1962 chilské fanoušky a vybojovali na tamním mistrovství světa stříbrné medaile a titul mistrů Evropy.

Archeologové Milan Stuchlík, Drahomíra Šrýtrová a řada dalších pomáhali na severu země s důležitými archeologickými objevy, působil tam i etnograf Václav Šolc, který o místních indiánských obyvatelích napsal tři knihy.

Guillermo Polák, rodák ze středočeského Mšena, přišel se svou ženou Kateřinou do Chile před druhou světovou válkou bez koruny v kapse, přesto v kraji kolem sopky Villarica vybudovali vlastním umem a pílí originální hotel s názvem Antumalal (mapučsky Sluneční dvůr), v němž později nocovala například anglická královna a spousta dalších opravdových celebrit. Guillermo zúrodnil okolní zemi, neváhal se stavbou sedmnáct kilometrů dlouhého kanálu na vodu, vysadil lesy, vytvořil malý ráj na zemi.

Hanns Stein, původem z Nýrska, jehož otec také uprchl z Čech před nacisty, vystudoval v Chile operní zpěv; jako první přednesl díla českých autorů například v Ohňové zemi a dodnes vyučuje chilské umělce opernímu zpěvu.

Milan Platovský, jednou v Čechách, podruhé v Chile znárodněný kapitalista, je takový humanista, že v období chaosu a inflace za socialistické vlády Salvadora Allenda kradl ve své vlastní továrně televizory a prodával je na černém trhu, aby měl na výplaty pro své dělníky. Překonal všechny útrapy a krize „chilské cesty k socialismu“ i Pinochetova převratu a reforem a v roce 1995 obdržel od svých konkurentů cenu Podnikatel roku, jakéhosi místního „Oscara“.

Václav Havel překvapil Chilany tím, že se stal první zahraniční hlavou státu v historii, která zavítala na vzdálený Velikonoční ostrov.

Pak v roce 2005 založil Čech Jiří Šmiták neúmyslně ničivý požár v národním parku Torres del Payne na jihu chilské Patagonie. Tábořil mimo vyznačený prostor a převrhl při přípravě polévky plynový vaříč. Zničil asi 16 tisíc hektarů přírodní rezervace a škoda se odhadovala na několik milionů dolarů. Chilané ho potrestali pokutou ve výši odpovídající pěti tisícům korun.

A v roce 2011 český prezident Václav Klaus za přítomnosti chilské hlavy státu a televizních kamer celého světa ukradl s blaženým výrazem ve tváři ceremoniální pero z lazuritu.

Na tajemném jihochilském ostrově Chiloé prý žijí rozličná strašidla; jedním z nich je basilisco. Přežívá údajně ve sklepeních domů a živí se lhotejností jejich obyvatel. Jakmile lidská lhotejnost přesáhne určitou míru, sežere je...

Začínám se bát.

Aktualne.cz 3. 5. 2011

ALMA MATER

O TRADICÍCH
A EKONOMICKÝCH RÁDCÍCH

Tradičním slavnostním zasedáním ve Velké aule Karolina si Univerzita Karlova 7. dubna připomněla výročí svého založení – letos už 663. V hlavním projevu připustil rektor UK prof. V. Hampl, že jsme sice nejlepší v rámci českého zápecnictví, současně však zdůraznil, že bychom měli být ale ještě lepší. (Vzhledem k účasti rektora na zasedání České konference rektorů jeho projev na slavnosti tlumočil prorektor pro zahraniční styky a mobilitu prof. Jan Škrha.)

Další mluvčí, prof. Lubomír Mlčoch z Fakulty sociálních věd UK, připomněl 50. výročí úmrtí největšího českého národohospodáře, profesora Karla Engliše.

Václav Hampl

Ideální podmínky neměli ani velikáni minulých dob

Projev rektora prof. Hampla k 663. výročí založení Univerzity Karlovy

Je tomu letos 100 let, co filozofická fakulta německé větve pražské univerzity povolala na profesuru teoretické fyziky Alberta Einsteina. Fakulta si tehdy dvaatřicetiletého soukromého docenta, ještě nikoliv světově proslulého učence, musila důrazně prosadit – vídeňské ministerstvo školství totiž preferovalo jiného, značně konzervativnějšího fyzika, který mj. odmítal uznat existenci atomů a molekul. Praha tak byla Einsteinova prvá univerzitní profesura. Mnoho se tu však neohřál: jeho manželka se tu v ovzduší česko-německých napětí a sporů necítila dobře. Rychle rostoucí věhlas umožnil prudce stoupající hvězdě fyzikálních teorií po pouhých třech semestrech přechod na univerzitu v Curychu a krátce na to na vysoce prestižní Humboldtovu univerzitu v Berlíně. Einsteinovo působení v Praze ovšem zdaleka nebylo pouhou nevýznamnou epizodou: shromáždil tu kolem sebe a na dlouho inspiroval skupinu nadaných německých i českých žáků a přičinil se také o to, aby katedru po něm převzal a až do svého útěku na Harvard v temném roce 1938 vedl Philipp Frank, další velká postava středoevropské fyziky a matematiky (a mimochodem – také filozof).

Máme ale dnes jen vzpomínat světově slavných velikánů pražské univerzity minulých epoch nebo nám jejich osobnosti nabízejí inspiraci pro dnešek? Univerzita Karlova si musí být v předvečer očekávaného a žádoucího rozčleňování českých vysokých škol na „research universities“ a na jiné typy institucí dobře vědoma, jaké nároky jsou trvale spojeny s dosažením a udržením statutu excelence ve vědě a s ní související výuce. Pohled do historie může přitom řadu problémů vykreslit v jasnějších konturách, než jaké tušíme za mnohdy chaotickým děním naší přítomnosti.

Praha byla již v Einsteinově době školským a vědeckým centrem s celou řadou vysokých škol. Od rozdělení staré Karlo-Ferdinandovy univerzity na jazykově českou a německou větev v roce 1882 si tu konkurovaly dvě, strukturou i ambicemi

rovnocenné, ale nespolupracující sesterské univerzity. Česká větev pražské univerzity rostla už v Einsteinově době daleko vyšším tempem než její německá konkurentka. Česká univerzita měla i podstatně stabilnější společenské zázemí a hrála patrně také o dost významnější politickou, kulturní a modernizační roli pro společnost českých zemí.

Pro český národ, nejen pro relativně úzkou skupinu akademických odborníků, mělo historicky nesmírný význam, že se tu o řadě podstatných vědeckých témat přednášelo a diskutovalo česky a že česká vědecká kultura dokázala zvládnout formulování náročných teoretických problémů v národním jazyce. Pro motivaci a kultivaci vědeckého dorostu stejně jako pro prestiž, zpřístupnění a zatraktivnění vědy v očích široké české veřejnosti, zajímající se tehdy o mnohá i odtažitá témata, to bylo nedocenitelné.

Taková **národní fixace** měla ale i své zápory. Čeští univerzitní profesori – mnohdy odborně vynikající osobnosti – postrádali v celé řadě oborů ono bezpečné zázemí, ale stejně tak i nemilosrdnou konkurenci. Anebo čeští, se sousedskou německou konkurencí málo komunikující vědci museli tyto badatelské i publikační nebo také reprezentační vazby navazovat s ohledem na národně politická napětí přes německá akademická teritoria do dálky – např. do Francie či Velké Británie. Jejich účast v mezinárodním vědeckém publikačním rozhovoru tak nejednou byla méně výrazná, než by nejspíš odpovídalo jejich odborné kompetenci a výkonům.

Tyto problémy menší německo-židovská pražská Německá univerzita neměla. Naopak: byla vypjatě mezinárodní, tisíce pouty živě provázaná s vídeňským vědeckým centrem i s ostatními rakouskými a německými univerzitami, ale – jak nasvědčují studijní a badatelské cesty německého badatelského dorostu – velmi pevně spojená i s francouzskými, italskými, britskými a americkými univerzitami. Podíváme-li se na životopisy celé řady klíčových vědeckých osobností z tohoto – tehdy Einsteinova – pražského prostředí, vidíme, že již před I. světovou válkou bylo pokládáno za nutné, aby adeпти profesur prošli řadu slavných evropských nebo i amerických laboratoří a výzkumných pracovišť. Tyto zkušenosti a kontakty, otevíraly vědcům dveře do nejzajímavějších vědeckých kruhů tehdejšího světa.

Na české straně hrála od počátku 20. století roli i skutečnost, že na profesury UK byli povoláváni prakticky jen její vlastní pražští absolventi. Oproti tomu univerzity větších národů preferovaly výběr uchazečů, kteří se již osvědčili někde jinde. To také umožňovalo nastavovat laťku vědeckých nároků podstatně výše a podstatně to rozšiřovalo i okruh možných kandidátů na profesorské posty. Je proto symptomatické, že skutečně světové osobnosti se pak na UK objevovaly zejména v těch oborech, kde intenzivní účast v mezinárodním výzkumném prostředí byla v podstatě nutnou podmínkou odborné existence. Platí to o egyptologovi Františku Lexovi, o klínopisci Bedřichu Hrozném stejně jako o fyzikálním chemikovi Jaroslavu Heyrovském, našem prvním nositeli Nobelovy ceny.

Vynikající české osobnosti se již tehdy dokázaly světově prosadit: Tomáš Masa-ryk, ostatně muž, jemuž byla Praha přelomu 19. a 20. století přece jen malá, nezískal proslulost až svým politickým angažmá, ale v podstatě naopak: mohl se za světové války úspěšně politicky uplatnit, protože byl obecně respektovanou vědeckou osobností, mezinárodně proslulým, celé spektrum věd propojujícím odborníkem na sociální i duchovní problémy minulosti i současnosti střední a východní Evropy. Nobelova cena se za to ovšem neudělovala.

Na druhé straně stojí příklad geniálního fyziologa a neurologa prof. Viléma Laufbergera, tvůrce teorie vzruchů a průkopníka molekulární biologie. Toho je možno vnímat nejen jako chloubu lékařských oborů naší almae mater, ale i jako varování: přesto, že byl za objev ferritinu z roku 1935 navržen v 50. letech na Nobelovu cenu, zůstal nakonec přece pouze hvězdou českého, a nikoliv mezinárodního nebe. Kromě politických napětí studené války se mu vymstilo, že své převratné práce publikoval pouze česky a že překlady jeho knih do světových jazyků začaly vycházet teprve v 60. letech.

Univerzita Karlova má za cíl etablovat se v nadnárodním měřítku jako uznávaná research university. Klademe na sebe nárok, že **navzdory všem domácím problémům s financováním, s neustálými změnami zákona a se správnými reformami chceme – a to jako univerzita, nejen jako jednotlivci – proniknout do akademického klubu absolutní špičky světové excelence**. Musíme tedy také nastolit takové – kvalitou a náročností špičkově mezinárodní – prostředí právě tady doma, na našich fakultách. Jen tak si můžeme otevřít dveře k opětovnému dosažení Nobelovy ceny nebo vědeckých ocenění podobné hodnoty, udělovaných v ne-nobelovských vědách. Devadesát let po udělení Nobelovy ceny profesoru Einsteinovi je možná na čase na takovou metu vážně pomýšlet.

Samozřejmě je nutno říci, že Univerzita Karlova, univerzální dědička tradic jak Alberta Einsteina a jeho pražských židovských kolegů, tak vědeckých škol Masarykova zázemí, patří již dnes svými vědeckými výkony k širší světové špičce. Naší ambicí je však – těmi nejlepšími z našich výkonů – proniknout až na vrchol. Jako výmluva a omluvenka, proč se nám to zatím nedaří, nemůže platit skutečnost, že nemalou část naší energie spotřebuje boj s ministerskou byrokracií a že nikoliv nepodstatný díl naší vynalézavosti i pracovního času musíme upřít vědě a věnovat na to, jak kompenzovat stále hlubší vládní zářezy do našeho rozpočtu. Ideální podmínky ale neměli ani velikáni minulých dob – a přece se prosadili. Jak? O tom je třeba vážně uvažovat.

Jaké tedy jsou parametry dosažení světovosti? Především jistě pevné začlenění do mezinárodní univerzitní a vědecké sítě. UK má na 200 fungujících partnerství, to znamená snad na tisíc společných výukových a výzkumných programů s našimi kolegy po celé zeměkouli. Taková síť je mimořádná báze pro excelenci, ale měli bychom uvážit, zda ji také dokážeme relevantně využívat – pro výzkum, pro uplat-

nění našich vědeckých výsledků a ovšem i pro vědeckou výchovu mladé generace.

V letošním roce odcestoval desetitisíc student, resp. studentka Univerzity na zahraniční pobyt v rámci Erasmu. UK každý rok vysílá více než pětinu všech českých stipendistů, které vyjíždějí v tomto programu do zahraničí a přijímá třetinu všech evropských studentů, kteří v jeho rámci přijedou do naší republiky. To je uspokojivé zjištění. Erasmus je ale jen počátkem nutného studentského vandru. A příznivejše si, že 10.000 výjezdů – jakkoliv to jako cifra vypadá impresivně – není za 13 let pro univerzitu s více než 50.000 studenty zase až tak mnoho. Jsme sice nejlepší v rámci českého zápecnictví, měli bychom ale být ještě lepší.

A hlavně: vědecká excelence se pomocí Erasmu dosáhnout nedá. Zde je třeba rozhybat daleko větší výměnu postdoků i mladých docentů než dnes. A nejde jen o semestr, ale o delší a koncepčnější pobyty a o účasti na zahraničních výzkumných projektech. Jistě, nemáme k tomu právě komfortní finanční bázi, na níž bychom takové výměny a delší pobytová stipendia podstatné části naší mladé vědecké generace mohli vybudovat. Přesto je třeba něco takového v našem nejvlastnějším zájmu nárokovat a pokusit se o to.

A co více: bylo by potřeba, aby pro takovéto delší a nákladnější, koncepčně založené výměny mladých vědců zhruba mezi 25 a 35 lety vznikl národní fond, z něž by bylo možno financovat nebo spolufinancovat i reciproční pobyty mladých zahraničních vědců u nás. Ti jsou přece pro naše pracoviště obdobně významní. Přínejmenším jako etalon našich vlastních kvalit.

Kolik toho vlastně víme o invenčnosti mladé generace badatelů z našich partnerských univerzit? Jsou lepší než náš dorost? Jsou jiní? Jak a v čem? To jsou podstatné otázky a měli bychom se jimi vážně zabývat, jestli chceme uspět v jejich konkurenci příštích let.

Vědu ale nereprezentují a nevytvářejí jen vědci mladé generace – i když „first book“ a „second book“, jak ekvivalent dizertací a habilitací v humanitních oborech nazývají Američané, nejednou bývá tím nejobjevnějším, nejoriginálnějším a nej-samostatnějším dílem, které vědec předloží za svoji kariéru. Při – snižujícím se, ale stále ještě relativně vysokém – věkovém průměru naší univerzity musíme vycházet z toho, že tíhu vědecké, stejně jako pedagogické a organizační či byrokratické práce nadále nesou učitelé vyšší střední a starší generace. Tvůrčí zenit je v odlišných oborech situován různě – od třetí po sedmou dekádu života. Liší se podle toho, zda jsou nové horizonty poznání nacházeny spíše mladicky odvážným vykročením za hranice představitelného, anebo zúročením nakumulované vědecké zkušenosti a léty nashromádané empirické masy, kterou je starší vědec schopen promyslet s potřebným metodickým nadhledem.

Jak ale pomoci starším, etablovaným, ale kamenem byrokratické, organizační, ale i masou učitelské práce drčeným kolegům, kteří na dobu svého habilitačního úsilí už jen s úsměvem vzpomínají? Již koncem 19. století platilo, že mnozí bada-

telé, kteří se s ohledem na vynikající výsledky dopracovali kateder, strávili zbytek produktivního života takřka bez kontaktu s výzkumem jako akademičtí úředníci, organizátoři, členové stovek komisí a lidé k smrti vyčerpaní objemem nutné výukové a zkušební driny. Ale právě tohle plýtvání si nemůžeme dovolit. Zkusme kreativně zapřemýšlet, jak ho eliminovat nebo alespoň jak ten hřích rutinní každodennosti omezit na nejnужnější minimum.

Promyslet bude nutno i způsob, jak čelit nárokům na kvantitu publikací, vyžadovanou vládním finančním mechanismem, ale svádějící k nivelizaci výkonu, a jak soustředit pozornost a síly na projekty, které budou opravdu domyšleně vyzrálé, kompletní a konkluzivní, jedinečné a mezinárodně průlomové. Univerzitní hledání a odměňování nejlepších monografií a rektorská cena pro mimořádně zdařilé práce jsou tu jen jedním, byť snad významným nástrojem.

Za významné ale považuji i to, abychom se více zajímali o vědecké dění na naší univerzitě, abychom skvělým výkonům dopřáli kolegiální zájem a uznání a přátelky jim pomáhali otevírat cestu do světa. Týmový a kolegiální duch je jedna z významných hodnot akademické obce, která sice tak úplně nesouzní s panujícím extrémním individualismem a pragmatickým egoismem, ale zato má v sobě cosi z tradic naší univerzity. Jsme obec těch, kdo se zajímají o moudrost, kdo spolu hovoří o věcech podstatných, byť snad někdy i trochu odtažitých. Chceme-li uspět, musíme o ten co nejhlubší náhled do moudrosti usilovat společně – v naší i v mezinárodní akademické obci.

Q.B.F.F.F.E.

Lubomír Mlčoch

Věda a její etický rozměr

K odkazu profesora JUDr. Karla Engliše v teorii poznání

Univerzitně pěstovaná ekonomie začíná usilovat o jakousi imperiální dominanci nad jinými disciplínami a v podání svých některých představitelů má ambici stát se jakousi „teoretickou fyzikou ve společenských vědách“. V krajní podobě hodlá ekonomie dokonce nabízet univerzální schéma pro výklad světa. A tady je třeba se zastavit. Protože od časů, kdy se na Univerzitě Karlově objevilo „národní hospodářství“ – stále ještě pod tímto názvem akreditované na sesterské fakultě právnické – se mnohé změnilo. Změnil se především etický rozměr vědy, ačkoliv už i v etice vědecké práce se projevují tlaky imperativu „publikuj anebo zhyň“, a pokušení úspěšnosti výzkumu měřené penězi vyvolávají nové naléhavé otázky. I ty ovšem souvisejí s rostoucí dominancí ekonomie a moci peněz nad člověkem.

Oslavě 600 let Univerzity Karlovy – tedy před 63 lety – tehdy předsedal narychlo zvolený rektor **profesor Bohumil Bydžovský**. Matematika, stejně jako fyzika, byly tehdy ještě součástí fakulty přírodovědecké. Jako kolega se první pounorový rektor znal osobně i s Albertem Einsteinem, a právě toto zvolení se stalo mezi nimi i předmětem korespondence. Šlo v ní o dilemata etických postojů vědce a občana dvou odlišných obcí, té akademické, na jejíž půdě se dnes scházíme, a té politické, s níž má ještě i naše generace své vlastní zkušenosti. V té generaci předchozí musel Albert Einstein jako představitel „neárijské fyziky“ prchat před hnědou totalitou, aby si zachránil holý život, a Bohumil Bydžovský – už jako akademik – trpěl vězněním svého vlastního syna – rovněž matematika – totalitou rudou. Ti oba na sobě zakusili, že ani jejich královské vědy – matematika a fyzika, v jejichž naprostou nezávislost na hodnotách a ideologiích věřili, je nedokázaly uchránit před represí moci politické. A což teprve vědy o člověku a společnosti, ty se teprve ukázaly jako slabé a zranitelné.

Na letošní rok připadá i 50. výročí úmrtí **profesora JUDr. Karla Engliše**, největšího českého národohospodáře. Toho rektora, který před těmi 63 lety musel stejně narychlo svou funkci vladaře nad Karolinem opustit. Po třech letech nedůstojného živorenění na Právnické fakultě, kdy vlastně byl i nebyl profesorem – právě před 60 lety – odešel Engliš do penze, a bylo mu dovoleno vrátit se do své domovské obce Hrabyně u Opavy – poté, kdy byl zažehnán záměr vystěhovat ho z Prahy do pohraničí. Zde, ve své rodné obci, v úplné společenské izolaci let padesátých, prokázal profesor Engliš mravní sílu své osobnosti. První rektor Masarykovy univerzity a poslední předtotalitní rektor Univerzity Karlovy, někdejší ministr financí a druhdy guvernér Národní banky československé, se nenechal zlomit ve svém základním poslání: sloužit vědě, pokračovat v poznání. Svržen z výšin světské slávy i moci, pracoval na svém posledním díle. To bylo vydáno až posmrtně, po pádu moci, jež svobodě badání nepřála. Úvod ke knížce „Věčné ideály lidstva“ psal poslední Englišův žák, též již zvěčnělý profesor JUDr. František Vencovský v roce 1991, tedy před 20 lety.

A právě tato útlá knížka je inspirací pro dnešní promluvu. Engliš byl nejen ekonom se vzděláním právníka; je také autorem „Malé logiky“ (téměř 600 stran), když jeho „Velká logika“ už nestačila vyjít, byla už vysázená rozmetána duchem vzpoury jiné logiky, té dialektické. „**Věčné ideály lidstva**“ jsou Englišovým příspěvkem k noetice, k teorii poznání. A v tom jeho příspěvku jsou velice aktuální myšlenky k úvaze nejen o důvodech nedorozumění a omylů dnešní imperiální ekonomie, ale i důvody podobných nedorozumění a omylů v imperiálním tíhnutí dnešní vědy vůbec. Jde o rizika totality jiného typu, jíž je snaha o vyloučení etických úvah z vědy vůbec.

Engliš rozlišuje a definuje tři myšlenkové řády. Vědy ontologické jsou filtrem kauzality, doménou Einsteina i Bydžovského, a jejich přírodovědných fakult vůbec. V tomto způsobu myšlení je „neviditelné dobro, užitečnost, mravnost, spravedlnost atd., které tvoří podstatnou část našeho života a myšlení“. Vědy teleologické

pojednávají o subjektu vůle, jímž je člověk. Teleologie čili účelovost v jednání člověka definuje užitečnost vzhledem k postulovanému cíli. A cíle nižší, instrumentální, podléhají cílům vyšším. Moderní teorie užitečnosti je vlastně odvětvím formální logiky, pojednává o racionalitě volby bez jakýchkoliv obsahů. V té bezobsažnosti jakoby patřila k vědám ontologickým – má-li však pojednávat o člověku-subjektu vůle, pak se nemůže vymknout tázání se po cílech, jež si subjekt vůle klade. Konečně vědy normologické jsou normativní svou povahou, pojednávají o tom „co býti má“ a předmětem jejich zkoumání je opět člověk, ale jako subjekt povinnosti. Tvor, jemuž jsou ukládány a jenž sám na sebe bere zavazující mravní povinnosti.

V tomto už pro nás poněkud archaickém jazyku Englišové jsou tři typy poznatků odlišeny jako „co jest“, „co jest chtěno“ a „co býti má“. Národní hospodářství pojednává o tom, „co jest chtěno“ pokud jde o podstatu a původ bohatství národů, avšak jen v rámci „toho co býti má“, tedy v rámci právního a morálního řádu. V mikroekonomii je cílové chování subjektů vůle předmětem poznání; jde však o to, zda suverénní spotřebitel či svobodný podnikatel má maximalizovat svůj užitek či zisk i za cenu, že se vyváže ze závazků „subjektu povinnostního“ – v rodině, vůči zaměstnancům, vzhledem ke společnosti či přírodě. Makro-ekonomie je postavena na statistických agregátech, v jejichž peněžním vyjádření je snadné podlehnout iluzi, že jde o „objektivně měřitelný blahobyť“. Výzkum posledních desetiletí na poli „ekonomie štěstí“ dokládá, že ontologicky chápaný blahobyť je fikcí. Kauzálně formulované makroekonomické „zákony“ jsou jen časově a místně podmíněnými hypotézami, jejichž platnost padá v okamžiku, kdy miliony subjektů vůle změni své vzorce chování a své „odhalené preference“. Samotné měření v makroekonomii je ztíženo tím, že část „subjektů vůle“ se nehodlá řídit „tím, co býti má“, a ve „stínové ekonomice“ jako subjekty povinnosti unikají monitorování a statistickému měření. Váha stínové ekonomiky se jen odhaduje, ale může činit chybu až o dva řády vyšší, než jakou produkují kauzálně formulované makroekonomické modely. Dvě desetiny procenta směrem dolů či nahoru v predikcích hrubého domácího produktu vedou ke vzrušeným komentářům analytiků a novinářů i v zemích, kde neregulérní ekonomika představuje i 20 % vykazovaných statistik. Ambice makroekonomie na to být „teoretickou fyzikou“ jsou nedorozuměním – jak svou noetickou podstatou, tak i měřením, a obojí má svůj zdroj v člověku jako subjektu vůle a subjektu morálně zavazujících povinností.

Riziko uvěření v iluzi ontologických poznatků se neomezuje jen na ekonomii. Demografie – základ pro úvahy o reformách penzijních systémů i zdravotnictví – se pěstuje stále i na fakultách přírodovědných a demografické prognózy se počítají na základě „matematické teorie obnovujících se souborů“. Dnešní prognózy se vypracovávají do roku 2065, tedy na 55 let dopředu, přičemž stabilita koeficientů v maticích přechodu „z tohoto světa na onen svět“ a „příchodu na tento svět“ se mění i během několika málo let. Zde, u zrodu subjektu vůle a subjektu povinnostního

se pozastavme, abychom mohli ukázat, že Englišův přínos teorii poznání je stále živý, a je výzvou i pro vědy pěstované na fakultách přírodovědných a medicínských.

Nikdy předtím věda nepronikla tak hluboko do poznání – jež však i nadále zůstává nesmírným tajemstvím – že spojením genomu otcovského a genomu mateřského vzniká neopakovatelný, jedinečný informační kód, jímž se současně započiná kauzálně ontologickým filtrem pozorovaný evoluční proces vzniku „subjektu vůle“, a ten nekončí okamžikem narození, jak dokládá vývojová psychologie: novorozeně jedná instinktivně. Všemi uznávaný a milovaný profesor Zdeněk Matějček blahé paměti říkával, že v prvním roce života je to přímo exploze všech potencialit, jež byly do dítěte vloženy – už tím prvotním aktem, ať už zamýšleným či čistě pudovým. A teprve později subjekt vůle začíná získávat i rozměr subjektu povinnostního, nejprve morálně-povinnostního v rodině, a až nakonec jako subjekt práva i ve společnosti. Pro bio-etiku by z toho mělo vyplývat jasné rozlišení, co je a co už není jen „biologický materiál“, a pro etiku ekonomie jasné vědomí toho, že postulováním „dítěte jako produktu“ ve „spotřebním koši“ „suverénního spotřebitele“ vědomě překračuje hranice myšlenkových řádů a rádoby ontologický kalkul racionality peněz rozšiřuje i na sféru účelovosti vyvážané z respektu vůči skutečně ontologickému vývoji nového subjektu vůle. Takové rozšíření prostoru přípustných řešení je pro subjekt vůle člověka ekonomického eticky sporné, a na tom nemůže nic změnit ani matematická podoba modelu „velikosti rodiny“. Matematika má svůj nesporný étos, ale ten sám o sobě nestačí k dodání étosu jiným vědám; i ekonomie musí mít svůj vlastní étos.

Karel Engliš končí své „Věčné ideály lidstva“ kratičkým pojednáním o svobodě a „přirozených lidských právech“. Filozofie svobody je ústředním tématem i posledních stránek Englišovy „konfese“ čili osobního vyznání. A **svoboda bádání a poznání je skutečně i tím, na čem univerzita stojí, a s čím padá. Jde o porozumění, jak svobodě bádání rozumět, a o otázku, zda máme svobodě stanovit hranice.** V naší civilizaci kdysi křesťanského Západu nabyla hodnota svobody až hypertrofované podoby, jíž začíná být obětováno i svědomí, a logika rozumu odmítá být čímkoliv omezována. Gary Becker, jeden z představitelů Chicagské školy a jakýsi otec zakladatel „imperiální ekonomie“ postuloval i „racionálního zločince“, a to ve stati, k níž si název vypůjčil od Dostojevského, tedy „Zločin a trest“. Dostojevskij, tento génus ruské klasické literatury, v jiném svém díle přinesl také světově proslulou Legendu o Velkém Inkvizitorovi. Autor „Ruské ideje“ profesor Tomáš Špidlík, před rokem zesnulý, interpretuje tuto smyšlenou literární postavu, která by chtěla svobodě člověka stanovit hranice, jako Pokušitele s velkým počátečním písmenem. A na stranu Velkého Inkvizitora se nepřiklání. Člověk je pro něj tvor bytostně svobodný, jeho svoboda je vědecky neodvoditelná, je metalogická. Současně však je zde jasné varování: svoboda může být pochopena a zneužita i jako démonická.

Touha po poznání, která si už předem vymíňuje „zákaz zakázů“ (forbidding prohibitions), a která je přesvědčena, že nic z toho, co člověk zná a dokáže, mu nemá

a nesmí být zakazováno, se může stát až obsesí. Pak je nebezpečím pro člověka, neboť je – paradoxně – cestou k nové totalitě. Je to člověk sám, o kterého tady běží. Karel Engliš končí úvahu o „dobru nejvyšším“ otázkou, zda je morálka vůbec možná bez náboženství – když hledání mravního dobra filozofii skončilo neúspěchem. Ostatně obě totality, hnědá i rudá, jimiž trpěli Einstein, Bydžovský i Engliš, začínaly duchem vzpoury filozofů-buřičů 19. století – přijmeme-li argumentaci Hannah Arendtové. Descartes, k němuž mnozí odkazují jako k původci ambiciózního projektu vědeckého poznání, jehož konečným cílem je úplná transparentnost reality, byl ve své „Rozpravě o metodě“ přece jen ještě vědecky pokorný. Aspoň v tom smyslu, že dokud člověk totální vědou nevládne, má svou racionálně založenou etiku stavět na moudrosti. Tomáš Špidlík odpovídá na otázku Englišovu, i na dilema svobody Dostojevského Ivana Karamazova poukazem k tomu, jehož jméno se staří Izraelští znalci Písma v rabínských školách neodvažovali ani vyslovit – k tomu, „který jest“, a k tomu, kterého pro On poslal, aby se stal pravzorem subjektu povinnostního i za cenu vlastního obětování.

Jean Guilton, filozof a teolog vztahu mezi poznáním a vírou, byl v roce, kdy Karel Engliš umírá, zvolen členem Francouzské Akademie. Jednomu ze svých posledních děl dal název „Mlčení o podstatném“. Takovým mlčením o podstatném je pro nás už po více než 6 a půl století melodie varhanní skladby, jíž končívají naše slavnostní univerzitní zasedání. Poznání, že „jen jeden je Mistr“, zůstává zdrojem etické dimenze vědy, jež jediná může pomoci zabránit nám samotným, abychom se špatně pochopenou svobodou bádání nezničili.

Deo gratias!

Karolinum 7. 4. 2011

K pracovnímu návrhu věcného záměru zákona o vysokých školách

Stanovisko Akademického senátu 3. LF UK

AS považuje návrh z koncepčního hlediska za nepřijatelný pro UK, protože posiluje roli státu při formování orgánů vysokých škol, a tím nepřímo zvyšuje vliv státu na řízení vysokých škol. Proti současnému stavu by došlo k výrazným změnám kompetencí jednotlivých subjektů při formování orgánů a řízení VŠ. Došlo by k narušení principů autonomie a akademické svobody VŠ, tedy základních principů, na jejichž pozadí dochází v posledních dvaceti letech k pozitivnímu vývoji univerzity, charakterizovanému nárůstem vědeckého výkonu, soustavným zlepšováním kvality

výuky a rozvojem demokratického prostředí. Naše odmítavé stanovisko k posilování role státu v řízení VŠ vychází mimo jiné i z čerstvých negativních zkušeností ze selhání vysokých státních úředníků politicky jmenovaných do funkcí ve státní správě.

29. 3. 2011

Usnesení Akademického senátu Univerzity Karlovy

Univerzita Karlova (UK) je připravena spolupracovat s MŠMT na reformě vysokého školství, pokud bude jejím cílem podpora kvalitního vysokoškolského vzdělávání, vědy a výzkumu. Tohoto cíle je možno nejlépe dosáhnout promyšlenými kroky napravujícími slabá místa současného systému. MŠMT však zatím předkládá koncept radikálních a v našich podmínkách zcela neověřených změn organizačního uspořádání a prostředí vysokých škol.

Podle názoru AS UK by realizace tohoto návrhu destabilizovala vysoké školství v České republice a namísto zlepšování kvality by nastalo období chaotických změn s nejistým výsledkem. Toto nebezpečí je umocněno nerealistickým harmonogramem připomínkování a nedostatečným zohledňováním zásadních připomínek zástupců Univerzity Karlovy a dalších vysokých škol.

20. 5. 2011

Co se vlastně akademikům nelíbí

K návrhu ministerstva školství na reformu vysokých škol vznesli akademici 22 zásadních připomínek. Předseda rady vysokých škol Vladimír Haasz řekl, že se jim nelíbí navržené změny v řízení univerzit ani případné zrušení Akreditační komise. Současný návrh je podobný tomu, s čím přišli bývalí ministři školství a co školy tvrdě kritizovaly.

„Nahrazení Akreditační komise novým státním úřadem považujeme za problematické a neodůvodněné,“ stojí například v připomínkách. Akreditace by totiž měly být nově udělovány rovnou pro celou univerzitu, na výsledky škol by pak dohlížela nově vzniklá hodnotící agentura.

Zástupcům škol se nelíbí ani to, že při řízení univerzit by měly hrát větší roli správní rady, v nichž by zasedali i lidé z neuniverzitní sféry. Zákon by navíc nově neupravoval pravomoci rektora a děkanů, což by mohlo prakticky vest k zániku fakult. Akademici protestují také proti tomu, aby si docenty či profesory jmenovala každá škola sama, tyto tituly by tak ztratily na váze. Studentská komora RVŠ zároveň vznesla námitky proti školnému.

„Je tam spousta nedomyšleností,“ řekl místopředseda Rady Jiří Zlatuška. Současný návrh je méně konkrétní než ten, který předložili bývalí ministři, chtějí pro-

to o něm ještě jednat. Nova úprava by ale měla být hotova do konce roku a její přípravu by neměla ovlivnit ani případná změna ministra školství.

Reforma počítá také s tím, že by měly vzniknout dvouleté studijní programy a pro odborníky z praxe jednoleté navazující magisterské studium. Akademici ale upozornili, že vysokoškolské studium by mělo být ukončeno minimálně bakalářem, takzvaný malý profesní doktorát je pak podle nich „nemyslitelný“.

První návrhy reformy představilo ministerstvo už v roce 2008, většina vysokých škol se však proti nim ostře postavila. Kritizovaly manažerský způsob řízení škol nebo chystanou užší spolupráci se soukromým sektorem.

ČTK 14. 4. 2011

Daniel Münich

Jede se pořád ve starých kolejích

Kritiku si z akademických kruhů vysloužila představa Národní ekonomické rady vlády o změnách ve vzdělávání. „Není vůbec žádný důvod pro obavy. Je potřeba naopak o konfliktních záležitostech začít hovořit. A to, že jsme sepsali své náměty a předali je vládě, je jen začátek diskuse,“ říká Daniel Münich, akademický ekonom vyučující v CERGE-EI a spoluautor kapitoly Vzdělávání Rámce konkurenceschopnosti NERVu.

Proč jsou u nás reformy tak často polovičaté, selhávají a lidé jsou k dalším reformám skeptičtí?

To je složitá otázka, ale je to mimo jiné dáno i vzděláváním v oblasti společenských a humanitních věd, které v celku není v Čechách dostatečně kvalitní. Vyšší vrstva státní správy a politiky se má rekrutovat právě z těchto oborů. Ideální by bylo, kdyby to byli lidé s dostatečně širokým rozhledem v humanitních a společenských vědách, kteří dokáží promyslet důsledky věcí tak, aby nedocházelo k selhání v reformách.

To se ale nestalo. Po pár letech se věci obrací zase zpět.

V Čechách došlo k rychlému otevření vysokého školství, aniž by stát alespoň trochu usměrňoval další vývoj. Nevzdělanost souvisí s vysokými školami, a to včetně Univerzity Karlovy, protože se tam často učí memorováním a studentům se potom nedostává rozhledu a schopností řešit složité problémy reálného světa. Pokud se před nimi objeví, pak k nim přistupují velmi zjednodušeně. Souvisí to i s absencí monitorovacího systému, který by nám dokázal říci, kde je u nás ve vzdělávání

a výzkumu na VŠ kvalita a kde ne. Máme spoustu dat, ale abychom se dozvěděli na které katedře, fakultě, univerzitě se dělá kvalitní výzkum – to v Čechách nemáme. Všichni se potom bez věrohodných informací o kvalitě dohadují, jak si rozdělí každoroční balík peněz od státu, pochvívá se, jak jsou dobří, ale žádná solidní čísla k tomu neexistují. Když si člověk sežene nějaké údaje sám, tak zjistí, že to není žádná sláva a že někde je to zoufalé, ale peníze dál tečou a všichni jsou víceméně spokojeni.

Také ovšem nejste první, kdo to říká. Nikdo však neříká jak tuto situaci napravit.

Zlepšení nenastane mávnutím kouzelného proutku. Pro zlepšení vysokého školství existuje celá plejáda kroků, které je nutné ve správném pořadí učinit: od zavedení školního po způsob řízení škol, vnější vztah mezi státem a školami a způsob financování vysokého školství a již zmíněnou transparentnost výsledků.

To se dostáváte do začarovaného kruhu. Všichni odkazují na tuto obecná tvrzení bez jakýchkoliv argumentů.

Mezinárodní žebříčky hodnocení vysokých škol jsou založeny hlavně na indikátorech vědeckých výstupů. To je do značné míry pohodlné, protože jsou snadněji hodnotitelné než výstupy vzdělávací činnosti. Jenomže kvalita výsledků výzkumu úzce skrze lidi souvisí s kvalitou výsledků vzdělávání, takže se dá předpokládat, že ani po stránce vzdělávání na tom nebudeme lépe. Máme sice ostrovy excelence, ale celorepublikově jsme daleko od kvalitního evropského výzkumu, což výrazným způsobem snižuje naši úspěšnost v mezinárodních žebříčcích.

Ale určité hodnocení vědeckých výzkumů tu existuje.

Tzv. „kafemlejek“ je zásadně nevhodný a plným právem ho všichni kritizují. Jenomže ani renomovaná Univerzita Karlova, která „kafemlejek“ často oprávněně kritizuje, nemá svůj vlastní systém hodnocení. Takže neví, kde má svá místa excelence. Takže nelze ani čekat, že by se to mohlo nějak odrazit v jejím vnitřním financování.

Ale UK má své hodnocení.

Ale v zásadě je to jen trochu upravený „kafemlejek“. Naše univerzita se tak podílela na bezhlavé masifikaci. Já sice rozumím tomu, že je k tomuto chování tlačena vnějším systémem financování, ale kdo jiný by už měl vystoupit proti nesystémovým krokům? Ostatně naše pracoviště je exemplární příklad toho, jak to nefunguje – jsme zdaleka nejexcelentnější vědecké pracoviště v České republice v oboru ekonomického základního výzkumu, ale v toku financí se to neprojevuje, spíše naopak.

Doporučení angličtiny jako jediného povinného cizího jazyka na základních školách vzbudilo velký mediální ohlas. Jak pojmáte výuku v angličtině na vysokých školách?

Jazyk je klasickou bariérou malých států. Pokud by v Čechách bylo na VŠ více anglických vzdělávacích programů, jako je tomu například v Nizozemí, tak by se situace mohla zlepšit. Výuka by mohla přilákat kvalitní zahraniční profesory, a to by univerzitám více otevřelo svět. Přišla by i jiná skupina zahraničních studentů a ne jen ti, kteří chtějí prožít příjemně pár let života.

Učitel bakalář se nesetkal u pedagogů s velkým úspěchem...

Překvapivě z padesáti stran textu zaujaly veřejnost díky novinářům dvě věci – jedna se týká tohoto a druhá se týká angličtiny. Mám pocit, že se jede pořád ve starých kolejích – dělali jsme to tak vždycky, tak proč to měnit. Pak se ovšem lidé ptají, proč se nelepší výsledky českých žáků, spíše naopak.

Nicméně vám přijde, že učitel – bakalář je dostačující?

V zákoně je napsáno, že magisterské studium je zaměřeno na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje. Naším doporučením pro učitelskou profesi je jinak strukturovaný bakalář a mnohem silnější praktická část v terénu, tedy ve školách. Já neříkám, že pak někteří studenti nemohou pokračovat dál na magistra a následovně třeba nepovedou praktickou výuku bakalářů. Ale magisterský diplom sám o sobě přece vůbec nezaručuje, že absolvent je lepší učitel.

Studie ukazují, že to, co dělá učitele dobrým učitelem, je věc téměř nezachytitelná v datech, tedy ani diplomem. Představa mnoha zástupců pedagogických a učitelských oborů je založena na ideji, že existuje úzká kauzální souvislost mezi délkou vzdělávání učitele a kvalitou jeho výuky. Hledal jsem v Čechách výzkumy na toto téma a k svému překvapení jsem zjistil, že se o tom vůbec nic neví. Kladu si otázku, co dělají všichni doktorandi na pedagogických fakultách, co dělají docenti a profesori, za co mají tituly ve výzkumu, když nikdo neprovedl ten nejzásadnější výzkum - „výrobního faktoru“ ve školství, což je učitel před tabulí. Co dělá dobrého absolventa pedagogické fakulty?

Jenomže pedagogická fakulta byla podle vás vždy taková záchrana v nouzi pro všechny, kteří chtěli jít studovat...

Uchazeči o studium na pedagogické fakultě se za posledních 15 let výrazně proměnili. V současné době se na pedagogické fakulty hlásí jiný typ studentů s výrazně nižšími studijními dispozicemi. Tato skupina v průměru nemá studijní dispozice pro náročné magisterské studium a pokud ho absolvují, tak často jen pro formu. Takže je to často jen hra na magistra, kde se lidé rychle nazpaměť naučí a stejně rychle zapomenou historii řady vědních oborů. Přidaná hodnota ke kvalitě učitele je ale často nízká. Zkuste se poptat u ředitelů škol, kam absolventi nastupují.

Více jeslí a školek, aby ženy mohly pracovat? Nezní to jako heslo z doby předlistopadové?

Řada lidí říká: „Vy ženete ty nebohé maminky do práce a děti do jeslí“. Ne, my doporučujeme, že pro maminky, které chtějí, by měla být dostupná předškolní zařízení, kde mají děti zajištěnou kvalitu nejen materiální, ale i výchovnou. Ve školkách se dnes dobře zajišťují hygienické a stravovací standardy, ale chybí akcent na kvalitu vzdělávání. Nikdo moc nemonitoruje proces vzdělávací činnosti, nikdo moc nesleduje jak výchova probíhá. A přitom základní dispozice k dalšímu vzdělávání vznikají právě v předškolním věku. Pokud je dítě, zvláště pocházející ze sociálně slabších rodin, nezíská, škola s tím potom jen těžko něco udělá. Výzkumy potvrzují, že pokud nejsou děti dobře motivovány na začátku, je později nákladné to dohnat. Pokud nepřipravený člověk projde tak tak základní školou a potom skončí jako ztracená existence, vyjde to stát velice drahο. Náklady špatně vzdělatel-ných dětí nese stát – nikoli obec, kde dítě v důsledku nedostatku míst ve školce nebo v důsledku špatné výchovy ve školce zaostalo. Přitom dnešní místní radní a zastupitelé často neberou při rozhodování v úvahu delší horizont a raději investují do fotbalového stadionu než do školky. Za deset let a více se to projeví, ale to se vracíme na začátek rozhovoru.

P.K.

i-Forum.cz

Stanislav Štech

Ve starých kolejích jedou i ekonomičtí rádci

Jako shrnutí čtyř komentářů ke kapitole Vzdělanost prezentovanou NERVem a současně i jako reakce na interview i-Fora s Danielem Münichem vznikl rozhovor s prof. Stanislavem Štechem, CSc., prorektorem UK.

Podle docenta Daniela Münicha je kapitola Vzdělanost jen podnětem, aby se vyvolala diskuse...

Je pozoruhodné, jak akademický pracovník může jakoby onemocnět nemocí politiků. Přirovnávám to k politickým „mystifikacím“ na naší politické scéně z poslední doby, protože kapitola byla odeslána vládě ČR, ale nebyla předložena širší akademické obci k diskusi.

A jak hodnotíte Münichovu argumentaci nepodloženou výzkumy?

Obecně je na argumentaci NERVu nejproblematičtější, že její materiál vychází ze zamlčeného předpokladu, že slovo reforma může mít jedinou konotaci – změ-

nu k lepšímu. Automaticky pak tedy lidé zastávající jejich ideová východiska předpokládají, že každý, kdo nechce jimi představené reformy, tak chce škodit a nechce věci posunout dopředu.

Britský sociolog Martyn Hammersley má pro styl komunikace, kdy vsadíte na pozitivně konotovaná slova s tím, že jim rozumní lidé nebudou chtít odporovat, termín „technika rétorického násilí“. To je podobné, jako když se v argumentaci odvoláváte na důkazy, bez ohledu na to, jak moc relevantní ony důkazy jsou. Např. na výzkumy ekonomů na robustních číslech a velkých kohortách, které vykáží přesvědčivé korelace mezi dolarem vloženým do dítěte v raném věku a výskytem patologických jevů v době jeho puberty. Ale ignorujete přitom složení vzorku těch dětí z hlediska rodinné konstelace a vývojově psychologické zákonitosti.

Říkají tomu „evidence based policy“, politika založená na důkazech. Hammersley říká, že kouzlo této techniky spočívá v tom, že použitím dobře zvolených termínů si zajistíte, že právě vaše důkazy jsou tím, co má být přijato, a nepřímou tak diskreditujete i možné alternativy anebo skutečnost, že některá opatření nejsou nutná.

Můžete být konkrétní, prosím.

Třeba Münichovo tvrzení, že české vysoké školy vyučují memorováním a jsou neobyčejně průměrné, až podprůměrné. Má pro to snad nějaký výzkumný doklad? Nebo jak může tvrdit, že zapojení podnikatelů do správních rad bude ku prospěchu (všech) vysokých škol? Existuje snad nějaký výzkum, který by to potvrdil? Podobně – je snad dokázáno, že zavedení školního změny kvalitu výuky na vysokých školách a pomůže jim řešit některé z jejich současných problémů? Jaké má důkazy pro svá tvrzení?

Takže máte pocit, že nejsou nutné ani změny ve vedení vysokých veřejných škol?

Podívejte se na to jinak. Lze nějak doložit, že změny ve společnosti, které se odehrály v posledních deseti či patnácti letech, vyžadují nutně právě proměnu vztahů mezi samosprávou a správní radou? Co konkrétně přinese to, že rektora bude jmenovat správní rada, ve které bude významná část podnikatelů nebo lidí z vnějšího světa?

Já o žádných konkrétních doložitelných pozitivních přínosech nevím. Ale vím, že praxe správních a dozorčích rad v soukromém sektoru často nezabrání bankrotům a krachům. To ukazuje i zkušenost ze zemí, kde vzdělávací nebo kulturní instituce přešly na manažerský způsob řízení a byznys logiku. Na druhou stranu víme, že stávající model řízení vysokých škol u nás od r. 1998 nevedl ke krachům ani k vysokému zadlužování...

Zavedení školního je jedním z prvních kroků, které se v kapitole plánují...

Ve světě je dnes školné naopak velmi zpochybnováno – s výjimkou jeho fundamentalistických, tj. ideologicky předpojatých zastánců. A to dokonce i některý-

mi jeho bývalými zastánci. Je k dispozici řada analýz představitelů amerických univerzit, kteří varují před možností nové bubliny, jako byla ta hypotéční. Zajímalo by mě, zda a jak byly analyzovány tyto kontraargumenty.

Možná by stálo za to si počkat, jaké dopady bude mít zvýšení školného ve Velké Británii. Již nyní je přitom dokázáno, že tamní děti ze slabších sociálních tříd podřizují výběr studijního oboru svým finančním možnostem, nikoli svému nadání nebo zájmu.

A k ČR. Víme, jaké jsou náklady českých studentů na rok studia již dnes. I to, že většina studentů školné podle šetření Eurostudent odmítá. Modeloval někdo, co by se mladým z různých sociálních vrstev stalo, kdyby jim bylo vnuceno školné? A má smysl kvůli němu vytvářet systém půjček – neboli vtahovat je do byznysu perspektivního pro banky? Je přece docela dobře možné vylepšit již dnes existující systém komerčních půjček na studium, třeba i tak, že by pro ně stát mohl vyjednat minimální úrok nebo při dosažení určitého výborného studijního výsledku v určitých oborech prominout splátku úroku. Ale my dnes ani nevíme, kolik procent sociálně slabých dětí si nemůže dovolit studium. Vždyť dnes víme, že se do terciárního vzdělávání zapisuje 60 %-65 % mladých z věkové kohorty prvozapsaných.

Co je vlastně cílem systému pokrytecky zvaného „systém finanční pomoci studentům“? Není náhodou překážkou těch několika málo procent chudých středoškoláků, kteří se dnes nedostanou do terciárního vzdělávání něco úplně jiného než finanční prostředky? Třeba sociokulturní handicap, který nedokážeme odstranit na nižších stupních vzdělávání? A to se ti nejpotřebnější (chudí) dokáží vyznat v sofistikovaných podmínkách půjček, úroků a splátek bez pro ně hrozivých následků, když víme, že chudoba ekonomická je u této kategorie velmi těsně spojena s „chudobou“ kulturní a kognitivní?

Máte pocit, že by UK podporovala masifikaci vysokého školství, jak o ní docent Mních hovoří?

To je úplný nesmysl. Univerzita Karlova vždycky vyvažovala státem vnucenou kvantitativní expanzi studentské populace opatřeními směřujícími k posílení kvality. To lze doložit v jejích dlouhodobých záměrech i jeho aktualizacích i dalšími opatřeními. D. Munich ale hovoří o tom, že naše hodnocení vlastních činností je nedokonalé a ani UK neví o svých místech excelence a rozdíly v kvalitě se proto neodrážejí ve vnitřním financování. A spojuje to poněkud krkolomně s tzv. kafemlejnkem (Metodika hodnocení vědy a výzkumu). Je pravda, že současný kafemlejnec, jehož zrod mohl D. Munich jako člen oborové komise pro společenské vědy Rady vlády pro vědu, výzkum a inovace sledovat zblízka, je nastaven na tvrdé vědy.

UK se snaží vykompenzovat slabiny metodiky, tak aby byla oceněna kvalita ve všech oborech, i v těch, které jsou jí znevýhodněny. Univerzita nemůže deklarovat, že má jiný, sofistikovaný systém a např. přírodovědcům nebo matematikům pení-

ze nedat. Snažíme se v rámci pravidel hospodaření o spravedlivější vyvážení prostředků na vědu a výzkum a nepřebíráme kafemlejek automaticky. To dokládá i snaha podporovat monografie, které nejsou dostatečně ohodnoceny a na jejichž podporu máme zvláštní fond. A připravujeme opatření další. Jsou to však všechno jen opravy nejhrubších chyb systému ...

Ze žáka za dva roky učitel před tabulí?

Někdy veřejné mínění zaujmou věci, které mohou mít nedozírné následky. Takovou věcí je v kapitole NERVu vzdělávání učitelů. Zahraniční literatura dokládá, že vztah mezi magisterským, tedy delším vzděláním, a kvalitou žáků existuje.

Zase se ukazuje, že není možné pracovat bez širšího historického a kulturního kontextu. Česká republika totiž byla avantgardou boje za dlouhé vzdělávání učitelů přibližně od 20. let 20. století. Byli jsme jedni z prvních, kde byla uzákoněna univerzitní příprava učitelů v r. 1946. Proč by se měl po desetiletích fungování osvědčeného systému dělat výzkum, jestli náhodou není výhodnější, když bude učit třeba vojenský vysloužilce nebo bývalý podnikatel s pedagogickým kurzem?

Nejsme tedy v situaci jako Linda Darling-Hammondová v USA, která musí teprve dokazovat, že ten, kdo vystuduje aspoň bakaláře, pozitivněji ovlivní výsledky svých žáků než ten, který nemá vůbec univerzitní vzdělání a má jen krátký certifikační kurz a zkoušku. V Čechách tedy není empirický výzkum, který by říkal, že čím je učitel vzdělanější, tím je to lepší pro jeho žáky. Nicméně Evropská unie si jako cíl vytyčila co nejdříve univerzitní vzdělávání učitelů ve všech členských zemích.

Jak tedy celkově hodnotíte kapitolu NERVu o vzdělanosti?

Domnívám se, že z ní číší bezradnost, pokud jde o celkovou koncepci vzdělanosti, a tedy i vzdělávání. Ty teze jsou směsí zajímavých dílčích postřehů s ideologickými klišé neoliberalních ekonomů. Navrhovaná řešení většinou nevyplývají z analýz, ale jsou jaksi připravena předem.

Celkově je text výrazem ekonomizace složitého společenského fenoménu, který má mnoho dimenzí. Ty autoři ignorují, stejně jako to, že vzdělanost není možné za každou cenu vztahovat jen ke konkurenceschopnosti. A možná její povaze porozumíme teprve tehdy, když opustíme pojetí vzdělanosti jako nástroje konkurenceschopnosti.

P. K.

i-Forum 14. 4. 2011

ZDRAVOTNICTVÍ

TI, CO ROZHODUJÍ

TI, CO POMÁHAJÍ

Z aprílových Otázek Václava Moravce o zdravotníctví

Ministři, profesori a ředitel hledali konsenzus

HOSTĚ: Ministr zdravotnictví Leoš Heger, stínový ministr zdravotnictví David **Rath**, bývalý ministr zdravotnictví prof. Pavel **Klener**, chirurg prof. Jan **Pirk** a ředitel VZP Pavel **Horák**

MODERÁTOR: Václav **Moravec**

Moravec: Profesor Pirk v rozhovoru pro Deník konstatoval: Nalévat do systému peníze, aniž by z toho byl nějaký profit, to je to nejhorší, protože peníze můžete nalévat nepřetržitě. Odpovídá tomu diskuse o reformě zdravotnictví?

Pirk: První, co schází, je konsenzus jak začít. Jestli začneme od poplatků, tak to vyvolá bouři, když řekneme rušením lůžek, vyvolá to bouři. Proto musí být konsenzus napříč celým politickým spektrem, odkud začneme a co se musí udělat hned.

Klener: Zdravotnictví se politizuje a hlavní problémy se řeší podle stranických sekretariátů. S reformou se začalo před dvaceti lety, už v lednu 1990 se na ministerstvu zdravotnictví ustavila skupina, která vypracovala projekt reformy. Skončilo to v koši. Už v březnu 1990 jsem navrhoval poplatky za pohotovost a za recept.

Heger: Reformy zdravotnictví se ve světě točí mezi dvěma polohami. Jednou je státní paternalismus a ochrana pacienta, druhou krajností je malá role státu a důraz na povinnosti pacienta. Vždycky, když se zdůrazňuje jedna strana reformy, tak se nahromadí problémy, které se pak řeší tím druhým přístupem. V rozumných státech se koalice a opozice snaží spolupracovat. U nás spolu bojují a příliš nedbají na to, co bude za čtyři nebo osm let.

Rath: Nikde to není jednoduché. Jeden zájem mají pacienti - lacino a co nejrychleji dostat nejlepší péči, jiné zájmy mají zdravotní pojišťovny, dodavatelé, majitelé nemocnic. A lékaři jsou také velmi silná vlivová skupina.

Moravec: Jaké bude procento výdajů na zdravotnictví ve vztahu k HDP?

Heger: V současné době zadání pro ministerstvo zdravotnictví je nezvyšovat podíl státních peněz, to znamená nezvyšovat platby na státní pojištění ani pojistné. Reformní důraz bude kladen v první řadě na pojišťovny a na způsob poskytování péče, navyšování spoluúčasti bude až to poslední.

Rath: Než nastoupila Topolánková vláda, tak spoluúčast byla kolem 10 %. Za posledních pět let se zvýšila na 17 %, to samozřejmě všechno zaplatili lidé s nižší úrovní platů – nejvíce zdravotní péče potřebují senioři a invalidní důchodci. Není správné to finanční břemeno převalit jenom na nemocné. O to se musí podělit částečně stát, například vyšší platbou za státní pojištění, a za druhé podívat se, kudy nejvíce unikají peníze.

Klener: Bez spoluúčasti se zdravotnictví neobejde, rozhodující je její míra. Myslím, že je už teď dost vysoká.

Heger: V řadě zemí je spoluúčast podstatně vyšší, dosahuje třeba až 25 %. Ta spoluúčast může být velmi sociální a může kompenzovat solidaritu, která je ve směru pojištění do jisté míry limitovaná stropy – pak můžete vybrat peníze od těch bohatších a peníze se do toho systému dostanou a slouží těm chudým lidem. Když byl dr. Rath mladší, také říkal, že reforma musí pacienta malinko bolet.

Rath: To je právě ten úhel pohledu. Mladší mají jednodušší řešení, ale když je někdo po transplantaci srdce nebo má chronickou chorobu, tak to vidí najednou úplně jinak. A k té spoluúčasti – Lichtenštejnsko má velmi nízkou spoluúčast, asi dvě procenta, Německo snad kolem dvaceti procent. Ale co je nejdůležitější – u nás se spoluúčast za poslední roky zdvojnásobila, a většina lidí má pocit, že za to nic nedostala.

Heger: Do center speciální péče – na onkologii, hematologii, roztroušenou mozkovou sklerózu – nateklo asi sedm miliard. Jenže tam je pacientů relativně málo. Obrovská masa pacientů opravdu nemá lepší stravu v nemocnicích, sestřičky a lékaři se na ně víc neusmívají, ale lidé se závažnými onemocněními mají péči daleko kvalitnější.

Rath: Kdyby se snížila platba za státní pojištění, měli by stejně.

Heger: Souhlasím ...

Pirk: Myslím, že když si pacient zaplatí, měl by se dožadovat, aby to vyšetření bylo hned. Zato když pacient po transplantaci nějakého orgánu už chodí normálně do práce a jde na kontrolu, neměl by si nechat předepsat sanitku.

Horák: Ta míra spoluúčasti – 20 % – v sobě zahrnuje hlavně nákupy léčiv. Je to diskuse, která se vede dvacet let. Proto je třeba si říci, zda jít cestou státního zdravotnictví, kde bude jedna pojišťovna, anebo cestou, jako třeba v Holandsku, kde hodně záleží na konkurenci pojišťoven.

Moravec: S kolika zdravotními pojišťovnami počítáte?

Heger: Neumím přesně říci, kolik bude pojištěn. Měly by se přepsat zákony o zdravotních pojišťovnách a zrušit výlučnost VZP; postupným sjednocením podmínek bude klesat a pojišťovny si tak budou více konkurovat. Ty, které začnou hospodařit špatně, budou mít povinnost se sloučit. Možná se tak pole pojištěn spontánně zúží.

Moravec: Máte vstoupit v jednání s pojišťovnami, aby ušetřily pět a půl miliardy na provozních nákladech. Jsou ty peníze jisté?

Heger: Nejsou jisté, protože pojišťovny nejsou ovládány ministerstvem zdravotnictví, ale správními radami.

Pirk: Bohužel pojišťovny nemají u nás takové právo jako jinde. Když jsem byl v USA a když při operaci došlo k nějaké komplikaci, třeba krvácení, tak mi šéf říkal, jen aby se to nestávalo často, jinak by prý s nimi pojišťovna neuzavřela smlouvu. Kdybychom u nás chtěli vědět, jak kdo léčí, tak sice máme k tomu statistické údaje, jenže nejsou propojeny. Existuje Národní koordinační centrum, kde mají veškeré údaje o tom, za kolik kdo léčí, a pak máme ÚZIS, který spravuje medicínskou činnost, ale nikdo ty dvě instituce nepropojí.

Heger: To je jeden z klíčových bodů reformy, aby se ty kanály propojily a aby se vědělo, kolik se dělá jakých výkonů na milion obyvatel v kterých oborech, kde se dělají dobře a kde se dělají špatně. K tomu patří ještě určitá volnost pojištěn, aby mohly uzavřít smlouvy s těmi, kteří to dělají dobře. Výkazy, které dostává ministerstvo od pojišťovny, jsou čistě finanční, ale jak jsou provedeny výkony, to se tam těžko dostává.

Rath: Ten systém je chaotický; vlastně ani nevíme, kolik máme lékařů. Každá pojišťovna má svůj informační systém. Nikdo z nás lékařů (a ani nemocnic) netuší, jakým způsobem nás pojišťovny platí. Neustále něco někam hlásíme, s velkým zpožděním pojišťovna pošle nějaké peníze, a pak se několik let přetahujeme. To platí i pro soukromé lékaře: předepíše nějaké léky, neví, co smí a co nesmí, a po půl roce mu přijde srážka třeba na milion korun.

Heger: Ředitel královédvorské nemocnice mi říkal, že ještě nemají vyúčtovaný rok 2009. To je naprosto absurdní. Jsou přece k tomu nástroje, jenomže je zatím nikdo nechtěl, a ty pojišťovny mezi tím tak trochu kličkují. Umějí vypočítat tzv. náklad na kmenového pojištěnce, toho, který bydlí v jednom kraji. Ale velké rozdíly jsou i mezi okresy a dostat tato čísla je obrovská práce.

Moravec: Vy děláte reformu bez těchto informací?

Heger: Už jsme slyšeli od dr. Ratha, že pojišťovny nemají systémy, které by umožnily udělat některé věci a ony se na to někdy i vymlouvají.

Horák: Neřekl bych, že žádná data nemáme. Máme v počítači veškeré analýzy i ukazatele u každé nemocnice; , u každého pacienta u každé diagnózy ukazují, kolik v průměru v té nemocnici pacient stráví třeba na JIP; na ministerstvo zdravotnictví chodí každý měsíc tabulky o doplatecích. Způsob, jakým se zdravotnická zařízení platí, je tak složitý, že ho počítáte půl roku a mezitím může zdravotnické zařízení vykázat ještě dalších 10 % výkonů; zákon umožňuje, že to můžete podat 3–4 roky zpětně, a vy to pak musíte přepočítat, a to se pořád řeší a furt se to počítá. Do toho se pletou takové věci, jako že novorozenci nemají rodné číslo, a matřička nám to nesmí nahlásit.

Moravec: Ministr Kalousek nepočítá s tím, že se budou zvyšovat platby za státní pojištění. V současnosti je to 723 korun. Dojde ke zvýšení v roce 2013?

Heger: To je stanovisko celé koalice, že se nebude zvyšovat příspěvek na státní pojištění.

Pirk: V roce 2009 náklady na jednoho člověka dělaly ročně v nemocnici 20560 korun. Kdybychom od toho odečetli 20% spoluúčast, tak je to potom stejně víc než byla platba za státní pojištění.

Heger: Stát platí asi čtyřikrát méně, osoby samostatně výdělečně činné asi dvakrát méně a asi čtyřnásobek platí zaměstnavatel se zaměstnanci. Posun tak, aby zdravotnictví kompenzovalo některé výhody např. živnostenského sektoru, by byl namísto třeba jako u sociálního pojištění - když někdo platí méně, má nižší důchod. Ale když platí méně zdravotního pojištění, tak stejně čerpá tolik, kolik potřebuje.

Moravec: Je systém zdravotnictví udržitelný, pokud nebude docházet k adekvátnějšímu zvyšování příspěvků státu za pojištění?

Horák: Zdravotnictví nebude mít z toho daňového příjmu nebo výběru daně víc peněz a mělo by se říci, jestli ten další vývoj bude s menším počtem pojištěných (a bude větší kontrola), nebo bude více systémem pojišťovenským, jak je tomu v Holandsku. Tam se zhruba polovina hradí výběrem daně z příjmu, a s tím se provádí kompenzace různě nemocných pacientů. Pojišťovny si konkurují tím, jak jsou schopny vést zdravotní péči a jaká je výše té pojistky. To, že si lidé kvůli 20 eurům jsou schopni měnit pojišťovnu, naučilo pojišťovny poskytovat kvalitní péči. Pro ně

není lukrativní pojištěnec, který je zdravý, ale naopak je lukrativní pacient, kterému dokážou zajistit za rozumné peníze takovou péči, která ho vrátí rychle do zaměstnání. Z toho ta pojišťovna profituje.

Heger: K redukcí pojišťoven by dojít mělo, a zároveň k posílení role pojišťoven. Prvek, který zcela určitě do reformy vkomponujeme, to bude omezení možnosti přecházet mezi pojišťovnami. Pojišťovny si dnes nekonkurují tak moc kvalitou a péčí o pacienta, jako spíš přetahováním pojištěnců na různé benefity.

Moravec: Podle plánu ministerstva zdravotnictví by mělo v příštích dvou letech ubýt zhruba 10 tisíc akutních lůžek.

Klener: Ta přeměna na lůžka následná je žádoucí. Tady už byly takové snahy, ale převládá politický aspekt; podepisovaly se petice, že zrušení některé nemocnice bude znamenat dojezd třeba dvacet kilometrů, ale to je dojezdnost kratší než z jedné pražské nemocnice do druhé. A nakonec jde o to, že nemocnice jsou často vybavovány nákladnými přístroji, ale komplikovaný pacient je stejně poslán do krajského nebo dalšího zařízení.

Pirk: Síť nemocnic byla u nás vybudována za Rakousko-Uherska a zůstává stejně hustá, přestože moderní sanitka je rychlejší než koňský potah. Myslím, že rušení akutních lůžek ve prospěch lůžek následné péče je dobré. Dám příklad: Měli jsme pacienta, který se po operaci potřeboval rehabilitovat, ale nesehnali jsme lůžko, kam ho přeložit, a tak 14 dní rehabilitoval na jednotce intenzivní péče.

Rath: Důležité je, jak se lůžka financují. Když se loni ještě platilo podle lůžkodne, tak za stejnou diagnózu – operaci slepého střeva – pojišťovna zaplatila malé nemocnici 18 tisíc a třeba Karlovu náměstí nebo Motolu za totéž 34 tisíc. Pokud budeme zavírat laciná lůžka, tak pacienti při tomto způsobu budou stát dvakrát tolik. Je potřeba změnit systém financování.

Heger: Když pomínu skepsi pana hejtmana Ratha, tak mu musím dát za pravdu. Za stejný výkon by každá nemocnice měla dostat stejně; když ten výkon dělá primitivně, že je levný, ale málo kvalitní, tak by ho neměla dělat vůbec. Na druhou stranu by velké nemocnice neměly vydělávat peníze na přeplacených výkonech. To, co potřebují navíc na rozvoj nebo na výukové aktivity, by měly dostávat zvlášť. Chystáme se zavést drg financování. Lůžka bychom rádi redukovali, chystáme se dělat škrty i ve fakultních nemocnicích, ale ten proces není možno dělat nějakým hurá způsobem.

Horák: Především je třeba zrušit lůžka, která jsou prázdná. Jsou obory v ČR, kte-

ré mají průměrnou obloženost 5 procent. Když jsme to loni převedli do elektronické podoby, tak v tom systému ubylo kolem dvou tisíc lůžek. Nepochybuji o tom, že další tři tisíce lůžek ještě jsou – někteří pacienti nastoupí v pátek do nemocnice, vezmou jim krev a pak je zase pustí na sobotu a neděli domů. Ale pak je polovička operací, které se běžně dělají ambulantně nebo v jednodenní chirurgii. Obrovské rezervy jsou v psychiatrických léčebnách, to jsou mamutí podniky, kde je i půlka pacientů trvale hlášena dvacet let.

Moravec: Kolik se dá na tom ušetřit?

Horák: Neušetří se nic. Peníze, které zbudou, nemocnice využije na to, aby přežila příští dva roky. Protože těch peněz víc nebude. Nedá se počítat ani se zvýšením daní, ani se zvýšením plateb za státní pojištění.

ČT 24, 3. 4. 2011

Májové stanovisko lékařů k reformním záměrům MZd

Sebeobrana lékařů

1. Signatáři nemohou souhlasit s posílením pozici zdravotních pojišťoven na úkor pacientů i lékařů.
2. Signatáři nesouhlasí s tím, aby přeregistrací zdravotnických zařízení byla zpochybnována nabytá práva soukromých lékařů.
3. Signatáři nesouhlasí s tím, aby zdravotní pojišťovny získaly právo pokutovat smluvní partnery – zdravotnická zařízení.
4. Signatáři nesouhlasí s tím, aby o síti zdravotnických zařízení rozhodovaly zdravotní pojišťovny, aby mohly bez udání důvodu vypovídat smlouvy zdravotnickým zařízením a měly právo zřizovat svá vlastní zdravotnická zařízení.
5. Signatáři nemohou souhlasit s tím, aby zdravotnická zařízení soutěžila cenou svých služeb pro zdravotní pojišťovny.
6. Pokud by měly být regulační poplatky příjmem zdravotních pojišťoven, pak signatáři nesouhlasí s tím, aby je vybírali lékaři.
7. Zavedení vysokého (200,-Kč) poplatku v případě vyhledání ambulantního specialisty bez doporučení praktického lékaře omezuje práva pacientů.
8. Signatáři nesouhlasí s povinností 24hodinové péče praktických lékařů o pacienty.
9. Signatáři nesouhlasí se zaváděním tzv. generické preskripce.

Dále signatáři postrádají plán na vytvoření zákona o stanovení cen a úhrad léků a zdravotnických prostředků. Uspokojivě stále není vyřešeno ani specializační vzdělávání lékařů a finanční zabezpečení zvýšení platů lékařů a dalších zdravotníků garantované vládou od ledna 2012.

Česká lékařská komora, LOK-SČL, Sdružení ambulantních specialistů, Mladí lékaři o. s., Sdružení privátních ambulantních chirurgů, Sdružení privátních očních lékařů, Privalab, Sdružení ambulantních internistů, Sdružení ambulantních ortopedů, Občanské sdružení ambulantních diabetologů, Sdružení smluvních pneumoftizeologů

V Praze 3. 5. 2011

František Vyhnanek

15 let Vinohradského traumacentra

Traumatologické centrum FNKV

Traumatologické centrum FNKV v Praze 10 zahájilo činnost v červenci 1996. Bylo ustanoveno jako jedno z prvních center úrazové chirurgie v České republice s cílem zajistit co nejuplněnější péči o závažná poranění.

Do péče o tato traumata byly začleněny stávající kliniky a oddělení, které již dříve poskytovaly diagnostiku a léčení u zraněných. Jejich propojením s uvedením jednotlivých priorit, pokud jde o příjem nejzávažnějších zraněných s polytraumatem nebo sdruženým poraněním, znamenalo zvýšení úrovně v diagnostice a terapii poranění. Péče se stala interdisciplinární, a to koordinací činnosti jednotlivých pracovišť (kliniky a oddělení podílejících se na ošetření úrazu). Traumatologický tým pod vedením erudovaného chirurga – viscerálního traumatologa zajišťuje 24hodinové ošetření zraněných.

Následná metodická opatření Ministerstva zdravotnictví určila i spádovou oblast Traumatologického centra FNKV, tj. přibližně polovina obyvatel Prahy a Středočeského kraje, což znamená více než 1 milion a 250 tisíc obyvatel.

Zásadními prioritami Traumatologického centra I. stupně ve FNKV je specializovaná péče o závažná poranění včetně polytraumat se zaměřením na kraniocerebrální poranění, maxilofaciální traumata, úrazy hrudníku, břicha a retroperitonea a úrazy cévní. Dále jde o péči u poranění páteře a u komplikovaných zlomenin skeletu pohybového aparátu, vyžadující i následné rekonstrukční výkony. Mimořádné postavení Traumatologického centra ve FNKV je spojeno se zajištěním re-

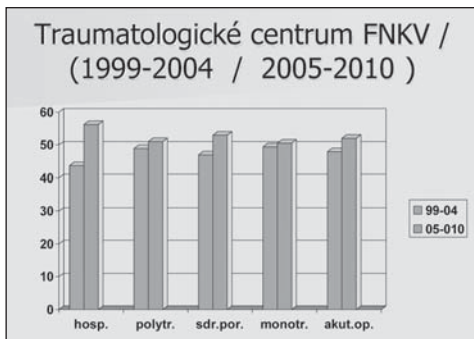
plantační chirurgie a péče o popálené pro rozsáhlou oblast českých krajů. K tomu nedílně patří poskytnutí póurazové rehabilitační péče.

K základnímu pohledu na činnost úrazového centra v nemocnici na Královských Vinohradech lze uvést některé údaje rozsahu léčebné činnosti za posledních 12 let (tab.1). Více než 5000 zraněných bylo v tomto období ošetřeno se závažným poraněním. V léčebném postupu je kromě akutních operací důležité zajistit diferencovanou póurazovou péči jak na oddělení urgentního příjmu, tak na jednotkách intenzivní péče jednotlivých klinik. Při porovnání počtu ošetřených jednotlivých poranění a počtu operací ve dvou následujících šestiletých obdobích (graf 1) je patrný nárůst jak počtu přijatých zraněných, tak i operací.

Tab. 1.: Traumatologické centrum FNKV (1999–2010)

Počet zraněných	
Ambulantně ošetřeno	321844
Hospitalizováno	38993
Polytrauma	1603
Sdružené poranění	3472
Monotrauma	33928
Akutní operace	22230

Graf 1.: Porovnání některých ukazatelů činnosti TC ve dvou obdobích / v % /

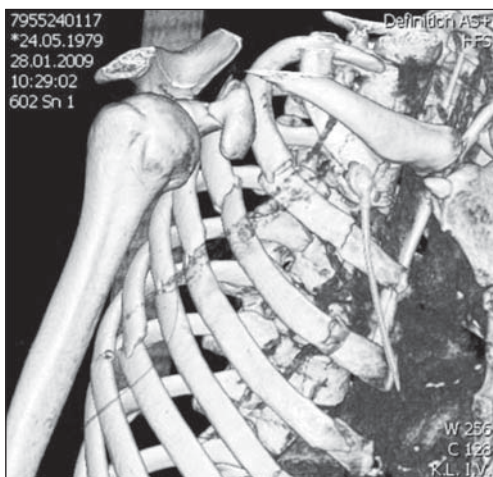
Další vývoj v posledních letech v péči o závažné poranění, a to jak pokud jde o diagnostiku (významný přínos MDCT – multidetektorové výpočetní tomografie) (obr. 1), tak i o terapii (neoperační léčba poranění nitrobrášíných parenchymových orgánů, miniinvazivita v operační léčbě a dále intervenční radiologické výkony k ošetření zdroje krvácení) znamenal významný přínos pro zlepšení výsledků léčby. Signifikantní snížení letality (až o 25 %) u zraněných s polytraumatem nebo sdruženým poraněním je dáno:

1. Vytvořením traumatologických center s implementovaným systémem péče o závažná poranění;
2. vytvořením podmínek pro fázové ošetření zraněných (krátkodobé operace k zastavení krvácení a následné výkony až po zlepšení stavu zraněného);
3. zlepšením v léčebných režimech u kraniocerebrálních poranění;
4. změnou v léčebné strategii u zraněných s umělou plicní ventilací.

Traumatologické centrum FNKV vytvořilo podmínky stanovené pro nejvyšší stupeň péče o zraněné a především o nemocné s polytraumatem a sdruženým poraněním. Na základě vlastních zkušeností bylo možno vypracovat jednotlivé algoritmy v diagnostice a léčení těchto úrazů, na kterých se podílí řada medicínských oborů. Kromě ošetření na příjmovém místě životohrožujících úrazových komplikací, jako jsou obstrukce dýchacích cest, hemopneumotorax, intrakraniální a krvácení do dalších tělních dutin, je další postup v ošetření zraněného zajištěn vysoce specializovanou mezioborovou péčí. Příkladem mezioborové spolupráce jsou operace, které byly provedeny u 204 závažných poranění v r. 2010, na kterých se podílela řada chirurgických oborů i dalších oborů ortoped, traumatolog, chirurg [viscerální traumatolog], neurochirurg, stomatochirurg, urolog, ORL lékař a intervenční radiolog). Léčebný postup u těchto zraněných proto vyžaduje okamžitou dostupnost řady chirurgických oborů po dobu 24 hodin.

Vedle léčebného programu se Traumatologické centrum FNKV podílí na pre- a postgraduálním vzdělávání a dále i na vědecké činnosti. Mimo řady výzkumných úkolů včetně úspěšně ukončeného výzkumného záměru jsou výsledky diagnostické a léčebné činnosti prezentovány na řadě sympozií a konferencí. Již tradičně se řadu let koná vánoční sympozium Ortopedicko-traumatologické kliniky s tématy traumatologie pohybového ústrojí a dále konference pod odbornou garancí Chirurgické kliniky FNKV s tématy komplexní péče o polytraumata a sdružená poranění.

V letošním roce k 15. výročí ustanovení TC FNKV byl pořádán v květnu už **6. traumatologický den**, který byl věnován péči o polytraumata a dále kranioce-

Obr. 1.: MDCT 3D projekce pravé poloviny hrudníku s blokovou zlomeninou žeber

rebrálním a cévním poranění. Tato konference se již stala pravidelnou mezioborovou odbornou akcí, kde se setkávají přední odborníci řady medicínských disciplín a představuje skutečnou platformu k diskusi a uvedení některých závěrů k postupu v ošetření u traumat.

Pro další období je jistě nezbytné kromě implementace nových diagnostických a léčebných postupů u zraněných především vybudovat novou budovu Traumatologického centra FNKV, která bude znamenat další významný krok pro zlepšení komplexní péče o závažné poranění občanů Prahy a Středočeského kraje. Nové Traumatologické centrum FNKV reprezentuje zdravotnické zařízení nejmodernějšího typu, které v hlavním městě ČR stále chybí.

Rami Mosheiff přednášel o hromadných úrazech

V pátek dne 8. dubna jsme měli příležitost vyslechnout na půdě 3. LF UK slavnostní přednášku o hromadných úrazech, kterou proslovil prof. Rami Mosheiff.

Profesor Mosheiff je vedoucím lékařem traumacentra nemocnice Hadassah v Jeruzalémě, která je klinickou bází lékařské fakulty Hebrejské univerzity a je specializovaným pracovištěm pro ošetřování pacientů po hromadných úrazech (například při sebevražedných atentátech, teroristických útocích). Systém péče o pacienty poraněné při těchto incidentech je nejlépe na světě propracován právě v Izraeli. Organizace léčení těchto pacientů je inspirativní pro všechny ostatní zdravotní systémy.

Rami Mosheiff patří mezi světovou traumatologickou elitu. Je autorem nebo spoluautorem 87 časopiseckých publikací týkajících se především hojení zlomenin, léčení zlomenin pánve, acetabula a skeletu končetin a péče o polytraumatizované pacienty. V současné době je zástupcem Evropy v nejvyšším vedení AO Trauma (celosvětově působící instituce se sídlem ve švýcarském Davosu, která pro lékaře-traumatology organizuje kurzy zaměřené na nácvik operačních technik na umělých kostech).

Díky spolupráci s prof. Mosheiffem měli možnost navštívit traumacentrum jeruzalémské nemocnice Hadassah tři lékaři Ortopedicko-traumatologické kliniky 3. LF UK a FNKV.

Obsah přednášky shrnul pro čtenáře VNR MUDr. Jiří Skála-Rosenbaum z Ortopedicko-traumatologické kliniky 3. LF UK a FNKV.

Přednáška byla rozdělena do několika částí. První z nich byla věnována managementu ošetření nemocných na místě neštěstí, triáži pacientů dle závažnosti poranění a významu transportu pacientů do jednotlivých nemocničních zařízení. V rámci nemocniční péče zdůraznil prof. Mosheiff význam plynulého a zejména jednosměrného diagnostického a následného léčebného postupu. Pacient se nesmí

vracet na své původní příjmové místo, neboť to již bývá obsazeno a dochází ke kumulaci raněných. Neméně důležitá je komunikace s celým lékařským trauma-týmem. V případě hromadného neštěstí je podstatné informovat část personálu, aby zůstala doma a byla připravena s odstupem střídát. Ze statistických zpracování zajištění zdravotnické péče vyplývá, že celý tým je schopen na nejvyšší úrovni zajistit péči o čtyři polytraumatizované pacienty. V případě správné koordinace se lze postarat až o sedm pacientů, ale dále již kvalita ošetření rapidně klesá. V poslední části přednášky prof. Mosheiff poukázal na specifika poranění po bombových útocích a srovnal je s následky střelných poranění. Místo útoku se podle prof. Mosheiffa rozděluje na otevřené (ulice), semiuzavřené (např. kavárna) a uzavřené (autobus) a s tím souvisí i charakteristika typických zranění.

Po přednášce následovala velmi bohatá diskuse. Její účastníci shodně vyjádřili naději, že snad u nás nedojde k žádnému teroristickému útoku, nicméně poukazovali na to, že riziko např. dopravních hromadných neštěstí je zcela reálné.

Celá akce se i přes vážné téma konala ve velmi uvolněné a příjemné atmosféře a dle ohlasů zanechal prof. Mosheiff u přítomných velký dojem. Prezentované zkušenosti a poznatky by měly být zohledněny při plánování stavby našeho nového vinohradského traumacentra.

Děkan 3. LF UK prof. Michal Anděl udělil za rozvoj traumatologie Rami Mosheiffovi pamětní medaili 3. lékařské fakulty.

*Dr. Radžív Ahuja (uprostřed) v doprovodu MUDr. Moniky Tokarik
a doc. Leo Kleina před klinikou popáleninové medicíny.*

Leo Klein

Představitel mezinárodní organizace pro popáleniny na Vinohradech

Na počátku dubna letošního roku pobýval v Praze sekretář Mezinárodní společnosti pro popáleninové úrazy (International Society for Burn Injuries – ISBI), po prezidentovi druhý nejvyšší funkcionář této celosvětové organizace, dr. Radžív B. Ahuja z Indie. I při svém nabitém programu si dokázal sobotní odpoledne 2. dubna vyhradit pro návštěvu Kliniky popáleninové medicíny 3. LF UK a FNKV. Zde se mu věnovali MUDr. Monika Tokarik, zástupkyně přednosty kliniky pro výuku, a doc. MUDr. Leo Klein, CSc., národní reprezentant ČR v ISBI.

Prof. dr. Radžív B. Ahuja pracuje v Lok Nayak Hospital and Maulana Azad Medical College v Dillí v Indii. Je přednostou kliniky popálenin a plastické chirurgie, současně je honorárním konzultantem zdravotnické služby indických ozbrojených

sil pro tyto obory. Poprvé jsme se s ním blíže seznámili v roce 2006 v brazilské Fortaleza na kongresu ISBI. Dr. Ahuja se tam živě zajímal o českou popáleninovou školu, osobně vyhledal paní profesorku R. Königovou, s níž dlouze diskutoval o specifických přístupech k léčbě popálenin v jeho zemi ve srovnání s jinými, především našimi zkušenostmi. Dohodli jsme se i o možnostech vzájemné výměny publikací v národních odborných časopisech. Již tehdy projevil Dr. Ahuja zájem o návštěvu pražského popáleninového centra, která se nyní, po pěti letech, mohla uskutečnit.

Dr. Ahuja je významným představitelem oboru plastické chirurgie a léčby popálenin nejen ve své zemi, ale i v mezinárodním měřítku. Mnoho práce vykonal v organizační oblasti, kde se významně angažoval pro zlepšení podmínek léčby těžce popálených. V současné době je sekretářem International Society for Burn Injuries, generálním sekretářem IPRAS (Mezinárodní asociace plastické, rekonstrukční a estetické chirurgie) – její asijsko-pacifické sekce, byl prezidentem 15. světového kongresu IPRAS v roce 2009, je zakládajícím prezidentem Asijsko-pacifické popáleninové asociace. V minulosti také vykonával funkci prezidenta a sekretáře Indické asociace plastických chirurgů. Je zakladatelem, bývalým sekretářem i prezidentem Národní akademie pro popáleniny v Indii.

Ke stručné charakteristice Mezinárodní společnosti pro popáleninové úrazy je možno dodat, že ISBI je jedinou celosvětovou organizací, která sdružuje odborníky zabývající se výzkumem, léčením a prevencí popálenin. Tato odborná společnost byla formálně ustavena ve skotském Edinburghu v roce 1965 při druhém mezinárodním kongresu o popáleninách, přičemž za počátek jejích aktivit je považován první kongres o výzkumu popálenin, který se konal o pět let dříve v Bethesdě v USA. Za pozornost stojí, že hned 3. kongres v roce 1970 byl v Praze. Od té doby se v organizaci kongresů vystřídala města s významnými popáleninovými pracovišti kromě Afriky na všech kontinentech (Buenos Aires, Stockholm, San Francisco, Melbourne, Dillí, Paříž, Jeruzalém, Seattle, Jokohama, Fortaleza, Istanbul). S rychlým nárůstem znalostí a množství poznatků z klinické praxe, prevence i výzkumu popálenin se interval pořádání kongresů zkrátil nejprve na čtyři a poté na dva roky. Příští, již šestnáctý kongres, se sejde v září roku 2012 ve skotském Edinburghu. Společnost má řadu odborných výborů i světová regionální uskupení, pracují v ní národní delegáti ze všech členských zemí. ISBI vydává prestižní časopis BURNS; leto vychází již 37. ročník (ISSN 0305-4179).

Pražské popáleninové centrum i celá popáleninová medicína jak československá, tak nynější česká, mají od samotného vzniku této mezinárodní organizace významné postavení a odborné renomé. Přispívá k nim pravidelná aktivní účast našich lékařů na světových kongresech, práce ve výborech i v další agendě našich zástupců v ISBI. K posílení těchto dobrých vztahů nepochybně přispěla i návštěva prof. Rádživa Ahuji v Praze, která rovněž vytvořila předpoklady pro další rozvoj spolupráce naší popáleninové medicíny na odborné mezinárodní úrovni.

S Markou Míkovou

O loutkách (a v nemocnici zvláště)

Aniž si to uvědomujeme, Marku Míkovou známe snad všichni – ovšem nikoli jako spisovatelku, textařku, zpěvačku, loutkoherečku, jak se o tom píše na internetu; známe ji spíše pod jejím dívčím jménem Marie Horáková už od roku 1977, kdy hrála Růženku ve Vorlíčkově filmové pohádce Jak se budí princezny.

S Markou Míkovou jsme si ale povídali hlavně o sdružení Loutky v nemocnici, které se snaží v několika nemocnicích rozptýlit malé pacienty.

Co jste studovala?

Původně jsem dělala zkoušku několikrát na činoherectví na DAMU, k tomu mě povzbudil film „Jak se budí princezny“, až nakonec jsem vystudovala režii a dramaturgii na katedře loutkového divadla. Ale zároveň jsem vždycky divadlo hrála a milovala, jak činoherní, tak loutkové. Lidé si ani často neuvědomují, že loutky mají od pradávna, od dob masek a totemů, v sobě skutečně nějaké kouzlo. Taková pradávna magie snad pořád v té loutce je; cítíme to, když si dítě hraje a když mu ta hračka – loutka – ve fantazii ožívá. A na tom je vlastně vybudovaná metoda, kterou teď používáme v nemocnicích. Protože dítě může s loutkou snadno komunikovat, prozradí o sobě všelicos, co by jinak dospělému – ani mámě - třeba neřeklo. A když se to stane, tak pak je to chvíle, kterou milujeme a o kterou nám vlastně jde.

Když říkáte „my“, myslíte tím své Loutky v nemocnici?

Ano, jsme občanské sdružení Loutky v nemocnici, vznikli jsme před šesti lety a šest let působíme především v pražských nemocnicích. Letos jsme rozšířili působnost i do jiných okresních českých nemocnic, teď jsem právě přijela z Plzně. Není to ale tak, že bychom zahráli nějaké představení od začátku do konce a pak zase odešli. Na každém oddělení nebo pokoji vytáhneme jiný druh loutek, chvíli hraje, improvizujeme, jindy si jenom povídáme. Zahrajeme třeba kousek bajky a pak si s dětmi povídáme o tom moudru, které je v těch bajkách schované, nebo také jenom zpíváme. Svě vystoupení máme založené na tom, že zpěv a hudba také člověka otevírá, uvolňuje ho, nechá ho, aby začal verbalizovat své pocity nebo momentální situaci. Myslíme, že pro nemocné lidi – malé nebo velké – je to strašně důležité.

Kolik vás je?

Je nás sedm, ale rádi bychom přibrali ještě jednoho člověka, myslím, že tak osm nebo deset lidí by bylo ideální, kvůli tomu, abychom se mohli střídát. Právě to, že se dvojice mezi sebou střídají, je hezké – protože každý z nás má svůj talent, své ope-

Hana Řepová a Marka Miková (vpravo)

rování a to, že se dvojice nebo skupiny mění, že střídáme i loutky a nehrajeme stále totéž, nás nutí být ve střehu, být ohební a citliví jeden ke druhému, a v tom je, myslím, úspěch té věci. Proto tak dobře fungujeme.

Zvou vás nemocnice samy – nebo se nabízíte?

My jim svá vystoupení nabízíme, k tomu sháníme samozřejmě sponzory, protože nikoho z nás to neživí, každý má svoji práci. Většina kolegů žije na volné noze, takže má vlastně ten rozvrh hodně volný zvláště odpoledne, kdy chodíme do nemocnic. Máme tedy občanské sdružení a máme teď už na shánění sponzorů dva báječné lidi, Matějkovy, jsou nadaní na psaní grantů, snaží se oslovit jednotlivce i pražské městské části. Je to práce stálá, trvalá, sponzorům posíláme fotografie nebo další materiály, aby viděli, jak pracujeme a kam jejich peníze šly. Musíme si přece nakupovat loutky a hudební nástroje; ty rytmické půjčujeme dětem, aby samy mohly hrát. Ale jak říkám, není to pro nikoho z nás obživá.

Čím se tedy živíte?

Já stále divadlem, samozřejmě dělám i režii, na příští rok mám slíbenou – sice až v Českém Těšíně, zato ovšem přenádhernou - adaptaci Letopisů Narnie od Lewi-

se. Také občas učím, na DAMU jsem měla workshop nebo na Vyšší odborné škole herecké, mívám režii se studenty, dělala jsem úpravy textu pro dabbing a také jsem napsala tři knížky pro děti. Jsem taková „žena mnoha profesí“.

Máte rodinu?

Mám. Mám čtyři děti, už jsou ale velké. Tomu nejmenšímu je 15 let, ostatní už jsou dospělé, jsem dvojnásobnou babičkou.

Chodíte hrát dětem i do Vinohradské nemocnice – na která oddělení?

Na Vinohrady chodíme jednou měsíčně na popáleniny, na plastiku a také na internu. Začínáme kolem jedné hodiny, když se děti po obědě vyspínají, strávíme tam tak hodinu, hodinu a půl; někdy jdeme do herny, jindy za ležícími po pokojích, a pak se nám to prodlouží. V podstatě je nám to jedno, jak se to vyvrbí, přizpůsobíme se. Ve Vinohradské nemocnici jsou k nám hrozně milí, myslím, že nás mají rádi a že si naší práce váží. Děti mají v nemocnici skutečně dlouhou chvíli, chybí jim lidský kontakt. A když tam někdo přijde, ukáže loutky, zahraje jim, tak aspoň přijdou na jiné myšlenky.

Malí diváci na klinice popálenin

Při těch vystoupeních improvizujete, nebo si píšete sami texty?

Pro menší děti vycházíme samozřejmě z pohádek – o nemocném Budulínkovi, o kohoutkovi, o pejskovi a kočičce; vždycky se tam objevuje ten moment nemoci, aby se dalo o nemoci mluvit, ale jen když dítě má chuť povídat. Na Bulovce – tam jsou nejrůznější úrazy – se kluci obvykle vytahují s tím, co se jim stalo, ale jeden řekl: „Já o tom nechci mluvit.“ Samozřejmě jsme to tolerovali, ale už to, že se takto vymezil, mi přišlo jako hrozně důležité, aby se nestalo tabu z toho, co prožívá, abychom věděli, že každý má nějakou bolest. To je naše idea. Samozřejmě když se děti smějí, to je dobré, ale ještě lepší je, když si povídáme, co se komu stalo.

Malé děti určitě budou šťastné, ale jak vás přijímají takoví pubertáci?

Divila byste se, že i šestnáctiletí kluci řeknou „pojdte také k nám“, a pak s námi zpívají, třeba písničky Karla Kryla. I oni jsou rádi, že někdo přišel, že se něco děje. Hrajeme pro všechny děti od dvou let do osmnácti. Už jsme také hráli patnáctiměsíčnímu mimčů, a to bylo nadšené, s maminkou zpívalo a tancovalo.

Ještě jste mi neřekla, jak vás napadlo hrát právě nemocným dětem?

Na začátku byl Ottokar Seifert, loutkář a dlouholetý rodinný přítel, který v Německu, kam emigroval, vlastně založil něco podobného: když se dlouho léčil v nemocnici, hrával tam spontánně dětem z vedlejšího dětského oddělení a zjistil, že to funguje. Pak jsme spolu požádali – on přes Němce, já přes Čechy - o pomoc Českoněmecký fond budoucnosti, a to byl start našeho projektu. Ze začátku jsem chodila hrát sama, teprve po čase jsem oslovila další přátele a vybudovali jsme občanské sdružení Loutky v nemocnici. Teď je mezi námi i jedna vystudovaná terapeutka, která nám přináší odborné znalosti a rady.

Když se pohybujete mezi těmi nemocnými dětmi, různě zraněnými, popálenými, trpícími, nepůsobí to na vás depresivně?

Je zvláštní, že přímo v nemocnici to nejde – tam jenom pozorujete, jestli se ta dětská očka rozlepila, jestli je jim dobře. Ale někdy – obzvláště teď, když pravidelně navštěvujeme onkologii a když už vím, jak se ty děti jmenují a vidím, že to s nimi je třeba i horší, pak je mi smutno, když jdu domů a uvědomím si, že tam mám zdravého kluka a že si dám s ním večeři, zatímco ten nemocný bude stále ležet v nemocnici...

Co proti tomu smutku děláte?

Kdybych měla být upřímná – a když se takto přímo ptáte, tak se přiznám, že se za ty děti modlím. Tím to jakoby posílám jinam, předávám to výš.

Co děláte jinak? Moc volného času asi nemáte. Máte ještě nějaké koníčky?

To je přece všechno to, co dělám, divadlo i psaní je zároveň můj koníček, ještě

miluju i hudbu, máme takovou malou kapelu, hraju a zpívám v kapele Zuby nehty. Vlastně se mám dobře - až na to, že všechno má takové výkyvy -

- myslíte peníze?

Ano, není možné počítat, že každý měsíc bude nějaká částka. Ale na to si člověk zvykne, chce to jenom se obrnit trpělivostí a vírou, že někdy něco přijde.

Marie Fleissigová

Martina Hasalíková

Dobrovolníci na Vinohradech

Od ledna 2010 funguje ve FNKV dobrovolnický program. Zaměřen je hlavně na dlouhodobě hospitalizované pacienty, jak dětské, tak dospělé.

V současné době do FNKV dochází 24 pravidelných dobrovolníků. Ti navštěvují pacienty na neurologii, LDN, dále pak dochází na ambulanci kliniky dětí a dorostu a dětské popáleninové oddělení. Od poloviny listopadu 2011 působí tři speciálně odborně vyškolené dobrovolnice i na radioterapeuticko-onkologické klinice.

Součástí nabídky programu jsou nejen kvalitně vyškolení a pravidelně supervidovaní dobrovolníci jako společníci u lůžka, ale také skvěle fungující canisterapie. Kontakt se speciálně vycvičeným psem dokáže zázraky, na LDN i na neurologickém oddělení je canisterapie využívána jako jedna z forem kognitivní rehabilitace.

Dobrovolníci dále také vedou pravidelné lekce trénování paměti, výtvarné dílny, muzikoterapii a zpívání pro seniory na LDN. Spolupráce s několika základními školami umožňuje seniorům na LDN potěšit se pěkným tanečním či pěveckým programem, který si pro ně paní učitelky a žáci připravují. Díky dobrovolníkům se tak ve FNKV daří vykouzlit na tvářích pacientů úsměv i ve chvílích, kdy nemocným není lehké. Je to přesně to něco navíc, co se sice nedá vykázat nebo proplatit, ale co je k nezaplacení.

Loni dobrovolníci odpracovali zcela zdarma ve prospěch nemocnice 540 hodin a 40 min. Nezanedbatelná je i doba, kterou pacienti neurologie a LDN strávili s pejsky – bylo to celkem 292 hodin a 30 min. Mezi našimi dobrovolníky jsou přítomni z poloviny zaměstnaní lidé, kteří chtějí kus svého času věnovat druhým. Dále jsou to studenti a dobrovolnice v důchodovém věku.

Spolupráce dobrovolníků s personálem je výborná, samozřejmě vstupu dobrovolníků na oddělení předcházela zvědavost a možná i drobná nedůvěra, ale díky

opravdu propracovanému systému školení obou stran (zaměstnanců i dobrovolníků) se program rozjel perfektně.

Pacienti dobrovolníky přijímají jednoznačně pozitivně. Dobrovolníci docházejí za těmi, kteří mají o to zájem a které vybere personál nemocnice. Dobrovolníci komunikaci s pacienty velmi oceňují, řada z nich se dále vzdělává ve specifických komunikačních dovednostech na přednáškách, které pro ně pořádáme.

Vinohradská nemocnice je součástí „Pražské nemocniční pětky“ (kromě FNKV je to FNM, FTNsP, ÚVN, VFN), která spojenými silami v rámci Evropského roku dobrovolnictví propaguje na seminářích, přednáškách i workshopech vysokou úroveň dobrovolnictví ve zdravotnických zařízeních.

Letošní rok je Evropským rokem dobrovolnictví

I podle Ivany Kořínkové dobrovolníci mění svět

Co znamená Evropský rok dobrovolnicví pro Českou republiku?

Vyhlášení Evropského roku dobrovolnicví 2011 navazuje na desáté výročí celosvětového roku dobrovolnicví, který pro rok 2011 vyhlásila OSN. Jsem přesvědčena, že pro organizace, dobrovolníky a všechny, kteří se věnují dobrovolnickým programům v ČR, je to příležitost ukázat, že dobrovolnictví u nás dostalo šanci a vybudovalo si široké pole působnosti. Přesto existují ale hluchá místa, kde zpráva o někom, kdo je ochoten věnovat čas a energii druhému člověku bez finanční odměny, je překvapením.

Jaké jsou největší potíže při zavádění dobrovolnických programů?

Dobrovolnické programy ve zdravotnických zařízeních se po roce 2000 rozběhly až nečekaně rychle a byl o ně zájem. Od počátku tu byla zdravotnická zařízení, ve kterých osvědčený management nebo i řadový personál zachytil potenciál, který dobrovolnictví nabízí. Měli zájem a hlavně odvalu program nastartovat a vyzkoušet. Největší potíže a rizika při zavádění dobrovolnických programů vidím ale stále ve třech oblastech:

- Nedostatečná informovanost personálu o smyslu a možnostech dobrovolnického programu vede k představě, že je možné dobrovolníkem velmi levně nahradit nedostatkový odborný personál. To je ale v podstatě záměna dobrovolnictví za nevolnictví a hazard s lidským potenciálem.
- Nereálná představa, že organizace a řízení dobrovolnického programu je záležitostí na jednu hodinu v měsíci a že je to zadarmo. To je hazard nejen s lidským potenciálem dobrovolníků, ale hlavně s bezpečím pacientů.
- Zneužití dobrého morálního kreditu dobrovolnického programu k jiným účelům a cílům, jako morální masku nebo falešnou reklamu.

Tyto všechny tři faktory jsou téměř jistou cestou ke špatné zkušenosti a zániku programu jako neperspektivního experimentu. Následný restart bývá velmi obtížný.

Slogan pro letošní ERD zní „Dobrovolníci mění svět!“ Mění dobrovolníci české nemocnice a hospice? Jak?

Tak to je jedna z věcí, o kterých jsem přímo přesvědčena. Změny sice nejsou přímo viditelné na statistikách, počtu operovaných pacientů a třeba výdajích za léky, ale změna atmosféry, celková kultivace prostředí a mezilidských vztahů je neoddiskutovatelná. Efekt dobrovolnických aktivit ve zdravotnickém zařízení se projevuje i tím, že názorně ukazuje na význam a vliv psychiky a sociálních vazeb na celkový zdravotní stav pacienta a významně ovlivňuje kvalitu jeho života. Tím, že dobro-

volníci potřebují pro svou bezpečnou činnost s pacientem i informace od personálu o tom, co pacient může nebo nemůže, postupně se pozitivně mění a zlepšuje i způsob komunikace zdravotnického personálu. Shrnula bych to asi tak, že dobrovolnický program vnímám jako jeden z účinných nástrojů humanizace českého zdravotnictví.

Rovnováha, zpravodaj poskytovatelů hospicové paliativní péče, 2011/1. Kráceno

Jarmila Neumannová ml.

Dobrovolníci v novozélandských hospicích

Být dobrovolníkem v hospici je v novozélandské společnosti čest a určitým způsobem samozřejmost. Během mé stáže na Novém Zélandu v loňském říjnu jsem vnímala silný vliv britských kořenů velké části společnosti, které s sebou nesou zapojení každého člověka do občanského dění a samozřejmě podporu charitativních organizací. A nejsou to „jen“ peníze, měla jsem dojem, že právě osobní aktivita převažuje – pro podporu hospice na Novém Zélandu můžete pochodovat, běžet (a požádat o sponzoring uběhnutých kilometrů své známé), koupit si čerstvé jahody se šlehačkou na jahodovém festivalu, pozvat své známé, aby si v kavárně hospice zorganizovali rodinnou oslavu.

V Mercy Hospice v Aucklandu zajišťují dobrovolníci dvakrát v týdnu setkání pacientů, o něž se tento hospic stará doma. Těžiště péče je právě v komunitě, hospice mají minimum lůžek – v případě Mercy Hospice je to 13 lůžek a 240 pacientů v terénu.

Na odpoledne, které jsem strávila s pacienty, dobrovolníky a sestrami, opravdu nezapomenu. Dobrovolníci přivezli asi 20 pacientů z jejich domovů, připravili občerstvení a program. Ve velké prosluněné místnosti hrál v rohu pán na piano, jedna paní dělala zájemcům manikúru, druhá masírovala nohy, několik pacientů společně malovalo. Zdravotní sestra si je jednotlivě zvala k rozhovoru o jejich aktuálním stavu a potřebách. Všichni byli v civilu, a tak jsem jen podle jmenovek věděla, s kým si povídám. Důstojnost a pohoda se nesla celým místem, pacienti (často s infuzními pumpami na boku) vtipkovali o tom, že tolik vína, které se tu podává denně, v životě nevy pilo.

Rovnováha, zpravodaj poskytovatelů hospicové paliativní péče, 2011/1

VĚDA

PROFESORSKÉ ZAMYŠLENÍ
STUDENTSKÉ PRÁCE

Etika v lékařské vědě a výzkumu

Ústav farmakologie 3. LF UK

Věda a výzkum představují určitý způsob poznání. Etika se uplatňuje ve vědě a výzkumu jako v jiné lidské činnosti.

Důležité je si uvědomit, že i etika představuje určitý druh poznání (poznání „dobrého a zlého“), v kterém je vývoj a pokrok. Kdysi si např. lidé neuvědomovali, že otrokářství je neetické (zlé, nesprávné, např. není proti němu nic uváděno v desateru, ani v Ježíšově kázání), později to ale lidé poznali a všeobecně uznali. Neetické nebo nesprávné uplatňování vědy v některých oblastech humánní medicíny si mnozí neuvědomovali ještě v nedávné minulosti. Věda nebo její poznatky však bývají nesprávně aplikovány i v současnosti.

V první části této kapitoly připomenu některé neetické (až zločinné) uplatňování vědeckého způsobu poznání v medicíně v minulosti a později přijatá opatření, která tomu mají zabránit. V druhé části se pak pokusím upozornit na některá dosud neuvědomovaná, latentní nesprávná uplatňování vědy v současnosti. V třetí části se zmíním o některých specifických etických problémech biomedicínského výzkumu v současnosti a o správné vědecké praxi.

Neetické uplatňování vědy v medicíně v minulosti a opatření proti tomu

Hrůzné experimenty prováděné nacistickými lékaři na věznicích v koncentračních táborech (tab. 1) vedly v souvislosti s Norimberským procesem r. 1947 k formulaci **Norimberského kodexu**. V něm byly v 10 bodech formulovány základní zásady experimentování na lidech, jako např. potřeba dobrovolného informovaného souhlasu pokusné osoby, prospěšnosti, přiměřené bezpečnosti, možnosti pokusné osoby kdykoliv bez postihu odstoupit z experimentu, povinnost experimentátora pokus za určitých podmínek ukončit apod. Jiné hrůzné experimenty na lidech prováděli za 2. světové války japonští váleční zločinci v Jednotce 731.

Eticky sporný lékařský výzkum na lidech probíhal i před druhou světovou válkou. Jen někde byly příznivé podmínky (svoboda tisku, odvaha apod.) takový výzkum po odhalení zveřejnit a pranýřovat. A tak příkladem neetického výzkumu se stala Tuskegee Syphyllis Study zveřejněná v USA. Studie začala r. 1932 v Tuskegee (Alabama) v USA a skončila po jejím veřejném odhalení r. 1972. Byla zaměřena na sledování spontánního průběhu syfilis, kdy pokusným osobám (chudým Afroameričanům) nebyla podána účinná terapie (penicilin), ani když už byla u této nemoci známa (od r. 1947). Existují další příklady eticky sporného lékařského výzkumu.

Skandál vyvolaný Tuskegee Syphylis Study vedl v USA r. 1978 k formulování základních etických principů ochrany lidí v biomedicínském výzkumu v **Belmontské zprávě**. Mezi základní etické zásady při lékařském výzkumu u lidí je zde uvedena úcta k osobě zařazované do výzkumu a respektování její autonomie, maximalizace prospěšnosti a minimalizace rizika u osob zařazovaných do výzkumu, spravedlnost např. při zařazování osob do skupin, poctivost při podávání informace o účelu a rizicích výzkumu. Belmontská zpráva se stala základní směrnicí pro etické komise posuzující projekty lékařského výzkumu na lidech v USA.

Světová lékařská asociace (World Medical Association) přijala soubor doporučení pro lékaře zabývající se medicínským výzkumem na člověku na svém zasedání v Helsinkách r. 1964, který je nazýván **Helsinská deklarace**. Dokument byl od té doby několikrát novelizován, naposledy r. 2008.

Pro uplatňování (implementaci) etických zásad v klinickém výzkumu v Evropském společenství (unii) se stala klíčová **Směrnice evropského parlamentu a rady 2001/20/ES** nazývaná též „Clinical Trials Directive“ a **Směrnice komise 2005/28/ES**, kterou se stanoví zásady a podrobné pokyny pro klinické hodnocení léčiv nazývaná též „Good Clinical Practice Directive“. Vychází z **Úmluvy o lidských právech a biomedicině ES** z r. 1997, podle níž zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy. V článku 5 této Úmluvy se uvádí: „Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat.“ Podle článku 16 této úmluvy lze lékařský vědecký výzkum na člověku provádět pouze tehdy, pokud jsou splněny všechny následující podmínky:

- i) K výzkumu na člověku neexistuje žádná alternativa srovnatelného účinku;
- ii) rizika výzkumu, kterým by mohla být vystavena dotyčná osoba, nejsou neúměrně vysoká vzhledem k možnému prospěchu z výzkumu;
- iii) výzkumný projekt byl schválen příslušným orgánem po nezávislém posouzení jeho vědeckého přínosu včetně zhodnocení významu cíle výzkumu a multidisciplinárního posouzení jeho etické přijatelnosti;
- iv) osoby zapojené do výzkumu byly informovány o svých právech a zárukách, které zákon stanoví na jejich ochranu;
- v) nezbytný souhlas podle článku 5 byl dán výslovně, konkrétně a je zdokumentován. Takový souhlas lze kdykoliv svobodně odvolat.

Tyto a další aspekty musí posoudit příslušná etická komise. Etické komise se staly klíčovými orgány při posuzování a povolování lékařského výzkumu na lidech.

V biomedicínském výzkumu jde i o ochranu pokusných zvířat. V ČR platí pro výzkum na zvířatech Zákon na ochranu zvířat proti týrání č. 246/1992 Sb a vyhláška č. 207/2004 o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat ve znění pozděj-

ších předpisů. Pokusy na zvířatech smí být prováděny pouze v akreditovaných zařízeních, jen z důvodů a za podmínek uvedených v zákoně, pouze osobami odborně způsobilými a pod dozorem. Každý experiment na zvířatech musí mít vypracovaný projekt, který musí schválit odborná komise a povolit vyšší orgány. Humánní zásady výzkumu na zvířatech vycházejí z principů tří „R“ (Replacement, Reduction, Refinement). V praxi to znamená minimalizovat používání zvířat. Nicméně někdy se použití pokusných zvířat nelze vyhnout. Potom je kladen důraz na to, aby pokusy nezpůsobovaly bolest nebo utrpení. Pokud jde o výzkum bolesti nebo stresu, pak je vždy požadováno, aby míra jeho prospěchu pro poznání a pro zdraví byla co největší a aby vědecká úroveň projektu a očekávané výsledky byly publikovatelné v kvalitním vědeckém časopise.

Latentní nesprávné uplatňování vědy v současnosti

V předcházející části jsem uváděl příklady zřejmého neetického jednání v lékařském výzkumu a opatření, která tomu mají zabránit. V této části bych se pokusil upozornit na latentní nesprávné uplatňování vědy v současnosti, které si většinou lidé neuvědomují.

Věda je velmi důležitý způsob poznání, podle mého názoru však má své meze. Pokud se týká poznání života, věda (jako přírodověda) poznává vlastně pouze vnější projevy života – v biologické oblasti např. dýchání, růst, rozmnožování, chování. Nepoznává adekvátně vnitřní projevy života – v duchu (ve vědomí). Psychologie, EEG, moderní zobrazovací metody (fMR, PET) apod. registrují vlastně pouze vnější projevy toho, co se odehrává v duchu.

Mnohé z toho, co člověk vnímá v duchu, je omezeno na jeho osobu, nemusí být adekvátně popsitelné slovy, obrazem nebo jinak a není experimentálně vyvolatelné ani delegovatelné na jinou osobu. Patří sem např. pocit vlastního bytí, osobní vztahy, mnohé myšlenky, představy, inspirace. Věda např. nepoznává lásku tak, jak je někým prožívána, ale jen projevy tohoto druhu prožívání. Věda nemůže adekvátně poznat, dokázat ani vyvrátit mnohé jevy, které patří do oblasti spirituální nebo metafyzické. Jako příklad je možné uvést marné pokusy vědecky vyvrátit nebo naopak dokázat existenci božské bytosti.

Vědecký ateismus vychází z mylného přesvědčení, že existence božské bytosti (dále Boha) byla vyvrácena vědou. Věřící například, že věda dokázala samovolný původ života z neživé hmoty. To je však jen netestovatelná hypotéza, jak uznal samotný tvůrce kritéria testovatelnosti (jako základního atributu přírodovědy) slavný filozof vědy Karl Popper. Neznáme totiž přesně fyzikální a chemické podmínky, za nichž biologický život vznikl a i kdybychom je znali, neměli bychom k dispozici milióny let, po kterých se tyto podmínky možná musely uplatňovat, než se objevil biologický život. Poctivá vědecká odpověď by měla spíš znít: „Nevíme a ani nemůžeme zjistit, jak vzniknul biologický život na zemi.“ Autorita vědy by tak nebyla zneužívána.

Dalším příkladem je tendenční zneužívání poznatků evoluce jako důkazu neexistence Boha například v knize Richarda Dawkinse Boží blud. Na rozdíl mezi evolucí jako faktem a ‚evolucionismem‘ jako metafyzickým světonázorem s vědeckým jazykem upozorňuje ve své knize „The Evolution-Creation Struggle“ filozof vědy prof. M. Ruse. Tato kniha byla recenzovaná v časopise Nature pod příznačným názvem „Světské náboženství – když se z vědy stane náboženství“ (viz Nature 437: 815-816, 2005).

Opakem je snaha využít autoritu vědy pro důkaz existence Boha - nazval bych ji vědecký teismus. Například texty typu „kdyby byla Země jen o 5 % blíže Slunci, stihl by ji už dávno osud planety Venuše s vyprahlými pouštěmi, ale kdyby byla jen o jediné procento dále od Slunce, oceány by byly už dávno zamrzlé. Kdyby nebyla zemská osa nakloněna, výpary oceánů by se nezadržitelně pohybovaly na sever a jih a vytvořily nesmírné plochy ledu“ jsou uváděny jako doklady existence Boha. Proti tomu lze uvést argument, že po výhře v loterii bychom také mohli považovat souhru náhod, které nás vedly k výhře, jako nadpřirozenou. Podobně jako se marxističtí ateisté zaštitili pojmem „vědecký“, tak i američtí kreacionisté se snaží zvýšit svou důvěryhodnost pojmem „vědecký kreacionismus“.

Podle mého názoru jsou snahy vědecky vyvrátit nebo dokázat existenci Boha stejně marné a pošetilé jako snahy sestrojít perpetuum mobile. Autorita vědy by neměla být takto zneužívána.

Podle prof. Ruse je konflikt mezi evolucionisty a kreacionisty spíš konfliktem mezi náboženstvím a náboženstvím a analýzu tohoto konfliktu končí výzvou: „Všichni, kdo milujeme vědu, bychom měli rozpoznat metafyzickou povahu evolucionismu. Měli bychom odmítat zneužívání vědy pro náboženské, ideologické nebo politické účely.“

Vědci by si měli být vědomi mezí své profese a neměli by trpět projevy nadměrného nereálného očekávání od vědy (projevy scientismu). Zbožnění vědy ji dokonce může jen diskreditovat. Na druhé straně laici by si měli být vědomi nebezpečí a pošetilsti znevažování vědy – antiscientismu. Lidstvo nakonec úspěšně prolupuje mezi Skylly scientismu a Charybdou antiscientismu, otázka je jen kolik lidí na to přitom doplatí.

Takže je to nakonec i etický problém.

Některé specifické etické problémy biomedicínského výzkumu v současnosti

Jsou to především etické problémy výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a klonování.

Klonování lidských bytostí je v ČR zakázáno zákonem č. 97/2001 Sb, který nazývá na Dodatkový protokol k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny o zákazu klonování lidských bytostí Rady Evropy z r. 1998.

Názory i praxe v používání lidských embryonálních kmenových buněk při výzkumu jsou značně protichůdné, geograficky rozdílné a proměňují se v čase (např. rozdíly v podpoře tohoto výzkumu v USA za prezidenta Obamu a Bushe). Podrobnější informace k nedávnému vývoji v této oblasti jsou ve Wikipedii.

Správná vědecká praxe

Posledních asi deset let je vyvíjena snaha kodifikovat etické zásady ve vědě a výzkumu při formulaci směrnic správné vědecké praxe. Zatím jsou takové směrnice vypracovávány v jednotlivých vědeckých institucích. Jde např. o kontrolu vymyšlení nebo úpravy výsledků, konfliktu zájmu, plagiátorství, neoprávněné spoluautorství.

Tab. 1.: Nacistické experimenty na lidech – některé příklady

	Podrobnosti	Koncentrační tábor
Experimenty na dvojčatech (J. Mengele)	Sešívání dvojčat dohromady. Injekce chemikálií do očí dvojčat, aby zjistil, zda je tím možné změnit barvu očí	Osvětim
Podchlazování	Vězni museli být po dlouhou dobu v ledové vodě nebo nazi venku při mrazu. Cílem těchto experimentů bylo zjistit, jak dlouho to člověk může vydržet a vyzkoušet metody opětovného ohřátí lidského těla.	Dachau
Sulfonamidové experimenty	Věznům byla způsobována zranění, ta infikována např. streptokoky nebo původci gangrény. Infekce byla zhoršována vtíráním hoblin, zeminy, skla do rány a podvazy cév nad nebo pod ránou. Cílem bylo simulovat válečná zranění a jejich léčbu (sulfonamidy).	Ravensbrück
Podtlakové experimenty	Vězni byli dáváni do podtlakových komor simulujících tlak vzduchu až do výše 20 km. Ze 200 probandů 80 zemřelo při experimentech, zbytek byl pak popraven.	Dachau
Sterilizační experimenty	Intravenózní injekce některých chemikálií byly sice účinné, ale způsobovaly např. rakovinu dělohy. Nejoblíbenější metodou sterilizace se stalo rtg ozařování, které však někdy způsobovalo radiační popáleniny.	Osvětim, Ravensbrück

Seznam literatury je v redakci

Zpráva o Studentské vědecké konferenci 2011

Dne 11. května 2011 se uskutečnila na 3. LF UK Studentská vědecká konference. V letošním roce k soutěži pregraduálních studentů přibyla i soutěž studentů postgraduálních.

Sekce pregraduálních studentů byla dále rozdělena na část klinickou a část teoretickou. Bohužel opakovaně dochází k nepoměru mezi počtem prací soutěžících v jednotlivých sekcích. Zatímco v klinické sekci soutěžilo pouze 6 prací, v teoretické sekci to bylo 12 prací a v nově zařazené postgraduální sekci rovněž 12 prací. Tento nepoměr mezi klinickými a teoretickými pracemi by mohl být výzvou pro klinická pracoviště do budoucna.

V jednotlivých sekcích soutěžili:

KLINICKÁ SEKCE

1. MECHANISMUS VZNIKU HYPOTENZE PO I.V. PODÁNÍ PARACETAMOLU KRITICKY NEMOCNÝM

Adéla Krajčová, Vojtěch Matoušek

Školitel: MUDr. František Duška, Ph.D., Klinika anesteziologie a resuscitace FNKV

2. EFFECT OF INTRAVENOUS THROMBOLYSIS IN 43 PATIENTS WITH ISCHAEMIC STROKE
Hannah Lawan

Consultant: prof. Pavel Kalvach, M.D., CSc., Department of neurology FNKV

3. VLIV PERKUTÁNNĚ IMPLANTOVANÉ AORTÁLNÍ CHLOPNĚ SYSTÉMEM COREVALVE NA FUNKCI PŘEVODNÍHO SYSTÉMU SRDCE

Hynek Bartoš

Školitel: as. MUDr. Petr Toušek Ph.D., III. interní-kardiologická klinika FNKV

4. AKUTNÍ INTOXIKACE JAKO DŮVOD K NEODKLADNÉ HOSPITALIZACI

Monika Větrovská, Jan Michálek

Školitel: doc. MUDr. Pavel Těšínský, FNKV, II. interní klinika FNKV

5. ROČNÍ EPIDEMIOLOGICKÁ SURVEILLANCE NOZOKOMIÁLNÍCH INFEKČÍ U NOVOROZENCŮ S VELMI A EXTRÉMNĚ NÍZKOU PORODNÍ HMOTNOSTÍ

Vojtěch Fiala

Školitel: MUDr. Jan Smíšek, Oddělení neonatologie s JIRP, Gynekologicko–porodnická klinika 1. LF UK a VFN

6. ZDRAVOTNÍ PÉČE O BEZDOMOVCE – INFORMOVANOST LÉKAŘŮ A VÝSTUPY Z PRAXE

Andrea Pekárková

Školitelé: PhDr. Eva Křížová, Ph.D.; Philip Reid, M.D.

TEORETICKÁ SEKCE

1. CO SE NAUČILA MODERNÍ FARMAKOLOGIE OD INKŮ

Jan Sivák, Lenka Jakubčíková

Školitel: MUDr. Jiří Slíva, Ph.D., Ústav farmakologie 3. LF UK

2. FREKVENCE MUTACÍ V HFE GENU U PACIENTŮ SE ZVÝŠENÝMI HLADINAMI PARAMETRŮ ŽELEZA

Ondřej Sglunda

Školitel: RNDr. Kamila Balušíková, Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK

3. SROVNÁNÍ VLIVU KLASICKÝCH A NOVÝCH TAXANŮ NA INDUKCI APOPTÓZY U RŮZNÝCH TYPŮ NÁDOROVÝCH BUNĚK

Marie Drösslerová

Školitel: prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK

4. POHLAVNÉ ROZDIELY V TERMICKEJ PREFERENCII U LABORATÓRNEHO POTKANA

Jakub Žiak

Školitel: doc. MUDr. Miloslav Franěk, Ph.D., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK

5. VLIV PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK NA VÝVOJ PLODU

Barbora Moosová, Eva Vydrová

Školitel: MUDr. Eva Maňáková, Ph.D., Ústav histologie a embryologie 3. LF UK

6. VLIV METAMFETAMINU NA SOCIÁLNÍ HRU LABORATORNÍHO POTKANA

Jan Grygar, Markéta Pekárková

Školitelé: *Mgr. Lenka Hrubá, Ph.D., MUDr. Barbora Schutová, Ph.D., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

7. THYROXINEM INDUKOVANÝ OXIDAČNÍ STRES

Kristýna Minářová, Ivana Formánková, Josef Kroupa, Patrik Maďa

Školitel: *doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

8. VLIV PREVENTIVNÍ APLIKACE MELATONINU NA ZMĚNU DENSITY TRNŮ PYRAMIDOVÝCH BUNĚK HIPPOCAMPU VYVOLANOU FLUROTHYLOVÝM ZÁCHVATEM

Patrik Maďa

Školitel: *doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

9. ANATOMICKÉ VARIACE TEPENNÝCH STRUKTUR HORNÍ KONČETINY

Helena Menšíková

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

10. BEZEJMENNÁ POVRCHOVÁ VARIACE TEPEN HRĚBETU RUKY

Jakub Miletín

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

11. KLINICKÁ ANATOMIE CANALIS FIBULARIS

Anne Le Roy

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

12. VYBRANÁ TÉMATA LIDSKÉ ANATOMIE KRESBOU

Petra Šabatová

Školitel: *doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK*

POSTGRADUÁLNÍ SEKCE

1. MECHANISMY BUNĚČNÉ SMRTI PANKREATICKÝCH BETA BUNĚK VYVOLANÉ PŮSOBENÍM NASYČENÝCH MASTNÝCH KYSELIN A JEJÍ INHIBICE PŮSOBENÍM NENASYČENÝCH MASTNÝCH KYSELIN

MUDr. Vlasta Němcová

Školitel: *prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK*

2. PŘEDNÍ PŘÍTOKY DOLNÍ DUTÉ ŽÍLY: ANATOMICKÝ PŘÍSPĚVEK K PARAAORTÁLNÍ LYMFADENEKTOMII
MUDr. Radovan Turyna
Školitel: doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK
3. VÝZNAM PŘEDCHOZÍHO NAUČENÍ SE V TESTOVÁNÍ MOTORIKY POTKANŮ
MUDr. Kateryna Deykun
Školitel: doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie, 3. LF UK v Praze
4. BEHAVIORÁLNÍ ZMĚNY V RANÉ FÁZI EXPERIMENTÁLNÍHO AUTOIMUNITNÍHO ZÁNĚTU
PharmDr. Martina Škurlová
Školitel: doc. Ing. Jana Jurčovičová, CSc., ÚNPKF, 3. LF UK v Praze
5. THE ROLE OF AIB1 IN HUMAN BREAST CANCER
MUDr. Ondřej Gojiš
Consultants: prof. Václav Mandys, M.D., CSc., Department of Gynaecology and Department of Pathology 3rd FoM CU, prof. Carlo Palmieri, M.D., Department of Medical Oncology, Imperial College London, UK
6. EXPRESNÍ PROFIL GENŮ ABC TRANSPORTÉRŮ U KARCINOMU KOLOREKTA
Ing. Ivona Hlavatá
Školitel: RNDr. Pavel Souček, CSc., Laboratoře toxikogenomiky, Státní zdravotní ústav Praha, 3. LF UK v Praze
7. PLACENTÁRNĚ SPECIFICKÉ mikroRNA V MATEŘSKÉ CÍRKULACI – VÝZNAM A VYUŽITÍ PRO DIAGNOSTIKU A PREDIKCI TĚHOTENSKÝCH KOMPLIKACÍ SOUVISEJÍCÍCH S PLACENTÁRNÍ DYSFUNKCÍ
Mgr. Kateřina Kotlabová
Školitel: doc. RNDr. Ilona Hromadníková, Ph.D., Gynekologicko-porodnická klinika FNKV a 3. LF UK v Praze, Oddělení molekulární biologie a patologie buňky
8. HLADINY SÉROVÝCH PROTILÁTEK PROTI UROGENITÁLNÍM INFEKČNÍM AGENS U PACIENTŮ S KARCINOMEM A S BENIGNÍ HYPERPLÁZIÍ PROSTATY
MUDr. Jan Hrbáček
Školitelé: doc. MUDr. Michael Urban, doc. MUDr. Jiří Heráček, Ph.D. (Urologická klinika 3. LF UK a FNKV), MUDr. Václav Eis (Ústav patologie 3. LF UK a FNKV), RNDr. Eva Hamšíková, RNDr. Ruth Tachezy, Ph.D. (Ústav hematologie a krevní transfúze, Praha), Ing. Marek Brabec, Ph.D. (Státní zdravotní ústav, Praha)

9. KVANTITATIVNÍ TEST VE SCREENINGU KOLOREKTÁLNÍHO KARCINOMU – ŠANCE K PRO-
LOMENÍ NÍZKÉ COMPLIANCE POPULACE

MUDr. Jaroslava Kovářová

Školitel: doc. MUDr. Alexandr Martin Čelko, CSc., Ústav epidemiologie 3. LF UK

10. VYUŽITÍ KVANTITATIVNÍCH MR METOD U AMYOTROFICKÉ LATERÁLNÍ SKLERÓZY
MUDr. Jiří Keller

*Školitelé: prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc., Neurologická klinika 3. LF UK
a FNKV, prof. MUDr. Josef Vymazal, DrSc., Radiodiagnostické oddělení, Nemoc-
nice Na Homolce*

11. ZLOMENINY LOPATKY – OPERAČNÍ LÉČBA

MUDr. Michal Tuček

*Školitelé: prof. MUDr. Jan Bartoníček, DrSc., Oddělení ortopedie, traumatologie
a rekonstrukční chirurgie, ÚVN Praha, MUDr. Vladimír Frič, CSc., Ortopedicko-
traumatologická klinika FNKV a 3. LF UK*

12. VYMEZENÍ END-TO-SIDE ANASTOMÓZY VE VZTAHU K OSTATNÍM NEUROTIZAČNÍM
TECHNIKÁM PŘI REKONSTRUKCI PLEXUS BRACHIALIS A VLIV LOKÁLNĚ APLIKOVANÉ-
HO VEGF NA REGENERACI PERIFERNÍHO NERVU

MUDr. Radek Kaiser

*Školitel: prof. MUDr. Pavel Haninec, CSc., Neurochirurgická klinika 3. LF UK
a FNKV v Praze*

Vystoupení studentů tentokrát hodnotily tři pětičlenné komise s přiměřeným za-
stoupením reprezentantů z různých klinik a ústavů:

KLINICKÁ KOMISE

Předseda komise: doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.

Členové komise: doc. MUDr. Milan Kment, CSc., doc. MUDr. Ivan Rychlík, CSc.,
doc. MUDr. Pavel Kraml, Ph.D., MUDr. David Marx, Ph.D. (posléze zastoupený
MUDr. Janem Trnkou, Ph.D.)

TEORETICKÁ KOMISE

Předseda komise doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.

Členové komise: prof. MUDr. Josef Stingl, CSc., prof. MUDr. Václav Mandys, CSc.,
prof. RNDr. Eva Samcová, CSc., prof. MUDr. Miloslav Kršiak, DrSc.

POSTGRADUÁLNÍ KOMISE

Předseda komise prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D.

Členové komise: prof. MUDr. Radana Königová, CSc., prof. Pavel Kalvach, CSc., prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc.

Prezentující studenti byli hodnoceni podle předem definovaných kritérií body 1–10, kde 1 je nejhorší a 10 nejlepší ohodnocení. Maximální počet bodů od jednoho hodnotitele byl 30. Body všech členů komise pak byly sečteny a na základě dosaženého bodového ohodnocení bylo stanoveno pořadí pro každou sekci zvlášť.

V klinické sekci se na prvních třech místech umístili:

1. **Hynek Bartoš**, (školitel: Petr Toušek) – **131 bodů**
„Vliv perkutánně implantované aortální chlopně systémem corevalve na funkci převodního systému srdce“
2. **Adéla Krajčová, Vojtěch Matoušek** (školitel: František Duška) – **119 bodů**
„Mechanismus vzniku hypotenze pro i.v. podání paracetamolu kriticky nemocným“
3. **Vojtěch Fiala** (školitel: Jan Smíšek) – **114 bodů**
„Roční epidemiologická surveillance nozokomiálních infekcí u novorozenců s velmi a extrémně nízkou porodní hmotností“

V preklinické sekci se na prvních třech místech umístili:

1. **Ondřej Sglunda** (školitelka: Kamila Balušíková) – **132 bodů**
„Frekvence mutací v HFE genu u pacientů se zvýšenými hladinami parametrů železa“
2. **Jakub Miletín** (školitel: David Kachlák) – **130 bodů**
„Bezejmenná povrchová variace tepen hřbetu ruky“
3. **Marie Drösslerová** (školitel: Jan Kovář) – **118 bodů**
„Srovnání klasických a nových taxanů na indukci apoptózy u různých typů nádorových buněk“

V postgraduální sekci se na prvních třech místech umístili:

1. **MUDr. Jiří Keller** (školitel: Pavel Kalvach) – **137 bodů**
„Využití kvantitativních MR metod u amyotrofické laterální sklerózy“
2. **MUDr. Jan Hrbáček** (školitelé: Michael Urban, Jiří Heráček) – **129 bodů**
„Hladiny sérových protilátek proti urogenitálním infekčním agens u pacientů s karcinomem a s benigní hyperplázií prostaty“

3. **MUDr. Radek Kaiser** (školitel: Pavel Haninec) – **116 bodů**
„Vymezení end-to-side anastomózy ve vztahu k ostatním neurotizačním technikám při rekonstrukci plexus brachialis a vliv lokálně aplikovaného VEGF na regeneraci periferního nervu“

Vítězové byli odměněni nejen zápočtem, ale i šekem v hodnotě od pěti do patnácti tisíc Kč. Postupují rovněž do celostátního kola SVK i do soutěže o Cenu za lékařství pořádanou společností Pierre Fabre Médicament s. r. o. a Francouzským velvyslanectvím v ČR.

ABSTRAKTA VÍTĚZNÝCH PRACÍ

Klinická sekce

VLIV PERKUTÁNNĚ IMPLANTOVANÉ AORTÁLNÍ CHLOPNĚ SYSTÉMEM COREVALVE NA FUNKCI PŘEVODNÍHO SYSTÉMU SRDCE

Hynek Bartoš

Školitel: MUDr. Petr Toušek Ph.D., III. interní-kardiologická klinika 3. LF UK a FNKV

Úvod: Perkutánní implantace aortální chlopně (TAVI) systémem Corevalve může způsobit poruchy převodního systému s nutností implantace trvalého kardiostimulátoru.

Cíl: Cílem naší práce bylo podrobně monitorovat změny převodního systému na EKG před a po výkonu a pokusit se určit faktory predikující nutnost implantace trvalé kardiostimulace po TAVI.

Metodika a výsledky: Do studie bylo zařazeno 37 pacientů (průměrného věku 81,1±6,0), kteří podstoupili v období duben 2009 až listopad 2010 TAVI pro významnou symptomatickou aortální stenózu. U všech pacientů jsme podrobně analyzovali EKG před výkonem a 48 hodin po výkonu. Dále byl posouzen vliv hloubky implantace aortální chlopně do výtokového traktu levé komory, šíře mezikomorového septa a poměr velikost chlopně/anulus na vznik poruchy vedení převodního systému. Před intervencí mělo sinusový rytmus 27 pacientů, fibrilaci síní 7 pacientů a trvalý kardiostimulátor 3 pacienti. Po výkonu se nevyskytla ani jedna nově vzniklá fibrilace síní. Průměrná délka intervalu PQ před výkonem byla 191,1±38,1 a po výkonu 217,1±49,8 (p =0,02). Po TAVI došlo také k statisticky významnému prodloužení intervalu QRS oproti EKG před výkonem (106,7± 21,2 vs 129,0± 28,6;

$p < 0,001$). Nový AV blok II. stupně vznikl u 1 pacienta a u 5 pacientů vznikl po TAVI AV blok III. stupně. Bylo implantováno 10 nových trvalých kardiostimulátorů (6 z důvodu AV bloku vyššího stupně, 1 z důvodu trifascikulární blokády a 3 z důvodu sick sinus syndromu). Byl pozorován trend k vyššímu počtu implantací trvalého kardiostimulátoru u pacientů s mezikomorovým septem nad 14mm a hloubkou implantace prstence chlopně více než 6mm do výtokového traktu levé komory.

Teoretická sekce

FREKVENCE MUTACÍ V HFE GENU U PACIENTŮ SE ZVÝŠENÝMI HLADINAMI PARAMETRŮ ŽELEZA

Ondřej Sglunda

Školitel: RNDr. Kamila Balušíková, Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie
3. LF UK - oddělení buněčné a molekulární biologie

Úvod: Hemochromatóza I. typu je autozomálně recesivní dědičné onemocnění charakterizované zvýšenou retencí železa v organismu. Příčinou tohoto onemocnění je mutace nacházející se v genu HFE. Wild-type HFE protein se podílí na regulaci exprese hepcidinu, který je v současnosti považován za klíčový protein regulace metabolismu železa. Ačkoliv bylo nalezeno mnoho mutací vedoucích k hemochromatóze I. typu, zásadní roli mají především mutace C282Y, H63D a S65C. HFE protein obsahující některou ze zmíněných mutací není schopen správně vykonávat svou intracelulární funkci. Deregulace exprese hepcidinu prostřednictvím nefunkčního proteinu HFE tak může vést ke zvýšené absorpci železa v gastrointestinálním traktu a jeho následnému ukládání v organismu.

Cíl: Vyšetřit a stanovit prevalenci mutací v HFE genu u pacientů s problémovým metabolismem železa. Následně provést korelaci jednotlivých genotypů v homozygotní i heterozygotní variantě s hladinou sérového hepcidinu.

Metodika: Vzorky byly získány za účelem genotypizace HFE genu především z II. interní kliniky FNKV od pacientů s klinickým podezřením na hemochromatózu. Pacientům byla odebírána krev pro izolaci séra a DNA. Při analýze byly použity komerční kity pro izolaci DNA (QiaAmp DNA Mini Kit, Qiagen) a stanovení hladiny sérového hepcidinu (ELISA kit, DRG International Inc.). Izolovaná DNA byla použita při PCR a následné RFLP analýze. Výsledky genotypizace byly vyhodnocovány na 3% agaróзовém gelu. Součástí studie bylo ověření genotypu u vzorků, jež byly součástí mezinárodního testu kvality laboratoří (EMQN).

Výsledky: Z 99 získaných vzorků bylo diagnostikováno 6 homozygotních pacientů (3 x C282Y, 3 x H63D). Celkem 55 pacientů bylo diagnostikováno jako heterozygoti pro některou z testovaných mutací (15 x C282Y, 38 x H63D, 2 x S65C). Hladina sérového hepcidinu byla statisticky nesignifikantně snížena u pacientů nesoucích alespoň jednu mutovanou alelu HFE genu ve srovnání s wild-type pacienty. V rámci mezinárodního atestu kvality jsme testovali 3 vzorky s neznámým genotypem. Naše výsledky jednotlivých genotypů byly zcela ve shodě s výsledky zveřejněnými mezinárodní organizací EMQN.

Závěr: Prevalence heterozygotů u vzorku populace s problémovým metabolismem železa je na základě našich výsledků významně zvýšena ve srovnání s normální populací. Vzhledem k tomu, že nebyla prokázána statisticky významná souvislost mezi mutací v HFE genu a expresí sérového hepcidinu, je třeba zvážit možnost přítomnosti dalších mechanismů podílejících se na rozvoji hemochromatózy I. typu. Ve srovnání s normální populací jsme u pacientů se zvýšenými hodnotami parametrů železa zaznamenali především vyšší výskyt heterozygotů. Protože je hemochromatóza I. typu onemocnění autozomálně recesivní, předpokládáme, že se u daných pacientů vyskytuje další (minoritní) mutace, jež nebyla v rámci naší analýzy testována. Dále by bylo vhodné prozkoumat genovou vazbu mezi genem HFE a jinými geny podílejícími se na regulaci metabolismu železa, což by rovněž mohlo vysvětlit zvýšenou prevalenci heterozygotů pro mutaci v HFE genu.

Postgraduální sekce

VYUŽITÍ KVANTITATIVNÍCH MR METOD U AMYOTROFICKÉ LATERÁLNÍ SKLERÓZY

MUDr. Jiří Keller

Školitelé: prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc., Neurologická klinika 3. LF UK a FNKV, prof. MUDr. Josef Vymazal, DrSc., Radiodiagnostické oddělení, Nemocnice Na Homolce

Úvod: Amyotrofická laterální skleróza (ALS) je závažné neurodegenerativní onemocnění postihující oba motoneurony, které je často doprovázeno kognitivním deficitem – symptomatologií frontotemporální lobární degenerace (FTLD). Většina dosavadních studií se zaměřovala spíše kvalitativně či semi-kvantitativně na „typické změny u ALS“, jako je například T2 hyperintenzita v zadním raménku capsula interna. Pro kvantitativní hodnocení postižení mikrostruktury mozkové tkáně

u ALS jsme vybrali měření T2 relaxační rychlosti (T2 relaxometrie) a difuzí váženého zobrazení, pro hodnocení makroskopické atrofie pak automatickou voxel based morfometrii (VBM).

Cíl: Cílem práce bylo ověřit možný přínos moderních kvantitativních MR metod – VBM, T2-relaxometrie, průměrné difuzivity (MD) a zejména frakční anizotropie (FA) – pro diagnostiku amyotrofické laterální sklerózy (ALS).

Pacienti a metodika: Do studie jsme zařadili 33 pacientů s jistou diagnózou ALS a 30 věkem a pohlavím odpovídajících zdravých dobrovolníků. Mimo konvenčních diagnostických sekvencí bylo na 1.5 T MR přístroji (Siemens Symphony, Erlangen) provedeno 3D T1-vážené měření a T2 relaxometrie v jednom řezu v úrovni bazálních ganglií. Podskupina 12 pacientů a 12 odpovídajících kontrol dále podstoupila difuzí vážené zobrazení (DWI). Tíže onemocnění byla hodnocena pomocí ALS Functional Rating Scale (ALS-FRS).

Výsledky: U nemocných s ALS dochází ke snížení T2 relaxační rychlosti (R2) ve frontální bílé hmotě (FWM) (oboustranně $p < 0,005$) a v caput nuclei caudati vlevo ($p < 0,005$). VBM analýza odhalila atrofii v corona radiata u pacientů s ALS ve srovnání se zdravými ($p < 0,05$ cluster-level corrected) a korelaci míry této atrofie ($p < 0,01$, cluster-level corrected) s ALS-FRS. V oblasti hyperintenzity zadního raménka se nepotvrdil rozdíl mezi pacienty a kontrolami pomocí žádné z použitých kvantitativních metod (FA, MD, R2, PD). Ačkoliv se pomocí manuální segmentace nepodařilo prokázat změny difuzního tenzoru v oblasti corona radiata, metoda tract based spatial statistics (TBSS) pokles FA potvrdila nejen oboustranně v corona radiata, ale též v corpus callosum ($P < 0,05$ corrected).

Závěry: Snížení R2 v levém caput nuclei caudati a v bílé hmotě frontálních laloků by mohlo pomoci při diagnostice ALS. Kromě toho diskvalifikuje tyto oblasti pro použití jako vnitřní reference ve studiích ALS pacientů. Kvantitativně se signál v hyperintenzní části zadního raménka capsula interna neliší u pacientů a kontrol a tudíž nemůže být použit jako spolehlivé diagnostické vodítko. Pro hodnocení FA v pyramidové dráze je TBSS výrazně citlivější metodou než manuální segmentace.

O TEMPORA O MORES

KORUPCE –
– PROBLÉM POLITICKÝ
I FILOZOFICKÝ

Marek Vácha

Zprávy z hořícího cirkusu

Naše politická kultura se od té v cizině neliší ani tak tím, že by politici u nás lhali, ale jinde ne, jako spíše tím, že lež se v naší zemi již jaksí institucionalizovala. Český politik dnes večer v televizi řekne cokoli a zítra ráno se za cokoli omluví – a tím považuje věc za vyřízenou. Lež se stala v politice jednou z možných herních variant.

Veřejní činitelé jsou – ať je jim to vhod, či nevhod, ať chtějí, či nikoli – určitým paradigmatem pro zbytek společnosti. Z etiky známe velmi dobře vztah mezi svědomím a étosem. Na jedné straně je to mé svědomí, které nějak ovlivňuje zbytek společnosti. Studentům připomínám, že pokud budou mluvit pravdu, nebudou při písemkách opisovat či se budou k sobě chovat laskavě, bude to okolím vnímáno jako určitý vzkaz. Jestliže budou jednat opačně, bude to pro kolemstojící rovněž důvod k zamyšlení.

Naopak to ale platí také. Nežiji ve vakuu, jsem občanem tohoto státu, denně se setkávám s kolegy a dívám se, jak lidé okolo řeší či neřeší situace a do jaké míry jejich slova líčují s jejich skutky. Společnost tedy ovlivňuje svědomí jednotlivého člověka, a naopak zase svědomí člověka ovlivňuje étos celé společnosti. Lidé v hledáčku kamer mají tu smůlu, že jsou na očích, že slouží ostatním jako vzor. Mimochoodem, některé státy toho cíleně využívají, konkrétně různé středoamerické telenovely sloužily svého času i k tomu, aby diváky jen tak mezi řádky naučily umývat si ruce před jídlem a čistit si zuby jak to dělali televizní hrdinové.

Pokud se lež usídlila v arzenálu zbraní našich představitelů a pokud denně z televize vnímáme, že při různých politických pŕtkách je možné použít pravdu, když se to právě hodí, anebo lež, jestliže se hodí více, vzkaz divákům je zřejmý. Pravda a lež jsou slova, nic víc a nic míň, pouhý vítr slov, která si člověk může jako žonglovací balonky přehazovat z jedné ruky do druhé, jak mu to zrovna vyhovuje.

Důsledky jsou zřejmé: diváci se z těchto lekcí naučí, že pokud někdo něco řekne, nemusíme to brát vážně. V jedné historce začne cirkus hořet právě ve chvíli, kdy se účinkující připravují na vystoupení. Klaun, již nalíčený, běží do vesnice, aby sehnal pomoc, spíná ruce a lidé se velmi dobře baví tím, jak svůj výstup přesvědčivě hraje. Tleskají a házejí nešťastníkovi mince. Než se vše vysvětlí, cirkus lehne popelem. Politik dneška a klaun z příběhu mají mnoho společného. Oba jsou herci. Od jednoho ani od druhého se z různých důvodů neočekává, že budou mluvit pravdu, že budou mít vizi a že dohlédnou dále než za konec představení. Ten i onen mají být zábavní, oceňují se bonmoty, vzhled a vystupování. Problémy nastanou v okamžiku, kdy v cirkusu začne skutečně hořet, neboť diváci mají své zkušenosti a spoustu dobrých důvodů, proč jednomu ani druhému nevěřit.

Druhý problém je ovlivnění svědomí občanů.

Jestliže veřejní činitelé mohou ve svém pracovním dni beztrestně lhát, proč bychom nemohli i my? Debaty na televizních obrazovkách se tak logicky stávají vzorem debatám mimo ně a já se moc bojím, že se z obrazovek přelijí do nitra domovů. Nebo jsme opravdu neproblematickou společností moudrých, kompetentních a vyzrálých občanů, kteří se nenechají nikdy a v žádném případě ovlivnit a efekt tenovel nám opravdu a dozajista nehrozí?

Hospodářské noviny 27. 5. 2011

Proč je v české politice korupce?

Pod tímto názvem uspořádal 26. dubna besedu přípravný výbor think-tanku CESTA (Centra pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii). Pozváni byli filozof Václav Bělohradský, sociolog Pavol Frič, zakladatel Nadačního fondu proti korupci Karel Janeček, ředitel Transparency International David Ondráčka a reportér ČT Marek Wollner. Moderoval politolog Jiří Pehe.

Z více než dvouhodinové debaty jsme zaznamenali několik zásadních myšlenek – záměrně jsme přitom vynechali vystoupení Václava Bělohradského, protože ten toto téma obšírně rozebírá v eseji Korupce jako filozofický problém (str. 74).

Karel Janeček označil za největší problém v České republice příživnictví a jeho nejhorší formu – korupci:

Korupce je nejhorší forma krádeže, protože devastuje ekonomiku: je to pokřivení finančních toků, špatná alokace kapitálu, staví a dělají se věci, které by se neměly dělat, a nedělá se to, co by bylo dobré. Nerozumím tomu, že je u nás korupce tolerována spoustou lidí, pokládám to za jakési pomatení z totality, kdy bylo heslo „kdo neokrádá stát, okrádá rodinu“. Je úděsné, že velká část společnosti je ochotná si myslet, že ten, kdo na korupci upozorní jako pan Michálek, tak že je udavač. Je to naprosto zavádějící: u nás člověk, který na něco upozorní, riskuje, riskuje svoji práci, korupčníci ho můžou zašlapat a způsobit mu jiné problémy.

Občanská společnost by měla tlačit na některé absurdity. Například existují tři země na světě: Naurus se 7 tisíci obyvateli, Marshallovy ostrovy se 60 tisíci obyvateli a třetí země je skutečně Česká republika. Co mají tyto tři země společného? Jsou to akcie na doručitele v listinné podobě, které samozřejmě můžete používat na uplácení. Na to je dobré upozorňovat. Druhá věc - majetkové přiznání je minimálně pro veřejného činitele naprostá nutnost. A zákonem, který je naprosto klíčový a který

by mohl hodně vyřešit, je zákon The False Claims Act, který se aplikuje v USA od roku 1863: pokud tam někdo nahlásí korupci, má nárok na 15 až 30 nebo 35 procent z toho, co státu ušetřil. A úředník, který přijal úplatek, tak je odsouzen do vězení a musí zaplatit trojnásobek toho úplatku.

Marek Wollner (pouští video s Františkem Ringo Čechem, umístěné na YouTube, v němž Čech v r. 1997 hovoří o privatizaci Pražských vodáren a mj. říká: „Žádnéj parazit, já jsem nad tím přemýšlel, žádnéj parazit, člověče, nezničí svýho nositele, voni jo. Rozkradli všechno, kluci, všechno, všechno!“)

Myslím, že jsme zaspali celá devadesátá léta, první probuzení bylo v roce 1997, kdy novináři objevili tajné konto ODS. V té době jsme si uvědomili, že naši miláckové kradou – ti, s kterými jsme tak rádi ztotožňovali ve své bláznivé naivní představě, že přece po Listopadu 89 už nikdo nebude ve veřejném prostoru krást.

Jiří Pehe se odvolává na oficiální údaje:

Podle analýzy Ministerstva financí z r. 2001 byly náklady transformačního období vypočítány na zhruba 700 mld. korun i s úroky, ale evidentně do těchto ztrát nebyly započítány všechny ty budoucí figle, jako privatizace Vodovodů a kanalizací a mnoho dalších.

Pokud jde o média, zajímavé možná je, že největší počet investigativních pořadů v televizích se vyrojil okolo roku 1999/2000; dnes už je tady tuším pouze jediný – Reportéři České televize.

Pavol Frič soudí, že v ČR máme dočinení s něčím, co by se dalo nazvat systémovou korupce:

To není jen individuální korupční chování, ale v podstatě jakási neformální parazitická instituce, která působí uvnitř oficiálních formálních institucí. Instituce veřejné správy ztrácejí svoji integritu a schopnost sledovat původní poslání, a primárně sledují soukromé zájmy vlastních členů. Poznatky ze zahraničí svědčí o tom, že k systémové korupci může docházet jen tehdy, když má krytí z nejvyšších politických míst. Skutečné kořeny systémové korupce je třeba hledat v proměně politického zápasu: od druhé světové války klesá počet členů parlamentních politických stran, ideologické rozpory se ztrácejí, ale na druhé straně se astronomicky zvyšují politické výdaje. Politici proto zneužívají veřejnou moc i k vlastnímu financování.

K systémové korupci v institucích veřejné správy dochází tehdy, když korupčníci jsou odměňováni a ti, kteří respektují zákon, jsou trestáni. Korupční systém vytváří normy, které jsou silnější než psané zákony. Korupční normy říkají, že úplatek je právoplatná kořist a parazitický příjem při dodržování pravidel systémové korupce je normální. Když Václav Havel ve své esejí Moc bezmocných analyzoval socialistický mocenský systém, zdůrazňoval jeho samopohyb, nezávislý na vůli komunis-

tických funkcionářů. Říkal, že navzdory své nesmírné moci nebyli tito lidé mnohdy ničím víc než slepou funkcí zákonitostí systému. A s neformálním korupčním systémem se to má podobně. Systémová korupce představuje past, v níž jsou politici chyceni jako myši. Výměna politické garnitury k ničemu nevede, cílem je vysvobodit politiku z korupční pasti, odstranit vnitřní korupční závislost politických stran, respektive výrazně oslabit jejich institucionální hlad po černých penězích z korupčních transakcí s byznysmeny a úředníky.

Obecně je doporučována strategie malých kroků, které znevýhodňují korupční chování politiků postupným zvyšováním transparentnosti veřejné správy, zpřísněním pravidel financování politických stran, posilováním kontroly chování politiků, zlepšováním systémů detekce korupčního chování, omezováním nákladů na volební kampaně či zvyšováním postihů za korupci, a to všechno v očekávání, že se tím náklady na chod korupčního systému natolik zvýší, že přestane být pro jeho členy výhodný a bude opuštěn. Ale dosavadní zkušenosti ze zemí postkomunistického světa jednoznačně ukazují, že tato strategie protikorupčního boje evidentně selhává - hlavně proto, že protikorupční boj řídí korupčníci; když jednoho falešného hráče odhalíme, nastoupí místo něj jiný, ještě falešnější.

Mám za to, že nějaké alternativy existují, je to třeba alternativní strategie tzv. cíleného úderu na jádro korupčního systému. Tedy odstranění nezbytnosti korupčních peněz pro fungování politických stran. Financování politických stran formou daňových asignací by vytvořilo skutečnou závislost politických stran na reputaci, kterou mají vůči občanům. Pak se budou strany vzájemně hlídat, dávat si pozor, aby se nezapletly do korupčního skandálu, který by jim snížil reputaci a teda i každý měsíc přisun peněz od občanů.

Určitě máte dojem, že to je přemýšlení o nemyslitelném, možná ano, ale už jen pomýšlení, že zde nějaká alternativa je, vyvolává tlak, který lze v zápase o autentický protikorupční boj využít.

Davidu Ondráčkovi připomíná současná smršť sledování, mystifikací, dezinformací, odposlechu, blondýnek Chicago 30. let; akorát, že se nestřílí samopaly.

Mám pocit, že politika se v tomto směru úplně vymkla z kloubů, začíná ztrácet své základní cíle a smysl. Společnost je naprosto dezintegrována. Jen velmi složitě se bude dávat dohromady a nepomůžou tomu ani jiné volby, ani výměna té či oné osoby či části politické elity. Politické strany se posunuly do klientelistických firem, které hájí zájmy svých manažerů a akcionářů, schopnost zobecňovat veřejný zájem a hájit program ztratily. Dneska můžete sledovat dva trendy, jeden je jakási privatizace zdola, kupování místních stranické buňek, a je tady také privatizace shora - největší finanční hráči jsou schopni si koupit jakoukoli stranu. Propojení byznysu a politiky dosáhlo takové úrovně, o které se nám ani nezdálo.

Myslím, že tunelování veřejných rozpočtů je naprosto sofistické a domyšle-

né. Funguje to tak, že jednu díru, kterou utíkají peníze, možná dokážete zalepit, ale už se někde jinde vrtají další tři díry. A když vyřešíte jeden problém, tak vznikají problémy další. V průběhu 90. let byl možná největší korupční problém privatizace, ale dneska je prakticky všechno prodáno, pak to byly restituční, ty už taky skončily, potom nastala konsolidace kapitálového trhu, kdy se staré pohledávky řešily přes Konsolidační agenturu, a vznikaly nové problémy – veřejné zakázky, dotace. Teď přišly Evropské fondy, ale ty tady nebudou věčně. A otázka je, co bude tou největší kořistí za pět, deset let. Dávám na zvážení, jestli to nebude otázka penzijních fondů a jejich hospodaření.

Dneska je Česká republika zralá na to, aby došlo k vytvoření určité nové republiky. Neočekávám revoluci, ale myslím, že se stranický systém zásadním způsobem přeskupí, že dojde k výrazné změně ústavních pravidel a že by se měly zásadním způsobem osvobodit tzv. orgány činné v trestním řízení, tzn. policie, státní zastupitelství a soudy.

Zpracovala Fleissigová

Václav Bělohradský

Korupce jako filozofický problém

V časopise Nový prostor jsem našel tuto úvahu: „*Mně přijde, že posedlost soukromím je něco jako posedlost korupcí. Obojí je na místě, krade se hrozně a na soukromí se útočí v jednom kuse. Obojí ale zakrývá ještě podstatnější věci. S nadšením fascinovaně sledujeme politika, který ukradne milión – a nezabýváme se tím, jak nám před očima mizí peníze nebo jak se privatizují nemocnice, to není tak zábavná detektivka. Rozumujeme nad tím, aby se náhodou někdo nedostal do našeho soukromí – a zapomínáme, že naše životy za nic nestojí.*”

Slovo korupce má v sobě velký mystifikační potenciál, probouzí naivní konsensus, který se často obrací proti demokracii. Všechny totalitarismy, i ten československý, začínaly obecným pohoršením nad zkorumpovanými politickými stranami. Je to narativ – vyprávění plné dramatického napětí, v němž okrádaný lid vítězí nad nepoctivými konšely. Je v něm zakódována idea, že ne systém, ale lidé selhali; „*nic nefunguje*“, praví hospodský a často i akademický žvást, „*protože lidé všechno rozkradou, musíme je lépe střežit, převychovat, eventuálně vyměnit*“. Vláda lidí vyměněných se ale brzy začne podobat v očích voličů vládám předešlým – a slovo korupce začne znovu svolávat zástupy k boji proti lidské zkaženosti. A bude zase úspěšné, má své kořeny hluboko v křesťanském pojetí hříchu jako příčiny úpadku

lidstva. Kdo nad sebou zamává heslem boje proti korupci, snadno získá konsenzus, ale naděje, které probudí, zase rychle pohasnou. Čtu například v MfD: „...*Strana Věci veřejné (VV) působí na českém politickém trhu coby vazal soukromé bezpečnostní agentury ABL. Dosud nevídané propojení byznysu s politikou může být podle ústavních expertů důvodem pro rozpuštění takového subjektu.*“ Raketový vzestup a pád (především lokálních) stran, které vyneslo do parlamentu heslo boje s korupcí, jsou častým jevem euro-americké politiky.

28. března 2011 velvyslanec USA v Česku Norman Eisen prohlásil například v rozhovoru pro ČT24, že bude pomáhat v boji proti korupci. Hned pak ale dodal, že podporuje nabídku firmy Westinghouse na dostavbu Temelína. To, že za zájmy jedné soukromé firmy lobbuje v malém a bezvýznamném státě velvyslanec nej-mocnějšího státu na planetě, je mnohem větší problém než korupce jednotlivců.

Kudy vede legální hranice mezi lobbováním a politickým vlivem? Do jaké zájmové sféry patří dostavba Temelína, více než pětisetmiliardová investice? Je legálně prosazována v situaci, kdy je Česko (v poměru k objemu výroby) největším vývozcem energie v Evropě. Kdo na tom vydělá, podle jakého klíče a kdo všechno se o zisky z této zakázky bude dělit? Vít Klusák, autor dokumentu Vše pro dobro světa a Nošovic, připomíná, že jedno ze tří tisíc pracovních míst v automobilce Hyundai stálo asi čtyři a půl miliónu korun, tak vysoké byly investiční pobídky, které český stát nabídl té firmě. Proč to není úplatek?

Kvalita života prudce klesá ne proto, že v systému se děje, co je nelegální, ale proto, že se v něm děje, co je legální – to je opravdový problém. Heslo boj proti korupci od něj odvádí pozornost, a proto je nejnebezpečnější mystifikací současné politiky.

V obráceném světě

Ve skutečně obráceném světě je pravda jen fází lži – napsal Guy Debord ve svých úvahách o společnosti spektaklu. V globální ekonomice je odhalování korupce pravdou, která zakrývá lež o celku. Tou lží je báhorka, podle níž současná krize je důsledkem nelegálního jednání jednotlivců a skupin, ne legálního fungování systému. To, že na stavbě dálnic se někdo nelegálně obohacuje, je menší problém než moc automobilové, betonářské a naftařské lobby, která se na stavbě dálnic obohacuje legálně.

Ivo Bystřičan natočil dokument o způsobu, kterým některé velké obchodní řetězce jednají se svými zaměstnanci. Ti mají strach mluvit o své situaci, hrozil by jim „*okamžitý vyhozov a blbá práce je pro mnoho lidí lepší než být bez práce*“. Mluvit ale mají strach i ti, kdo už v hypermarketech nepracují, „*bojí se, že by se jim řetězce svými dlouhými prsty mohly pomstít... nebo že by jejich vystoupení nemuselo udělat dobrý dojem na jejich současné zaměstnavatele*“.

Novinář Petr Zídek napsal, že by bylo zapotřebí napsat dějiny strachu v letech 1939 až 1989, ale co dějiny strachu po roce 1989? Boj proti strachu nastolenému

legálními prostředky je naléhavějším problémem než korupce, strach je totiž její obecnou psychologickou podmínkou.

Pravda o korupci slouží ideologické lži, podle níž v systému obíhají dvě mince, jednou se platí v ekonomice a druhou v politice. Ve skutečnosti je mince jen jedna, má dvě strany a záleží na okolnostech, kdy padne nahoru stranou ekonomickou a kdy tou politickou. Pomocí hesla boj s korupcí ideologové globálního kapitalismu předstírají, že kapitál je (může a má být) něčím jiným než převlekem politické moci. Ne, kapitál a politická moc jsou ta samá postava ve dvou převlecích.

Podobně jsou legální a nelegální jednání v globální ekonomice dvěma stranami těže mince. To, zda v určitých situacích ta mince padne nahoru stranou legální či nelegální, závisí na investicích do právních firem, do politického lobbování a do specializovaného vědění. Někdy je výhodnější zaplatit pokutu, jindy vést soudní spor.

Legální a nelegální

Politická moc a kapitál jsou relativně oddělené jen v nejnižších poschodích, ve vyšších jsou pevně slité v jedno. Energie, doprava, infrastruktury, věda a výzkum, zbrojný a farmaceutický průmysl, bankovníctví, ekologická politika, biotechnologie – to všechno jsou slitiny kapitálu a politiky. Smlouvy o těžbě ropy jsou například v „naftařských státech“ výsledkem utajených investic do ovlivňování politiků, operací rozvědek a výhodného odprodeje zbraní, jak přesvědčivě dokazují depeše z Wikileaks. (*Už se nám podařilo infiltrovat všechna ministerstva*, sděluje například jeden naftařský koncern.)

Podobně rozdíl mezi špinavými a čistými penězi je v globální ekonomice pouhá konvence, ve svých hrách o zisk koncerny využívají peníze čisté nebo špinavé podle okolností, řídí se jen ziskem. *90 procent mahagonového dřeva vyváženého z Peru do USA se těží ilegálně, špinavé peníze se očišťovaly pomocí falešných dokladů*, dočítáme se v jiné uniklé depeši Wikileaks.

Maďarský marxista György Lukács ve své vlivné knize Dějiny a třídní vědomí vyzývá proletariát bojující za komunismus, aby šel leninskou cestou a rozdíl mezi legálními a nelegálními prostředky boje pojímal jen utilitaristicky – k dosažení revolučních cílů je dobrý ten prostředek, který je nejúčinnější. Globální hyperburžoazie se chová leninsky přesně podle jeho představ, legální a nelegální prostředky jsou pro ni rovnocenné, v boji o zisk volí ty, které jsou účinnější.

Rozdíl mezi legálním a nelegálním jednáním, mezi čistými a špinavými penězi je vykonstruované vyprávění, do jehož tvorby nadnárodní korporace investují a pak je šíří dalšími investicemi do médií, až ve společnosti převládne. Jeho „uvěřitelnost“ je přímo úměrná investicím do specializovaného vědění, mediálních kampaní a právnických kanceláří, na nichž závisí soudní rozhodnutí například o tom, že určitý výrobek ohrožuje zdraví občanů, nebo naopak je bezpečný. Oligarchové specializovaných výzkumných institutů nabízejí na trhu entity, na které se speci-

zují – nukleární fyzici lobbují za jaderné elektrárny, biotechnologové za obchodování s geneticky manipulovanými potravinami, nanotechnologové za rozsáhlé využití svých objevů v ekonomice.

Skandály jako Enron nebo Parmalat, neprůhledný vliv ratingových agentur, obrovskou informační asymetrii, která charakterizuje vztahy bank a jejich klientů, chování velkých obchodních řetězců a především nedávnou finanční krizi nelze popsat slovem korupce. To slovo normalizuje katastrofální důsledky fungování globální ekonomické moci tím, že je redukuje na problém překročení hranice mezi legálním a nelegálním, mezi špinavými a čistými penězi, tedy na problém trestání zkorumpovaných jednotlivců a skupin.

V epoše globálního kapitalismu není problémem korupce, ale mizení hranice mezi legálním a nelegálním, mezi špinavými a čistými prostředky.

Posthegemonický chaos

Označují tím výrazem konec standardní představy o legislativním procesu v demokratických společnostech, kterou můžeme, v trochu komickém zjednodušení, popsat takto: v institucionalizovaném konfliktu mezi diskurzí a symboly ve veřejném prostoru a v konfrontaci se skeptickými a kritickými instancemi ve společnosti, jako jsou umění, přírodní a společenské vědy, se ustavuje kulturní a politická hegemonie, většinový názor, který se stává programem politických stran a ty jej pak přeměňují na zákony. Slovem legitimnost označujeme soulad mezi legalitou a kulturně-politickou hegemonií ve společnosti, který odolává kritickému tlaku antagonistických nároků na hegemonii.

Posthegemonický chaos znamená, že napětí mezi legalitou a legitimností se vymlouje z rámce jakékoli politické a kulturní hegemonie v prudce rostoucím počtu sfér, jako je například manažování ekologických rizik, insider trading, autorská práva na webu, pracovní právo, globální finanční systém, tyranie specialistů, deformující dopad asymetrických informací na trhy i demokratické rozhodování, vydírání státu velkými koncerny hrozbou dislokace, skandální moc bank. V těchto sférách neustále vznikají bezprecedentní situace, které je třeba řešit ne aplikací pravidel, ale jako výjimku ze všech pravidel – to znamená svrchovaným politickým rozhodnutím a přijetím odpovědnosti.

V rozhovoru pro MfD z 23. prosince 2010 Václav Klaus odpovídá na otázku týkající se problému financování stran takto: „*Neexistuje žádné ideální, optimální vyřešení financování politiky. To je pouze sen, který prostě není možný... Politické strany musí z něčeho žít, musí si hledat své sponzory... Neumím nastavit (pravidla). Když by to někdo uměl, tak už jsme je dávno nastavili.*“

Nemožnost nastavit pravidla je obecným rysem postmoderní společnosti. Za zdánlivým utilitarismem Klausova postoje se tak skrývá klíčová otázka globálního kapitalismu: není posthegemonický chaos nevyhnutelnou historickou situací, kte-

rou je třeba vzít vážně, a ne ji popírat „sněním o nastavení pravidel“? Nežijeme už ve společnosti druhé modernity, takže snaha podřídít ji pravidlům modernity první jen prohlubuje globální krizi demokracie?

Prvním krokem k jejímu řešení je připustit, že ve stále rostoucím počtu oblastí je dnes vývoj tak prudký a rozporný, že každé nastavené pravidlo ztrácí rychle legitimitu a účinnost. Musíme vzít na sebe svrchovanou politickou odpovědnost za řešení všem pravidlům se vymykajících problematických situací, nastolených techno-ekonomickou globalizací.

Globální krizi nelze řešit „nastavením pravidel“ (jakých?), ale jen vyšší kvalitou demokratické komunikace a větší účastí veřejnosti na rozhodovacích procesech.

Vzít korupci vážně

Korupce v demokratické společnosti je spiknutím proti univerzalizmu norem, jehož cílem je nahradit univerzální normy partikulárními privilegii. Užitek pravidla je vždy podmíněný, nabízí nám budoucí výhody a závisí na našich schopnostech a historických okolnostech, zda možností – tím pravidlem otevřených – dokážeme využít. Privilegia naopak nabízejí užitek nepodmíněný, zhodnocují status quo, současnou pozici člověka v systému.

Jednoduše: zvýšit státním zaměstnancům plat plošně je privilegium, jejich užitek je nepodmíněný, získat k tomu jejich souhlas je snadné; naopak zavést pravidlo, které zvyšuje plat těm, kdo prokážou určité schopnosti, je jen podmíněným užitekem, nevíme předem, komu se podaří obstát. Z toho plyne, že pro politika je snazší získat konsenzus nabídkou privilegii než pravidel a že bez institucí, které tomu brání, se politika brzy stane trhem s privilegii spíše než trhem s pravidly.

Takové degeneraci politického systému nelze zabránit bez rozvoje občanské politické kultury, civic culture, omezující růst subkultur legitimujících trh s privilegii. Pojem civic culture je v názvu slavné knihy Almonda a Verby, která strhla v šedesátých letech pozornost na nový obor studia – vliv různých politických kultur na fungování demokracie. Typologie politických kultur je postavena na čtyřech otázkách: Jsem aktivní účastník politického systému? Angažuji se v něm institucionalizovanými způsoby? Považuji získané výhody za legitimní výsledek své angažovanosti? Mám vztah k celku systému?

Můžeme tak rozlišit například kultury partikularistické, parazitní, odcizené. Existují také politické kultury, v nichž je korupce druhem etiky, například politická kultura amorálního familismu, v níž je za etické považováno prosazovat za všech okolností partikulární zájmy pokrevních a klanových příbuzných proti univerzalistickým pravidlům trhu a státu.

Korupce ve vlastním smyslu je možná jen v prostředí, které charakterizuje hegomonie liberálnědemokratické kultury a ve kterém proto nehrát podle pravidel je výjimkou. Malá skupina hráčů se spolčuje, aby maximalizovala svůj užitek tím, že ne-

respektuje pravidla; to ale funguje jen za předpokladu, že rozhodující většina hráčů pravidla respektuje. S růstem počtu nekorektních hráčů výnosnost korupce klesá, a když nekorektně hraje většina hráčů, problém už není řešitelný policejně a soudně. Vznikla rozsáhlá subkultura tichých dohod legitimizujících překračování pravidel, italský výraz pro tuto situaci je *corruzione ambientale*, neboli korupce daná prostředím. Kdo chce v takovém prostředí přežít, musí přijmout tichou dohodu o principech, podle kterých se rozdávají privilegia.

Vzít korupci vážně znamená vzít vážně společnost posthegemonického chaosu, v níž je možné stanovit rozdíl mezi legálním a nelegálním jen ve spodních poschodích systému, ne v poschodích, kam už výtah nejede, abych připomenul slavnou scénu z dokumentu Michaela Moora *Roger a já*. V nejvyšších poschodích je problémem rozsah subkultury legitimizující směnu mezi politikou a ekonomikou na globální úrovni, kde hranice mezi legálním a nelegálním je jen nepevnou konvencí.

Programový oportunismus

Politická kultura, do níž je třeba vepsat korupci v Česku, má hluboké kořeny v dějinách národa, který se vůči státu a jeho institucím buď vymezoval, nebo si v nich budoval „paralelní síť přežití“. Ivo Možný napsal o pádu komunismu: „*Starý režim, který na dokonalost aspiroval, byl přemožen občany, kteří využívání jeho nedokonalosti přivedli téměř k dokonalosti.*“

Zobecněme vtípnou formulaci Iva Možného: v českém národě je silná subkultura orientovaná na systematické využívání nedokonalostí systému. Občanská politická kultura vyžaduje, aby se občan angažoval za zdokonalení systému; využívat jeho nedokonalosti k vlastnímu prospěchu je oportunistické. Nazvěme programovým oportunismem takovou politickou kulturu, jejíž nositelé nechtějí nedokonalost systému překonat, ale soustřeďují se na využívání jeho „mezer, slabostí a rozporů“. Podmínkou vzniku a konsolidace takové politické kultury je odcizení aktéra politickému systému, něco podobného dnes probíhá ve vztahu k EU, odtud rostoucí problémy evropského sjednocování – většina aktérů se orientuje na využívání mezer a nedokonalostí (hypertrofovaného) systému spíše než na zlepšení jeho fungování.

Druhou dimenzí této politické kultury je hojnost špatného sociálního kapitálu, tedy ochota většiny populace účastnit se tichých dohod o dělbě výhod plynoucích z využívání nedokonalosti systému. Tak se formují síť vzájemné podpory a okultní směny výhod, které nahrazují řád založený na univerzálních pravidlech.

To, co se v Česku nazývá korupce, je ve skutečnosti rozsáhlá a rozvětvená subkultura, s hlubokými kořeny v minulosti, legitimizující pojetí politiky jako distribuce privilegií na základě tichých dohod mezi kmotry a jejich klienty. Ty Miloš Zeman definuje jako „*placené agenty různých firem, např. pro získávání veřejných zakázek*“.

Sociolog Jan Hartl vyvozuje z výzkumů českého veřejného mínění tezi, že česká politika je dlouhodobě „věčně nezakotvená“, proto plná emotivních konfliktů. Myslím si, že právě v tomto „věčném prázdnu“ české politiky se subkultura programového oportunismu pevně ustavila a jako podzemní řeka se vynořuje vždy, když se doba láme a přináší neopakovatelné příležitosti. Nejbrutálnější její verzi bylo poválečné drancování vysídleného pohraničí, znovu se vynořila v čase normalizace a pak v letech transformace, kdy se přelila přes celou společnost. V důsledku odmítnutí ODS „nazvat chybu chybou“ a postavit se v letech 1996–1998 do čela hnutí za nápravu nezamýšlených důsledků privatizace, se subkultura programového oportunismu v Česku zabetonovala. Dokud nebude z našich dějin vytlačena, korupce bude neřešitelným problémem. Zdá se mi, že nejmladší české generace s ní vedou jen krátký a marný boj, pak je do sebe vtáhne, nebo odejdou do ciziny jako tolik generací minulých. Větším problémem ale je, že v mnohem neprůhlednějších a cyničtějších variantách se subkultura programového oportunismu stává politikou kulturou globální postdemokracie.

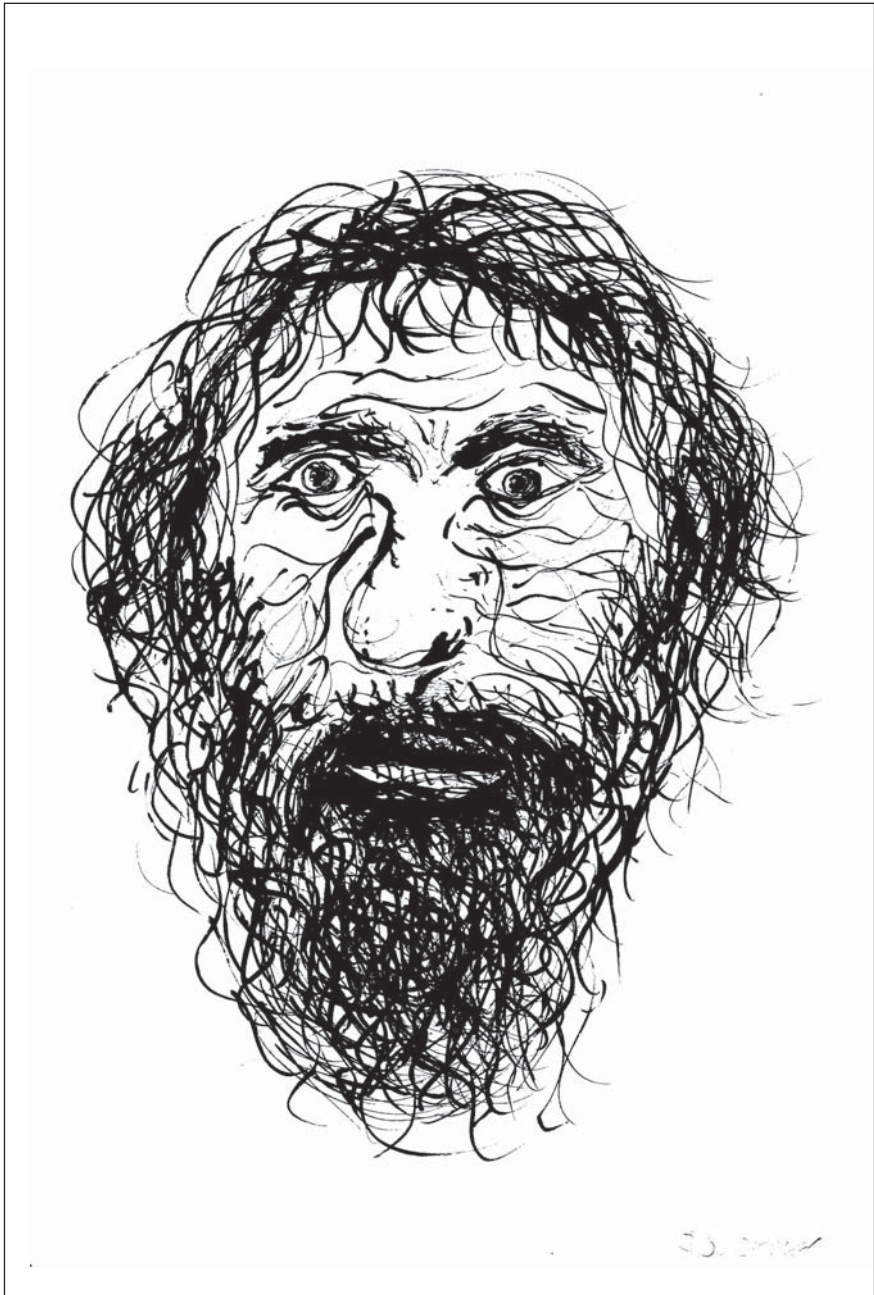
Lépe než proklínat tmu je rozsvítit malou lampičku – praví úsloví. Boj s korupcí je ale ignis fatuus, bludné světélko, které nabízí lidem konkrétní předmět hněvu – důsledky nelegálního jednání jednotlivců, a odvrací tak pozornost od důsledků legálního jednání rozhodujících aktérů systému. Systém je příliš abstraktní, je bez tváře, neumíme se na něj rozhněvat.

Právo, Salon, 12. 5. 2011. Kráceno

TEXT

PŘÍRODOVĚDEC O KONCI DĚJIN

Bohumil Fišer

Politika z pohledu přírodovědce

Ukázky z knihy

Bohumil Fišer, Zdeněk Koudelka: Úvahy o politice, 1. vydání, Brno, Joštova akademie – centrum celoživotního vzdělávání, s. r. o., 2011

Konec politiky nebo střet civilizací

Ve 21. století existují dva ucelené pohledy na politiku, které se diametrálně liší. Francis Fukuyama ve své knize Konec dějin a poslední člověk zdůrazňuje, že lidstvo našlo současně s rozvojem přírodovědy optimální uspořádání společnosti – liberální demokracii. A přes možné zvraty, které se v té či oné zemi mohou vyskytnout, je to tento společenský systém, který ve většině států zvítězil, a proto jsme na konci dějin. Samuel Huntington zastává opačný názor, když prorokuje střet civilizací ve své knize stejného názvu. Oba autoři patří k předním politickým filozofům, a proto používají vědeckou metodiku filozofie. Tato metoda je z pohledu přírodovědce, který po krátké období pracoval jako profesionální politik, ministr vlády České republiky, a přišel proto s praktickou politikou do styku, přesto odlišná od metodiky, kterou užívá celý život, to je metodiky přírodních věd. Ta může vést k odlišným praktickým politickým závěrům.

Dnes není na světě významnějšího přírodovědce, který by neakceptoval Darwinovu evoluční teorii. Nikdo nepochybuje, že mezi funkcí mozku zvířat a mozku člověka existují takové rozdíly, že psychologii člověka jako vědu nelze vybudovat na experimentech na zvířatech nebo pozorováním jejich chování. Na druhé straně prvky chování člověka můžeme v rudimentární formě vidět u našich nejbližších příbuzných, u šimpanzů, a také studium chování jiných zvířat, které žijí ve skupinách, například psů, může být poučné.

U všech živočichů se setkáváme se strachem o život, který nás vede k tomu, abychom se vyhýbali smrtelnému nebezpečí, se strachem z bolesti a jím vedenou snahou vyhnout se zranění a s hladem, nutícím nás opatřit si potravu. Kromě toho živočichové, kteří žijí ve skupinách, mají geneticky ve formě neuronových sítí naprogramováno chování, které život ve skupině umožňuje, a skupina sama představuje evoluční výhodu, která tento genetický fond udržuje a přenáší na další generace. Zdá se správná představa, že mutace zárodečné deoxyribonukleové kyseliny (DNK),

vedoucí k chování, které skupinu ohrožuje, je z genofondu eliminována, protože taková skupina vymře. Na druhé straně vedou pozitivní mutace k rozmnožení skupiny a větší počet jedinců zvyšuje pravděpodobnost přežití. Evoluce proto zajistila, že naše mozky jsou naprogramovány tak, že nám naše psychologie pomáhá přežít.

Existuje proto několik evolucí posílených **vzorců chování**, které jsou pro život ve skupině charakteristické:

1. Respektování vlastnictví. Pokud by tento prvek nebyl v lidském chování, pak by to znamenalo permanentní boj členů skupiny o jídlo, a to nevidíme ani u jiných skupin živočichů, například u psů ve smečce.
2. Pocit svobody. Umožňuje jednotlivcům volně se pohybovat při hledání potravy. U psů stejně jako u malých dětí vidíme, jak se radují ze svobody, když je jim to umožněno. Z tohoto pocitu pramení naše radost z pátrání, z přesunování se do jiných oblastí a ze samostatného rozhodování. Na pocit svobody je vázán pokrok. Každý objev vznikl z tohoto pocitu. Jedině když se svobodně rozhodneme pro určitý krok, můžeme objevit nové věci. Nikdo nám k němu nemůže dát příkaz, protože ten krok nezná. Již u šimpanzů vidíme, že někteří objevují nové věci, například jak upravit tyčinku pro lov termitů, a jiní jsou schopni se to od nich naučit.
3. Touha po přijetí skupinou. Ta velmi souvisí s pocitem přátelství. U šimpanzů projevuje jedinec náklonnost k druhému jedinci prohrabáváním srsti (grooming), hlazením a objímáním. S hlazením jako vyjádřením pocitu přátelství se samozřejmě setkáváme i u člověka. Jedinec z toho vidí, že není sám. Pocit osamění je negativní emoce, kterému se jedinec snaží vyhnout, a to spolu s pozitivní emocí, již vyvolává jednání, ze kterého vyplývá pocit sounáležitosti, posiluje soudržnost skupiny.
4. Pocit solidarity. Jedinec je v zájmu skupiny ochoten riskovat život. Ve smečce psů vidíme, že pokud je jedinec ohrožen, ostatní ho brání útokem. Pro přežití skupiny je tento pocit velmi důležitý. Přežití národů i států často záviselo na hrdinství bojovníků. Odvaha riskovat v zájmu skupiny je samozřejmě v rozporu s pudem sebezáchovy. Evoluce se ale stará, aby ve skupině byly oba pocity v rovnováze. Příliš odvážní zahynou v boji a nepřenesou geny hrdinství (nebo odvahy riskovat) na potomstvo. Skupina, ve které geny pro odvalu nejsou vůbec, vyhyne, protože se nedokáže bránit. Evoluce proto zajišťuje rovnováhu, kterou vidíme ve všech lidských společenstvích i ve společenstvích živočichů.
5. Touha nechat se vést v případě rizika. Prakticky všechny skupiny jsou hierarchicky uspořádány. Platí to o smečkách psů, skupinách šimpanzů i všech lidských společenstvích. V případě ohrožení předávají liberální demokracie obrovské pravomoci vrchnímu veliteli branné moci. Ustrašení šimpanzi se scho-

vávají za nejvýše postaveného samce, svobodný pohyb po okolí jde stranou. Nedílná velitelská pravomoc zvyšuje šanci skupiny na vítězství.

6. Pocit závisti. Můžeme jej vysledovat u psů. Psi v pokoji volně odpočívají na pohovkách. Jednomu z nich dáme pamlssek. V následujícím okamžiku ostatní seskakují z pohovek a dožadují se také. Zdá se, že závist motivuje členy skupiny k aktivitě. Většinou je to pozitivní. Závistivý jedinec se snaží dosáhnout úspěchu jedince, kterému závidí, svou aktivitou, v případě člověka pracovní aktivitou, v případě zvířat hledáním potravy i bez pocitu hladu, což je pro další existenci skupin pozitivní. Závist je motivem nenávisti, a to je negativní cena za pozitivní motor aktivity.
7. Touha po uplatnění vlastního talentu. U člověka máme nespočet příkladů. U šimpanzů máme důkaz o jednom talentu, o talentu politickém. V dalším se vrátím k popisu Jane Goodallové, největší světové odbornice na chování šimpanzů, od které jsem převzal všechny informace o šimpanzech, které tu uvádím. Goodallová popisuje, jak šimpanzí samec Mike převzal ve skupině moc, a dodává: „Mike měl silnou žádostivost po dominanci, charakteristiku velmi zdůrazněnou u některých jedinců a takřka úplně chybějící u jiných.“

Všechny pocity a touhy, které jsem výše uvedl, jsou s vysokou pravděpodobností výsledkem organizace spojení neuronů v mozku modifikovaných mutacemi DNK. Proces učení je u zvířat rudimentární a všichni jedinci vyrůstají v podstatě ve stejném prostředí. Pokud se takové neuronové uspořádání vyskytuje u šimpanzů, není důvod se domnívat, že neexistuje u člověka. Bude pochopitelně modifikovat jeho chování a o vlivu psychologie vůdců i psychologie mas na politická rozhodnutí nikdo nepochybuje.

Na tomto místě je vhodné se zastavit u polemiky s Fukuyamou, se kterým na rozdíl od Huntingtona většinou souhlasím. **Fukuyama** považuje ve shodě s Hegelem za motor společenského dění touhu po uznání, kterou označuje podle Platona thymos. Thymos je atributem člověka. Pojmem isothymie je označována touha být uznán stejně jako ostatní, pojmem megalothymie touha po uznání jako vůdce, touha po slávě.

Tato filozofie předpokládá, že základním zájmem každého člověka je politika, ale politikou se aktivně zabývají lidé s politickým talentem a ostatní zajímá jen okrajově, pokud jsou spokojeni se svým životem. Nespokojenost svádějí na politickou situaci. Již jsem zmínil, že někdy politika určuje životy lidí a jako extrémní příklad jsem uvedl války nebo holokaust. V liberální demokratické společnosti tomu tak není a člověk schopný využít svůj politický talent se stává celebritou stejně jako lidé schopní využít talent sportovní, hudební, literární, herecký nebo vědecký. Opět neexistují pochybnosti, že alespoň za část talentu mohou genetické dispozice, ale mohou se uplatnit i vlivy prostředí, které na jedince zvláště v dětském věku působí.

O existenci různě talentovaných zvířat se málo píše, ale určitě tomu tak je. Závodní koně se liší svým sportovním talentem, některá zvířata stejného druhu se lépe učí, například psi při výcviku.

Vyzdvihnout politický talent jako megalothymii nad jiné talenty mi nepřipadá vhodné. Setkáváme se s tím, že určití lidé mají více talentů. Rozhodnutí, kterému z nich dají přednost, často nerozumí ani jejich nejbližší okolí.

V evoluci je existence různých talentů ve skupině žádoucí při změnách okolního životního prostředí. Někdy je potřeba sportovní talent bojovníků nebo lovců, někdy rozsáhlé znalosti, které někteří lidé kumulují. Jindy je potřeba řešit problém a zde se uplatňuje talent pro vědu. Jsou lidé, kteří jsou vynikající při navozování intimních vztahů, jiní v hudebním nebo hereckém umění. Talent pro politiku se k ostatním talentům řadí. Ale jako je řada talentovaných sportovců, ale jen někteří skončí jako mistři republiky, tak z mnoha lidí s politickým talentem jen někteří zaujmou nejvyšší úřady v řízení státu. Zde mají vnější vlivy již podstatnou roli. Pokud by Napoleon nebyl dělostřelec, nikdy by se nestal císařem. Ne každý dělostřelec se stal Napoleonem.

Neexistuje politik bez politického talentu, stejně jako hudebník bez hudebního sluchu. Politiky můžeme rozdělit na politiky s vizí a na politiky, kteří se pouze pokouší o udržení dosavadního stavu. Historie ale nezná politika, který by svou vizí změnil chápání společnosti. Hitlerova vize o třetí říši, Lebensraum a eliminace židů ze společnosti, tu byla již před Hitlerem. Kromě vyvraždění židů odpovídá vizi Viléma II. Leninova vize je popsána v Marxových spisech, Churchillova vize o porážce Německa odpovídala náladám Britů. Rozdělení politiků na ty s vizí a na ty bez vize je do jisté míry umělé.

Lidé s politickým talentem tady budou vždy a jejich postup se podobá postupu šimpanze Mika, který získává své postavení vedoucího samce, jak to popisuje Jane Goodvallová.

Mike byl zpočátku v nízkém postavení v rámci hierarchie šimpanzích samců. Byl jeden z posledních, který získal přístup k banánům, hlavní potravě šimpanzů, a byl ohrožován takřka všemi ostatními dospělými samci, kteří na něho i skutečně útočili.

Další chování Mika připomíná plánovaný postup v cestě nahoru. Mike začal častěji než ostatní samci při svém útočném předvádění používat prázdné kanystry od petroleje, které ležely v táboře Goodwallové, kam si šimpanzi chodili pro banány. Jednou si skupina pěti dospělých samců vzájemně prohrabávala srst. Trvalo to asi dvacet minut. Mike byl od nich asi 25 metrů, často se podíval směrem k nim a občas si prohrábl srst sám. Najednou klidně přešel k prázdným kanystrům od petroleje a vrátil se s nimi k místu, kde předtím seděl. Vyzbrojen těmito kanystry pokračoval v pozorování ostatních samců. Za několik minut se začal kývat ze strany na stranu. Postupně se kýval důrazněji, srst se mu naježila a potom, zpočátku tiše, zahájil sérii výkřiků. Přitom vstal, bojovně se postavil směrem ke skupině samců

a začal mlátit kanystry nad hlavou o sebe. To udělalo spolu s Mikovými výkřiky takový rámus, že ostatní samci utekli z cesty. Za několik okamžiků bylo ticho. Někteří samci se vrátili do skupiny a pokračovali v prohrabávání srsti, ale někteří zůstali stát s jistými obavami opodál.

Za krátký interval se opět ozvaly Mikovy výkřiky a údery kanystrů. Ostatní samci opět utekli. Než se mohli vrátit, Mike se útočně postavil proti Goliášovi. Goliáš byl vůdce skupiny a neutekl jako ostatní. Mike zůstával v bojovném postavení. Najednou k němu přišel Rudolf, vydal měkké zvuky podřízení, hluboce se Mikovi uklonil a začal mu prohrabávat srst. Pak přišli k Mikovi další dva samci se zvuky vyjadřujícími podřízenost a také začali Mikovi prohrabávat srst. Nakonec samec David Graybeard (Šedá bradka) přišel k Mikovi, položil ruku na jeho slabiny a začal mu prohrabávat srst. Jenom Goliáš zůstal sedět stranou a hleděl směrem k Mikovi. Bylo zřejmé, že Mike ustavil vážnou hrozbu Goliášovu do té doby nezpochybnitelnému vůdcovství. Trvalo asi rok, než bylo Mikovo postavení zajištěno a on sám se cítil pevně v této pozici.

Goliáš neopustil svou pozici bez boje. **Předváděl bojové pozice vůči ostatním členům skupiny a střet s Mikem byl neodvratitelný.** Střet začal skokem Goliáše na strom blízko Mika a pak Goliáš zůstal bez hnutí. Mike hleděl okamžik na Goliáše a pak se začal předvádět, kymácel větvemi, házel kameny a nakonec skočil na Goliášův strom a kymácel větvemi. Když se zastavil, Goliáš odpověděl, kymácel stromem a kýval větvemi. Nakonec oba skončili na zemi. Tam se zastavili, posadili se a hleděli na sebe.

Pak oba střídavě kývali větvemi a bojovně se stavěli jeden vůči druhému. Každé další předvádění bylo bojovnější, ale mimo to, že se občas zasáhli větvemi, které rozkývali, na sebe nezaútočili. Po zvláště dlouhé přestávce Goliáš ztratil nervy. Přiběhl k Mikovi, sklonil se před ním a začal prohrabávat jeho srst s horečnou intenzitou. Chvilí Mike Goliáše zcela ignoroval. Náhle se obrátil a začal prohrabávat srst svého poraženého soupeře. Od té doby se zdálo, že Goliáš akceptuje Mikovu nadřazenost.

Mike však musel obhajovat svoje vedoucí postavení. Jednou šimpanzí samec David běžel od Mika a křičel, přiběhl ke Goliášovi, objal ho, pak se obrátil a křičel směrem k Mikovi. Najednou začal David utíkat směrem k Mikovi a Goliáš ho následoval. Mezitím se Mike bojovně předváděl před jinou skupinou samců, kteří vyklidili pole. Když ale viděli, že David a Goliáš běží proti Mikovi, přidali se k nim a náhle tu stálo proti samotnému Mikovi pět statných samců. Mike zakřičel, skočil na strom a ostatní samci ho následovali. Mike se najednou obrátil, začal kývat větvemi a v příštím okamžiku skočil těm pěti samcům v ústrety. Ti se polekali, ve spěchu seskákali ze stromu a utekli. Když si Mike sedl s naježenou srstí, ostatní samci stáli zbaběle opodál. Mike uhájil své postavení. Tento popis demonstruje jak vypadá politický talent ve skupině šimpanzů. Šimpanzi se často pohybují ve dvojicích. Některé jsou tak stabilní, že můžeme hovořit o přátelství. Mike měl, ještě když byl

v podřízeném postavení, přítele J. B. Ten byl pochopitelně v podřízeném postavení vůči Goliášovi. Když už byl Mike vůdcem, Goliáš nechtěl J. B. pustit ke svým banánům. J. B. zakřičel a za chvíli přišel Mike. Ten do rozepry nezasáhl, ale když ho Goliáš uviděl, pustil J. B. ke svým banánům. Přátelství s vůdcem zabezpečuje vyšší společenské postavení. Tyto epizody nemají dokumentovat, že politika lidí a šimpanzů je stejná, o šimpanzech píše jen proto, abych demonstroval skutečnost, že někteří jedinci mají a jiní nemají politický talent.

Vidíme, že Mike získal své postavení tím, že přesvědčil ostatní ve vedoucí skupině, že je tím správným jedincem na vedoucím místě. To je postup politika jak v diktatuře, tak v demokracii. Tak jako jedinec dává přednost svobodě, ale v ohrožení ji obětuje za bezpečnost, není mezi politikem v diktatuře a demokratickým politikem diametrální rozdíl. Proto nás nepřekvapí, že komunističtí politici, kteří pomáhali vytvářet nebo udržovat komunistickou diktaturu, se stali stoupenci demokracie, když došli k názoru, že demokratizace prospěje společnosti. Platí to pro české politiky, kteří po tom, co se aktivně účastnili převzetí moci komunisty v únoru 1948, vyhlásili politiku pražského jara v roce 1968. Stejně to platí o Gorbačovovi, Jelcinovi a Ševarnadzem v Rusku.

Někdy je zdůrazňován Kantův kategorický imperativ. Jistě zde neobstojí německý fašismus s nadvládou germánské rasy ani postoj amerických osadníků k indiánům nebo postoj demokraticky zvolených politiků jižních států Unie vůči otroctví. Na druhé straně křížové výpravy s cílem obrátit na křesťanskou víru nebo muslimské výboje s cílem obrátit na muslimskou víru jsou stejně jako komunistická revoluce s cílem učinit ze všech lidí proletáře z tohoto hlediska sporné. Také současný spor mezi demokratickou levicí a demokratickou pravicí se týká toho, co považují stoupenci obou směrů za spravedlivé. Jedni chtějí přibližně stejnou životní úroveň, druhí stejné startovní podmínky doplněné sociální sítí pro občany diskvalifikované nemocí. Každá skupina považuje svůj názor za spravedlivý.

Tuto diskusi o politicích ukončím konstatováním, že vždy budou přítomni, aby realizovali politiku, která je diktována třemi hlavními faktory:

1. faktorem efektivity,
2. faktorem načasování,
3. chybným kvantitativním odhadem.

Zmíním se o nich v souvislosti s kritikou Fukuyamy a Huntingtona. Fukuyama cituje Hegelovu myšlenku o prvním člověku a začátku dějin. Podle ní došlo ke konfliktu pána a otroka. Pán byl ochoten riskovat život a dal přednost vládnutí před životem. Otrok dal přednost životu před rovnoprávným nebo vedoucím postavením a rozhodl se na pána pracovat. Tato myšlenka přijímá nerovnoprávnost jako výsledek vítězství odvahy nad zbabělostí. Poslední člověk odmítá toto postavení, výsledkem je liberální demokracie a konec dějin. Pokusil jsem se ukázat, že z přírodo-

vědného pohledu na člověka je situace odlišná. Otroci vznikali jako váleční zajatci. Princip efektivity přikazoval mít armádu k obraně vlastnictví, a pokud již existuje, efektivně ji využít k získání vlastnictví dalšího včetně otroků.

Demokracie má šanci ve stavu bezpečí. Po tisíciletí existoval tento stav po vzniku zemědělství a přebytků jen velmi výjimečně. Říše se musely bránit, a pokud se ubránily, pak útočily, aby byly ještě mocnější. Když souhrou faktorů oslabily, byly okamžitě napadány sousedními říšemi, které využívaly druhého faktoru, načasovat útok, dokud je soupeř slabý. Chybné kvantitativní odhady vedly Napoleona k tažení do Ruska, Hitlera k útokům na všechny strany a Japonsko k útoku na USA. Chybný odhad, že přerozdělíme-li bohatství v zemi, většina dosáhne dobré životní úrovně, vedl chudé do komunistické revoluce. Když po znárodnění uviděli, že to byla chyba kvantitativního odhadu, pokračovali v revoluci vedeni závisť.

Po kritice Fukuyamy přistoupím ke kritice Huntingtona. **Huntington** říká, že rozdělení na my (náležející ke stejné civilizaci) a oni (náležející k jiné) je konstantou lidských dějin. Ukazuje, že rozdíly v chování vůči lidem ze stejné a jiné civilizace pramení z těchto příčin:

1. z pocitu nadřazenosti (někdy rovněž méněcennosti) vůči lidem považovaným za podstatně odlišné;
2. ze strachu a nedůvěry k těmto lidem;
3. z obtíží, které provázejí komunikaci s těmito lidmi jakožto důsledek rozdílů v jazyce a normách společenského chování;
4. z nedostatečné obeznámenosti s předsudky, motivacemi, společenskými vztahy a zvyky těchto lidí.

Tyto faktory se určitě projeví v ekonomické soutěži. Na tom ale není nic špatného, protože ekonomická soutěž je hnacím motorem zlepšování životních podmínek a všechny liberální demokracie včetně americké jsou na ní postaveny. Ozbrojené konflikty vznikají ze zcela jiných příčin.

V minulosti to byly výlučně **války o vlastnictví**. Skupina, která byla vojensky silnější, si našla ideologii, jež jí umožnila srovnat se s vrozeným respektem k vlastnictví druhého (nepřátelé nemají žádná práva, protože uctívají jiné bohy), a zaútočila. V zemědělské společnosti každá válka skončila územními zisky, neboli zabráním půdy, zdrojem veškerého bohatství. V současnosti znám jediný příklad: obsazení Kuvajtu Irákem Saddáma Husajna.

Občanské války jsou pokračováním revoluce a jde v nich o kontrolu vlastnictví v zemi.

S válkami za osvobození je to složitější. Touha po osvobození souvisí s touhou po svobodě. Podstatné je, že skupina lidí s politickým talentem se pokusí získat kontrolu tím, že přesvědčí veřejnost vlastního národa o výhodách samostatnosti (většinový národ nás vykořisťuje a ve volbách nás přehlasuje, to je argument

pro osvobození v demokraciích; nebo chceme se zbavit nadvlády v diktaturách) a získá finanční prostředky na válku. Složitější je to, že v některém případě odtržení znamená ekonomickou výhodu a jindy je jen výsledkem chyby kvantitativního odhadu. Válka za osamostatnění je válkou za odtržení se od velkého státu. Odtržení znamená oslabení obou a vedení státu tomu přirozeně brání. Válka Severu proti Jihu v USA je typickým případem. Jižní státy se chybně domnívaly, že je zrušení otroctví ekonomicky zruinuje. Lincoln uhájením jednoty státu vytvořil podmínky pro vznik nejmocnější země na světě v příštím století.

Obdobným příkladem je rozpad **Jugoslávie**. Pro tři státy je současné uspořádání po rozpadu Jugoslávie výhodné. Je to Slovinsko, které by svou úrovní ekonomiky dotovalo zbytek Jugoslávie, Chorvatsko, které díky Jadranskému pobřeží může založit svou ekonomiku na turistickém ruchu, a Černá Hora, která nebyla Srbskem nijak utlačovaná, ale díky nízkému počtu obyvatel a krásným plážím může z turistiky profitovat. Samostatná Makedonie, samostatná Bosna a samostatné Kosovo nemají z rozpadu výhody žádné... Bosna může být v budoucnosti sud prachu. Samostatné Kosovo bylo vyhlášeno v době, když v Srbsku již byla demokratická vláda ochotna garantovat kosovským Albáncům všechna možná práva. Američané se ale rozhodli financovat tu vojenskou základnu. Vyplývalo to z chybné analýzy, že rozpad Sovětského svazu způsobili silou, a z obavy, že by Rusko později mohlo ve prospěch Srbů vojensky intervenovat. Rusové ani za Stalina neintervenovali v Koreji, neintervenovali ani ve Vietnamu (Afghánistán si ještě povšimnu) a nechystali se intervenovat v Srbsku poté, co dobrovolně vyklidili východní Evropu včetně pobaltských republik. USA tak mají vojenskou základnu proti nikomu.

Všechny ostatní války v druhé polovině 20. století byly války podle principu „kola revoluce se nesmí zastavit“. Je to válka v Koreji, válka ve Vietnamu, válka v Afghánistáně, válka Argentiny za osvobození Falklandských ostrovů, války Arabů proti Izraeli.

Stojí za to se zmínit o dvou válkách, ve Vietnamu a v Afghánistáně. **Komunistický Vietnam** vznikl hrubou chybou Francouzů. Bitva o pevnost Dien Bien Phu je učebnicový příklad chybné strategie. Není chybou Francouzů, že se tam nechali porazit. To byl strategický úspěch komunistického generála Dziaa. Chybou bylo, že tam vůbec byli. Měli vytvořit obranu Hanoje, Hai Phongu, Hue a Saigonu (štít) a výpady za podpory letectva útočit na správní komunistická střediska (meč). To je vojenský pohled. Můj názor je, že měli v předstihu vytvořit vládu typu Norodoma Sihanuka v Kambodži a odejít. Americká strategie byla ještě horší. Američané se domnívali, že když zabijí hodně vietnamských komunistů, ti pokus o revoluci vzdají... Americkou účast však nelze jednoznačně odsoudit. Sovětský svaz by pokračoval v dalších zástupných válkách, aby nezastavil kola revoluce a posílil diktaturu ve své vlastní zemi.

Válka v Afghánistánu je toho dokladem. Začala klasicky. Komunisté převzali moc v hlavním městě, vznikla občanská válka. Protože Afghánistán nebyl zemí bohatých a chudých, závist a z ní pramenící nenávisť nebyla velká, takže komunistická revoluční armáda měla málo nadšenců. Sovětský svaz přišel vojensky na pomoc. Americké rakety země–vzduch zničily sovětské helikoptéry a Rudá armáda odešla ze země poražena. Zdá se, že tato porážka posílila alternativní názory v sovětském vedení a přispěla k nástupu Gorbačova.

Samuel Huntington předpovídá nebezpečné **střety budoucnosti**, které patrně vzejdou ze západní arogance, islámské netolerance a čínské asertivity. Za hlavní problémy rozdělující Západ a ostatní společnosti považuje hlavní tři. Západ se snaží 1. zabránit šíření zbraní hromadného ničení; 2. prosazovat lidská práva; 3. chránit vlastní kulturní, společenskou i etnickou integritu omezováním počtu přijímaných přistěhovalců nebo uprchlíků.

Šíření nukleárních zbraní lze jen těžko zabránit. Technologie byla vyvinuta před půl stoletím, ale dosud platí, že kdo vlastní nukleární zbraň, je mocnější než ostatní. Padesát let se USA a SSSR vzájemně ohrožovaly takovým množstvím nukleárních raket s nukleárními hlavicemi a bombardérů s nukleárními pumami, že by to stačilo na vyvraždění dvou třetin populace obou států. Každého napadne nebezpečí ze spuštění nukleární války omylem. Všichni vojáci byli pod časovým tlakem, protože výhoda prvního úderu byla zřejmá a rozhodovaly sekundy. V současnosti takové nebezpečí odpadlo. Všechny ostatní země je mají víceméně z pres-

tižních důvodů. Výjimkou je Izrael. Pokud by hrozila porážka izraelské armády od dvacetinásobně početnějších arabských sousedů, pak by je hrozba zničení Káhiry nebo Damašku mohla odradit od dalšího postupu. Současný Egypt nemá útočné cíle, stejně jako Jordánsko. Irák byl po americké intervenci pacifikován, Írán je daleko a Sýrie je slabá. Izrael ale správně uvažuje, že v budoucnosti převraty v sousedních zemích mohou změnit situaci.

Severní Korea má nukleární zbraně pro svou obranu, ale nikdo ji nenapadá. Jižní Korea po zkušenostech se sjednocením Německa, které vyžaduje finanční přenosy ze západu na východ ještě dvacet let poté, také po sjednocení příliš netouží. Sama Severní Korea není nebezpečná pro nikoho, protože ví, že by konflikt nepřestála. Je vedena jen snahou o udržení diktatury ve své vlastní zemi.

Nukleární Indie a Pákistán se nechystají vést válku o Kašmír nukleárními zbraněmi a o Číně se ještě zmíním níže.

Lidská práva nejsou doménou Západu. Autoritativní režimy zdůrazňují nebezpečí chaosu, ke kterému demokratizace vede. Svoboda volit je jedna věc a svoboda jít večer na procházku bez toho, že se stanu obětí pouličních kriminálních band, je věc druhá. Myslím, že tu má Západ co dohánět.

Přistěhovanci nejsou problém zemí, ze kterých odcházejí. Ty říkají, zůstaňte doma. Většinu imigrantů žene touha po materiálním blahobytu, který všechna náboženství buď odsuzují nebo alespoň nepreferují. Když zjistí, že za všechno se v liberální demokracii platí, že zboží, které si mohou koupit, je symbolem postavení v zemi jejich původu a ne v zemi, do které přišli, že jsou na nejnižším stupni společenského žebříčku, začnou závidět a nenávidět. Tento osobní problém nemá řešení, ale pokud je výsledkem prosazování práv, která odporují historickým právům většiny obyvatel, je nutné jednat. Demonstrace vyzývající k zákazu karikatur Mohameda jsou v souladu s právem na svobodu slova, ale výzvy k násilí již ne. Myslím, že zákaz závojů u žen na veřejnosti není v souladu s liberální demokracií, ale povinná školní docházka včetně hodin tělocviku s jednotným cvičebním úbořem již ano. Myslím, že cukrátko a bič (nebo „rod and carrot“) nejsou využity dostatečně. Více sociálních služeb je třeba. Na druhé straně vytvořit oblast (ostrov u Afriky nebo část odkoupeného území), kam budou vypovězeni ti, kdo zákony nerespektují, bude do budoucna žádoucí, a to i pro ty, kteří mají státní občanství země EU ...

Střet civilizací je podle Huntingtona něčím více než střetem lidí různé rasy, střetem náboženství. Podrobnější analýza ukazuje, že náboženství byla vždy faktorem vedlejším, i když zdůrazňovaným. Křesťanské křížové výpravy do Svaté země se zdají být prototypem náboženských válek, ale vyúsťují ve vyplenění křesťanské Konstantinopole. Náboženské války 17. století mezi protestanty a katolíky jsou spojeny s přestupem účastníků, to je příslušných vládařů i vojenských velitelů, z jednoho tábora do druhého a akceptování pravidla, že poddaní budou mít víru panov-

nika, svědčí o tom, že zásadovost ve vztahu k vyznání nebyla podstatná. Ideologie slouží ke zdůvodnění, proč nepřítel nemá právo na své vlastnictví. Nikdo nepochybuje, že hnací silou dobývání Ameriky Španěly a Portugalci nebyla víra, ale zlato.

Jedna oblast je ale mocným argumentem ve prospěch střetu civilizací. Jsou to **útoky islamistů**. Někteří soudí, že to souvisí s islámským náboženstvím, ale je několik argumentů dokládajících, že to není pravda. Velké dobovačné výpravy islámských armád byly vždy spojeny s náboženskou tolerancí. Platí to o výbojích Arabů v severní Africe a na Pyrenejském poloostrově, stejně jako o výbojích Turků. V obou případech platilo pravidlo: Pokud se vzdáte bez boje, můžete si ponechat vlastní náboženství. Jinými slovy, chceme vaše daně, část vašeho majetku, a náboženství je pro nás druhotné. Islámské státy Pyrenejského poloostrova tolerovaly křesťany i židy, náboženská tolerance přestala s vítězstvím křesťanů.

Druhý argument je opět z historie. Teroristické útoky nejsou objevem muslimů. Více než o anarchitech 19. století toho víme o Baader-Meinhofově skupině v Německu sedmdesátých let dvacátého století. Tato skupina mladých inteligentních lidí pod pochybným heslem městské revoluce terorizovala po několik let německou společnost. Vytvořila se skupina lidí náchylných k riskování života v zájmu skupiny. To je, jak jsem uvedl, vrozená vlastnost ve vývoji člověka velmi důležitá. Skupinou zde nebyla ani širší rodina, ani národ, ale jejich ozbrojená buňka. Rozbití se podařilo kriminalistickými metodami, přestože na celém světě nacházeli řadu sympatizantů. V případě al-Káidy vidíme totéž. Náboženství je druhotné, skupina a její vítězství ve formě spektakulárního teroru prvotní. Řadu útoků vedou proti občanům vlastní víry a vůbec jim to nevádí. Problémem zničení al-Káidy není USA nebo Evropa, protože zde jsou složky obrany zákona na vysoké úrovni, ale země, kde je efektivita státní správy nízká. Autoritativní policie bude určitě poškozovat lidská práva, tak jak to dělá všude na světě, kde není důsledně kontrolována orgány právního státu, ale zdá se, že jedině ona může být v těchto zemích vůči teroristům účinná. Americe ani Evropě nehrozí masivní útok. Na druhé straně povraždit tisíce lidí v obchodním domě není těžké nyní, tak jako to nebylo těžké v minulosti. Se ztrátami je nutné počítat, ale proti drobné pečlivé kriminalistické práci není alternativa.

Zodpovězme otázku, zda jsou USA a Evropa ohroženy ze strany Číny a Ruska. Mohutná čínská komunistická armáda poté, co vyhnala Čankajška z kontinentální Číny na Tchaj-wan, vedla válku proti USA (v rámci vojsk OSN) v Koreji, která skončila územně nerozhodně a pro Čínu několikanásobně vyššími ztrátami, a nesmýslnou krátkou válku proti Vietnamu. Její vůdce Mao Ce-tung však učinil jedno z nejdůležitějších rozhodnutí, které pozitivně ovlivnilo život na této planetě více, než si většina lidí uvědomuje. Nadekretoval čínským rodinám politiku jednoho dítěte. Jedno dítě i v chudé rodině většinou nebude hladovět a rodiče většinou mohou vynaložit finanční prostředky na jeho vzdělání. Mao chtěl svým dekretem zabránit hladomoru. Nejenže se mu to podařilo, ale současně otevřel cestu Číny k prosperitě.

Srovnáme-li **Indii a Čínu**, Čína dosahuje lepších ekonomických výsledků hlavně proto, že počet jejích obyvatel roste pomaleji než v Indii. Například v roce 1961 byl počet obyvatel Indie 452 milionů, Číny 673 milionů. Do roku 1977 byl nárůst počtu obyvatel v procentech stejný (proti roku 1961 143 %), ale v roce 2001 je nárůst počtu obyvatel v Indii proti roku 1961 226 % a v Číně 192 %. Produkce rýže na obyvatele za rok byla v Indii 33 kg, stejně jako v Číně. V roce 2001 byla odpovídající čísla pro Indii 76 kg, pro Čínu 115 kg. Čína má stále více prostředků, které může dávat do výzkumu a vzdělání, předpoklad rozvoje vysokých technologií, které, jak jsem ukázal již předtím, rozhodují o ekonomii země a životní úrovni jejích obyvatel jako celku.

Jedno dítě v rodině má ale jeden významný psychologický efekt. Rodiče o něj mají strach a nechtějí o něj přijít ve válce. Čína je komunistická diktatura s vládnoucí skupinou v čele. A všichni členové této skupiny nechtějí přijít o jediné dítě ve válce. Čína tak nepůjde do válečného dobrodružství, i kdyby jí ekonomika umožnila vyzbrojit armádu na vysoké technologické úrovni. USA a Evropa se mohou před čínskou armádou cítit bezpečně. Ne již před čínskou ekonomickou konkurencí. Zatím Čína konkuruje nízkými platy svých dělníků, stejně jako Japonsko v padesátých letech. Čínu čeká podobný osud jako Japonsko, osud bohaté země s vysokým stupněm technologického vývoje a s vysokým životním standardem. Na druhé straně může rozsáhlý čínský trh spotřebovat výrobky vysoké technologie z USA a Evropy.

Pokud se týče demokracie, ta se zdá být daleko. Vládnoucí skupina je oblíbena, když roste prosperita a není tlak veřejnosti, aby politiku změnila. Stoupenci tvrdé komunistické diktatury však v rámci vládnoucí skupiny dosud existují. Západ jim nesmí svými chybami dát příležitost k získání většího vlivu. Znamená to akceptovat formálně politiku jedné Číny. Pokud budou západní politici říkat, že Hongkong je součástí Číny a oni jsou s tímto stavem spokojeni, a dojde-li na jeho území občas k pnutí mezi orgány města a orgány Číny, nebude rozpory akcentovat, všechno bude v pořádku. Pokud by Tchaj-wan akceptoval koncepci jedné Číny s důrazem na vlastní samosprávu a s možností plného sjednocení ve 22. století, ekonomicky uvažujícímu vedení Číny by to pomohlo ve sporu s vojensko-policejním křídlem v Komunistické straně Číny. Tlak na dodržování lidských práv je správný, ale propuštění disidenta z vězení musí být vysvětlováno jako správný krok silného vedení, a ne ústupek pod tlakem.

Rusko provádí politiku jednoho dítěte pod ekonomickým tlakem již dlouho. Rusko nevyklidilo východní Evropu, aby opět usilovalo o její okupaci. Neruské národy na území Ruské federace musí vznášet požadavky na ekonomický rozvoj svých oblastí a investic do vzdělání a kultury, ale snaha o samostatnost nepřichází v úvahu. Žádný z těchto národů by pak nebyl skutečně samostatný, ale byl by pod vlivem jiné mocnosti, a to Ruská federace nepřipustí. Spolupráce na snižování mezinárodního napětí pro Evropu a USA s Ruskem by měla být rozvíjena, protože z toho budou

profitovat obě země. Když Američané dodají do Polska střely Patriot, tyto střely neseštelí ani jednu ruskou raketu, protože Rusko žádné rakety do Polska nepošle, ale pod jakoukoliv záminkou omezí Polsku dodávky plynu podle hesla „když vy děláte problémy nám, tak i my vám“. Válečný konflikt nevznikne, ale bude to argument pro ty politiky, kteří se profilují antiamericky, což může negativně ovlivnit spolupráci mezi USA a Ruskem v jiné části světa. Je to pak škoda, protože jak USA, tak Evropa, tak Rusko čelí nebezpečí islámských teroristů, a mají proto společné zájmy.

Nejzávažnější se zdá konflikt s **arabským světem**. Všechny arabské státy jsou autoritativní, tedy až na výjimky, jako je Tunisko a Egypt a snad Jemen, jsou to diktatury. Někdy je vládnoucí skupina složena z armádních důstojníků, jinde jsou to klasické monarchie. Diktatury potřebují ideologii ohrožení nepřitelem ke zdůvodnění své existence. Pro muslimský svět je nepřitelem Izrael. **Izrael** vznikl na podkladě historického argumentu. Byla to původní domovina židů. Izrael nikdy neměl vzniknout. Pokud by postavení židů v jednotlivých evropských zemích odpovídalo jejich vzdělání, pili a schopnostem, pokud by nežili pod hrozbou antisemitismu, nikdy by neemigrovali do Svaté země. Hitler je vyloučil z německé společnosti a západoevropské demokracie se tvářily tak, že se jich to netýká. Zde platí již dříve citované heslo „Je to, jak to je“.

Izrael existuje na území, kde předtím žili palestinští Arabové. Izrael má nejmocnějšího přítele USA, a proto je nezníčitelný. Diktátorům se daří vnutit svým příslušníkům matematickou chybu, že za jejich relativní bídu může Izrael. Všichni prezidenti muslimských států v okolí se profilují bojem proti Izraeli, od egyptského Násira přes iráckého Saddáma Husajna, libyjského Kaddáfího a syrského Asáda k prezidentům Iránské islámské republiky.

Izrael a USA splňují obraz nepřítel, jsou bohatí a nevyznávají Alláha. Naftu produkující země provádějí takovou politiku, aby byly prostřednictvím USA chráněny před svými chudšími, ale vyzbrojenějšími bojechtivými muslimskými sousedy a za svou ropu dostaly co nejvíce peněz. Vnitřní politika všech těchto zemí je snad až na výjimky nejhorší na celé planetě. Své ropné bohatství užívají k financování sociální politiky, ale neexistuje široké převážně přírodovědně orientované vzdělání, přestože jenom to může být základnou špičkových technologií, které země potřebují k vývoji moderní ekonomiky. To je odlišuje od Japonska, Koreje, Tchaj-wanu, Singapuru, Thajska, Malajska, Indonésie, Číny a Indie. Jen Tunisko a Egypt se soustřeďují na turistický ruch. Ideologie muslimských diktatur obsahuje religiózní prvky zahrnující odsuzování antikoncepce; výsledkem jsou velké nevzdělané rodiny a nevzdělané ženy jsou hlavním faktorem populační exploze.

Intervence USA proti **Iráku**, kde armáda Saddáma Husajna představovala permanentní ohrožení Izraele s nebezpečím, že USA budou zataženy do války, když to budou nejméně potřebovat a z toho budou rezultovat velké ztráty Američanů na ži-

votech, byla určitě správná. Podobně bylo správné zničení základen al-Káidy v Afghánistánu. Po vojenském vítězství však Američané chybovali, když se naivně domnívali, že nastolením demokracie vyřeší situaci.

Největším nebezpečím demokracie po svržení diktatury násilnou cestou je **chaos**. Došlo k tomu v Německu po první světové válce a nástup Hitlera podporovalo velké množství obyvatel proto, že byl zárukou odstranění chaosu doprovázeného excesivní kriminalitou, se kterou si orgány státu nevěděly rady. Toto nebezpečí si například uvědomili po roce 1918 čeští politici a v demokratickém Československu převzali celý represivní aparát, to je policii a četnictvo po Rakousko-Uhersku. Dlužno podotknout, že Rakousko-Uhersko před první světovou válkou byl autoritativní právní stát, kde byl represivní aparát pod kontrolou soudních orgánů. Skutečnost, že Američané podcenili úlohu represe, nevalila u Kurdů, kteří Američany přijali jako osvoboditele, ale to, že Američané nepřevzali některé složky Husajnova represivního aparátu (samozřejmě po odstranění fanatických Husajnových stoupců), nakonec uškodilo samotné demokracii. Lidé se nemohou cítit svobodní v zemi, kde vybuchují každý den nálože, i když mají volební právo a svobodu slova. Další chybou Američanů je jejich nechuť ke spolupráci (což znamená finanční podporu) se socialisty. Svou agitací by mnohé nemajetné občany získali proti islamistům právě v chudinských oblastech, kde islamisté převážně rekrutují své bojovníky. Totéž platí o Afghánistánu.

Izrael se chová správně, když omezuje riziko stavbou obranné zdi mezi Izraelem a Palestinou a je za to neoprávněně kritizován. Není ale rozumné činit nevratná rozhodnutí vzhledem k přístupu Palestinců k mešitě v Jeruzalémě. V rámci definitivního mírového uspořádání budou muset stoupenci míru v palestinském státě demonstrovat jistý symbolický úspěch a přenechání chrámové hory palestinské kontrole by nesnížilo autoritu Státu Izrael, stejně jako autorita italského státu není narušena tím, že pořádkovou kontrolu v chrámu svatého Petra v Římě vykonává Vatikán.

Za důležitý prvek stability považují investice bohatých ropných států do Palestiny, například výstavbu moderních podniků. USA by zaručily, že tyto podniky se nestanou terčem izraelských odvetných útoků na teroristické útoky na Izrael. Ekonomická prosperita Palestiny by automaticky vedla ke snaze normalizovat vztahy s Izraelem, podobně jako normalizuje Čína své vztahy s Tchaj-wanem. Mír v této oblasti je možný, ale USA se musí zbavit své nesprávné představy, že jsme na pokraji střetu civilizací. Když staví rakety Patriot a radary na hranici Ruské federace, pak ukazuje, že se dosud nepoučily.

Pokusil jsem se ukázat, že ke střetu civilizací nedochází. To ale neznamená, že je konec dějin, že **liberální demokracie** je takové uspořádání státu, že každý, kdo ho zakusí, netouží již po ničem jiném. Mezi liberálními demokraciemi jsou obrovské rozdíly. Nejsou to jen rozdíly v HDP na jednoho obyvatele. To pro vnitřní stabilitu

není ani příliš důležité. Lidé chápou, že existují bohatší státy, ale považují za nespravedlivé, když někteří občané disponují obrovským bohatstvím a jiní mají starosti s uspokojením základních potřeb. Jsou ekonomové, kteří sociální stát považují za neschopný financování, a proto nepřijatelný. Statistické údaje ukazují, že tomu tak není.

Rozdíly v příjmech bohatých a chudých nejlépe ukazuje Giniho koeficient nazvaný podle italského ekonoma. Jeho matematický výklad je poněkud složitý, a proto se spokojím s náhradním řešením, výpočtem poměru mezi průměrným příjmem 20 % nejvíce vydělávajících a 20 % nejméně vydělávajících. Tento poměr je v některých zemích asi 3, v jiných 8 (například v USA 8, ve Spojeném království 7, v Německu, Dánsku, v Rakousku, ve Finsku a Švédsku 4, v České republice 3,5 a v Japonsku 3,4). Pokud je v určité zemi 8, transfery mohou vést ke zdvojnásobení příjmu 20 % nejchudších a přitom bohatší budou mít stále třikrát vyšší, což je jednoduchá aritmetika. Vysoké daně snižují iniciativu v podnikání a za to platíme snížením tempa ekonomického růstu. Statistické údaje tento názor ale nepodporují. Ukazuje se, že vysoké daně nejsou prokletím, společnost více rovnostářská je solidárnější, a proto i stabilnější. Nedochozí zde k výraznému sociálnímu pnutí.

V USA v roce 1966 příjmy 20 % domácností s nejnižšími příjmy činily 7.000 dolarů za rok, u dalších 20 % to bylo 20.000 dolarů, u dalších 20 % 31.000 dolarů, u dalších 20 % 44.000 dolarů a u 20 % domácností s největšími příjmy 79.000 dolarů (z toho 5 % domácností s vrcholovými příjmy 126 tisíc dolarů). V roce 1998 u domácností s nejnižšími příjmy to bylo 9.000, u další skupiny 22.000, u další 37.000, u další 58.000, u nejvíce vydělávajících 20 % 123.000 (u 5 % domácností na vrcholu 215.000). To ukazuje, že třicet let hospodářského růstu mělo prakticky zanedbatelný dopad na 60 % amerických domácností (údaje jsou v dolarech přepočtených vzhledem k inflaci na stejnou kupní sílu).

Pokud se **sociální stát** soustředí na zdravotnictví, školství a péči o staré lidi bez zásahu do soukromé ekonomiky a své programy financuje z vysokých daní, nepřináší to žádné nebezpečí (údaje z roku 2009 ukazují, že příjmy z daní jsou v USA 28 % HDP, ale ve Spojeném království 39 %, v Belgii 47 %, v Rakousku 43 %, v Dánsku 50 %, ve Finsku 44 %, ve Francii 46 %, v Německu 40 %, ve Švédsku 49 %). Vzhledem k ekologii, růstu počtu obyvatel a omezeným energetickým zdrojům není důraz na ekonomický růst bezrozporný. Vztah mezi velikostí příjmu a indexem štěstí v USA v roce 1973 rostl strmě do příjmu 10 tisíc dolarů na osobu a rok a pak stagnoval. Rozdíly mezi příjmem 10 tisíc dolarů a 25 tisíc dolarů byly minimální. Mnohem důležitější je pocit bezpečí. Příjem je určitě motorem pokroku, ale ne jediným. Lidé, jejichž výsledky tvůrčí práce nejvíce přispěly k rozvoji společnosti, nepatřili k nejchudším, ale až na výjimky ani k nejbohatším skupinám.

Některé chudší státy v Jižní Americe se však dostaly do potíží tím, že kladly důraz na státní podniky, na ochrannářskou politiku vysokých cel a na intervence do finančního sektoru. Výsledkem byla stagflace. Vysoká inflace při nepatrném růs-

tu. To je nevhodný přístup. Správné je, aby stát jen vybíral daně a zasahoval proti spekulantům. Pokud podniky produkují za účelem zisku, není nutný ekonomický státní zásah, i když účast odborů na řízení podniků, jak ji známe například ze Spolkové republiky Německo, je žádoucí. Pokud se ale vlastníci pokusí ovlivnit politiku země ve svůj prospěch, například před volbami zastaví dodávky léků s cílem poškodit socialistickou vládu, má stát povinnost intervenovat ve prospěch občanů zavedením dočasné nucené správy. Dále se stát nemá vzdávat intervence proti spekulantům. Americká krize v roce 2008 byla spuštěna krizí hypotečního trhu. K této krizi by nikdy nedošlo, kdyby stát reagoval na to, že ceny nemovitostí stoupají tak, že rozdíl mezi náklady a prodejní cenou dosahuje desítek procent.

Sociální stát, jak jej v různých variantách uskutečňují vyspělé evropské země, má tři hlavní úkoly:

- zajistit zdravotní péči na soudobé úrovni moderní medicíny podle potřeby pro všechny bez rozdílu příjmů;
- zajistit vzdělání pro všechny bez rozdílu příjmů, kteří mají talent a pracovitost;
- zajistit důstojný život starých lidí a lidí se zdravotním postižením.

O další se postará tržní ekonomika, která je pro úkoly státu zdrojem finančních prostředků, jež stát získává zdaněním. O zásazích do ekonomiky například podporou výzkumu, budováním infrastruktury nebo zemědělskými dotacemi, o dotacích do kultury, do vzhledu obcí a čistoty krajiny je nutné vést demokratickou diskusi a zvolit cestu kompromisu, kdy všichni zúčastnění zůstanou stejně nespokojeni. Bezpečnost a prosazování práva chtějí všichni, každý ví, že se tyto oblasti musí finančně pokrýt daněmi, ale přál by si, aby daně zaplatili ti druzí.

Pokud státy zvolí americkou liberální demokracii za svůj vzor, povede to k ekologické katastrofě. Planeta nemá pro tolik lidí tolik energetických zdrojů, kolik spotřebují USA na jednoho obyvatele. Na druhé straně, pokud bude vzorem švédský sociální stát, kde má chudších 50 % obyvatel – přes třikrát nižší HDP na jednoho obyvatele než v USA – vyšší životní úroveň než 50 % chudších Američanů, je vítězství liberální demokracie na planetě možné.

Můj závěr je tedy konec dějin s podmínkou.

Prof. MUDr. Bohumil Fišer, CSc., (1943-2011) absolvoval Lékařskou fakultu UJEP (dnes Masarykova univerzita) v Brně, v roce 1989 byl habilitován pro obor normální fyziologie a v r. 1995 byl jmenován profesorem pro obor normální a patologické fyziologie. V letech 2000-2002 zastával funkci ministra zdravotnictví ČR.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

No tak vidíš, Máňo...

...říkám si a neoslovuji přítom nevěrnou Máňu z kasařské balady, co chodila v koženém kabátu, zradila partu, sčuchla se s fízly, a proto ji lízli a do rána jí svíce dohoří.

Máňa, s kterou si povídám, je jiná, nemá žádný kabát, natož kožený, má zato krásný široký klobouk, jaký se nosival někdy koncem 19. století a roztožený pohled. A jinak nic než zřasený živůtek s velkým dekoltem. Máňa, s kterou rozprávím, je totiž pouhá busta. Pochází ze severu Čech a dostali jsme ji nádavkem k domku, který jsme si tam kdysi zakoupili – prý „co s tou Máňou, stejně si ji jen babička dávala na léto do záhonu,“ říkali nám původní majitelé, a nabízeli nám ještě srnku a trpaslíka. Srnku jsme zdvořile odmítli, trpaslíka dali do zahrady dětem pro radost – a když se nudily, mohly mu barevnými laky omalovávat šatičky a čepičku podle svého vkusu a umu.

Sličnou Máňu jsme zato hned dovezli do Prahy, umyli a postavili na římsu dřevěného ostění v parádním pokoji. Po čtyři desítky let tam spolu s námi přijímala hosty, bděla i nad jednáními úředního rázu, sledovala rodinné oslavy, dívala se na televizi. Na svátky jsme ji při velkém úklidu sundali, ve vaně osprchovali a vždycy se podívovali, jak se z jejích útrob stále – i po desítkách let a desítkách koupeří – vyplavují zbytky hlíny z oněch severočeských záhonů.

Postupem doby, s tím, jak se potomci rozprchávají, se náš byt stává už neúnosně velkým a drahým. Přemýšlíme tudíž o něčem skromnějším, kam se nám ale při nejlepším vůli nevejdou všechny věci, které máme a které nám zpříjemňovaly život.

Proto tedy říkám: „No tak vidíš, Máňo, tak dlouho jsi s námi byla a stále jsi krásná a rozdychtěná. Snad ti bylo s námi dobře, starali jsme se o tebe, nemusela jsi zarytá mezi petrželí a šnytlikem snášet bouřky, deště, vichřice, ani tě neočuchávali psi, nehrabali kolem tebe slepice, nesedali na tebe ptáci. Měli jsme tě rádi, ale teď budeš muset jinam do služby. Nezlob se za to na mne, hledám ti místo, kde by ti to také slušelo a kde by se tebe dívali se zalíbením, sprchovali tě a vůbec by o tebe pečovali. Však také proto jsme tě tuhle fotografovali ze všech stran, tvoji podobenku rozeslali a představ si, že už se do tebe na dálku zamiloval jeden nóbl starožitník a dokonce někde v archivech zjistil, kdo a kde tě vymyslel. Snad nedopustí, abys skončila zase v petrželi nebo – nedejbože – někde na smetáku.“

Víš Máňo, ani jsme neznali tvůj rodokmen, ale přesto jsi pro nás byla poklad. Teď se zdá, že jsi možná dokonce poklad národní – no, abych nepřeháněla – aspoň maličká součást něčeho, čemu se říká národní bohatství. A to se má přece chránit, což vědí všichni včetně blondýnek,“ vtípkuji nekorektně. Myslím přítom na velice známou zpěvačku, která se se domáhala, aby Radiožurnál vysílal její písničky, což

odůvodňovala to tvrzením, že právě její tvorba se dá zařadit k národnímu kulturnímu bohatství, a to se má přece chránit.

„Vidíš, Máňo, že se má národní bohatství chránit, to říkají všichni – ale myslíš, že to je samozřejmé? Kdepak, holka naše milá, představ si, že jsou i velké památky, co mají dokonce na to glejt, že jsou zákonem – i mezinárodně – chráněné, a přesto lhotejní (jenom lhotejní?) úředníci dopustí jejich zkázu. Ovšem není to tak hrozné, protože se najdou i lidé, kteří jim v tom brání a dělají co mohou, aby škodu trochu zmírnili.“

Zatímco si s Máňou povídám, snaží se totiž památkáři zachránit z historického kluziště na Štvanici aspoň některé artefakty – díl stropu, kousek zdi, hodiny – dříve, než bourací četa všechno zničí buldozerem. Jiní sepisují petice a svolávají demonstrace, protože se bojí o historicky cenná pražská nádrazí – Masarykovo a žižkovské nákladní. Další zase chtějí zabránit demolici domu na rohu Opletalovy ulice a Václavského náměstí, tedy v centru památkově chráněné oblasti UNESCO; naději nemají velkou, protože zbourání už posvětil berounský zubař v křesle ministra kultury.

A kdyby jen to, také se vykrádá kdeco, cennosti mizí ve velkém z kostelů a ze zahraničních výstav musíme stahovat zapůjčená díla, aby nám je tamější soudy nezabavili kvůli zpackaným sporům státu s firmou Diag Human. Ojedinelé není ani vandalství – není to tak dávno, co rozverná mládež lezla po starobylé kašně a poničila ji; v tom, že se přitom jeden z pachatelů zmrzačil, přišel o ruku, bychom mohli vidět prst boží a ti cyničtější by si možná vzpomněli i na dětské zařfkávání, že „kdo to ukradne, tomu ruka upadne.“

„Naše milá Máňo, v klobouku a bez kabátu,“ končím své povídání, „jdi do světa. Kéž bys našla dobré pány, kteří tě nezaprodají za pár cejnů, a vůbec tě ochrání – třeba s fízly – před barbary, lupiči a ignoranty, aby ti tvoje svíce nedohořela ještě aspoň dalších sto let.“

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra *revue 3*

2011

Absolventi

Abstrakta

Babybox

Etika v medicíně

Imunologie

Korupce

Poměry

Projevy

Šumava

Věstonice

*M. Anděl
C. John
V. Hampl
E. Kohák
B. Moldan
J. Ramba
J. Sokol
B. Svoboda
E. Vaníčková
M. Vácha*

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, číslo 3

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 1. 9. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

E. Kohák: Nemám iluze, ale neztrácím naději	4
B. Moldan: Národní park není hospodářský les, Stromovka ani lunapark	10
B. Moldan: Hospodářský růst a životní prostředí	12
J. Pehe: Kůrovec mozkový	13
P. Drulák: Za vlády prasat	16
M. Sígl: V havlíčkovském duchu	20

ALMA MATER

V. Hampel: Univerzita jako bezpečný ostrov uprostřed proudů	22
R. Wildová: Společnost vědění, její škola a její učitelé	24
Závěry 112. zasedání Pléna ČKR: Nebudou mít univerzity horší podmínky?	26
Znovu petice proti školnému na VŠ	27
Před zvýšením školného v Anglii	28

QUOD BONUM

M. Anděl: Za učitele říkám: bylo nám s vámi dobře	30
Seznam absolventů oboru všeobecné lékařství 3. LF UK	39
Abstrakta vítězných prací SVK 2011, 2. místa	41
T. Tajč: Záchranářská Ralley Rejvíz	45

VĚDA

J. Sokol: Jak jsme dobývali vesmír. A vrátili se zpátky na Zem	54
R. Rokyta: Setkání neurovědčů a jeho dějiště Florencie.....	56
F. Kožíšek: Pohádka a věda. Věda a pohádka.....	62
J. Ramba: Kosterní nálezy jako pomocníci medicíny	67

O TEMPORA O MORES

M. Vácha: Těhotenství v sedmdesáti	76
E. Vaníčková: V prázdninovém hledáčku český babybox?	78
B. Svoboda: Jako lékař nemohu poslouchat ty bludy	84
Tajné orgie Adamitů na Chrudimsku. Zásah policie	86

TEXT

C. John: O výuce, lékařích, imunologii, vědě i politice	88
---	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Potíže s orientací	104
--	-----

RES PUBLICA

POLITICKÁ KULTURA

KORUPCE

KŮROVEC

Erazim Kohák pro VNR:

Nemám iluze, ale neztrácím naději

Možná už jste to víckrát vyprávěl, ale přesto se zeptám: Jak na vás zapůsobilo Československo, když jste se po Listopadu vrátil po dvačtyřiceti letech z exilu?

To byla euforie. Celý život jsem žil s pocitem, že mi vlastní život začne teprve, až se vrátím. A najednou se to stalo. Bylo mi jako bych se znovu narodil, že všechno začíná a všechno bylo krásné. Tehdy tu byla ideální kombinace: socialismus fungoval – STB už nefungovala. A my s manželkou, protože jsme vyrostli v tvrdém kapitalismu, jsme si nedovedli představit, že něco takového je možné. Hrozně se nám to líbilo. Pak přišel rok 1992, končil samet, a začala „Klaus-ura“, ale ty první dva roky byly nádherné.

Dalo by se říct, že společnost v roce 1990 vás uspokojovala, byla to doba naděje. Jak tato naděje dopadla po dvaceti letech?

Já bych to trochu posunul: Já jsem tu nebyl od toho, aby mě společnost uspokojovala, ale proto, abych já uspokojoval tuto společnost, abych jí něčím přispěl. Nekladl jsem si otázku, zda je tady to, co bych si přál, ale ptal jsem se, zda mohu být já něčím užitečný.

A jak se to změnilo po těch dvaceti letech?

Napsal jsem o tom jednou do Literárních novin (*Kohák, E., „S klapkou na levém oku“ LN 22.28 (14.7.11):1, 10-11*). Poukazoval jsem, že exil je vždycky víceméně skanzem roku odchodu. A ten exil, ke kterému jsem patřil já, tedy exil po roce 1948, to byl pořád ještě exil v zásadě založený na prvorepublikovém konsenzu a na myšlenkách T. G. Masaryka; byl to konsenzus na hodnotách humanity, sociální odpovědnosti, svobody – ovšem svobody chápáné nikoliv jako zvíle. Byl to konsenzus humanistické demokracie, která musí být také sociální, protože jinak by byla nehumánní. Takový konsenzus se zhroutil s druhou světovou válkou, kdy ho víceméně nahradil konsenzus antifašistický, antinacistický: co máme společného my všichni Češi, je že nenávidíme Němce a všechno, co připomíná nacismus. Čili celá polovina našeho politického spektra včetně lidovců a národních socialistů byla najednou podezřelá jako příliš pravicová. A pak byl rok 1968 - myslím tím ne to, co dělalo vedení KSČ, nýbrž jak toho tehdy využili lidé. To bylo takové znovuzrození prvorepublikového konsenzu. V tom jsem v USA žil a z toho pramenila naděje, že se vrátím do země, kde je shoda na hodnotách svobody, rovnosti a lásky k bližnímu.

Neidealizoval jste si trochu ty naše poměry? Odjížděl jste přece jen velice mladý, bylo vám patnáct...

Ale samozřejmě. Nemyslel jsem, že takové ještě Československo bylo, ale že jeho myšlenkovým základem, kterého často nebylo hodno, zůstával určitý humanistický konsenzus. Podívejte, ještě v roce 1978 lidé jako Václav Havel a Petr Pithart podepsali prohlášení „Sto let českého socialismu“ a podepsali to jako „demokraté a socialisté“. To byl pořád ještě ten konsenzus, pro který socialismus byl jednoznačně pozitivním pojmem. To už neexistovalo, když jsem se vrátil. To už jsme byli v tom druhorepublikovém konsenzu nenávisti – a já jsem měl pocit, že jsem se vrátil do té „druhé republiky“, té Česko-Slovenské, od Mnichova po 15. březen. Po rozpadu Československa v roce 1993 i ta koruna vypadala jako protektorátní, a ne jako ta slavná československá koruna Španielova. Zas se začaly objevovat svátky, které se slavily za protektorátu. Tolik jako by se toho jaksi plíživě vracelo.

Počkejte – plíživě vracelo – kdy?

V devadesátých letech; dnes zase mám pocit takového konsenzu nenávisti, anti-levicového, ale také xenofobního, které mobilizuje zášti k Romům a strachem z islámu. Světlou výjimkou pro mne bylo období vlády Vladimíra Špidly; to je člověk toho masarykovského konsenzu. Měli jsme ale také koalici dvou extrémů, ani ne tak ČSSD a ODS, jako Miloše Zemana a Václava Klause, a řekl bych, že se vládní koalice pohybuje tímto směrem i dnes. Teď odbouráváme všechny pozitivní výdobytky posledních padesáti let – v medicíně, ve školství, v sociální péči. A proto-

že jsem žil celý život v halasně kapitalistické společnosti, nemám iluze třeba o tom, co znamená spoluúčast studentů na financování vysokých škol.

Konečně jste to poznal i v té Americe.

Ano, proto o tom nemám iluze. Tady je ale lidé ještě mají. A nemám nejmenší iluze ani o komunismu. Zato jsem byl v Norsku, a tam se mi moc líbilo. Zklamalo mě, do jaké míry lidé u nás zakládali své rozhodování ne na rozhledu, ale na minulosti. Když jsem se ptal, zda vědí, k čemu to povede, odpovídali „když ty jsi tu nebyl za komunistů, my jsme tu byli a trpěli“. Prostě chtěli jít zase od jednoho pangejtu k druhému, od antifašismu k antikomunismu, ne k pro-demokracii, pro-sociální spravedlnosti. Lidé jako by tu žili za zdí minulosti, stejně jako v prvních letech po válce lidé žili v myšlenkovém zajetí okupace. Páchali pak stejné hrůzy na Němcích, jako Němci páchali na nich, a ospravedlnili tím, že přece tolik trpěli. A dneska to dělají dál, protože „úpěli“. Čili když se teď chováme vůči Palestincům jako SS na Ukrajině, tak to má morální oprávnění, protože jsme trpěli? Ano, trpěli, ale dokud se člověk nenaučí oproštovat se od minulosti, odpouštět, zůstává v jejím zajetí. Jako by se velká část starší generace nechala spojovat jen společnou nenávistí, zaměřenou do minulosti. Mladí to pak řeší tím, že se prostě odříznou od vši minulosti, včetně toho, co bylo základem naší kulturní identity.

Dnešní společnost je velice rozpolcená i tím, jak se rozevírají nůžky mezi chudými a bohatými, úspěšnými. Zažil jste i to v Americe?

Ano, od sedmdesátých let, kdy Reagan začal systematicky odbourávat Rooseveltův sociální rozměr demokracie. Mám dojem, že za tím, k čemu dochází v USA, je už jen soustředěná ekonomická moc, která nebere ohled na nic než na krátkodobý zisk – už proto, že firmy dělají vyrovnání čtvrtletně, a tak chtějí do tří měsíců vytráskat co nejvíce. A ti bohatí chtějí být ještě bohatšími. Když porovnáme, jaké procento lidí je vlastníky devadesáti procent vši hodnoty a jaké procento je vlastníky těch posledních deseti procent, tak je to obráceně.

Na tom mne zaráží ještě jedno – jako by se vytvářel kult opovržení těmi, kteří nejsou tak úspěšní – kdo jezdí metrem, je socka, kdo nesežene práci, je nemakačenko, kdo je nemocný, je simulant a ulejšák.

Vládnoucí třídy se vždycky ospravedlňují tím, že jejich poddaní si předpokládají lidství ani nezasluhují; to už bylo ve středověku. Co považují za nebezpečné, je to, jak definujeme úspěch, když považujeme lidi s humanistickou hodnotovou škálou za méně úspěšné. Čili člověk, který vytváří knihy, ale nemá z nich peníze, není úspěšný? Nebo ošetřovatelka, která zachraňuje lidské životy a žije ze 17.500 měsíčně? Mám dceru, diplomovanou sestru, kterou s třiceti lety praxe a atestacemi z diabetologie a kardiologie posílají s Lékaři bez hranic na Jamaiku, do hor, kde

neexistuje žádná lékařská péče, do vesnice, kde si lidé dezinfikují všechno benzinem a kde houfně umírají na diabetes, protože se žíví cukrovou třtinou, která je zadarmo. Tato žena – je jí šestapadesát – nemá v poměru k americké cenové úrovni ani tolik, kolik má ošetrovatelka v této zemi. Je neúspěšná? Podle mne je lidsky neúspěšný ten, jehož mentální horizont je omezený na to, co si ještě může koupit, kdo nemá dějiny, nemá kulturu, má jenom peníze. Jeho neúspěch je v tom, že se mu nepodařilo stát se člověkem. Zůstává jen na úrovni konzumenta.

Celý život jsem měl psy, a znal jsem takové, kteří znali jen hlad a žrádlo, i když mnoho jich nebylo. Řekl bych, že když tím „žrádlem“ je kaviár a šampaňské, nic to nemění na té logice spotřebního cyklu. Myslím, že potřebujeme jinou definici úspěchu.

Kdo by měl takovou definici vytvořit – a lze to vůbec udělat?

Jeden můj kolega, sociolog, říká, že v každé společnosti jsou zhruba tři skupiny lidí. V první jsou lidé, kteří jdou zatemněnou ulicí, nikde ani človíčka, a ve výkladní skříni klenotnictví vidí drahý briliantový náhrdelník a na chodníku dlažební kostky. S naprostou samozřejmostí se rozhlédnou, vezmou kostku, rozbijí výkladní skříň a náhrdelník seberou. V této první skupině prý je u nás asi dvacet procent lidí. Druhá skupina, to jsou lidé, kteří jdou zatemněnou ulicí, vidí rozbitou výkladní skříň a v ní ještě leží ten briliantový náhrdelník. Ti okamžitě volají na policii a hlídají, aby ten náhrdelník nikdo neukradl, než přijede. Těch prý je u nás asi 12 procent. A potom máme zbývajících 68 procent – to jsou lidé, kteří jdou setmělou ulicí, nikdy by je nenapadlo rozbít výkladní skříň, ale když už je rozbitá, tak tam pro ten náhrdelník sáhnou. To jsou lidé, kteří se všemu přizpůsobí, vždycky budou „kam vítr, tam plášt“. Ptáte se, co můžeme dělat? Musíme hodně foukat, aby ten vítr vál jiným směrem. Těch dvanáct procent to samo nezmůže, a s těmi dolními dvaceti moc nenaděláme. Ti foukají opačným směrem, a často z vrcholů vysokého postavení v ekonomice nebo i státní správě.

Právě že politici foukají často jiným směrem, než bychom si přáli.

Někteří ale ne. Nezapomínejte ten poměr 12 – 68 – 20! To platí o libovolné skupině lidí, libovolném vzorku občanů – o věřících i nevěřících, katolících i evangelických, o dělnících a intelektuálech, o Česích i Romech. Těžko očekávat, že politici budou jiní. Lidé říkají, že politici kradou – a Češi nekradou? Politici jsou běžní Češi. Znáám těch dvanáct procent - a v té straně, kterou znám zevnitř, je to velice solidních 12 procent. Sám bych jmenoval třeba senátorku Gajdúškovou, senátora Dienstbiera či komisaře Špidlu, ale je tolik dalších, které neznám, lidí čistých a dobrých – a takoví jsou jistě ve všech stranách, snad i v ODS. Takže není možné říct, že „politici“ foukají tím špatným směrem. Někteří ano, jiní ne. Ale těch 68 procent kouká, jakým směrem bude foukat jejich šéf, ať ve straně či v zaměstnání.

Z toho vyplývá, že i mezi politiky je většina přizpůsobivých. Řeknete mi asi na to – koho jsme si vybrali, toho máme.

Vybrali jsme si vzorek této populace. Jak byste to jinak chtěla dělat? Vypsát konkurz pro norské politiky, aby se přistěhovali k nám? Nás výrazně zformovalo také těch čtyřicet let komunismu, deset let nacismu a předtím asi 240 let rakouského absolutismu. A tak jediné, co můžeme udělat, když se nám to nelíbí – no, musíme hodně foukat, až se připojí i těch 68 procent.

Zatím se zdá, že naši lidé nemají chuť moc foukat; když je nějaká demonstrace, vezměte si, jak je tam poměrně malá účast.

Pochopitelně. Generaci po generaci jsme se učili přežívat konformitou. S tím je třeba počítat. Jenže já nejsem odpovědný za všechny členy odborové organizace, já jsem odpovědný za to, abych já tam byl. A přál bych si, aby totéž udělali i jiní.

Viděla jsem jednou hezký vtíp, bohužel si už nepamatuji autora. Jeden nakreslený panáček říká druhému: Máme krásnou zemi, ale příšernej stát.

Ano, a máme taky myslím lepší národ než máme stát. To není totéž. Máme krásnou zemi a dlouho zkoušený lid, který v sobě opětovně našel dávno zapomenuté kořeny. Já vždycky vzpomenu na Akci Míša, jak se lidé zapojili, když to nikdo nečekal.

O tom příšerném státě jsme si trochu řekli, ale co s tou krásnou zemí? Nezkažíme ji? Když se podíváte, co se staví a co se ničí....

Nemám křišťálovou kouli. Pokud bude u nás vládnout naprosto nezodpovědná ekonomická moc, tak samozřejmě zhuntuje tuto zemi jako ji zhuntovala jinde, jenže to není jednoznačné. Podívejte se, jak se hrouť celá ta říše pana Murdocha. Murdoch je Černý Petr. Když prezident Reagan ve jménu svobody zrušil regulaci, která požadovala objektivitu ve vysílání ve veřejném prostoru, Murdoch se toho chopil a využíval to. Získal neskutečné bohatství tím, že věděl, že lidé se nejlépe manipulují nenávistí, ne láskou - ale bohužel nenávistí se mohou manipulovat jenom určitým směrem. Byl ochoten tisknout cokoliv, co byli lidé ochotni kupovat.

Zdá se mi ovšem, že tam trochu zafungoval samočisticí mechanismus. U nás jsou také aféry s odposlechy, a nic moc se nestane.

Totéž mi říkali Angličané ještě před půl rokem: že je to beznadějně, když veškerý tisk je v moci Mudrocha, a pak najednou to změní taková prkotina, jako odposlechy telefonu zavražděného děvčete... A já si ani nemyslím, že rodina, která vlastní všechny naše deníky s jednou výjimkou, má nějaké skrupule. Jsou to také především podnikatelé, ne strážci veřejných čtností. Jenže představa, že by se tis-

ková politika měla zakládat na maximalizaci zisku, je hrozně nebezpečná. Proto potřebujeme veřejnoprávní média. Jedním z nástrojů k tomu je také antimonopolní úřad. Proč už dávno nezakročil proti jedné firmě, které patří snad až devadesát procent všeho, co se tady tiskne? Máme přece na to zákony! Potřebujeme si zvolit vládu, která by je byla ochotná plně využít.

Jenomže když takový stav vládě prospívá. A ani politici, ani ti mocní a movití se ani nechovají nijak vzorně. Tak když je lidé pozorují, také se nežinýrují a něco si seberou.

Představte si, že byste byla uvědomělá vlastenka, Češka, v roce 1820. Nemyslíte si, že byste měla stejný dojem z tehdejší společnosti? Že je všechno beznadějně, že lidé nemají žádné vzory? Měli přece za sebou těch 180 let nebo kolik pobělohorského režimu, a to byla normalizace jako řemen. Já bych souhlasil se vším, co říkáte, vypadá to naprosto beznadějně, to ale neznamená, že ztrácím naději.

Přece ale lidi nemohou rezignovat a říkat si, ono se někdy něco stane.

Ale můžou, a dělají to.

Teď jsme navíc ještě v ekonomické krizi.

V ekonomické krizi nejsme, jsme v daňové krizi. Máme nesmyslný patnáctiprocentní systém zdanění, a přitom ve světě každý ekonom ví, že k udržení fungující společnosti potřebujeme zdanění na úrovni asi 33 procent... Máme problém daňové nezodpovědnosti. Málo zdaňujeme, děláme moc výjimek a zdaňujeme ty vrstvy, ve kterých není co zdanit. Jestli chcete získat peníze, tak musíte zdanit někoho, kdo má co zdanit – a omezit únik korupcí na norské minimum. Místo toho rozkrádáme a zdaňujeme nepřímou, s největším dopadem třeba na učitelky nebo sestry, které ošetřují děti nenávratně mentálně postižené. Před těmi smekám. Těm bych dal daňové prázdniny. Ne těm horním dvaceti tisícům milionářů.

O tak postižené děti se dřív staraly řádové sestry.

A v mnoha zemích to dodnes dělají, i když to dělají i lidé, kteří nemají oporu ve víře a v církvi. Mohl by vás zajímat jeden příklad. Když jsem ležel v Thomayerově nemocnici, bylo možné, že mne vynesou na prkně nebo že vyjedu na vozíčku. A tak jsem velice potřeboval kaplana. Chodil tam za mnou evangelický farář, ačkoliv naše Českobratrská církev na kaplanskou službu nemá. Dělal to tak, že na poloviční úvazek dělal sanitáře a z toho financoval svou činnost jako evangelický duchovní. Takových lidí si nesmírně vážím, ty považuji za velice úspěšné.

To jsou tedy podle vás nadějní lidé.

Samozřejmě. Jenže těm lidem tento režim nepřeje. Ale to neznamená, že nejsou.

Vzpomněla jsem si teď na spory o Šumavu; možná, že je naděje i v těch fantas-tech, kteří tam vlastními těly chrání stromy před dřevorubci.

Ano, ač fantasté to rozhodně nejsou. I oni jsou lidé, kteří dělají něco pro dlouhodobé dobro společnosti jako celku. Na rozdíl od lidí, které nám tato vláda klade za vzor a kteří jednají výhradně na základě osobní výhodnosti v krátkodobém měřítku. Mohu jen ocitovat Krtka – Ach, jo!

*Prof. Erazim Kohák, Ph.D. (*1933 Praha,) je český filozof a spisovatel, zabývá se fenomenologií, českou filozofií a ekologickou filozofií. V letech 1948–1989 žil v exilu v USA, kde vystudoval filozofii s religionistikou a teologií. (Ph.D. Yale '58); habilitován byl jako docent FF Boston University, kde posléze získal titul profesora. Vrátil se bezprostředně po Listopadu a přednášel na FF UK. Současně působí jako vědecký pracovník Filozofického ústavu AV ČR, je emeritním profesorem FF UK a Boston University.*

Bedřich Moldan

Národní park není hospodářský les, Stromovka ani lunapark

Současný konflikt na Šumavě má jednoduchou podobu: kácet, či nekácet, zasahovat, či nezasahovat proti kůrovci. Aníž bychom objasňovali, do jaké míry je toto schéma zjednodušené, je zřejmé, že rozděluje naši veřejnost na dvě fronty hájící jedno či druhé stanovisko.

Na jedné straně jsou ochránci přírody a mnozí přírodovědci, na druhé straně starostové obcí, ale i lesníci. Současný ředitel parku se – na rozdíl od minulého vedení – staví na stranu starostů a lesníků, hájí „silové“ řešení, které velmi kritizuje druhá strana. Jak se zdá, stanoviska jsou nesmiřitelně vyhrocená a situace zdánlivě neřešitelná. Řešení se jistě nakonec najde, jde však o to, aby nebylo nenapravitelně špatné.

Proto je třeba se zastavit a zkusit věc bez emocí a ideologických brýlí posoudit. Snad pomůže trochu se ohlédnout zpět. **Před dvaceti lety byl Národní park Šumava vyhlášen podle zákona o ochraně přírody a krajiny, který stanovil, že posláním národního parku je ochrana přírody, zachování přírodních ekosystémů a podpora samovolných přírodních procesů.** Park byl záměrně vyhlášen na poměrně velkém území, které bylo donedávna plně osídlenou kulturní krajinou.

Po světové válce a za panství komunistů však většina lidí odešla, a tak bylo celkem realisticky rozhodnuto nesnažit se obnovit kulturní krajinu, ale zachovat co možná nejvíc přírodní prostředí a posílit přírodní procesy. Od začátku bylo zřejmé, že modelem nebyly velké přírodní parky vytvořené pro zachování divoké přírody – „model Yellowstone“ – ale spíše Boubínský prales zbudovaný lesníky před více než 150 lety. Zde se využilo skutečnosti, že se na slušně veliké ploše zachoval les, který byl relativně málo pozměněn lesním hospodařením a do velké míry připomínal původní horský lesní ekosystém.

Základní myšlenkou při vyhlášení parku bylo dát přednost přírodě a podle toho stanovit management celého území. V národním parku má přímo z jeho definice přednost příroda a přírodní procesy, které zde probíhají. Není zde hospodářský les, kde má přednost jeho produkční funkce, to znamená vypěstovat co nejkvalitnější dříví v co nejvyšším množství.

Není to však ani „Stromovka“, to znamená upravený park s pohodlnými cestami a upravenými estetickými výhledy. Už vůbec to není a nemůže být „lunapark“, to znamená „outdoorová“ kulisa pro nejrůznější rekreační a sportovní zařízení. To všechno by mělo být až za hranicemi parku. Jistě není možné zapomenout na lidi, kteří v daném území žijí a pracují, ani na návštěvníky, kteří chtějí vidět co možná nedotčenou přírodu a pobývat v ní, a je proto nutné hledat způsoby, jak jim to umožnit.

Ideálu „Boubínského pralesa“ se celý park může pouze blížit, a to velmi pomalu. V jádrové části parku, v prvních zónách a případně i ve vybraných částech druhých zón, které (včetně rašelinišť a jiného bezlesí) zaujímají přibližně 30 procent rozlohy celého parku, by měly přírodní procesy probíhat samovolně. Mluvíme o takzvané bezzásahovosti, i když tomuto termínu nelze rozumět absolutně.

Na většině území byl původně hospodářský les, kde se mohou samovolné přírodní procesy uplatnit jen pozvolna a pod omezující kontrolou. To znamená například sledovat výskyt škůdců včetně kůrovce a zasahovat proti nim v souladu s celkovým přírodním charakterem parku.

Jsem přesvědčen, že součástí sporu o zásahy proti kůrovci je základní nedorozumění o smyslu lesů v rámci národního parku. Opravdu v něm nejde o staletími prověřené a osvědčené lesnické hospodaření, ale o management, jenž by v budoucnosti – byť daleké – měl vést k obnovení původních lesních ekosystémů. Takové ekosystémy se skládají nejen z dominantního stromového patra, ale i z mnoha dalších rostlinných typů a druhů a samozřejmě z celé bohaté škály živočichů i mikroorganismů.

Ušchlé stromové patro neznámá zkázu lesního ekosystému, i když působí na návštěvníky depresivně. Při pozornějším pohledu i málo poučený návštěvník vidí i další složky ekosystému, které žijí a tvoří složité a obdivuhodné předivo života. Pokud ovšem napadené stromy odvezeme, nebo dokonce ošetříme chemickými preparáty, to všechno zničíme. Místo živoucího ekosystému budeme mít chemizovanou pláň, kterou budeme pracně a často neúspěšně zalesňovat.

Na většině území parku je nepochybně třeba provádět účinná opatření, aby se kůrovec nerozšířil na sousední hospodářské lesy. Základním posláním parku, které bychom měli mít stále na mysli, je však podpora přírodních procesů: Neuzavřít možnosti, které sama příroda má pro obnovení své vlastní rovnováhy.

Právo 13. 5. 2011

Bedřich Moldan pro VNR:

Hospodářský růst a životní prostředí

Výrazným počátkem systematické ochrany životního prostředí v mezinárodním měřítku byla Stockholmská konference OSN v r. 1972. Od té doby jsou pochopeny hlavní projevy znečištění (například umírající lesy) i jejich bezprostřední příčiny (emise škodlivin do ovzduší). Několik měsíců před zahájením konference však známá publikace Meze růstu manželů Meadowsových se spolupracovníky položila otázku po hlubších souvislostech znečišťování. Autoři dospěli k závěru, že základní příčinou devastace prostředí je samotný hospodářský růst v podobě, jakou zaznamenalo do té doby celé dvacáté století. V průměru ročně pětiprocentní růst výroby a spotřeby surovin, zboží, služeb a všeho ostatního nebyl nijak zásadně ovlivněn ani tak výraznými událostmi jako byly dvě světové války či ekonomické krize. Tento proces však sebou nese i stejně vysoký růst znečištění a devastace všech složek životního prostředí a vyčerpání přírodních zdrojů. **Zátěž prostředí je nevyhnutelným důsledkem samého ekonomického procesu.**

Nelze si představit, že by tuto situaci mohla zvrátit dobře míněná, potřebná a do jisté míry úspěšná opatření typu odsiřovacích jednotek. Jednak tato zařízení nikdy nemohou být stoprocentně účinná, navíc sama spotřebovávají vzácné přírodní zdroje, ale hlavně efekt samotného růstu, zvyšujícího se objemu výroby a spotřeby v konečném výsledku převyší dílčí efekt čistících zařízení. Nic na tom nemění ani postupné uplatňování nových technologií, které jsou obvykle materiálově i energeticky méně náročné a celkově k prostředí šetrnější. Efekt rostoucího objemu výroby a zejména spotřeby na celém světě je rozhodujícím faktorem. Typickým příkladem je automobilová doprava. Jednotlivá auta mají účinnější a čistší motory než dříve, jsou bezpečnější a – s výjimkou vozů typu SUV – k prostředí vlídnější. Celkově však zátěž prostředí samotnou dopravou i potřebnou infrastrukturou roste. Efekt stále většího počtu vozidel i ujetých kilometrů převyšuje jakékoliv zlepšení individuálního environmentálního „chování“. Takový vývoj není dlouhodobě udr-

žitelný, nutně musí dříve či později vést k vážným potížím, ne-li k přímo k menším či dokonce k větším ekologickým katastrofám.

Jak ukázal hospodářský vývoj a zároveň vývoj znečištění prostředí za posledních téměř čtyřicet let, které uplynuly od vydání „Mezi růstu“, základní trendy se nezměnily. O rostoucí zátěži prostředí v různých zemích i v globálním rozměru jsme trvale informováni, v poslední době mezi ně patří především hrozba změny klimatu. V žádné důležité oblasti přírodních zdrojů a životního prostředí – snad s výjimkou narušení stratosférické ozonové vrstvy, která se pomalu vzpamatovává z útoku dnes už nevyráběných freonů a jim podobných látek, nezaznamenáváme zlepšení, nýbrž jen různě výrazné zhoršování. Klesá biologická rozmanitost, roste zátěž atmosféry skleníkovými plyny a zdraví ohrožujícími aerosoly, zvyšuje se kontaminace cizorodými chemikáliemi i sloučeninami reaktivního dusíku, hrozí nedostatek pitné vody a potravin.

Nepřekvapuje proto, že se stále častěji objevují úvahy přímo nebo nepřímo navazující na Meze růstu, jež zpochybňují udržitelnost neustálého hospodářského růstu, který ve své dosavadní podobě není s účinnou ochranou životního prostředí v globálním měřítku slučitelný. Nedávná celosvětová ekonomická krize (dosud nevíme, zda je plně zažehnána) tyto otázky znovu zdůraznila. Vlády většiny zemí na ně reagovaly nasměrováním jisté části „záchranných balíčků“ směrem k ekologizaci výroby či spotřeby, což – jak jsme ukázali – samo o sobě může pomoci jen do menší míry. **Naprostá většina všech aktivit v rámci států i v mezinárodním rámci směřovala a směřuje k co nejrychlejšímu opětovnému nastartování robustního ekonomického růstu. Pokud toto úsilí bude úspěšné, bude celosvětový hospodářský rozvoj pokračovat v dosavadní podobě. Nezvyšuje to zároveň nebezpečí vystrídání ekonomické krize snad ještě vážnější krizí ekologickou?**

Jiří Pehe

Kůrovec mozkový

Celý západní svět je nakažen parazitem iracionality, extrémní polarizace a vzájemné nedůvěry. Pouhých dvacet let po údajném „konci historie“ v podobě definitivního vítězství jednoho společensko-ekonomického systému stojíme v bodu zásadního zlomu.

Viděno z perspektivy českého léta 2011 by se mohlo zdát, že hlavním světovým problémem je kalamita způsobená lýkožroutem v částech Šumavy. Ve skutečnosti je hlavním problémem celosvětová kalamita v lidském myšlení, která přerůstá do nové globální krize.

Jakási pandemie civilizačního „kúrovce“ útočí na pomyslný neokortex celých národů a zatemňuje racionální uvažování. Zejména v západní civilizaci prudce narůstají úzkost a nejistota.

Lidský rozum se sice v polovině 19. století pyšně osvobodil od Boha, ale už začátkem 20. století se objevily příznaky jeho vážného onemocnění. Náboženství nezastavitelného Pokroku skrze lidský rozum zplodilo jako první velký symbol nové éry nepotopitelný Titanic, který se docela symbolicky vzápětí potopil.

Nákaza ovšem neskončila na dně oceánu a propukla naplno v podobě 1. světové války. Lidstvo se ovšem nikterak nepoučilo. Celé století se neslo ve znamení snah nastolit „dokonalá“ společenská uspořádání. Hodně se přitom „kácelo“, mozkového kúrovce jsme se ale stejně nezbavili.

Po roce 1989 pro změnu převládlo mínění, že nejlepší je nechat toho co možná nejvíc v neviditelných rukou Trhu. I ten ovšem v roce 2008 narazil plnou parou do ledovce, který před tím téměř nikdo neviděl. Titanic industriální civilizace, poháněný neregulovaným globálním kapitalismem, se od té doby povážlivě naklání.

Je přitom příznačné, že v civilizaci založené údajně na vládě Rozumu nikdo ani přesně neví, jestli se včas podařilo uzavřít kritické množství vodotěsných komor, a zda se z těch zaplavených kdy podaří vyčerpát vodu, takže je možné, že ve skutečnosti už jdeme, stejně jako Titanic, ke dnu.

Kalamita „kúrovce mozkového“ se projevuje stále větší neschopností řešit problémy hledáním rozumných kompromisů, takže světovou finanční krizí počínaje a bojem o správný přístup k šumavskému lýkožroutovi konče, jsme svědky extrémů: jedni jsou pro masové kácení, druzí by to nechali vyhnít; jedni jdou na věc s ozbrojenci a technikou, druzí se přivazují ke stromům.

Všichni jsou skálopevně přesvědčeni o své pravdě, všichni se tudíž zaštiťují vědou, jak se dnes sluší a patří. Jak je ale možné, že může být stoprocentně vědecké jak kácat, tak nekácat?

Vědou se prý stala i ekonomie, jakkoliv téměř žádný ekonom nedokázal předpovědět krach z roku 2008, a i od té doby, bez jakékoliv známky pokory, se nám nabízí řada „jedině pravdivých“ (neboť prý vědeckých) ekonomických teorií, které do úmoru omílají v médiích jejich zastánci.

Během nedávné krize okolo navýšení amerického státního dluhu měl tento druh kúrovce mozkového hotové žně, stejně jako je už nějakou dobu zažívá v Evropě při snahách „řešit“ krizi eurozóny. Proti sobě všude stojí nesmiřitelné tábory majitelů pravd, politika je zcela polarizovaná. Jedni by nejraději káceli, druzí by to nechali vyhnít. Pokřikují na sebe v médiích, dělají si naschvály v parlamentech, a mozkový kúrovec se šíří dál. Mezitím roste napětí, nejistota i nenávisť.

Jak známo, v takových okamžicích vždy sílí nutkání hledat jednoduchá řešení, padají silná slova, hledají se dalekosáhlé konspirace, nemocná společnost hnědne. Občas to nějaký šílenec nevydrží, a svoji „pravdu“ vystřelí do těl ostatních.

Současná situace je zlomová. V lepším případě je neschopnost se rozumně dohodnout na tom, co s (globální) ekonomikou, co s evropskou integrací, co s dluhy, co se životním prostředím, co s přistěhovalci, jen výrazem dočasné nemoci lidského rozumu.

V horším případě lidský rozum prostě narazil na své konečné meze, neboť ve své pýše vytvořil ve vědě, technice, společnosti i hospodářství příliš mnoho „proměnných“, které ve své úhrnné komplexitě přesahují jeho reálné schopnosti je kontrolovat.

V závislosti na tom, z kterého výše zmíněného úhlu se na situaci díváme, budeme buď doufat, že údajně „nepokořitelný“ lidský rozum nakonec vše nějak vyřeší, nebo je naopak téměř jisté, že brzy narazíme do dalšího ledovce, tentokrát mnohem většího, než byl ten v roce 2008.

Přičemž tentokrát už budou zbytečné diskuse o tom, zda se Titanic nakonec potopí, protože „neviditelné“ ruce světového Trhu už nebudou schopné vysát ze zprivatizovaných (neboť na moci peněz zcela závislých) politických reprezentací států obrovité „záchranné“ balíčky. Není totiž už z čeho brát. Pomyslné pumpy přestávají fungovat.

Začíná proto vládnout hysterie. Snahy „proškrtat“ se k uspokojivým řešením se podobají snahám „vykácet“ kůrovce. Bohužel stejně malou naději na úspěch dávají různé projevy „rozhořčených“, kteří se „přivazují“ k náměstím svých hlavních měst a požadují Změnu.

Industriální civilizace, která vznikla s nástupem racionalismu v době osvícenství, se ještě může zachránit snad jen v případě, že ti „kácející“ a ti „uvázaní ke stromům“ si společně sednou a budou hledat skutečně rozumná, dlouhodobá řešení dnešních problémů.

Jenže jak ukazuje i malý český příklad, toho už je málokdo schopen. Trh má jenom jeden rozum, zvaný Sobectví, a ten mu velí stavět lyžařské areály, lanovky, turistické atrakce a vodní světy. Nedotknutelné stromy jsou mu na obtíž, zvláště když se i ony dají pokácené dobře prodat. Kůrovec je dobrá záminka.

Odpůrci této privatizace posledních zbytků veřejného prostoru pro změnu nemíní ustoupit ani o píď, mnozí z nich začínají odmítat jak trh, tak demokracii, protože ta už je podle nich také zprivatizovaná, a představuje nikoliv vládu lidu, ale vládu peněz. Není o čem a proč diskutovat, zbývá se jen přivázat ke stromům.

Celý západní svět je nakažen tímto podivným parazitem iracionality, extrémní polarizace a vzájemné nedůvěry. Pouhých dvacet let po údajném „konci historie“ v podobě definitivního vítězství jednoho společensko-ekonomického systému stojíme v bodu zásadního zlomu.

Historie zatím neskončila, ale evidentně končí jedna celá éra. Otázkou je, co ji nahradí, a zda se to tentokrát obejde bez celosvětového konfliktu.

Deník Referendum 9. 8. 2011

Petr Drulák

Za vlády prasat

K Bělohradského a Orwellovu pojetí korupce

Václav Bělohradský vyvolal značný ohlas svými kritickými úvahami o korupci a boji proti ní (*Salon č. 719, Právo 17. 5. 2011; též VNR 2/2011*). Varuje, že boj s korupcí je „bludné světélko, které nabízí lidem *konkrétní předmět* hněvu – důsledky *nelegálního* jednání jednotlivců, a odvrací tak pozornost od důsledků *legálního* jednání rozhodujících aktérů systému“. Bělohradského varování souvisí jednak s jeho pojetím korupce jako produktu liberální demokracie a jednak s jeho pohledem na českou korupci jako praktiku s hlubokými historickými kořeny.

Definovat korupci není vůbec snadné a česká zkušenost nabízí celou řadu na první pohled nesourodých případů, které do korupce můžeme intuitivně zahrnout. Nejedná se pouze o úředníka či politika, který dostane igelitku s hotovostí od uchazeče o veřejnou zakázku. Půjde také o manažera, který podobným způsobem okrade svou firmu. Korupce zahrnuje i fotbalového rozhodčího, který odpíská zápas tak, aby zvýhodnil družstvo, jehož šéfové mu zaplatili prostitutku, ale také vysokoškolského učitele, který schválí diplomovou práci, o níž ví, že nevyhovuje požadavkům, neboť její autor mu zařídí sponzorský dar na výzkum či na rozvoj fakulty. Takový učitel je stejně zasažen korupcí jako politik, který prosazuje určitý zákon pouze proto, že firma, která si zákon objednala, přispěje na volební kampaň.

Všechny tyto případy spojují lidé, kteří mají uskutečňovat veřejný zájem dodržováním souvisejících pravidel. Namísto toho pravidla za odměnu porušují, čímž povyšují zájmy dílčí a soukromé nad zájem veřejný. Stranou necháváme pokusy o uskutečňování veřejného zájmu porušením pravidel, ať už jsou chvályhodné či zavrženíhodné, o korupci se nejedná. A korupcí samozřejmě není ani sledování dílčích zájmů v rámci pravidel.

Mezi různými druhy korupce je nejnebezpečnější právě ta politická. Souvisí to s Bělohradského rozlišením mezi *legálním* a *nelegálním*. Politika je podobně jako ostatní sféry místem nelegální korupce, ale na rozdíl od ostatních navíc dokáže korupční jednání legalizovat. Podobně jako řada jiných činitelů i politik je vázán určitými pravidly při naplňování veřejného zájmu a může podlehnout korupci, když tato pravidla poruší a dá přednost dílčímu zájmu. Už toto selhání je nebezpečnější v politice než jinde. Zatímco jinde jde o osudy jednotlivců a milionové hodnoty, politické rozhodování se týká osudů milionů a miliardových hodnot.

Tím to však nekončí. Na rozdíl od ostatních činitelů dává politik veřejnému zájmu konkrétní obsah a stanovuje související pravidla. Pokud pojme veřejný zá-

jem jako svůj soukromý zájem (blahobyt rodiny, prosperita firmy), může související pravidla nastavit v rozporu s veřejným zájmem ke škodě společnosti. Nicméně toto poškozování společnosti bude legální. Nebezpečí politické korupce tudíž vyplývá z její dimenze a z možnosti legalizace.

Jedním z velkých literárních příběhů politické korupce je Orwellova Farma zvířat. Orwell tuto románovou bajku píše jako kritiku stalinismu, mezi hlavními postavami najdeme karikatury Lenina, Stalina či Trockého, a dodnes bývá čtena především jako metafora totalitního systému. *Farma zvířat* je však především velkým literárním dílem a jako každé velké umění přesahuje historický kontext svého vzniku. Svým ztvárněním dokáže oslovit i publikum, pro něž je už původní kontext vzdálený a nepodstatný.

Příběh zvířat, která pod vedením prasat vyženu krutého farmáře, začnou budovat vlastní společnost a skončí jako otroci prasečí oligarchie, vystihuje podstatu politické korupce v obou jejích podobách. Na začátku příběhu prasata, převyšující ostatní svou aktivitou a inteligencí, přicházejí se sedmi příkázáními, která upravují život na farmě. Tato pravidla namířená proti farmářům a lidem obecně zajišťují všem zvířatům vzájemnou rovnost a toleranci. V praxi je však prasata od samého počátku obcházejí a nárokují si privilegia. Vše začíná, když se odmítají s ostatními dělit o mléko a jablka s tím, že pokud se jim obojího nedostane, hrozí návrat nenáviděného farmáře.

To je první podoba korupce. Prasata porušují vlastní pravidla vedena svými soukromými zájmy, které přebíjejí zájem veřejný. Toto jednání ospravedlňují nesouhlasící hrozbou. Asi tak jako když v Česku řada inteligentních a schopných lidí využije svých pozic v politice, ekonomice, státní správě či justici k obcházení a porušování zákonů s cílem obohatit se. Veškerou kritiku přitom odrážejí tím, že jejich kritici si asi přejí návrat komunismu.

Tím to však nekončí. Prasata přecházejí k přepisování a odstraňování jednotlivých příkázání. Nakonec zůstane pravidlo jediné, jehož původní znění „všechna zvířata jsou si rovna“, prasata doplní slavným dodatkem „ale některá zvířata jsou si rovnější“. To je druhá podoba korupce. Prasata legalizují korupční jednání. Zneužívají své kontroly nad pravidly a mění pravidla tak, aby vyhovovala jejich soukromým zájmům. Asi tak jako když se v českém právním řádu objeví anonymní akcie, zdánlivá daňová opomenutí umožňující miliardové úniky a další legální zručnosti.

Nadvládu prasat umožňují postoje dalších zvířat. Dobrácký kuň bezvýhradně věří prasatům, všechny své síly dává farmě, a když vyčerpáním padá s nadějí na slíbený důchod, prasata ho prodají na jatka. Pesimistický osel prasatům nevěří, leccos prokoukne, ale žádného odporu schopen není. Tupé ovce jen opakují, co jim prasata nařídí, a svým hlasitým bečením umlčí i nejmenší náznak kritiky. A pokud nestačí bečení, nastoupí psi, kteří jsou prasatům naprosto oddaní. Zkorumpovaný systém se neobejde bez koňských navků, kteří věří, že elita to s nimi myslí dobře či

bez skopových tvůrců veřejného mínění, kteří pouze reprodukují hesla vládců. Neškodí mu ani oslovští intelektuálové, kteří vědí a mlčí.

Kůň v Orwellově románu umírá jako první, jeho smrt je metaforou zániku důvěry, o níž se společnost opírá a kterou korupce rozežírá. Právě zánik důvěry ve společnosti je tím nejzávažnějším důsledkem korupce a důvodem, proč je boj proti korupci zásadním politickým tématem. Nejenže korupce vede k „utajenému státnímu převratu“ zákulisních oligarchií, jak varuje občanská iniciativa **Veřejnost proti korupci**, ale nakonec rozloží i samotnou oligarchii. Představitelé současné koalice po necelém roce společného vládnutí oznamují, že si navzájem nevěří. Všimli si, že už sami mezitím ztratili důvěru drtivé, čtyřpětinové většiny společnosti?

Společnost bez důvěry se rozkládá. Právní stát, měna, bankovní systém v konečném důsledku stojí na důvěře. Represe představovaná Orwellovými psy může korupční rozklad důvěry zpomalit, nikoliv však zastavit. Systém obvykle končí tím, že se psi vrhnou na prasata – policie a justice se postaví na stranu protestujících. Ale o tom už Orwell nepíše. Jeho příběh končí spojenectvím prasat s jejich bývalými úhlavními nepřáteli – farmáři ze sousedství a rvačkou těchto nových spojenců.

Analogie opět nalézáme v české politicko-ekonomické oligarchii, která vyrůstá z prostředí jak bývalých disidentů, tak i svazáckých funkcionářů, veksláků či zahraničněobchodních kádrů. Rvačka oligarchů může dosáhnout epických rozměrů, jako například nedávné a jistě i budoucí boje o vnitro, justici, obranu či dopravu mezi koaličními stranami. Korupci však neřeší. Korupčníci se obvykle nakonec dohodnou a nanejvýše se navzájem vystřídají. Co může tedy alespoň načas rozbít korupční síť a omezit korupční jednání?

Inspiraci nabízí veterán francouzského protinacistického odboje Stephane Hessel, který loni na podzim publikoval **manifest Rozhořčete se!** Tento krátký text třiačadesátiletého kmeta adresovaný mladým lidem se záhy stal francouzským bestsellerem a svým názvem inspiroval španělské „rozhořčené“ z náměstí Puerta del Sol.

Hessel interpretuje rozhořčení jako základní motor protinacistického odboje a nabízí ho dnešním mladým jako motiv k občanské angažovanosti. Samotného Hessela rozhořčuje především prohlubování sociálních rozdílů ve společnostech, které nominálně bohatnou, a porušování lidských práv v Palestině. Nicméně své důvody nikomu nevnucuje. Naopak vyzývá čtenáře, aby se rozhlédli kolem sebe a našli si vlastní důvody rozhořčení. Důvody, které jim umožní překonat lhotejnost a přispět k historickému boji za svobodu a spravedlnost.

Bělohradský si všímá, že korupce „nabízí konkrétní předmět hněvu“. Jinak řečeno korupce rozhořčuje. Toto rozhořčení se může stát motorem pohybu ke společenské nápravě. Také se však může vybit v mocné, leč jednorázové vlně aktivismu nebo se dokonce obrátit proti zranitelným skupinám či demokracii jako takové. Rozhořčení společnosti v sobě skrývá obrovský potenciál, který může být

nasměrován tvořivě, ale také do prázdna nebo ničivě. Aktem rozhořčení nicméně vždy dosahujeme svobody, jež nás na okamžik vyvazuje z obvyklých sociálních, ekonomických a historických vazeb, které jinak spoluurčují naše jednání.

Těmito vazbami definuje Bělohradský korupci v Česku, když mluví o „rozsáhlé a rozvětvené subkultuře, s hlubokými kořeny v minulosti, legitimizující pojetí politiky jako distribuce privilegií“. Pokud by měla být korupce zvládnuta, musí být podle něho její subkultura „vytlačena z našich dějin“. Skepticky poznamenává, že boj s korupcí proto bývá krátký a marný. Skutečně se asi jen těžko můžeme rozhodnout, že vytlačíme korupční subkulturu z našich dějin a v dalším kroku takové rozhodnutí uskutečnit.

Na druhou stranu Bělohradský nepočítá s jiným prvkem českých dějin, jímž je právě schopnost rozhořčit se. Ve šťastných chvílích ji doprovází i schopnost dát tomuto rozhořčení jasný politický výraz, jako tomu bylo naposledy v roce 1989. Boj proti korupci proto není donkichotským pokusem překonat dějiny, který nutně upadne do politického kýče, nýbrž realistickou snahou navázat na podobné osvobozující momenty v minulosti. Jeho výsledkem nemůže být definitivní překonání korupce, která k lidskému jednání patří, nýbrž společenská obnova, která korupční praktiky alespoň načas výrazně omezí.

Jakým směrem se má rozhořčení z korupce obrátit, aby vyústilo do společenské obnovy? Jedním z cílů mohou být nová pravidla, která ztíží korupční jednání, ať už upravují majetková přiznání, průhlednost veřejných zakázek, financování politických stran či řadu dalších oblastí. Pravidla však nestačí, vždy se dají obcházet a zneužívat. Bělohradský má pravdu, když v jiném kontextu říká, že krizi nelze řešit nastavením pravidel, ale „jen vyšší kvalitou demokratické komunikace a větší účastí veřejnosti na rozhodovacích procesech“. Nicméně samotná komunikace a účast veřejnosti, jakkoliv jsou nutné, představují pouze formy, které ke své účinnosti musejí získat konkrétní obsah.

Jakou by měl mít podobu? Samotné rozhořčení je aktem morálním a ani tento obsah se neobejde bez morálního základu, který následně získá politickou podobu. Jako inspirace může posloužit aristotelské pojetí politiky nabádající k pěstování občanských ctností. Nejedná se o nic abstraktního a utopického, jak by se mohlo na první pohled zdát. Můžeme začít tím, že budeme odměňovat veřejným uznáním činy občanského uvědomění a trestat veřejným opovržením toho, kdo na státu parazituje. Cesta to není krátká ani lehká. Případ Libora Michálka, který doložil korupci na ministerstvu životního prostředí, ukazuje, že současná vláda a údajně nezávislá justice postupují přesně naopak. Na druhou stranu z reakcí veřejnosti vyplývá, že významná část občanů se s tím nehodlá smířit a uvědomuje si, že bez aktivní podpory občanských ctností se budeme jen dále propadat do korupčního bahna.

Podobně jako Orwellova zvířata si po vyhnání farmáře stanovila své sedmero, i my jsme se po vyhnání komunistů přihlásili k Masarykovu odkazu demokracie

a poctivosti. Orwellova prasata sedmero postupně rozmělnila a úplně překroutila, totéž se stalo s původním odkazem v rukách našich oligarchů. V Orwellově příběhu se ostatní zvířata buď nedokázala rozhořčit, nebo své rozhořčení potlačila pod prasečím balamucením a zastrasováním. My však ten příběh nemusíme opakovat.

Právo, Salon, 1. 9. 2011

Miroslav Sígl

V havlíčkovském duchu

Proč si říká demokrat?
Vždyť ještě nic neukrad.

Měj si miliony třeba v bance,
Měj si za milence třeba kance,
Ale nezapomeň nikdy pro kus žvance,
Kde je míra tolerance.

Lež i krádež – to je dneska v módě –
tomu říkám žití ve svobodě.

Povězte mi, studente, jaké poučení
máte z poezie, která se dnes cení?
Havlíček i Vrchlický veršovali věru.
Pane učiteli, na ty já vám s..u.

To ví od kolébky každé malé děcko:
už není co privatizovat, rozprodáno všecko.
Ale kdepak! V záloze jsou ještě tisíce:
rozprodejme všechny hřbitovy a věznice!

Havlíčku, Havle,
chybí nám šavle.

Miroslav Sígl: Mým přátelům, powerprint Praha 2011

ALMA MATER

O SLAVNOSTI
A STAROSTECH

Uplynulý akademický rok 2010-2011 uzavřel 29. června Spolek absolventů UK Carolinum tradičním setkáním ve Valdštejnské zahradě v Praze. Účastníky slavnosti pozdravila senátorka Alena Palečková, která nad celou akci převzala záštitu. Vyslovila přitom přání, aby i v budoucnu mohli být absolventi Univerzity Karlovy hrdi na to, že tuto školu absolvovali a že naše univerzita nikdy nebude patřit mezi školy, kde diplom a titul jsou důležitější než znalosti, které člověk během studia nabude. – Hlavní projev přednesl rektor UK prof. Václav Hampl a k řeči za jednotlivé fakulty byla tentokrát vybrána děkanka Pedagogické fakulty UK doc. Radka Wildová. Setkání moderoval předseda Carolina prof. Ivan Wilhelm, zahrál Dixieland 1. lékařské fakulty.

Václav Hampl

Univerzita jako bezpečný ostrov uprostřed proudů

V tomto, mnohdy chaoticky a často překotně spěchajícím světě je dobré mít i zdánlivě okrajové záchytné body, malé jistoty našich uspěchaných životů, plných velkých problémů, bezpečná místa, přinášející nám přátelské chvíle jako je tato. Scházíme se tu každý rok, ve stejnou dobu a na stejném (pohostinném) místě nikoli proto, abychom uzavřeli bilanci, inventuru a účet za uplynulý akademický rok (od toho jsou jiná pléna a dokumenty), ale abychom si připomněli zejména to, že jsme ho společně prožili – že to byl rok, který navzdory všem jistě významným a moc-

ným vnějším vlivům a okolnostem byl především takový, jaký jsme ho sami udělali a že jsme to především my, kdo jsou odpovědní za to, kudy a kam v něm naše Univerzita směřovala a směřuje. V tomto smyslu je toto setkání vždy výjimečné a neopakovatelné – a já jsem rád, že vás zde mohu přivítat a poděkovat, že jste přišli, protože tyto pocity sdílíte.

A také je dobré mít (řeceno spolu s Ernestem Hemingwayem) své ostrovy uprostřed proudu (uprostřed často nevypočitatelných a nezřídka zpětných proudů), zmítajících naší současností. Takové ostrovy tvoří akademická půda naší alma mater – dá se dokonce s jistou mírou možná přehnané deskriptivnosti tvrdit, že jich máme nejméně 17. Když říkám ostrovy, nemyslím tím něco, co je izolováno od reality a stojí stranou současného dění, ale naopak to, co je jako pevný bod ukotveno v samotném středu. Jako nedotknutelná **enkláva, kde stále platí nezpochybnitelné, ale utilitární dobou často vyprázdňené a deformované pojmy a hodnoty, jako je svoboda a odvaha nést za ni odpovědnost – a také věrnost, úcta a láska k pravdě a poznání.** Zní to jednoduše, ale vůbec nemusí být jednoduché si to uchovat! Všem, kteří právě tyto klíčové hodnoty akademického prostředí chrání a kultivují, patří mé uznání a dík.

V neposlední řadě je pak dobré či spíše nezbytné mít v této nezřídka nepřehledné době zřetelný směr a trasu naší společné cesty. Cesty, kterou chceme sdílet, protože na ni patříme, neboť jsme spřízněni svou univerzitní volbou. Z tohoto pohledu byl uplynulý akademický rok obzvláště významný hlavně proto, že jsme v něm vytvořili a přijali závazný i zavazující „itinerář“, jenž nese úředně nezáživný název „Dlouhodobý záměr Univerzity Karlovy na léta 2011–2015“. A stejně lakonicky řečeno dovést by nás měl k ještě více uznávané a v mezinárodním kontextu konkurenceschopné výzkumné univerzitě, která vážně aspiruje na to zaujmout důstojné místo v jednom procentu nejelitnějších vzdělávacích a výzkumných institucí této planety.

Rád bych v této souvislosti vyslovil možná neskromné přání, totiž aby nás také těšilo a bavilo kultivovat (a bude-li třeba bránit) naše ostrovy a abychom si naši společnou cestu dokázali i užívat. S pocitem radosti, že po ní jdeme, s pokorou, že jsme její součástí a že naše Univerzita je ostrovem uprostřed našeho života. Aby nám toto naše konání nikdy nezevšednělo, a bylo pro nás (hemingwayovským) pohyblivým svátkem, přinášejícím nové výzvy i okouzlení z dosaženého.

Je prostě dobré vědět, kam patříme, kudy a s kým jdeme – a jakého cíle chceme dosáhnout. Děkuji vám za všechno dobré, co jste učinili, za vaši kreativitu, loajalitu a pracovní výsledky; děkuji studentům za jejich sounáležitost s univerzitou i za jejich zájem a otázky, které nás nutí neustále hledat a nalézat nové odpovědi.

Chtěl bych vám popřát, ať je pro nás naše univerzita vždy bezpečným ostrovem uprostřed proudů, pohyblivým svátkem, jenž dodává neopakovatelnost a krásu všedním dnům – ať je tím, co si člověk nese v sobě, ať jde kamkoli.

QUOD BONUM, FELIX, FAUSTUM, FORTUNATUMQUE EVENIAT.

Radka Wildová

Společnost vědění, její škola a její učitelé

To, že jsem byla vyzvána zde promluvit, chápu jako příležitost připomenout význam a postavení učitelství na Univerzitě Karlově – v minulosti i nyní. Příprava gymnaziálních učitelů zde má dlouhou tradici a sehrála významnou roli ve vývoji vzdělanosti, patřící mezi klíčové opory českého národa na jeho složité cestě ke svěbytnosti. V současnosti, kdy je vysokoškolské vzdělání učitelů všech stupňů podepřeno zákonným ustanovením, je jejich příprava a celoživotní vzdělávání nejen doménou Pedagogické fakulty UK, ale sehrává významnou roli i na minimálně pěti fakultách dalších. Jmenovitě na fakultě pedagogické jsou učitelství a škola i ústředním tématem badatelským. Prestižní vědecké projekty řešené na této fakultě zapojují odborníky i z dalších fakult UK, případně dalších univerzit a jsou tak integračním centrem prohloubené, systematické vědní reflexe nad školou a učitelstvím, s důsledky pro transformaci celého vzdělávacího systému u nás.

Již zmíněná – prohloubená, systematická vědní reflexe nad učitelstvím a školou je ovšem počínáním komplexním, sledujícím zkoumaný jev z mnoha úhlů pohledu, v mnoha jeho aspektech, s rozmanitým cílovým zaměřením. Dovolte, abych vyzdvihla do popředí pouze zřetel k učiteli a škole, beroucí v úvahu společenský kontext, který nepochybně otevírá nové možnosti vzdělávací úspěšnosti, ale také přináší těžkosti a hrozby, které je třeba překonávat – mnohdy s velkými obtížemi.

Pozastavte se nyní u samotného obratu „**soudobá společnost**“.

Petrusek uvádí více než 100 názvů, přibližujících nám její podobu. Uvedu zde ten, jehož význam je asi pro nás nejzávažnější: Je to označení **společnost vědění, případně společnost informační, znalostní či učící se**. Toto označení připomíná především růstové možnosti.

Kvalifikovanost učitele – jeho kompetence se realizují hlavně v oblasti kognitivní, kognitivně aplikační a inovační. Učitel je protagonistou uplatňování požadavků společnosti na vědění jejich občanů ve vztahu k dětem a mládeži, k žákům a studentům. Nejen předává poznatky a informace, ale také rozvíjí kognitivní a metakognitivní způsobilosti osobnosti – učí poznávat, ale učí také jak poznávat proces poznávání, aby mohl být optimalizován. To vše v souladu se základní tezí společnosti vědění, že **rozvoj vědění koreluje s ekonomickou prosperitou, konkurenceschopností, inovativními potenciemi, politickou stabilitou, ale také s kariérními šancemi jedinců, jejich způsobilostí čelit deviacím a orientovat se na kvalitu života**.

V posledním desetiletí se ovšem stále intenzivněji vnucuje ještě jedno označení soudobé společnosti. Je to označení **společnost krizová, společnost v krizi**. Do popředí jsou stavěny ekonomické jevy, které se občas vymkly kontrole a hrozí rozvrátit navyklé, růstové trendy. Ukazuje se ale stále intenzivněji, že krize má zřejmě hlubší příčiny a širší souvislosti. Že **příčiny** je třeba hledat ve způsobu života společnosti i jednotlivců a že řešení je nejen v rovině ekonomického fungování, **ale také v edukaci**. Samozřejmě že s důsledky pro pojetí učitelské profese a funkcí školy.

Dovolte mi několik slov k tomu, co může být vnímáno jako významný problém bezprostředně.

Dnes a denně jsme konfrontováni se skutečností, že na učitele se nakládá stále více povinností, je od nich stále více očekáváno (co musí umět, co musí dělat). Jmenovitě:

– **Integrace znevýhodněných dětí** (sociálně, psychicky, fyzicky...), dětí s narušeným či nerozvinutým vztahem ke vzdělávacím a výchovným požadavkům. Těchto dětí přibývá. Problémy, které s tím souvisejí, se kumulují na některých typech škol, v určitých lokalitách, u dětí určitých typů rodin apod.

– **Prevence šikany** a bezpočtu dalších sociálně patologických jevů.

– **Zavádění nových technologií** a rozvinutí efektivních metod výuky.

– **Péče o nadané, talentované**, výjimečně disponované jedince či skupiny, s předpoklady dosahovat vysokých a nejvyšších úrovní vzdělanosti, včetně jeho tvořivého využívání apod.

Bez způsobilosti učitelů tyto (a další) oblasti zvládat bude české školství zaostávat a posléze se dostane do krize, s těžkými dopady na novou generaci. Mnoho mladých lidí se ocitne na scestí, a to v míře, že bude ohrožena společnost a kvalita života.

Základním předpokladem, aby učitelé těmto rostoucím a stále naléhavějším požadavkům dostáli, je růst kvality jejich odborné přípravy.

V příkrém rozporu s tím je opakovaně vyvstávající požadavek vzdělávání učitelů redukovat – dokonce na pouhé středoškolské, doplněné „nějakými prakticistně orientovanými kurzy“. Argumentace pro tyto úvahy se opírá o údaje vytržené z kontextu, či o unáhlené generalizace, odhlížejí od výsledků soustavné badatelské práce, a lze ji považovat za účelovou a scestnou. Konstatování nevyhovující kvality stávající přípravy **musí být odrazovým můstkem pro její zkvalitnění, ne odbourávání**. Při tom je evidentní, že fakulty připravující učitele pracují za ztížených podmínek, které jimi vytyčované cíle limitují.

Příprava učitelů a jejich celoživotní vzdělávání vyžaduje na jedné straně fundované poznání jak oborové, tak didaktické a psychologické. Existují dnes poznatky klíčového významu pro efektivitu vyučování a učení, které ale zůstávají stát před branami škol. Je třeba rozvinout strategie jejich inkorporace do učitelského, a to jak pregraduálního, tak i celoživotního vzdělávání.

Je evidentní, že dnes nevystačíme se staromilským odkazem na „pana učitele“, který tak dobře vyučoval Barunku Panklovou a stal se jedním z archetypálních ideálů učitelství v naší kultuře. I když třeba pocítujeme touhu mít před očima vzory, krásné také díky radikálnímu zjednodušení situace, uvědomujeme si – mnohdy bolestně – **že nežijeme ve zjednodušené a uspořádané situaci**, ale v situaci na nejvyšší složité, náročné, v mnohém neuspořádané a chaotické.

Nároky na učitelství se odvíjejí v rovině vymezení profesních znalostí, dovedností, kompetencí či standardů. Je více než třeba, aby se vytvářel široce založený konsenzus odborníků z různých vědních oblastí, který by byl tomuto úsilí účinnou, autoritativní oporou.

A to je to výzva i pro Univerzitu Karlovu.

Závěry 112. zasedání Pléna České konference rektorů Nebudou mít univerzity horší podmínky?

1. ČKR vyjadřuje zásadní nesouhlas s částí pozměňovacího návrhu Rozpočtového výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky k vládnímu návrhu novely zákona o rozpočtových pravidlech (tisk č. 287/1). Zatímco původní vládní návrh se veřejných vysokých škol netýkal, pozměňovací návrh je v přímém rozporu s platným zákonem o vysokých školách, likviduje samosprávu veřejných vysokých škol, zásadně zhoršuje podmínky pro jejich činnost a hospodárnost a ve svých důsledcích znamená přímou podřízenost veřejných vysokých škol Ministerstvu financí.

ČKR navíc upozorňuje na nestandardní proceduru, při níž pozměňovací návrh, který zásadně mění charakter zákona o vysokých školách, nejen neprošel konzultacemi s reprezentacemi vysokých škol, ale ani Legislativní radou Vlády ČR.

ČKR naléhavě žádá poslance Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, předsedu Vlády ČR a ministra školství, mládeže a tělovýchovy, aby přijetí pozměňovacího návrhu v tomto znění nedopustili.

2. ČKR se znepokojením sleduje přípravu návrhu státního rozpočtu na rok 2012, v němž financování vysokoškolského vzdělávání přestává patřit mezi vládní priority.

3. ČKR žádá ministra školství, mládeže a tělovýchovy, aby zajistil podmínky pro řádné a včasné čerpání prostředků ze strukturálních fondů Evropské unie.

4. ČKR projednala materiál „Problematika neuniverzitních vysokých škol“ a ukládá Předsednictvu ČKR ustavit pracovní komisi pro tuto problematiku.

*V Českých Budějovicích
8. září 2011*

Znovu petice proti školnému na VŠ

Studenti se znovu začali šikovat proti planovanému zavedení školného na vysokých školách. Od září začali sbírat podpisy na petici, za tři dny měli 400 podpisů. ČTK to sdělili zástupci spolku SOS Student s tím, že tak reagovali na záměry ministerstva školství, které začalo připravovat systém odloženého školného. Podle studentů je ale placení za studium asociální. Se školným se přitom počítá v koaliční smlouvě, odložené placení by mělo být zavedeno od roku 2013.

„Studium je i v současné době pro studenty z nepriviligovaných vrstev nákladnou záležitostí. Zavedení školného na veřejných vysokých školách by tak prohloubilo, i přes různé navrhované sociální polštáře, rozdíly v reálných možnostech mezi chudými a bohatými studenty, pro velkou část mladých lidí by se takovéto studium stalo prakticky nedostupným,“ uvedli studenti v tiskové zprávě.

Od září se proto rozhodli obnovit kampaň proti zavedení poplatku za studium, plánují akce v Praze a po celé republice. Studenti v protestech chtějí pokračovat, dokud neustanou mediálně, ale hlavně faktické legislativní snahy o zavedení školného.

V případě takzvaného odloženého školného by banky školám zaplatily za pomoci státní záruky za studenty již v průběhu studia. Ti by ale začali splácet až poté, co v zaměstnání dosáhnou průměrného českého platu.

Maximální výše školného by měla být 10.000 korun za semestr. Fungování plateb za studium má být řešeno v zákoně o finanční pomoci studentům. Ten počítá mimo jiné se systémem půjček a grantů studium. Vláda aby jej měla mít na stole do konce tohoto roku, podle koaliční smlouvy by se mělo školné začít platit od roku 2013.

Ministr Josef Dobeš (VV) ovšem na loňské ideové konferenci nejmenší vládní strany prosadil usnesení, podle kterého by jeho VV měly jednat v koalici o odložení spuštění školného o rok, tedy do dalšího volebního období.

ČTK 6. 9. 2011

Před zvýšením školného v Anglii

Na anglické vysoké školy se letos hlásí rekordní počet středoškoláků, kteří chtějí začít studovat ještě před razantním zvýšením školného na univerzitách. Vzhledem k tomu, že počet míst na univerzitách se nemění, asi 200.000 zájemců skončí bez místa na VŠ.

Angličtí středoškoláci se dozvídají výsledky závěrečných zkoušek, které jsou obdobou maturit. Podle místního poměrně komplikovaného systému musí známky těchto zkoušek odpovídat požadavkům jednotlivých univerzit. Studenti, kterým se nepodaří dosáhnout požadované známky, se snaží zajistit si studium na VŠ v hektické soutěži o neobsazená místa, která dávají univerzity k dispozici.

Tato vždy nervy drásající záležitost je letos umocněna tím, že příští školní rok začne platit zvýšené školné 9000 liber za rok (253.000 korun), zatímco letos je to ještě něco přes 3000. Vzhledem ke krizi a rostoucí nezaměstnanosti mezi mladými již loni výrazně vzrostl počet uchazečů o vysokou školu a letos jich ještě přibýlo.

Ve Skotsku a Walesu místní vysokoškoláci budou nadále studovat zadarmo, zatímco zájemci z Anglie budou platit školné. Wales bude dotovat své vysokoškoláky, ať budou studovat kdekoli v Británii.

Letos se na univerzity hlásilo na 673.000 středoškoláků. Na 385.000 studentů splnilo svými známkami podmínky univerzit a bylo přijato rovnou. Další 185.000 se uchází o 29.000 „zbytkových“ míst.

Národní svaz studentů uvedl, že nynější generace mladých zažívá „dokonalou bouři,“ která je důsledkem vyššího školného, rostoucí nezaměstnanosti a rozpočtových škrtů. Nezaměstnanost mezi mladými nadále vzrostla. Zatímco celková nezaměstnanost v Británii je 7,9 procenta, ve věkové kategorii 18 až 24 let to je 18 procent.

ČTK 18. 8. 2011

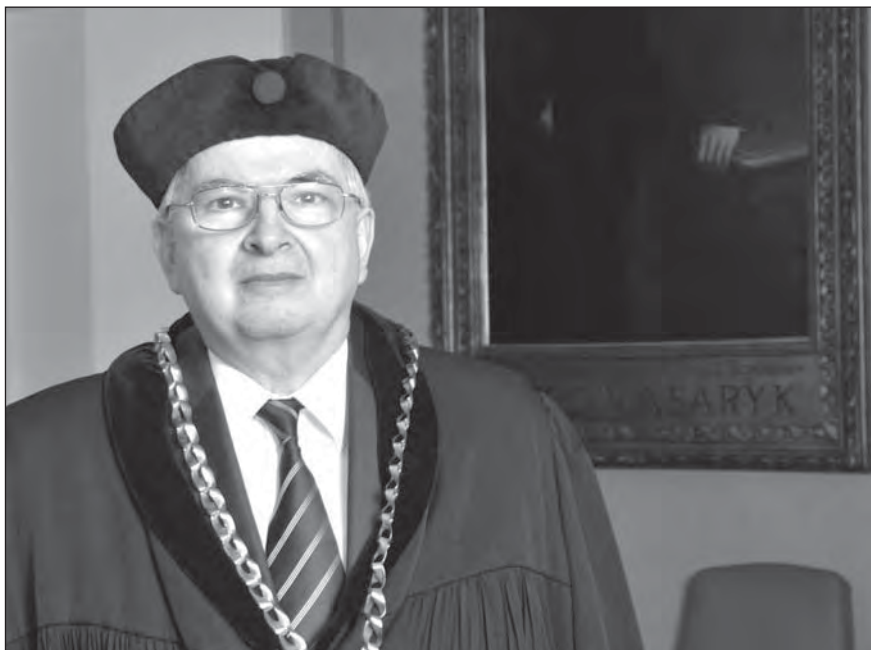
QUOD BONUM

DĚKANSKÉ PROMLUVY
STUDENTSKÉ SOUTĚŽE

Michal Anděl

Za učitele říkám: bylo nám s vámi dobře

Projevy děkana 3. LF UK na promociích absolventů dne 8. 7. 2011

Medicínské paradoxy a globální výzvy

Vaše magnificence pane prorektore, spectabiles proděkani, honorabilis pane promotore, cives academici, milí hosté dnešní promoce, dear guests, především ale cari amici, naši absolventi, our dear students,

dnešní promoce je velkým dnem, ve kterém s fakulta loučí se svými studenty a současně dnem, kdy se v přítomnosti svých blízkých stáváte doktory medicíny. Před vámi tady stály statisíce absolventů naší univerzity a věřím, že další statisíce tu budou stát i po vás. Zatímco naše životy jsou časově omezené, naše univerzitní slavnosti se stále opakují, naše univerzita trvá, ne-li věčnost, tak 663 let, a určitě i pro lékařství platí, že *vita brevis, ars longa*. Vědomí tohoto kontextu může vést ke skrom-

nosti, jindy k odhodlání život prodloužit. Totiž nejen váš, ale také vašich nemocných.

Před vámi tu sice stály statisíce jiných, ale pro vás je tento okamžik jedinečný. Jedinečná je však tato situace také obecně. Odehrává se v jiných kontextech společenských, politických, kulturních i vědeckých. Zcela jistě ti, kteří promovali na lékařské fakultě v roce 1392, se svými vědomostmi, motivy i postoji lišili od těch, kteří promovali v roce 1612, 1792 či 1910. A tato promoce se liší i od té, která probíhala před dvaceti roky.

Zatímco budova univerzity zůstává stejná a prakticky stejně probíhá rituál promoce absolventů magisterského či doktorského studia, svět se dramaticky změnil a možnosti dopravy i komunikace ho totálně proměnily. Zjednodušeně se tento jev nazývá globalizace a znamená, že prakticky všude na světě používáme podobné předměty, čteme podobné knihy, díváme se na stejné filmy či často jíme podobná jídla. Stejně tak se sjednocuje medicína a její postupy. Zatímco ještě před několika desetiletími byla i v západní medicíně rozeznatelná německá, francouzská či anglická škola, nyní se medicína totálně globalizuje a učebnice, jakými jsou například Harrisonova či Oxfordská učebnice vnitřního lékařství, mají globální platnost. Moderní metody v cévních intervencích či léčba nádorů mají prakticky stejné principy v americké Bethesdě, v německém Mnichově či čínském Pekingu. A to přesto, že právě v Pekingu existuje paralelní tradiční čínská medicína a že si často metody moderní vědecké a tradiční medicíny nejen konkurují, ale také se komplementárně doplňují. Přitom je ale potřeba zmínit jeden z mnoha paradoxů moderní globální doby: zatímco pro stále větší množství lidí ať již z Evropy, Asie, Ameriky či Afriky je běžná medicína dostupná, je na světě mnoho oblastí, ve kterých se lidem absolutně nedostává základního lékařského ošetření, které bylo běžné již před několika desítkami let. K jiným medicínským paradoxům moderního globálního světa patří, že v mnoha rozvíjejících se zemích vedle sebe existují hlad a podvýživa na straně jedné a obezita a diabetes na straně druhé. Obezita a diabetes 2. typu se vyskytují často i v zemích, o kterých jsme byli zvyklí slyšet v souvislosti jen s hladem či podvýživou, jako je tomu například v Indii či Bangladéši. Tento **paradox globálního světa a globální medicíny je však zaklet v sociální nerovnosti**, někdy takové, že doslova křičí do nebe.

Jedním z mnoha aspektů globální medicíny je sjednocování jejích doktrín, jednotné či velmi podobné standardy či doporučené postupy. To představuje výhodu větší bezpečnosti pro nemocného, dovoluje srovnávat výsledky léčení nejen mezi jednotlivými městy či regiony v jednom státě či světadíle, ale dokonce i mezi zeměmi geograficky značně vzdálenými. Tak můžeme sledovat dobu přežití po infarktu myokardu, karcinomu prsu či mozkové příhodě. Můžeme také věřit, že v době velkého cestování v případě onemocnění narazíme na podobný standard diagnostický či terapeutický. Ostatně při letu letadlem také předpokládáme, že technické a bezpečnostní standardy budou velmi podobné v Evropě, jižní Americe či jihovýchodní Asii.

The sign and proof of the global world is also the presence of international students studying at our medici school. Just this promotion ceremony demonstrates, how global is our world and how unified it could be. Unified in human service to humanity, unified in positive aproach to fight serious problems of the mankind – hunger and famine, infection, but also overweight and diabetes. You are demonstrating that we can easily respect each other to create one academic community. From this point of view, you experienced different cultures, languages, religions and political approaches. You learned to be tolerant, open and well balanced. Please, take this message home together with the knowledge of medical science and together with memories to your Alma mater and the magic city Prague.

Používání globálních doporučených postupů má však dalekosáhlé důsledky mnohem širší. V době, kdy se stále více používají sofistikované laboratorní a zobrazovací metody, je diagnostické umění konfrontováno se standardním diagnostickým postupem a kreativita lékařského povolání je vystavena velké výzvě. Před padesáti roky bystrý pohled, schopnost naslouchat nemocnému či zvláštní schopnost rychle propojovat různé drobné symptomy byla předpokladem lékařského úspěchu a právě v této disciplíně se často lékaři jeden od druhého odlišovali. V době doporučených postupů, se pole pro kreativitu výrazně zmenšuje. To pro naše povolání představuje velkou výzvu a také velký problém.

To, co zůstává, je nemocný. Nemocný se svým vnímáním své situace, nemocný někdy vystrašený, jindy přehnaně sebejistý, v případě závažnější diagnózy však skoro vždy zaskočený a konfrontovaný s otázkami existenciálními. Přes to, že se z lékaře stává často člen orchestru, hráč, byť virtuální, na jeden nástroj, jedna univerzální role mu zůstává nezměněna. Nezměněna dokonce od doby zrodu základů klasické evropské medicíny, dávno vzniklých před narozením Krista. Role toho, kdo je po boku nemocného, kdo je k němu vlídný i otevřený, kdo nezapomíná mu dát naději. Kdo je tím, na koho se naděje nemocného upírá. Kdo je tím, u kterého se povinností prolíná s privilegiem. Vy se právě teď formálně stáváte členy komunity, která má takto zvláště propojeny povinnosti i privilegia. Vzpomeňte si na to někdy, prosím.

Teď, než vás představím prorektorovi univerzity jako ty, kteří úspěšně dokončili studia, vám ještě za sebe i za celou fakultu popřeji, abyste nikdy nelitovali toho, že jste si vybrali studium na naší fakultě i povolání lékaře. Že jste připraveni se nechat v noci desetkrát budit i desetkrát usínat v naději, že nepříjde vzbuzení jedenácté. Nechat na sebe zvracet, potřísnit se od krve, moči či stolice. Že jste připraveni snášet nálady nemocných a často nevybíravé chování. Takové je totiž také naše povolání.

Teď ale ve chvíli vaší velké radosti mám ještě přání posledních pěkných velkých prázdnin, hodně zážitků v nich a hlavně to příjemné a trochu nejasné očekávání toho, jaké to bude. Moc vám přeji, aby to bylo dobré.

Važte si času – svého i svých pacientů

Určitě se teď mnohým z vás zdá, že oceán času, který jste měli před sebou před šesti roky, se ukázal být poměrně malým mořem, že nepřekonatelné hory se daly poměrně snadno zlézt a že teď stojíte v Karolinu, už ne při imatrikulaci, ale při své promoci, trochu šťastní a trochu na rozpacích z toho, jak všechno uběhlo a jak vás již čekají kroky vážnější.

Ostatně jako lékaři se budete dosti často, ne-li denně, času dotýkat. Tedy nejen času svého, ale zejména času svých nemocných. Váš čas poplyne s léty stále rychleji. Někdy okolo třicítky si uvědomíte, že oceán času, který je před vámi, vůbec není nekonečný. V tu dobu vám již i starší kolegové před důchodem nabídnou tykání a vy uvidíte, že jste najednou s nimi na jedné lodi. Na lodi, která je již trochu jiná, než byla loď studentů medicíny či čerstvých absolventů lékařského studia.

Pro vás nejdůležitější je uvědomit si cenu času, nebo ještě lépe řečeno cenu svého času. Čas se někdy vleče pomalu, jindy se řítí rychleji než japonský vlak Šinkanzen. Pokud se však jedná o váš čas, patří mezi to nejcennější, co máte. „Máte“ ne zrovna ve smyslu vlastnictví, ale v možnosti do jisté míry s časem hospodařit, čas umně využívat, umět ho správně prožívat, nemarnit zbytečnostmi, ale hodnotnými prožitky. To se snadno takhle řekne, ale jak je to vlastně v realitě? Je dobře známo, že političtí vězni padesátých let dovedli svůj čas prožít v komunitě osudem stejně svázaných často kvalitněji než ti, kteří nebyli uvězněni. Pro mnohé totiž prožitky času znamená jeho sdílení s kvalitní společností, s přáteli či kolegy, manželem či dětmi, nad něčím smysluplným. Tím může být dobrý rozhovor, příjemný výlet, radost s dětmi, prožitek toho, že jsme užiteční. Čas se nedá koupit, nedá se prodávat, dá se však promarnit, či naopak využít. Má také svou zvláštní perspektivu. Ta je snad měřena délkou našeho života. Proto také dvouměsíční prázdniny po první třídě trvají tak dlouho a stejně dlouhá dovolená v šedesáti letech uteče strašně rychle. Čas totiž zřejmě nevědomky porovnáváme s délkou svého života a zatímco pro šestiletého je jeden rok šestina jeho života, pro šedesátiletého je to šedesátina. Vy jste teď zhruba v necelé polovině vzdálenosti vnímání času mezi malým prvákem a mezi šedesátníkem. Snažte se i z tohoto hlediska si umět vážit dlouhých dnů či týdnů a umět je také správně využít. Jak správně a smysluplně? Na to si už musí najít recept každý z vás.

Vy se ovšem budete také dotýkat času svých nemocných. Nejdřív vám budou všichni starší padesáti let připadat vlastně už staří, kteří si své nejlepší roky už užili. Najednou ale se vám potichoučku tato hranice posune k šedesáti a posléze si začnete, tak asi po padesátce, najednou všimát lidí, kteří jsou aktivní i po osmdesátce. Najednou poznáte, jak se **biologický věk neshoduje s kalendářním**. Uvidíte jak zejména životní styl, či jindy fortuna sudiček či dědičnosti, vedly u některých k takovému opotřebování, že v padesáti měli fyziognomii, gesta i objektivní nálezy star-

ců. U jiných pak si všimnete, že i v osmdesáti jsou schopni dobrých fyzických a vynikajících intelektuálních výkonů.

Budete se potýkat ještě s dalším jevem: všichni máme před sebou celý svůj život. Ten má dvacetiletý stejně jako osmdesátiletý; dva měsíce někoho, koho nečeká víc, představují celý jeho život. Měřit celý život jednoho celým životem druhého je nejjednodušší a vlastně ani nejde. Protože však jste právě od teďka lékaři, važte si nejen času svého, ale mějte ve velké úctě i čas svých nemocných. Někdy někomu pomůžete tak, že to průměrnou délku jeho života nezmění, jindy budete stát před nemocným, který bude na tomto světě již jen pár dní. Právě tito pacienti si zaslouží velkou pozornost. Z hlediska jejich času je nejen vhodné, ale nutné brát ohled na vše, co potřebují. Mimochodem, osvobodit pacienta od bolesti často znamená osvobodit ho od otroctví bolesti. Člověk bolestí zotročený není schopen svůj čas prožívat svobodně. Proto je tak důležité umět bolest léčit jakýmikoliv vhodnými prostředky.

O času se na lékařských fakultách moc neučí, a když tak cosi o chronobiologii. Neučí se také nic o jeho prožívání, ať již užitečném nebo takovém, které vede k jeho proplýtvání. Proto také mé poslední slovo k vám je snad zoufalou snahou tenhle nedostatek ještě nějak napravit. A k tomu, k čemu děkan nabádá nakonec, to je k odpovědnosti, angažovanosti na straně nemocného, k nalezení radosti ve vašem povolání i v životě, stejně jako nalezení správné rovnováhy, ještě jedno přání: važte si času, umějte si ho vážit, umějte ho prožívat a buďte si vědomi hodnoty času ostatních. Včetně času vašich pacientů.

Teď už ale trochu méně vážně: za všechny učitele i akademické pracovníky mám tu milou povinnost vám říci naposledy – bylo nám s vámi dobře. Pokud se nám podařilo vám předat něco víc než znalosti o Krebsově cyklu, malé pánvi či inkubační době infekčních nemocí, snad se nám něco zdařilo. Budeme rádi, když nám občas dáte vědět, jak to s vámi vypadá i nadále. Nemusím vám zdůrazňovat, že jsme vždycky, opravdu vždycky připraveni konzultovat s vámi nejasný či komplikovaný případ. Budeme moc rádi, když budete na fakultě, vaší alma mater, zapsáni i ve specializačním lékařském studiu. Alespoň ti, kteří budete pracovat relativně blízko fakulty.

Medicína není jen aplikovaná věda a technologie

Když člověk vstupuje do povolání, má spoustu otevřených otázek, cosi tuší, cosi hledá, někam směřuje. Je to naše hledání a směřování stejné, či alespoň podobné tomu, jaké měli absolventi lékařské fakulty naší univerzity v době, kdy byl rektorem Jan Hus či Jan Jesenský nebo před šedesáti čtyřmi roky Karel Engliš?

Ten, kdo se tolik nemění, je pacient. Má více nebo méně závažnou nemoc, kterou dovedeme stále lépe pojmenovat, stále více rozumíme jejímu vzniku i její progresi. Mnohdy jí dovedeme zabránit. Máme nejúčinnější léky ze všech dob, máme

úžasně intervenční postupy, kterými dovedeme léčit. Spoustu lidí, na rozdíl od dob dřívějších, vyléčíme. Našími výsledky se pyšníme, srovnáváme je s jinými nemocnicemi v Česku i jinde ve světě.

Pacienti se vždy léčili doma. Tedy ti alespoň trošku majetnější. Pro ty nejchudší byly špitály. V nich jim milosrdné sestry nebo milosrdní bratří přinášeli léky na bolest, podávali zábaly, obklady, tekutiny a jídlo. Bohatší měli totéž doma.

Teprve rozvoj technologie přivádí od poloviny devatenáctého století nemocné masově do nemocnice. Výsledky léčení se zlepšily se zaváděním anestezie, antiseptiky a aseptiky. Tyto metody umožnily operovat. Nejprve v posluhárnách, později v operačních sálech. To se odehrálo ve druhé polovině devatenáctého století. Ve století dvacátém technologie dále s vervou pronikala do nemocnic. RTG přístroje, EKG, sterilizátory, přístroje pro anestezii, posléze od šedesátých let jednotky intenzivní péče, angiografické linky, CT a MR diagnostické přístroje stejně jako zavedení ultrazvuku a moderní laboratorní metody udělaly z nemocnic pokročilá diagnostická centra. Od konce devatenáctého století se stala nemocnice nutným místem pro diagnostiku i léčení všech, včetně těch bohatších. Koncentrace vědění a technologie tak významně snižuje mortalitu u takových nemocí, jakými jsou například akutní infarkt myokardu či akutní pankreatitis.

Pacient s infarktem myokardu leží v nemocnici několik dní, dříve to bylo šest týdnů, pacient s pankreatitidou dva týdny proti dřívějším také šesti týdnům. Po cholecystektomii byli nemocní hospitalizováni deset dnů, dnes jdou po laparoskopické cholecystektomii domů zpravidla třetí den. Takových příkladů bychom mohli jmenovat desítky. **Nemocnice se stala z místa zajištění převazu, jídla, tekutin a tlumení bolesti technologickým centrem, ve kterém jsou nemocní léčeni pomocí špičkové technologie.** Nemocniční specialista se dnes často podobá pilotovi nebo navigátorovi. Již není tím rozšafným filozofujícím tatínkem sourozenců Čapkových či hrdinou filmů dle literární předlohy Adolfa Branaldy. Je často úzce zaměřeným specialistou, schopným dokonale provést svůj extrémně složitý výkon.

To vše pomáhá mnoha nemocným. Avšak tato pomoc zásadně mění paradigma nemoci i nemocnice. Ta se z místa empatie a pochopení stává v nejlepším případě místem korektního a slušného přístupu k pacientům.

Nu ano, to je jistě správný vývoj. Takové pojetí nemocnic má však některá ale. Jednak nemyslí moc na staré nemocné lidi. Jejich nemoc, často vážná, trvá déle než nemoc čtyřicátníka. Postupná mobilizace na lůžku či první kroky vyžadují mnohem více času. Staří lidé mnohem hůře žvýkají, polykají, zažívají, často také hůře udrží moč či stolicí. V nemocnici jsou staří pacienti často také rychle dezorientováni, mnohdy i proto, že hůře slyší a vidí. Přitom mohou mít stejný zápal plic, stejný infarkt myokardu jako ti mladší. Orientace na výkon vede k systému DRG. Ten jednoznačně upřednostňuje velký obrat na lůžku, krátkou hospitalizaci a soustředění se na předem známý problém nemocného.

Co ale s těmi starými, neschopnými a těmi, kteří jsou blízko konce svých dnů? Na ty již nemocnice pamatují stále méně a méně. Pokud má někdo terminální onemocnění, je pro něj určen hospic.

Vy se dostáváte do prostředí, ve kterém změna paradigmatu nemocnic úzce souvisí s významnými posuny ve zdravotnictví. Je to posun, který na jedné straně významně pomáhá léčit dříve neléčitelné nemoci a přispívá tak ke štěstí, na straně druhé nemocnice jako místo soucitu, milosrdenství či sociální pomoci mizí. Takový posun je jistě v mnoha dalších oblastech našeho života. Mnohý dnešní bezdomovec by před sto padesáti roky rád za stravu a malou komůrku pomáhal v klášterní zahradě či za malou mzdu dělal poslíčka. Dnes už ale není moc klášterních zahrad a ostatně někoho zaměstnávat za byt a jídlo by ani nedovolily sociální zákony. Tak ho raději necháme v mezích zákona pod mostem.

Právě toto vědomí o změně pojetí nemocnic mne vede k jedné z posledních výzev k vám – medicína je jistě spojena především s odborností, se znalostí, s dovedností a se schopností je použít ve správné chvíli na správném místě. Klasicky byla medicína vždy spojena s pomocí, s angažovaností na straně nemocného, s širším pohledem na něj. Tahle role teď zůstává univerzalistům, kterých v nemocnicích ubývá, ambulantním internistům a pediatrům a konečně a především všeobecným praktikům. Geriatrie jako jediný obor v některých nemocnicích pěstovaný může také významně přispět k tomu, aby naše povolání nebyla jen chladně technologická a zachovala si něco z emotivní výzvy klasického lékařství. Ta totiž přináší prospěch nejen těm trpícím, ubohým a odstrkovaným, ale také těm, kteří se o ně starají. Prospěch, který se neměří jen sumou na výplatní pásce, ale prospěch spojený s pocitem vyváženého vztahu k životu a konečně i k smrti.

Vy si tyto věci možná ještě úplně neuvědomujete. Všimněte si jich však, prosím. Budte pyšní, že jste schopni používat vědu a technologii ku prospěchu nemocných. Ale myslte občas na to, že medicína není jen aplikovaná věda a technologie, že je víc, že souvisí s postoji k životu a světu. A že také dovede postoje měnit. Myslím tím vaše postoje a pozitivní změnu.

Nejen v pacientovi je nemoc, ale i v jeho okolí

Určitě nejsem závistivec, ale přece jen trochu se smutkem pozoruji, co vás teď čeká. Formální ceremonie, desetiminutový projev děkana, který se snad dá nějak přežít, převzetí diplomů od promotora, pak už oběd s rodiči a příbuznými, večer večírek se spolužáky a zítra ráno – no, je horko, půjdete se někam vykoupat do rybníka či lomu, ať už za Prahu nebo někam blízko od místa, kde bydlíte. Zatím nevíte vlastně moc, co byste měli s časem posledních prázdnin dělat – ještě voní školou a už mají v sobě příděch budoucích povinností. Ještě cítíte tu studentskou

volnost a už vás možná napadne, že byste si měli něco zopakovat, abyste si v prvním místě neudělali ostudu. Jak vás tam přijmou, jak mezi ně zapadnete? To je právě atmosféra posledních prázdnin po poslední státnici, po promoci, po „sbohem“ kolegům se sliby mailování a skypování, to se také nedá opakovat, ta chvíle, ve které se člověk vydává na definitivní cestu od nezralosti k odpovědnosti, chvíle naděje, očekávání, pochyb a směsi radosti a taky trochu smutku.

Rozletíte se do celého světa – někdo zůstane na Vinohradech, jiný to bere do IKEMu, jiný do Kadaně či Plzně a další do Německa, Skandinávie či Británie. To je velký rozdíl proti nám, kteří jsme promovali před několika desetiletími. Pokud bychom chtěli pracovat v Norsku či Německu, tedy tehdy západním Německu, museli bychom nevratně odejít z naší země s mnoha komplikovanými důsledky, které to mělo. Vy můžete pracovat, kde chcete. Můžete se po pobytu v jiné zemi vrátit domů do Česka, můžete pracovat na jiném místě v jiné zemi, můžete mít nejasné plány a otevřená řešení. To vše přináší jedna z nejceněnějších věcí na světě, svoboda.

V posledním roce snad všichni z vás a někteří ještě teď přemýšlíte, jaký obor si zvolit. Vedle těch, kteří již od patnácti let věděli, jaký obor budou dělat, je vás spíše většina, kteří se rozhodnou ne podle oboru, ale podle někoho, kdo vám obor přiblížil, otevřel, ukázal z něj něco více než jen povinné penzum studia medicíny. Zatímco vás na počátku studia okouznil třeba pojem lacertus fibrosus, později vás inspirovala dokonale provedená angioplastika, transplantace kostní dřevě nebo atmosféra jednotky intenzivní péče. Často vás přitáhne právě pozitivní atmosféra nějakého pracoviště více než jeho konkrétní zaměření.

Moderní svět je plný specializace a specializace ve specializaci. Specialisté jsou často velmi ceněni a vyhledáváni. Dovedou něco, co jiní ne: operují mozky, roztaňují zúžené tepny, aplikují biologickou léčbu.

Pamatujte si však prosím: nejen v pacientovi je nemoc, v jeho genech, v jeho orgánech, v jeho těle, ale také v jeho okolí, environmentálním, biologickém, chemickém či fyzikálním, často i psychologickém. Dobře je známo, že nárůst tak zvaných civilizačních onemocnění souvisí právě s měnícím se prostředím nemocného. Geneticky se totiž naši nemocní změnit nemohli – na našem území nedošlo v posledních desetiletích k populačním změnám, které by změnily naše genetické pozadí. Změnilo se však prostředí, ve kterém žijeme, změnila se výživa, ubylo pohybu, dramaticky přibýlo různých chemických látek v prostředí, změnila se výchova dětí a psychický tlak na ně již v raném dětství, v zaměstnání je větší tlak na zaměstnance. Pro mnoho lidí zmizel milosrdný příkrov náboženství a nebývale přibýlo existenciální nejistoty. To vše jsou měnící se podmínky, ve kterých se vyvíjíme. Na druhé straně přibýlo účinných léků, možností operovat dříve neoperovatelné, diagnostikovat již nálezy, které dříve zůstávaly skryté. To vše díky specializaci a pohledu do hloubky. Přesto objeví-li se nemoc, pacient s ní zůstává často sám. Je tedy nejen ne-

moc v pacientovi, ale také pacient ve své nemoci, často zakletý či zakuklený. Zkracující se hospitalizace nedovede mít čas na to, aby lékař hlouběji proniknul do pacientova nitra. Tady se mnohem víc otevírá pole pro univerzalistu, pro ambulantního internistu či praktického lékaře. Ten musí nejen účinně sladit návrhy řady různých specialistů, ale také šířeji hledět na nemocného a jeho nemoc.

V této souvislosti bych chtěl ještě zmínit, že každá doba má své módnější a méně módní obory. Ty, které zažívají velký vědecký či technologický pokrok často přitahují ambiciózní mladé muže a ženy. V mém lékařském mládí to byla například endokrinologie, metabolismus či neurologie, později kardiologie a kardiochirurgie, nyní se ukazují atraktivními hematologie, onkologie a obory, v kterých se aplikují nové směry v nanotechnologiích či mikroelektronických implantátech. To jsou jistě oblasti, které medicínu, respektive jednotlivé její obory, posunují od beznaděje k naději. **V medicíně však stejně jako v divadle nejsou malé role.** Jsou role hrané lépe a role hrané hůře. Stále ale jsou lidé, pro které je důležité, aby ztratili bolest hlavy či zad či lidé, u kterých rychlá diagnostika borreliózy a její cílená terapie zabrání mnoha nepříjemným důsledkům. Zbavit někoho bolesti zubu, dobře a správně vyléčit angínu či dokonce zbavit trpícího bolesti je stejně významné, jako být skvělým operátérem páteří či srdce nebo tím, kdo pracuje na resuscitačním oddělení.

Vy teď ale se pomalu už loučíte s naší univerzitou, už se vám hlavou honí spousta jiných věcí a obor jste si možná také už zvolili. Odcházíte do praxe ze školy, která je trochu jiná než ostatní lékařské fakulty v naší zemi. Mnozí z vás jste se snažili pomoci tomu, aby byla ještě lepší, svou otevřeností, kritikou či novými nápady. Věřte nám, že jsme se snažili vám dobře naslouchat. Že taky proto jsme dělali určité posuny ve výuce. Že jsme byli rádi, že máme studenty otevřené, kritické a při tom slušné tak, že máme pocit, že nám s vámi bylo dobře. Pokud jste takové pocity měli i vy, pak to bylo moc příjemné.

Teď už zase zpátky na zem, k tomu co vás čeká: setkání s prvními opravdu vašimi pacienty, postupný vhlad do oborů, které jste si zvolili a konečně také snad trochu lepší finanční ocenění v českých nemocnicích. Čeká vás také dospělý život s mnoha jeho příjemnostmi i riziky. A do něj teď přání klasické, totiž přání dobrého osudu, štěstí i zdraví

Quod bonum felix faustum fortunatumque sit.

Absolventi oboru všeobecné lékařství – 3. LF UK

letní semestr ak. r. 2010–2011

Studium v českém jazyce

Bálintová Zuzana	Hrubanová Markéta
Bartoš David	Hrudka Jan
Bašta Lukáš	Jagerská Barbora
Batková Irena	Jakešová Veronika
Baxová-Moravcová Anna	Jeništa Marek
Bc. Bažilová Monika	Karpíšek Michal
Bc. Běhounek Jiří	Kníže Jakub
Bernot Martin	Kokeš Zoltán
Bouček Tomáš	Kolmanová Alžběta
Břenková Tereza	Koňářik Marek
Březák Tomáš	Korček Peter
Bukvičková Radka	Koštalová Jana
Burdová Veronika	Kotyzová Zdeňka
Cimalová Lenka	Krejčík Jakub
Crková Jana	Krivosudský Igor
Czudková Eva	Křenovský Pavel
Čechová Marcela	Kubecová Kristýna
Doubravová Jaroslava	Kuchyňková Barbora
Emlerová Marta	Kulvajtová Markéta
Fischerová Marie	Kundrátová-Hlucháňová Ivana
Francová-Hurdová Lidmila	Kuricová Eva
Gogorová Lucia	Kůrková Pavla
Halada Filip	Kvasničková Magdalena
Havlíčková Klára	Loučková Anna
Helmanová Soňa	Malašák Viktor
Hes Dominik	Malý Štěpán
Hladíková Petra	Martínek Pavel
Holešta Michal	Martinková Elena
Hoplíček Jan	Bc. Medek Karel
Horčíčková Barbora	Melicher Tomáš
Houška Zdeněk	Mentlíková Jana
Hrabě Michal	Miždochová Lucie
Hrbková Kateřina	Mlčochová Denisa

Mozolová Daniela
Mrázová Anna
Mrňa Lubor
Ing. Necid Petr
Nekovářová Jana
Němcová Eva
Novotná Hana
Ondráková Martina
Opatrná-Glabasňová Marie
Ostrihoňová Alexandra
Ourodová Libuše
Ovečková-Součková Markéta
Pacíková Andrea
Palečková Anna
Pavelka Jan
Pavlík Roman
Pekárková-Weingartová Andrea
Petráňová Dana
Pisárová Alexandra
Pitáková Barbora
Poláčková Monika
Polák Jan
Prachová Helena
Procházková Klára
Provazníková Eva
Přenosilová Petra
Pšenička Tomáš
Rohanová Veronika
Rokos Lukáš
Růžičková Lenka
Rychlá Jana

Řepová Barbora
Sedláčková-Henzlová Jana
Sekerka Pavel
Sobotová Karolína
Stíbal Jakub
Suchánková Kateřina
Šabrňáková Petra
Šebková Kateřina
Šedivý Ondřej
Šestinová Alena
Šimůnková Petra
Široká Dominika
Šnajbergová Kateřina
Šobáň Jan
Šobrová Pavla
Špetlová Dita
Šťastná Eva
Štěpán Martin
Švejcarová-Humlová Eliška
Talová Markéta
Těšínský Pavel
Tišlerová Kristýna
Tomešová Kateřina
Tůma Pavel
Tvrdík Jan
Vávrová Jitka
Veselá Lenka
Vlček Václav
Zippe Pavel
Zvěřina Pavel
Žák Martin

Studium v anglickém jazyce

Aslam Sobia
Bismo Steen Kristin
Grislingås Anne-Marthe
Hennessey Breda Catherine

Hjertaas Benedikte
Holbæk-Hanssen Alexander
Chady Mohumud Irfaan Khan
Kise Dag Roar

Lawan Hannatu Ayuba
Lorentzen Erlend Hoven
Løvaas Ingvild
Massamba Nzuzi Laura Garcia
Moland Vibeche
Nygaard Helene
Patten Robert
Riisoen Thale Uchermann
Risvand Nils Rejdař

Shafafi Poután
Skoland Håvar
Spitalen Sunniva Haehre
Stokke Brage Røsstad
Tandberg Peter
Tellefsen Odd Alexander
Theodoropoulos Panagiotis
Vasko Stephanie

ABSTRAKTA VÍTĚZNÝCH PRACÍ SVK 2011 2. MÍSTA^{*)}

Klinická sekce

MECHANISMUS VZNIKU HYPOTENZE PO I.V. PODÁNÍ PARACETAMOLU KRITICKY NEMOCNÝM

Adéla Krajčová, Vojtěch Matoušek

Školitel: MUDr. František Duška, Ph.D., Klinika anesteziologie a resuscitace 3. LF UK a FNKV

Úvod: Paracetamol je díky dostupnosti formule pro i.v. podání a relativní bezpečnosti široce využíván u kriticky nemocných jako antipyretikum a analgetikum. Mezi jeho běžné nežádoucí účinky patří pokles krevního tlaku v průměru o cca 7–10 %. U hemodynamicky kompromitovaných nemocných může být hypotenze výraznější a klinicky významná. Mechanismus jejího vzniku není znám.

Cíl: 1. Určit, jak i.v. podání paracetamolu kriticky nemocným ovlivní srdeční výdej a periferní vaskulární rezistenci.

2. Zjistit, zda je případný pokles periferní cévní rezistence provázen změnou rozdílu mezi teplotou centrální a teplotou kůže (antipyretickou vazodilatací).

^{*)} Zpráva o SVK a abstrakta 1. míst v klinické, teoretické a postgraduální sekci najdete ve VNR 2/2010.

Pacienti a metodika: Design: prospektivní observační cross-over studie. Subjekty: pacienti KAR FNKV, u kterých byl zároveň podáván paracetamol a monitorována hemodynamika metodou PiCCO, která umožňuje v reálném čase sledovat změny indexovaného srdečního výdeje (PCCI) i indexované systémové vaskulární rezistence (SVRI). Metoda PiCCO matematicky analyzuje plochu pod křivkou invazivně měřeného arteriálního tlaku a je kalibrována transpulmonální termodilucí. Subjekt byl sledován po dobu 3 hodin po podání 1 g paracetamolu nebo negativní kontroly (léku, o němž je známo, že neovlivňuje hemodynamiku, nejč. famotidin). Kontinuálně byly měřeny hodnoty tepové frekvence, systolického-diaistolického-středního arteriálního tlaku, PCCI, SVRI, teploty jádra i periferie a dávka katecholaminů, a to tak dlouho, dokud byla invazivně monitorována hemodynamika a podáván paracetamol. Data vykazovala nenormální distribuci a jsou prezentována jako medián (interkvartilový rozptyl) a pro jejich analýzu byl použit Friedmanův test (neparametrická varianta ANOVA pro opak. měření) nebo Man-Whitneyův U test.

Výsledky a diskuse: Do studie bylo zařazeno celkem 5 subjektů, u kterých bylo provedeno 47 cyklů měření po i.v. paracetamolu a 35 po kontrolním léku. Před podáním léků se hemodynamické parametry nelišily ($p = \text{NS}$), ve 13, resp. 5 cyklech byli pacienti febrilní. Podání kontrolního léku nevedlo k žádným změnám hemodynamiky. Po i.v. podání paracetamolu došlo k poklesu středního arteriálního tlaku v průměru až o 7 % ($p < 0,001$) s maximem v 19. minutě po skončení infuze. V souboru všech měření je patrný významný pokles jak srdečního výdeje, tak systémové vaskulární rezistence o 5 % ($p < 0,001$).

Detailnější analýza ukazuje, že febrilní pacienti reagují na i.v. paracetamol spíše vazodilací, zatímco afebrilní subjekty spíše poklesem srdečního výdeje. Pokles periferní vaskulární rezistence je s časovým odstupem následován poklesem gradientu mezi centrální a kožní teplotou – zdá se tedy, že se vazodilatace po perfalganu souvisí s jeho antipyretickým efektem. Pokles tepové frekvence a negativně inotropní efekt mohou být způsobeny snížením endogenní sympatické stimulace v souvislosti s analgetickým efektem paracetamolu. Naše data naznačují, že pro terapii epizod hypotenze po i.v. podání paracetamolu v intenzivní péči by se hodily látky alfa i beta mimetické (např. efedrin) spíše než čisté vazokonstriktory (noradrenalin).

Závěr: Podání i.v. paracetamolu kriticky nemocným způsobuje interindividuálně velmi variabilní pokles krevního tlaku s maximem do 20 min po podání. Mechanismem je u febrilních pacientů zejména vazodilatace, zatímco u afebrilních snížení srdečního výdeje.

BEZEJMENNÁ POVRCHOVÁ VARIACE TEPEN HŘBETU RUKY

Jakub Miletín

Školitel: doc. MUDr. David Kachlík, Ph.D., Ústav anatomie 3. LF UK

Úvod: V oblasti hřbetu ruky vysílá vřetenní tepna větve pro zásobení dorzální plochy ruky (zápěstí, zápěstí i části prstů), arteriae metacarpes dorsales. První a druhá z nich jsou rutinně využívány v chirurgii ruky jako stopkové cévy pro ostrůvkové kožní laloky. Poté se kmen vřetenní tepny zanoří do Guiotova prostoru a vstupuje do dlaně, v níž vytváří hluboký dlaňový oblouk. Před vstupem mezi dvě hlavy musculus interosseus dorsalis primus může vysílat poměrně silnou větev povrchově a distálně až na úplný konec první meziprstní štěrbině, na němž se stále povrchově přetočí do dlaně a anastomozuje s povrchovým dlaňovým obloukem. Popis a incidence této variace zcela chybí v dostupné současné anatomické a chirurgické literatuře, vědecké články zabývající se touto problematikou poskytují kusé a nejednotné informace. Proto chybí i její exaktní pojmenování (synonyma: central branch, middle branch, intermediate branch of first dorsal metacarpal artery (FDMA), dorsoulnar artery, superficial dorsal artery).

Metodika: Byla provedena pitva 90 horních končetin z materiálu Ústavu anatomie 3. LF UK v Praze a Ústavu anatomie 1. LF UK v Praze. Současně bylo sonograficky vyšetřeno 50 dobrovolníků (23 mužů a 27 žen ve věku 19–33 let) na radiodiagnostické klinice FNKV (za laskavé pomoci Heleny Dvořákové).

Výsledky: Incidence zkoumané variace je 17,8 % u pitvaných končetin a 10,0 % u sonograficky vyšetřených dobrovolníků. Průměr cévy kolísá v hodnotách 0,7–1,5 mm. Cévy pod hodnotou 0,5 mm jsou obtížně sonograficky vyšetřitelné a s přihlédnutím ke klinické využitelnosti nebyly započteny do celkových hodnot.

Diskuse a závěr: Výsledky dále pokračující studie ukázaly prevalenci tepny, která se svou velikostí a průběhem zdá být vhodnou k využití při rekonstrukcích palce lalokovými plastikami. Pokud je přítomná, je snadno identifikovatelná sonograficky před výkonem a poskytuje tak výhodnou alternativu k ostatním cévám této oblasti. Vzhledem k průběhu cévy a s přihlédnutím k publikacím dalších autorů doporučujeme název ramus dorsalis superficialis manus (superficial dorsal hand branch of radial artery).

HLADINY SÉROVÝCH PROTILÁTEK PROTI UROGENITÁLNÍM INFEKČNÍM AGENS U PACIENTŮ S KARCINOMEM A S BENIGNÍ HYPERPLÁZIÍ PROSTATY

MUDr. Jan Hrbáček

Školitelé: doc. MUDr. Michael Urban, doc. MUDr. Jiří Heráček, Ph.D., Urologická klinika 3. LF UK a FNKV

Spolupracovníci: MUDr. Václav Eis, Ústav patologie 3. LF UK a FNKV, RNDr. Eva Hamšíková, RNDr. Ruth Tachezy, Ph.D., Ústav hematologie a krevní transfuze, Praha, Ing. Marek Brabec, Ph.D., Státní zdravotní ústav, Praha

Úvod: Etiopatogeneze jedné pětiny lidských maligních nádorů je spojena s působením infekčních agens. Možnou souvislostí karcinomu prostaty (KP) a infekce urogenitálního ústrojí se dosud zabývalo několik studií s nejednotnou metodikou a rozporupnými výsledky.

Cíl: Cílem práce bylo sérologickými metodami zjistit, zda existuje souvislost mezi přítomností sérových protilátek proti nejčastějším původcům infekcí urogenitálního ústrojí a vznikem KP.

Pacienti a metodika: K histopatologickému vyšetření tkání jsme použili výhradně preparáty z otevřených prostatektomií provedených na Urologické klinice Fakultní nemocnice Královské Vinohrady v letech 2004-2010. V sérech pacientů jsme detekovali protilátky proti lidskému cytomegaloviru (CMV), lidskému papillomaviru (HPV) 6, 11, 16, 18, 31 a 33, Herpes simplex viru 1 a 2, Treponema pallidum, Mycoplasma hominis, Ureaplasma urealyticum a Neisseria gonorrhoeae metodou ELISA (Enzyme-Linked ImmunoSorbent Assay), nepřímou imunofluorescencí a komplement-fixačním testem. Ve statistických analýzách jsme použili Fisherova exaktního testu a Wilcoxonova neparametrického testu.

Výsledky: Mezi 434 subjekty zařazenými do studie bylo 329 pacientů s KP (průměrný věk 64 let, průměrná hladina prostatického specifického antigenu – PSA 9,0 ng/ml) a 105 mužů s benigní hyperplazií prostaty (BPH, průměrný věk 72 let, průměr PSA 7,5 ng/ml) bez nálezu nádorové tkáně v histopatologickém preparátu. V kontrolní skupině mužů s BPH byly statisticky signifikantně častěji nalezeny protilátky proti HPV 18 ($p=0,0032$) a C. trachomatis ($p=0,0461$) a také vyšší průměrné titry protilátek proti CMV ($p=0,0004$). Pouze protilátky proti U. urealyticum byly častější u pacientů s karcinodem ($p=0,0377$).

Závěr: U pacientů s KP jsme neprokázali častější výskyt protilátek proti zkoumaným urogenitálním infekčním činitelům s výjimkou *U. urealyticum*. Toto sdělení je první svého druhu a jeho potvrzení by vyžadovalo další zkoumání. Obecně se zdá, že séropozitivita proti zkoumaným infekčním agens není rizikovým faktorem pro vznik KP a současné diagnostické terapeutické přístupy není třeba v tomto ohledu měnit.

Práce byla podpořena grantem IGA MZ ČR č. NS9984

Tomáš Tajč

Záchranářská Rallye Rejvíz

5. ročník 3. LF UK

V Koutech nad Desnou se ve dnech 25.–29. 5. 2011 konal 15. ročník největší soutěže záchranných služeb na světě Rallye Rejvíz. Jeho součástí byl (po loňském ročníku nultém) i oficiálně první ročník soutěže posádek z lékařských fakult „MUC. RR 2011.“ Naši, 3. lékařskou fakultu jsme reprezentovali tři studenti V. ročníku – Tomáš Tajč, Adéla Bouchalová a Jan Seemann; všichni jsme absolventy nového volitelného kurzu Urgentní medicína a na mediky máme poměrně bohatou zkušenost ze stáží u záchranné služby.

Rallye Rejvíz (dále RR) dává formou odborného metodického zaměstnání všem účastníkům možnost otestovat teoretické znalosti, schopnost týmové spolupráce, ale i psychickou odolnost ve spíše raritních a/nebo skutečně vyhrocených situacích, kterým ani profesionálové ze záchranných služeb rozhodně nečelí každý den. Spíše než o soutěž v pravém slova smyslu jde však o hru, formu zážitkové pedagogiky, ze které si každý odnáší mnohá poučení především z vlastních chyb. Diskuse

s tvůrci jednotlivých úkolů a poměrně detailní výsledkové tabulky poté podávají návod k ideálnímu řešení soutěžních situací pro případ, že by se účastníci s podobnými problémy v budoucnu setkali v praxi.

Většina soutěžních úkolů je koncipována jako výjezd posádky ZZS na výzvu operačního střediska. Výzvu nahrazuje tištěná legenda, která obsahuje základní informace předané operátorem, dále požadované cíle, kterých má posádka při zásahu dosáhnout, informace o vzdálenosti a vybavení zdravotnických zařízení a také o dostupnosti letecké záchranné služby. Situaci na místě simulují figuranti, kteří představují pacienty a jejich příbuzné; všichni se do svých rolí skutečně vžívají a nenechají si ujít jedinou příležitost k tomu, aby práci zasahující posádce co nejvíce zneprjemnili.

Ale nejen figuranti dokážou soutěžícím zamotat hlavu a znesnadnit orientaci v celé situaci. Na místě zásahu se obvykle nachází i spousta diváků, kteří do scénáře žádným způsobem nezapadají. Dalším problémem je simulování jednotlivých vyšetření a dotazování na výsledky přístrojových měření, jejichž případné odchylky od fyziologického stavu přirozeně na figurantech navodit nelze: v realu si člověk může opakovaně kontrolovat EKG křivku pouhým pohledem, odečte si z displeje saturaci, ale při soutěži je nutné se na všechny hodnoty dotazovat rozhodčích, a to mnohdy opakovaně. V nastalém zmatku je pak jednoduché přeslechnout zcela zásadní informaci. Zde je jistě prostor pro výtku organizátorům – většina rozhodčích nakonec vůbec nevyžadovala simulování přístrojové diagnostiky na těle pacienta (např. přiložení elektrod, saturačního čidla) tak, jak to bylo uvedeno v propozicích k soutěži, a výsledné hodnoty hlásila na pouhý dotaz, což nám došlo až někde v polovině akce (a u některých úkolů nás to stálo hodně času, který by jinak mohl být věnován odběru anamnézy nebo efektivnějšímu hodnocení situace). Jinak je ale jasné, že stres, kterému jsou soutěžící vlivem výše uvedených faktorů vystaveni, není na škodu (především s ohledem na budoucí praxi).

Naší fakultě jsme snad ostudu neudělali, některé úkoly jsme zvládli lépe, některé hůře, ale velmi nás těší, že ani v jednom z případů nebyla bodová ztráta způsobena nedostatkem teoretických znalostí. Jednalo se spíše o chyby v komunikaci mezi členy posádky, kdy jsme všichni tři nasbírali dílčí informace (od svědků, příbuzných, vyšetřením pacienta nebo kontrolou prostor), které pak ale nebyly centralizovány tak, aby bylo možné vyvodit jasný diagnostický závěr. Skutečně, tři lidé se stejnou úrovní vzdělání na místě prostě nedělají dobrotu. Přestože je stanoven týmový vedoucí, je poměrně obtížné v nastalém zmatku všechny informace předat do „jedné hlavy“.

Při pohledu do výsledkové listiny (zájemci ji najdou na www.rallye-rejviz.cz) jsme přes konečné deváté místo ze třinácti posádek v soutěži mediků hrdi především na to, jak jsme zvládli nejkritičtější moment v celé soutěži, kterým byla zástava životních funkcí u patnáctiměsíčního dítěte intoxikovaného triclyklickým anti-

depresivem. Navíc při kontrole výsledků v soutěži profesionálních posádek, ať už s lékařem nebo bez něj, zjišťujeme, že pouze dvě profesionální posádky ze 77 mají ze stejného úkolu lepší bodové hodnocení než posádka naše! Naopak propadákem byla úloha pojmenovaná Tánička (viz níže), kde obava o vlastní bezpečnost vedla k zásadnímu zdržení a pacient nebyl nalezen včas.

Je nutné říci, že krom teoretických znalostí byla pro soutěžící posádky zcela zásadní devizou i zkušenost z minulého ročníku RR a v případě některých fakult i vazba na samotné organizátory soutěže, kteří „svým“ svěfencům jistě neopomněli zdůraznit, co všechno patří mezi bodované položky. Z tohoto hlediska bylo zřejmě i mírně kontraproduktivní naše předchozí stážování na záchrance – lékaři ZS, které jsme měli možnost sledovat, ve sběru anamnestických údajů a při vyšetřování postupují daleko cíleněji, než se od nás při soutěži očekávalo. Stejně tak částečně „odkouskaná“ obava o bezpečnost posádky v prostředí s nižším sociálním standardem nebo v podezřelých obydlích, kde na záchranáře může čekat kdekdo a kdeco, nás stála nemalý počet bodů a sesadila nás ve výsledkové listině hned o několik pozic.

Rozbor úkolů v soutěži MUC.RR 2011 si dovolím začít naším nejlepším výjezdem:

„Angelika“

*Zdravotnické operační středisko přijalo výzvu na lince 155 a vysílá vás k události:
Na zdravotnické operační středisko volala rozrušená matka, že jej dieta křučje.*

Informace od ZOS byla kusá, operátor má za povinnost zjistit věk pacienta, zvláště když jde o děti, aby se zasahující posádka mohla během jízdy připravit. Dveře otvírá vyděšená matka, v náručí drží dítě, údajně 15 měsíců. Při prvotním vyšetření dítě dýchá, TF 150, SaO₂ 92 % (Honza okamžitě dává kyslík a dítě máme vmžiku na monitoru), glykemie a teplota normální. Dítě podle matky nestonalo, jednou zakřečovalo a už se neprobralo. Adéla zajišťuje žílu. Tu na scénu přichází starší bratříček a srdcervoucím tónem se ptá: „Zachráníte mi sestřičku?“ Výraz toho kluka je divný, ptám se matky, co se dělo, než křeče začaly, a matka odpovídá, že si děti hrály. Z kluka nakonec vytáhneme, že si hráli na doktory „tak, že jsme si podávali léky“. Ptáme se, kde to mají, a kluk tahá z kapsy papírek, kde je uveden název léku (Dosulepin). Adéla tuší, že bude zle, sestavuje ambuvak a připojuje na kyslík. Podáváme bikarbonát na váhu (zřejmě trochu předčasně - bikarbonát je antiarytmikem volby při arytmiích způsobených TCA a podává se až při resuscitaci) a antidotum bicyklických antidepresiv - Syntostigmin. Po další kontrole monitoru rozhodčí uvádí křivku typu torsades de pointes, začínáme resuscitovat, Adéla dává na váhu magnezium (AA volby při torsádách) a Honza aplikuje první výboj. Hned po výboji resuscitujeme dál, po další kontrole: fibrilace komor. Honza opět dává výboj, před dalším ode mne přebírá masáž hrudníku a situace se ještě jednou opakuje. Po 3. výboji dáváme na váhu adrenalin a po 2 minutách při kontrole rytmu rozhod-

Posádka 3. LF UK Tomáš Tajč, Adéla Bouchalová a Jan Seemann

čí hlásí sinus. Dítě stále nedýchá, intubujeme (Adéla má v hlavě čísla rour ke každému věku, takže jsme zvolili správně), dýcháme vakem a společně rozhodujeme o pozemním transportu na urgentní příjem nemocnice vyššího typu (s pediatrií).

V rozpravě s rozhodčími nás čeká nepříjemné překvapení – správně jsme měli kontaktovat toxikologické informační centrum, zadavatel úlohy vlastně vůbec nepočítal s přímou znalostí antidota na TCA. Ve shonu jsme taky zapomněli na matku, která naše počínání sledovala – měli jsme ji odvést, aby se nedívala na resuscitaci vlastního dítěte. Někteří rozhodčí i soutěžící ale prohlásili, že by radši sledovali boj o záchranu, než seděli zavření vedle v místnosti a neviděli, co se s dítětem děje.

„Pátračka“

Provedte vyšetření pacienta bez možnosti získání anamnézy, bez známého onemocnění nebo úrazu. Vyšetření provádí vedoucí týmu.

Úloha spočívala ve vyšetření nereagující pacientky. Po těle měla na možných i nemožných místech přilepené větší či menší knoflíky a najít je vyžadovalo prostou důkladnost. Povedlo se.

„Buratino“

Na ZOS v 19.35 volal starý otec, že jeho 7ročný vnuk náhle při hře odpadol, dýcha, ale neodpovídá mu.

Tak na tohle hrdi být skutečně vůbec nemůžeme, nicméně dle výsledků se figurantům povedlo rozložit všechny posádky mediků. Za dveřmi čeká fakt slizký děda, který okamžitě zaměstnává Adélu tisícem zmatených řečí a pak hází falešnou indicii „Jakubko, hlavně to paní doktorce neříkej“, na obrazovce svítí „Pátrací relace, hledá se úchyl“ a při přístupu ke klukovi, který je výrazně bledý a odpovídá jen jednoslovně, na mě děda řve: „Nesahejte na něj, vždýt vy jste úchyl!!“ Kluk má lehkou teplotu, ameningeální, auskultačně nic, jen srdeční frekvence je výrazně pomalá, tlak hraniční pro věkovou kategorii (systola 70). Honza studuje EKG, napichuje žílu (rozhodčí ho zkouší z kanylace) a aspoň pro začátek dáváme krystaloid. Děda pořád něco pořvává na Adélu, já od něj беру mobil a volám matce dítěte. Matka je lékařkou místní nemocnice, agresivní, nenechá mě nic říct a šije do mne, abychom dítě přivezli k nim. Já kontruju, že tam nemají pediatrii a snažím se dopátrat anamnézy... ale je to prostě marné. Matka mě drží na drátě neuvěřitelnou dobu, a když to vzdám, rozhodčí už už hlásí konec úkolu. Adéla mezitím našla dědovy léky, kde pár pilulek chybělo, já jsem měl dítě vyšetřené a Honza znal EKG, ale protože jsme nestihli dát tyto informace dohromady, otrava betablokátozem nám z toho prostě nevyšla. Rozhodčí nás zastavuje (vypršel čas), ptá se na diagnózu, takže házíme aspoň neurčitě „lékovou intoxikaci“ a že bychom podali atropin.

Kdyby nám nevypršel čas, dozvěděli bychom se, že na atropin není reakce a byl by indikován catecholamin (nejspíš Dobutrex) perfuzorem a glukagon jako antidotum betablokátoru (glukagon působí přes vlastní receptory v srdci pozitivně ino- a snad i chronotropně). Mimochodem, glukagon není výrobou ZZS v ČR, ale na Slovensku ano (vysoká cena).

„Schody“

I zdánlivě nemožné se dá zvládnout... Rallye Rejvíz je přece i hra a zábava!

Technický úkol měl prověřit odvahu členů týmu - slanit mezischodištním prostorem cca tři nebo čtyři patra. Nejsme žádní zbabělci, takže odcházíme s plným počtem bodů, ale to všechny medicke posádky...

„Žízeň“

Muž 33 let, špatně se mu dýchá, záchrannou službu volá jeho manželka.

Dveře s hurónským křikem otvírá manželka typu „kočička“ – že to si říkáme záchranná služba, když nám to všechno tak trvá, ať už koukáme s manželem něco dělat, je mu špatně, oni platí daně a my si za to akorát válíme šunky... A tohle ta ženská vydrží celých 15 minut, čímž opět vyřazuje Adélu z provozu... navíc nám s Honzou se nepracuje dobře, protože hlasitý rozhovor těch dvou nikomu na klidu nepřidá. Během hád-

ky se Adéle přeci jen podaří z té ženy něco vydyndat, např. že těch deset flašek od minerálky tam nestojí jen tak, že manžel furt jen pije, což s Honzou našťestí periferním sluchem registrujeme. Pacientem je obézní suverén, podnikatel, který sedí v notebooku, trochu špatně se mu dýchá, absolutně nespolupracuje, v jednom kuse bere telefon, volá na manželku, jestli chce kožené nebo čalouněné sedačky. S vyšetřením nakonec souhlasí. Fyzikální vyšetření je negativní, jen glukometr ukazuje „Hi“, tedy neměřitelně vysokou hodnotu. Diagnóza je v ten moment jasná (a proto chybně na spoustu dalších věcí kašleme), pána se ptáme cíleně, zda zhubnul, což potvrzuje, ale trochu nelogicky nechodí víc močit, ani kvůli močení nemusí v noci vstávat. Otec měl cukrovku. Chceme napíchnout žílu, což vyvolává další hysterický záchvat u manželky, muž si to nakonec mezi dalšími dvěma telefonáty nechá vysvětlit. Dáváme FR 500+500. Další hádka s pacientem propuká v okamžiku, kdy sdělujeme, že ho převezeme do nejbližší nemocnice, ale on má tisíc známých ve fakultní a urputně se dožaduje transportu tam – má přeci právo na výběr zdravotnického zařízení. Až těsně před koncem limitu se dohodneme, že pojedete s námi a svoje známé doktory bude kontaktovat až pak. Rozhodčí se nakonec ptá, jak bychom ošálili glukometr, aby nám ukázal alespoň nějakou hodnotu... Adéla bryskně navrhuje ředění žilní krve, což je správná odpověď.

Diagnóza v podstatě velmi jednoduchá, ale velice napjatá atmosféra, těžko se dalo vydržet v klidu, ale rozhodčí nás za komunikaci nakonec ohodnotili celkem pozitivně. Při debatě s rozhodčími byl jinou posádkou vznesen dotaz na ono močení, což rozhodčí vysvětloval velice obšírně a dle mého názoru ne úplně správně. Pokud pil denně 10 l, muselo to buď zůstat v něm (pokud má navíc poruchu ledvin, ale pak snad někde muselo být měštnání), nebo osmoticky s glukózou odcházet ven. Navíc řekl, že skutečně hodně zhubl...

„START“

Nehoda autobusu na vlakovém přejezdu, po dojezdu na místo určil vedoucí lékař vaši posádku k provádění třídění metodou START, včetně označení a celkové evidence.

Protože se organizátorům nechtělo připravovat skutečný model situace pro posádky mediků, úkol byl postaven tak, že na resuscitační fantóm byly pokládány fotografie zranění spolu se základními informacemi o pacientovi. Dotazy na způsob práce a na to, jak se vlastně můžeme doptat na potřebné hodnoty, nám dva rozhodčí (před vstupem do místnosti a po vstupu) vysvětlili zcela odlišně. Celkově hodně zvláštní úkol... u fotografie totální destrukce obličeje a krku byla uvedena DF 32/min (!) (pacient by v tomto stavu už dávno musel zemřít na neprůchodnost DC nebo na aspiraci), u dalšího pacienta byla rozmázlá fotka neurčitěho zranění nohy, ale rozhodčí na dotaz odmítá sdělit, zda pacient zvládá chůzi atd. Jak koukáme na výsledky, nezamotalo to hlavu jen nám.

„Tánička“

Partnerka, pravděpodobně bezdomovkyně, našla svojho priateľa na zemi objektu, kde bývajú, nehýbe sa, neodpovedá, bojí sa, že zomrel.

Úlohu plníme jako naši poslední, s vědomím toho, že na Rejvízu nikdy nechybí „umírací“ výjezd, kde při chybném postupu může celá posádka zemřít. A proto nabádám k maximální opatrnosti, která se nakonec ukáže jako velice kontraproduktivní. Dveře sloje otevírá žena, trochu simplex, padesátkrát se ptáme na oheň v objektu, psy, zápach, další osoby a zbraně a teprve asi po dvou minutách lezeme dovnitř. Simplex nás vede k temné místnosti, kde uprostřed dvou komínů ze starých postelí leží osoba přikrytá dekou. Nekonečně dlouho obhlížíme terén, žádám dispečink o policii a hasiče, protože se mi to nezdá. Muž nakonec na hlasité volání vstává a vychází na chodbu, aniž bychom dovnitř museli. Lehce bradypsychický, údajně si dal trochu piva, protože slavil s kamarádem, který byl dlouho na psychiatrii. O kamarádovi neví, nejspíš šel pryč. Na muži se nedá nic najít, provádíme kompletní vyšetření fyzikálně i přístroji, ale je zdravý jako rybička. To už je ale třičtvrtě času pryč a teprve teď se naše pozornost obrací k onomu kamarádovi a ptáme se, jestli tu není ještě jiná místnost. Bohužel byla. A opět tmavá, nic není pořádně vidět a mně se tam nechce, až rozhodčí hlásí dvě minuty do konce. Teprve teď se odhodlávám a za jakými starými várnícemi opravdu nalézám chlapa pod dekou, bohužel v časovém presu už přestanu dávat pozor na okolní indicie, a vedle stojících láhví si nejenže nevšímnu, ale ještě na ně pěkně odhodím deku z pacienta. Pacient orientačně GCS 10, mydriáza bilaterálně, tachykardie, desaturovaný. Podáváme kyslík maskou, zajišťujeme žílu a pojmáme podezření na intoxikaci stimulační drogou. Adéla venku hlídá prvního chlapa, Honza provádí další vyšetření, ale už je konec časového limitu.

Vtipem bylo, že vedle chlapa stála láhev s toluenem a v dekách byl zamotaný i typický igeliták s napuštěným hadrem. Údajně měl být toluen ve vzduchu i cítit, ale my konkrétně jsme necítili nic. Správné bylo vynést toxikomana na chodbu a vyšetřovat ho až tam, zakázat přístup do místnosti s cigaretami a ohněm (bezdomovkyně opakovaně navrhovala, že nám půjčí svíčku a ustavičně kouřila). Vzhledem k tomu, že nebyla konečná diagnóza a léčbu jsme krom kyslíku ani nezahájili (navíc i tady se mělo kontaktovat TIS o radu), nestihli jsme EKG (kde by byly trigeminicky vázané komorové extrasystoly – předzvěst hrozící maligní arytmie) a pacienta bychom transportovali nevhodně (navrhovali jsme zařízení vyššího typu s psychiatrií vzhledem k anamnéze - ale správné bylo nejbližší zařízení s OAIM - vzhledem k EKG). Vzhledem k počtu úkonů byla celá úloha nejvíce bodovaná a neúspěch nás sesadil ve výsledku hned o několik příček. Na druhou stranu, v reálu bych asi postupoval stejně obezřetně a přes počáteční mrzutost si za tímto rozhodnutím stojím. V diskusi se trochu probíralo etické hledisko situace a někdo si dokonce dodal odvahu nahlas říct, že život tří zdravotníků je cennější než jeden toxikoman, který se učichá prostě jindy a jinde. Mimochodem, úloha byla skutečně „umírací“ – sedm posádek si posvítilo svíčkou, přičemž došlo k výbuchu.

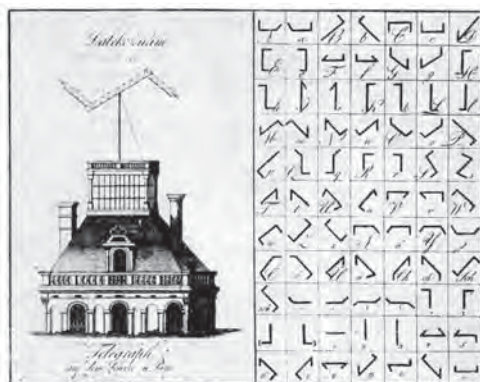
„Nervy“

Provedte vyšetření pacienta bez možnosti získání anamnézy, bez známého onemocnění nebo úrazu. Vaším úkolem je provést POUZE orientační neurologické vyšetření, prvotní a druhotné vyšetření ne.

Zadání bylo poněkud zavádějící, protože orientační neurologické vyšetření v PNP sestává pouze z vyšetření orientace, zornic, hlavových nervů, poruchy hybnosti a čítí (lateralizace?) na končetinách, meningismu a případně inkontinence. Pacient byl dezorientovaný ve všech modalitách, měl rozkáplé jedno oko (mydriáza) a jinak nic. Ve skutečnosti jsme ale měli přijít i na poruchu visu (perimetr) a stoj o široké bázi pro závraf. Odcházíme jen s průměrným počtem bodů.

V závěru je nutno zdůraznit, že celá Rallye není jen soutěží, ale také příležitostí k setkáním, výměně zkušeností a navazování nových přátelství. Součástí akce je též republikové kolo dětských dvojic v poskytování první pomoci (Helpikův pohár), jehož jsme se díky kolegyni Katce Veselé mohli zúčastnit jako figuranti a rozhodčí. Nechybějí ani společenské večery, slavnostní vyhlášení výsledků (letos vyšperkované přistáním vrtulníku LZS doslova na pětníku vedle podia) a hlavně spanilá jízda sanitek zúčastněných profesionálních posádek (samozřejmě se zapnutým výstražným zařízením).

Rád bych ještě poděkoval oběma kolegům, Adéle Bouchalové a Honzovi Seemannovi, za spolupráci a za to, že přípravě věnovali tolik svého volného času. Za to, že jsme se vůbec akce mohli zúčastnit, patří náš obrovský dík panu proděkanovi MUDr. Davidu Marxovi. Zvláštní poděkování si zaslouží paní dr. Kristina Höschlová, která nám předávala své zkušenosti a rady, trpělivě s námi nacvičovala postup resuscitace a jeho specifika při všech možných etiologiích. Její osobnost a vzor je mj. dalším impulzem pro výběr urgentní medicíny jako povolání pro život.

VĚDA

CESTA K NEBI A ZPĚT
NA ZEM I POD ZEM

Jak jsme dobývali vesmír. A vrátili se zpátky na Zem

21. července skončil poslední let raketoplánu Atlantis a tým po 30 letech i celý program raketoplánů. To sice nemusí znamenat, že tím končí i celá kosmonautika, protože však žádné pokračování není na obzoru, je to konec jisté etapy. Pamětníci vědí, s jakou propagandou kolem Sputniku v roce 1957 začala, pokračovala Gagarinem v roce 1961 a vyvrcholila 1969 přistáním na Měsíci. To už se asi opakovat nebude, a tak je to dobrá příležitost ohlédnout se zpátky. Chci jednak připomenout, odkud se tato podivuhodná myšlenka vzala, jednak ukázat, co přinesla – a co nepřinesla.

V době, kdy Svatopluk Čech psal o panu Broučkoví na Měsíci, děti si o letu na Měsíc četly verneovky a dospělí Flammarionovo „O mnohosti světů obydlených“. V téže době navštěvoval neúspěšný student Konstantin Ciolkovskij v Moskvě knihovníka Nikolaje Fjodorova (1827–1903). Fjodorov, nemanželský syn samého knížete Gagarina, byl samorostlý filozof, který žil velmi asketickým životem a nic nepublikoval, měl však v moskevské vzdělané společnosti neobyčejně velký ohlas. Přemýšlel o tom, že člověk sice stojí na vrcholu evoluce, má však před sebou obrovský úkol: jak začít zdokonalovat sám sebe. A protože tím hlavním nedostatkem člověka je zřejmě to, že musí zemřít, úkolem celého lidstva je zbavit se této trapné okolnosti, zbavit se smrti a nakonec vzkřísit z mrtvých i ty, kteří už zemřeli. To je úkol především pro fyziology a genetiky, ale vzniká tu také tíživá otázka, kam potom s těmi vzkříšenými, kteří se na Zemi určitě nevejdou? A Fjodorova napadlo, že by mohli osidlovat Galaxii.

Tahle myšlenka inspirovala Ciolkovského, který se už předtím zabýval létajícími stroji i dynamikou plynů, a právě v roce Fjodorovovy smrti vydal knihu, která se považuje za teoretický základ raketové techniky. Byla také učebnicí nejen pro ruské konstruktéry, ale pečlivě ji studoval i německý vědec Wernher von Braun, tvůrce válečných raket V2, a pak i prvních amerických nosičů. V2 se ukázaly jako velmi účinné zbraně, proti nimž nebyla téměř žádná obrana. Motor pracoval jen asi minutu, a pak už „záračná zbraň“ letěla jako kámen, dosáhla výšky až 100 kilometrů, a protože letěla čtyřikrát rychleji, než se šíří zvuk, spadla bez varování „z čistého nebe“ a udělala do země dvacetimetrový kráter. Střelba byla naštěstí hodně nepřesná, a tak i když některé V2 zabily stovky lidí, všechny asi tři tisíce odpálených střel zabily asi 6 tisíc lidí - hlavně v Londýně a v Antverpách.

Po válce odvezli Rusové i Američané z Německa co se dalo, včetně vědců a inženýrů, a na raketách se začalo tam i tam horečně pracovat. V polovině 50. let už měly armády obou zemí rakety, schopné nést atomové hlavice, s přesnějším řízením než V2. Věci se ale přiostrily, když roku 1957 Rusové vyzkoušeli raketu s dole-

tem osmi tisíc kilometrů, která tak mohla přímo zasáhnout americké území. A aby o tom nikdo nemohl pochybovat, vystřelili s ní prvního Sputnika. To byl náramný kůň sovětské propagandy a Američany velmi zaskočil: Jak to, že jsme nebyli první? Raketa R-7 se pro vojenské účely moc nehodila, byla příliš velká a těžká a příprava k odpálení trvala 20 hodin. Zato se výborně hodila pro „dobývání vesmíru“, jak se tomu tehdy začalo říkat. O dva roky později obletěly sovětské Luny Měsíc a roku 1961 už v družici letěl Jurij Gagarin.

Američané se sice snažili, byli ale pokaždé o pár měsíců pozadu, takže všechnu slávu sklízeli Sověti. Až v květnu 1961, měsíc po Gagarinovi, vyhlásil prezident Kennedy, že do roku 1970 chtějí USA vyslat člověka na Měsíc. V roce 1962 vypukla Kubánská krize, kdy skutečně hrozilo, že se vojenské rakety použijí naostro, a až na poslední chvíli se tomu podařilo zabránit. Vojenský konflikt tak naštěstí nahradilo úporné soutěžení, závod o „defloraci panenské Luny“, jak tehdy napsal rakouský psycholog Daim. Za spěch zaplatili životem tři američtí kosmonauti, kteří uhořeli na Zemi při náviku, ale v červenci 1969 vystoupil Neil Armstrong na Měsíc v přímém televizním přenosu. Protože jsme doma televizi neměli, sešli jsme se s kamarády v té nejkrásnější pražské hospodě, na střeše jednoho malostranského domu vysoko nad městem. Muselo se tam vylézt po nekonečných schodech, byla to ale tenkrát obyčejná trojka, kde pivo stálo dvě padesát.

I když teprve po tomto mediálním vítězství vlastně následovaly lety vědecky zajímavé, lety k jiným planetám i mimo sluneční soustavu, o „dobývání vesmíru“ se pomalu přestávalo mluvit. Jisté oživení veřejného zájmu přinesly ještě orbitální stanice, kde mohli kosmonauti trávit dlouhé měsíce, pěstovat myši a řasy, ale bylo vidět, že zájem se obrací jinam. Konečně i extrémně náročný program raketoplánů dokázal veřejnost vzrušit jen svými katastrofami a mnozí měli dojem, že už je jaksi „po sezoně“. Jak se to stalo?

Jistě, „kosmonautika“ zevšedněla, ale hlavně se ukázalo, že v dosažitelném okolí naší Země vůbec není co dobývat. Na žádné planetě není nafta ani zlato, a dokonce ani vzduch, takže co by tam člověk pohledával? Člověk na Měsíci, to bylo něco jako Hillary na Mount Everestu o patnáct let dřív: vlajka, fotografie a honem zase zpátky domů. Stálo to daleko víc peněz, ale byly tak docela vyhozené? Nechci mluvit o vědeckých výsledcích, ani o té spoustě produktů, technologií a materiálů, na kterých dnes pečeme vajíčka a které se najdou v každém autě. O počítačích a sítích, o meteorologických a komunikačních družicích, o GPS. Ty se totiž netýkají žádného vesmíru, ale té staré dobré Země, kterou si dnes může každý prohlížet doma, jako kdyby létal na družici.

Když se v Ondřejově vystavoval „měsíční kámen“, jeli jsme se na ten kousíček škváry také podívat a děti nejvíc zklamalo, jak je ošklivý a ani trochu nesvítí. Když jsme ale vyšli ven, dívali jsme se na krásnou lesní krajinu kolem trochu jinýma očima. Kdepak, člověk vůbec nemá co pohledávat tam, kam ho chtěl poslat Fjodorov

a Ciolkovský. Všude kolem jsou jen „atomy a prázdno“, mráz a kamení a jenom tady „dole“ mohou pozemšťané žít. A žije se tu tak špatně? I ta nejhorší poušť je úplný ráj proti tomu, co je všude okolo.

Tohle velké vstřízlivění a obrácení pohledu zpátky k matičce Zemi si, myslím, prožila celá naše generace, a to přinejmenším ve dvojměsíčním ohledu. Najednou nebyla Země tak nudně samozřejmá jako dřív, nýbrž jedinečná a ve srovnání s tím „doby-
tým vesmírem“ podivuhodně krásná. Ale viděna poprvé vcelku jako „modrá planeta“ také vlastně malá a přehlédnutelná, omezená a - ohrožená. Není vůbec náhoda, že v téže době vznikl Římský klub a lidé si začali dělat vážné starosti s její - čili naší - budoucností. A na tomhle velkém obratu se podílel i ten nesmírně ambiciózní, nákladný a koneckonců vlastně neúspěšný pokus o „dobývání vesmíru“.

Aktualne.cz 29. 7. 2011

Richard Rokyta

Setkání neurovědčů a jeho dějiště Florencie

Ústav normální, patologické a klinické fyziologie

8. IBRO světový kongres neurověd se konal 14.–18. 7. 2011 v krásném prostředí města Florencie, jedné z perel italské renesance a vůbec i světového umění. Kongres sám o sobě byl uspořádán k 50. výročí založení International Brain Research Organization (IBRO) a nesl se ve velice vědeckém duchu. Velmi cenné bylo, že na jeho zahájení byli přítomni všichni předchozí generální sekretáři a prezidenti IBRA, mezi nimi i laureát Nobelovy ceny z roku 1981 Torsten Wiesel a také vynikající japonský vědec prof. Masao Ito, jemuž byl na návrh 3. LF

UK u příležitosti 650. výročí založení Univerzity Karlovy udělen v roce 1998 její čestný doktorát.

Kongres zahájil současný prezident a bývalý generální sekretář IBRO Carlos Belmonte z Alicante ze Španělska a připomněl v něm stejně jako prof. Aguayo z Montrealu z Kanady všechny předchozí kongresy; mezi nimi byl i 6. světový kongres, který se konal v roce 2003 v Praze.

IBRO má 84 světových společností ze 61 zemí a členy je asi 75 tisíc neurovědčů v celém světě. Já sám jsem byl členem Národního komitétu IBRO přes 20 let, nyní tuto funkci plní Česká společnost pro neurovědy, v jehož výboru jsem rovněž členem.

Santa Maria dei Fiore - perla Florencie

Na tomto kongresu ve Florencii byly neurovědy probrány ze všech hledisek. Po odborné stránce, např. týkající se bolesti, publikujeme článek s doc. Yamamotovou v časopise *Bolest*. Ale kongres se týkal i ostatních oblastí neurověd od základního výzkumu v molekulární biologii, přes biochemii, fyziologii, farmakologii, ale také tam byly vynikající klinické aplikace, především z oblasti neurologie, neurochirurgie a psychiatrie. Takže bylo to spojení základního výzkumu s praxí na vynikající úrovni, což dokládají třeba sympózia a workshopy; prezentováno bylo 10 plenárních přednášek, 20 sympózií, 40 workshopů, 14 speciálních událostí a 7 speciálních workshopů. A samozřejmě obrovské množství posterů (asi 2500).

Kongresu se zúčastnilo okolo 5500 neurovědců z celého světa. Je potěšující, že mezi nimi byla i početná výprava z České republiky; kromě pracovníků Akademie věd ČR, zejména z Fyziologického ústavu a z Ústavu experimentální medicíny, měla velkou účast také naše fakulta, speciálně Ústav normální, patologické a klinické, odkud nás bylo pět a prezentovali jsme 4 postery, což si myslím, že je velice dobré.

V České republice se v poslední době na Toskánsko pohlíží trošku prizmatem lob-bistických spojení mezi politiky a podnikateli, které tuto krásnou část Itálie v očích

české veřejnosti poněkud zamlžili. Ale musím říci, že dlouholetá historie Florencie i vědecký kongres, který má zcela jiné poslání než lobbismus o peníze, mně daly opět naději, že svět se bude ubírat jinými směry než jsou nám v poslední době předkládány některými našimi politickými reprezentanty.

Florence, hlavní město Toskánska ležící na řece Arno, je nádherné město, které má téměř půl milionu obyvatel. O jeho životnosti svědčí nejenom jeho obrovská historie, ale také to, že po záplavách, které v roce 1966 zničily mnoho středověkých památek, bylo vše znovu vybudováno v nádherné originální podobě. Poprvé byla vlastně byla Florencie zmíněna už 1000 let př. Kristem i jako město okolo cesty Flaminia, která překračovala řeku Arno v oblasti dnešního starého mostu Ponte Vecchio. Ale samozřejmě největší rozkvět nastal ve středověku, zejména v 11. a 12. století, významnou měnou byl florin, což byl florentský peněz. Největší rozkvět Florencie nastal za období Medicejských, tzn. v 15. století. Byli to bohatí podnikatelé v tom nejlepší slova smyslu, kteří podporovali obrovsky umění. Velký vliv měl především Laurent Magnifique, který se obklopoval se vynikajícími umělci. Toto období bylo také poznamenáno několika fanatiky jako byl Savonarolla,

Náměstí dei Signore s kopií sochy Davida od Michelangela Buonarotiho.

kteří narušovali kulturní záležitosti. Ale ještě před Medicejskými florentský rodák Dante Alighieri vydal své známé dílo Božská komedie. Později ve 14. století působili ve Florencii Petrarca a Boccaccio. A samozřejmě zajímavá je také postava Machiavelliho, který žil v letech 1467 až 1527, od něhož se učili a učí mnozí politici včetně současného ministerského předsedy Berlusconiho. Asi nikde jinde na světě není taková koncentrace vynikajících malířů, jako jsou florentští rodáci a obyvatelé. Vzpomeňme Giotta, to byl malíř, který žil na zlomu 13. a 14. století, a který převrátil byzantskou malbu na malbu evropskou. Dalšími byli Massaccio a Fra Angelico na přelomu 14. a 15. století, to byl gotický malíř; vynikající malíř Botticelli byl první, který zavedl závoj a to byl velký zlom. Dalšími byli Ghirlandaio a Filippo Lippi. Vynikající byla „druhá renesance“, to znamená rozhraní 15. a 16. století. Jejimi reprezentanty byli Leonardo da Vinci, Michelangelo a Raffaello. Jejich díla jsou v mnoha obrazárnách, především v Galerii Uffizi a potom také v Palazzo Pitti (zde je 11 Raffaellů, mnoho Tizianů a dalších), to je fantastická sbírka všeho na co se dá přijít. Kromě malířů jsou tu samozřejmě také sochaři, především Brunelleschi, který navrhl spoustu staveb v samotné Florencii ale také v Římě. Fan-

Ponte Vecchio nad řekou Arno

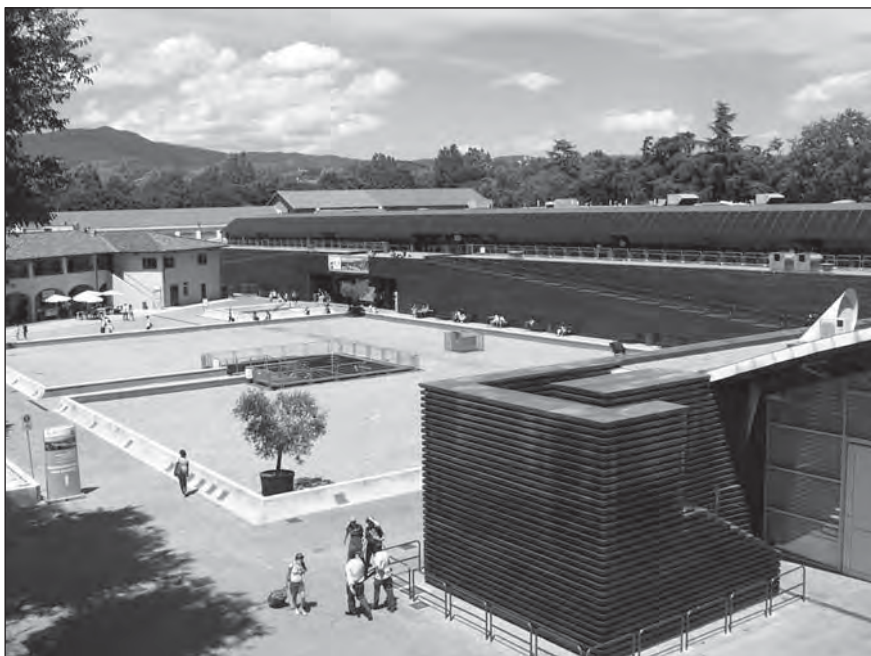
Fortezza da Basso renesanční vstup do pevnosti, ve které je sjezdový palác

tastickými staviteli byli Donatello, Benvenuto Cellini a Jean Bologne a další a další. To je prostě neskutečná galerie, která zdobí Florencii. Vedle těchto galerií jsou samozřejmě stavby, které jsou fantastické, nejkrásnější je Dóm florentský, Santa Maria del Fiore, Piazza del Duomo. Dóm se svojí kupolí je obklopen kampanilou (zvonící) a také křtitelnicí. Neméně významný je Palazzo Vecchio – Starý palác, kde bylo centrum společenského života Florencie. Je hned vedle galerie Uffizi, kde je tedy Botticelli, kde jsou obrazy Leonarda da Vinci, kde je Venuše Medicejská a samozřejmě všichni sochaři ze 16. století, ať je to Raffaelo, Michelangelo, Bronzino. Ponte Vecchio je exkluzivní památka se svými zlatníky a vším, co tam lze nastudovat. I náš kongres byl v krásném prostředí, ve Fortezza da Basso, což je nádherná renesanční architektura.

Během pobytu ve Florencii jsme měli možnost navštívit Pisu, a to nejen šikmou věž, dóm a křtitelnicí, ale také slavnou univerzitu, na které působilo mnoho vynikajících mužů, jako byl Galileo Galilei. V minulém století z neurofyziologů to byl Giuseppe Moruzzi, objevitel vzestupného systému retikulární formace. Byla mu věnována také jedna pamětní přednáška o Italech, kteří se zapsali do světových dě-

jin neurověd. Vedle Moruzziho se to týkalo Luigi Galvaniho, dále Golgiho a potom Vittoria Esparmera. To byl jeden z objevitelů serotoninu a neuropeptidů. Přednášeli o nich vynikající italské neurofyziologové, kteří se těmito velikány Itálie zabývali a ti všichni působili buďto na univerzitě ve Florencii nebo na univerzitě v Pise. Nezapomenutelným zážitkem byla rovněž návštěva starého města. V podstatě renesanční styl přecházel z gotiky, což je hlavně ve Florencii a také v pisánském stylu v Pise. Lucca je naopak městečko, kde ten styl přecházel z gotiky do renesance, něco nádherného. Je to klidné krásné město se zachovalými památkami.

Prostě když jdete po Itálii, pak snad každý kámen, na který stoupnete, má svou historii a to je úžasné. Myslím si, že má jiné kvality, než jaké nám prezentuje především bulvární tisk (a také bulvární politici) v posledních dvou letech. V životě je důležité, aby se člověk zabýval podstatnými věcmi a tím, co přesahuje chvilkový prospěch a zisk. Trh není rozhodující pro tak vznešené věci jako je umění, jako je medicína a jako je vůbec krásný život. Ten se tržně koupit prostě nedá.

Sjezdový palác uvnitř Fortezza da Basso, v něm probíhal kongres IBRO

František Kožíšek

Pohádka a věda. Věda a pohádka

Ústav obecné hygieny

Tuto úvahu podbarvuje šumění tekoucí vody a rámuji ji dvě kulatá výročí i snaha o překračování hranic úzkých vědních oborů. Inspirace k ní vzešla z letošního stého výročí narození spisovatele Václava Čtvrtka (1911–1976). Když jsem jako dítě četl jeho pohádky o Rumcajsovi, Křemílkovi a Vochomůrkovi, víle Amálce, Makové panence atd. nebo je sledoval v podobě Večerníčků, obdivoval jsem pestrost těchto příběhů. Když jsem později četl tyto pohádky svým starším synům, obdivoval jsem laskavost příběhů a bohatost jazyka. A když jsem s odstupem dalších více než deseti let opět četl Čtvrtkovy pohádky svému nejmladšímu synovi, začal jsem pro sebe objevovat jejich další rozměr, k němuž mně otevírala dveře určitá znalost literatury o mýtech, živlech, elementárních bytostech, ale i některých vědeckých objevech.

Některá Čtvrtkova líčení živlů a s nimi spojených elementárních bytostí jsou tak pozoruhodné imaginární obrazy, že nutně vyvolávají otázku, zda jsou jen „pouhým“ výplodem Čtvrtkovy neobyčejně bujné fantazie, nebo zda byl jejich autor vybaven schopností nahlížet nějakou hlubší rovinu skutečnosti. Uvedu to na jednom příkladu mně profesně blízkému – kvalitě vody.

V knize *Cipísek* Václav Čtvrtek píše: „*Až tam jednou šel kolem Cipísek. Rumcajs ho poslal, protože se mu zdálo, že od rybníka dolů k loupežnické jeskyni přichází zarmoucená voda. To je taková, co se jí nechce do vlnek.*“ (Jak Cipísek s Volšovečkem vytrestali lékárníka). Nebo na jiném místě: „*Jednou zas šla od lesního rybníčku potokem k loupežnické jeskyni zarmoucená voda, taková, co nezahraje vlnkou. Rumcajs ji promnul mezi prsty a povídá Cipískovi: „Skoč nahoru k Volšovečkovi a poptej se, jaké zas má trápení.*“ (Jak Cipísek s Volšovečkem vytrestali sládku). ***Jinými slovy je zde předkládána představa, že pokud voda není v pořádku, pokud má „nějaké trápení“, teče smutně či líně, prostě nedělá žádné vlnky. A naopak lze vyvozovat, že pokud je voda jak má být, vlní se, plyne „živěji“.*** Podobně jako smutný člověk jde vážně, zatímco veselému je do skoku. Nad takovou představou se 99 % současných odborníků, kteří se zabývají kvalitou vody, jen shovívavě pousměje, že se zde vodě přisuzují antropomorfní vlastnosti, které nemá – ale že v kontextu pohádky jde jistě o přípustnou básnickou licenci. A přece na tom něco je...

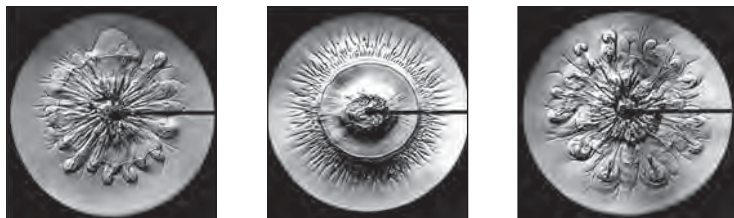
Někdy okolo roku 1965 byla v německém Ústavu pro výzkum proudění vyvinuta originální metoda pro zkoumání a hodnocení sumární kvality vody – tzv. metoda kapkového obrazu (Tropfenbildmethode, drop-picture test). Základní ideou či principem této metody je, že ***voda je schopná svou kvalitou vyjádřit pohybem, resp. že její pohyblivost a způsob proudění odráží její kvalitu.***

Stručný popis metody: Zkoumaný vzorek vody spočívá v tenké vrstvě (1,3 mm) na ploché misce ze speciálního skla o vnitřním průměru 14 cm a je uváděn v pohybu kapkami destilované vody padajícími do něho z výšky 10 cm v pravidelných pětisekundových intervalech. Výsledný pohyb vody je zviditelňován pomocí optického Töplerova zařízení (šlírové metody), je možné ho fotograficky či filmově zachycovat, vyhodnocovat a srovnávat. Aby se pohyb vody zpomalil, přidává se do ní standardní množství glycerinu (čímž se zvýší její viskozita), ale není to nutné. Používá se řada max. 30 kapek, pak už totiž vlivem velkého zředění dochází k poškození obrazu a mizejí jakákoliv specifika.

Každá kapka způsobuje vznik nových vzorů, víry se šíří horizontálně do všech směrů a tvoří rozetovitou formu. Pravidelné proudivé vzory se nechovají v souladu se zákony termodynamiky, podle kterých bychom u pitné vody coby neživé minerální kapaliny očekávali, že nejpravděpodobnějším výsledkem obrazu bude maximální chaos. Naopak: čistá přírodní voda přechodně překonává tuto tendenci a tvoří hluboce organizované, rytmické, reprodukovatelné tvary. Základní typy kapkových obrazů, které se mohou vyskytnout při použití různých tekutin, se pohybují od čistě prstencových útvarů, přes listovité formy až k lineárně paprskovitým hvězdicovým útvarům; mezitím se vyskytují četné přechodné formy. Metoda kapkového obrazu neposkytuje chemicko-analytickou informaci o zkoumaném vzorku vody, jinými slovy neexistuje korelace kapkových obrazů s přesným chemickým složením vzorku.

Jak je vidět na ilustračním obrázku, dobrá pramenitá voda vytváří v kapkovém obrazu bohatě diferencované, rytmicky členěné a obnovující se formy, které jsou nejprve podobné „nakypřené hvězdičce“ s „listy na stopkách“, později vznikají tvary podstatně širší, takže vzniká tvar hustě na sebe natlačených „listů“ a obraz připomíná květ. Na rozdíl od těchto forem typických pro čisté podzemní vody, znečištěná voda plyne v kapkovém obraze nerytmicky, je chudá na struktury, málo diferencovaná. I když je potom technicky upravena na vodu chemicky se blížící vodě před znečištěním, dá se podle nezměněných, špatně či vůbec rozvinutých a vzájemně splývajících vírových listů poznat, že je to téměř „mrtvá“ minerální látka, jejíž schopnost proudění a vytváření forem je omezena.

Kapkové obrazy ukazují na vnitřní stupeň uspořádanosti či organizovanosti systému (zde vody), který moderní biologie a biofyzika označují pojmem „entropie“. Čistá přírodní voda při pohybu tvoří nové, vysoce diferencované a koordinované strukturální uspořádání, což nasvědčuje informačně bohatému, organizovanému systému čili nízké entropii (charakteristická vlastnost živé hmoty). Zřetelně tím překonává tendenci k nejpravděpodobnějšímu stavu maximální neuspořádanosti. Naopak voda jednou znečištěná, která při dodání kinetické energie padající kapkou není schopna reagovat odpovídajícím pohybem, vykazuje růst entropie, směřuje k soustavě informačně chudé, nízce organizované, k stavu maximální ne-

Pomocí metody kapkového obrazu dochází ke zviditelnění kvalitativního aspektu vody. Obrázek vlevo: Běžná vodovodní voda. Vírové formy v obraze jsou rozvinuté, jsou však poměrně jednoduché a nepříliš mnohotvárné. Obrázek uprostřed: Chudé formy, které v kapkovém obraze vytváří kapka padající do vody, svědčí v tomto případě o přítomnosti mycích prostředků ve vodě. Obrázek vpravo: Dobrá pramenitá voda. Pro neznečištěné přírodní vody je typická mnohotvárná podoba kapkového obrazu s mnoha složitými vírovými formami.

uspořádanosti systému (chaosu – stavu naprosté nezávislosti prvků), který je charakteristický pro opak živého systému.

Při experimentech lze znečištění dobře simulovat přidáním tenzidů. Přídavek tenzidu v tak nepatrném množství, že ho nejsme moderními analytickými přístroji ani schopni pořádně změřit či fyzikálně stanovit (jako změnu povrchového napětí), protože změna se pohybuje v rámci nejistoty měření, už v kapkovém obraze přesvědčivě prokáže narušení pohyblivosti (proudivosti) vody. Voda už neproudí tak, jak by měla, je „lenivější“ neboli „nechce se jí do vlnek“, jak by řekl Čtvrtek.

Poté, co byla tato metoda v 70. letech ověřena na nezávislých pracovištích (Max-Planck-Institut atd.), dále standardizována a publikována v odborném tisku, je dnes považována za validní metodu. Přesto ji oficiální věda, zabývající se kvalitou vody, nikdy neakceptovala, protože nezapadá do vžité představy o kvalitě vody, založené výhradně na chemické či mikrobiologické analýze a upírající vodě jiné vlastnosti. Přitom metoda kapkového obrazu tuto analýzu nemůže nijak nahradit (a ani se o to nepokouší), ale přidává informaci navíc – jak se chová voda jako celek. Toto „nepřijetí“ zde zmiňuji proto, že existence metody byla nejprve, přes dvacet let, známá v podstatě jen velmi úzkému kruhu odborníků a veřejnost se o ní začala dozvídat až v posledních dvaceti letech. První české články o metodě vyšly až po roce 1995 a jsem si skoro jist, že Václav Čtvrtek o ní za svého života nikdy neslyšel; ostatně v letech, kdy psal příběhy o loupežníkovi Rumcajsovi, se na vývoji a validaci metody teprve pracovalo. Takže autorova intuice?

Přes téma intuice se dostávám ke druhé části mé úvahy o vodě. Většina textů o významu vody obsahuje starou frázi „Bez vody není života“ a přidává řadu příkladů, proč tomu tak (v podstatě všechny funkce, kterými se život na Zemi manifestuje – růst, proměna, metabolismus, reprodukce... – nejsou bez vody myslitelné). Ale málokdo si klade otázku: Jak to, že je voda tak důležitá pro život? Jaké její vlastnosti ji k tomu předurčují? Dnes máme k dispozici ohromné kvantum vědeckých informací o vodě, ale překvapivě se k tomuto aspektu moc nevztahují.

Přitom ta základní odpověď na položenou otázku není tak složitá: unikátní vlastností vody je její tekutost, její pohyblivost, přízrůsobivost, zprostředkující činnost (pro zajímavost: tekutost vody v normálních zemských podmínkách je z chemického hlediska naprostá anomálie – voda by měla mít bod varu minus 80 °C a tedy být za normální teploty plynem). Tekutost – to, jak (že) voda teče, bereme jako naprostou samozřejmost, danost, nad kterou není třeba přemýšlet. A kdyby se tím někdo chtěl hlouběji zabývat, věnuje se tomu samostatný vědní obor (rheologie – nauka o proudění kapalin).

Ale byl jednou jeden rheolog, kterého intuitivně trápila otázka, kterou se rheologie jako technická disciplína nezabývá: ***Jaký je vztah tekutosti, resp. způsobu proudění vody k životu na zemi?*** A když se hlouběji zabýval touto otázkou, zjistil, že voda, když teče (proudí), se nepohybuje chaoticky – jako nějaká neuspořádaná masa molekul – ale že ten pohyb má určitý řád. Že voda vytváří při pohybu určité tvary, formy, které objevujeme zároveň všude v živé přírodě, např. v utváření orgánů a těl nižších i vyšších živočichů. Také vyzpozoval, že když voda „není v dobré kondici“ (když je znečištěna), tak je ta její základní vlastnost (pohyblivost) narušena. A přišlo mu hrozně důležité, aby někdo začal tento vztah zkoumat. A protože se tím nikdo nezabýval, rozhodl se, že se tomu bude věnovat sám.

Ten rheolog se jmenoval ***Theodor Schwenk*** (1910–1986), byl to Němec, a bylo to po druhé světové válce. Již před válkou pracoval v průmyslovém výzkumu (v oboru hydrotechnologie), v roce 1937 se stal asistentem rheologie na univerzitě v Göttingenu a v 50. letech pak pracoval ve výzkumné laboratoři jedné farmaceutické společnosti. Když se rozhodne jít za svou vizí, opouští toto jisté povolání a co následuje, nám dnes může znít jako pohádka o vědě.

S pomocí několika spolupracovníků zakládá v roce 1959 malý soukromý **Ústav pro výzkum proudění** (Institut für Strömungswissenschaften; www.stroemungsinstitut.de). Pro svou myšlenku získá jednoho bohatého továrníka, který mu nezištně poskytne značný sponzorský dar. To mu umožní koupit statku uprostřed krásné přírody, na samotě nedaleko vesnice Herrischried v pohorí Schwarzwald v jihozápadním koutě Německa, přebudování na výzkumné pracoviště, na vybavení a úvodní provozní i mzdové prostředky. Ústav je oficiálně otevřen v roce 1961. Formálním zřizovatelem ústavu se stává nově založený Spolek pro výzkum pohybu (Verein für Bewegungsforschung), který je otevřeným občanským sdružením. Činnost ústavu

je pak z větší části kryta z příspěvků členů spolku a ze sponzorských darů, z menší části z placených výzkumných projektů.

Letos v červenci (2011) si ústav na slavnostním shromáždění spolku připomněl půlstoletí své existence – což se rovná zázraku, protože se zabývá pouze nekomerčním výzkumem a je financován uvedeným způsobem. Pochopitelně se dlouhodobě potýkal a potýká s nedostatkem financí (a počet zaměstnanců v jedno kritické období klesl jen na čtyři, přičemž maximum bylo až okolo 15 osob), což také vedlo k určité změně v jeho orientaci. Zatímco prvních 30 let byl ústav víceméně akademickým pracovištěm, od počátku 90. let se snaží částečně orientovat také na veřejnost a populárními způsoby ji seznamovat s výsledky své práce. V roce 2009 vyšla např. velká výpravná kniha experimentů s vodou *Wasser bewegt – Phänomene und Experimente*. Jinak dnes již klasickou knihou představující základní ideová východiska ústavu je *Das sensible Chaos* (Citlivý chaos). Ukazuje zákonitosti pohybu (proudění) vody a vzdušných mas a jejich vztah k anatomii živých organismů. Tato publikace jen v Německu dosud vyšla v jedenácti vydáních a byla dále přeložena do angličtiny, španělštiny, japonštiny, švédštiny a francouzštiny. K francouzskému a anglickému vydání napsal předmluvu známý oceánolog J. Y. Cousteau. Na české vydání stále čekáme.

Voda (resp. tělesné tekutiny; jejichž je voda podstatnou součástí) neumožňuje jen chod všech tělesných funkcí, ale činí člověka také pohyblivým, bez ní by byl doslova solným sloupem. Díky vodě však máme pohyblivé nejen naše tělo, ale i naše myšlení. Vlastně jen díky vodě vůbec můžeme myslet: naše myšlenky mohou „proudit“, „růst“ a „rozvíjet se“ – prostě být pohyblivé. Čím pohyblivější (bystřejší), tím lepší. Opakem pohybu je strnulost. Řekne-li se o někom, že má strnulé myšlení, není to nic pozitivního, ani povzbudivého. A podíváme-li se blíže na naše základní představy nejen o vodě a její kvalitě, ale i fungování lidského těla **jako celku**, zjišťujeme, že jsou již dlouho podivuhodně ustálené a neměnné, jakoby stojící čili bez vývoje. Podle Theodora Schwenka se nemůžeme statickým myšlením přiblížit podstatě tekuté (pohyblivé) vody, natožpak živých bytostí, které žijí v dynamické rovnováze. To je možné jen rozpohybováním, „ztekucením“ našeho myšlení. Studium či jen pozorování proudící vody a noření se do zákonitostí tohoto fenoménu nám v tom třeba může pomoci.

Kosterní nálezy jako pomocníci medicíny

S rozšiřováním znalostí v klinické i teoretické sféře medicíny se zákonitě začínají objevovat i nové poznatky přímo se dotýkající zdravého vývoje mladé generace. Také dětská čelistní a obličejová chirurgie přestala být již jen klinickou a technickou oblastí základního oboru. Má rovněž velikou teoretickou a výzkumnou úlohu, která široce proniká do základního výzkumu orofaciální soustavy dětského organismu. Proto mohla být poznána nová nosologická jednotka v traumatologii obličejové kostry dětí – poúrazová růstová asymetrie po dislokované zlomenině kloubního výběžku mandibuly [Hypotrophia arthromandibulofacialis posttraumatica] (Ramba, 1985, 1988) (obr. 1 A, B). K jejímu podrobnému prozkoumání bylo nutné vyšetřit dostupný kosterní materiál, pokusit se v něm nalézt stejnou anomálii, a porovnat tak nálezy antropologů s dnešními klinickými zkušenostmi. Stalo se to mým úkolem.

Uváděný typ zlomenin je u dětí nebezpečný svými vážnými pozdními následky, projevujícími se v anomálním vývoji obličejové kostry. Biologický princip oboustranné symetrie živých organismů se nikdy neprojevuje přesností. Rozdíly v utváření a velikosti obličeje podle jeho střední roviny jsou projevem tvarové asymetrie. V určitých mezích jsou jevem fyziologickým, teprve při nápadných rozdílech představují již úchytku - nefyziologickou asymetrii. Vymezení přesných hranic mezi fyziologickou a nefyziologickou asymetrií je obtížné.

Výrazná asymetrie obličeje může být dokonce považována za vrchol lidské krásy. Tak například symbol antické ideální krásy – socha Afrodity Miloské – má výrazně asymetrický obličej, což bylo potvrzeno měřením a srovnáním dvou shodných polovin hlavy. Doposud se soudilo, že sochař upravil tvář, kterou měl divák vidět ze tříčtvrtinového profilu. Je ale omylem se domnívat, že toto bylo důvodem; umělec totiž zachytil skutečný tvar svého modelu. Takto anomální obličej nacházíme i dnes u pacientů, u kterých jedna půlka obličeje rostla pomaleji. Vždy je to následek poruchy v dětství.

Materiál

Dolní Věstonice se zásluhou zcela mimořádných nálezů z doby mladého paleolitu, dostaly do světových encyklopedií a učebnic dějin. Ukázalo se, že zde byla obživena první skutečná sídliště loveckých společností.

Věk sídliště byl později určen pomocí radiokarbonové datovací metody, která vychází z přirozeného rozpadu radioaktivního izotopu uhlíku C 14, obsaženého ve všech organických látkách. Rozbor čistých uhlíků přímo z ohnišť vlastního tábořiště určil stáří 25. 820 let plus minus 170 let př. n. l.

V roce 1949 zde byla nalezena kostra ženy, která vykazovala nepochybné znaky příslušnosti k mladopaleolitickým populacím současného člověka Homo sapiens sapiens.

Objasněna byla otázka, proč se kosti za tak dlouhou dobu nerozpadly. Když tábořiště opustili poslední lovci a vyhasla ohniště, došlo velmi rychle k překrývání původního terénu naplavovanou zeminou nebo větry zanesenou vegetací a prachem. Spráše obsahovaly velké množství uhličitanu vápenatého, který se přímo podílel na fosilizaci kostí a příznivě působila stále vlhká zem nad nepropustnými podložními jíly.

Na lebce subtilní asi čtyřicetileté ženy byla zjištěna deformace celkového tvaru směrem do týlu a do lebeční spodiny. Deformace postihla horní čelist, lícní oblouk, ale i spodní čelist s kloubním výběžkem, včetně příslušné kloubní jamky.

Dle antropologů prodělala žena patrně již v mládí úraz nebo rozsáhlejší zánětlivý proces. Jako příčina se uváděl zánět od retinovaného třetího levého moláru, který se rozšířil až na kloubní výběžek, deformoval jej a vedl k obrně lícního nervu. Jeho důsledkem měla zemřelá svěšené rysy a asymetrickou tvář. Žena na své onemocnění nezemřela, o čemž svědčí její abradované zuby, které jí i přes tuto komplikaci sloužily až do smrti.

Je třeba dodat, že v roce 1936 byl nalezen výjimečný portrét ženy s pečlivě vyčesaným drdolem a nápadně deformovanou levou tvář, vyřezaný v mamutovině a v roce 1948 se podařilo objevit v těsné blízkosti (skrytého) hrobu malou destičku z mamutoviny s rytinou lidské tváře, která má do levé strany sklánějící se ústa a oko.

Tři křivé tváře nalezené nedaleko od sebe.

Lebka Dolní Věstonice III

Cesta za lebkou nebyla snadná, ale když jsem posléze nejprve shlédl její sádrovou kopii ženy s křivou tvář, byl jsem rozechvěn jistotou, že jsem našel to, co jsem takovou dobu hledal. Zcela nepochybně šlo o růstovou asymetrii obličeje, která postihla dívku, známou nám již jako ženu, podle mezinárodního katalogu (Moulière – Vallois, 1952) označenou Dolní Věstonice III.

1. Asymetrie lebky

Pro posouzení bylo nejprve nutné vyloučit nepřesnosti v dřívějším laboratorním sestavení horní čelisti, které neodpovídalo původnímu skusu ženy Dolní Věstonice III. Úpravu jsem provedl na jednom z odlitků lebky. Takto upravená lebka byla zdokumentována jak kresebně, tak metricky prof. MUDr. E. Vlčkem, DrSc., a porovnána se stavem u dnešních pacientů s růstovou asymetrií obličeje.

Na lebce je dobře patrná její patologická asymetrie, zvláště pak obličejové části kostry. Levá polovina střední třetiny obličeje je menší a stejně tak i levá polovina dolní čelisti.

Oploštění levé lícni krajiny signalizují tvary obou zevních okrajů horní čelisti při pohledu zředu a na postižené straně ústup horní čelisti dozadu, zvláště výrazný při pohledu na lebku zespodu. Konečně o asymetrii hovoří i různá výška obou očních. Levá očnice je umístěna níže než pravá a posunuta směrem dozadu (obr. 2).

2. Po provedené opravě chybně sesazené střední části horní čelisti spolu se zuby (stejný postup byl doporučen provést i na samotné lebce), bylo na pravé straně dosaženo původního normálního skusu, zatímco vlevo jsem našel posun dolních stoliček směrem dozadu, což je nález zcela typický u podobných anomálií. To znamená, že dolní stoličky jsou v úplném plošném vzájemném kontaktu s horními, ale dolní zubní oblouk je od normálního skusu umístěn dozadu o polovinu šířky premoláru. Tím je střed oblouku posunut do levé strany. Pokud bychom vložili dřevě-

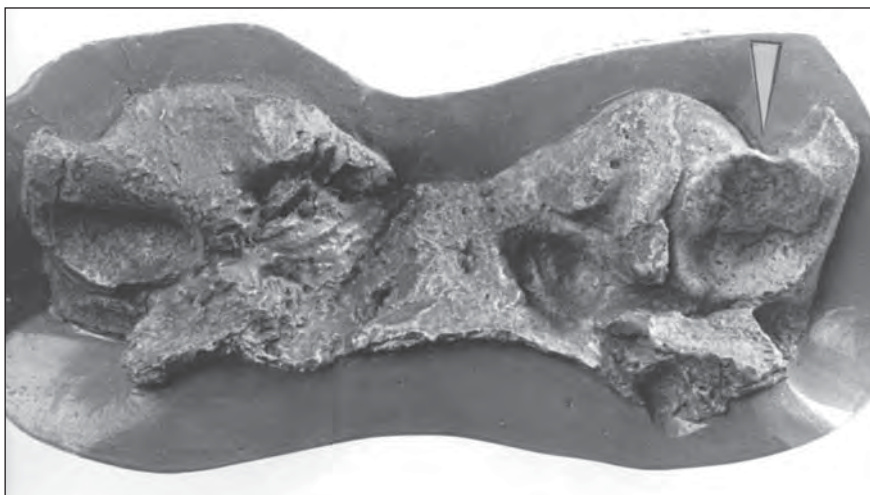

Obr. 1. a) *Pourazová asymetrie obličeje vlevo po zlomenině levého kloubního výběžku dolní čelisti. Dívka 17 let. Úraz v 7 letech*
 b) *CT vyšetření. Výrazná deviace střední a dolní třetiny obličejové kostry do levé strany*

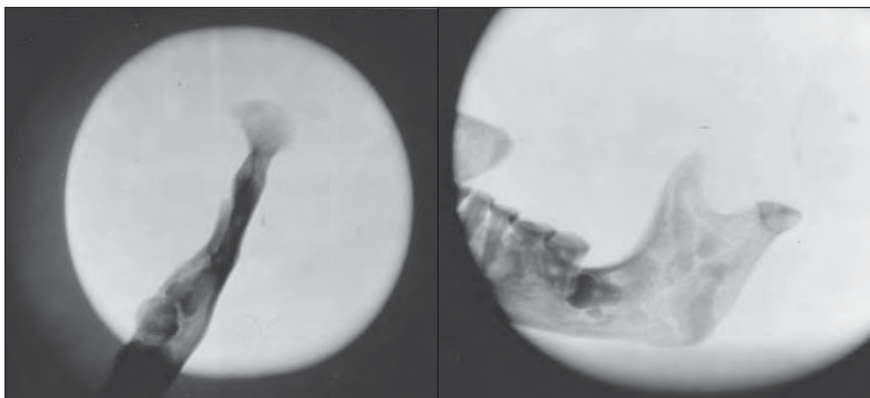

Obr. 2: Lebka Dolní Věstonice III (kopie). Stav po úpravě skusu. Asymetrie levé poloviny obličejové kostry

Obr. 3A–B: Dolní čelist s deformovanou levou kloubní hlavicí (Dolní Věstonice III)

Obr. 4: Sekundární kloubní jamka v místě levého kloubního hrbolku (šipka)

Obr. 5: Rentgenogramy čelisti lebky Dolní Věstonice III. s nově vytvořenou levou kloubní hlavicí. Retinovaný třetí molár uložený v horizontální poloze

nou lopatku mezi sevřené zuby, bude směřovat šikmo vzhůru do levé strany. Proto ten „křivý usměv“ na obou nalezených plastikách.

Originál lebky byl 26. listopadu 1986 dovezen do Ústřední vojenské nemocnice v Praze a zde vyšetřen primářem J. Sobotou, CSc., na počítačovém tomografu (obr. 1B). Téhož dne jsem ji rentgenologicky vyšetřil i na naší klinice v motolské nemocnici (obr. 5A–B).

3. Změny na levém kloubním výběžku a vzestupném rameni dolní čelisti. Srovnáním obou hlavic a ramen čelisti můžeme konstatovat: levý kloubní výběžek je mutilován tak, že asi v polovině předpokládané výšky kloubní hlavice je vytvořena horizontálně orientovaná trojúhelníková ploška, jejíž okraj je hranovitě vytažen. Kontaktní ploška nese navíc 3 oddělené facety, které měly svůj význam při pohybech v kloubu. Pravý kloubní výběžek má obvyklý tvar (obr. 3A–B).

Velikostní rozdíly obou hlavic jsou markantní. Šířka pravé hlavice je 21 mm, levé - deformované jen 15 mm. Tloušťka pravé je 9 mm, u levé je naopak ploška předozadně rozšířená na 13 mm.

Kloubní krček je u postižené strany nápadně odlišný od krčku strany pravé. Pravý kloubní výběžek vystupuje nad rovinu vedenou nejnižším místem zářezu rame-

Obr. 6: Představa hlavy dívky známé jako žena Dolní Věstonice III

ne čelisti do výše 21 mm, zatímco levý dosahuje jen 9 mm výšky. Stejně tak lze nalézt změny ve velikosti ramen čelisti. Nejvýraznější rozdíl je v jejich výšce, vpravo 58 mm, vlevo jen 45 mm. Při pohledu ze strany je rameno levé strany posunuto více dopředu než na druhé straně.

4. Změny ve tvaru levé kloubní jamky. Pravostranná kloubní jamka má přibližně okrouhlý tvar vpředu s oblým kloubním hrbolkem a vzadu s příčně vyhloubenou kloubní plochou. Naprosto jiný obraz nacházíme u levostranné kloubní jamky. Je přibližně stejného plošného rozsahu jako pravá. Ale kloubní hrbolek je zcela oploštělý a překryt nově vytvořenou menší kloubní jamkou, která nasedá i na před-

ní okraj zbytku původní kloubní plošky. Tato druhotně vytvořená jamka odpovídá tvarem i velikostí mutilované kloubní hlavici. Kontakt v čelistním kloubu se zcela změnil a současně i posunul dopředu a lehce dovnitř (obr. 4). Jde o typický následek opožďování růstu, a tím k rozvinutí obličejové asymetrie.

Závěr

Anomálii lebky ženy DV III vysvětlují následovně: původní kloubní výběžek se v důsledku úrazu odlomil a posunul. Došlo k přerušení cévního zásobení v bázi odlomeného úlomku a po několika týdnech k jeho rozpuštění. Protože šlo o úraz v dětství, došlo po několika měsících k vývoji nového kloubního výběžku.

Za růst sekundárního výběžku je zodpovědná růstová chrupavka v kloubním výběžku mandibuly, kterou poprvé popsal a zároveň vysvětlil její význam prof. MUDr. Milan Doskočil, DrSc. (1988).

Ztrátou kloubní integrity (vztah kloubní výběžek – kloubní jamka) došlo k poruše geometrie dolní čelisti a k atrofii žvýkacích svalů postižené strany, která nebyla zatěžována žvýkáním. Nejprve z důvodu bolesti, později již ze zvyku. Tím, že se nezatěžuje poraněná strana, dochází k opožďování růstu a k pomalému, leč progresivnímu rozvoji deformace dolní čelisti. Nezatěžovaná stejná polovina horní čelisti (spolu s lící kostí) zaostává také. Konečným výsledkem je jednostranné zúžení v některém průměru celé hlavy (plagiocefálie, šikmá hlava).

Podle svých zkušeností odhaduji, že úraz postihl dívku mezi 9-12 lety věku, rozhodně ne dříve, protože jinak by původní kloubní jamka byla výrazně menší. Tím se do 15. roku života rozvinula asymetrie dolní čelisti a ještě v průběhu probíhajícího pubertálního růstu se výrazně zpomalil i růst levé poloviny střední třetiny obličeje, včetně celé poloviny lebky (obr. 6).

Na rychlém rozvoji anomálie se nepochybně podílela převažující tuhá strava i gracilní skelet obličeje. O tom, že dívka převážně kousala na pravé straně, svědčí nález na dolní čelisti v podobě silných kostních zdrsnění, kde se upínal jak žvýkací sval, tak zevní sval křídlový. Na straně levé jsou drsnatiny značně nižší a slabší.

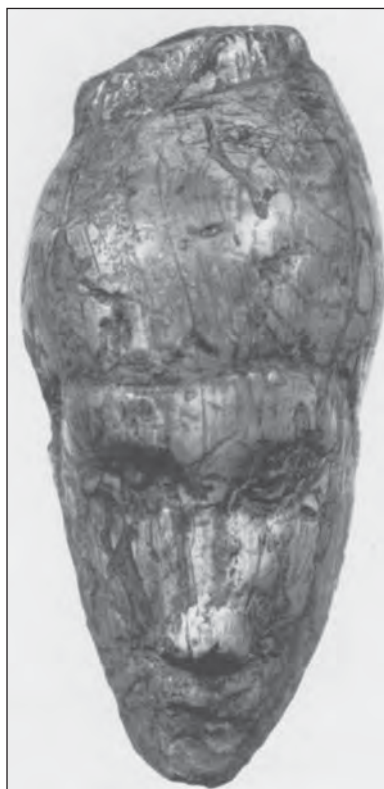
I naše dívka přestala kousat na levé straně. V důsledku nedostatečné zátěže na chrup i na kost se zpomalil růst poraněné strany čelisti a stejně tak i kloubního výběžku. Proto nesměřoval do původní kloubní jamky, ale na její hrbolek. V okamžiku dotyku pohybujícího se, zatím krátkého kostního výrůstku po hrbolek, začala postupná formace nové jamky, k níž se tvarově přizpůsoboval i povrch hlavice. Růstové zpomalení mělo přímý dopad i na osmičku. Nedostatečné silové napětí v uváděné polovině dolní čelisti vedlo k tomu, že mineralizující se korunka (období 12. až 13. roku) se postupně začala sklánět dopředu, takže v následujících dvou letech rostl kořen již vodorovně. Nakonec zub zůstal neprořezán a uložen v horizontální poloze (obr. 5A, B).

V průběhu dalších let začala dívka žvýkat i na původně poraněné straně. Svědčí pro to značně opotřebované zuby v obou čelistech, které jsou obroušeny přibližně do jedné horizontálně orientované roviny. Zcela tak chybí jejich hrbolky, což odpovídá 3. stupni abraze (Bílý, 1975).

Potvrdilo se nepravidelné utváření samotné mozkovny typické pro plagiocefalie.

Jak již uvedl antropolog Moravského muzea prof. RNDr. J. Jelínek, DrSc. má postižená strana mozkovou hemisféru menší a užší, přední její lalok je i kratší. Přední jáma lební je na levé straně uložena o něco níže než pravá. Ostatně to potvrdilo i vyšetření počítačovou tomografií.

Věnováno památce prof. MUDr. Milana Doskočila, DrSc., a prof. MUDr. Emanuela Vlčka, DrSc.

Obr. 7: Portrét ženy řezaný z mamutoviny (Venuše s křivou tváří, zvaná též Venuše da Vinci). Stáří přibližně 26.000 let př. n. l

O TEMPORA O MORES

OD KOLÉBKY

PO PRAGUE PRIDE

Marek Vácha

Těhotenství v sedmdesáti

Ústav etiky 3. LF UK

Říká se někdy, že rozdíl mezi právem a etikou spočívá v tom, že právo je svěřací kazajka, do které se snažíme spoutat šílence, etika naopak usiluje proměnit šilencovo smýšlení. Nedávno jsme se dočetli, že čeští lékaři umožňují neproblematicky otěhotnět i ženám v padesáti i více letech, dávno po menopauze, zcela podle principu volného trhu. Nejsme v tom sami, jednou ze světových rekordmanek je Indka Omkari Panwarová, která s pomocí lékařů otěhotněla a porodila dvojčata ve svých sedmdesáti letech. Manželovi bylo v době porodu 77 let. A my se trochu v údivu ptáme: když si to člověk může zaplatit, proč by to vlastně nešlo?

Nebo jiný příklad. Pokud jsou manželé schopni tvořit životaschopné pohlavní buňky, ale moje žena není schopna z medicínských důvodů otěhotnět, je v České republice možné (neboť to není zakázáno) požádat tchyni, aby dítě odniosla – babička je pak zároveň i matkou. Od tohoto případu se odvíjí celá škála různě odstupňovaných situací. Na opačném konci etického spektra je moje manželka, která sice může otěhotnět naprosto bez problémů, ale nechce si kazit postavu a zažívat ranní nevolnosti, a tak si za úplatu najmeme brigádnici, která s naším embryem otěhotní, dítě porodí a po porodu odevzdá.

Na internetu je možno najít stránky s inzercí, kdy na jedné straně pár hledá ženu, která by odniosla jejich biologická embrya, a naopak inzeráty žen, které nabízejí těhotenství. A volná ruka trhu se ptá, proč by to vlastně nebylo možné? Někdo nabízí službu, za kterou je někdo jiný ochoten zaplatit. Protestují pouze feministky, které možná trochu kuriózně argumentují, že případ se de facto neliší od prostituce: pouze orgán, který si pronajímám, je jiný. **V moderním světě tak existují tři matky: matka biologická (ta, která věnuje geny), matka gestační (ta, která je s dítětem těhotná) a matka sociální (ta, která dítě vychovává). V idealizovaném případě je to jedna žena, v realitě to mohou být ženy tři.**

Velmi často se v českém zdravotnictví dějí naopak věci, které zákonem ošetřeny jsou a po právnícké stránce je vše dobře, zatímco po etické, řekl bych, je vše špatně. Evropská unie si obecně dává záležet na tom, aby se neobchodovalo s částmi lidských těl. Důvod je logický: je zde reálné nebezpečí exploatace citlivých skupin, ilegálních imigrantů, chudých a bezdomovců. Například v Indii je možno si zakoupit ledvinu od žijícího „dárce“ za přibližně 1200 dolarů, což je ekvivalent částky, kterou si chudý rolník vydělá za život. Je-li zde tedy nemajetný zemědělec, který by chtěl založit rodinu, a bohatý Evropan, který naopak potřebuje ledvinu, je něco špatně? Evropská unie si obecně myslí, že ano, a snaží se legislativou ošet-

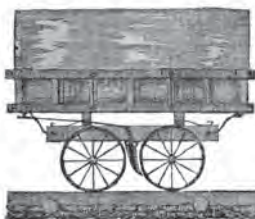
řít věci tak, aby na našem kontinentě k obchodování s orgány nedocházelo. Pokud darujeme krev, dostaneme bonboniéru, odznak nebo karafiát, ale typicky ne peníze. Rovněž pokud darujeme kostní dřev nebo ledvinu, děláme tak zdarma a z čirého altruismu. Podobně pokud by chtěla žena darovat své pohlavní buňky, oocyty, centru asistované reprodukce, činí tak zdarma a altruisticky. Centrum jí ale věnuje jako „kompenzaci nákladů vzniklých při darování vajíček“ částku pohybující se kolem 20 tisíc korun. Žena tak své peníze dostane řekněme jako jízdenku na metro – a je to. Mimochodem oocyty se v České republice vykupují tak lacino, že pak putují do celé Evropy, a český evoluční biolog může mít radost: naše geny se úspěšně šíří světem způsobem, o kterém by se samotnému Darwinovi ani nesnilo, a české geny v dohledné budoucnosti rozhodně nezaniknou.

Mezi dětskou a dospělou civilizací

Kde selhává právo, protože zákony buď nejsou nebo jsou obejitelné, nastupuje etika, která se snaží změnit šilencovo srdce. Smíme učinit to, co umíme učinit technicky, táže se etika. A pokud nesmíme, kdo nám v tom může zabránit? Vláda, Bůh, zákony, veřejné mínění, moje svědomí nebo kdo vlastně? Na straně jedné vyhlašujeme pro sebe stále nová a nová práva, a pokud umíme nastartovat těhotenství sedmdesátileté ženě, pokud jsme technicky zvládli problém dělohy k pronajmutí a jednou třeba vyřešíme i úskalí reprodukčního klonování, pokud bychom našim embryím dokázali přidat jeden gen pro lepší růst svalů sem a druhý pro lepší paměť jinam, proč bychom nemohli?

Odpověď ovšem možná není tak jednoduchá, je zde totiž veliký rozdíl mezi lidskými právy a lidskou odpovědností. Řekněme, že práva jsou požadavky, které nárokujeme na druhé, odpovědnost požadavek, který nárokujeme na sebe. Odpovědnost, odpovědischopnost, se táže, zda smíme přivést na svět a zda budeme umět řádně vychovat dítě, které, pokud jej budeme mít v šedesáti, odmaturuje v našich osmdesáti. Zvládneme neproblematicky rodičovské úkoly? V rozdílu mezi právy a odpovědností je celý svět. Někdy se proto říká, že dětské civilizace jsou civilizace práv, dospělé civilizace jsou civilizacemi odpovědnosti.

Lidové noviny, 26. 5. 2011

Eva Vaničková

V prázdninovém hledáčku český babybox!?

Ústav zdraví dětí a mládeže 3. LF UK

Zdá se, že Výbor OSN pro práva dítěte zajistil Čechům téma prázdninového přemítání a přemýšlení o babyboxech. **Máme zrušit babyboxy? Ne! To je mýlka**, které jsem sama po prvním čtení závěrečné zprávy s jistými rozpaky podlehla. Pak jsem se ale pustila do čtení závěrečné zprávy znovu a najednou na mne začaly z textu vystupovat souvislosti a mistrná formulace týkající se babyboxu. Podle mne Výboru OSN nejde o zrušení babyboxu, ale o vytvoření komplexního Babyprogramu, obdobně jako tomu je v zahraničí. Babyprogramy jsou vskutku ukázkou vysokého respektu a naplňování práv dětí.

Podle Wikipedie je babybox novodobé označení pro místo, kam mohou matky anonymně odložit své zpravidla novorozené dítě. Jde o speciálně vybavenou schránku většinou v blízkosti zdravotnického zařízení. O dítě se postará zdravotnický personál a pokud se o něj rodiče nepřihlásí, bývá nabídnuto k adopci. Tento způsob odkládání dětí je sice na hraně či spíše za hranicí zákona, nicméně v některých zemích je tolerován jako přijatelnější varianta oproti případům, kdy bezradné matky odkládají své děti na méně příhodných místech nebo je dokonce zabíjejí; záchrana života dítěte se považuje za vyšší právo než například právo být vychováván vlastními rodiči a znát svůj původ. Pro tuto právní a etickou spornost jsou babyboxy předmětem diskusí a nejsou zcela obecně přijímány jako legitimní řešení.

Zdeněk Matějček v knize o náhradní rodinné péči zdůrazňuje význam osvojení, přijetí dítěte a existenci klíčové osoby, kterou vnímá pro další vývoj jako zcela zásadní. Uvádí, že k osvojení dětí docházelo už ve starém Římě, kdy bývalo osvojené dítě odloženo na tržišti nebo méně častěji i u zdi kostela; ve vyšších společenských kruzích bylo cílem osvojení zajistit kontinuitu rodového jména a majetku.

Odmítnutí mateřské role je často vnímáno jako odpověď na ekonomické důvody matky nebo rodiny. Tato příčina jistě vždy, a tedy i v současné době, hrála roli a mohla být v některých případech hlavním motivem pro odmítnutí mateřské role z obavy, že péče o dítě by byla nedostatečná, a naopak s nadějí, že se dítěti dostane co nejlepší péče v jiné rodině. Existuje ale ještě jedna významná skupina důvodů, které je bolestné přiznat a odhalovat: je to převážně oprávněný strach z dehonesta-ce, sekundární viktimizace a obav z vyšetřování a reakce okolí. Jde o ženy, které jsou oběťmi znásilnění, sexuálního zneužívání nebo incestu, pro které je bez psychologické a právní podpory jen velmi obtížné dítě přijmout a milovat. Nutit je, aby si své dítě ponechaly, je rizikem zejména pro dítě. Anonymita sehrává v očích matky roli závoje, který překryje veškerou bolest a utrpení, jež narození dítěte předcház-

lo. Matka sama zastavuje přísun informací vedoucích ke kořenům dítěte a činí tak v jeho nejlepším zájmu. Obávám se, že tato skupina může být početnější s ohledem na neoznámené případy znásilnění a sexuálního zneužívání.

Každé novorozené dítě potřebuje být přijato, bezvýhradně milováno a žít v bezpečném prostředí. Český babybox je jednou z cest, jak napomoci dětem některých maminek v nouzi, ať již příčina je jakákoli. Je pravda, že babybox není jen alternativou pro děti, které by jinak byly zabitě (ač některé švýcarské studie počet zabitých dětí po instalaci jejich babyprogramu dokumentují, u nás tomu tak pravděpodobně není?), ale je řešením pro nešťastné maminky, kterým stát neumí jinak pomoci. Více než 50 dětí umístěných do babyboxů jednoznačně potvrzuje skutečnost, že v nabídce jiných služeb je systémová chyba.

Poselství Výboru OSN pro práva dítěte vyvolalo svou výzvou ke zrušení babyboxu velký rozruch. Většina společnosti, jak vyplývá z různých článků, iniciativ a aktivit, se staví na obranu českého babyboxu; k tomu lze pro srovnání použít výsledky jedné švýcarské studie zveřejněné v květnu 2011. Jde o reprezentativní výzkum ISOPUBLIC show, ve kterém 87 % z 1103 respondentů uvedlo, že považuje švýcarský program Babyfenster za velmi užitečný. Obdobné poznatky vysoké podpory lze najít ve většině zemí, kde je ukotvena obdobná iniciativa Babyprogramu, nejnověji v Itálii a Belgii.

Pravda je, že většina zemí s babyprogramem má nabídku komplexních služeb zahrnujících různé formy poradenství, podpory, sociální pomoci, asistence, anonymních porodů a vlastní odkládací babyschránky (v různých zemích má nejen různý název, ale i různou podobu, od mateřských buněk na každé porodnici k nabídce odložení dítěte do kolébky, schránky apod.), přičemž posledně jmenovaná bývá legislativně ukotvená s přesně definovaným postupem. S ohledem na mezinárodní Úmluvu o právech dítěte, článek 7 – právo dítěte znát pokud je to možné své rodiče, je v současnosti v řadě evropských zemích důvodem, proč webové stránky babyprogramu v řadě jazykových mutacích informují rodiče o právech dětí, vysvětlují jim kromě jiného význam kořenů a informací pro dítě. To vede k tomu, že opouštějící maminka v poslední době mnohem častěji přikládá k miminku i svůj dopis dítěti.

Prázdninová diskuse na téma babyboxy reagovala mimo jiné na nedostatky, na které Výbor pro práva dítěte RVLP ČR poukazoval už v minulosti. **Zdá se ale, že národní diskuse, zda zrušit babyboxy či nikoli, je minimálně předčasná, protože neexistuje alternativní nabídka** a lze vyslovit oprávněné obavy, zda vůbec v dohledné době bude moci existovat při vědomí možných příčin anonymního odložení/opuštění dítěte. Oproti tomu diskuse týkající se některých „nedostatků“ babyboxů z pohledu práv dětí započala již před pěti lety, kdy Výbor konstatoval, že chybí legislativní ukotvení této služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí oponovalo, že vše je v pořádku, protože vydalo metodické doporučení.

V roce 2010 byl zájem Výboru pro práva dítěte o babyboxy obnoven, když byl instalován druhý babybox na budově jedné z pražských radnic. Výbor to ostře kritizoval ze dvou důvodů:

1. radnice zodpovídá za nabídku služeb pro rodiny i osamělé rodiče, kteří se ocitnou v nouzi, je povinna veřejnost o nich informovat (na svých webových stránkách neposkytují tyto městské části svým občanům plné informace o alternativní nabídce, resp. komplexní nabídce);
2. není minimalizováno riziko, ke kterému může dojít při selhání „techniky“, nedostupností sanity, dopravního kolapsu, zdravotním selháním noční služby ve vrátnici apod. Současně chybí jasně definovaná odpovědnost za život dítěte po vložení do babyboxu. Legitimní otázka zní: je odpovědný vrátník na radnici? Nebo telefonní dispečerka na záchrance? Nebo kdo? Protože se jedná o život novorozeneho dítěte, které svěří zoufalá a nešťastná maminka babyboxu a potažmo státu s přáním lepšího života, je třeba vyloučit jakékoliv riziko.

Bývalý zmocněnec pro lidská práva Michael Kocáb reagoval na postoj Výboru tím, že svolal k babyboxům odborné kolokvium; mezi pozvanými bylo více odpůrců, a to zejména ze strany členů neonatologické společnosti, společnosti sociální pediatrie a pediatrické společnosti. Kolokvia měla pokračovat za účasti dalších profesí, ale přerušením kontinuity zmocněnce tato iniciativa skončila.

Podíváme-li se tedy na závěrečnou zprávu Výboru OSN pro práva dítěte vydanou 17. 6. 2011 (www.un.org), potom uvidíme, že **naléhavost výzvy neodpovídá mediální rétorice ani obsahu projednávané zprávy o plnění Úmluvy o právech dětí, ale deficitu v naplňování práv dětí v ČR.**

Ve zprávě se uvádí: „Výbor je vážně znepokojen programem státu zvaným „Babybox“, který je mj. porušením článků 6, 7, 8, 9 a 19 Úmluvy... 50. Výbor důrazně vyzývá stát, aby co nejdříve přijal veškerá opatření nezbytná pro ukončení programu „Babybox“ a urychleně posílil a podpořil alternativy, s přihlédnutím k povinnosti zcela dodržovat veškerá ustanovení Úmluv. Dále Výbor vyzývá stát, aby zvýšil úsilí o řešení základních příčin, jež vedou k opuštění novorozenců, včetně zajištění plánovaného rodičovství a přiměřeného poradenství a sociální podpory pro neplánovaná těhotenství a prevenci rizikových těhotenství.“

V této chvíli nelze nepřipomenout zásadní princip rovného přístupu, a tak čeští ochránci práv dětí okamžitě reagovali otázkou „zda Výbor OSN bude stejnou výzvu adresovat všem evropským i neevropským zemím, které provozují alternativní Babyprogram“. Odpověď neznáme, a přesto si nebudeme moci stěžovat na diskriminaci. Pojdme společně hledat a nalézat odpovědi při analýze řečených námitek. Lze přitom konstatovat, že i čeští ochránci práv dětí jsou vážně znepokojeni českým programem babyboxů umístovaných na sídla samosprávy. Tedy podmíněný souhlas s výtkou.

A nyní nás česká procházka jednotlivými články Úmluvy o právech dítěte.

Článek 6 – dítě má přirozené právo na život a státy zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte (text Úmluvy je krácen a platí pro všechny citace jednotlivých článků Úmluvy). Z tohoto pohledu se zdá, že babybox naplňuje dikci a důvodem jeho existence je právě ochrana a naplnění tohoto článku Úmluvy. Vysvětlení, zdá se, existuje v pohledu některých porodníků a neonatologů, kteří v této souvislosti namítají, že babybox vede ke zvýšení počtu porodů mimo zdravotnická zařízení, při kterých stoupá riziko úmrtí novorozence; zopakujeme si jistou míru rizika ohrožení života odloženého dítěte do babyboxu na budově samosprávy.

Článek 7 – právo dítěte na jméno, státní příslušnost a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Každé dítě odložené do babyboxu dostane jméno, české státní občanství a pokud mu rodič zanechá dopis, může znát své rodiče. Právo na jejich péči je mu odepřeno z jejich rozhodnutí. Jak řekl nestor dětské psychologie Zdeněk Matějček, „psychologické rodičovství je povýšeno nad biologické zplození potomka“. Výtka tedy není mířena na osvojení dítěte, protože hned v jiném bodu nám je Výbor OSN doporučuje; v kontextu Úmluvy a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva lze vyvodit závěr, že výtka míří na nedostatečnou práci s potenciálními uživateli babyboxu, kteří nejsou seznamováni s právy dětí a jejich základními potřebami. Deficit nejen informovanosti, ale i služeb jak pro potenciální uživatelky babyboxu, tak pro osvojené děti, je vlastně přiznáním oprávněné výtky a relevantního doporučení Výboru OSN, aby ČR analyzovala příčinu opouštění, odkládání dětí a svěřování dětí k adopci stejně jako k dlouhodobému „dobrovolnému“ umístění dětí do zařízení ústavní výchovy apod.

Článek 8 – zavazuje stát, aby zachoval totožnost dítěte. Babybox toto právo u novorozenců nemůže narušit, protože dítě žádnou nemá a stát ji dítěti zprostředkovává.

Článek 9 – státy by měly zajistit, aby dítě nemohlo být od svých rodičů odděleno proti jejich vůli Rodiče sami zvažují oddělení a dítě do babyboxu umísťují právě proto, že mu chtějí zajistit lepší život. Odkládání dětí provází lidstvo téměř celou historií a je ospravedlňováno snahou zabránit úmyslnému zabití dítěte, jeho možným strádáním a špatnou péčí nebo nepřijetím a neláskou. Tyto příčiny mají v důsledku ničivý vliv na zdraví a psychiku dítěte, a právě proto v jeho nejlepším zájmu bývá upřednostňováno opuštění dítěte a nalezení vhodného náhradního rodiče. V širších souvislostech naplnění tohoto práva zahrnuje také podporu rozvoje mateřského potenciálu.

Článek 19 Úmluvy se týká ochrany dětí před všemi formami interpersonálního násilí, ale i potřeby podpory, terapie atd. obětí násilí. Uvědomíme-li si, že jednou z pravděpodobných častých příčin odmítání mateřské role je osobní zkušenost matky se sexuálním násilím, zcela symbolicky se ve výčtu dotčených práv uzavírá bludný kruh násilí. Je třeba přiznat, že identifikace, oznámení, vyšetřování, komplexní terapie, poradenství a následný servis sociálních služeb pro oběti znásilnění, sexuálního

zneužívání a incestu jsou u nás nedostatečné a současně probíhající kampaň jako součást národní prevence sexuálního zneužívání může přispět k eliminaci příčin.

Vypůjčíme-li si část textu z připravované knížky Ludvíka Hesse, zakladatele babyboxu, můžeme se podívat jeho očima na historii.

Tento exkurz můžeme začít pohledem na starověkou řeckou *Spartu* a její tradiční způsob odkládání nechtěných dětí svržením ze skály v pohoří Taygetos. To vše se odehrávalo několik set let před narozením Krista. Chudí *Arabové* zabíjeli své děti velmi krutým způsobem, pohřbením zaživa.

Zásadní zlom přineslo nařízení papeže Inocence III., vlastním jménem Lotharius Segni, z roku 1198, aby všechny *kláštery* zřídily speciální schránky pro odkládání a záchranu nechtěných dětí. Otočnou fortunu určenou k tomuto účelu lze stále ještě vidět v Praze na Národní třídě u postranního vchodu do kláštera.

Další významnou změnu přinesla tereziánská doba. *Marie Terezie* jako žena měla pro většinou chudé nešťastnice (nechtěné těhotenství) pochopení a vyzvala soudy, aby svobodné matky netrestaly, ale naopak jim pomáhaly. Současně rozhodla, že hrdlem propadne muž, který ženě manželství slíbí, a když zjistí, že vztah nebyl bez následků, slib nesplní. V jejich šlépějích pokračoval i její syn Josef II. Osvícený panovník zrovnoprávnil děti narozené mimo lože manželské s ostatními dětmi a přijal řadu opatření na pomoc svobodným matkám. V rámci všeobecných nemocnic vznikaly porodnice určené pro nemajetné rodičky.

Císař Josef II. se také významně zasloužil o vznik Pražské všeobecné nemocnice na Karlově náměstí. Její součástí bylo i porodnické oddělení, které svým dispozičním uspořádáním umožňovalo těhotným ženám, nechtějícím, aby se veřejnost dověděla o jejich údělu, anonymní vstup a diskrétní odchod. Podobný vchod pro těhotné ženy, žádající utajený porod, má i porodnice v Apolinářské ulici, která byla postavená podle projektu Josefa Hlávky a uvedena do provozu v roce 1875. Z iniciativy Josefa II. byl založen také první nalezinec.

Ještě větší podporu než u Habsburků nacházely těhotné ženy v polovině 18. století *ve Francii*. O počtu odložených dětí byly vedeny přesné údaje; v roce 1745 bylo do pařížských nalezinců (do otočné přihrádky u vchodu) odloženo 3.233 dětí, v roce 1766 jich bylo 5.604. V roce 1772 se v Paříži narodilo 18.713 dětí a do nalezinců jich bylo odloženo 7.676. Ve stejné politice pokračoval i *Napoleon Bonaparte*, který přikázal zříditi schránky umožňující odložení nechtěných dětí ve všech francouzských nemocnicích.

Babyprogram pod různým označením (babyklappe, babyfenster, hniezdo záchrany, babobox, babywiege, mosesfenster, babykórbchen atd.) existuje a jeho novodobé rozšíření se datuje *kolem roku 2000*. Je pravda, že v řadě států je sice ukotvený zákonem, ale jako součást povinné nabídky komplexních služeb, děti do něj umístěné podléhají přísné evidenci dat i jejich ochraně. Právě v tom se český baby-

box liší od ostatních a minimálně černé na bílém budí dojem, že ne všechna práva dětí jsou dostatečně naplněna a ochráněna. Tato výtky směřuje k úřední moci, nikoli k zakladateli.

Mohu ještě připomenout i data bleskové *ankety* realizované studenty 3. lékařské fakulty UK v červnu 2011 mezi 175 respondenty, náhodnými chodci na pražských ulicích, ze které vyplývá jednoznačná podpora babyboxů (78 % respondentů), přičemž je nejčastěji vnímán jako prostředek k záchraně nového života. Jako důvod preference babyboxů před utajenými porody respondenti uvedli na prvním místě ponižování maminek ze strany zdravotních sester i lékařů, nebo sociálních pracovníků (67 %) a na druhém místě nedostatečnou informovanost (28 %).

Závěrem lze shrnout, že česká strana o řadě výtek, které zazněly nebo jež lze odvodit od výše zmíněných článků Úmluvy, ví, ale místo jejich odstranění, resp. zajišťování naplnění práv dětí, přihlíží nesmyslným útokům odpůrců babyboxu vedených snahou babyboxy zrušit, a to bez návrhu na komplexní řešení a hledání alternativních nabídek. Bolest a utrpení některých žen, pro které není jiná alternativa, je tak silná, že lze plně porozumět tomu, že taková maminka už nemá sílu vystavit se očekávanému odsouzení a s povděkem přijímá tichou náruč anonymity. Netuší, že bez odborné pomoci přikládá do mozaiky další kamínek. ***Můžeme polemizovat o společnosti a době, v jaké žijeme, hledat vysvětlení, proč novodobá podoba odkladných schránek světi svůj úspěch a proč tomu tak není v nabídce moderních služeb. Selhává lidskost? Selhává empatie? Nebo selhávají tolik oblíbené manuály na rozmanité situace?***

Výzva Výbor OSN zřejmě dosáhl svého cíle, ač za cenu kritiky na svoji adresu, že vydává rozhodnutí bez komplexních informací a pochopení. Ale Výbor OSN zná dobře svou roli a povinnosti a v našem případě má také – bohužel negativní – zkušenosti s naším přístupem k implementaci Úmluvy a respektování doporučení Výboru OSN. Očekává, že babyboxy začleníme do komplexního babyprogramu s nabídkou dalších služeb, zaměřených na prevenci opuštění dítěte, intervenci a poradenství pro ženy, že upravíme zákon diskriminující některé ženy v přístupu k utajeným porodům a výrazně zvýšíme respekt k lidským právům ve zdravotnických službách. Babyprogram se úzce dotýká otázky biologického a psychologického rodičovství a je třeba v této souvislosti neprodleně zahájit odbornou diskusi týkající se umělého oplodnění, dárcovství zárodečných buněk, „náhradní matky“ apod. s cílem ochrany a respektu práv dětí.

Babybox znamená také zájem o respekt k právům dětí v systému péče o ohrožené děti, za jehož nedostatky jsme dlouhodobě oprávněně kritizováni.

Výbor OSN pro práva dítěte jako nejvyšší autority v oblasti práv dětí vhodně zkombinoval zásadní nedostatky v naplňování práv dětí a díky filozofii principů Úmluvy je mistrně vtělil do průsečíku, kterým je babybox. Správně odhadl, že ba-

bybox k sobě přiláká pozornost, že riziko ohrožení života je silný kalibr, se kterým si nikdo nebude chtít zahrávat a jistě je přesvědčen, že to je způsob, jak nás přinutit k akci. Obava z nekonání je vysoká, v závěrečné zprávě se víceméně opakují zcela zásadní výhrady a připomínky, které každá politická reprezentace v minulosti hluboce podceňovala. Lze doufat, že mediální zájem o babybox rozhoupe stojaté vody politického „nezájmu“ o práva dětí.

Bohuslav Svoboda

Jako lékař nemohu poslouchat ty bludy

Debata kolem akce Prague Pride rozjela diskusi o konzervativní politice a nesnášenlivosti. Bouři výzev k rezignaci si primátor Prahy, původně gynekolog a porodník, bývalý děkan 3. LF UK, Bohuslav Svoboda z ODS vysloužil poté, co dal záštitu festivalu homosexuálů.

Nebyl jste omylem ještě v bílém plášti se stetoskopem kolem krku, když jste se rozhodl zaštitit festival? Nezapomněl jste, že teď už nosíte primátorský řetěz?

Od začátku jsem si byl vědom toho, že je to záštita, která vyvolá nějakou reakci. Ovšem nečekal jsem tuto bouři ve sklenici vody. Tu vytvořilo několik prohlášení, která to nastartovala do nesmyslné podoby. Jen to ve mně vyvolalo nutnost, že musím pomyslně vytáhnout ten starý lékařský plášť a začít argumentovat. Až ty hysterické výkřiky mě donutily, abych si vzpomněl na své povolání. Nemohu prostě souhlasit, když někdo říká takové bludy o tom, jak homosexualita vzniká, že je to věc chybné výchovy. Musel jsem říct, co medicína už ví více než padesát let. V roce 1960 komunistický stát zrušil homosexualitu jako kriminální čin, dokonce ji zrušil jako chorobu. A my po letech řešíme znova věc, která je vyřešená, která je známá.

Prezident Václav Klaus a jeho úředník Petr Hájek říkají „bludy“?

To říkal pan Hájek. Já si skutečně myslím, že v okamžiku, když někdo vstupuje na odborný led, tak si zaprvé má vzít brusle, které jsou vhodné, a zadruhé se má něco naučit, něco si o tom přečíst. Já nerozumím všemu, ale tomuhle zrovna ano, je to moje povolání. Přesto jdu, otevřu knihu a podívám se, jestli není něco nového. Mně na tom vadí, že jsou lidé, kteří se cítí být oprávněni promluvit ke všemu, protože vlastně všemu rozumí. Ale pokud jde o odbornou věc, tak je skutečně potřeba něco vědět.

Teď vás a celé vedení ODS kvůli tomu kritizuje prezident Klaus, že prý nehájíte konzervativní hodnoty, čímž prý vytváříte prostor pro krajní pravici.

Záštitu zdůvodňuji tím, že menšinová skupina má mít stejná práva. Ale za svou osobu zároveň říkám, že jsem principiální zastávce úplně rodiny. Přivedl jsem na svět přes tři tisíce dětí. Moje záštita není nic jiného než vyjádření liberalismu a tolerance, kterou považuji za naprosto nezbytnou součást kulturního světa. Je to věc, s níž jsem pracoval celý svůj život jako lékař, protože ta tolerance a akceptace jiných názorů jsou pro moderní medicínu naprosto nezbytné. Kdybych to měl říct velmi zjednodušeně: v otázce Pride party jsem liberál, v otázce hospodaření města a hospodaření státu jsem naprosto zarytý a tvrdý konzervativce.

Registrované partnerství je u nás už možné. Umožnil byste i adopce dětí homosexuálním párům?

Ne. Nesouhlasím s adopcí dětí pro homosexuály. Ne kvůli tomu, že by se od nich mohly nakazit, ale ty děti z dětských domovů to mají už tak velmi těžké – a ještě jim to mezi vrstevníky ztíží situaci tímto krokem. Navíc ještě v tomto má teologická část kritiky pravdu, když namítá, že rodina má mít nějakou plnou podobu. A je úplně jedno, jestli se na to díváme z pohledu náboženského, filozofického nebo funkcionalistického. Zdůrazňuji, že toto jsem řekl na začátku, ale to nikdo nevnímá, nikdo neslyší. Říkám tím, že to moje rozhodnutí o záštitě je o svobodě těch lidí.

Máte pocit, že jsme v Česku netolerantní k homosexuálům?

Obecně je Česko xenofobnější a netolerantnější, než je v současném moderním světě zvykem. Těch padesát let se na nás podepsalo. Já mám řadu pacientek, které jsou jiné barvy pleti, a vím, jakým martyriem procházejí. Jakým martyriem prochází malá holčička, která je černá, protože má černého tatínka, mluví skvěle česky a má bílou maminku. Proto jsem přesvědčen, že naše společnost je méně tolerantní ke všemu, co není průměrné. Komunisté tady vytvářeli průměr: všichni jsme stejní, všichni máme stejný šusták.

Lidem jiné barvy pleti extremisté házejí zápalné lahve do oken. Ale homosexuálům se žádné křivdy nedějí, ne?

Je to možná tím, že xenofobie k jiným rasám je u nás silnější z mnoha důvodů, jsme prostě Středoevropané. Jistě, homosexualita takový problém nemá, ale přesto si myslím, že netolerance u nás je.

I některým homosexuálům přijde, že ten festival je až moc ostentativní, provokativní s akcentem na sexualitu. To vám nevadí?

To, jak probíhá průvod, je samozřejmě známo – všichni jsme viděli záběry z evropských měst nebo z Ameriky. Pravda je, že vnímání samotného průvodu, což je jen závěr čtyřdenní akce, je vnímání něčeho jako je karneval v Buenos Aires. Je to prostě divadelní představení s nadsázkou, výraz filozofie a životního veselí, tak i Prague Pride má tuto karnevalovou podobu. Proto já se tak obtížně vyrovnávám s tvrzením odpůrců, že to může vyvolávat nějaký -ismus. Protože pak bychom také museli mít pojem karnevalismus.

Přece jen: Není to, jak se člověk staví k erotice, intimní věci, která by měla zůstat doma v ložnici pod peřinou a nemá se s ní chlubit v průvodu na ulici?

Je to v jiné rovině, ale úplně stejné, jako když budete při odjezdu do svaté války přidělovat ženám pás cudnosti. Když prostě všechno, co v nějaké podobě souvisí se sexem, je tabu, hříšné, nebezpečné. Já si myslím, že moderní společnost se dostala dál a je schopna vnímat všechny své projevy jako reálné a samozřejmé. To bychom se zase museli vrátit k tomu, že zahlédnout nahý ženský kotník je hřích.

Václav Dolejší. MF DNES 13. 08. 2011. Kráceno

Tajné orgie Adamitů na Chrudimsku. Zásah policie

Píše se z Chrudimi v Čechách dne 3. července: Již před čtyřmi měsíci utvořila se v našem městě sekta, nazvaná Adamitův, která počítá okolo 300 přívrženců, z větší části řemeslníkův a rolníkův, a která má za náčelníka Vojtěcha Pelzmanna, tkalce, rozeného v Berchtesgaden v Bavořích... Mužové všichni přijali jméno Adam a ženy jméno Eva. Pokud... nezpůsobili žádný veřejný skandál, nevkládaly se úřady... do jejich věcí. Ale konečně se zpozorovalo, že zavádějí pospolitost žen a že se scházejí třikrát týdně v jednom domě za městem, kde oddávajíc se svým chutím provedou celou noc. V noci na sobotu... obklopila policie toto místo odřadem vojska a její úředníci vstoupili do vnitřku; našli tam ve velkém sále, osvětleném lustrami, 247 Adamitů, mužských i ženských, a scény nanejvýš odporné dokázány byly zřejmě. Nalezeny tam stoly, pokryté lahvicemi s vínem a jinými záhřevnými nápoji; zpozorovány jsou také na stěnách obrazy a rytiny podlé. Auředníci přinutili adamity, aby se oblékli do šatů, jež všechny byly složeny v jizbě; byli všichni zatčeni a do vazby vzati. Hlava této sekty, Pelzmann, ztratil se...

*Národní Nowiny, Večerní List, č. 463, 24. července 1849
Jaroslav Kohlík, Noviny dávných staletí, Praha, Novinář, 1970*

TEXT

DIALOG O VĚCECH OBYČEJNÝCH
I NEVŠEDNÍCH

Ctirad John

O výuce, lékařích, imunologii, vědě i politice

Ukázky z knihy

Ctirad John, František Houdek: Vivisectio mundi aneb Povídání o věcech obyčejných i nevěšedních (s brynzou a dalamánky). Praha, Galén, 2011

Proč versus nač

Pane profesore, proč asi se dnes mladí lidé hlásí na medicínu?

O motivacích mediků současnosti jsem si povídal s dcerou, lékařkou. Důvody k volbě medicíny mi sestupně seřadila takto:

1. Lékařství je povolání, které má ze všech profesí největší smysl jako takové, a to v každé době a v každé zemi, bez ohledu na volební vítězství té či oné partaje. Je tu možnost práce v zahraničí, navíc lékař má pořád v očích lidí dobré společenské postavení.
2. Velmi častá (i když už méně než dřív) je pořád rodinná tradice, v každém studijním kroužku jsou nejméně tři „načichlé“ lékařské děti, často jsou lékaři oba jejich rodiče. Takoví medicíni bývají obvykle vynikající studenti, protože vědí, do čeho jdou.
3. Hodně studentů je nadaných rovnoměrně na všechny přírodovědné obory a v těch osmnácti se ještě nedokážou rozhodnout. Medicínu volí jako ideální oddálení svého rozhodování – a pak jdou třeba do vědy nebo i do byznysu.
4. Jen výrazná menšina chce „spasit lidstvo“.

Naprostu nikdo nevolí medicínu jako prostředek zbohatnutí, na to jsou jiné obory, snadnější a rychlejší. K prvním penězům navíc, tedy případným úplatkům, se sotva někdo může dostat před atestací, což znamená před třicítkou věku.

Profesor Cyril Höschl vás označuje za pachatele tohoto pedagogického výroku: „V praktických oborech studenty zajímá teorie, v teoretických oborech jejich praktické dopady.“ Jak to bylo?

Ach, tohle mě nejednou přivedlo do rozpaků! Na 3. lékařské fakultě můj článek z *Nové přítomnosti* posloužil jako podnět k přemýšlení o problémově orientovaném studiu. To bylo tak: Mirek Holub, který byl tenkrát jejím šéfredaktorem, na zasedání Učené společnosti posunul dotyčné číslo k sousedovi Cyrilu Höschlovi. Ten byl tehdy děkanem 3. lékařské fakulty a spolu s dalšími nadšenci tam reorga-

nizovali výuku. Tohle ho inspirovalo, takže to rozvinul ve větu: „V teorii se v prvních letech studenti zajímají JAK (se to využívá v klinice) a později, v klinice, zase PROČ (se to dělá zrovna takhle).“

Inspirování tímto principem na 3. lékařské fakultě rámcově zachovali členění studia na klasické, tradicí ozkoušené obory. Od teoretické a preklinické části studia vyžadovali, aby poskytla vyladěný interdisciplinární soubor poznatků. To nové byl „nesystematický“ přístup ke studiu klinických oborů. Profesor Jiří Horák tehdy ve fakultní revui *Vita nostra* napsal: „Studenti jsou seznamováni s řadou nemocných a jejich stav se rozebírá ze všech možných aspektů. Celou medicínu se tak učí jakoby najednou.“

Při tomto postupu je nutné doplňovat si znalosti samostatným studiem. Pídit se po teoretických poznacích. Tak se uskutečňuje provázanost klinického přístupu s teoretickým zdůvodňováním. V podstatě jde o zárodek dnes proklamované medicíny založené na důkazech.

Dnes už jsou dostupné ty nejlepší světové učebnice, ať v překladu či v angličtině. Takřka všechno lze najít na internetu. Studentů přibývá. Výuka se stále více odosobňuje, prefabrikuje. Stále častěji se zkouší formou písemných testů. Učitelé nemají čas, honí vědecké publikace, píšou grantové přihlášky, jezdí na kongresy... Má ještě dneska vůbec smysl osobně něco přednášet a ústně zkoušet? Dělat někomu osobní vzor? Pokud ano, tak proč?

Napřed „vyřídím“ tu poznámku, že všechno je dnes na internetu. Možná ano, ale nikdy nesmíme zapomenout, že informace, které si dnes každý může najít na internetu, zdaleka ještě nejsou věděním! Web vás možná zahltí informacemi, ale jen výjimečně vám předá dobře vybrané souvislosti a už vůbec vám nepředá zkušenosti!

A teď k odpovědi. Masarykova univerzita ve čtyřiaředesátém roce, k pětasedmdesátému výročí svého založení, uspořádala mezinárodní konferenci *Univerzity na prahu nového tisíciletí*. Brněnští přátelé mě vyzvali, abych se účastnil a přednesl referát. Zpracoval jsem ho na základě bohatých diskusí s kolegou a přítelem Jindřichem Lokajem. Společné vystoupení jsme nazvali *Imunologie, interdisciplinární a integrující obor*. Přečetli jsme mnoho literatury k tématu, shrnuli vlastní zkušenosti. Jindřich objevil v *Lancetu* z jedenáctého roku článek, který odpovídal našemu pedagogickému vyladění. Chris McManus, profesor psychologie a lékařského vzdělávání na University College London, v něm předvídatě tvrdil, že nejpozději do roku 2021 bude tradiční způsob výuky lékařství, to jest nejdříve teorie a potom klinika, nahrazen něčím jako sendvič. Teorie bude alternovat s klinickou medicínou a výsledkem bude jejich oboustranné posilování. Zaujala nás i autorova odvážná prognóza. I když prý ve 20. století vznikla řada lékařských subspecializací, nikdo se nepokusil vytvořit obor „výuka medicíny“. Tak trochu lehkovážně se předpokládá, že umí-li kdo sekvenovat DNA, udělat aortokoronální bypass nebo

třeba vést úspěšnou diabetologickou ambulanci, bude to také umět mistrovsky učit! Tady i naše zkušenosti ukazují, že je to blud. McManus uzavírá, že v roce 2021 nebude moci klinický lékař učit bez příslušného vyškolení. Je prý to tak samozřejmé, jako „že dnešní psychiatr nemůže provádět gastrektomie“.

Když nad tím vlastně přemýšlím, vy jste tak trochu bádál i v praktické pedagogice.

Experimentoval jsem. Třeba jak zkoušet? Obhájci „objektivity a srovnatelnosti hodnocení několika examinátory“ na naší katedře proboujvali zkoušení testy různých typů. Vedli jsme o tom poučené diskuse, objevovali různé zákruty. Dneska si myslím, že test nabídne strohý vhled do knihovny informací, které student nashromáždil ke dni zkoušky. Ale učitel by měl svěřenou bytost alespoň při zkoušce spatřit tváří v tvář. Zaslouží si to především rigorozant, který systematicky studoval a který chce při zkoušce ukázat, že se s oborem sžil. Zaslouží si to i zkoušející. Může si ověřit hloubku stopy, kterou vtiskl do studentovy postupně vytvářené mozaiky medicínského vzdělání. A ještě něco náramně důležitého – budoucí lékař bude nucen s pacienty hovořit, často nevesele, o velmi vážných věcech. Už rigorózní zkouška by měla naznačit, že kandidát se umí vyjadřovat a že s pacienty nebude jednat jako nerudný profesionál, kterého otázky obtěžují a zdržují.

Když to shrnu, tak univerzity vědí, že potřebují permanentní reformu. Všichni před sebou máme cíl, cestu k němu neustále hledáme.

Učení pro koho?

Pojďme k vysokoškolské výuce obecněji. Ne že bych se chtěl vyzout z formulování problému, ale neuměl bych to zdaleka tak trefně, jako současný filozof Konrad Paul Liessmann, mimochodem „vědec Rakouska roku 2006“, v nedávno i česky vydané knížečce *Teorie nevzdělanosti*:

1. To, co se pořád ještě tvrdošijně nazývá vzdělání, se v současnosti neřídí možnostmi a hranicemi individua, ani neproměnnými zdroji určité kulturní tradice, a už vůbec ne modelem antiky. Externí faktory – trh, zaměstnanost, kvalita lokality a technologický rozvoj – jsou nyní ty kvality, kterým má „vzdělanec“ dostát. Z tohoto hlediska se „všeobecné vzdělání“ jeví stejně postradatelné jako „rozvoj osobnosti“. V rychle se proměňujícím světě, v němž se kvalifikace, kompetence a obsahy vědění údajně stále mění, se „nevzdělanost“, tedy rezignace na závazné duchovní tradice a klasické vzdělání, stala ctností, která jednotlivci umožňuje rychle, flexibilně a bez zatížení „vzdělanostním balastem“ reagovat na neustále se měnící požadavky trhu. Ve společnosti vědění, jak neustále slyšíme, je i vědění v neustálém pohybu a vyžaduje zcela jiné strategie produkce a osvojování než onen svéráz 19. století, jemuž se říkalo vzdělanost. Vědění společnosti

vědění se definuje především distancí od tradiční sféry vzdělanosti. Neřídí se už ovšem ani postojem polovzdělanosti. To, co se realizuje ve vědění společnosti vědění, je **sebevědomá nevzdělanost**.

2. Dnešní stav vzdělávací politiky lze charakterizovat jednoduchým konstatováním – omezují se na sledování pořadí v žebříčkách. Toto tvrzení není ani v nejmenším polemické, neboť je až děsivě evidentní. Všechna relevantní a ve veřejnosti rovněž prezentovaná a horlivě diskutovaná politická rozhodnutí týkající se vzdělání jsou v posledních letech motivována buď špatným umístěním v žebříčku, nebo vedená přáním dosáhnout lepšího umístění. Bez ohledu na to, zda se iniciují školské reformy, propagují pedagogické programy nebo požadují elitní univerzity s excellentním studiem, argument je vždy stejný: pořadí v žebříčku se musí zlepšit. V pozadí současné politiky vzdělání se nerýsuje sebemenší náznak názoru na vzdělání, a už vůbec ne jeho společenskopolitický koncept, vzdělávací politiku lze redukovat na jedinou otázku: Na jakém místě jsme?

Tyhle ostré a hluboké myšlenky Paula Liessmanna ve mně nutně navozují smutek. Jeho lamentace by se dala rozšířit, zobecnit. Rezignaci na „závažné duchovní tradice a na klasické vzdělání“ prohloubil soudobý postmodernismus, který prorostl humanitní obory, ale i architekturu, literaturu, hudbu i výtvarná umění a konec konců i vědu. Místo novosti a původnosti nabídl epigonství, citace, nenovost a kontextualitu. Rozvolnil vše, co organicky vyrůstalo, co bylo řadu let rozmyslně konstruováno. Přijali jsme bez velkého odporu názor, že světu nejlépe rozumějí ekonomové a bankéři, hodně povrchně i někteří politici. Jen básníci si nedali vnutit módní poznání, že lásce nejlépe rozumějí sexuologové. Kdopak by si dnes troufl tvrdit, že vědění je moc? Jeden z otců molekulární biologie Erwin Chargaff trefně říkal, že „největší obušek má vždycky nevědomec“.

Taky si tu pohovořme o žebříčkách, to jest o stavění bariér a cpaní rozmanitosti do pohodlné konstrukce. Své hodnotové žebříčky jsme si nevymysleli až dnes. Snaživě jich využíváme při různých typech evaluací, při přidělování grantů a jiných podpor, při konkurzních řízeních, ve všech oblastech, kde se utváří scientometrie. Žebříčky velmi pomáhají i autorům textů, které hodnotí a popularizují „úspěchy naší vědy“. Na naše zlaté, stříbrné a bronzové badatele se lze obrátit v situacích, kdy je třeba bleskově zaujmout stanovisko nejen k domácím, ale i světovým objevům; to pak pro vědce dosud neviditelné časopisy hartusivě vyžadují medailonky nových nositelů Nobelovy ceny. Média ožívají a čiperně referují o příčkách, na nichž se letos umístili „naši středoškolačci“ na světových matematických, chemických a jiných olympiádách. Srovnávají se přesuny ve vztahu k minulým létům, vlídně se hodnotí šplh vzhůru a zdvihá se varovný prst při „propadu“ na nižší příčku. Hodnotové posuzování se nenosí, oslavují se ti, kteří se „probojovali“, kteří „něco pokořili“, kteří „tvoří špičku“. Ke špičkám manažerským přibýly špičky badatelské. Povšiml jsem si, že titulem „špičkový“ se zatím šetří v kultuře – se spojením „špičkový básník“ jsem se ještě nesetkal...

Morálně integrovaná věda

Pane profesore, jak se vztahovat k vysoce postaveným, tím pádem z dnešního pohledu kontroverzním osobnostem vědy za komunistické éry? Kdyby nebyli ve straně, asi bychom o nich vůbec nevěděli a asi bychom vůbec nemohli sklízet plody jejich práce... Kdyby všichni byli andělé a nikdo schopný nechtěl ani v nejmenším „kolaborovat“ s komunistickým režimem, neměla naše věda dnes na co navazovat a z čeho se rozvíjet! A naopak – skoro každý, kdo dostal možnost vyzařovat tak silně jako oni, musel být alespoň „u komunistů“... Přitom je třeba velmi ostře rozlišovat, zdali někomu šlápli na kuří oko z politických důvodů či zneužili politické důvody, nebo se chovali jako šéfové bez ohledu na režim – někomu šlápli na kuří oko z pouze osobních nebo pracovních důvodů, leč postižení to dnes oportunisticky svalují na politickou šikanu... A to nemluví o tom, že i tito exponenti časem začali být režimu na obtíž, proto je za normalizace uvrhl do klatby. Lze to brát tak, že cosi jako pokání si tedy odbyli. Nehájím hochštaplery a kariéristické horolezce, kteří politiku cynicky zneužívali k osobnímu prospěchu a k vyřizování oponentů, jde mi o ty, kteří na svém postu něco doopravdy vykonali!

To už zavání politikou, proto jen stručně. Dnešní mocipáni se (za vydatné podpory žurnalistů v žoldu) pokusili rozehrát před svým operetním opusem hlučnou ouverturu, jejíž hlavní melodií bylo vyrovnání s komunistickou minulostí. S celou, nejen s prašivým obdobím normalizace. Tuším, že na filmové škole v Písku roku 2008 při hodnocení vynikajícího filmu z let šedesátých řekl režisér Jan Kačer, že jsou u nás tací, kteří lidi dělí do dvou skupin: V jedné skupině jsou ti slušní a do té druhé patří všichni, kteří se ocitli „ve straně“. To víte, že nás, kteří máme zkušenosti s dnešními politickými šibry, hned napadne: A ve kterépak skupině se asi skrývali, formovali a k útoku na demokracii se připravovali dnešní tuneláři, političtí korupčníci a další „opory společnosti“?

Položím vám teď konkrétní otázku na konkrétního velíkána. Učená společnost navrhla prezidentu republiky již dlouho nežijícího epidemiologa a komunistu Karla Rašku na medaili Za zásluhy. Kdyby ještě žil, zvolila by ho i do svých řad? Nebo je členství v Učené společnosti víc než státní vyznamenání? Pouze za sebe – volil byste ho vy?

To jste spojil dva problémy. Prvý je dlouhodobý, mediálně dost ošoupaný: vyrovnání se s komunistickou minulostí. Já raději mluvím o tlustých čarách ve veřejném životě a v duších nás všech. Konečně už se ví, že vyrovnání s estébáctvím je důležité. Ale to hlavní, co nás čeká, je hlubší analýza chování všech bytostí přeživších prašivou dobu především normalizace. Mně se líbí návrh redaktora Martina M. Šimečky. Ten by analýzu svěřil dvěma nezávislým skupinám.

V prvé řadě výběru z těch, o nichž říká: „Byli v komunistické straně, zakusili na vlastní kůži, o čem je řeč, a proto jsou kompetentní o tom věčně promluvit.“ Druhou analytickou skupinu by tvořili mladí průzkumníci s ambicí historiků. Ti, kteří často žasnou, umějí se divit, ale mají schopnost pronikat do hloubky, pod povrch věcí. Docela bych vynechal zbrojnoše, kteří složitě a často citlivě problémy nabírají vidlemi...

Teď k našemu konkrétnímu velikánu. Byl jsem jedním z tříčlenné skupiny, která jako první podala před třemi lety návrh, aby profesor Raškovi bylo in memoriam uděleno státní vyznamenání. Při hlasování při jeho případné kandidatuře na členství v Učené společnosti bych hlasoval pro. U osobnosti tak vynikající – lze ji poměřovat s Kruifovými „bojovníky se smrtí“ – bych hodnotil činy, které ovlivnily zdraví celé planety. Slídění po citačních ohlasech jeho prací a H-indexu by mi přišlo malicherné. Podstatnější by byla svědectví Raškových současníků, mezi které patřím.

Nelidská věda

Básník Josef Hora napsal brzo po první světové válce hořkou knížečku *Básník a politika*. Kdyby si tak dneska nějaký akademik troufl napsat (taktéž hořkou) knížku *Vědec a politika!* V polistopadovém nadšeném vědeckém rozjezdu se Petr Holub, tehdy redaktor *Respektu*, zeptal předsedy vědecké rady Akademie věd Bedřicha Velického, „jaký je aktuální vztah ministrů k vědě“. Dočkal se odpovědi, která nám zněla přímo líbezně. Vláda se podle Velického netváří, jako by byla nej-

moudřejší, chce stanovit jednoduché, průhledné způsoby financování. Taky se vyjádřila, že základnímu výzkumu nebude předepisovat, co má dělat. Bude ji zajímat cílený výzkum, tady se chce stát zákazníkem a předkládané projekty hodlá podporovat podle jejich společenské užitečnosti. Současně ubezpečovala, že se nebude vměšovat do vývoje nových technologií, ten si musí financovat průmyslové podniky samy. Zemský ráj to na pohled, není-liž pravda? „To máme chytré ministry!“ říkali jsme si pyšně.

Čas oponou porůznu zatrhal. Jak se vlády měnily, vymýšlely se (chtěli jsme věřit, že v dobré víře) nové orgány a nové komise, nové rady. Vznikla i nová Rada pro výzkum, vývoj a inovace. Jejímí členy by měly být – a profesor Rudolf Zahradník to zdůrazňuje už řadu let – „výlučně nezpochybnitelné vědecké autority s mezinárodním renomé, mající vynikající osobní vlastnosti“. Nu, a dnes si akademická obec stěžuje, že při výběru členů Rady sehrály neblahou roli mocenské či finanční zájmy. Profesor Zahradník říká, že příčinou neutěšeného stavu je „chybění čehosi ve vztahu politická moc – věda“.

Vědění a moc

Pan profesor Zahradník jednou přede mnou s entuziasmem sobě vlastním zahorlil: „Oni (tedy členové výše zmíněné Rady) si zřejmě představují, že základní výzkum je něco na způsob hledání nových lepidel na podrážky. Ale věda tu přece není od toho, aby vynalézala lepidla pro premiéry!“ Nicméně vznik Rady a její činnost je naopak řešením veskrze systémovým, neboť představuje pokus o likvidaci privilegia, které věda spolu se školstvím jako už poslední oblasti mají, totiž relativní nezávislost na vládnoucích partajích a nevytunelovanost. Když se dá politicky ovládnout antimonopolní úřad, Nejvyšší kontrolní úřad, Rada pro rozhlasové a televizní vysílání a já nevím, kdo ještě, proč by věda měla mít výjimku? Když se dají tunelovat ostatní státní penězotoky, proč by se nemohly tunelovat i ty směřující do vědy?...

Profesor Zahradník jako vždycky udeřil hřebík na hlavičku. Všichni samozřejmě chápeme, že v dnešní krizi je třeba všude šetřit, i při badatelské činnosti. Pak je ale prapodivné, že peníze ušetřené při financování Akademie věd a na vysokých školách se mají převádět zčásti na nově vznikající „technologickou agenturu ČR“, zčásti na ministerstvo průmyslu a obchodu na „podporu inovací v průmyslu“, kde kontrola efektivity vynaložených prostředků zdaleka není tak propracovaná jako v klasickém univerzitním a akademickém výzkumu. Kampak se zatoulala opakovaná prohlášení politiků, že prioritou moudře řízené společnosti je nekrátkodechý základní výzkum? A tak úpí především badatelé s dobrou pamětí, v níž uvízlo ujišťování, že „vývoj nových technologií musí být financován průmyslovými podniky“...

Mám intenzivní pocit, že naši politici vědcům nedůvěřují. Zdá se, že nedůvěra je patologickým stigmatem politiků. Ve vztahu k vědě jde o nedůvěru z neznámého. V tom badatelé plují na stejné kocábě s umělci – k jejich řemeslu je vedle talentu a schopností, kterým se ani nejpilnější politik nikdy nenaučí, nezbytná i vůle vstupovat do neznáma, tudíž riskovat, což politik taky dvakrát nemiluje. A když se něčemu nerozumí a nelze se tomu naučit, nezbyvá než tomu věřit. Jenže – jak věřit komukoli, když politik pomalu nevěří ani sám sobě?! Tady se navzájem potencují hned dva různé druhy nedůvěry. Tu z neznalosti až nepochopitelnosti (třeba světa vědy, světa umění) umocňuje habituální nedůvěra prýšticí naopak z dokonalé znalosti světa politiky, kde věřit se nevyplácí. Což více či méně platí o každém reálném politickém režimu. Shrnuto ještě jinak. Zatímco věda a umění, kde člověk jedná zpravidla sám za sebe, si mohou dovolit pracovat s tím nejlepším a pro to nejlepší, co v lidech je, politika, odpovědná za celé státy, musí preventivně počítat s tím nejhorším.

Přitom by možná stačilo docela málo! I ten zdánlivě světu uzavřený badatel má přání docela obyčejná, lidská. Chtěl by, aby mu bylo důvěřováno, aby jeho záměrům věřili spolupracovníci, jeho studenti, jeho děti – ty především. Pravda, taky by uvítal, kdyby mu důvěřovali ti, kteří odpovídají za stav společnosti, tedy politici. V září 1962 udělila Univerzita Karlova čestný doktorát Louisi Aragonovi. V promočním děkovném projevu se spisovatel, který se tehdy pustil cestou „otevřeného realismu“, velmi věcně věnoval „teorii a praxi v literatuře“. Nás, členy „nehumanistických“ fakult, zaujalo, jak jednoznačně a nesmlouvavě vyjádřil nedůvěru k teoretikům literatury, k vědě o literatuře. Pozastavoval se nad tím, jak namyšleně si někteří teoretici dovolují uvažovat, jako by umělecké dílo následovalo teorii a bylo tvořeno podle teoretických regulí. „Teoretici dokonce mají chuť literaturu normovat. Jako by teorie byla nohou a literární dílo botou.“ Spíš by podle Aragona bylo žádoucí, aby literární teoretici a kritici literaturu chápali a dílo vykládali. A ještě lépe, „aby měli schopnost naučit veřejnost literární dílo milovat“. Už cestou z Karolína jsem se pokoušel přeložit si Aragonovy postuláty do vědecké praxe. Badatel přece má taky protihrače, je jím veřejný činitel, politik.

Dobrá tedy, a kdo komu z té dvojice podle vás nedůvěřuje?

Myslím, že tady nedůvěra panuje mezi oběma hráči. Vědcům vadí, že politici řeší jen urgentní záležitosti, že se nezaměřují na problémy, které začínou dotírat za rok, dva, ještě později, prostě v budoucnosti. Že nevědí, jak s budoucností zacházet, protože nemají znalosti o minulosti. Diplomát, muž politické praxe, ale především vědec-politolog Henry Kissinger to v jednom z prvních pražských Fóř 2000 trefně charakterizoval příběhem. „*Mám synovce, který ke mně jednou přišel obzvlášť vystrojený. Řekl jsem mu: ›Ty dneska vypadáš jako Napoleon III.‹ To by třeba mohlo být vtipné, jenže on nikdy neslyšel, kdo to byl Napoleon III.! Zkusil jsem to tedy s ji-*

nými významnými postavami z 19. století a ukázalo se, že z nich nezná ani jedinou. Myslím, že většina ›vzdělaných‹ lidí u nás by o nich nic nevěděla. A to už tak legrační není, protože to znamená, že máme lidi, kteří dnes dělají rozhodnutí s obrovskými konsekvencemi, máme tady Američany, kteří nikdy neslyšeli o nejelementárnějších bojích a zápasech, které například v minulosti probíhaly v Evropě.“

Historika o synovci se strýčkovi a profesoru Kissingerovi velmi hodila k vyvození závěru, který obnažuje celosvětový stav politiky v našich časech. „*Umění politiky a politických řešení znamená pochopit, co je malý problém a co je problém velký. Dobrý politik se rozhodne, že malými problémy se nebude zabývat tak, jako by to byly problémy velké. Pokud toho politici nejsou schopni, nemohou zvládnout období, kterému říkáme globalizace...“*

Půtky se „zlým pánem“

Vy jste už před více než půlstoletím první u nás poukázal ne snad přímo na škodlivost, rozhodně však na rizika používání antibiotik, zejména širokospektrých. Jak se váš názor vyvinul dnes, po éře antibiotik i v zubních pastách a žvýkačkách, samozřejmě vzhledem k fenoménu rezistence?

Všiml jsem si – a zavčas se svým pozorováním přišel za profesorem Patočkou, že pacienti, kteří masivně polykali širokospektrá antibiotika tetracyklinové řady, jsou málo vnímaví k „signálům nebezpečí“, jak se dnes říká. Tedy mají sníženou imunologickou reaktivitu. Prokázali jsme to i v experimentu, nejdřív na protilátkové úrovni, potom i na úrovni buněčné a tkáňové.

Srovnáme-li to s organismem, jde o experimentální úrovně takřkajíc nízké. Říká to něco medicínské praxi?

No ovšem! Že při volbě vhodného antibiotika je třeba přemýšlet, neorientovat se jen podle citlivosti zachyceného původce onemocnění na antibiotikum. A také umět čelit jeho nepříznivým vedlejším účinkům.

Jejich zásah do imunity nebyl mým jediným utkáním s antibiotiky. V Hlavově ústavu pro patologickou anatomii pitvali počátkem padesátých let několik zemřelých s orgány napadenými kvasinkovitými mikroorganismy, kandidami. Šlo o systémovou kandidózu, tedy nikoli pouze o výskyt kandid na sliznicích horních cest dýchacích, což je jev dosti častý. Vždycky šlo o nemocné, jimž byla na klinice podávána ve velkých dávkách širokospektrá antibiotika. Jako první u nás jsme upozornili na jev, který se později označoval jako „suprese se substitucí“. Antibiotika se širokým spektrem účinnosti zbavují pacienty všech mikrobů, které jsou na ně citlivé. Rozrušují harmonické, vyladěné poměry, které panují na sliznicích trávicího ústrojí osídleného fyziologickou bakteriální flórou. Selektují nežádoucí, na antibiotika necitlivé mikroby (kupříkladu právě kandidy), které potom osídlí prostředí přednostně a množí se bez zábran.

Nejvýraznější limity pro antibiotickou léčbu přinesla rezistence mikrobů k antibiotikům. Vyhledat účinný preparát je stále obtížnější. Proto se vedlejší účinky podávání antibiotik ostře sledují i v imunologických a genetických laboratořích. Šťavnatou lahůdkou pro mne byla obhajoba disertační práce Emila Skamene, profesora na McGill University v Montrealu. Jeho objev genu, který určuje schopnost makrofágů, klíčových buněk v obraně organismu, pohlcovat a ničit mikroby, nabízí nový přístup k léčení infekčních onemocnění. Lze si představit genetickou manipulaci, která umožní vpravit do buněk makrofágové linie nemocného pacienta „gen rezistence“. Po zpětném zavedení do těla nemocného budou buňky vyzrávat v makrofágy vyzbrojené pro ničení bakterií. Ěře, kterou by uvedený postup otevřel, bychom plným právem mohli říkat „éra post-antibiotická“.

Měl jste někdy příležitost svůj strážlivý názor na antibiotika uplatnit v praxi?

Měl jsem přítele, básníka, duši křehkou, poetickou. Dlouhodobě churavěl a putoval od praktika k praktikovi. Každý mu velmi ochotně při mírně zvýšených teplotách předepisoval širokospektrá antibiotika. Když za mnou přicházel do ústavu, byl to pro laboratoř poetický svátek. Sedl si nenuceně na laboratorní stůl a zaniceně nám recitoval své plody. Na oplátku jsme velmi poctivě vyšetřovali všechny jeho šťávy a exkrementy. Poprvé jsem tehdy poznal bytost masivně promořenou kandidami. Pomnožily se vydatně na sliznicích, kde antibiotika vyhubila všechny bakterie, které tvoří fyziologickou flóru. Po jednom poetickém čtení jsem k Vlastimilovi nabádavě promluvil: „Až dneska přijdeš domů, vyhoď všechna antibiotika!“ A navrhl jsem k tomu některé změny v dietě. Dramatická „kontramedikace“ se osvědčila. Zmizely i subfebrility. Vlastimil se pochlubil přátelům a já získal respekt ve Svazu spisovatelů. „To je, panečku, doktor,“ šel jeden hlas, „ten léčí lidi zákazem léků, které pacientovi předepsali jeho lékařští kolegové.“

Přibývá alergií (astma, ekzémy, senné rýmy a další neduhy). Důvodem je znečištění životního prostředí a z toho plynoucí získaný deficit odolnosti k nemocem. Pro umělé cizorodé látky zřejmě nemá tělo vyvinutý vhodný vzorec imunitní odpovědi, takže organismus musí narychlo improvizovat a někdy to prostě přežene. Co s přívalem alergií dělat? Lze člověka nějak imunitně zoceřit či zušlechtit?

Co je to alergie, jaké jsou její příčiny a jak její projevy omezit, to jsou nejčastější otázky pro imunologa, který si říká klinický, svého času jsme mu říkali lékařský. Vždycky začínám zešíroka a neodpustím si potrápít tazatele překvapivým výletem do filozofie. Ladislav Hejránek ve studii o odpovědnosti a odpovídavosti (*Přítomnost*, podzim 2005) napsal: „Vztah výzva – odpověď je něčím, co charakterizuje celý náš vesmír. Odpověď nemusí být a vskutku není nutně automatická a jednoznačná, jediné možná (jak by to chtěli kauzalisté), nýbrž může být správ-

ná i nesprávná, přiměřená, ale také nepřiměřená.“ Právě k té **nepřiměřenosti** mířím. Ono je také dobré zalistovat v učebnicích. Například v Janewayově *Immunobiology*: „*Alergické nemoci, mezi něž zahrnujeme i astma, jsou v rozvinuté společnosti stále narůstající běžnou příčinou jisté nezpůsobivosti. Jejich příčinou je normální imunitní odpověď namířená proti nepatřičnému (řekněme raději nepřiměřenému) antigenu, velmi často bez účasti infekce.*“

Uším alergologů, především těch s mikrobiologickými kořeny, pěkně zně-la teorie, že alergická onemocnění jsou daní, kterou si přirozený řád života vybírá jako náhradu za potlačování až eliminaci infekčních chorob. „Hygienická teorie“, kterou hlásala Erika von Mutiusová, zpřizvučňovala vliv rustikálního prostředí, výhody života na farmách, blahodárny vliv časného kontaktu se zvířaty. Další hypotézy se pozastavovaly u změn způsobu života, poukazovaly na zvýšenou expozici celoročním antigenům, na změny imunologické reaktivity způsobené častým a mnohdy zbytečným užíváním antibiotik, na snížení bariérových ochranných schopností sliznic, především dýchacího systému.

A co tedy s tím v praxi?

Víte, opravdu málokterý medicínský obor má tak systematicky budovanou informační síť, jak ji rozestírají vůdčí osobnosti naší alergologie a klinické imunologie. U nás se dneska alergie vykládá jako porucha imunoregulačních mechanismů, při níž „z interakce genů s faktory nemoci se vytváří fenotyp nemoci“. V duchu celostního biologického vnímání se alergie chápe jako „systémové onemocnění s pestrou škálou místních projevů“.

V roce 2009 se alergologové sešli v Telči na konferenci s vedoucím heslem „alergie začíná v dětství“. Rozcházel se s vědomím, že do klinického uvažování a stále důrazněji i do klinické praxe vstupují molekulární biologie a genetika, ale stejně neodbytně i lékařská ekologie, to jest hygiena a principy veřejného zdravotnictví.

Pestrost a proměnlivost klinických projevů alergie určuje interakce genů a faktorů prostředí. Prostředí může člověk při dobré – i politické – vůli měnit.

Lze tedy optimisticky prohlásit, že vhodně upraveným a ošetřovaným prostředím člověk může geny ovlivňovat, ba do jisté míry kontrolovat?

Šlo by to, kdyby v řadě oblastí byly dodržovány dohody. Některá „kdyby“ vyberu.

1. V soužití s mikroby: Kdyby se omezil rozsáhlý přesun lidí z venkova do velkých sídlišť. Kdyby se naslepo nepodávala antibiotika. Kdyby se zabránilo dysmikrobií, fenoménu „suprese se substitucí“.

2. V péči o vnější prostředí: Kdyby se důsledně kontrolovala tvorba průmyslových zplodin. A kdyby se ze zjištění vyvozovala ozdravná opatření. Kdyby nevzrůstala koncentrace zplodin naftových spalovacích motorů. Kdyby agresivní plynové zplodiny neničily ochrannou bariérovou funkci sliznic a dýchacího systému.

3. V péči o vnitřní prostředí: Kdybychom nebyli ohrožováni cigaretovým kouřem. Kdyby se při výstavbě bytů nepoužívala zdraví ohrožující lepidla a agresivní barvy. Kdyby se podařilo vyradit agresivní materiály, užívané při výrobě nábytku a bytových doplňků.

4. Ve volbě zdravé výživy a pohybové aktivity: Tady je „ošetřování genů“ v rukou každého z nás, potenciálních alergiků.

Kdyby byla naplněna všechna „kdyby“, pak by se alergologie stala strážní věží. Přestala by být údržbářskou dílnou a hasičskou zbrojnicí.

Sůl medicíny

Venkovský lékař Josef Podivínský, manžel Jarmily Glazarové, „svými pacienty ve zvláštní směsici pohrdal a stranil se jich a zase o ně s láskou a starostlivě pečoval“. A přestože na dveřích ordinace měl nápis V NEDĚLI SE NEORDINUJE, lidé využívali cesty do kostela, kdy byli umytí a v čistém prádle, k návštěvě doktora. Po bavme se teď o lesku a bídě praktického lékařství. Právě ono totiž je solí medicíny! A jak praví známá pohádka, sůl nemívá v našem žebříčku hodnot zrovna na různých ustláno...

Takže, zkusme si vypočítat, co všechno musí dneska zvládnout dobrý, dnes by se řeklo špičkový praktik:

1. Musí umět celou medicínu a vzdělávat se v celé medicíně; na rozdíl od svých učitelů na fakultě či v „doškolování“, pánů docentů, profesorů, doktorů věd, kteří přednášejí i bádají zpravidla v určité specializaci, a kdyby měli jít do první linie, nejspíš by svým pacientům moc neprospěli... Což jim ovšem nebrání, aby s praktiky zhusta nejednali povýšeně – nemůžu si teď nevybavit to jejich blahosklonné „Pane kolego...“ Praktik se ovšem přesto musí u nich prosadit, vždyť on by v ideálním případě měl být i jakýmsi důvěrníkem, průvodcem až advokátem svých dlouholetých pacientů při jejich hospitalizaci!
2. Ostatně i my, pacienti, máme sklon brát praktiky jako něco míň než kliniky. Vzpomínám na jednu hodnou starou dámu pyšnicí se tím, že „byla na klinice“; ovšem to, že jí nepomohla stejně tak jako její praktik, pro ni zřejmě bylo podružné.
3. Praktik se rozhoduje sám, nemá za sebou tým, ve kterém pracuje, ani nemůže v případě potřeby zjednat nápravu jako lékař se svým pacientem v nemocnici.
4. Rovněž odpovědnost nese sám, nemá za sebou instituci, kliniku, nemocnici s veškerým technickým vybavením a právním zastoupením. Klobouk dolů před pediatričkou na Šumavě rozhodující se nad dítětem s vysokou horečkou či bolavým břichem...
5. Sám musí čelit korupčním svodům farmaceutických firem i výstřelkům pacientů.

6. Vzhledem ke změně spektra neduhů v dnešní „době seniorů“ čím dál víc pouze koriguje odchylky laboratorních hodnot od normy (cholesterol, cukr, hypertenze, zažívání apod.), aniž vyléčí; na rozdíl od nemocnic, kde – zpravidla akutního – pacienta odléčí a propustí. Pravda, i úleva v nemoci je pozhánáním, ale ono koření medicíny, tedy uzdravování, to není, což našeho praktika může frustrovat.
7. Stejně tak narůstá péče o rostoucí počet lidí vinou stáří – bezmocných, de mentních.
8. Většinou si nemůže přilepšit směnami a jen výjimečně si přijde na všimné. Jistě to zdaleka není všechno, ale víc mě teď nenapadá. Nuže, pane profesore, lze se divit, že se do lékařského praktikování nikdo nehrne? Přesto, že každý jen trochu soudný lékař musí vědět, že právě tam se skrývá to pravé lékařství?

Pravé lékařství – jaká to hezká představa! Samozřejmě s ní souhlasím, ale vrtá mi hlavou, proč jste dosud nepropíral postavení zdravotních sester, sestřiček, jimž v důvěrných a zpravidla těžkých chvílích říkáme zněžněle „sestří“ Františku, ty jsou solí zdravotnictví! Pilířem a jistotou nemocničních oddělení i ordinací praktických lékařů. Bývalo tomu tak, jak vím od pamětníků, a ještě naléhavěji to platí dnes. Bez obětavých sestřiček by naše zdravotnictví vrzalo mnohem hlasitěji a úpěnlivěji...

Veselé vyprávění o smutných věcech

Je pravda, že se z dnešní medicíny humor poznenáhlu vytrácí? Pokud ano, proč? Pokud ne, změnil se v něčem oproti dobám Thomayerovým, Pelnářovým, Charvátovým?

K podstatě humoru se rádi znalecky vyjadřovali i naši literární klasikové. Pro Karla Čapka byl humor „*jistým viděním světa*“. Vladislav Vančura, mistr aristokraticky přísné češtiny, viděl v humoru „*určitý způsob básnického nazírání*“. Básník jeviště režisér Jiří Frejka v knížce *Smích a divadelní maska* tvrdil, že „*smích je určitým druhem poznání, rozlišením věcí a jejich hodnocením*“. Mně se nejvíc líbí charakteristika literátky Sylvie Richterové. Smích je podle ní rozměr mezi hovorem a tichem. „*Smějeme se, když ztratíme řeč a nenajdeme ticho.*“

Ale začít musím tím, jak jsem se dostal k medicínskému humoru, přesněji k anekdotám Alarichovým. V polovině šedesátých let mi za mé nepřítomnosti položil Mirek Holub na laboratorní stůl dávné vydání Alarichovy *Medicíny v županu*. Na přiloženém listu papíru jsem si přečetl, že Mladá fronta hodlá vydat z Alarichových povídek vybrané historky a anekdoty. Měl to udělat Mirek, ale právě odjížděl do Ameriky. Na papír mi napsal: „Nechceš se tím bavit Ty?“ Pozvání jsem přijal. Atmosféra šedesátých let kypěla nadějemi. Knížku jsem doplnil novými anekdotami. V očích kolegů jsem se přes noc stal znalcem lékařského humoru. Brzy nato se

jím začala obírat řada lékařů. Vzali to do rukou důkladně a zeširoka. Říkali jsme si sběratelé historek. Dneska už všichni víme, že medicínská anekdota vzniká podobně jako lidová píseň, je lidovou poezií medicíny. Karel Čapek říkával, že ještě nikdy nepřistihl anekdotu při jejím vzniku. „*Anekdota nemá autora, nýbrž je vyprávěna. Nevymýšlí se, koluje od úst k ústům. Platí to i o anekdotách medicínských.*“

Medicínální historka – to je jiná. Lékař anebo jiná bytost motající se kolem medicíny postřehne záblesk komična a nedotaženou situaci domodeluje. Historka se dále vypráví, dotváří a vyostřuje ústním podáním. Ano, i v úspěchané současnosti si lékaři – když, tak alespoň v kuloárech – jen tak povídají...

Vy se, Františku, ptáte, jestli se medicínský humor v něčem změnil při srovnání s anekdotami z časů Thomayerových a Pelnářových. Napadá mi, že změnu snad lze rozpoznat v anekdotách a historkách o šéfech. Staré anekdoty se snažily šéfy s umírněnou laskavostí vylepšovat, vyfešákovat. Kdepak dneska! Na klinikách je patrný odměk ve vztahu k autoritě přednosta. Nově vznikající humor je proto civilnější, demokratičtější. Je hranatější, působí a uplatňuje se jako parťák, jako kamarád do nepohody. Nerodí se jen na klinikách a ve vznešených nemocnicích, ale i v ordinacích praktických a rodinných lékařů. Z nových historek lze vyčíst, že humor může posloužit jako ventil, který uvolní svíravou uniformitu a zabraňuje (často všemu navzdory) odcizení.

Nedal byste k lepšímu pár příkladů?

Nejlepší anekdoty se rodí na rozhraní lékař – pacient, kdežto naše laboratoř spíš připomíná dílnu, a proto humor, který sem tam vyčouhne, má takový řemeslnický charakter. V období normalizační pedagogické uniformity jsem se snažil používat humoru i ve styku s mediky. Při zahájení podzimního běhu přednášek jsem předstoupil před svěží medicínské auditorium (posluchárna byla ještě plná) třímaje v ruce vtipnou knížku *Život bez mikrobů*, kterou napsali přátelé Jiří Kruml a Ivo Miler. Přečetl jsem první větu: „*Člověk není nikdy sám.*“ Pak jsem ledabyle utrousil: „*Vždycky jsou s ním jeho bakterie.*“ Byl to též test, kolik tahle množina jedla vtipné kaše. Reakce se lišily, ročník od ročníku. V posluchárně se – zatím nesměle – začal převalovat smích. Někdy diskretní, jindy hlučnější, někdy dokonce propukla salva. Nikdy jsem si ovšem nebyl jist, jestli mi nový ročník, poučený předchůdci, nechtěl jen udělat radost. Každopádně, byl jsem spokojen. Neboť celý semestr věděl, že je zván do hájemství mikrobů, do světa, který bude pravděpodobně úsměvný, někdy dokonce roztomilý. Někdy jsem mediky počastoval přidavkem, nejkratší anekdotou o bakteriích. Nalezl jsem ji v *Neučesaných myšlenkách* Stanisława Jerzyho Lece: „Bakterie? Maličkost.“

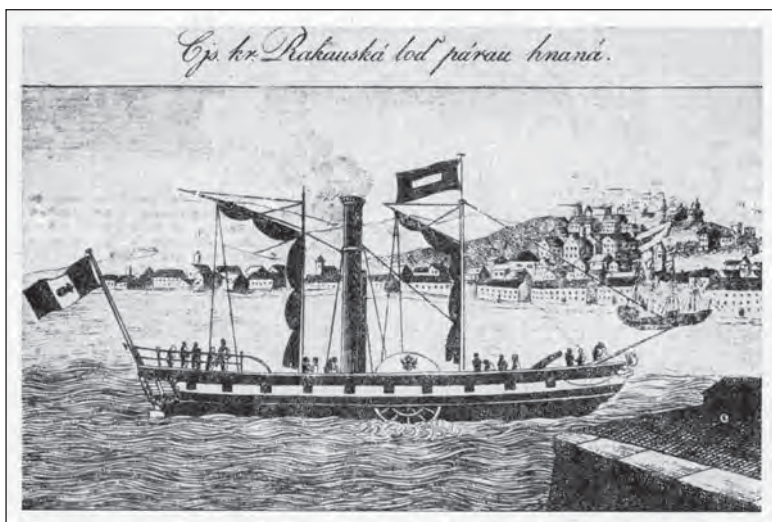
Když jsem psal úvodní vstup k oddílu *Pěstují si mikroorganismy* pro rozšířené vydání Alarichovy *Medicíny v županu*, zařadil jsem tam rozhovor dvou mikrobů, který odposlouchá jen ten, kdo má mikroorganismy rád:

„Potkal se gonokok s kamarádem. Kolem nich se valila štvatně gramnegativní gonokocka. „Sakra, to je ale kus...“ „Ani mi nemluv! Chyt jsem od ní včera v noci penicilin.“

To mi připomíná jiný „mikrobiologický“ vtip, docela moderní. Potká se Země ve vesmíru s jinou planetou. Ta se jí zeptá: „Tak co, jak se máš? Zdravíčko slouží?“ „Ále, je mi nějak blbě... Chytila jsem Homo sapiens!“ „Tak to buď klidná, tohle brzo přejde...“

Pokud bych ale měl prozradit svoji vůbec nejmilejší humornou lékařskou historku, byla by to ta, kterou zapsal doktor Josef Káš. Onemocněl malý Přemík, syn jednoho z nejvýznamnějších českých lékařů Josefa Pelnáře. Pan profesor ctil zásadu, podle níž doktor nemá léčit ve vlastní rodině. Poprosil tedy o návštěvu přítele, zdravotního radu Červenku, městského okresního lékaře na pražských Vinohradech. Doktor Červenka chlapce vyšetřil a zjistil lehký katar horních dýchacích cest. Jinak nic. Sáhl do bloku s recepty a napsal neškodnou vodičku – *Extractum thymi sacharati*. Je sladká, děti se po ní jen olizují. Pan zdravotní rada se rozloučil se slovy: „Tak, pane profesore, neboj se, u Přemíka to nic není, je trochu nastydlý,“ a odcházel domů. Už stál na ulici, když za ním vyběhl pan profesor. „Pane rado, prosím tě, ještě na slovíčko! Má kluk brát té medicíny **malou** nebo **velkou** lžíci?“

Taky máte chuť velkého internistu pohladit? Co je tu na malé ploše starostlivé něhy? Lékařské? Kdepak, tátové.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Potíže s orientací

Koncem srpna jsem dostala SMS s úpěnlivým dotazem: „Je zítra srpen, nebo i září?“ Okamžitě se mi vybavil fousatý vtíp o skleroticích, kteří dostali na tu nemoc „jak-paksejenomjmenuje“ takové „typilulky“, co se užívají „v sobotu, ve středu – a v dubnu“. Je to sice anekdota nekorektní, paní doktorka Šiklová by možná řekla dokonce ageistická, nicméně vycházející ze zkušeností, jak ostatně s přibývajícím věkem svým a svých přátel pozoruji.

Povídali jsme si tuhle o nemocech a také o tom, kolik léků užíváme a jak vzpomenout si, který z nich si máme který den vzít, není vždycky snadné. Kamarád se mi svěřil, že právě proto, aby nic nepopletl, mu daly děti na léky dózičku s přihrádkami označenými názvy dnů. Je to prý praktické – až na to, že si někdy nemůže vzpomenout, který den právě je. Říkám mu, že by se měl podívat na kalendář – jenže hned přiznám, že jsem už dlouho listy neobrátila.

Kdyby však šlo jen o dny! Jednoduché někdy nebývá ani si vybavit, který je právě měsíc, ba dokonce jaká je roční doba, zvláště když si počasí s námi stále více zahrává. Srpnový večer je třeba vlahý jako koncem května a pak řečeno s Vítězslavem Nezvalem „noc krásná je, až plakal bys...“ Jenže ráno se probudíme do dušičkového počasí, druhý den se cítíme jak v červencových tropech, a v den třetí pro změnu fíčí ostrý ledový vítr zvěstující chumelenici, ale místo toho se strhne letní bouřka. Takové zvraty počasí vůbec člověku zamotají hlavu – jen jak se vždycky správně obléci, abyste v únoru neomdléváli horkem nebo naopak v červenci nedrktali zuby.

Když nám to nenapoví pohled z okna, pak by nám zorientovat se v čase mohlo pomoci vysílání rozhlasu nebo televize. Ale i to může být ošidné – nezapnete-li teletext, kde je uvedeno datum, snadno vás může zmylit obsah vysílaných zpráv. Když jsem se z médií dozvěděla, že na některých školách zaměstnávají učitele jen po dobu školního roku a o prázdninách je propouštějí, připadalo mi, že žiju někdy ve dvacátých letech minulého století. Tehdy totiž mou maminku, čerstvě vyučenou modistku, hlásil její šéf jako zaměstnankyni pouze po pracovní dny, na což k stáru doplatala – ty nedělní „nezaměstnanosti“ jí o několik měsíců oddálily odchod do penze.

A léty třicátými zavání nápad zvláštních karet pro sociální dávky – připomíná to „žebračenky“, poukázky na 15–20 korun, které se vydávaly nezaměstnaným a sociálně potřebným.

Teď se média věnují nepokojům ve Varnsdorfu a dalších městech, kde rozčilení občané, vedeni podvodníkem, po náckovském způsobu křičí dokonce „Cikáni do plynu“; to samozřejmě připomíná minulé „šílené“ století. Od váhajících politiků se v této souvislosti dozvídáme to, co jsme slyšeli už v letech devadesátých; vyřešit

romskou otázku je prý běh na dlouhou trať. Nic proti tomu, ale běh se stále odkládá, pořadatelé i trať se mění a na start nastupují místo běžců spíše ozbrojené síly.

Žijeme tedy v roce 2011, nebo v roce 1991? Jako v letech devadesátých se přece také vrací problém Šumavy, která se právě před dvaceti letem stala národním parkem, a plíživě se objevují i úvahy z té doby, zda těžít nebo netěžít uhlí v severních Čechách. Návratem někam až do předlistopadové minulosti jsou i návrhy omezit samosprávu veřejných vysokých škol a podřídit je ministerstvu financí.

A když jsme u těch škol – na internetu jsem objevila návrh na zavedení deseti-leté povinné školní docházky – a marně se ptám, zda také to už tady jednou nebylo? Možná to ovšem není tak špatný nápad; k dobrým věcem je v pořádku se vracet třeba až někam do středověku – míním například záchranu odložených dětí, jak to ostatně rozebírá paní doktorka Vaníčková v úvaze o babyboxech.

Neschopnost zorientovat se v čase nemusí tedy vždycky svědčit o úbytku duševních schopností. I ta krátká textová zpráva z počátku tohoto postskripta má reálný základ. To je totiž tak: umanutě se držím rodinného zvyku, že svátky bychom měli slavit společně. Jenže s tím, jak všichni vyrostli a dospěli a mají spoustu různých povinností i aktivit, je čím dál nesnadnější najít vhodný termín. Proto kolikrát oslavy kumulujeme – třeba současně s Mikulášem slaviváme prosincové jmeniny a narozeniny. V srpnu, o kterém je řeč, jsou svátky dva a v září by se mělo gratulovat dalším dvěma příslušníkům rodiny. A tak, když jsem se rozhodla v srpnu organizovat slavnostní večeři a padl už i její termín, nebylo dceři jasné, komu má vlastně přijít gratulovat; ptala se tedy, zda zítra bude srpen, nebo i září.

Zítra byl srpen. Září bude v říjnu.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra *revue* 4

2011

17. listopad

28. říjen

Absolventi

Anežka Česká

Budoucnost VŠ

Etická konference

Imatrikulace

Jubileum PCP

Památky

Věstonice

V. Hampl
C. Höschl
E. Kohák
J. Payne
M. Prudký
J. Sokol
J. Ramba
A. Rašek
J. Royt
J. Zlatuška

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, číslo 4

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 22. 11. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Pavlíček: Listopad 1989 otevřel prostor i pro akademické svobody	4
V. Hampl: Odkaz Anežky Přemyslovny a Univerzita Karlova.....	5
M. Young: 17. listopad je zvláštní svátek	9
Na zámku mecenáše Josefa Hlávky.....	11
Pietní vzpomínka u Hlávkovy koleje	13
E. Kohák: 28. říjen – s otazníkem a vykřičníkem.....	14

ALMA MATER

V. Hampl: Bude letošní akademický rok rokem zlomu?	20
Usnesení mimořádného sněmu Rady vysokých škol	23
Prohlášení předsednictva České konference rektorů	24
J. Sokol: Když se nezamyslí univerzita, udělá to ministr	25
J. Zlatuška: Autonomie decentralizace v podstatě univerzit	30

QUOD BONUM

Noví studenti 3. LF UK	36
M. Prudký: Studentům na cestu	37
Seznam absolventů 3. LF UK – podzim 2011	41
PCP oslavuje letos půlstoletí existence	44
C. Höschl: Proměny Psychiatrického centra Praha	45
Česká Nobelovka zamířila do Vinohradské nemocnice	50

O TEMPORA O MORES

Etická konference o akci „Děkujeme, odcházíme“	52
M. Kment: Změna paradigmatu vztahu lékaře a pacienta	53
I. Strobachová: Odpovědnost v krizi nebo krize odpovědnosti	54
A. I. Tauber: On the Question of Physicians' Rights	60
Václav Umlauf: Reformy: privátní zisk, vytunelovaná res publica	64
P. Pavlíček: Pohled nezúčastněného sympatizanta	68
J. Payne: Vydírají lékaři společnost či společnost lékaře?.....	72
Historie medicíny	74

STOPY MINULOSTI

J. Royt: V ochraně památek má stát nezastupitelnou roli	76
O. Vaculík: prolomení limitů	80
J. Ramba: Kosterní nálezy jako pomocníci historie	83

TEXT

A. Rašek: Je to váš bratr, Ježíš.....	90
---------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Maličkosti	106
----------------------------------	-----

RES PUBLICA

STÁTNÍ SVÁTKY –
DNY OSLAV A VÝZEV

Shromážděním ve Velké aule Karolina oslavila v úterý 15. 11. 2011 Nadace Hlávkových společně s Univerzitou Karlovou státní svátek 17. listopad. Jak známo vzpomínáme v tento den událostí roku 1939, kdy nacisté tvrdě zasáhli proti českým vysokoškolákům, a také událostí z roku 1989, které vedly k pádu komunistického režimu.

Na shromáždění přednesli projevy předseda správní rady Nadání prof. Václav Pavlíček, CSc., rektor UK prof. Václav Hampl, DrSc., a student Fakulty sociálních věd Mitchell Young.

Setkání bylo i příležitostí poslechnout si hudbu v podání sboru a orchestru Univerzity Karlovy. Koncert byl věnován dílu Antonína Dvořáka, a to Symfonii č. 5 in F dur a skladbě Te Deum. Poté zazněla Česká píseň Bedřicha Smetany.

Václav Pavlíček

Listopad 1989 otevřel prostor i pro akademické svobody

Dnešní koncert se koná ve výroční den pohřbu studenta lékařské fakulty Univerzity Karlovy Jana Opletala. V roce 1939 tomu předcházela 28. října mohutná demonstrace pražské veřejnosti, která se přihlásila k věrnosti hodnotám a symbolům Československé republiky. Při této demonstraci byl smrtelně zraněn Jan Opletal a mladý dělník Václav Sedláček byl zabit. Poslední rozloučení s Janem Opletalem v Praze pokračovalo církevními obřady Československé církve, jejímž byl Jan Opletal příslušníkem v místě jeho bydliště. Tohoto rozloučení se účastnila delegace českých vysokoškoláků a studentů ubytovaných v Hlávkově koleji. V nočních hodinách 17. listopadu byly ozbrojenými německými jednotkami přepadeny vysokoškolské koleje, přední příslušníci vysokoškolské inteligence byli zastřeleni a studenti byli odvezeni do koncentračního tábora.

Právě před sedmdesátí lety bylo rozhodnuto studentskými představiteli demokratických států Evropy v Londýně, aby se 17. listopad stal na paměť odporu československých vysokoškoláků proti nacismu Mezinárodním studentským dnem jako symbol boje za svobodu a demokracii. Tradice 17. listopadu se staly pro Československo součástí hodnot studentského hnutí i tradicemi Univerzity Karlovy. K těmto tradicím se přihlásili také účastníci studentských demonstrací v roce 1989, které se staly roznětkou pádu režimu. Pro vysoké školy tato zásadní demokratická změna otevřela také prostor pro obnovu akademických svobod, zejména svobody vědeckého bádání a pro obnovu akademické samosprávy.

Generaci 17. listopadu 1939 formovanou vlasteneckými idejemi Československé republiky čekala nelehká budoucnost. Někteří nepřežili útrapy koncentračního

tábora, jiní, jimž se podařilo uprchnout na západ, položili život za svobodu Československa a demokracii v Evropě na různých frontách války. Po krátké době obnovy svobody a demokracie po válce byl v Československu nastolen opět systém, který se označil sám za diktaturu, údajně proletariátu. Ideály Masarykovy republiky se opět staly nepřátelskou ideologií právě tak jako nositelé těchto ideálů. Někteří byli zbaveni svobody nebo možnosti kvalifikovaně pracovat. Další část této generace byla postižena v době tzv. normalizace. Jen část příslušníků této generace měla možnost bez dalších potíží uplatnit své schopnosti.

Generace 17. listopadu 1989 získala naproti tomu plně příležitost uskutečnit své představy o uspořádání společnosti. V současné době na ni především spočívá tíha odpovědnosti. Politické přeměny, k nimž došlo, byly motivovány obnovou demokratických hodnot první republiky a přáním, aby se republika stala plnoprávnou a rovnoprávnou součástí integrované Evropy.

Každoroční vzpomínky na 17. listopad by se neměly omezit jen na opakování historických faktů nebo nalézání jejich nových souvislostí. Měly by přispět také k zamyslení nad dosavadním vývojem od ideálů a programů, které k tomuto vývoji položily základy, a cílů, jichž mělo být dosaženo. Vývoj vysokého školství a program vzdělanosti a jejich role v demokratické české společnosti i problematika samosprávy vysokých škol, jako součástí akademických svobod, k nim jistě patří.

Je třeba dbát také na to, aby program návratu k tradicím místo návratu demokratických hodnot Československa nevedl k návratu poměrů, proti kterým Československo vzniklo a jež přispěly k jeho zardoušení v roce 1938 a v roce 1939. Řada skutečností svědčí pro to, že takové obavy či ostražitost nejsou zbytečné.

Karolinum 15. 11. 2011. Kráceno

Václav Hampl

Odkaz Anežky Přemyslovny a Univerzita Karlova

Projev rektora UK na oslavách státního svátku

V letošním roce je tomu 800 let, co se narodila přemyslovská princezna Anežka Česká. Byla to zajímavá a velká osobnost. V kontextu její doby se jí dostalo nejlepšího možného vzdělání. Anežka je měla uplatnit v rámci politických sňatkových plánů svého otce, krále Přemysla Otokara I. Z velkých plánů však nakonec nebylo nic a jednadvacetiletá mladá žena, již sociální status a výchova umožnily profilovat se jako samostatně myslící osobnost, vykročila po vlastní – duchovní a intelektuální – cestě.

Roku 1232 Anežka založila v pražském Starém Městě ženský klášter, určený na jedné straně pro dívky ze šlechtických rodin, na druhé straně spojený se špitálem pro chudé, o něž bylo třeba pečovat. Klíčovou ideou exkluzivního ženského klášterního společenství, jehož se Anežka stala první abatyší, byla rezignace na bohatství a moc, soustředění se na péči o chudé a trpící. Anežka v tom následovala vzor o jednu generaci starší Klary Favarone, již v době svého života evropsky proslulé intelektuálky a zakladatelky dodnes významného ženského pečovatelského řádu sv. Kláry. Anežka s ní i s řadou dalších osobností celé tehdejší Evropy udržovala bohatou korespondenci a v Klářině duchu koncipovala regule své pražské komunity. Klíčová pro ni byla rezignace na světský majetek a moc ve prospěch sociální vstřícnosti. Důležitý byl též princip, že každá sestra klášterní komunity měla projevovat a kultivovat vlastní zodpovědnost za své působení.

Klášter, který dnes známe jako „Anežský“, nebyl místem útěku před světem. Anežka Česká, stejně jako o dvě století starší přemyslovská princezna Mlada, ona vzdělaná a energická zakladatelka prvního ženského kláštera na pražském Hradě a jedna z iniciátorek založení pražského biskupství, které v roce 967 diplomaticky vyjednala u papeže v Římě, byla osobností výsostně politickou. I založení Anežčina kláštera bylo významným a slavnostním gestem přemyslovské politiky a také Anežka se v pozdějších letech radou i jednáním politicky angažovala – zejména při tlumení bouřlivých sporů v panovnické rodině.

Odvržení majetku, rezignace na moc a disciplinovaná, skromná práce pro slabé a potřebné se ve 13. století u papežské kurie, usilující o vládu nad světem, právě nenosily. Problémy s tím měla už svatá Klára, obdobné potíže v téže době zažila i Anežka. Papež Řehoř IX. žádal omezit ideál chudoby, kláštery hospodářsky posílit, odvrhnout ideál rezignace na světské statky a spíše koncipovat kláštery jako opěrné body církevní moci. V konfliktu s těmito římskými nároky Anežka, která po osm let vedla klášter, odstoupila z místa abatyše a dlouhá další desetiletí až do své smrti v roce 1282 prožila v klášterním společenství jako všemi respektovaná *soror maior*, starší setra.

Jaké je pouto, které nás spojuje s touto skvělou osobností českého středověku? Těch vazeb je celá řada. Především je tu skutečnost, že svatořečení Anežky Přemyslovny v roce 1989 o pouhých pět dní předešlo 17. listopadu. Byla to ohromná, nejen církevní, ale svým způsobem národní slavnost, na které se v různých fázích podílely statisíce občanů našeho státu. Byla to slavnost, která listopadové revoluci připomněla a snad i propůjčila duchovní aspekt: nešlo „jen“ o zlomení moci komunismu, „jen“ o odstranění vlády zločinecké strany a navrácení řízení věcí veřejných do rukou lidu této země, ale také o připomenutí staleté a slavné historie českého státu, o návrat k tradici jeho duchovní kultury.

Ale snad bychom měli v našich úvahách jít ještě dál. Připomeňme si, že **u zrození české kultury najdeme kupodivu především ženy**: Byla to abatyše Mlada,

Breviř velmistra Lva – Aneřka Āeskā

zakladatelka svatojiřského kláštera, jehož skriptorium a knihovna z něj učinily jedno z vynikajících ohnisek české vzdělanosti a kultury, a abatyše Aneřka, zakladatelka a dlouholetá duchovní opora druhého prařského řenského duchovního centra – tentokrát s významným sociálně nemocničním akcentem. Tyto kláštery byly centry české kultury v době před založením naší univerzity. Není náhodou, že již Karel IV. usiloval o Aneřčino svatořečení.

Ona významná role řen nám někdy z dějin naší alma mater i z celých českých dějin trošku mizí. Vzpomínáme-li onoho prvého, tragického 17. listopadu, připomínáme si vždy jen jména mužů: jmenujeme Jana Opletala, vzpomínáme nacisty postřelených studentských funkcionářů, evokujeme si těžký osud, ale i duševní odolnost a v extrémních podmínkách udržovanou pevnou vazbu ke kultuře oněch 1200 studentů zatčených a poté vězňených, z části i zahynvších v koncentračním táboře. Ale Univerzita Karlova konce 30. let dávno nebyla mužskou institucí. V akademickém roce 1939/40 připadalo z bezmála deseti tisíc studentů, zapsaných na naší univerzitě, již takřka 22 procent na řeny. Na filozofické fakultě dokonce už podstatně převařovaly. A – příznejme, že nemnohé – řeny v té době nalezneme i mezi tehdejším pedagogickým a lékařským personálem většiny fakult.

O to větší, byť i často méně nápadnou, roli pak hrály studentky a řenské členky učitelských sborů fakult naší univerzity v revoluci roku 89. V listopadu onoho revolučního roku byly mláceny policií stejně jako jejich mužští spoluřáci, demonstrovaly na náměstích, malovaly plakáty a transparenty a propagovaly revoluci v českých městech i městečkách. Snad jen v televizi a novinách nebyly studentky tolik vidět jako jejich mužští soupevníci. Velikou práci odvedly však vzdělané a činorodé následovnice obou velkých Přemysloven zejména při rychlé reformě, demokratizaci naší univerzity. Bez nich si moderní, evropskou, mezinárodně na řadě úrovni pevně zasířovanou univerzitu dnes vřbec nelze představit, natoř pak úspěšně provozovat.

Odkaz Aneřky Přemyslovny však neplatí jen řenské části naší akademické obce. **Poselství naší dávné *soror maior*, které k nám přichází přes dálku osmi staletí, je univerzální a aplikovatelné pro každého řlena univerzitního společenství. Je to vřvza k převzetí vlastní a konkrétní zodpovědnosti za komunitu, jejímiř jsme řleny.** Podmínkou takového přístupu je vzděláním kultivovaný, sociálně vnímavý a politiky se neřtířící, byť i politicky neinstrumentalizovaný přístup k naší alma mater, vřtrícny a pokorný poměr k vědě, ke vzděláním obecně a ovšem i ke každému z našich oborů, k nimř se jednotlivě hlásíme. Jsme za ně sami zodpovědní, a to nejen v právním nebo úzce vědeckém smyslu, ale v plně představitelné občanské a lidské mřře. Nikdo z nás tuto naším dobrovolným vstupem do univerzitní obce přijatou zodpovědnost nemřže sejmout. Je nejen aktuální, ale představuje i staleté dědictví, vlastně ještě starší než naše milá univerzita.

Jistě, doby se mění. Neřijeme ve středověku. Dnešní vláda nám na rozdíl od dávných papeřů nevyčítá sociální angařovanost a naši chudobu, ona nás do ní spíše

uvrhá. Náš zájem však nemůže být omezen pouze na uchování hmotné existence, na náš osobní prospěch či na dosažení – byť i sebeoslnivějších, ale jednotlivých – vědeckých úspěchů. Naším posláním je zodpovědné kultivování univerzitní obce jako celku a její bezpečné, intenzivní a přirozené prestižní zakotvení v síti evropských a světových univerzit, v onom moderním řádu žen a mužů, kteří pečují o tento, mnohdy nemocný a chudobou postižený svět.

A v perspektivě staletí, která uběhla od dob Anežky České, se nemění ani naše akademická zodpovědnost učitelů i studentů, akademických badatelů či osob, které jsou přes hranice přednáškových sálů schopny a ochotny hovořit o pravdě, kterou jsme vědecky zjistili a ověřili, respektive konat vše potřebné v tomto rámci. Jak praví promoční sponze, nemáme tak činit pro pustou slávu, nýbrž v zájmu propagace pravdy.

Svatá Anežka Česká nám to připomněla v předvečer 17. listopadu 1989 a připomíná nám to stejně naléhavě i dnes, v roce osmistého výročí svého narození.

Karolinum 17. 11. 2011

Mitchell Young

17. listopad je zvláštní svátek

Projev zahraničního studenta k Mezinárodnímu dni studentstva

Je mi ctí promluvit za všechny mezinárodní studenty Karlovy univerzity právě při příležitosti oslavy výročí 17. listopadu.

Mnoho zahraničních studentů přichází na Karlovu univerzitu ze zemí, kde je mnohem méně svobody a demokracie než v České republice. Já jsem měl to štěstí narodit se v zemi, kde byla svoboda vždy přirozenou součástí mého života. Pocházím se Spojených států amerických, ze státu Delaware. Dnes ovšem už mezi svobodou ve Spojených státech a zde necítím žádný rozdíl.

Svoboda v Československu nebyla získána snadno. Odvaha československého studentského hnutí z roku 1939 a 1989 by mohla být vzorem pro všechny ostatní země na světě.

17. listopadu, kdy si připomínáme důležitou roli studentstva v politické změně v Československu, bychom si také měli vzpomenout na místa, kde studenti stále bojují za lidská práva, svobodu a demokracii. Měli bychom se ale také zamyslet nad našimi zeměmi, kde dnes vedeme sice menší boj, ale stále boj za udržení a zlepšení stavu demokracie, kterou máme.

Cítím, že 17. listopad je zvláštním svátkem. Ve Spojených státech nemáme svátek, který oslavuje studentstvo nebo který by oslavoval svobodu a demokracii, základní

hodnoty naší společnosti. Nejbliže této události je 4. červenec, Den nezávislosti, a den Martina Luthera Kinga. Tyto dva svátky oslavují dvě události, které jsou od sebe vzdáleny téměř dvě stě let, a připomínají nám, že zápas za svobodu je dlouhý a v různých podobách byl i v USA.

Na střední škole jsem se zúčastnil projevu Eliho Wiesela, který řekl, že největší zlo na světě je lhostejnost. Muž, který přežil holocaust a jistě poznal mnoho jiných zel, si vybral právě lhostejnost. Vzal jsem si to k srdci a jako vysokoškolský student na Williams College jsem se snažil být více aktivní. Byl jsem předsedou celostátní studentské organizace s názvem MASSPIRG, která má pobočky na více než 20 univerzitách ve státě Massachusetts. Byli jsme aktivně zapojeni v oblasti životního prostředí a sociálních otázek, jakými jsou hlad a bezdomovectví. Samozřejmě to nejsou tak dramatické záležitosti, ale i v těchto věcech jsou obsaženy otázky svobody a demokracie, které mě v té době ovlivňovaly.

Do České republiky jsem přišel poprvé v roce 1994, těsně poté, co jsem dokončil bakalářské studium politických věd. Zajímalo mě, co se děje ve středoevropském regionu, a chtěl jsem být součástí těchto událostí. Zůstal jsem zde rok a poté se vrátil do USA, kde jsem získal magisterský titul v University of Chicago.

Do České republiky jsem se vrátil v roce 1997. V Praze jsem pracoval většinou ve vedení soukromých vysokých škol a zároveň jako lektor. V loňském roce jsem se rozhodl pro postgraduální studium, ke kterému jsem byl přijat na Karlově univerzitě, Fakultě sociálních věd, na katedře západoevropských studií Institutu mezinárodních studií.

Součástí mé dizertace je výzkum vzdělanostní politiky v Evropě. Zkoumám roli vysokých škol v širších společenských souvislostech, jakými jsou globalizace, projevy znalostní ekonomiky a inovační systémy, které mění svou roli ve vytváření znalostí a jejich šíření.

Studenti a vysoké školy se dramaticky mění spolu s okolním světem a hodnotami, na které dnes klademe důraz. Idea univerzity jako veřejné služby je transformována spíše na „obchod se znalostmi“. Ekonomické hodnoty se stále více stávají středem našeho života. Měli bychom dbát na to, aby hodnoty svobody a demokracie byly i nadále chápány široce se všemi jejími sociálními, politickými, ekonomickými a kulturními prvky.

Naštěstí žijeme v České republice zbavené totalitního režimu, jehož porážku připomíná tento svátek. Je třeba si uvědomit, že svoboda je velmi křehká a stejně jako zahradu ji musíme neustále opečovávat. Svobodu musíme zachovávat a pomáhat ostatním jí dosáhnout. Doufejme, že tento svátek pro nás bude časem přemýšlení o tom, co každý z nás může udělat, aby se naše společnost a náš svět stal o trochu svobodnějším a demokratičtějším.

Karolinum 15. 11. 2011

*Profesorka R. Königová přebírá cenu J. Hlávky
z rukou prof. V. Pavlíčka – uprostřed místopředseda Nadace prof. J. Vostrý*

Na zámku mecenáše Josefa Hlávky

Předvečer Mezinárodního dne studentstva si Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových zvolilo za termín, kdy každým rokem předává ceny významným vědcům nebo umělcům. Dějištěm je vždycky zámek v Lužanech, který si před sto lety zakoupil a upravil právě mecenáš Josef Hlávka a kde se vědci a umělci scházivali už na rozhraní 19. a 20. století.

Také letos se na zámku v Lužanech 16. listopadu udělovaly ceny. Účastníci se nejprve zastavili v nedalekých Přešticích u hrobu Josefa Hlávky. Na zámku v Lužanech, s autentickým vybavením z Hlávkovy doby, potom uvítal hosty předseda nadání profesor Pavlíček, krátce promluvila i senátorka A. Palečková o úloze inteligence v poznávání nebezpečných tendencí ve vývoji společnosti a o úloze vědců a umělců v dnešní rozjitzřené době hovořil i předseda Akademie věd ČR prof. J. Drahoš. Nadějný názor vyslovil prorektor UK doc. M. Šobr: naše doba není přece jen tak úplně špatná, když mezi námi žijí stále takové lidé, jako jsou právě noví nositelé Hlávkovy medaile.

Bývalý předseda AV prof. R. Zahradník sice uznal, že v nepříliš veselých letech, která prožíváme, jsou i dobré věci – např. umělecká galerie vybudovaná v bývalém

pivovaru, ale přesto řekl, že se naše zem za dvě desetiletí dostala až na okraj Evropy. Snad nejvíce mu vadí – jak řekl – „amatérizace“ veřejné správy, kdy se ministry stávají osobnosti jen proto, že jsou oddanými členy některé z politických stran. Z čeho má opravdu strach, to jsou „mnohoobročníci“ a je proti tomu, aby vysoké školy byly řízeny jako průmyslové podniky.

Následovalo předávání cen. Jednu z nich dostala i paní **prof. MUDr. R. Königová, CSc., emeritní přednostka vinohradské Kliniky popáleninové medicíny**. Laudatio v neformálním duchu, o to ale srdečnější, přednesl děkan 3. LF UK prof. M. Anděl. Připomněl, že se paní profesorka rozhodla ke studiu medicíny po vzoru svého otce, ale protože to bylo v problematických 50. letech, neměla cestu na univerzitu nijak jednoduchou. Jednoduché nebyly ani její profesní počátky, protože si nemohla svobodně zvolit ani obor medicíny, ani své první působiště. Až po delší době se dostala do Prahy, kde pracovala u prof. Buriana, specializovala se na léčbu popálenin a vybudovala z ní na Vinohradech mezinárodně uznávaný obor. Je to obor těžký, který vyžaduje nejen profesionální znalosti a dovednosti, ale také velkou dávku trpělivosti a lásky. Pan děkan se zmínil rovněž o tom, že se profesorka Königová stará o tři vnoučata tak, až to „bere srdce“.

V poděkování potom paní profesorka potvrdila, že se opravdu ke vysněnému studiu medicíny dostávala jen s obtížemi, protože napřed musela brigádou prokázat, že má „kladný přístup k pracujícímu lidu“. Především pro mladé – nejen přítomné v sále – pak ocitovala slova o fascinaci medicínou, která ke studentům pronesl v roce 1850 v Paříži prof. Armand Tronseau: *„Literatura, malování či hudba neposkytují větší potěšení než je to, které nabízí studium medicíny. Tí, kteří od samého počátku své kariéry nepocítují toto potěšení, tuto téměř neodolatelnou touhu, měli by se vzdát záměru v tomto povolání pokračovat.“*

V Lužanech byli dále byli vyznamenáni:

významný neurofyziolog prof. RNDr. František Vyskočil, DrSc.;

představitel českého moderního sochařství prof. akad. sochař Jan Hendrych;

významná vědecká a pedagogická osobnost ČVUT prof. RNDr. Miroslav Vlček, DrSc.;

nestor oboru nefrologie prof. MUDr. Otto Schück, DrSc.;

představitel oboru potravinářské technologie prof. Ing. Pavel Kadlec, DrSc.;

cenu Josefa Hlávky v roce 2011 získalo také 14 studentů a mladých pracovníků Univerzity Karlovy a s nimi i nejlepší studenti a absolventi dalších vysokých škol a mladí pracovníci Akademie věd.

Program slavnosti v Lužanech doplnil koncert v zámecké kapli, kde jsme se mohli zaposlouchat do skladeb pro hoboj v podání Viléma Veverky a přitom obdivovat bohatou výzdobu interiéru.

Pietní vzpomínka u Hlávkovy koleje

Ve výroční den – 17. listopadu – proběhla dopoledne před budovou Hlávkovy koleje v Praze 2 pietní vzpomínka na studenty koleje s kladením věnců k pamětní desce Jana Opletala.

Účastníky přivítal předseda správní rady Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových prof. **Václav Pavlíček**. Připomněl nacistický zákrok vůči českým studentům v roce 1939 i rok 1989, který přinesl novou etapu ve vývoji české demokratické státnosti. Od té doby generace, která byla hlavním aktérem tehdejšího mocenského převratu, převzala hlavní tíhu odpovědnosti za politické dění ve státě a musí konfrontovat tehdejší ideály a ideály vyjádřené v roce 1939 v souvislosti s bojem proti nacismu a za demokracií se současností.

Také další mluvčí poukazovali na souvislost událostí, spojených s daty 17. listopadu. V hlavním projevu prezident republiky **Václav Klaus** dále zdůraznil, že nacisté správně pochopili, že pro porobení našeho národa je překážkou česká inteligence, která byla tehdy – asi více než dnes – strážcem naší národní suverenity, svobody a demokracie. Právě proto směřoval první velký úder nacistického teroru proti ní.

Univerzitu Karlovu zastoupil prorektor prof. MUDr. **Jan Škrha**. mj. řekl:

„Sedmnáctý listopad se stal nejen národním datem, ale jeho význam přijal i celý svět. Jako Mezinárodní den studentstva, právě dnes si připomínající sedmdesáté výročí, ale současně i jako symbol cesty za vzděláním a také jako výraz odhodlání, že k této cestě je zapotřebí svoboda a demokracie... Byli to studenti, jichž se tehdy týkalo zatýkání a kteří přišli o to nejdražší.

Přímých pamětníků těchto dní ubývá, a je tudíž třeba si opakovaně připomínat historické milníky naší minulosti, jejichž význam je nadčasový. Byli to studenti spolu s učiteli v roce 1968. Svoboda a demokracie se staly ústředním motivem naší sametové revoluce o dalších 21 let později, v níž opět studenti stáli v popředí svržení totalitního režimu.

Nezapomínejme na tyto dny ani v současné době, kdy jsme svědky, o jak křehké hodnoty se jedná. Dění moderního světa je může snadno dostat na okraj, a je proto zapotřebí, aby zejména mladá generace pečovala o demokratické principy v naší společnosti, neboť jen ty jsou zárukou šťastného života a konečně i zárukou správné cesty za vzděláním.

Nezapomínejme na živý odkaz naší nedávné minulosti, který by měl posilovat a kultivovat naše vzájemné vztahy a vést ke vzájemné úctě, toleranci a porozumění. To má být základní potřebou našeho obyčejného a každodenního života.“

28. říjen – s otazníkem a s vykřičníkem

Začněme sokratickou otázkou: Co vlastně oslavujeme, když slavíme dvacátý osmý říjen? Obvykle odpovíme bez myšlení, že si připomínáme vznik Československé republiky. Jenže od zániku té republiky již odešly tři lidské generace. Těžko se divit, že dnešní pravníci jejích tvůrců se k oslavám moc nemají.

Uvědomme si, co všechno tito pravníci zaznamenávají za naší opojnou rétorikou. Třeba to, že od onoho slavného dvacátého osmého října vzniklo v našich zemích celkem devět různých státních útvarů. Po rozpadu Masarykovy Republiky československé vznikla naše „druhá“ republika, ta pomlčková, Česko-Slovenská. Než její prezident dr. Emil Hácha stačil oslavit své narozeniny – připadaly na 12. července – přišel 15. březen a „druhou republiku“ nahradil nemilovaný státní útvar, Protektorát Čechy a Morava, zas se svou vlajkou, svým znakem, s vládním vojskem a státním prezidentem. Přezdívali jsme tomu **Protentokrát**, jenže po pádu Protektorátu nedošlo k obnově Masarykovy mnohonárodní republiky. Nahradila ji nacionalistická „lidově demokratická“ republika zcela jiného stříhu. Ostatně po třech letech nám únorový puč nadělil Gottwaldovu komunistickou republiku. Ta se v roce 1960 přejmenovala na Československou socialistickou republiku. Jenže po dalších osmi letech z ní vznikla jakási podivná federace českého Československa a Slovenské republiky, to vše pod patronátem sovětské armády. Ten vydržel dvacet předlouhých let. Pak sověti naložili své tanky na železniční valníky a u nás s velkou slávou vypukla sametová Česká a Slovenská Federativní Republika. Ta vydržela ještě tři roky, než se rozpadla na dva pahýly, dnešní Slovensko a naši Českou republiku.

Tak to vidí mladí – devět odlišných státních útvarů za sedmdesát let, každý se svými symboly svrchovanosti, s obrazy svých představitelů na úřadech a v učebnách – a ovšem každý se svým **dnem vzniku**. Divíte se, že to naše pravníky nevede k nadšeným oslavám dne vzniku jednoho z nich? Proč zrovna 28. říjen? Ti mladí, kteří se dnes místo oslav rozjíždějí na chalupy opékat špekáčky, zřejmě žádný důvod nevidí. A pokud by 28. říjen byl opravdu jen *den vzniku*, těžko bychom je přesvědčovali.

Za filozofický úkol považují vyjasnění, k čemu se vlastně hlásíme, když ze všech devíti *dní vzniku* našich států slavíme právě 28. říjen. Nemyslím si totiž, že je to zvykem či náhodou. Filozoficky vzato, mezi všemi těmi *dny vzniku* jsou výrazné rozdíly. S každým spojujeme určitou celkovou představu o smyslu našeho národního bytí, určitý postoj a určité celkové **ladění**. Tak stát, který vznikl 25. února, byl laděný jako stát revolučně komunistický se sklonem ke zkratkovitým řešením. *Ladění* naší pomnichovské „druhé“ republiky bylo zas silně autoritářské a národně

pravícové, se silným klerikálním a antisemitským podkresem. Mezi nimi poválečný stát „košického“ programu byl laděný pro změnu zas levicově, ač také poněkud násilnický a nacionalistický. Nebylo snadné být tehdy československým občanem německé národnosti, být s průkazem odbojáře a politického vězně. Proto naše dnešní otázka – k jakému *ladění* se vlastně hlásíme, když ze všech desíti *dnů vzniku* volíme k oslavám 28. říjen?

Z rétoriky současných oslav obvykle vyznívá notná dávka nostalgie, tak trochu únava a k tomu určité nacionalistické *ladění*, které se zaštiťuje „suverenitou“ a bere si na mušku Evropu a celý svět. I to je pochopitelné. Naše první republika vznikala bezprostředně z vražedné války, v ovzduší bojových vášní. Žáci Pekařovi a obecně dědicové dlouhého potýkání Čechů českého jazyka s *Böhmer*, tedy s Čechy německého jazyka, mohli ve válce vidět vyostření odvěkého kmenového zápolení. Lidová paměť to viděla prostěji: rozjásané davy strhaly rakouské orly a nahradily je českými lvy. A byla republika! Podle takových představ bychom osmadvacátým říjnem oslavovali vítězství nad Rakouskem, či prostě „nad Němci“.

Jenže válečná ideologie *boje proti Rakousku*, ostatně stejně jako kterákoliv „anti-“ideologie, zdaleka nepostačuje jako *idea státu českého*. Pročtete si Masarykovy projevy z celoživotního působení jako českého profesora a rakouského poslance. Masaryk celý život usiloval o obrodu českého národa, ale nacionalistickou rétoriku u něho nenajdete. Své státoprávní představy čerpal z díla „Otce národa“, Františka Palackého. Stejně jako Palacký si byl vědom, že drobné národy střední Evropy potřebují pro svůj národní rozvoj společně a nadnárodní státoprávní zaštitění. Za tehdejších podmínek je mohlo poskytnout jen staré Rakousko – či tehdy už Rakousko-Uhersko – navzdory svým mnoha vadám. Zatímco většina českých politiků brojila proti Vídni a snila o ruském dubisku, Masaryk usiloval o kulturní vzestup českého národa – a o *demokratickou a sociální transformaci Rakouska*, tehdy naší širší vlasti.

To bylo ostatně myšlení i tehdejší sociální demokracie. Promísěným středoevropským národům nepřinesou svobodu nacionalistické mikrostátečky, nýbrž sociální revoluce v demokratickém, federalizovaném Rakousku.

Když se Masaryk přesvědčil, že se Rakousko svým militarismem samo odsuzuje k zániku, vrhnul se vší svou silou a energií do budování alternativního státoprávního zaštitění, ale nejen pro Čechy, nýbrž pro všechny občany našich zemí, bez ohledu na národnost. Proto místo Kramářova národního *království českého* pod žezlem jednoho z carského rodu Romanovců vznikla mnohonárodní Československá republika, demokratická a sociálně laděná. Když se promyšleně hlásíme k odkazu 28. října, nehlásíme se k úzkoprsému nacionalismu vzor „Čechy Čechům“, uzavřeného ostatným drátem „suverenity“. Hlásíme se k ideálu sebevědomého, otevřeného národa, který spojenými silami s dalšími evropskými národy usiluje o společné státoprávní zastřešení pro všechny.

To považuji za první poznání: když promyslíme smysl 28. října do důsledků, nenajdeme den obranného nacionalismu a ostatního drátu, nýbrž den svobodné a sebevědomé české státnosti, otevřené k Evropě.

Pak druhé poznání: když za svůj hlavní státní svátek volíme 28. říjen – a ne třeba 28. září nebo 1. leden – hlásíme se také k dnes již matným ozvukům Masarykových *ideálů humanitních*. Slovo „humanita“ samo nám již mnoho neříká; nanejvýš naznačuje určitou slušnost a vřidnost k člověku a k životu vůbec. Nic proti tomu, ale není to nic moc, spíš nic proti ničemu.

Bývalo to víc. Pro ženy a muže 28. října představovala *humanita* zásadní osvícenské přesvědčení o člověku a lidském soužití. Podle osvícenských představ se lidé nerodí tak zlí, že by nad sebou potřebovali cara a popa, ale ani tak dobří, že by vystačili s neviditelnou rukou pudu. Rodí se svobodní, leč nehotoví. I my lidé, stejně jako naši mimolidští bližní, začínáme v životě vybavení jen potřebou spotřebovávat a vyměšovat – a touhou zachovat svůj genetický fond, tedy množit se. Kdybychom život přenechali neviditelné ruce pudu, byl by z něj sobecký boj všech, o všechno a proti všem, boj bez milosti a bez pravidel. Takový život nezná svobodu, spravedlnost či soudržnost, jen žít v boji a stálém střehu. Osvícenci, kteří ještě neměli k dispozici Brehmovo *Tierleben* neboli Brehmův *Život zvířat*, považovali takový život za *zvěřský*, nehodný člověka. Dnes bychom nejspíš řekli *barbarský*.

Jenže osvícenci a jejich dědici v našem obrození věřili, že mimo tuto společnou pudovou výbavu člověk v sobě nese v náznaku a v příslibu také *schopnost lidství*. To je ta Masarykova *humanitas* – přesvědčení, že člověk, byť se rodí zvěřský či barbarský, je schopný plnohodnotného lidství. Je schopen rozumu, tedy kritické sebereflexe, a zároveň – slovem Herderovým – *ušlechtilého citění*, tedy sou-citění, soucitu. Je schopen domyslet si následky svého jednání a sou-cítit s radostí a s utrpením druhých, a tak vospívat od barbarství k plnohodnotnému lidství.

Tak jako znakem barbarství je boj všech proti všem, tak znakem lidství je *humanitas*, schopnost soužití ve svobodě, ve vzájemně účtě a ve vzájemné dobré vůli. Masaryk tu dobrou vůli označuje starosvětsky jako *lásku k bližnímu*. Francouzští a naši radikální demokraté shrnuli takovou svobodu, úctu a dobrou vůli hesly *volnost, rovnost, bratrství*. Dnes hovoříme o svobodě, spravedlnosti, solidaritě. Vyjde to nastejno: to je humanita, to je smysl lidství. Člověk je bytost, jejímž celoživotním úkolem je růst výchovou a vědomím od barbarství boje k plnohodnotnému lidství, k soužití ve svobodě, účtě a soudržnosti.

Z toho přesvědčení vychází programová náplň 28. října. Rozum a soucit vedou k uvědomění, že soužití ve stálém boji, nadvláda silných a bezohledných pánů nad zástupem bédných rabů, je *zvěřství*, nehodné člověka. Kdo dělá z boje zásadu obcování, ze sobectví ctnost a z nadvlády náhražku za svobodné soužití, potlačuje v nás naše lidství. Proto se převrat 28. října nemohl spokojit s nahrazením pozdně feudální nadvlády německých aristokratů a uhlobaronů romantickým nacionalismem jejich

českých protějšků. Musel se domáhat radikální demokracie se sociálním svědomím. Vypělé lidství znamená soužití ve svobodě, spravedlnosti, soudržnosti.

Proto také dvacátý osmý říjen nemohl znamenat jen konec státu rakouského a onen dnes oslavovaný *den vzniku státu českého*. Osvícenský ideál 28. října vyžaduje zásadně odlišné ladění našeho pojetí státu. Pokud by se lidská pudová výbava omezovala na konzumování, vyměšování a reprodukci, to vše řízené jen neviditelnou rukou pudu, státu by zbyl jen úkol četníka, který drží bědné v šachu, a boj všech proti všem v mezích přijatelných pro horních deset tisíc. Slovy dnes už necitovaného klasika, stát by vystačil s armádou, policií a byrokracií.

Humanitní ideál 28. října – tedy důvěra, že každý člověk má možnost a úkol růstu k plnohodnotnému lidství – si vyžaduje zcela jinou představu. Především stát neustavuje společnost shora jako vladař tím, co požaduje a povoluje. Společnost vzniká v lidském obcování a pověřuje stát jako svůj nástroj péčí o předpoklady svobodného lidství. Stát nevládne, nýbrž slouží, není naší vrchností, je naší odpovědností, abychom mohli žít jako lidé, ne jako soupeři v boji o přežití.

Soužití ve svobodě vyžaduje především občanskou odpovědnost a občanskou bezpečnost. V nezodpovědném boji všech proti všem není život ve svobodě možný. Ať je to boj fyzický nebo finanční, svobodu vyhrazuje jen nejrychlejšímu střelci – a i to jen pokud nepřijde střelec rychlejší či zákeřnější. Soužití ve svobodě začíná teprve, když mohu odložit zbraň a důvěřovat dobré vůli svých bližních. Svoboda od strachu je svobodou nejzákladnější.

Nestačí svoboda od strachu z násilí. Stejně zhoubný je strach z bídy a z nemoci, strach z bezmoci stárí a smrti, ale i zdánlivě všední strach z nezaměstnanosti a z bezmoci zmatených nevzdělaných. Stát, který pro sebe vytváří humanistická společnost, potřebuje být státem pečujícím. Potřebuje usilovat o to, aby všem svým občanům zajistil přístup k práci, k lékařské péči, ke vzdělání, k podpoře v nemoci a ve stárí. Takové byly naděje 28. října a následně také programy sociální demokracie.

Jenže tu se přihlásí třetí poznání. První je poznání, že nevystačíme s „anti“-ideologií boje. Boj je opojný, protože udává směr a vyžaduje mobilizaci všech sil – dnešní metaforou, adrenalinovou mobilizaci. Jenže boj je ideologie smrti, byť někdy nutná, vždy ničivá a nakonec sebeničící. Nad ní potřebujeme ideologii života, ideologii lásky a péče. Pak druhé je poznání, že nestačí ideologie života na úrovni pudového konzumu. Ano, člověk potřebuje svobodu od strachu z násilí a bídy, jenže tím svoboda lidství teprve začíná. Třetím poznáním je, že naplnění svobody lidství, ta všemožně skloňovaná „sebe-realizace“, znamená sebe-překročení. Znamená život v ideálu. Člověk svůj život nalézá, když jej zasvětil něčemu, co přesahuje všechno stupňování spotřeby.

Já vím, zní to zoufale abstraktně, leč prosím, nevzdávejte to! Jsem starý sociální demokrat – a také evangelík, který má tu Masarykovu lásku k bližnímu v popisu práce. I svým třetím poznáním mám na mysli něco hmatatelně konkrétního. Copak jste si sami nevšimli, že jste ve svém životě byli nejšťastnější, když jste se přestali

starat o to vrtkavé vlastní „štěstí“ a celou bytostí jste se vrhli do něčeho, co pro vás v tu chvíli bylo důležitější než starost o sebe? Mohlo to být vítězství vaší party ve fotbale, nebo docela prozaická láska k dětem či tichá vášeň jako filatelie nebo péče o novorozené hříbě – nebo úsilí o záchranu krajiny nebo prosazení zákona, ze kterého sami nic nemáte. V tom všem je vášeň života, který se člověku stane posláním – a posláním, které se stává životním naplněním.

Platí to i v péči o věci veřejné – či vzhledem k momentální vulgarizaci toho pojmu, řekněme **v péči o společné dobro**. Nemusíme si nic vymýšlet – výzvy ke službě nás obklopují. Žijeme v bezpečí, v dostatku i v uznání druhých. Jenže hned za našimi humny nás obklopuje tolik násilí, tolik lidské zášti a bezpráví, tolik sobectví a chamtivosti! Pravidla našeho soužití ztvárňuje lidské zvěrství stejně silně jako lidská humanita.

V bezprostřední budoucnosti nás čekají další výzvy. Dramatická degradace životního prostředí nezodpovědným nárůstem lidské početnosti a lidské náročnosti hrozí neméně dramatickou destabilizací předpokladů naší civilizace. Nemyslím, že nám hrozí fyzické vyhynutí. Předpokládám, že podobně jako po pádu římské civilizace by i po pádu naší civilizace přežily tlupy samozásobitelů v jeskyních. Hrozí nám však, že vyhyne humanita, lidskost. Ekologické ohrožení představuje ideálu humanitnímu novou, naléhavou výzvu k sebe-překročení.

Nedílnou částí té výzvy je hrozba násilí. S rozvojem zbrojního průmyslu, kterým vlády vyrovnávají své rozpočty, se naše země stává sudem střelného prachu. Naše lidství se může vypořádat s ekologickou hrozbou v míru; ne ve válkách. Jenže „bojovat za mír“ se nedá manifestacemi s vypouštěním holubic. Úsilí o mír vyžaduje budování nadnárodní autority, legislativy, soudnictví. I naše velmi nedokonalá Evropská unie nám dala tři generace míru. Ve jménu míru ji potřebujeme posílit a budovat další úrovně spolupráce. Ideál humanitní vyzývá k úsilí o život pod zákonem pro celý svět.

A do třetice, ani světová federace a globální ekologická péče nezachrání humanitu bez celosvětové sociální spravedlnosti. Humanita nemůže přežít ve světě rozpolceném na nesmyslně bohaté a zoufale бедné. Sociální spravedlnost představuje třetí výzvu k sebe-překročení a sebe-naplnění.

To všechno znamená 28. říjen, nejen den vzniku dávno zašlé republiky, nýbrž den našeho přihlášení k ideálu humanity – svobody, spravedlnosti, soudržnosti. Nabízí nám i zárnou hvězdu, podle níž můžeme řídit vratkou loдку svého žití rozbouřeným světem mořem. Proto jej nemůžeme nahradit žádným jiným dnem vzniku, ani svátkem svatého Václava. Zásadní rozdíl mezi 28. říjnem a všemi ostatními dny vzniku, co už jich bylo za našich posledních sto let, je to, že všechny ostatní jsou dny vzpomínek na minulost, někdy velkou, někdy bolestnou, ale vždy minulou. 28. říjen je den rozhledu a rozletu, svátek budoucnosti. Kokardy, jásoť, na praporu prapor, srdce se v dálku rozletí! To je dvacátý osmý říjen.

Literární noviny 27. 10. 2011. Kráceno

ALMA MATER

CO ČEKÁ UNIVERZITY?

Bude letošní akademický rok rokem zlomu?

*Projev předsedy České konference rektorů
na slavnostním zahájení akademického roku 2011–2012*

Každý rok, zhruba ve stejnou dobu, ale vždy na jiné akademické půdě se setkáváme, abychom si ve chvílích, kdy probíhají imatrikulace nových posluchačů, nejen připomněli, že začíná zimní semestr nového akademického roku, ale také si uvědomili naši „spřízněnost volbou“, naši spjatost s klíčovými leitmotivy tohoto akademického roku a také naši odpovědnost za to, že je dokážeme reflektovat a naplnit důstojným a smysluplným obsahem.

Rozhodně se tu nechci pouštět do inventarizačního přehledu konkrétních kroků, které bude třeba v následujících dvanácti měsících učinit – od akcentu na vyhodnocování uplatnění absolventů a definování integrujících směrů výzkumné činnosti, přes rozvíjení systému vnitřního hodnocení kvality až po tolik žádanou implementaci principu diverzifikace, ovlivňující ve svých důsledcích zásady financování vysokých škol na straně jedné a posilování jejich specificky silných stránek na straně druhé. Hovořím-li o leitmotivech, mám tím na mysli ony bazální pilíře a nezpochybnitelné hodnoty, které jdou napříč těmito dílčími kroky, formují základní rámec našeho společného diskurzu i východiska našeho usilování.

Nemám tím na mysli něco převratně nového, ale naopak to, k čemu se neustále vracíme, a mimoděk tím potvrzujeme, jak je to pro akademickou půdu našich vysokých škol důležité, ozdravné a nepostradatelné. Zejména s přihlédnutím k tomu, co nás v tomto akademickém roce čeká, jsem přesvědčen, že jeho **klíčovým leitmotivem musí být zachování a ochrana akademické samosprávy vysokých škol a faktické nastolení zatím spíše opatrného přechodu od kvantitativních kritérií ke kritériím kvality.**

Asi nejvýznamnější výzvou nadcházejícího roku je příprava pokud možno co nekvalitnějšího návrhu komplexní legislativní úpravy ve vztahu k vysokému školství v České republice. Pokud jde o věcný záměr nového zamýšleného zákona o vysokých školách, je povzbuzující, že jeho příprava probíhá ve velmi žádanou a věřím že přínosné otevřenosti k postojům reprezentací vysokých škol, tak jak ji ztělesňuje společná pracovní skupina ČKR a RVŠ. Jisté obavy tak vzbuzuje snad pouze hektický harmonogram, v poslední době navíc dále akcelerovaný nikoliv nezbytným spojením s harmonogramem další legislativní iniciativy, totiž věcného záměru zákona o finanční pomoci studentům. Jeho nemalé zpoždění tak vytváří zbytečný tlak na zatím nezpožděný vládní harmonogram VZ ZVŠ. Navíc reprezentacím vysokých škol dosud nebylo umožněno se s žádnou ucelenou verzí návrhu VZ ZFP seznámit.

To, co nicméně pokládám za podstatné, je aby výše uvedené klíčové premisy ovlivňovaly i charakter a vyznění legislativních formulací, které našemu usilování vtisknou nový řád i pevné ideové a koncepční ukotvení.

Autonomie akademické obce jako svobodného společenství učenců a vyučovaných, nezávislých na vedení státu, má svou euroatlantickou intelektuální tradici, protkanou obdobími, kdy musela být opětovně obhajována a znovu potvrzována. Tento proces má svým způsobem neuvěřitelnou kontinuitu a je stejně rezistentní jako periodicky se opakující snahy učinit z akademické půdy utilitární pole, redukující jeho poslání na účelovou produkci úzce zaměřených odborníků a idejí a degradující vysokou školu na pragmaticky konfigurované učiliště, jehož kvalita je měřena převážně krátkodobými výnosy a momentálními prvoplánově aplikačními efekty.

Je třeba vzít na vědomí, že tyto tendence jsou čas od času i koloritem naší doby – v žádném případě je ale není možné přehlížet či „unaveně“ akceptovat. **Jestliže se polistopadové reformní úsilí razantně opřelo o obnovení akademické autonomie a samosprávy, není jediný důvod, proč by tomu tak (po dvacetileté zkušenosti s jejím fungováním) nemělo být i při koncipování současných reformních kroků.** A není třeba dál „testovat“ pozornost vysokých škol, tak jak to ještě před několika dny činil pozměňovací návrh vládní novely zákona o rozpočtových pravidlech, který (jakkoli v současné chvíli již není aktuální) vyvolal okamžitou odmítavou reakci, jejímž smyslem byla především ochrana neredukované akademické samosprávy. Znepokojení, či snad spíše až zděšení, jež tento návrh – načtený v rozpočtovém výboru sněmovny – vyvolal, bylo sice naštěstí nakonec rozptýleno, nicméně zneklidňující pocit, že může být jindy a jinak opět oživeno, do jisté míry zůstává.

Na druhé straně jistým příslibem, jehož faktické naplnění je třeba dál pečlivě sledovat, jsou ty pasáže Pracovního návrhu věcného záměru zákona o vysokých školách (a ostatně též Aktualizace dlouhodobého záměru MŠMT), které hovoří o důsledném uplatnění a posilování institucionální autonomie vysokých škol, které je správně spojováno s jejich odpovědností za dosahované výsledky. Odpovědnost je pojem, který ve veřejném sektoru prožívá krizi, a akademická sféra by měla mít ambici mu vracet reálný obsah a význam. Ten znamená mnohem víc než jen absolutorium ve stovkách formálních kontrol různých úřadů, jejichž pravomoc vůči vysokým školám se mimochodem v současné době též navrhuje zvýšit.

Diskuse o vhodnosti (či spíše potřebě) daleko razantněji v sektoru vysokého školství akcentovat kvalitativní kritéria na úkor kvantitativních parametrů probíhá již dosti dlouhou dobu a pomalu již začínala mít poněkud platonický charakter, neboť povytce setrvala spíše v deklaratorní rovině. Zdá se, že tento akademický rok by mohl být jakýmsi „bodem zlomu“, bude-li současná dikce Aktualizace a Věcného záměru zákona naplněna konkrétním obsahem – a nebude-li zásadním způsobem ohrožena razantními rozpočtovými škrty. Z tohoto hlediska je meziroční pokles prostředků na vzdělávací činnost veřejných vysokých škol ve výši více než miliardy

alarmující, a to i při vědomí všech problémů, které veřejné finance mají. Veřejné vysoké školy jsou zřízeny pro realizaci veřejného zájmu a jejich výrazné finanční podvázání by mělo být provázeno redefinicí tohoto veřejného zájmu.

Skutečná kvalita nebývá nikdy laciná, a nevidím zásadní důvod, proč by tomu mělo být jinak v případě vědy a vzdělávání. Po létech úsporných kroků je navíc zřejmé, že je dávno pryč doba, kdy bylo možné ještě šetřit na případných, tzv. postradatelných „ornamentech“ – v současné době každý škrť předpokládá redukci samotné podstaty.

Akcelerace kvantitativních parametrů vedla v předchozím období k razantní a již téměř problematicky kontrolovatelné masifikaci vysokého školství. Korektorem tohoto vývoje musí být promyšlená diverzifikace vysokých škol akcentující kvalitu, kde má svůj prostor jak jasně definovaný, klasický univerzitní sektor, orientovaný na špičkový výzkum (v jeho nikoli pouze aplikované, ale také – základní formě, kde měřítkem kvality není jen bezprostřední efekt), mezinárodní spolupráci s těmi nejlepšími a kvalitní úroveň zejména doktorského studia. Svě místo tu ale nepochybně mají i vysoké školy generující bakalářské programy, naplňující aktuální poptávku po kvalitních, spíše profesně orientovaných absolventech.

Je ovšem zapotřebí objektivně konstatovat, že mnohé při prosazování kvalitativních kritérií je právem očekáváno od samotných vysokých škol. Jakkoli je možné kriticky diskutovat o řadě kosmetických vad současné metodiky hodnocení výsledků vědecké práce, připravené vládou pro výzkum, vývoj a inovace, je nutné akceptovat tak zásadní a tak samozřejmou premisu, že se jí téměř stydím připomenout. Totiž, že **vědecký (tvůrčí) výkon musí být financován pouze podle doložitelných výsledků, zejména těch, které obstály v „peer review“ hodnocení a vřazují tak jednotlivé autory do elitní komunity expertů v dané oblasti.** Jen obtížně bychom v této oblasti, jež souvisí i s propojováním vzdělávání a aktivní tvůrčí činnosti, hledali výmluvnější a validnější kvalitativní kritérium.

Nezastupitelným a jedinečným protagonistou vysokoškolského akademického občanství, jehož se výše uvedené dotýká, je student, který žije (a v temných dobách občas i nuceně živoří) s univerzitami a vysokými školami od jejich počátků. Postupně se propracoval od akademických vandrů (*peregrinatio academia*) až k současným mobilitám, od alchymistických křivulí až k těm, kteří se podíleli na první srážce protonů, simulaci velkého třesku a možná až k průlomovému změření vyšší rychlosti, než je einsteinovská rychlost světla, v CERN. Akademická půda českých vysokých škol se každý rok otevírá novým studentům, z nichž mohou vyrůst špičkoví představitelé vědních oborů, kteří budou naše poznání posouvat dál, a snad v dohledné době z jejich středu vyroste i nový český nositel Nobelovy ceny.

Posun od kvantity ke kvalitě by se měl projevit již při jejich výběru a přijímání na vysoké školy, tak aby svou šanci dostali ti, kteří jsou prokazatelně talentovaní, kreativní i kritičtí a nadšeně zapálení pro svůj obor. Neříkám, že jsou to všichni,

kteří se hlásí na vysokou školu – ale neříkejte, že mezi nimi není spousta právě takových, jejichž schopnosti je třeba rozpoznat, podchytit a rozvíjet.

Bezesporu nás v nadcházejícím akademickém roce čeká řada náročných úkolů, zásadních rozhodnutí a tvůrčích výzev. Přál bych si, abychom úkoly se vztyčenou hlavou zvládli, k rozhodnutím našli odvahu, před novými výzvami neuhýbali. Jsem přesvědčen, že víme, co chceme. Tak to pojďme bez váhání a zbytečných průtahů odpracovat.

Quod Bonum Felix Faustum Fortunatumque Eveniat!

Slezská univerzita, Opava 3. 10. 2011. Kráceno

Usnesení mimořádného sněmu Rady vysokých škol

1. Věcný záměr zákona o vysokých školách:

Rada vysokých škol konstatuje, že během celého období projednávání věcného záměru zákona o vysokých školách nedošlo k původně plánovanému společnému jednání užšího předsednictva Rady vysokých škol, předsednictva České konference rektorů a zástupců MŠMT.

MŠMT bohužel ve verzi z 9. 9. 2011 provedlo proti formulacím diskutovaným se zástupci reprezentací na předcházejících jednáních zásadní změny, které nebyly projednány a které Rada vysokých škol odmítá.

Jedná se především o:

- snížení a ztrátu garance minimálního zastoupení studentů v akademickém senátu;
- konkretizaci odstavců týkajících se akreditačních orgánů bez zdůraznění a řešení otázek diskutovaných v pracovní skupině týkajících se transparentnosti a kontroly jednání akreditačních orgánů.

Sněm Rady vysokých škol dále explicitně upozorňuje, že řada koncepčních připomínek nebyla přijata nebo vyřešena.

Jedná se zejména o:

- problematiku školného, kde dosud nebyly vyhodnoceny a zveřejněny zahraniční zkušenosti s jeho zavedením a poskytnuty rozbory rizik na základě kvalifikovaných simulací chování vybraného modelu školného; z tohoto důvodu se Rada vysokých škol ztotožňuje se stanoviskem Studentské komory Rady vysokých škol a odmítá zavedení školného na veřejných vysokých školách;
- zavedení funkčních míst docentů a profesorů, kde Rada vysokých škol nadále trvá na své kritické koncepční připomínce, ve které toto odmítá;
- změny v kompetencích Rady vysokých škol, kde zdůrazňované zastupování

veřejnosti touto Radou musí odpovídat skutečnému posílení její zodpovědnosti vůči veřejnosti, a tomu musí odpovídat adekvátní způsob výběru jejích členů.

2. Novela zákona o rozpočtových pravidlech a její dopad na vysoké školy.

RVŠ zásadně nesouhlasí s návrhem novely zákona č. 218/2000 Sb. ve znění pozměňovacího návrhu Rozpočtového výboru PSP ČR ze dne 27. 5. 2011. Pozměňovací návrh je v příkrém rozporu s platným zákonem o vysokých školách zásadně omezuje samosprávu a autonomii veřejných vysokých škol, výrazně zhoršuje podmínky pro jejich činnost a hospodárnost. V důsledcích znamená přímou podřízenost veřejných vysokých škol Ministerstvu financí.

Případné přijetí návrhu navíc povede ke kolapsu chodu vysokých škol.

Pozměňovací návrh je taktéž v rozporu s připravovanou reformou terciárního vzdělávání, mezi jejíž deklarované cíle patří i posílení autonomie a odpovědnosti vysokých škol.

Rada vysokých škol proto doporučuje řešit tuto situaci buď zamítnutím pozměňovacího návrhu rozpočtového výboru (tisk č. 287/1), nebo přijetím pozměňovacího návrhu podaného poslancem Doktorem.

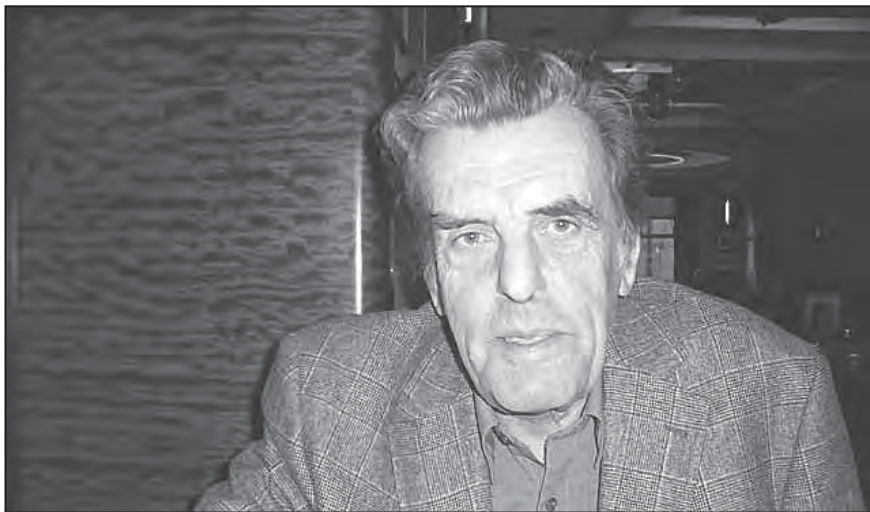
Praha 22. 9. 2011

Prohlášení předsednictva České konference rektorů

ČKR je velice překvapena tvrzeními ministra školství, mládeže a tělovýchovy Mgr. Josefa Dobeše přednesenými v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR 27. října 2011. Ministr poslancům sdělil, že návrh věcného záměru zákona o je výsledkem shody odborné veřejnosti a obsažené parametry si odborná veřejnost žádá. ČKR musí konstatovat, že k návrhu věcného záměru zákona měla a má řadu vážných připomínek, kterými se MŠMT dosud nezabývalo. ČKR se necítí v žádném případě tvůrcem zmíněné normy, kterou rozhodně nepovažuje za prodiskutovanou a jejíž aktuální znění měněné na politických jednáních ani nezná.

ČKR nicméně kladně hodnotí způsob dialogu, který s reprezentacemi vysokých škol při přípravě věcného záměru zákona o vysokých školách zástupci MŠMT do letošního října vedli, a předpokládá, že tento dialog bude i nadále pokračovat.

V naprostém kontrastu s tímto diskurzem je však způsob, jakým MŠMT ignoruje ČKR při přípravě věcného záměru zákona o finanční podpoře studentů. Postup MŠMT, které dosud reprezentace vysokých škol neseznámilo s jedinou verzí návrhu, nelze akceptovat a je v rozporu s platnou právní úpravou.

Prof. Jan Sokol, Ph.D., CSc., je český filozof, vysokoškolský pedagog, publicista, překladatel filozofických textů, zabývá se hlavně filozofickou antropologií, dějinami náboženství a antropologií institucí. Byl poslancem Federálního shromáždění v letech 1990–1992, ministrem školství v Tošovského vládě r. 1998. Jan Sokol přednáší na četných českých i zahraničních univerzitách, zejména na evropská a filozofická témata, v období 2000–2007 byl prvním děkanem Fakulty humanitních studií UK.

Jan Sokol

Když se univerzita nezamyslí, udělá to ministr

Příprava nového zákona o vysokých školách se pozvolna posouvá, na počátku listopadu se dostává i na pořad špiček vládní koalice. K návrhům ministerstva se vyslovují – a to často nesouhlasně vysoké školy – rektori, Rada vysokých škol i studenti. Jaké připomínky máte vy, pane profesore?

Připadá mi, že když si univerzita něco nárokuje, tak musí také sama nad sebou trochu přemýšlet. Je tam ledacos, co asi není vůbec špatné. Já mám hlavně starost o kvalitu. Kdyby se měly zrušit profesorské tituly, tak bych konec konců proti tomu nic neměl, možná je to opravdu pozůstatek starých časů, ale kdyby se měly nějak oslabit nebo dokonce odstraňovat habilitace, tak to bych považoval za velké neštěstí. Univerzitní učitel přece musí nějak předvést co umí, a to před sobě rovnými, nejenom před studenty. Tam bych měl velký strach.

Jako důležité mi připadá regulovat počet studentů. Protože pokud na vysoké školy přichází polovina populačního ročníku a kdyby se vysoké školy nějak nediferencovaly, tak je to vlastně zničí. To je myslím jedna z věcí, o které by měla univerzita sama přemýšlet – a když to neudělá, tak to za ni udělá ministr. Když každý druhý mladý člověk jde na univerzitu, pak ze všech nemohou být vědci. Budou pracovat na poště, na úřadě, v bance, obchodě. My to ale pořád ještě děláme tak, jako kdyby ze všech našich studentů měli být vědci. To si možná může dovolit Karlova univerzita, i když ani to není pravda, protože vzdělává také učitele, právníky a konec konců i lékaře, kteří pak v praxi vědci nejsou. Tomu se studium musí přizpůsobit tím, že se rozdělí na část masovou a na část výběrovou. A to, že Karlova univerzita chce být výběrová, to je dobře, jistě na to má nárok a předpoklady, ale přece jenom musí počítat s tím, že její absolventi budou dělat všechno možné.

Stále více studentů přijímaly školy i kvůli tomu, aby získaly více peněz.

To je právě důležitý posun, když se teď se začíná uvažovat o tom, že ministerstvo bude o počtu studentů dělat jakousi smlouvu se školami. Ne, že dostanou peníze za „kus“. To totiž vede k jakési inflaci, k tomu, že studentů pořád přibývá.

Neovlivní počet studentů zavedení školného?

Myslím, že by nebylo dobře, kdyby to mělo regulovat školné. Nejsem úplně proti němu, ale nesmí se stát zábranou studia. Tady se často říká, jak to je v USA, ale aspoň z mé zkušenosti je to tak, že na těch opravdu dobrých amerických univerzitách polovina studentů školné neplatí. To jim uhradí škola ze svého majetku, ze svých příjmů. Schopným lidem, kteří na školné nemají, to rozhodně nesmí bránit ve studiu.

Navíc myslím zatím není určeno, komu by to školné přišlo. Kdyby mělo jít nazpátek do nějaké společné pokladny, tak by to asi k ničemu dobrému nevedlo.

Ano, to by nebylo k ničemu. Školné má být k tomu, aby se studentům dalo trochu najevo, že učení není jenom zadarmo, že také něco stojí a že na tom mají podíl. To je myslím dobré. Proto jsem rád, že už dnes musí student platit za to, když je na škole moc dlouho. Ale kdyby se školné mělo stát bariérou pro přístup ke studiu, tak to by bylo špatné.

Jsou tady také dohady a námitky, že ve skutečnosti by zavedení školného bylo výhodné jen pro banky, že by byly jediné, kdo by na tom profitoval.

To je možná námitka proti půjčkám, ale ani to bych neviděl jako zásadní námitku. Ale ty půjčkové systémy jsou podle mého soudu zbytečně složité. A představa, že by se školství dalo zaplatit ze školného? Nikde na světě to tak není. I na nestátních amerických univerzitách školné tvoří 15–20 procent příjmu.

Je tu i varovný příklad z Velké Británie, kde se zavedlo školné a teď se neúměrně zvyšuje. U nás jsou také z toho obavy.

To je právě problém – když se prolomí bariéra, tak pak nikdo neví, kde se to zarazí. Kdyby student měl u nás platit ekvivalent těch devíti tisíc liber, tak to vůbec nepřichází v úvahu.

Co říkáte akreditacím vysokých škol?

To je další velký problém. Je pravda, že ta dnešní akreditace je hodně formální. Už léta si myslím, že by se škola měla kontrolovat podle výsledků; všude tam, kde se píšou diplomové práce, by se podle nich mělo sledovat, jestli ta škola za něco stojí. Teď se uvažuje o tom, že by se akreditovala škola místo jednotlivých oborů, nicméně si myslím, že by tam měla zůstat jakási vnější kontrola. Návrh zákona uvažuje o zřízení nějaké agentury. Ta funguje v Německu, jakžtakž... My jsme malá země, kde se všichni v oboru navzájem znají, a proto mám obavy, že se z toho zase stane formalita.

Teď nedávno tu byl spor ministra s dosavadní akreditační komisí..

Tomu vůbec nerozumím, protože si myslím, že akreditační komise udělala dobře a jestli se jí něco dá vyčítat, tak spíš nedostatek tvrdosti. Že té plzeňské právnické fakultě nevzali akreditaci hned, považují za chybu, a ne, že by komise byla příliš tvrdá. Právě to je ta starost o kvalitu studia. Samozřejmě to nemůže zůstat jenom na bedrech paní profesorky Dvořákové; myslím, že by ministerstvo mělo komisi spíš podporovat.

Neprojevují se v tom i politické vlivy?

Nevím, ale to by bylo právě špatné. Boj o to, kdo bude vládnout, je důležitý v politice, to je v pořádku, tak to má tak být, ale jsou věci, o které se bojovat nemá a které se mají věčně posuzovat. To je například kvalita školy.

Je vždycky možné tu kvalitu posuzovat?

Už léta je ve vysokoškolském zákoně, že pokud má škola diplomové práce, tak je musí zveřejňovat. Kdyby to ministerstvo vymáhalo, tak by přece ten případ Právnické fakulty v Plzni nemohl nastat. Veřejnost by si už ohlížela takové skandální případy. Proto mám obavy o kvalitu; jediné, na co se dá jakžtakž spoléhat, je právě veřejná kontrola.

Ještě jedna otázka k vysokoškolskému zákonu: to je samospráva. Kdo má volit rektora a děkana? A mají se volit, nebo jmenovat – a kým?

Hlavním problémem je správní rady školy. Myslím, že si mnozí dělají iluze, že by takové grémium mohlo školu fakticky řídit. Zasedal jsem ve správní radě řadu

let, a tak vím, že to je grémium dosti formální. Ti lidé jsou mimo univerzitu, a tak tomu nevěnují dost času. Nerozumějí tomu, nevědí. Buď jsou na rektora protivní, nebo mu jdou na ruku, a to je asi tak všechno, co můžou dělat. Tady se hodně argumentuje americkým příkladem, jenže tam je něco úplně jiného. Všechny ty kategorie jsou jinak.

Co tím myslíte?

„Soukromá“ škola v Americe je v našem pojetí neziskovka. To není výdělečný podnik, aspoň dobrá univerzita. A správní rada, to jsou fandové školy. Nejsou to lidé, které tam nasadí ministerstvo jako veš do kožichu. To jsou absolventi, příznivci, nadšenci pro tu školu, jsou vesměs bohatí, nemají existenční starosti a mohou se tomu věnovat. Sice třeba volí rektora, ale rok předem začnou členové obcházet po univerzitě, vyptávají se, kdo by to měl být. Ne, že si sednou a vytáhnou nějaké jméno z palce. Zažil jsem to na Harvardu a viděl, jak ti členové správní rady obcházelí fakultu po fakultě, pracoviště po pracovišti, bavili se s kdekým, a vyptávali se, kdo by byl ideální kandidát. To není tak, že by rada rektora vybrala natruc škole.

Nebo že by se na tom dohodly politické strany?

No právě, to nemůže přijít zvenčí. Rektor nebo děkan žije z toho, že má autoritu. A má ji proto, že si ho lidé vybrali. Kdyby na školu přišel jako parašutista, nevím, jak by si poradil. To by musel práskat bičem nebo zavést karcer. Já jsem děkana dělal sedm let, a tak vím, že autoritu máte, když se s lidmi dohodnete. Protože oni vám ji dali. Kdybyste ji neměla, tak nevím, co byste si jako děkan počala.

A mají do práce škol zasahovat odborníci zvenčí, třeba z podniků?

Tomu úplně nerozumím. Nic proti tomu, kdyby odborník zvenku té škole pomohl, ale aby mohl určovat, co má škola dělat, to si neumím představit. Vysokoškolský výzkum je většinou přece jenom trochu těžkopádný, takže mám radost, když se podaří nějakou spolupráci navázat, na naší fakultě děláme například expertizy pro různé instituce. Budiž. Ale výzkum je v nejlepším případě jenom „půlka školy“, fakulta také musí učit; vysoká škola je založena na tom, že lidé tam zároveň bádají a zároveň učí, ne, že tam jsou jedni, kteří učí, a druzí, kteří dělají výzkum. Kdyby se to rozdělilo, to bych považoval za velké neštěstí. Přece věda je na univerzitě kvůli studentům, ne kvůli fabrikám.

Fabriky si můžou někoho zjednat.

To ostatně také dělají. I učitelé pro ně občas něco dělají, jenže většinou soukromě, jako melouch. Ani to není špatné, pokud jim zbude čas dobře učit. To, že dělají výzkum, se pak promítne do toho učení. To je důležité. Jinak by to znamenalo, že jedni bádají a druzí jen čtou skripta. To pak není žádná univerzita.

Co akademické senáty – ti volí kandidáty na rektory a na děkany. Nebude jejich pravomoc omezena?

Ono se to všelijak mění, posouvá, myslím, že v té poslední verzi bych neštěstí neviděl. Myslím, že zákon začínal s představou, že senát je zdroj zla. To si snad mohou myslet jen děkani a rektori, kteří neumějí jednat. Pro mne byl senát vždycky velká opora. Samozřejmě někdy byl proti mně, a pak se často ukázalo, že má pravdu. Naopak když jsem měl nějaké obtížné rozhodnutí, šel jsem s ním vždycky do senátu. Poněvadž senát vám může poradit, a v každém případě se máte o co opřít. V návrhu zákona se to sice trochu zlepšilo, ale vůbec ta představa – rektor proti senátu, děkan proti senátu – a koho posílit proti tomu druhému, to považuji za hloupost a správná rada by tomu příliš nepomohla. Právě proto, že je jakoby vnější.

Říkal jste, že by se vám líbilo, kdyby ve správní radě byli lidé, kteří mají nějaký vztah ke škole, aby nebyli jenom „najmenovaní“.

Ano. V Americe to mají tak, že se správní rada reprodukuje sama. Když někdo umře, tak členové sami hledají koho kooptovat nebo přibrat. Nejsou to jenom absolventi té školy, třeba jsou to významní lidé ze sousedních škol, ale je to grémium, které hledá, jak to udělat, aby ta škola byla co nejlepší. A považuje to za velkou čest. Je pravda, že v USA to má trochu jiný charakter, oni hrozně dbají na to, aby studenti nebyli ňoumové, aby o nich bylo slyšet, aby se prosadili.

Takže když nastoupil prezident Obama a najmenoval svou vládu, tak byl v Bostonu ohromný jásot, že to jsou sami absolventi bostonských univerzit. Na to bych řekl, že už ty studenty vybírají. Nejenom, že ti studenti potom něco umějí, ale musí také být čiperní.

Občas slyšíme, že univerzity by neměly vychovávat jenom úzce specializované odborníky, „fachidioty“, ale skutečné vzdělance. Jaké vlastnosti by podle vás měli absolventi mít?

Odborné vzdělávání je ovšem důležité, ale není to všechno. Obory se přece rychle mění a i absolventi se musí dál vzdělávat sami. Kdo z nás před dvaceti lety tušil, co potřebujeme umět dnes? Ubývá příležitostí, kde by člověk byl zaměstnaný až do penze a už dnes mnozí dělají něco jiného, než co vystudovali. Potřebují tedy samostatnost a určitou pružnost.

A pak jsou tu i obecné, nespécifické dovednosti, které potřebuje úplně každý: umět se rozhodovat a spolupracovat, jasně a přesně se vyjadřovat, kriticky číst, a to i v cizích jazycích. Vsadil bych se, že to budou naši studenti potřebovat ještě víc – ať už vystudovali cokoli. A nakonec to nejdůležitější: z práce by měli mít radost a na nové věci by se měli těšit.

Marie Fleissigová

Autonomie a decentralizace v podstatě univerzit

Autonomie univerzit je základním předpokladem úspěšného působení těchto vrcholných vzdělávacích a vědeckých institucí. Je nejspíš nejvýznamnějším faktorem, který po staletí jejich nepřetržitě existence způsobil, že jsou zdrojem nových poznatků a impulzů pro společnost, nesou významnou část její kulturní identity a předávají nashromážděné poznatky dalším generacím.

Výbor ministrů zemí Rady Evropy to na zasedání ministrů konaném 26. září 2007 shrnul v deklaraci *Akademická svoboda a autonomie univerzit*, která se stala závaznou i pro Českou republiku. „Autonomie univerzit leží v základech evropské akademické tradice,“ zní jedna ze základních tezí tohoto dokumentu.

Vzdělání podřízené průmyslu?

Přesto se z problému autonomie vysokých škol a míry skutečného uplatnění samosprávy při jejich řízení stává jeden z ústředních sporných bodů. Svaz průmyslu jako vlivný lobbista s dobrým propojením na politické činovníky prosazuje výrazné sešňorování vlastních pravomocí vysokých škol a jejich téměř přímé zapojení do průmyslových firem.

Může to být od jeho funkcionářů jen projev parazitismu, u kterého lze těžko odhadnout, nakolik se s ním skutečně identifikuje většina manažerů, kteří rozumí předmětu svého podnikání a dělají ho poctivě. Ve veřejně financovaném vysokém školství nicméně zbývá jeden z posledních zdrojů, kde jsou zatím veřejné prostředky vynakládány téměř výlučně ve prospěch bytostně veřejného poslání vysoké školy. Mnozí průmyslníci si zjevně neuvědomují, že by při úspěchu přesměrování peněz nebo univerzitních aktivit, souvisejících s podstatou rozvíjení vědeckých poznatků a rozšiřování vědy jako takové v mezinárodním měřítku, zničili samou podstatu univerzit a v dlouhodobé perspektivě by prodělali i oni.

Z malého pochopení pro zvláštnosti univerzitního uspořádání a velmi specifickou vnitřní strukturu, kombinující moc s odpovědností ve strukturách připomínajících živý organismus, plyne snaha změnit vysoké školy v manažersky řízené společnosti a nahradit decentralizovanou a relativně demokratickou vnitřní strukturu větším, téměř absolutním posílením pravomocí rektora vysoké školy i podřízením vysoké školy nově formovaným radám škol sestavených z externistů. Těžko lze však v takových snahách vidět méně než ohrožení samého charakteru vysokých škol.

Proti tlaku na vnější manipulaci řízení univerzit

Reformní snahy ve vysokém školství odstartovala Topolánkova Bílá kniha obsahující líbivě znějící cíl „do řízení a činnosti vysokých škol zapojit vnější aktéry, zajistit

kvalitnější zpětnou vazbu a podpořit manažerské prvky řízení včetně posílení odpovědnosti a efektivity“.

Zatímco s nedávným příchodem evidentně nejpovolanějšího a problematiky věcně znalého náměstka ministra prof. Ivana Wilhelma se příprava nového zákona dostala do věcně snesitelné podoby, kdy také ministerstvo se skupinou složenou ze zástupců delegovaných Radou vysokých škol a Českou konferencí rektorů skutečně komunikuje, přetrvávají snahy politických aktérů do zákona tuto výchozí představu vnutit. Společným rysem těchto návrhů je posílení správních rad na úkor stávajících orgánů akademické samosprávy i posilování postavení vnějších členů těchto řídicích struktur – zejména průmyslníků bez reálné vazby na vzdělávací systém, ale se zájmem z něj těžit – na úkor orgánů konstituovaných zevnitř akademickou obcí.

Podobně trvá politický tlak na oslabování autonomie akademických senátů a zmenšování počtu studentských zástupců v senátech, přestože to jsou právě studenti, kteří na problémy vysoké školy dokáží velmi operativně a účinně zareagovat – stačí vzpomenout třeba začátků kauzy na plzeňských právech.

Rozhodovací pravomoce externistů nejsou obvyklé

Vnější rady ovlivňující práci univerzit sice v některých zemích s příslušnými politicko-kulturními tradicemi fungují, politická nebo polopolitická jmenování, ke kterým dochází u některých typů veřejných institucí v ČR – vzpomeňme rady veřejnoprávních médií nebo politicky ustanovených ústavů – však nedávají důvod k přesvědčení, že je to bez rizika uplatnitelná cesta i pro naše podmínky.

Reálné opodstatnění změn zde není a vynikne to nejlépe při srovnání se zahraničím. Nejčastější řídicí strukturou evropských univerzit je duální systém, do kterého spadá i český systém akademického senátu a rektora, a vcelku běžné je zastoupení vnějších aktérů, podobně jako je tomu ve správních radách v českém zákoně. Mezinárodní srovnání obsahují i pozorování o problematičnosti působení externích členů v řídicích orgánech nebo externích radách s ohledem na jejich malý skutečný zájem o univerzitní záležitosti a neúměrně velké pravomoci.

Malý zájem je pochopitelný, protože manažeři na trhu působících firem mají zájem především sledovat vlastní výsledky a kromě toho specifickým problémům spojených s vývojem evropského školství v širším měřítku mohou dost dobře věnovat jen malou pozornost. V evropských zemích je spíše výjimkou, aby se orgán složený jen z externích členů podílel na správě vysoké školy jinak než pouze v roli dozorčí nebo poradní.

Prospěšnost decentralizace řízení

Specifickým rysem univerzitního uspořádání je decentralizace rozhodovacích pravomocí mezi rektora a fakulty. Výrazným omezením fakultní autonomie, resp. možnosti fakult rozhodovat v mezích daných rozumným způsobem současným zákonem zezdola o otázkách týkajících se podstatně vnitřních poměrů na fakultách

včetně personálního obsazení, směřování fakult se zřetelem na vědní disciplíny na nich pěstované i volbou fakultních činovníků, by došlo k potenciálně škodlivé koncentraci moci a vlivu tak, že by jimi disponovala malá skupinka exekutivního vedení schopného různými cestami přijímat řešení jednostranná i řešení dlouhodobě posilující vliv omezených vlivových skupin.

Pro zdravý vnitřní vývoj vrcholných akademických institucí by to reprezentovalo vážnější rizika, než je hypotetický krátkodobý přínos větší operativnosti rozhodování v důsledku koncentrace větších formálních i příkazových pravomocí do rukou rektora jako představitele akademické instituce. Pokud má ostatně někdo z rektorů potíže působit tak, aby dokázal s patřičnou samostatností vybavenými fakultami vyjednat svým příkladem i autoritou společný postup za univerzitním cílem, měl by působení ve funkci rektora raději nechat a jít se věnovat něčemu, co zvládne. Změna v rektorských pravomocích potřebná reálně není, i když posílením těchto pravomocí může ministerstvo získat na svou stranu rektory, kteří na své působení jinak nestačí.

Jediná právní subjektivita není překážkou

Politici zastánci změn argumentují tím, že z právní subjektivity vysokoškolské instituce jako celku vyplývá nutnost nedělené pravomoci pro jediného vrcholového statutárního reprezentanta. To ale není ani korektní, ani vhodné.

Univerzity jsou s tzv. kolegiální formou vnitřní organizace jedněmi z nejdéle trvale existujících institucí a již toto specifikum opodstatňuje hledání právní formy sui generis pro jejich uspořádání.

I v současném právním stavu lze ostatně nalézt nejméně čtyři příklady organizačních struktur s různou mírou samosprávnosti částí vůči celku, ke kterým by bylo možné vnitřní uspořádání univerzit jako speciální úpravu připojit.

Občanská sdružení s odbory, oddíly, sekcemi apod., které nemají podle stanov právní subjektivitu, byť je zde zákonná úprava relativně primitivní (zákon 83/1990 Sb.), praxe velmi rozmanitá a jenom částečně zmapovaná či testovaná v kritických situacích před soudy.

Obchodní společnosti či družstva s tzv. odštěpnými závody s provozním a obvykle též hospodářským oddělením a samostatnými statutárními orgány, kde navzdory jisté primitivnosti úpravy v obchodním zákoníku 513/1990 Sb. existuje určitá praxe včetně soudní reflexe souvisejících problémů.

Městské části statutárně členěných měst, které se univerzitám podobají tím, že části jsou předem určené ke spolužití i správě nezanedbatelného majetku a hospodaření s velkými obraty.

Posledním příkladem je *stát* a jednotlivé resorty (ministerstva) nebo státní organizace jako organizační složky státu s vlastní pravomocí v organizačních a personálních věcech bez negativních dopadů na odpovědnost představitele státu jako takového.

Proč vadí vnitřní demokracie ve stylu Cambridge?

Žádoucí zákonná úprava by měla zásadně z modelu kolegiální univerzity vycházet a případně umožnit odchylky vnitřní organizace posilující pravomoci rektora jako statutárního reprezentanta. Takové posílení by však mělo být výhradně výsledkem rozhodnutí přijatých vnitřními orgány vysoké školy.

Podobně tomu ostatně bylo např. u často citovaného případu vnitřní změny na univerzitě v Cambridge, kdy zevnitř ustanovená pracovní skupina došla k doporučením, která byla posléze na základě dosaženého konsenzu přijata jako východisko pro další činnost. Nejednalo se o mocenský zásah zvenčí, kterým by byla změna, se kterou by přišel zákon, nebyly ani výsledkem vnějšího tlaku politiků, kteří potřebovali prosadit svoji agendu, ani práce akademiků, které tyto politici zainteresovali pro práci na svých projektech.

Univerzita v Cambridgi může ostatně sloužit jako výborný příklad toho, že se ani při ustanovování univerzitního vedení není třeba bát plné univerzitní autonomie anebo se opíčet po způsobu, kterým jsou vybírání firemní ředitelé: Po srpnové rezignaci prince Filipa jako vrchního šéfa univerzity (anglické „chancellor“) došlo v Cambridgi 14. a 15. října t. r. k volbám ze čtyř kandidátů, kterých se jako hlasující mohli zúčastnit všichni minulí absolventi Cambridge, co dosáhli titulu vyššího než jen bakalář.

Hlasujících k těmto volbám přišlo celkem 5558, mírnou nadpoloviční většinou 2893 hlasů (potřebných bylo 2779) je vyhrál nominačním výborem navržený lord Sainsbury, někdejší labouristický ministr vědy po dobu osmi let. (Je také majitelem obchodního řetězce a byl to plán zřídit nový obchod v Cambridgi, který podnítil prvního z protikandidátů, aby do voleb vstoupil.

Když občas vcelku neškodně na některém z tuzemských akademických senátů jedná o problému, který se týká provozu studentské menzy, objeví se to hned na talíři jako příklad nekompetentně stávajícího zákonného uspořádání. Univerzitu v Cambridge za to, že volbu vrchního představitele s významným slovem ve strategickém směřování univerzity vyvolal problém místních zelinářů, nekritizuje z podobných pozic nikdo.)

Naši „reformátoři“ často a bez bližších konkrétních zdůvodnění operují tím, jak jsou nevhodné pravomoci akademických senátů. Příklad Cambridge dobře ukazuje, že cesta ke kvalitním vysokým školám nevede přes jejich podřízení politiky jmenovaným orgánům, nýbrž naopak přes větší autonomii stavějící na rozhodování akademické obce v měřítku, kterému se ani stávající akademické senáty našich vysokých škol nemohou rovnat. Univerzita v Cambridgi je univerzitou financovanou britským systémem veřejného financování vysokých škol i výzkumu na nich, přesto není nikdo tak bláhový, aby tím odůvodnil větší potřeby politiků do univerzit „zájmově“ zasahovat, jako tím argumentují zastánci posílení role správních rad v připravovaném zákoně.

Společenským zájmem je rozvoj autonomie, nikoli politické nebo ekonomické područí univerzit

Poslání vysokých škol nelze omezit jen na službu poskytující vzdělání občanům státu, který tyto školy financuje. Univerzity jsou základním zdrojem rozvoje nových znalostí ve vědních oborech, které rozvíjejí lidské poznání. Poskytují rozhled a znalosti potřebné k všestrannému rozvoji společnosti. Výchovou ke kritickému myšlení a k žádnými vnějšími faktory neusměrněné diskusi nad různými názory jsou vysoké školy zdrojem tvůrčí energie, která není mocenskými nebo zájmovými mechanismy nahraditelná.

Výchova tímto směrem je důležitým motorem fungování demokratických mechanismů ve společnosti, nejen ekonomickým faktorem zlepšujícím postavení nositelů vzděláním získané kvalifikace na trhu práce. Z hlediska veřejného zájmu rozvoje společnosti je dobré držet na paměti, že odpovědně a poučeně jednajícího občana si ze zahraničí nedovezeme, zatímco odborníka v nějaké konkrétní disciplíně bez větších problémů ano.

Historické situace, kdy stát nebo jeho autoritativní panovník uplatňoval svůj vliv k omezení univerzitní autonomie, lze přímo spojovat i se situacemi, kdy docházelo k nežádoucím společenským jevům, společenskému zaostávání a úpadku v oblasti rozvoje vědění. Rozvoj vědění, který univerzity poskytují, je pro dlouhodobý rozvoj společnosti podstatný. V něm také velmi jistě spočívá základní dlouhodobá odpovědnost univerzit vzhledem ke společnosti, která ovšem není vrchnostenským přístupem vynutitelná – regulace a příkazy shora nejsou s potřebami svobodného prostředí rozvoje vědění slučitelné.

Aktualne.cz 4. 11. 2011

Anežka Česká v katedrále sv. Víta

QUOD BONUM

OD MATRIKULACE
PO ČESKOU NÁRODNÍ CENU

Noví studenti 3. LF UK

Studijní program	Studijní obor	Počet přihlášek	Dostavilo se	Přijato celkem	Zapsalo se
Všeobecné lékařství		1406	1110	182 + 80 bez PP + 9 z doplňovacího řízení	172
Ošetrovatelství	Všeobecná sestra (prezenční)	132	114	24	20
Ošetrovatelství	Všeobecná sestra (kombinovaná)	236	195	71	63
Specializace ve zdravotnictví	Fyzioterapie	333	302	42	20
Specializace ve zdravotnictví	Veřejné zdravotnictví (prezenční)	44	37	26	16
Specializace ve zdravotnictví	Veřejné zdravotnictví (kombinovaná)	29	24	24	24
Specializace ve zdravotnictví	Dentální hygienistka	220	191	29 + 14 z doplňovacího řízení	29
		2400	1973	478	344
Všeobecné lékařství – studium v Aj		429	264	117	80

Zdroj: Studijní oddělení 3. LF UK

Martin Prudký

Studentům na cestu

Proslov prorektora UK při imatrikulaci studentů 3. LF

Zápis přijatých studentů do univerzitní matriky a s ním související složení imatrikulačního slibu je na vysokých školách tradičně vnímán jako **chvíle slavnostní** – podobně jako závěr studia, promoce při udělení titulu a předání diplomů absolventům. Slavnostní chvíle, která má svou noblesu a vážnost; patří k ní zvláštní místo, zvláštní ceremonie, zvláštní rituál (sváteční oděv, taláry a zlaté řetězy, varhanní hudba a státní hymna); slavnostní chvíle, která jako akademický přechodový rituál odděluje čas na stav předtím a stav potom.

Zápisem se stáváte studenty a studentkami, tj. členy akademické obce univerzity se všemi právy a povinnostmi, se všemi možnostmi a výhodami, se všemi radostmi studentského života – a ovšem i se všemi povinnostmi a vši odpovědností, jež k roli studentů patří.

Vstupujete-li na půdu **Univerzity Karlovy**, je dobré si připomenout, o jak starobylou a jedinečnou instituci se jedná.

Jaké je *poslání* univerzity, kterou roku 1348 založil český král a římský císař Karel IV., a co patří k jejím **fundamentům**, názorně vyjadřuje nejstarší dochovaná **univerzitní pečeť** (která pochází z doby vlády Karla IV. a dodnes slouží jako logo univerzity).

Je to pozoruhodný obraz: Vidíme zde mocného vladaře, krále a císaře Karla IV., jak klečí před svatým Václavem, zemským patronem, a předává mu zakládací listinu univerzity. – Zvláštní motiv! – Symbolicky se tu vyjadřuje, k čemu je zacílena a jak je strukturována moc a autorita, na níž univerzita stojí, na níž byla založena a jíž má sloužit. Mocný vladař a donátor zde klečí a svěřuje úděl univerzity postavě, která symbolizuje vyšší autoritu, zacílení k hodnotám, jež přesahují všechnu světskou úspěšnost a slávu, a mohou orientovat naše směřování – jak říkával T. G. Masaryk – „pod zorným úhlem věčnosti“.

Ostatně **logo vaší fakulty**, jímž jsou značeny její oficiální dokumenty a které můžete znát z fakultního webu, odkazuje svou symbolikou k podobnému přesahu. Užívá motiv **Asklépiovy hole**, kterou ovjíl had. Tento symbol pochází už ze starověkého Řecka a jeho mýtických tradic. Stal se výrazem lékařského poslání, služby lidskému zdraví; je symbolem hojení a uzdravování ve všech rozmanitých aspektech, co jich medicína zná. Tento symbol zde můžete vidět i na hlavici děkanského žezla lékařských fakult UK – žezla, na něž budete za chvíli skládat svůj imatrikulační

slib. Vaše fakulta se tímto symbolem označuje, protože se hlásí k tomuto poslání a jeho ctihodné tradici. Současně je ale tento motiv v logu vaší fakulty pojat velmi moderně; je ztvárněn tak, že má docela dnešní konotace. – Hadí křivka vypadá jako grafická linka na displeji moderního lékařského přístroje; jakoby vám pohled na záznam EKG či jiných měření měl pokaždé připomenout, co je základem vašeho poslání a smyslem vaší práce.

Pod těmito znaky a symboly vyrostla v minulosti na Karlově univerzitě již řada slavných lékařů, vynikajících odborníků, vzdělaných a moudrých mužů i žen, k nimž mnoho lidí chovalo a chová vděčnost za jejich um a za jejich péči. Nemálo takových osobností má vaše fakulta i v současnosti – a vy se můžete těšit na to, že v nadcházejících letech budou vašimi učiteli.

Patřit k takové komunitě ovšem zvláštním způsobem **zavazuje**. Od každého člena akademické obce se očekává, že si osvojí její poslání, že přijme dědictví předchůdců a že je bude svou prací pilně a zodpovědně rozvíjet. – A to nejen k vlastnímu růstu, k osobnímu prospěchu, ale pro obecné dobro či jak se říká ve formuli imatrikulačního slibu, který máte za chvíli skládat: **k přinášení „všestranného užitku“**.

Vy jste si zvolili pro svou studijní cestu oblast **lékařství**, medicíny a budete se jí věnovat v různých oborech a zaměřeních. Ať už se ale budete specializovat jakkoli, bude vás ono základní zacílení – působit k dobru a prospěchu lidskému – napořád provázet. Při promoci vám to za několik let vyjádří Hippokratova přísaha; již nyní vás ale tímž směrem orientuje imatrikulační slib.

Tento **zřetel k obecnému dobru a univerzálnímu horizontu poznávání** je něco, co dělá univerzitu univerzitou a co ji odlišuje od profesního učiliště. Proto by se měl tento zřetel promítnout do každého studijního programu, do curricula každého studenta a do profesní charakteristiky každého akademického učitele. U současné, vysoce specializované medicíny to platí obzvlášť. – Nesmí jít o žádné pěstování „fachidiotismu“! Idiot (jak vědí znalci řečtiny mezi vámi), je člověk, který je soustředěn pouze na vlastní věci (řecky: τα ιδία), pouze jimi se zabývá a pouze jimi žije; omezenec na „své vlastní věčičky“. Univerzitní vzdělanec oproti tomu vždycky má mezioborové přesahy, široký rozhled; zajímá se jak o jasné vymezení a poznání vlastního pracovního pole, tak o dění v jeho širším kontextu; usiluje nejen o vytvoření vlastního odborného pohledu na věc, ale také o poznání toho, jak zkoumanou věc vidí druzí a jak ji kriticky hodnotí ze svých pozic...

Chtěl bych vás – milé studentky, milí studenti – povzbudit, abyste prostředím univerzity s její bohatostí oborů a půdou vlastní fakulty s jejím potenciálem pilně a s chutí využívali; abyste se během svého akademického studia důkladně **rozhlédli po současném světě poznání, umění a věd**. Abyste se neuzavřeli jen v domácích laboratořích svých specializačních oborů, jakkoli jistě zajímavých, vydatných a krásných. – Každý dobrý student a každá dobrá studentka musí samozřejmě jít ve svém oboru „na hlubinu“, studovat pořádně a poctivě, se vši důkladností,

nezůstávat jen na povrchu a postupně se stát vynikajícím odborníkem, vynikající odborníci ve svém oboru. – Ale současně musí nezbytně získat a stále prohlubovat také přehled, který není omezen hranicemi vlastní disciplíny. Musí se orientovat v současném pluralitním světě i mimo vlastní oblast medicíny, neztrácet se v jeho obecnějších trendech a dynamických proměnách. A ovšem, musí vnímat zásadní výzvy a problémy dnešního lidstva v univerzálním pohledu ... a s tímto širokým rozhledem pak kriticky přemýšlet, kde, jak a čím na tyto problémy a výzvy v rámci svého povolání odpovídám...

Univerzita Karlova a lékařská fakulta, na níž vstupujete, má smělou ambici vám takto pojaté studium – **takto pojaté vzdělávání** – nabízet. Využijte toho! A podílejte se tak na utváření náročného a krásného prostředí naší akademické obce. Jako studenti máte budoucí kredit a pověst univerzity také ve svých rukou. V mnohem větší míře, než je tomu u škol středních či základních, patří k univerzitnímu studiu to, že vzdělávání není žádné jednosměrné působení od učitele k žákům, nýbrž **společně hledaná a společně utvářená cesta poznání**. To se netýká jen nejvyšších stupňů studia (postgraduálních doktorských programů), ale všeho učení na univerzitě. Bezprostředně to poznáte zejména v klinických předmětech svého studia, ale nejen tam. Proto na vašem přístupu, na vaší aktivní práci, kritické upřímnosti, náročnosti velice záleží – jak kvalita vzdělání, jehož se vám zde dostane, tak kvalita a dobré jméno školy, kterou společně vytváříme.

Proto zde také mluvím o naší univerzitní obci, do níž vstupujete, jako o celku. – **Communio magistrorum et scholarium** („společenství učících a učících se“), to je **akademická obec**. Tato komunita a život v ní zajisté také zná rozdělené úkoly a odpovědnosti, rozdělené role, ale ty slouží jedné věci. Mají společného jmenovatele, jedno poslání, společné směřování, společný étos, a ovšem také mnohé společné starosti i sdílené radosti. Toto „společné“ je v životě univerzity to podstatné; rozdělené role mu jen slouží a vytvářejí vnitřní dynamiku onoho jedinečného útvaru, jímž je univerzitní akademická obec. – Jsem přesvědčen, že na 3. lékařské fakultě,

kteřá se nyní stává *vaší* fakultou, toto pojetí studia poznáte a budete je spoluutvářet.

Stáváte se členy akademické obce UK a budete se nyní několik let podílet na jejím životě. Každý, každá si jistě najdete své místo, svou „parketu“ v mnohotvárném životě akademické obce. Neopomeňte přitom oblast **akademické samosprávy**.

Už je tomu přes dvacet let, co vaše fakulta a univerzita (spolu se všemi vysokými školami v této zemi) získala svobodu rozhodovat o svých věcech sama; svobodně si volit své představitele a suverénně utvářet svou cestu. Studenti naší univerzity tehdy před dvaceti lety sehráli důležitou roli. Nejen historická vzpomínka nás ovšem dnes varuje, že svobodný akademický život – svobodné poznávání, svobodné učení, autonomní hospodaření a svobodné rozhodování o vlastních věcech – není vůbec nic samozřejmého ani něco trvale zaručeného. V rámci diskusí o nutných reformách vysokoškolského vzdělávání padají v současnosti také návrhy, které by znamenaly výrazné omezení samosprávného charakteru vysokoškolského vzdělávání a vědeckého bádání. Jako členové akademické obce dobře sledujte, jaká řešení se navrhuji a kriticky je zkoumejte. A nedejte si přitom vmluvit, že zde běží pouze nebo hlavně o peníze. Nedejte si namluvit, že celá reforma je hlavně o školném. Vstupujete do akademické obce naší univerzity – ***buďte tedy odpovědnými a sebevědomými „akademickými občany“***. A nedejte si podsunout, že *cives academici* jsou jen zvláštním poddruhem klientů, kteří jsou tu prostě jen od toho, aby v komoditně tržní logice nakupovali výukové produkty, ... a univerzita že je jen účelově vzdělávací agenturou na způsob profesního institutu, jehož úkolem je na objednávku vyškolit budoucí zaměstnance. – Svou tradicí i svou současností ***vaše univerzita*** dosvědčuje, že zde běží o podstatně více! A právě proto mají její absolventi výborné předpoklady ke kvalitnímu uplatnění.

Přeji vám všem, ať už se nakonec zaměříte na kterýkoli obor a ať už to dotáhnete ke kterémukoli z možných stupňů vzdělání, aby se vám na naší univerzitě a na 3. lékařské fakultě dařilo; aby se vám zde dostalo kvalitního vzdělání, abyste nabyli vysoké odbornosti i širokého rozhledu. – A také (v neposlední řadě) vám přeji, abyste mezi studentskými i učitelskými kolegy našli přátele, inspirující a orientační osobnosti, dobré lidi, jichž si budete vážit a za něž budete v budoucnu vděční, že jste s nimi šli kus společné cesty životem.

Přeji vám, aby se vám splnila vaše předsevzetí; aby se vám co možná naplnily vaše sny... A tam, kde se ze svého snění budete muset probudit, což vás nepochybně v mnoha ohledech potká, abyste i tím obohatili svůj život a prospívali tak nejen ve studiu, ale i ve svém osobnostním zrání.

Přeji vám všem, aby vás studium na naší univerzitě obohatilo pro život – i aby vás (docela prostě řečeno) bavilo a těšilo...

– Dixi.

Karolinum 7. 10. 2011

Seznam absolventů 3. LF UK – podzim 2011

Magisterský studijní program Všeobecné lékařství

Studium v českém jazyce

Basáková Mirka

Čtrnáctá Petra, roz. Eisnerová

Dvořáček Boris

Fontana Josef

Hamplová Anna

Hankeová Adriana

Ivák Peter

Jandurová Aneta

Janoušková Pavlína

Klaban Bořek

Košnerová Jitka

Laco Jozef

Minaříková Eva

Novotná Martina

Novotná Veronika

Olefirenko Kateryna

Prievozníková Michaela

Radová Jaromíra

Stejskal Martin

Svobodová Lina

Šmelcová Petra, roz. Pešičková

Šteflová Alena

Trunečka Michal

Třmínková Nela

Včelák Jan

Wilková Jana

Studium v angličtině

Ahmed Anees (*pozn. Ahmed je příjmení*)

Nost Elizabeth

Ormen Thomas

Steinert Anette Svensgaard

Bakalářský studijní program

Zdravotní vědy

Janalíková Petra

Pencová Magdalena

Fyzioterapie

Burianová Kateřina

Dvořáková Lenka

Gregor Mgr. David

Hospodková Eliška

Hubertová Ivana

Jánská Eva

Kočová Mgr. Kateřina

Kotek Jiří

Langová Marie

Muráňová Jana

Petrovická Barbora

Petržilková Zuzana

Pospíšilová Hana

Sedláčková Klára

Sládková MUDr. Petra

Strejcová Hana

Švehlová Iveta

Vachková ing. Jana

Vencelová Štěpánka

Vocílková Martina

***Veřejné zdravotnictví
prezenční forma***

Abertová Jana
Dudová Blanka
Enkhbayar Purevsuren
Ganzurkh Maral-Od
Háková Eva
Horáková Petra
Hrušková Alice
Josková Jitka
Kissová Petra
Klimeš Jan
Kozáková Lucie
Nováková Terezie
Průšková Lenka
Švecová Zuzana
Vondráčková Zdeňka

***Všeobecná sestra
prezenční forma***

Boržiková Martina Kateřina
Brunátová Nikola
Brunnerová Martina
Císařová Romana
Dandová Anna
Grundzová Markéta
Hornátová Petra
Hurčíková Stanislava
Charvátová Lucie
Jeníčková Kateřina
Kačírková Olga
Kesmanová Veronika

Ladická Lenka
Makovičková Daniela
Martincová Iva
Michlová Anna
Mračnová Monika
Ostradická Lucie
Pavlíková Jana
Personová Aneta
Plhoňová Tereza
Přeučilová Vendula
Sipplová Alena
Svitálková Táňa
Szymiková Kateřina
Šnajdrová Lenka
Štecherová Zdeňka
Veselá Adéla
Zdvihalová Olga

Dentální hygienistka

Hlaváčková Marie
Hoffmanová Nikola
Kaunová Kristýna
Krumpholcová Markéta
Kurucová Soňa
Kynclová Tereza
Ladányiová Lubica
Malknechtová Klára
Matoušková Blanka
Sádovská Diana
Švorcová Zuzana
Volková Kateřina

*Anežka Česká
v Oseckého lekcionáři*

***Veřejné zdravotnictví
kombinovaná forma***

Beránková Svatava
Černá Petra
Daniš Robert
Doubková Kateřina
Holý Jakub
Horčicová Jeanette
Hubená Kristýna
Jirásková Jana
Jurzykowská Lucie
Kasalová Petra
Králová Markéta
Kroupová Zdeňka
Kusá Edit
Kuzdasová Veronika
Lankašová Andrea
Mannová Linda
Moravcová Eva
Olšáková Markéta
Pytlíková Kateřina
Skýbová Dagmar
Šípková Alena
Vaňová Jiřina

***Všeobecná sestra
kombinovaná forma***

Albrechtová Šárka
Bauštein Milan
Benešová Monika
Boučková Ivana
Burková Martina
Fantová Blanka
Fraňková Ludmila
Hardtová Silvia
Homolková Vladěna
Hovorková Jaroslava
Hozáková Lenka

Hricová Věra
Hůlková Tereza
Hynková Lenka
Chalabalová Zdeňka
Jelínková Ivana
Johnová Tereza
Kazilovská Jitka
Kostrunková Zuzana
Kucejová Andrea
Kulhánková Jana
Kupková Zdeňka
Lalíková Šárka
Menšíková Alice
Motlová Dana
Mudrová Barbora
Nebřenská Kateřina
Pátková Jitka
Pohorská Dana
Rousková Jana
Rubalová Jana
Růžičková Věra
Seidelová Helena
Slobodníková Jana
Solomová Jitka
Šafářová Renáta
Šalandová Hana
Šamonilová Radka
Švihovcová Markéta
Talašová Dana
Trnková Jana
Ullíková Libuše
Valašiková Lenka
Vaňová Simona
Vilímová Petra
Vörösová Šárka
Wolfová Jana
Zadáková Michaela

Psychiatrické centrum Praha

Psychiatrické centrum Praha oslavuje letos půlstoletí existence

K této příležitosti se 9. listopadu 2011 v Karolinu konala vědecká konference Centra neuropsychologických studií, na níž navázalo ve Velké aule slavnostní shromáždění s udělením pamětních medailí a přednáškou ředitele PCP prof. MUDr. Cyrila Höchla, DrSc., FRCPsych.

PCP vzniklo jako Výzkumný ústav psychiatrický v roce 1961. Je příspěvkovou organizací v přímé působnosti Ministerstva zdravotnictví ČR a je součástí zdravotnických zařízení.

Základním úkolem ústavu je vědecká a výzkumná činnost a vysoce odborná léčebná péče v oboru psychiatrie. PCP je celostátním pracovištěm pro výzkum v oblasti psychiatrie a hraničních oborů. Provádí základní a klinický výzkum, zavádí a ověřuje nové metody, podílí se na klinickém hodnocení léčiv a ověřování prostředků zdravotnické techniky s cílem prokázat jejich účinnost, bezpečnost a kvalitu. Získané výsledky šíří prostřednictvím výuky a publikováním.

K dalším úkolům PCP patří vzdělávání se zaměřením na klinickou psychiatrii (klinickou psychologii, klinickou neurofyziologii), zavádění výsledků výzkumu do praxe, reprezentace české vědy v zahraničí a úzká spolupráce s mezinárodními organizacemi, znalecká činnost stejně jako knihovnická, bibliografická, informační a odborně publicistická činnost.

Cyrl Höschl

Proměny Psychiatrického centra Praha

Projev ředitele PCP na oslavě 50. výročí založení ústavu

V životě každého z nás, i celých národů, je staré převrstvováno novým nikoli výměnou, ale způsobem, jenž by se dal popsat jako aktualizace. Ostatně i ve vědě nové paradigma v sobě uchovává část starého, obnova zahrnuje i kus tradice, naše mysl, emoce a paměť podléhají změnám roubovaným na prastaré základy, jež umožňují vnímat směr, kterým se ubíráme. Probíhá tak i střídání generací, kdy „Junge Hochverräter – alte Hofräte“. Počítače nevytěsnily zcela videa, videa nevytěsnila televizi, televize nevytěsnila kino a kino nevytěsnilo divadlo, bytproporce a významy těchto forem jsou změněny k nepoznání. Ačkoli v posledních pěti letech došlo v Psychiatrickém centru Praha z hlediska vědecké produktivity, pedagogického nasazení i perspektiv snad k nejrychlejším změnám, došlo k nim způsobem, jakým pracuje naše paměť: vyvoláním (recall), aktualizací (update) a znovu uložením (save). Tento způsob zajišťuje jak adaptaci na nové podmínky a ohled na nové skutečnosti, tak zachování tradice a hodnot, jež snímají existenciální úzkost z neznáma, určují smysl našeho snažení a jsou nám kompasem při řešení každodenních starostí.

Když jsem před více než 37 lety nastupoval jako lékař po promoci do Psychiatrického Centra Praha, tehdy Výzkumného ústavu Psychiatrického, byl jsem okouzlen jeho liberální atmosférou, jeho výjimečným ředitelem a zakladatelem Lubomírem Hanzlíčkem, jeho již tehdy skvělou tradicí založenou těmi, kdož v něm pracovali a z nichž mnozí vinou sovětské okupace a těžko snesitelného komunistického režimu opustili tehdejší Československo a proslavili se v cizině, a především s řadou mimořádných osobností.

Mnozí jsme podlehli čarovnému kouzlu bohnického parku s jeho vzácnými jilmy, javory, kleny, buky, dubisky a pozoruhodnou dominantou kostela a prozkoumávali jsme i jeho okolí s divukrásným údolím Vltavy, kde zjara rašily sněženky a petrklíče, kde léto sálalo z rozpálených skal, podzim ohnivě barvil švestkové aleje a kde zimu vítal sněhobílý příkrov. Někteří z přítomných pamatují bohnický areál ještě jako tradiční rurální léčebnu s rozkvetlými sady před branou. Cesta z Prahy do práce, to byl výlet za město.

Klinická psychiatrie tehdy znala jen několik diagnóz. Žádné PD, žádné OCD, žádné ADHD, žádné dyslexie, žádné sociální fobie, žádný heroin. Psychózy se prakticky vešly pod schizofrenii, parafrenii, paranoii, maniodepresivitu a schizo-

afektivní poruchu. Univerzální a téměř jediná nepsychotická diagnóza byl anxiózně-depresivní syndrom. Alzheimerova nemoc byla považována výlučně za vzácnou presenilní demenci a ve všech ostatních případech se šmahem určovala „sclerosis cerebri“. Deprese se paušálně léčily kombinací nortriptylin-amitriptylin v dávkách 2-1-0 a 0-1-2, celkem tedy 150 mg na den, psychózy stovkami miligramů chlorpromazinu, někdy i gramem, elektrokonvulzemi a mnohde i inzulinovými šoky a všechno ostatní diazepamem či meprobamatem, tolik rozšířeným po celé medicíně. Mimochodem během dvacátého století se původní **počet 22 psychiatrických diagnóz z r. 1917 znásobil více než třináctkrát, na 297** ve čtvrtém vydání Diagnostického a statistického manuálu Americké psychiatrické asociace z r. 1994.

Neurózové oddělení na pavilonu 19, kde jsem začínal, tehdy vedla Věra Fischeřová, dodnes působící jako psychoanalytička. V ambulanci byl uklizen nepohodlný Zdeněk Dytrych. Pěstovala se eklektická psychoterapie silně ovlivněná školou v Palo Alto a doplňovaná četbou Sigmunda Freuda, Friedy Fromm-Reichmannové a Stanislava Kratochvíla. Okolo zuřila normalizace, avšak ve svobodné atmosféře ústavu bylo oddělení vedeno liberálně, pacienti neukáznění, personál svobodomyšlný a dokumentace z dnešního pohledu pouze rudimentární. Neurózové oddělení bylo vždy tak trochu trnem v oku pořádkumilovné vrchní sestře, soudruhovi předsedovi místní organizace KSČ, kterým byl místní údržbář, jakož i úzkostnějším kolegům. Řekl bych, že i dnes je z hlediska industrializované medicíny a byrokratického papírového alibismu postavení psychoterapeuticky zaměřených oddělení pekuliární, což zřejmě vyplývá z povahy věci. Po několika málo letech k nám na oddělení přibyl Jiří Šimek, pozdější vedoucí Ústavu lékařské etiky na 3. LF UK, kterého jsem přivedl z interního oddělení profesora Oty Gregora z Nemocnice Pod Petřínem. Primářem kliniky byl dnes již zesnulý Jaroslav Baštecký a působil na ní také známý psychofarmakolog Oldřich Vinař.

V ústavu se tehdy zdatně rozvíjela behaviorální fyziologie a antropologie v laboratořích Jaroslava Madlafouska, kde také pracoval mj. Michael Žantovský, a Josefa Láta, šarmantního vídeňského Čecha, se kterým spolupracovala také Anička Yamamotová, dnes docentka fyziologie na 3. LF UK. Autor ojedinelého slovníku lidských gest, znalec semiotiky, etolog, antropolog, dermatoglyfik Zdeněk Klein byl v té době již politickým vězněm. Za šíření necenzurované literatury si odseděl několik let na Borech a až do léta roku 1990 pracoval coby pomocný dělník v Modřanech. Když jsem ho v létě r. 1990 přijímal, nemohl jsem mu tehdy podle platných tabulek nabídnout víc než tuším 2.700 Kč měsíčně. Cítil jsem se velice trapně, když tu Zdeněk zareagoval: „Prosím tě, k čemu já potřebuji tak velké peníze, neblázni, dej mi míň, ještě to naštvě lidi, a to nestojí za to.“

Tehdy jsem propadl kouzlu *etologie a sociobiologie* a dokonce jsem se pokusil spolu s Michaelem Žantovským do těchto oblastí experimentálně zabrousit. Instruovali jsme dvě studentky medicíny, jak mají předstírat duševní poruchu a nechali

jsme je inkognito hospitalizovat na klinice VÚPs. Měly za úkol pozorovat chování spolupacientů v polopřirozených podmínkách, mapovat „pecking order“, čili pořadí, ve kterém se spontánně dostávají pro jídlo nebo pro léky, a další proměnné. Jedna byla hospitalizována na otevřeném oddělení, druhá na uzavřeném. Obě byly vystaveny obrovskému tlaku na odhalení nikoli ze strany personálu, který o ničem nevěděl, ale ze strany spolupacientů. Odolávaly asi týden. První z personálu pojal vážné podezření psychoanalytik Václav Mikota, nemylím-li se. Ten se také zapsal do srdcí mé generace svým hrdinným vystoupením na veřejné stranické schůzi v psychiatrické léčebně, kde byl v nepřítomnosti veřejně tupen profesor Hanzlíček, jehož dny ve funkci ředitele byly už tehdy sečteny. Když se Václav Mikota dostal za řečnickým pultem ke slovu, k údivu všech začal profesora Hanzlíčka chválit a předkládat přítomnému davu ke zvážení etický aspekt onoho shromáždění. Z ústavu nakonec vyletěli oba: jak Hanzlíček, tak Mikota.

A ještě k oněm medicám. Přišly na to, že postavení v hierarchii dominance vyjadřované jako „pecking order“ by mohlo u některých pacientů korelovat s mírou jejich psychopatologie a také to, že u některých diagnóz by stálo za to zjišťovat velikost osobního prostoru. Jednou z nich byla Yvonna Hendrychová, tehdy Adamcová, pozdější vedoucí naší ambulance, nyní ambulanti lékařka.

Etologie, za silné podpory Hanzlíčkova metaforického výraziva, mi přinesla přírodovědně odtážitý pohled na *lidské rituální chování*, stranickými schůzemi počínaje a náboženskými rituály konče. Mnohé rituály kanalizují agresi a některé ji pacifikují. Rituály fixují sociální řád, strukturují čas, jaksi zevně vyztužují naši existenci, signalizují životní fáze, manifestují vyšší zájem, řád věcí, poskytují odměnu i trest, iniciují, smývají hříchy, propouštějí nás branami světskými, nebeskými i pekelnými, utužují naše svazky, zpevňují naši identitu. Vytvářejí pouto žáka se školou, školy s historií. Však proto je po nich každé bytosti vrozena taková poptávka. Mají svůj mohutný evoluční význam. Náš úsměv či mávnutí rukou na tom nic nezmění. Rituál přijde sám, ať chceme či nikoli, ať se nám líbí nebo ne. Proto jsme dnes zde, v těchto staroslavných prostorách, kde se počátkem devadesátých let můj skeptický vztah k obřadům začal bezděčně lámat. Pod tímto goblénem, na němž zakladatel tohoto staroslavného učení, král český a císař římský pokorně klečí před Svatým Václavem, stávaly zástupy studentů, jež naše staroslavná univerzita vypouštěla do světa za burácení varhan. Rok co rok jsem si zde v děkanské kóji uvědomoval nezastupitelnou úlohu emoce pro tvorbu paměťové stopy. Engram a řád, to je Velká aula Karolina.

Sešli jsme se zde nyní tedy proto, abychom zopakovali, že tu jsme již 50 let, že naše práce nám přináší kromě starostí také vnitřní uspokojení, že pracujeme v instituci se skvělou reputací a s tradiční orientací na všechno nové, co přinášejí neurovědy a příbuzné disciplíny, že v mezích podpory, kterou vědě a výzkumu poskytuje tento stát, máme dříve neslychané možnosti badatelského uplatnění. Sešli jsme se také

proto, abychom se *poohlédli zpátky a nadechli před cestou dál*. To je chvíle, kdy nemůžeme nevzpomenout s úctou a vděčností těch, kteří s námi šli kus cesty po boku, a kteří s námi dnes již nejsou. Na fyziologa Josefa Láta, na dr. Prokopce a Schüllera, na elektrofyziologa Milana Morávka, na kamaráda Zdeňka Kleina, na surrealistu Ludvíka Švába, na spoluzakladatele VÚPs Jiřího Roubíčka, na Josefa Váňu, na nestora sexuologie Kurta Freunda, klinického psychofarmakologa Honzu Kabeše, na profesory Vladimíra Haškovce, Jána Grosse a Václava Pithu, na Svetožára Nevole, na pozdějšího ředitele beřkovické léčebny Františka Hájka, na klasika psychoanalýzy Otakara Kučeru, na profesorku farmakologie Olgu Benešovou, na nestora sociální psychiatrie Ctirada Škodu, na dětského psychologa Zdeňka Matějčka, na obětavého primáře Pavla Baudiše, na fylogeneticky orientovaného behaviorálního fyziologa Jaroslava Madlafouska, na psychologa Václava Břicháčka, na kamaráda Arnošta Paslera a na všechny lékaře, psychology, přírodovědce, sestřičky, spolupracovníky a kolegy, kteří už nežijí a nemohou tu fyzicky s námi být.

Tato chvíle je však také dobrou příležitostí vzpomenout na ty, kteří se vinou komunistického režimu rozutekli po širavách světa a přímo či nepřímo šíří dobré jméno PCP i české psychiatrie dál, ať v Kanadě jako Pavel Grof, v USA jako Vojta Volavka, Richard Balon či Standa Grof, v Anglii jako Hana Laingová, v Německu jako Olda Volšan, ve Švédsku jako Míla Matoušek i jinde. Mnozí z nich se k nám stále vracejí, k PCP se hlásí a vydatně se zasloužili o jeho obsahový i formální rozkvět a mezinárodní reputaci. Pavel Grof mimochodem významně přispěl finanční částkou k založení Fondu Mogense Schou, z něhož by časem měl být podpořen výzkum dětí bipolárních pacientů. Míla Matoušek po revoluci postavil na nohy naši skomírající EEG laboratoř, vybuodoval z ní prosperující laboratoř spánkovou a uvedl na profesní dráhu své úspěšné nástupce.

Odliv mozků však pokračuje i po pádu komunismu. Naši vědecky brilantní kolegové působili a působí úspěšně v Kanadě, v USA a ve Švýcarsku. Potěšitelné je, že se většinou po čase vracejí a v tom je pro rozvoj aplikovaných neurověd u nás jistá naděje.

V neposlední řadě chci *poděkovat* všem, kteří v PCP pracují a spoluvytvářejí hodnoty, jež v posledních letech významně zvýšily mezinárodní prestiž a zapojení ústavu. Pouze úsilím *všech* významně stoupl podíl PCP na publikačních výstupech v renomovaných impaktovaných časopisech, v PCP každoročně někdo úspěšně ukončí postgraduální studium, na tak malém pracovišti jsou nyní tři profesoři a pět docentů, 2× se nám podařilo uspět v soutěži o výzkumná centra, podílíme se na mezinárodních projektech, pracovníci PCP přivážejí ze světa ocenění a výhry v soutěžích a jako snad jediné samostatné psychiatrické pracoviště v zemi jsme se ocitli mezi nejlepšími nemocnicemi v hodnocení pacientů.

I tak vnější atributy jako bylo prezidentství Evropské psychiatrické asociace, Evropské federace lékařských akademií či členství v European Brain Council vyrostly

na bedrech doslova všech členů naší velké rodiny v PCP, bez výjimky. Za to vám všem patří dík. Troufám si říci, že **PCP udává v oblasti psychiatrického výzkumu a aplikovaných neurověd v této zemi tón. PCP stálo na počátku revoluční změny v devadesátých letech**, kdy do psychiatrie zásluhou tehdejšího primáře Jana Libigera vstoupily zobrazovací metody, i později, kdy se u nás zavedla rTMS a kdy v etiopatogenezi psychóz začalo hrát rozhodující roli studium patofyziologie mozku. PCP svými výstupy určovalo metodologickou úroveň psychometrických studií v našich zemích. Pracovníci PCP a psychiatrické kliniky 3. LF UK svými přednáškami po Čechách indukovali a nepřímo tak způsobili skokové zlepšení formální úrovně ústních sdělení prakticky na všech setkáních v Čechách, na Moravě a na Slovensku. PCP stálo u zrodu nejen psychoedukace, ale též inovativního preventivního programu na snížení prevalence relapsů schizofrenního onemocnění ITAREPS, který z nepochopitelných důvodů naráží na nezáměr pojišťoven a resortu, ačkoliv by prokazatelně přinesl do systému významné úspory. Vkrádá se podezření, že úspory zde nejsou žádoucí, což je patrně celospolečenský problém.

Nepůjdu v tomto výčtu dál, mohlo by to zavánět nemístným uspokojením, které věru nechovám. Chci však být v hodnocení svých spolupracovníků spravedlivý. Víím, že to nikdy není úplně možné, ale lze se tomu přiblížit. Abych se vyhnul bezděčnému opomenutí některých, rozhodl jsem se jmenovat v tomto proslovu pouze ty, kteří už v ústavu nepracují nebo kteří už nežijí a vyhnout se výčtu zásluh těch, kteří jsou u nás stále v plné práci, a o jejichž výsledcích se můžeme denně přesvědčovat.

Přesto mi dovoluje výjimku. Na základě konzultací s mnohými kolegy jsem se rozhodl veřejně ocenit ty spolupracovníky, kteří buď Psychiatrickému centru Praha zasvětili většinu svého života nebo kteří v klíčové pozici přispěli svým nadprůměrným nasazením k současné vědecké prosperitě. Pamětní medaile nese text ocenění a doplňuje ji vysvětlující diplom - není možné ji získat jinak než při této nebo podobné příležitosti.

Karolinum 9. 11. 2011. Kráceno

Diplom a uznání spolu s pamětní medailí k 50. výročí založení PCP dostali:

Jaroslava Borovičková, pracovnice informačního střediska

Stanislava Duchanová, zdravotní sestra

Prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D., náměstek ředitele PCP pro vědu

Karel Mádr z oddělení výpočetní techniky

Ing. Michal Prokeš, vedoucí oddělení výpočetní techniky

PhDr. Alena Palčová, vedoucí informačního střediska

RNDr. Daniela Řípová, CSc., vědecká tajemnice ústavu

MUDr. Dagmar Seifertová, CSc., bývalá primářka kliniky PCP

Helena Vrubelová, zdravotní sestra

Prof. Petr Widimský

Česká Nobelovka letos zamířila do Vinohradské nemocnice

Přednosta III. interní – kardiologické kliniky FNKV a 3. LF UK prof. MUDr. Petr Widimský, DrSc., získal letošní Národní cenu Česká hlava. Udělila mu ji vláda ČR za to, že se výrazným způsobem zasadil o změnu způsobu léčby akutního infarktu myokardu.

Mezinárodně uznávaného vědce vybrala mezi devíti nominovanými odborníky Rada pro výzkum, vývoj a inovace. Předsedkyně poroty Eva Syková prohlásila, že se díky práci profesora Widimského stala aplikace koronární angioplastiky rutinní záležitostí. Laureát k tomu řekl, že cenu bere jako výraz ocenění českým kardiologům, a připomněl, že se o používání metody zasloužili lékaři z celé republiky.

Výsledky soutěže Česká hlava byly vyhlášeny a předány v pátek 18. listopadu v Praze.

Do nejužšího kola postoupila kromě oceněného také imunoložka prof. RNDr. Blanka Říhová, DrSc., jejíž výzkum onkologických onemocnění se zaměřením na možné terapie bez vedlejších účinků klasické chemoterapie je oceňován i v zahraničí. Nakonec se však rada přiklonila k Widimskému.

Ocenění je spojeno s projektem Česká hlava, vyhlášeným v roce 2002 na podporu vědecké a technické inteligence. K laureátům patří například chemik Antonín Holý, který se podílel na vývoji léků proti AIDS, žloutence a karcinomu.

O TEMPORA O MORES

EXODUS – EXITUS

A

ETIKA

Etická konference o akci „Děkujeme, odcházíme“

V návaznosti na protestní akci nespokojených nemocničních lékařů „Děkujeme, odcházíme“ uspořádala 3. LF UK ve dnech 21. – 22. října 2011 etickou konferenci, nazvanou „Změna paradigmatu vztahu lékař – pacient v soudobé společnosti“.

Jednání nejprve v Modré a pak Zelené posluchárně pražského Karolina modeloval přednosta Ústavu lékařské etiky Mgr. **Marek Vácha**. Úvodní slovo z pověření děkana fakulty prof. M. Anděla měl doc. **Milan Kment**, CSc., z II. interní kliniky.

Poté hovořil docent bioetiky na 1. lékařské fakultě UK doc. MUDr. **Jan Payne**, PhD., který se mj. zabývá se otázkami rozhodování, smyslu života, dobra a zla, smrti a vztahu mentální činnosti k mozku. Na konferenci se mj. zamýšlel nad otázkou, proč by vlastně doktoři měli dostávat více peněz.

Další přednášející byla klinická psycholožka PhDr. **Ingrid Strobachová**, která na 2. LF UK vede Ústav lékařské etiky a humanitních základů medicíny; povšimla si mj. toho, jak se vztah lékaře a pacienta mění už od listopadu 1989.

Poté následovalo téma „Potřebují instituce nějakou etiku?“, v této excelentní přednášce, pronášené spatra, srozumitelně i s vtípem se český filozof prof. **Jan Sokol**, Ph.D., CSc., zamýšlel nad problémem ne zcela autonomního pacienta a nad závazky lékaře vůči pacientovi, zaměstnavateli i lékařské profesi. Obojí se podle jeho slov nedá přesně předepsat a vyžaduje odpovědné jednání.

První den jednání vyvrcholil vystoupením zahraničního hosta – otázkou práv lékaře se zabýval prof. **Alfred Tauber**, Boston university, Philosophy Department, Center for Philosophy and History of Science.

Seriál přednášek druhého dne zahájil MUDr. **Martin Havrda**, odborný asistent I. interní kliniky 3. LF UK a FNKV, který ve své pečlivě připravené prezentaci hledal odpověď na otázku, zda akce „Děkujeme, odcházíme“ byla spíše znakem destrukce nebo budování. V závěru vyslovil názor, že protesty měly význam jak pro změny v postgraduálním vzdělávání, tak pro zvýšení platů lékařů a v neposlední řadě znamenaly i tlak na omezení korupce.

Dalším hostem byl filozof, teolog a publicista, katolický kněz, člen jezuitského řádu MTh. **Václav Umlauf**. Působí na katedře filozofie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci a jako externista i na Fakultě humanitních studií UK v Praze. Na konferenci se zabýval vztahem mezi lékaři a občanskou společností.

Poslední mluvčí, MUDr. **Petr Pavlíček** z Ambulance pro diagnostiku a léčbu mnohočetného myelomu (FNKV), hovořil o tom, jak akci „Děkujeme, odcházíme“ viděl jako nezúčastněný sympatizant.

Konferenci uzavřel děkan 3. LF UK prof. **Michal Anděl**, CSc. Mj. poukázal na nutnost všimát si v takových případech všech souvislostí – rozdíl je např. v hodnocení nemocničních a ambulantních lékařů. Jak řekl, v nemocnicích jsou vůbec

lékaři hodnoceni podle nejasných pravidel, a přitom podle jeho názoru není ochota o takových pravidlech vůbec jednat. Pan děkan varoval i před neuváženým nálepkováním ať zprava nebo zleva, vyzval k odpovědnosti za věci veřejné a v souvislosti s názvem konference pak konstatoval, že paradigmaty ve vztahu lékař-pacient se mění stejně jako se mění paradigmaty celé naší společnosti.

Milan Kment

Změna paradigmatu vztahu lékaře a pacienta

Kvalita vztahu pacienta a lékaře provází lidstvo celou jeho historií, neboť on je ten, který může odvrátit naši smrt. Je tedy oním ultimum refugium naší existence. Původně kněz v roli lékaře, dále lidové empirické léčitelství, posedlost ďáblem a uhranutí, příchod křesťanství a budování špitálů pro chudé a nemocné a konečně osvícenství a pozvolný krok od empirie k vědě. Takový je ve zkratce průběh lékařství. Od trestání špatných lékařů přes perzekuci všech až k jejich adoraci. Jak jsme na tom nyní dnes? Na žebříčcích obdivu a vážnosti stojí vždy lékaři na jednom z prvních míst. Je to ale výraz důvěry a obdivu k nim, nebo spíše strach, protože určitě je někdy budeme potřebovat?

V zásadě dosavadní tradiční paternalistický vztah lékaře a pacienta, založený na důvěře v moudrost lékaře, jeho filantropii a odpovědnosti pro jeho konání pod historickým heslem *Salus aegroti suprema lex* byl narušen a nahrazen vztahem jiným, do jisté míry partnerským, i když partnerství je poněkud nerovnoměrné. Ptáme se tedy, proč k tomu došlo a zda-li je to tak dobré a správné.

Příčinou změn vztahu lékař-pacient je jistě mnoho. Podle mne jsou dvě podstatné: nebývalý rozvoj vědy a techniky a změna osobního vztahu ke smrti.

Jen za svůj život mohu zaznamenat mnoho medicínských změn, které se díky vědě a technice udály. Dnes můžeme vidět každý orgán i s jeho nemocí na obrázku rentgenovém, na hledáčku endoskopu a mikroskopem zjistíme další podrobnosti. Nádorová onemocnění již nejsou konečnou pohromou, ale mnohé se dají úspěšně a dlouhodobě léčit a některé i vyléčit. Srdeční infarkt přestal být strašidlem dlouhodobé neschopnosti. Ovšem každý úspěch má i svá negativa. S rozvojem invazivních diagnostických vyšetřovacích metod se objevily i jejich závažné komplikace, někdy i smrtelné. Nemocnice přestaly být útlukem nemocných, ale staly se také obávanou izolační stanicí mikrobů rezistentních na antibiotika.

Věda začala se zabývat i cestou, jak ovlivnit dosavadní přírodní zákony. Ženy již nemusejí otěhotnět, ale mohou regulovat tyto pochody podle svých představ. Dítě již nemusí být zplozeno přirozenou cestou, ale pomocí techni-

ky, biologie a chemie. Když orgán doslouží, nahradí se jiným. Intenzivní péče dovede zachránit od smrti téměř každého. Zůstávají však po ní často nemocní s terminálním stadiem rakoviny, zástupy dementních a apalíků, o které se musíme dále starat, avšak naděje na uzdravení je téměř nulová a mohou tedy žít vlastně věčně.

Protože náklady na provádění medicínského pokroku jsou značné, nemůže si žádný stát dovolit je poskytnout každému. Proto byl vytvořen obor lékařská etika, která by měla pomoci v rozhodovacích procesech, komu a jakou péči poskytnout. Do hry ovšem musíme započítat i peníze, které jsou k provedení těchto novinek nezbytné. A tak peníze, nejvíce vzývaná modla naší společnosti, všechny tyto úvahy regulují a ovlivňují, a to zásadním způsobem.

Druhou závažnou otázkou vztahu lékaře a pacienta je narušení vztahu ke smrti. Smrt už přestala být normální součástí života, ale je jeho nepříjemným atributem, který se snažíme odstranit nebo alespoň oddálit. Za smrt může vždycky někdo jiný, jednou lékař, jindy havárie, droga či rodiče špatnou výchovou. Avšak převzít vlastní odpovědnost za nevyhnutelnost smrti odmítáme. Proto své mrtvé neradi pohřbíváme. Záměrný útlum pohřebního ceremoniálu jen demonstruje hlavní chorobu naší civilizace, kterou je trvalý strach ze všeho, co je, co bude, a tedy i strach z nemoci a ze smrti. Proto na něj reagujeme depresí a počet uživatelů antidepresiv trvale stoupá.

Součástí našeho sympózia je i reflexe akce „Děkujeme, odcházíme“, která vzbudila tolik pozitivních i negativních vášní v celé republice – a nejen v ní – od naprostého nesouhlasu až k nadměrnému obdivu. Dnes se nabízí prostor k tomu, abychom sine ira et studio tuto akci zhodnotili, vybrali z ní to dobré a poučili se, jak se má lékařský stav nadále chovat a co má pro sebe požadovat. Poslední zpráva o tom, že v nemocnicích budou zavedeny píchačky, nám nedávají příliš velkou naději.

Karolinum 21. 10. 2011

Ingrid Strobachová

Odpovědnost v krizi nebo krize odpovědnosti

Medicína je v moderní době až neuvěřitelně zajímavým a důležitým polem, kde můžeme zahlédnout v čitelné podobě celou řadu jevů současné společnosti i sebepochopení jedince v ní stejně tak jako jeho vztahu k druhému.

Nachází se v jakémsi „průsečíku“ mezi vědami, které jsme si zvykli řadit do „přírodních“, a tedy zvažujeme a oceňujeme především jejich exaktnost (vnímáno jako přesnost, spočitatelnost, experimentální ověřitelnost - se všemi výhradami, které k těmto pojům můžeme vznášet) a vědami (či snad možno mluvit o přístupech) humanitními, které jí připomínají odkaz k individuálnímu živému člověku s celou

(velmi neexaktní) problematikou jeho bytí ve světě, bytí s druhým, odpovědností, svobodou, mocí, nemocí, tělesností atd.

Diskuse, zda je medicína vědou nebo uměním, technologií nebo vztahem, ovládajícím mechanismem (Faucoult) ohrožujícím lidské zdraví (Ivan Illich), nebo naopak úžasnou „vědou“, která zachraňuje a kterou je dokonce možno označit jako „medicínu vítěznou“ (jak připomíná tuto možnou charakteristiku medicíny po 2. světové válce prof. Haškovcová) nebo „heroickou“, nabývá v posledních letech znovu na intenzitě. Odkaz na to, že jde o špatně položenou otázku, nic nezmění na složitosti jejího rozpětí, které musíme brát vážně.

Je třeba se nebát zdůraznit, že obrovské množství zcela zásadních etických otázek, ke kterým je třeba se postavit, je bez zkušenosti člověka jako lékaře a pacienta téměř nepoložitelných.

Můžeme souhlasit s tím, že právě medicína má vcelku oprávněné ambice legitimovat sekularizaci v sekularizující se společnosti a „stává se přímo exemplárním symbolem pokroku“. Zároveň se musíme zeptat, co za to platíme: pacient, lékař, lékařská profese výrazně se měnící ve svých strukturách, požadavcích, rizicích. Je-li totiž pochopen úspěch medicíny jako úspěch exaktní vědy bez odkazu k přesahujícím skutečnostem, jako výsledek racionálního snažení moderního člověka, bude jen nelehké dotázat tu část, která z exaktních věd nepochází a nikdy nemůže u nich ani hledat dostatečný zdroj. Nelehké, ale přitom nepochybně nezbytné je, aby hranice, na které „vítězná medicína“ stále více naráží a nadále bude narážet, byly zváženy a případně i posunuty, aby se technologií zasunuté situace vztahů, člověka v jeho světě, spirituálních přesahů, znovu tematizovaly.

I ve značně sekularizované společnosti, jako je společnost naše, hledá člověk naději, naději svého konečného života. Hledá ji možná o to obtížněji, oč méně je mu nabídnuta (nebo oč méně přijímá) nesmrtelnost, nekonečnost, spása věčná.

To, co je mu předvedeno, je naděje nabízená vědou. Věda nabízí naději, která neumí najít souvislosti, neumí najít svými prostředky odpovědnost spojující přítomnost a budoucnost a paměť připomínající minulost i přítomnost. Jde cestami dál a neohlíží se – přitom však stále nabízí, dává svádívou naději, neví sama na co, a chce, aby toto její nabízení bylo bezpodmínečně přijato.

Naděje nabízená vědou tak selhává tam, kde se prosadí jako „Naděje“, to jest jediná, bezpodmínečná, jasná, vševysvětlující, všedávající. (Vždyť „jednou“ přece vše objevíme, zjistíme, vysvětlíme.) Cena takové naděje – tedy ztracenost v osamocení, ztracenost v bezsmyslnosti – je příliš velká, nesplnitelná jinak než absurdní ztrátou našeho času.

Medicína, či spíše lékařství jako znalost a umění, je polem, kde se tato „exaktní“ věda potkává s jinými přístupy a pochopením.

A tam, kde se potkávají dva lidé, ale i technologie a člověk, kde se potkává naděje a smrt, kde se potkává exaktní věda a rozumění, filozofie, tam je znovu třeba položit základní otázky. A čekat, co uslyšíme.

Poprvé v dějinách (tedy oním již zmíněným pojetím medicíny jako „medicíny vítězné“) zazněla možnost chápat smrt jako „organickou chybu“ (Jonas) a zvažovat naši smrtelnost a její smysl jako by to bylo něco v kompetenci našeho rozhodnutí.

Naděje a odpovědnost v medicíně napovídá nám o spojení naděje a odpovědnosti obecně. Je naděje vůbec bez odpovědnosti, bez odpovídání?

Tak se vracíme k základnímu vztahu lékař – pacient. **Samotná změna vztahu lékař – pacient je v našich podmínkách jen obtížně respektována a uváděna v život. Zatímco paternalistický vztah byl srozumitelný, oběma stranami akceptovatelný a akceptovaný (protože zcela odpovídající společenskému konsenzu, technickým podmínkám atd.), je partnerský vztah obtížný pro obě strany, i když pochopitelně vždy v jiných aspektech.**

Pro pacienta znamená partnerský vztah mnohem výraznější aktivitu, znamená přebírat odpovědnost za průběh léčení, za vztah samotný, za vlastní zdraví, a to vše v míře, na kterou nebyl zvyklý, a tedy připraven. V našem kontextu zde nutno opět připomenout přímo cílený tlak – po několik generací probíhající – na zvýšený respekt před institucemi (jejíž je lékař nepochybně představitelem), na pasivitu, dokonce jisté potlačování osobnosti a individuality.

Lékař přijímá s partnerským vztahem odpovědnost jiného řádu, než byla odpovědnost ve vztahu paternalistickém. Přitom má zcela jiné možnosti a prostředky k „realizaci“ této odpovědnosti. Chybí mu ona jednoznačná přímočará možnost mocenská, kterou mu dával vztah paternalistický, ale zůstává povinnost dovést vše – ovšem společně s pacientem – do nejlepšího možného řešení, ke kterému právě on je díky svému vzdělání kompetentní zcela jinak než laický pacient a z hlediska „vědecké, vítězné“ medicíny jednoznačně více.

Z pohledu autonomie pacienta, jeho svobody a odpovědnosti, je ale naopak kompetentní více pacient. – Připustit a uznat tuto vzájemnou rovnost i nerovnost je proces, vyžadující čas, ale také ochotu celé společnosti se takovým vztahem zabývat. To u nás zatím nenastává.

Zvažme nyní obecněji základní pojem **Odpovědnost v medicíně**. Takto obecně položené téma předpokládá především několik základních otázek:

Co je odpovědnost? Musíme ji vnímat vždy v nějakém konkrétním historickém okamžiku, pokaždé poněkud jinak, s jinými významy a dosahy – sem by příslušela otázka po „nové etice“, „etice dneška“ ap., která se tak často objevuje především v ekologicky laděných úvahách (morální ekologie)? Nebo je odpovědnost vždy táž, v čase neměnná, existuje vůbec ještě jiná odpovědnost než etická?

V odpovědnosti nestačí jen odpovídat ve smyslu pouhého zachování kontaktu a jeho pokračování. Je třeba chápat souvislosti, chápat významy a smysl, abychom se mohli pokusit „převzít odpovědnost“, „nést odpovědnost“. Přitom však odpovídání, odpověď nesmí být významy a smysly přehlušeny, ona vzájemnost je nejpřísnějším trvalým požadavkem.

Kde jinde takováto situace probíhá v celé nahotě, kde přímo nabízí pochopení, když ne ve vztahových situacích lékaře a pacienta či obecněji léčeného a léčícího? Nemocný přečasto „mlčí“, neodpovídá, z neschopnosti i z neochoty, z nemoci i z nevěle. Vztah se tedy nezdá vyrovnaný. Přesto jsem však neodvolatelně a stále odpovědný, jsem dokonce vždy vtažen do společného světa tak, že teprve neustálým dáváním se druhému – odpovídáním, rozmluvou – vytvářím svět společným i pro sebe.

Jak to tedy s odpovědností v medicíně vlastně je?

Odpovědnost je možno vnímat ve třech polohách, dimenzích, kterých si nejsme vždy vědomi, ani v reflexi je nespojujeme. Přesto jsou neustále společně přítomny a představují ve své trojjedinnosti obrovskou nabídku medicíny, ale také obrovskou možnost pro ni samotnou.

1. *Vztah dvou jedinců.*
2. *Etické problémy* otevírající se v medicíně jako specifikum, s odkazem mimo medicínu (genetika, eutanázie ap.).
3. *Obecné otázky*, které právě v medicíně nabízejí své hloubky, nová pochopení, nové horizonty světa, ale i stále prohlubující se otázky (smrt, konečnost, utrpení, čas atp.).

Snažíme se pohybovat v poloze vztahové (lékařská psychologie), v poloze specifických etických problémů (lékařská etika) často bez uvědomění polohy třetí, nejobecnější, která ale osvětluje celek a bez které není možno hodnotně uchopit ani jeden okamžik vztahu, ani jeden problém, vyžadující specifické úvahy a řešení. Bojíme se této polohy, bojíme se zdánlivé vzdálenosti od každodenních nezbytností, bojíme se „ztratit čas“.

Neoddělitelnost, ale nezaměnitelnost všech těchto tří poloh se nám dává poznat v základních otázkách stejně jako v momentech setkání:

Jestliže máme každý okamžik setkání prožít jako jedinečný, vnímat jeho krásu, být jím zaujati, to jest plně do něj vstupovat, nedokážeme to bez dotyku se smrtí, utrpením, časem. Dotýkat se přitom musí znamenat vnímat, chápat i rozumět. Jestliže máme jako lidé mít smrt, utrpení, čas, nemůžeme je nemít v každém setkání, stejně jako v každé etické rozvaze.

Právě na lůžku, v nemoci, nám dává utrpení a blízkost smrti zakoušet otázku po možnostech naší vůle, naší svobody. Nemohu uniknout, jsem připoután – a jsem stále svoboděn(?) – jak jinak ta otázka zní, přitom zůstává táž. Neměníme tedy základní otázky, ale necháváme je znovu zaznít. Jsou to „privilegované situace“, ruší samozřejmost našeho pohledu vlastní nesamozřejmostí.

Nesamozřejmost a samozřejmost v rozpětí, které nám umožňuje snahu rozumět naší každodennosti, se v oněch privilegovaných situacích teprve předvede. Pochopit a přijmout každodennost značí srovnat se se samozřejmostí.

Samozřejmost jako nezbytnost a velké nebezpečí zároveň je pro nás náhle přehlédnutelná a uchopitelná, její hranice se zaostřují, můžeme se jí vzdalovat i blížit.

Nahlédnutí neoddělitelnosti tří poloh hledání a nacházení odpovědnosti v medicíně nesmí ani v nejmenším znamenat jejich zaměnitelnost: Vznesení základní otázky po smrti je nezbytné k mému hlubokému vnímání okamžiku setkání s druhým a k jeho odpovědnému přijetí, ale není jeho nahrazením. Vznesení téže základní otázky (i všech dalších) musí být předpokladem při všech úvahách o genetice, eutanazii apod., ale nezastupuje jejich specifické zkoumání. Zpětně ale jak okamžiky setkání („privilegované situace“), tak specifická zkoumání lékařské etiky jsou nenahraditelné při pokládání právě oněch základních otázek, i když je nezastupují a nenahrazují.

Nevyužití možností:

Nevyužití možností, které se nám tedy v medicíně nabízejí, je typické pro celou její historii, ale v naší době neodpuštělné.

ad 1. Odpovědnost ve vztahu dvou jedinců.

Nejsme stále vybaveni lidsky, nebyla prostě vykonána práce v každém, nebyl na to vytvořen tlak a atmosféra. – To nijak neznehodnocuje báječné lidství těch, kteří dokázali i v neosobních zařízeních často zázraky.

Dimenze časová se zde ukazuje jako dlouhodobá – noví lidé přicházejí do kolektivů se zažitými návyky, s lidmi, kteří prožili celý život bez potřeby se v těchto oblastech angažovat atd.

„Nová doba“ přinesla s sebou pro každého jednotlivce také zaměření na výkon, spěch, svět reklam, automatů, počítačů (obrovská nebezpečí skrytá za obrovskými možnostmi), komerčních televizí a jejich seriálů, hamburgry, drogy. Neprůhlednost vztahů mezi politikou a ekonomikou, nezaměstnanost atd. – a to vše do společnosti zcela nezralé, padesát let ničené po všech stránkách, do společnosti, která nemá čas vytvořit si alespoň některé obranné mechanismy – to je zátěž k neunesení.

Dnešek tedy s často podivnými lidskými vztahy, které delegují na ekonomické struktury více než je únosné. Dnešek s nedůvěrou, plynoucí z těch stran, kde jsme to nečekali. Dnešek s důrazem na práva, ale neschopností vnímat dostatečně povinnosti vůči druhému, neschopností zvážit vlastní svobodu i nesvobodu (přijatou i vnucenou).

ad 2. Odpovědnost ve specifických oblastech a konkrétních etických otázkách medicíny.

Chybí znalost, obor lékařské etiky se léta nepěstoval. Některé otázky nebyly vůbec žádoucí. V posledních letech se dohání, co se dá, ale především širší působení a rozsah vlivu je zatím omezený. Perspektiva je však přece jen snad poněkud lepší a snaha řady lidí má dobré předpoklady.

Nejsou prostředky, bez nichž jen amatérská snaha brzy najde své hranice. Není čas, protože jeho spotřeba je zatížena jinde až nadbytečně v marné snaze zmnožovat a rozšiřovat škálu znalostí. Naopak je tlak ekonomicky využít nové možnosti bez ohledu na důsledky, etika je jen závažím při ekonomické rozvaze. Závažím, které je snad již alespoň neopominutelné, ale jako každé závaží považováno za brzdu. Brzdy jsou potom k překonání nebo postupnému překonávání, obcházení či zlehčování.

ad 3. Odpovědnost medicíny při řešení obecných otázek.

Není nejen poptávka, ale cítíme někdy přímo protitlak. Námitky, které to či ono z medicíny vylučují, mohou být na vědomé úrovni vysvětlovány obavou ze zavedení do oblastí nepatřičných „vědě“, zavádějících, zdržujících atp.

V pozadí musíme však vidět jednak nedostatečné vzdělání a rozhled zdravotníků, kteří si tak neuvědomují postavení medicíny v průsečíku přírodních a humanitních věd (s obrovskou složitostí a zároveň nevidanými možnostmi tohoto pohledu), jednak pochopitelnou obavu z opětné ideologizace medicíny.

Hříchy minulosti se neruší, ale sčítají, ne-li násobí či umocňují. Udělat stejnou chybu jako generace před námi: totiž v odmítavém zhodnocení minulosti se zaměřit na budoucnost a ponechat přítomnosti mlčením svého kritického myšlení a citu otevřenou cestu k jejímu znehodnocení, by bylo nejspíše již chybou smrtelnou.

V tomto smyslu je protest lékařů, který tak významně oslovil celou společnost, pokusem o naplnění povinnosti a převzetí odpovědnosti. Odpovědnosti v krizi. – Jestliže jsme slyšeli dokonce slova o nezdařené druhé revoluci (v radikálnějším prostředí studentských spolků se zřejmě toto slovní spojení používá dosti běžně), můžeme si zřetelně uvědomit váhu tohoto kroku. Proto reakce – někdy odmítavé, až hysterické – je nutno chápat jako víceméně adekvátní. Bylo toho hodně zvaženo, zneváženo, ohroženo.

Odpovědnost je třeba převzít trvale a zdatněji, s větší znalostí možností svých i společnosti. Politická pasivita lékařů jako stavu (ve zvláštním a zajímavém kontrastu s angažovaností politickou lékařů-jednotlivců) byla u nás proslulá celá desetiletí (vzpomínka na rok 1968 a následující roky to dokumentuje).

Tím, co proběhlo, jí byl učiněn konec – pokud ovšem zkušenosti budou zhodnoceny, tj. především najdou se silnější osobnosti, které dokáží ostatní společnosti předložit náměty a vysvětlit své činy.

Zdroje reflexe přicházejí náhodně i nenáhodně. Je na nás, zda zůstaneme stát v sebeobraně až jakémsi zárazu z obavy o znehodnocení vlastní minulosti (myšlenkové i žité), nebo tento zdroj přijmeme.

Tak se odpovědnost v krizi, o kterou se pokusili lékaři ve své akci, může stát ne-li hrází, tak alespoň poukázáním na krizi odpovědnosti obecně.

Karolinum 22. 11. 2011

Alfred I. Tauber

On the Question of Physicians' Rights

Do doctors have the *right* to strike? Physician unions have begun to appeal, but most eventually expired (Budrys 1997). Impetus to form most unions came from dramatic changes in working conditions, typically fostered by managed care.¹

For instance, in 1972, Canadian doctors went on strike against a universal health care system that was being introduced. The Canadian government brought in physicians from other countries and the strike failed.

While the question of strikes has simply not arisen as a practical matter in the United States, there is a dominant sense that strikes are not justified. The influential American College of Physicians issued a statement in their Ethics Manual that makes the general moral issue explicit: „Physicians should not participate in a strike that adversely affects access to health care. In general, physicians should individually and collectively find alternatives to strikes to address workplace concerns.“

Sometimes doctors ostensibly strike for the welfare of their patients, arguing that the conditions of health care are unacceptable, and because they see opportunities for improvement, they justify the strike for the benefits of their patients and not just for themselves (Frizelle 2006). The basic ethical problem rests with whether doctors have the right to strike for their own benefit. And that question raises the interesting issue as to whether doctors have specific rights as physicians?

The Hippocratic Physician

We seek a singular definition, one that underlies all the others, the one that gives form to their professionalism, the obvious answer is in service to the Patient, and the moral obligation to the patient as defined by the Hippocratic Oath. Accordingly, the ethics governing patient care is a subset of a much larger moral universe, where the ethics of ordinary clinical life encompasses different domains with interlocking, yet distinct sets of interests. The call of the patient is dominant, but not entirely.

Consider the formalized code of professional behavior presented in the 2002

¹Today the most prominent doctor union in the United States is the Union of American Physicians and Dentists, which is affiliated with other government employee unions, AFL-CIO and AFSCME, and functions exclusively in California, with a “no-strike” clause in its latest contracts. In New York, the Doctors Council is a similar organization, which elaborates on physician rights as follows: “In 1975 the United States Supreme Court decision, *NLRB v. J. Weingarten, Inc.*, the Supreme Court ruled that bargaining unit members represented by a recognized labor organization are entitled to certain legal protections and rights. These rights are called WEINGARTEN RIGHTS. These rights apply if you are called into a meeting with a supervisor which you reasonably believe will result in disciplinary action. As a member of Doctor Council, the following rights apply and are legally protected (you can not be disciplined for utilizing your WEINGARTEN RIGHTS): Every employee, upon request, has the right to Union representation in any investigative interview for which he or she reasonably believes could be used as a basis for or that could lead to discipline. The employer may but is not required under law (but may be required by our Union contract) to inform an employee of his/her legal right to Union representation. Therefore, it is best to always request Union representation” (<http://www.doctorscouncil.com/TakeAction/OurRightsatWork/Default.aspx>).

Charter on Medical Professionalization, whose three fundamental principles are (1) primacy of patient welfare, (2) patient autonomy, and (3) social justice. Accompanying these basic precepts are ten professional responsibilities, which include commitments specifically designed for individual patients (i.e., maintenance of honesty, confidentiality, and appropriate relations with patients), and a second group addressing a physician-advocacy role for improved quality and access of care, just distribution of finite resources, and maintaining trust by managing conflicts of interest. This charter, jointly sponsored by American and European medical academic societies, has been widely endorsed and criticized.²

Physicians no longer dominate health-care delivery policy and have instead become subordinate partners to corporate health institutions such as insurers, managed care providers, and government-run health systems.³ Physician identity is changing as a result of split responsibilities to patients and corporate employers, with resulting challenges to the trust characterizing the doctor-patient dyad. The charter thus reflects a dual professional agenda for physicians: a traditional role of healer and, firmly placing professional allegiance with the patient, a new assignment of agent for social change. No comment is made on the rights of physicians themselves.

This position rests in its moral authority, which is oriented towards maintaining the relationship of trust that holds patient and physician together in a common cause.

If physicians are playing diverse roles with differing rules and goals, no wonder moral confusion might reign. So at one pole, let us place the Hippocratic physician identity, where, irrespective of all the other contending personas, is formed in response to the physician's obligation to the patient. Most would designate this constellation of values as the "ethics of care," but an "ethics of responsibility" better addresses the moral intimacy of the doctor-patient relationship.

Trust emerges when the patient recognizes that the doctor is focused on his or her care and the other contending matters competing for attention are subordinated, even the doctor's financial self-interest. This message, enacted by explicit actions and more subtle messages, aligns the doctor with the patient to form a couplet that then moves confidently within the clinic and hospital. When the patient recognizes this bond and the promise it signifies, trust emerges.

From this general position, if a strike is enacted, patients are placed in potential

²A widely held belief is that professional self-interest is often confused with service for the public good: "Professionalization is the social mechanism by which physicians institutionalize themselves as the ultimate source of healing power, and unite with other physicians in an effective and profitable social and economic organization... According to the basic contract, the medical profession is surrogate protector for the public, and public interest becomes easily confused with self-interest. The change occurs in the development of the physician with the unrecognized, unspoken, and barely perceptible transition from being patient-oriented to being profession-oriented" (Preston 1981, p. 93).

³The balance between "professional autonomy" – the ability of physicians to maintain professional (i.e., clinical) authority – against the claims of "corporate autonomy" – the political power of the organized profession to define the political and economic context of professional work – has a rich literature, where descriptions of sustained clinical authority (Freidson 1993), even in socialized societies, have been disputed by showing how the larger political-economic context of health care dominates the choices available for clinical practice (Hoffman 1997).

jeopardy and thereby the trust in the physician's commitment is placed in doubt. From the professional point of view, strikes then are morally indefensible, because no moral calculus can balance the financial gain of a doctor against the danger that action places the patient. The first dictum of the Hippocratic physician is "to do no harm" and a strike, which essentially withdraws care, is ethically indefensible from this Hippocratic moral perspective. Also, such action is politically disastrous inasmuch as the public would no longer regard the medical profession as fully committed to its welfare. In the long term, to strike not only endangers patients, but undermines the long-standing self-interest of the profession, as well.

Physician Rights

In this corporate context, does not a physician have individual rights as a principle of social justice? Clearly, the institutions, which engage them, cannot abuse doctors; doctors cannot, for instance, be expected to work such long hours that their cognitive faculties are compromised and thereby put their patients at risk; they cannot see so many patients that proper care cannot be administered. But note, these last two work conditions relate to the care of the patient and thus the welfare of the physician is coupled to the welfare of the patient. So let us look for a situation where the doctor's self-interest alone is the matter at hand:

The most obvious, and simplest example presents a physician demanding an increase in salary or benefits. Does physician have a *right* to strike for improvement in his financial standing?

As already mentioned, the answer to that question depends on the question of identity. If the doctor is regarded as an *employee*, she/he no longer is responsible for the care of the patient. The government or the corporation has stepped into that moral role, and in the institutional contract with the patient, a legal promise has been made to provide health care. Simply, the ethics of care has shifted from the doctor to the corporate entity. The doctor is then free to strike as an employee like any other worker; but does he have such right as a physician. As a *physician* he is identified as one who serves a patient, not a corporation, so perhaps he is not primarily identified as an employee. Just like the army cannot go on strike, the doctor is commissioned to care for others and not put them into jeopardy. If withholding care places his charge in danger, then he is committing a breach of a more ancient *moral* contract, one that is disallowed by the Hippocratic imperative.

So the question seems to revolve around the question, *Who* is the doctor, an employee or something else? And that 'something else' has a contract: care for the other. It does not come with a financial guarantee; it does not include the manner in which one is employed; it fails to specify the status of being a doctor. All it does is demand a commitment to care for another, and from that vantage, all the rest follows: usually good compensation that is commensurate with the training and expertise of

the skill required to administer sophisticated care; the prestige associated with such expertise, but more, the respect for the devotion given to others. To be a physician seems to me to include the desire to *be* a doctor, foremost, one who is devoted to the profession, not because of the direct financial benefits, but rather because of the enactment of a moral role. That must be the primary basis for medicine and when it is not, when medicine is just another job, then it seems to me that it is no longer medicine in its most fundamental calling. A job is a job; medicine is a life. If a doctor is dissatisfied with his compensation or his working conditions, then he can find another job. If he wants another life, then he will find one.

So, do doctors have a right to strike? No. Do they have the prerogative to strike in the context of better serving their patients, yes. Can the distinction be made, usually. And if a person regards himself as an employee, who also happens to be a doctor, then the moral calculus shifts: as an employee he can strike like anyone else.

Further Considerations

One might object to this argument by asserting that the Hippocratic physician has been replaced. The older moral relationship no longer holds; with the realities of mass society, the commodification of care, and the displacement of an intimate doctor-patient relationship with a technologically oriented mode of medical practice, all these factors conspire against the older ethic.

The moral identity of the Hippocratic physician in the contemporary world is unchanged by the technology at hand, nor the social requirements of being a caregiver. Because of the corporate structure of health care, the physician may find that patient advocacy is required to fulfill the professional mandate, namely, the doctor must be prepared to defend the patient's interests against the restrictions imposed by the government or corporation.

In a contract model, the health care provider, now the government or corporation, agrees to provide certain services. Those services are restricted by decisions driven by financial concerns. Not to argue against the necessity of such economic considerations, but just looking at how such constraints affects the doctor-patient relationship, the physician is no longer in charge of the care of the patient in any final sense. she/he no longer makes clinical decisions free of corporate supervision. At times then, the doctor finds herself advocating services for the patient against regulations, which dictate the refusal of such options.

And when the contract is modified in this way, the doctor compromises his status as an employee: The doctor, in shifting his allegiance from his primary contract with the employer to the patient, has undermined his own rights as an employee. One of those rights is the right to strike. How can her/his claim all of the rights of an employee when she/he has transgressed her commitments to the government?

Compromising her/his own allegiance, she/he has altered her/his 'contract' with the employer.

A doctor who divides her loyalties has changed her moral identity. If s/he is identified as an employee, presumably a good one, then s/he can strike like anyone else.

Conclusion

Obviously some choose one role and others choose another. Within the identity selected, the ethics that operate follow a logic that is both consistent and justified. The choice is precisely that, a choice. And in this sense, the ethics of whether to strike or not depends on a prior moral selection. *Who am I?* And how that question is answered is individually determined. That physicians have the option to choose seems to me a challenge requiring moral self-reflection, and for better or worse, is an important part of the privilege of being a doctor. Those who reject the employer identity may be thought to pay a high personal price, one that is idealistic in the extreme and unjustified. I personally believe that too little idealism operates in our world, and to be a doctor offers one of the few avenues in which idealism still operates. It would be a pity to lose that battle as well.

Acknowledgements

I gratefully acknowledge the critical comments and helpful suggestions offered by Lydia Fialova, Paula Fredriksen, Shimon Glick, and Sylvia Tessler-Lozowick.

Karolinum 21. 11. 2011. Kráceno

Václav Umlauf

Reformy: privátní zisk, vytunelovaná res publica

1. Kdo vlastně píše reformní zákony ve zdravotnictví?

Reformy mají stejný základ na Slovensku, v Maďarsku, v Polsku a v České republice. Pravděpodobně za nimi stojí americké zdravotní pojišťovny prostřednictvím Americké obchodní komory, případně lidé ze Světové obchodní banky. Jedná se o souhrn obdobných zákonů, které mají zdravotnictví co nejvíce odstátnit a umožnit maximální privatizaci, včetně nemocnic a zdravotních pojišťoven. Cílem je vytvořit podmínky pro to, aby zdravotní péči ovládl pokud možno jeden poskytovatel tzv. „služeb“. Zprivatizovaný systém je vybudovaný jako obchodní concern, jehož primárním cílem je produkovat zisk pro své akcionáře.

2. Slovensko aneb ekonomicky výnosný debakl zdravotní péče

Tzv. „reforma“ se dostala nejdále na Slovensku, kde byly prosazeny zákony nejdříve, včetně privatizace zdravotních pojišťoven. Okamžitě následovalo zvýšení režijních nákladů. Nastupující vláda Roberta Fica omezila obchodním společností zdravotních pojišťoven výši režijních nákladů na max. 4 %. Následovalo zahájení arbitráže o 15 mld. slovenských korun. Ztráta zdravotních pojišťoven za rok 2005 činila 2,2 mld Sk. Zisk zdravotních pojišťoven za rok 2006 představoval 2 mld Sk, které pochopitelně chyběly v systému péče. Slovenská reforma nezlepšila ani kvalitu poskytované péče, ani postavení pacienta ani lékaře. Přinesla pouhou změnu vlastnictví a monopolizaci celého financování do rukou jediné(!) finanční skupiny. Chybí zprivatizovat poslední článek celého systému, tj. nemocnice.

3. Etapy tunelování systému péče v České republice

1. Předetapa – řešení krize VZP z důvodu nedostatku finančních prostředků v roce 2006. Tehdejší ministr David Rath navrhl zvýšení dlouhodobě stagujících výdajů státu za státní pojištěnce o 16 %. Sněmovna návrh schválila. V Senátu tehdy opoziční senátor Tomáš Julínek navrhl ještě větší zvýšení – celkem o 25 %. Zatímco ještě na konci roku 2007 měla VZP ztrátu 10 mld., pak na konci roku 2008 měly všechny zdravotní pojišťovny přebytek 40 mld. korun. Zdravotní pojišťovny měly být privatizovány. Vybrané pojistné mělo být jejich majetkem stejně jako na Slovensku.

2. Po získání těsné většiny v Poslanecké sněmovně za pomoci přeběhlíků vláda Mírka Topolánka prosadila bez diskuse vládní prohlášení a chtěla se vydat slovenskou cestou transformace a privatizace zdravotních pojišťoven a zařízení. Nemocenská pokladna byla v přebytku z našich daní, mohlo se začít privatizovat.

3. Nejdříve v srpnu 2007 prosadila vláda první balík reformy veřejných financí. Jednalo se o snížení daní vyšším příjmovým skupinám, zavedení tzv. stropů pro odvody sociálního a zdravotního pojištění na odvody ze mzdy ve výši max. 80 000 Kč. VZP tím přišla o několik miliard ročně. Dále šlo o změny v sociální oblasti: snížení rodičovských příspěvků a dalších dávek, zavedení regulačních poplatků jako příjmu zdravotnických zařízení. Naprosto netransparentním způsobem byl k této části zákona přilepen i významný pozměňovací návrh k jinému pozměňovacím návrhu: přinesl nový způsob stanovování cen léčiv a jejich úhrad ze zdravotního pojištění, který ze zdravotnictví odebral miliardy korun.

4. Na podzim roku 2007 schválila vláda plán legislativních změn ve zdravotnictví, který předpokládal transformaci a privatizaci zdravotních pojišťoven; změny ve zdravotním pojištění; vznik univerzitních nemocnic jako akciových společností.

5. Na jaře 2008 vláda představila 7 reformních zákonů ve věcných návrzích: zákony o zdravotních pojišťovnách, o veřejném zdravotním pojištění, o univerzitních nemocnicích, o úřadu dohledu na zdravotními pojišťovnami, o zdravotních službách, o specifických zdravotních službách a o zdravotnické záchranné službě.

6. Tehdy se však studenti a profesori lékařských fakult postavili na odpor proti novému zákonu o univerzitních nemocnicích jako akciovkám. V květnu také poslanci přinutili premiéra Topolánka zastavit privatizaci zdravotnických zařízení státu včetně fakultních nemocnic a učinit o tom veřejné prohlášení ve Sněmovně. Díky odporu studentů, rektora UK prof. Václava Hampla, menších koaličních partnerů a z obav o výsledek krajských a senátních voleb se nakonec Topolánkova vláda rozhodla balík zákonů rozdělit a kontroverzní zákony odložit na dobu po volbách.

7. Do připomínkového řízení se tak nakonec dostaly jenom zákony o zdravotních službách, zdravotnické záchranné službě a novela zákona o veřejném zdravotním pojištění. I tyto zákony byly rizikové pro pacienty, lékaře i zdravotnictví jako celek.

8. Naštěstí pro lékaře i občany vznikla na podzim 2009 vládní krize a předčasné volby. Reforma však jela dál. Menším koaličním stranám se nejdříve podařilo 2× odsunout projednávání navržených zákonů z pořadu jednání sněmovny a v březnu před hlasováním o důvěře premiér Topolánek návrhy raději stáhl.

9. Přesto náměstek Marek Šnajdr úspěšně prosazoval další kroky směrem k privatizaci. V květnu 2009 ministerstvo zdravotnictví povolilo sloučení miniaturní zdravotní pojišťovny Agel s Hutnickou zaměstnaneckou pojišťovnou. Ministerstvo povolilo ještě sloučení Agelu, HZP s Českou národní zdravotní pojišťovnou. Nová Česká průmyslová zdravotní pojišťovna tak má 730 tisíc pojištěnců a obrát 15 mld. korun. Koncern Agel vlastníci řetěz nemocnic a lékáren tedy ovládá velmi silnou zdravotní pojišťovnu. Tím vzniklo neformální propojení plátce a poskytovatele zdravotní péče se všemi negativními důsledky.

10. Průběžně byly omezovány rozpočty krajských hygienických stanic a zdravotních ústavů. Systematicky byli likvidováni odborníci i odborné týmy, řada lidí byla propuštěna. Cílem je pravděpodobně privatizace laboratorních činností a zajímavých nemovitostí a likvidace primární prevence nemocí. Nebudou-li zdravotní data ani kontroly, pak budou ani nepříznivé zprávy o zdravotním stavu obyvatel.

11. V červenci 2009 ministerstvo zdravotnictví v rozporu se zákonem rozhodlo o odnětí skladování a distribuce očkovacích látek KHS a pověřilo tím konsorcium soukromých firem Phoenix-Avenier. Další možností k tunelování nemocnic je vedle předražených nákupů i podivný outsourcing služeb a lékařských výkonů mimo vlastní nemocnice do privátních zařízení.

12. Jen 4 dny před tím, než vláda Mirka Topolánka předala žezlo úřednické vládě premiéra Fischera, schválila nákup akcií v podivných firmách Národní tkáňové centrum, a.s., Brno, a Centrum buněčné terapie a diagnostiky, a.s., Ostrava. Firmy mají rozvíjet tkáňové inženýrství a výrobu tkání. Dalším příkladem lobbistického pozměňování zákonů a tunelování prostředků VZP je známá IZIP-karta s „investicí“ VZP za miliardu a čistým ziskem pro privátní společnosti se sídlem ve Švýcarsku.

13. Po volbách 2010 vybírá Miroslav Kalousek do čela ministerstva zdravotnictví člověka s kreditem ve zdravotnické veřejnosti, MUDr. Leoše Hegera. Ministr dekla-

ruje, že nechce revoluci, jenom kultivaci systému. Odvolává neschopnou ředitelku odboru vzdělávání, a tím jeho veškerá snaha o kultivaci systému končí. Je přitlačen ke zdi poslanci Šnajdrem a Tluchořem a poradcem ministra Kalouska, panem Zajacem, úspěšným privatizátorem slovenského zdravotnictví pro Pentu.

Akce „Děkujeme, odcházíme“ byla možným nejsilnějším reformním hnutím, které mohlo poměry v našem zdravotnictví změnit k lepšímu. Bohužel se původní rozumné požadavky vypařily. Vinou médií a chybných kroků ČLK zůstal v očích veřejnosti pouze požadavek mzdový, což degradovalo tuto akci v očích veřejnosti. Co se stalo s plněním reformních požadavků? Tam byla a je skutečná odpovědnost lékařů vůči občanům. Tato akce však donutila ministra Hegera, aby se konečně začal zabývat systémovou korupcí ve zdravotnictví, což do té doby bylo nevídané. Jediná dosud uznávaná forma korupce byla mezi farmaceutickými firmami a lékaři. Bohužel, i tato minimální snaha ministra vyšuměla do prázdna.

Akce vyšuměla do neurčita, lékaři se spokojili s nezávaznými sliby, systémová korupce zdravotnictví vesele pokračuje.

Minulé ani současné „reformy“ nejsou psány ani pro pacienty, ani pro lékaře, ani pro zdravotnictví jako dobře fungující úsporný systém. Zákony jsou psány pro zisk zdravotnických koncernů. Pokud se odborníci a lékařské komory hlasitě neozvou, pak za několik let budeme mít jednoho jediného poskytovatele péče jako na Slovensku. Na Slovensku to bude Penta, v Česku Agel. Ve svém důsledku tzv. „reformní“ zákony:

- ohrožují fungující zdravotní systém v České republice;
- snižují kvalitu poskytování zdravotní péče;
- zásadním způsobem omezují ústavní práva občanů na kvalitní hrazenou péči;
- ohrožují soukromí a bezpečnost občanů;
- ohrožují svobodné povolání lékaře a malé lékařské praxe;
- nepokrytě podporují velké koncerny zdravotnických zařízení.

Po zničení veřejnoprávního zdravotnictví bude dostupnost a kvalita péče pro stát a především pro občany čím dál dražší.

Je načase, aby se politicky a s vynaložením osobní práce a peněz spojila menšina rozumných a přemýšlivých občanů.

Z hlediska zdravotnictví se jedná o zásadní debatu nad sociálním charakterem státu v 21. století a jeho vitální funkce. Útok na sociální stát ve skutečnosti nevznikl tím, že by byla nějaká zásadní krize uvnitř systému welfare state. Příklad úspěšně fungujících skandinávských zemí to ukazuje jasně. V současné době se o nich vůbec nemluví a krizi procházejí nejlépe ze všech. Základní problémy způsobilo jednak selhání ekonomiky po ropné krizi (70. léta) a zejména nástup neoliberalismu v 90. letech (Thatcherová, Reagan). Privatizace veřejnoprávního sektoru, trvale nízké daně pro 1 % těch nejbohatších a odstranění vládní kontroly nad spekulativním

podnikáním bank a fondů vedly ke krizi v celém systému veřejnoprávních služeb. Současný welfare state ničí vnější síly, ze své podstaty funguje dobře už od konce 19. století.

Komu prospěje legální rozkradení českého zdravotnictví?

Podívejme se z hlediska dopadů nových zákonů na fiktivní obchodní registraci budoucí české firmy se zdravím.

Jméno firmy: České zdravotnictví, a. s.

Druh akcií: anonymní akcie na doručitele, akcionáři neznámí

Sídlo firmy: Marshallovy ostrovy

Generální ředitelství: Kaiser Permanente, New York

Pobočka: Česká průmyslová pojišťovna – Agel

Podřízený orgán: Ministerstvo zdravotnictví, Praha

Druh činnosti: obchod se smrtí, celoplošné vydírání obyvatelstva

Důvod zřízení firmy: nezřízená hrabivost několika mocných jedinců a masivní lhostejnost českých občanů

Způsob fungování firmy: občané se prostřednictvím svých volených zástupců rozhodli pro nejhorsí zdravotní péči v západní Evropě. V konečném součtu za ni mohou zaplatit jako v USA, tj. v poměru k HDP asi 2× více než ve vyspělých zemích EU.

Karolinum, 22. 11. 2011. Podstatně kráceno

Petr Pavlíček

Pohled nezúčastněného sympatizanta

Děkuji organizátorům tohoto setkání za možnost podělit se o svůj pohled na akci „Děkujeme, odcházíme“. Není to pohled ze zákulisí a kuloárů, není to ani pohled člověka, který se aktivně celé akce účastnil a který podáním výpovědi akci aktivně podpořil. Je to pohled jednoho z těch, kteří s mnoha aspekty celé akce sympatizovali, v mnoha rozhovorech důvody akce obhajovali, a přesto si uvědomovali a netajili, že celá věc má i stránky, které vzbuzují spíše rozpaky a brání tak bezvýhradnému souhlasu.

Spravedlivé rozhořčení, či chcete-li – poukaz na nespravedlnost – bylo asi jediné, co spojovalo účastníky i přihlížející na obou stranách barikády. Lékaři si stěžují na závažnou skutečnost, že v mnohých zdravotnických zařízeních je jejich provoz umožněn pouze za cenu soustavného a setrvalého překračování přesčasových hodin, a tím porušování zákoníku práce – jeho litera je snad zachována složi-

tým systémem dohod o pracovní činnosti, ale duch a záměr zákona je ignorován. Mnohdy extrémní zatížení lékařů vede k větší chybovosti a řešení této neutušené situace by mělo být v zájmu všech. Je otázka, jak přesvědčivě se organizátorům akce podařilo seznámit veřejnost s těmito skutečnostmi. Požadavek navýšení platů brzo mediálně překryl související návrhy reorganizace systému zdravotnictví a vzdělání. Lékaři (alespoň někteří) však nechtěli více peněz. Požadovali stejný plat bez nutnosti porušovat zákon.

Lékařům je – vcelku pochopitelně – upřeno právo společné většině ostatních zaměstnání, totiž právo na stávku jako krajní formu protestu proti neúnosným pracovním podmínkám. Povinnost lékaře zajistit v případě stávky akutní provoz znamená de facto nemožnost stávkovat vůbec. Ač tedy mnohá média a s nimi mnozí odpůrci akce se spravedlivým rozhořčením protestovali proti tomu, že si lékaři berou pacienti jako rukojmí, lékaři více či méně zřetelně upozorňovali na skutečnost, že i oni jsou rukojmími systému, jenž na opakované stížnosti již dvě desítky let nereaguje a vůči němuž nemají možnost účinně protestovat. Společná a organizovaná výpověď z pracovního poměru se tedy jevila jako jediná legální forma extrémního nátlaku na řešení situace, která byla rovněž extrémní. V tuto chvíli se věc začala komplikovat.

Lékaři se rozhodli řešit situaci sami za sebe.

Ač je tento postup pochopitelný a nelze se mu divit, přesto nelze nevidět skutečnost, že ve společnosti jsou další skupiny zaměstnanců, jejichž pracovní podmínky jsou neúnosné. Nejen mladí lékaři, ale i mladí učitelé a mladí vědečtí pracovníci jsou nuceni z existenčních důvodů opouštět své pracoviště. Jejich situace je mnohdy ještě dramatičtější a jejich možnost aktivního odporu vůči stávajícím podmínkám je nepatrná. Mladý vědec dobře ví, že žije ve státě, který se stávkou vědců dlouho trápit nebude. Přesto by lékaři – a oni především – měli mít zájem na tom, aby ustal odliv talentovaných lidí z oborů i pro medicínu tak důležitých, jako je školství či základní výzkum. **Otázkou zůstává, zda by veřejná podpora akce „Děkujeme, odcházíme“ nebyla výraznější, pokud by lékaři projevili jakousi společenskou solidaritu a velkorysost** a upozornili i na nespravedlnost, která je sice přímo nepálí, ale není o to méně nespravedlivá.

Motto – slogan celé akce – „Děkujeme, odcházíme“, totiž „*Náš exodus, váš exitus*“, byl možná zkratkou a nadsázkou, zároveň však na mnoho lidí i z řad sympatizantů působil poněkud cynicky. Autoři sloganu byli možná hrdí i na jeho jednoduchost a ráznost, nepostřehli však, že si hrají s otevřeným ohněm. Výraz „exitus“ jako synonymum pro úmrtí pacienta zní v uších laika cize, možná evokuje i další, veskrze nepříznivé asociace medicíny odosobněné, medicíny odtažitě nadřazené a necitlivé.

Tento slogan všechny zúčastněné upozorňoval na reálnou možnost, že v případě nedohody a skutečného odchodu lékařů může dojít k zhroucení zdravotní péče a v důsledku i k úmrtí pacientů. V zahraničí při obdobné akci k úmrtí pacientů skutečně došlo.

Každý z lékařů, který se rozhodoval, zda se k akci připojí, či nikoli, musel sám sobě odpovědět na otázku, jak se zachová onoho 1. března 2011. Musel odpovědět, zda jeho požadavky – jakkoli oprávněné, jakkoli spravedlivé – mají cenu lidských životů. Ano, lékaři jsou ti, kdo jsou postaveni před toto tragické dilema, nikoli politici, jejichž činnost vedla k vytvoření neúnosné situace. I to je nespravedlivé. Byli pacienti rukojmími lékařů, kteří odchodem hrozili, či politiků, kteří dlouhá léta věc odsouvali a spoléhali, že lékaři od lůžka pacientů neodejdou? Znímám lékaře, kteří - byť podali výpověď – prohlásili, že 1. března 2011 přijdou do práce zajistit potřebné. Znímám lékaře, kteří slibovali, že ve stejný den zůstanou doma a budou klidně sledovat, jak se prohnílý systém hroutí. Předpoklad, že mnoho lékařů se to-muto rozhodování nebude chtít vystavit, nebo že v poslední chvíli dá jejich svědomí přednost pacientům před svými oprávněnými požadavky, byl zbraní v rukou politiků a tuto zbraň museli lékaři vnímat jako nízkou a nečestnou. Karel Čapek v jednom ze svých fejetonů píše: *„Je nás dosti, kdo necháváme politiku jiným, protože děláme něco jiného; děláme svou práci a věříme, že to nejlepší, co můžeme, vydáváme všem právě ve svém povolání. Není to politická netečnost; říkáme-li, že chceme mít pokoj od politiky, znamená to něco velmi vážného: že chceme, aby politika byla v pořádku; aby nás neotravovala nad našimi pracovními stoly; aby nás neponižovala.“*

I tato krize odhalila skutečnosti, které bývají skryté. Byli jsme svědky hrdinských činů i činů charakteru právě opačného. K nejsmutnější části celého příběhu se dostáváme až teď. Mnoha různými způsoby lze dokumentovat, jak korupce a nepoctivost proniká naší společností. Zdravotnictví je vším jiným, jen ne výjimkou. V rozvířených dnech akce *„Děkujeme, odcházíme“* se na denní světlo začala dostávat i taková svědectví, která v posluchači probouzela pocit bezmoci. Pocit, že korupce nepostihuje zdravotnický systém jako infekce, ale daleko spíše ho prorůstá jako nádor, který jednou nahradí tkáň celého orgánu a jeho radikální odstranění bude nemožné. Pocit, že **splnění požadavků akce není principiálně možné již pro tu drzost, s jakou váhavým prstem ukázala směrem k temným mocensko-mafiánským baštám**, které se sice pochopitelně ani neotřáslý, přesto se však cítily uraženy. Mezi lékaři kolovala jména vysokých politiků, placených soukromou zdravotní pojišťovnou, kteří do poslední chvíle bojovali za zájmy soukromého sektoru, nikoli za zájmy svých voličů. Přál bych těm, kteří vědí více než já, kteří byli u důležitých jednání a pochopili, co stojí v pozadí politických rozhodnutí, aby měli odvalu a nemlčeli, ale řekli veřejně to, co je třeba říci.

V závěru již citovaného fejetonu Karel Čapek píše: *„Jsme velmi bezmocni; ale je nás mnoho. Nemáme nic než ten svůj hlas, pokud i ten nám koaliční demokracie nevezme; avšak i ten bezmocný hlas znamená mnoho, neboť jím dáváme mravní souhlas, aby věci zůstaly při starém nebo aby se přese vše zkusilo změnit je.“*

Přeji vám i sobě, aby tento hlas zazněl naší společností; i naším prostřednictvím.

Karolinum 22. 10. 2011

Rytina z knihy J. F. Beckovského *Milá choť nebeského Miláčka blahoslavená Anežka Panna*

Vydírají lékaři společnost či společnost lékaře?

Probíhající diskuse o požadavcích lékařů a jejich možném odchodu do zahraničí se bezprostředně dotýká etiky a příspěvek nabízí některé etické argumenty převážně v jejich prospěch.

Od různých autorit se snaší kritika na lékaře za to, že hromadně ukončují pracovní poměr, přičemž se objevují dokonce silná slova o „nepřijatelném vydírání“ s tím, že „smiřovat“ se s tím údajně nelze. Chvilku se u tohoto hrubého výrazu zastavme; pokud bychom ho totiž pokládali za přiměřený, dospěli bychom brzy k tomu, že například zaměstnanci jsou vydírání svými zaměstnavateli na základě jejich potřeby vydělat si na jídlo: „jíst se přece musí a oni mě nutí kvůli tomu chodit do práce ... jsem rukojmím svého hladu“. Važme tudíž slova!

Kdybychom přece jen chtěli výraz „vydírání“ použít, nabízí se daleko spíš tvrzení, že je to česká společnost, kdo vydírá: vydírá lékaře již 21 roků na základě toho, že lékaři investovali nejméně 10 roků svého života (tak dlouho zhruba trvá, než se člověk s přiměřeným nadáním vzdělá tak, aby byl s to samostatně poskytovat lékařskou péči) a kromě toho při promoci přísahají na některé hippokratovské mravní požadavky. Zavazuje je pak obojí k tomu, aby svou profesi vykonávali po celý život a velmi svědomitě (svědomití jistě nejsou lékaři všichni, avšak to je otázka jiná, kterou v tomto svém příspěvku řešit nechci – nechám si to na jindy).

Ve hře je tak zde etika a cítím tudíž jistě pověření se k těmto věcem vyjádřit. Požadím nastíněné veřejné rozpravy jsou dva etické pojmy: pojem povinnosti a pojem práva. Zdá se, že jasno v nich má každý; každý si tudíž hned bere slovo a všem přes hlavy hrne svůj názor. Názor je ovšem něco, o čem proslulý vynikající filozof Soren Kierkegaard praví, že jde o přepych, který si nemůže dovolit. Opusťme tudíž hotové pravdy a zkusme se zamyslet nad argumenty pro a proti!

Od Immanuela Kanta se ve filozofické etice rozlišují povinnosti imperfektní a perfektní s tím, že perfektní povinnosti se vyznačují právy komplementárními k nim. Zde je tomu pak tak, že pouze tehdy, když se napřed stanoví (argumentem) povinnost jisté osoby či skupiny ke skupině jiné, dají se pak této jiné skupině přisoudit práva na korespondující věc. Bez tohoto předběžného určení povinnosti žádná práva nejsou. Nemám tudíž například právo na to, abych létal jako pták; nikdo totiž nemá povinnosti přičinit mi křídla. Stejně je tomu se zdravím či blahobytem. Jiným případem jsou pak imperfektní povinnosti spočívající výslovně v tom, že žádná jim korespondující práva nejsou. Sem spadají povinnosti náboženské, vztahující se k ochraně přírody či, a to se týká také tématu našeho, lásky k bližnímu. Každý křesťan má povinnosti „milovat bližního svého“ a při tom jej nikdo nemůže vybízet k tomu, aby na základě toho miloval zrovna jeho. Jde o ryze etickou věc čili vyplývá

to výhradně ze svědomí věřícího samotného. Do svědomí jiného zasahovat nelze. Něčeho takového se dopouštějí pouze teokratické a totalitní společnosti (každý, kdo takto uvažuje, prokazuje přetrvávající totalitní způsob myšlení).

V pozadí těchto úvah je základní etický předpoklad autonomie čili doslova „samozákonodárství“ vyžadující samostatnost každého v tom, který princip si vybere a bude pak dodržovat.

Uvedené souvislosti jsou analogické a platí i pro **povinnost lékaře poskytovat péči chorému. Jde výhradně o povinnost etickou a pouze v etické rovině se o ní dá vést diskuse.** Argumentovat tak, že lékaři porušují svou přísahu, se sice dá, avšak jinak je to věc vposledku pouze jejich svědomí a do jejich svědomí nemá kdo co zasahovat. Ovšem vyvozovat odtud, že lékaři svým chováním „vydírají“ společnost, je již za hranicemi vkusu: uvedená povinnost je totiž vysloveně imperfektní čili žádná práva na ni vázat nelze. Jistě se o právech v této souvislosti uvažovat dá potud, pokud jsou lékaři zavázáni také právně čili kontraktem se zdravotnickým zařízením. Ovšem vtip je právě v tom, že onen kontrakt ti lékaři zcela podle práva rozvazují.

Vypadá to nyní tak, že jsem na straně odborářů a snažím se jim v jejich boji pomoci. Opak je pravda. Nikdy jsem odboráře rád neměl. Vždycky jsem tvrdil, že spíš než bojovat za zvýšení mezd či platů je žádoucí naučit se něco tak, že to neumí nikdo jiný, díky čemuž je pak možné najít si zaměstnavatele jiného, který nabídne mzdu či plat vyšší. (To ovšem platí za předpokladu konkurence; konkurence je nejvýznamnějším rysem kapitalismu a dokonce demokracie samotné; ničí tudíž demokracii ten, kdo udržuje monopoly v podobě privatizace okresních nemocnic, rozvodných sítí, letišť, drah a podobně.) Mezi ekonomy se ostatně to, že někdo zná něco, co nikdo jiný, jmenuje „komparativní“ výhoda.

Ukazuje se, že přesně toto jsou okolnosti odchodu lékařů do ciziny. Mají určité dovednosti a společnost se bez nich sotva obejde. Zbývají tudíž pouze dvě možnosti: buď jim společnost přiměřeně zaplatí jejich práci, anebo si najdou zaměstnání jinde. Na tom není proti etice naprosto nic. Také přece potřebujeme jíst a potřebujeme to spíš než lékařskou péči (všichni). A šetříme! Proč tudíž nežádáme pekaře, aby prodávali chleba se slevou? Také nyní v zimě potřebujeme topit (všichni). A šetříme! Proč tudíž nežádáme Rusko o snížení cen plynu?

Žasnu nad tím, že věrozvěstové trhu se nyní na lékaře obořují. Namítají například, že požadavky lékařů jsou přehnané. Výhrada tohoto rázu spíš připomíná komunistické plánovače, a nikoliv ekonomy tržně zaměřené. Přiměřená cena se přece stanoví na základě nabídky a poptávky, čili nikoliv v mocích vyvolených národních hospodářů. V zahraničí jsou pak mzdy či platy tolikrát vyšší než zde, že je to i přes překážku cizího jazyka a jiného způsobu života nutně velmi lákavé. Lékaři potud, pokud nakonec přece jen odejdou do zahraničí, rozhodně svou přísahu neporuší: docela prostě budou léčit pacienty ve své nové vlasti.

Maně se mi v této souvislosti připomínají slova jednoho našeho minulého prezidenta o tom, že „naše hranice přece není žádné korso“. Fakticky ten, kdo nyní vytýká lékařům jejich odchod do zahraničí, zůstává v zajetí onoho totalitního myšlení.

Jednu výtku k lékařům pak přece jen mám: měli tuto akci rozvinout dříve, totiž v době, kdy peněz bylo poměrně hodně. Je mi to líto o to spíš, že splnit požadavky lékařů má nyní pan ministr Leoš Heger, skvělý člověk, kterého si velice vážím a kterého po mém soudu zdravotnictví na svém ministerstvu dlouho nemělo. Když ovšem on a zejména někteří další politici tvrdí, že peníze na zvýšení mezd či platů nejsou, pak se ptám, kde se berou peníze na všechny ty prohrané arbitráže, sanace bank či předražené státní zakázky ve všech oborech.

K načrtnutým úvahám cítím mít mandát spočívající v tom, že žádný konflikt zájmů nemám; nemám žádnou praxi a dokonce ani v České lékařské komoře již řadu roků nejsem. Avšak zároveň práci lékaře dost zevrubně znám: deset roků jsem praktikoval neurologii na různých místech. Mám tudíž pozici označenou významným filozofickým etikem Adamem Smithem „impartial observer“ čili „nezaujatý pozorovatel“.

Blog Aktualne.cz 1. 1. 2011

Historie medicíny

„Bolí mě v krku.“

2000 před Kr.: „Zkus tyhle kořínky.“

1200 po Kr.: „Kořínky žerou divoši, zkus tuhle modlitbu.“

1500 po Kr.: „Ty modlitby jsou pověry, vypij tenhle elixír.“

1800 po Kr.: „Elixíry jsou strašný dryjáky, ber radši pilulky.“

1900 po Kr.: „Ty pilulky moc nepomáhaj, vem si antibiotika.“

2000 po Kr.: „Antibiotika jsou strašná chemie, proč nevyzkoušíš tyhle kořínky?“

Magazin.ceskenoviny.cz

STOPY MINULOSTI

PAMÁTKY

VYKOPÁVKY

V ochraně památek má stát nezastupitelnou roli

Jak se, pane profesore, absolvent střední zemědělské školy v Roudnici nad Labem stal v naprosto jiném oboru univerzitním profesorem na jedné z nejstarších univerzit? Měl jste odjakživa lásku k umění, nebo se ve vás probudila až posléze, třeba na Vysoké škole zemědělské, kterou jste také absolvoval?

Už od osmé, deváté třídy jsem navštěvoval roudnickou galerii výtvarného umění. Byl to můj jediný a jedinečný koníček, ale okolnosti rodinné i jiné byly takové, že jsem dějiny umění vystudoval teprve později a mohl jsem jít za hlasem svého srdce. Dlouhá léta jsem pracoval v nakladatelství Odeon, v redakci výtvarné literatury, kde jsem řídil některé edice a byl jsem u zrodu některých knih. Na filozofickou fakultu jsem byl přizván až po roce 1990.

Od té doby jste vydal stovky monografií i dalších publikací z dějin umění, například letos je to kniha „Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha“, kterou jste napsal s Jiřím Kuthanem. – Katedrála byla nedávno v centru pozornosti, spekulovalo se o tom, komu vlastně má patřit. Když se vás na to optám, asi řeknete, že má patřit sama sobě.

Slouží samozřejmě církvi, protože je to chrám, ale je zde připomenuta i světská moc. Připomeňme si například hrobku českých králů, busty Karla IV. a jeho příbuzných na triforiu katedrály a také barokní znakové galerie nad triforiem, kterou pořídili Habsburkové a která poukazuje na korunní země Habsburků. Je tam ale také velký znak Československé republiky, který navrhoval František Kysela. Vlastně každý z významných panovníků se snažil katedrále něčím přispět a dokonce i prezident T. G. Masaryk jí věnoval obraz sv. Máří Magdalény od italského malíře Luiniho.

Nesouvisí vlastnictví katedrály s církevními restitucemi?

S těmi nesouvisí ani tak katedrála, jako spíš některé objekty v nejbližším okolí – jako např. Nové proboštství, či objekty, které spadaly pod náboženskou matici, jako je bazilika svatého Jiří. Ve hře o církevní restituce je ale i určitá skupina domů v areálu Pražského hradu.

Když jste před dvěma lety poskytl České televizi rozhovor, pochvaloval jste si, že se lepší vzhled kostelů v českých městech. Platí to i dnes?

Myslím, že ano. Skutečně nejen ve větších městech, ale i v obcích menších – třeba když projíždíte jižní Čechy, vidíte snahu opravovat kostely, a to velmi citlivě. Za to bych chtěl pochválit kolegy z památkové péče, že se tak velmi o to starají, i když to není jednoduché.

A kdo to platí? Církev, nebo někdo jiný?

Církev se v tom samozřejmě angažuje také, hlavně ale to hradí ministerstvo kultury nebo obec. Právě funkci obcí bych chtěl vyzdvihnout; církev se některých objektů vzdává a přebírá je obec, a potom ten objekt opraví. Tady bych zvýraznil i roli státu, respektive výkonné orgány kultury, jako je památková péče.

Kdyby byl majetek vrácen církvím – nejenom katolické – pak by se o to musely starat samy?

To je otázka právě tak jako s těmi památkami. To je otázka nedořešení takzvaného patronátního práva; i když majetek patřil oficiálně církvi, měl téměř každý významný kostel svého patrona. Patronem – třeba katedrály – byl císař, nebo patronem mohl být šlechtic, který přispíval na opravy a zároveň měl právo rozhodovat, co bude třeba s interiérem. Takže i v minulosti tady bylo – ve formě patronátního práva – placení z jiných zdrojů než vlastních církevních. Proto existuje i takový názor, že dědicem patronátního práva, když nebyla provedena odlučka církve, je vlastně stát. Myslím, že by bylo dobré, kdyby se stát z této povinnosti nevyvázal, protože v ochraně památek má nezastupitelnou úlohu. To církev vlastně také zdůrazňuje – památky užívá, ale stále je tam problém nákladných oprav.

A když církev ty památky má, ale nemá tolik věřících, k čemu jí vlastně kostely slouží – nebo jaké je pro ně uplatnění?

Je tu snaha církve kostely užívat především k bohoslužbě a v některých oblastech, jako v jižních a východních Čechách, není situace s počty věřících zase tak špatná; problém je to třeba tady ve středních nebo západních Čechách a v pohraničí. Některých objektů se církev vzdává, přenechává je obcím, ale obce jí pak mohou ty kostely i pronajmout. Tady je totiž samozřejmě ještě další otázka památkové ochrany kostelů, protože jejich interiéry, hlavně oltáře, není možno odstranit, neboť tvoří jeden celek. Není naštěstí možno to udělat jako v Amsterdamu, kde je z kostela obchodní středisko, neřku-li jiný podnik pochybné pověsti.

Například kasino?

To u nás je těžko možné, ale co není, může být. Musíme proto bedlivě sledovat všechny kauzy ohledně nevhodného využití památek.

Ochrany teoreticky užívají i jiné památky, myslím starobylé domy -

– ale i technické památky. Dnes je třeba snaha na Ostravsku nebo na Kladně vybrat a zachovat jádra fabrik; to je další kategorie památek, která má ukázat vývoj průmyslu a proměny, kterými prošel.

To, co říkáte, vypadá, že tu nemáme žádné problémy. Ale proč jste potom – vy, univerzitní profesor – v létě řečnil na demonstraci, kde chtěli Pražáci zachránit před demolicí rohový dům na Václavském náměstí?

Protože zvláště v Praze je plno peněz a developeři mají jediný zájem – vydělat. A jim jdou na ruku orgány městské – a na ministerstvu taky nic moc, a proto je třeba tady zvednout prst. Víme, že pro peníze jsou někteří schopní řadu památek zničit. Přitom máme tady plno prázdných kanceláří a není nutné stavět nové budovy, to jsou často jen spekulace, pro praní špinavých peněz.

Co říkáte takzvaným rekonstrukcím starých budov, kdy se ponechá jenom štít domu nebo čelní stěna?

To je praktika, se kterou nelze vůbec souhlasit. Tím ten dům zničí, fasáda je potom jen kulisa. V architektuře je důležitý prostor. Památka jsou i klenby, chodby, atmosféra, a to se vlastně zničí.

Ale jak v té památce žít – a jak ji využít?

Podívejte se na Řím nebo Florencii – to jsou všechno stará města, a lidem se tam žije dobře. V Praze je ten problém, že lidé ve středu města již nebydlí, stavby se nerekonstruují v obytné domy, ale v kanceláře.

A není to škoda?

Je, večer jsou některé čtvrti Prahy mrtvé, neboť lidé se přestěhovali do okrajových částí města a potkáváme zde pouze turisty. Podívejte se, jak to dnes vypadá na Malé Straně, kde komplexy budov patří parlamentu a ve velkých palácích jsou vyslanectví: tam už nejsou ani obchody ani školy, stává se z toho jakýsi skanzen. Na druhou stranu je tu snaha vše zase trošičku vrátit.

Možná jsme se toho mohli vyvarovat, kdybychom dali na cizí zkušenosti. Slyšela jsem, že po Listopadu sem jezdili odborníci a varovali nás před takovým vývojem.

To je pravda, byli tady třeba odborníci z německých zemí a říkali nám: „Podívejte se, to co u nás často vidíte, jsou jenom skořápky, není to nic, co byste měli napodobovat.“ Podle „vídeňské školy“ je nutné ctít u památek „hodnoty stáří“. Lépe je konzervovat stávající stav, zastavit rozklad památky, než ji radikálně zrestaurovat, což je mimochodem i dražší. Ostatně i antický fragment je krásný.

Kdybychom ovšem tady všechno nechali v původním stavu, pak se nám asi těžko bude žít. Vybavuje se mi Bestia triumphans z konce 19. století – kdyby v Praze naši předkové nevybourali židovské město, tak jsme tu teď neměli tu krásnou Pařížskou třídu.

Bohužel právě ta Pařížská třída vypadá sice na první pohled velmi dobře, ale je to tak trochu historizující kulisa, staré židovské město mělo právě tu již zmiňovanou „hodnotu stáří“. Pokud moderní architektura, která nijak brutálně nezasahuje do historického jádra města, proč ne. Ovšem když je opravdu hodnotná, a ne jako tady ty developerské stavby – jen aby byly co nejlevnější a měly co nejvíc kancelářské plochy. Historici a památkáři se nebrání moderní architektuře, ale musí být opravdu tvůrčí a hodnotná.

Jenže ne všichni, kteří o tom rozhodují, dbají na rady odborníků a na názor nebo přání veřejnosti. Nebo si dají už říct?

Nedají. To vidíme na pražském magistrátu, jak to tam funguje, tam někteří architekti prosazují své projekty velmi razantně, hovoří se obecně o korupci, a tak to podle toho vypadá.

Zmínil jste se o tom, že rozhodují peníze; neměli bychom ale my všichni myslet na léta daleko dopředu, jak na to asi myslela katolická církev, když budovala kostely? Věděla přece, že katedrálu nemůže rychle dokončit, že to potrvá generace a skutečně se katedrála stavěla tisíc let.

Máte pravdu, že by měl existovat nějaký plán, který pracuje s trochu delším výhledem. Vidíme ale, jak to dneska vypadá – co se naplánuje na jaře, je do zimy jinak, přichází krize – už kolikátá, na památky nejsou peníze. Bohužel je to nekonceptní fungování, řekl bych „po nás potopa“. Tady má právě povinnost naše alma mater, aby vychovala lidi, kteří se takovým věcem budou vzpírat. K tomu je důležitá i univerzitní svoboda, aby panu rektorovi někdo ze správní rady, v níž podle šléných ministerských představ o reformě školství mají zasednout také politické figury, nějaký inteligentní člen politické strany, která je právě na magistrátu „u lizu“, neřekl: „Pane rektore, vy tam máte takového člověka, který nás kritizuje, ale jestli chcete naši přízeň, tak se s takovým člověkem rozlučte.“ To by nastat mohlo – proto je tak strašně důležitá svoboda bádání a samospráva univerzity.

Teď, když spolu mluvíme (3. listopadu), se už asi připravujete na mezinárodní konferenci o svaté Anežce, je plánována na konec listopadu.

Ano, chystáme mezinárodní konferenci, ale připravujeme také výstavu „Svatá Anežka Česká – princezna a řeholnice“, která bude v Anežském klášteře a potrvá až do března. Bude tam přehled zobrazení svaté Anežky, úcty k ní. Z nejvýznamnějších památek bych chtěl připomenout známou Puchnerovu archu z konce 15. století s vyobrazením sv. Anežky, barokní celý cyklus od J. J. Heintsche zobrazující život a zázraky svaté Anežky – zakladatelky křižovnického špitálu i řádu samotného. Vystavena budou i významná díla 20. století, jako např. Myslbečkův model k soše sv. Anežky, která je součástí pomníku sv. Václava na Václavském náměstí. Připomenuty

budou i další svaté královny a princezny té doby. K nim patřila příbuzná sv. Anežky sv. Alžběta Durynská, častá patronka špitálů, nebo další patronka špitálů sv. Hedvika Slezska. Pohybujeme se totiž ve 12. a 13. století, kdy se lidé vraceli z křížových výprav, bývali těžce nemocní, zejména nevléčitelnou leprou. Proto jsou ve větší míře zakládány špitály a vznikají řády, které pečovaly o nemocné, jako lazariáni nebo maltézští rytíři.

Proč mají Češi Anežku tak rádi?

To je myslím dáno jednak její kanonizací v roce 1989, ale hlavně pro její činnost – byla to žena, která pocházela z královského rodu, a sklonila se k nemocným a umírajícím. To znamenalo a znamená hodně – podívejte na korupci, která proniká dnes státní správou, podívejte se na asociální jednání zbohatlíků, pak proti nim stojí příklad Anežky české, ženy zbožné a vznešené, ženy z dobrého rodu.

Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, PhD. je český historik umění, odborník na staré umění (gotika – baroko), který publikuje jak v České republice, tak v zahraničí. Nejprve vystudoval (1979) Vysokou školu zemědělskou v Praze, poté Filozofickou fakultu UK (1984). Pracoval v nakladatelství Odeon, po revoluci v roce 1989 nastoupil na Ústav pro dějiny umění FF UK, kde se habilitoval a v roce 2004 byl jmenován profesorem. Je držitelem ceny Josefa Krásky, kterou uděluje Uměleckohistorická společnost. Kromě FF UK působí dále na KTF UK Praha.

Ondřej Vaculík

Prolomení limitů

... Ono zatracitelné prolomení těžebních limitů by správně nemělo být otázkou hospodářskou či věcí energetické koncepce státu, ale je to téma zásadnější, o němž by měli rozhodovat lidé kulturnější, s poznáním světa hlubinnějším, než je třeba geologické nebo elektrárenské. Vždyť energetiky se týká pouze tím uhlím, vše ostatní, co má být kvůli uhlí zničeno, souvisí s jinými a podstatnějšími obory našeho vědění a poznání. Nikoho by přeci nenapadlo hodnotit Svatovítskou katedrálu toliko podle kvality pískovce, jenž by bylo možno použít a přetesať pro jinou stavbu, kde se nám tak dobrého kamene nedostává. O něčem takovém by mohli rozhodnout jedině velice, velice hloupí lidé.

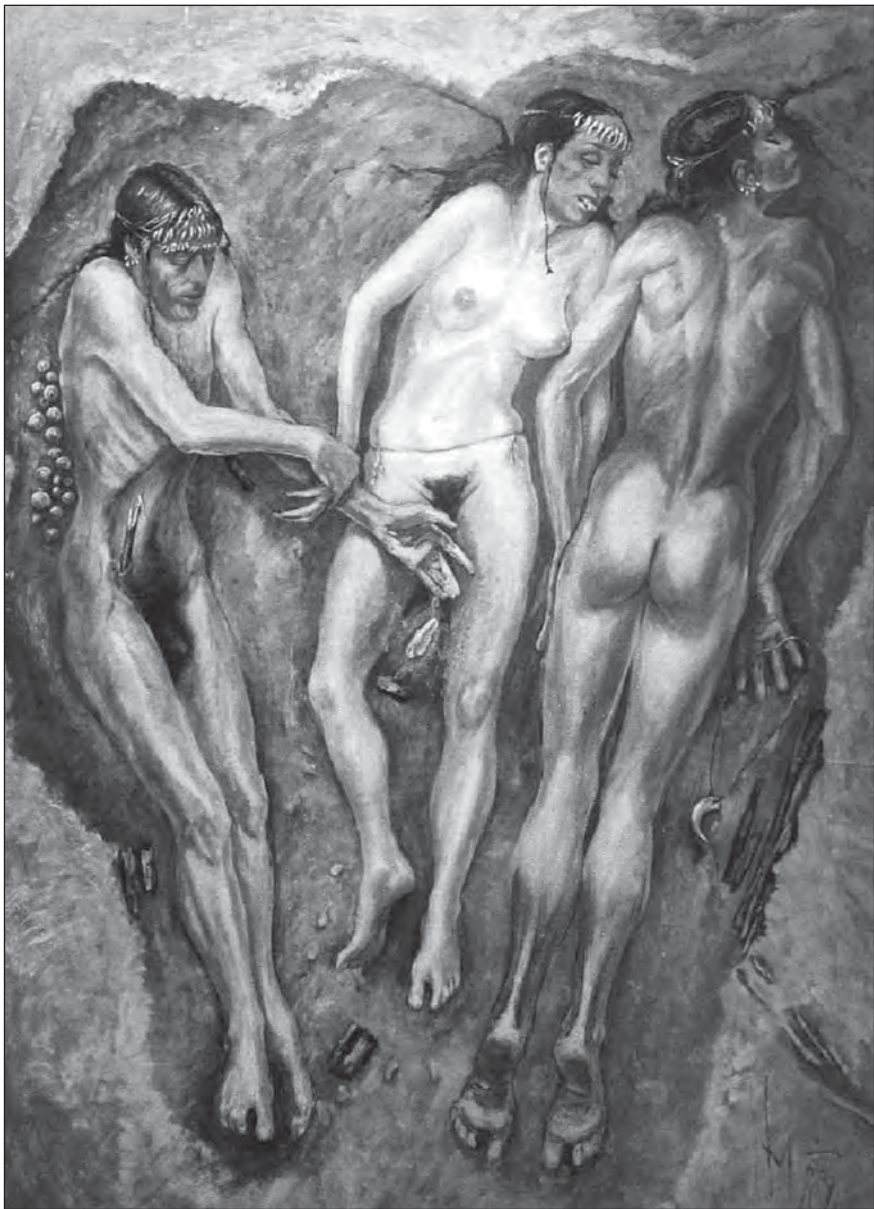
A to je právě úskalí naši veřejné, demokratické správy. Jakmile se v lidosprávných orgánech seskupí více lidí, kteří nerozeznají dub od buku, sasanku od petrklíče, sýkorku od kosa a pro přírodu nemají ani estetické pochopení, je odsouzen k zániku, když na to přijde, každý les, v němž nejsou cyklostezky a sjezdovky, nebo jenž nemá hospodářské využití. Pak nepomůže ani sto besed, kde by přírodovědci a ochránáři snesli třeba tisíc závažných argumentů, proč by se takový les neměl vykácet. Ten posun vnímání, že věda a poznání není ku prospěchu celé společnosti, ale je to elitářská záliba uskřínuté menšiny, která pěstuje svou vědu k tomu, aby bránila pokroku, je pro mě největším rozčarováním našeho polistopadového vývoje. Problém Šumavského národního parku je přesně týž: Přestali jsme uznávat, že by ochrana přírody, vědecky, odborně podložená, byla v zájmu přírody i společnosti. Rezervovaných oblastí nemusíme želet, měly by nás těšit. Když ne citem, tak kulturní, či dokonce jenom prostou hospodářskou úvahou: ten přísněji chráněný přírodní statek bude v prostředí ohlodávaném momentálními potřebami stále větší hodnotou. Jestliže chceme takové dílo vytvářet, měli bychom se na něm shodnout jako na axiomu, aby to, co kdosi s rozmyslem, odpovědně vytvářel, dal tomu svůj život, nebylo posléze zničeno nějakým politickým rozhodnutím, člověkem, který náhodou ve slabé politické chvíli získal nepatřičnou moc bez základního pochopení pro to, o čem rozhoduje. Politickému ničitelství, založenému na špatné vůli lidu, je třeba uvědoměle bránit v každé době, nejen za totalitních režimů.

Po zkáze Libkovic jsme se domnívali, že určité statky coby výsledek naší práce a poznání budeme schopni sdílet a uznávat jako vyšší hodnotu, chráněnou neprolomitelnými hranicemi a limity. Žádná politická moc nebude mít jiného práva, než ji udržovat a zvelebovat. Nezdálo se ani možné, že by nějaká moc o tom mohla vésti spor.

Současný režim bezproblémově ctí pouze nedotknutelnost soukromého majetku. S veřejnými statky začíná zacházet velmi bezohledně, opíraje se o podobně pochybnou vůli lidu, o niž se opíral i režim minulý. Místo „zájmů pracujícího lidu“, zužovaných na spotřební zájmy, hájí zájmy lidu velice podobné – a to je hmotný prospěch, který je jediným politickým cílem, jako by jedinou vůli lidu.

A k tomu se zneužívá krizových poměrů pro politicko-společenský diskurz: že nám jde o holé přežití v co největším blahobytu. Naplňují se pesimistická slova geologa, historika a myslitele Martina Langa z Mirošova u Rokycan: ***Vše, co budeme moci spotřebovat, také spotřebujeme, a nezabrání nám v tom žádné ideály a žádný stupeň vzdělané ochrany.***

Otázka pochopitelně je, kdo za to může a jestli opravdu nám nezbyvá nic jiného, než se s tím smířit.

Realistické zobrazení tří jedinců z hrobu odkrytého v roce 1986. Autorem obrazu je akademický malíř Milan Med, fotografoval Zdeněk Thoma.

Jiří Ramba

Kosterní nálezy jako pomocníci historie

Dokončení z VNR 3/2011

Osmdesátá léta minulého století byla pro archeology pod Pavlovskými vrchy doslova honičkou. Probíhala zde stavba velkého vodního díla na řece Dyji a k utěšňování sypaných hrází sloužila spraš odebíraná z míst, které osidlovaly dávné lovecké společnosti. Na počátku května 1986 zachytil bagr v délce 30 metrů a hloubce 4–5 metrů pravou sídlištní vrstvu skutečného tábořiště s mísovitě zahluobenými ústředními ohništi a s velkým množstvím kamenných nástrojů, ozdobných předmětů a kostí ulovených zvířat. Absolutní stáří naleziště bylo stanoveno radiokarbonovou datovací metodou z uhlíků ohnišť na 27.660 plus minus 80 let př. n. l. Připomeňme, že žena Dolní Věstonice III žila v období 25.820 plus minus 170 let př. n. l.

14. června byla odkryta lidská lebka muže bez obličejové části (Dolní Věstonice XI), o čtyři dny později byl nalezena část čelní kosti (Dolní Věstonice XII) snad patřící témuž asi čtyřicetiletému muži. Zajímavostí je široká a plochá jizva nad pravým nadočnicovým obloukem způsobená tupým předmětem. Úder prolomil celou stěnu kosti, což se projevilo mírným vyklenutím na vnitřní straně. Hrany vpáčené kosti jsou zaoblené, což svědčí pro zhojení a pozdější spontánní úpravu defektu. Znamená to, že muž své zranění přežil.

Trojhrob – Dolní Věstonice XIII, XIV, XV

K dalšímu velkému překvapení došlo 13. srpna 1986, kdy byl objeven hrob tří dospělých jedinců. Těla zemřelých byla vložena do mělce proti svahu zahluobeného hrobového lůžka a byla překryta smrkovými poleny a větvemi, které byly při pohřebním obřadu zapáleny a po něm uhašeny nahrnutou zeminou.

Ve společném hrobě spočívaly kostry téměř dospělých jedinců. Obě postranní patřily mladíkům ve věku 16-18 let a prostřední slabé tělesně postižené ženě, asi ve věku kolem 20 let (DV XV). Žena spočívala v klasické poloze na zádech, stejně jako mladík po její pravici (DV XIII). Druhý muž (DV XIV) ležel na břiše s hlavou odvrácenou do strany.

Horní část koster a zvláště jejich lebky, u ženy i pánev, byly obaleny červeně zbarvenou zeminou. U odvráceného muže byl místy přítomen povlak bílé barvy. Vyvolává to dojem, že pevná forma hliněného červeného obalu nabývala významu posmrtných masek, užívaných častěji v pozdějších dobách.

Polohy koster prokazují, že zemřelí nebyli do hrobu jen volně pohozeni a že uspořádání jejich těl a zvláště určitých jejich částí nebylo nahodilé. Vypovídají naopak přesvědčivě, že bylo záměrné, aby uchovávalo svědectví o vzájemném vztahu

Lebka Dolní Věstonice XVI. Deformace střední třetiny obličeje vlevo a vertikální postavení vzestupného ramene dolní čelisti a deformace lícního oblouku a samotné kosti.

pohřbených a o určité, okamžitě vzniklé situaci, která měla v představě režiséra a aktérů v hrobě rekonstruované scény, plynulé pokračování v posmrtném životě.

Z celkové sestavy koster vyplývá, že ústřední postavou pohřbu se stala nepochybně žena, která zaujala místo v hrobovém lůžku jako první, pak ji bezprostředně následovali oba muži.

Zdá se nepochybné, že žena zemřela za tragických okolností. V ústech měla vložený zlomek ožehnutého koňského žebra. Šlo patrně o prostředek, který sloužil k pevnému sevření mezi zuby pro snadnější překonávání bolesti. Co se tehdy mohlo odehrát? Zřejmě se zde prováděl chirurgický zákrok, pro což by svědčil ostrý kamenný nůž a červené barvivo mezi stehny zemřelé. Jak prokázaly nálezy na kostrách mužů, oba zemřeli násilným způsobem.

U ženy bylo navíc nápadné zkrácení levé horní končetiny, prohnutí pravé stehenní kosti, chybný vývoj pánve a acetabula, zakřivení páteře i odklon celé horní části těla do levé strany.

Když jsem shlédl kostru dívky, vyslovil jsem názor, že by mohlo jít o syndrom, který charakterizují deformity horních i dolních končetin, tzv. FFU syndrom. Proto jsem požádal našeho klinického genetika MUDr. Miloslava Kuklíka, CSc., o jeho názor.

Doktor Kuklík ve své studii dochází ke zjištění, že zřejmě jde o sourozence, a u ženy navíc o „proximální femorální hypoplazii označovanou zkratkami FFU (femur-fibula-ulna syndrom).

Tento často používaný termín zdůrazňuje především převážnou lokalizaci chybného vývoje (defektu) na proximální konci femoru, ale i chybný vývoj pánve a acetabula. Jde zřejmě o jeden z nejstarších nálezů vrozené vývojové vady typu FFU syndromu či jiné podobné vady skeletu. Zkřížené postižení (zkrácení levé horní končetiny – zkrácení pravé dolní končetiny) je neobvyklé.“

Co se tady před více jak 27.000 lety př. n. l. odehrálo? O jako scénu se jednalo, když měla zůstat navždy zachována? Možná to mělo být poselství těm, co přijdou po nich, aby lehčeji porozuměli dávné minulosti, tělesné stavbě svých předků, jejich fyziologickým funkcím, způsobu života i umírání.

I tento zcela unikátní nález koster tří mladých lidí dává jednoznačnou odpověď lidem, kteří dodnes nedovedou pochopit, proč zkoumáme své dávné předky a pátráme po způsobech jejich života.

Nálezy nekončí – muž Dolní Věstonice XVI

Bagrování pokračovalo i v roce 1987. V bezprostřední blízkosti velkého ohniště s nadměrnou koncentrací dřevěného uhlí a spáleného dřeva odkryli další rituální pohřeb dospělého muže (DV XVI) uloženého ve skrčené poloze na pravém boku. I jeho kostra byla zasypána červeným barvivem. Opodál hrobu byly nalezeny jednotlivé lidské kosti a volné zuby.

*Dolní čelist muže Dolní Věstonice XVI.
Poúrazová deformace kloubních výběžků.*

Znáznornění lomných linií a osteolytických ložisek na modelu lebky

Na čelní kosti byly patrné dvě jizvy, stejně jako u muže Dolní Věstonice XIII dobře vyhojené. Muž utrpěl velmi těžké zranění kostí obličeje. I když byla lebka postmortálně poškozená, přesto bylo patrné, že zlomenina postihla horní čelist a lícni kost na levé straně. Lomná linie procházela dolním okrajem nosního vchodu na pravé straně, sbíhala na levou polovinu alveolárního hřebene a doslova rozpoltila tvrdé patro. Nárazem došlo k oddělení kostního bloku levé strany zahrnujícího horní čelist, lícni kost a lícni oblouk, čili šlo o dislokovanou zlomeninu zygomaticomaxilárního komplexu, která srostla schodovitou deformací. Ta se po vstřebání otoku projevila propadnutím lícni krajiny. Muž musel mít diplopii v důsledku poklesu spodiny očníce i očního bulvu, a proto nestejnou výšku obou zrakových rovin.

Při pohledu na lebku zespondu je dobře patrná deformace lícni oblouku a samotné kosti, nápadné je i umístění obou kloubních jamek. Měličí a širší pravá jamka je posunuta dopředu na kloubní hrbolk a tvarem odpovídá zobákovitému vytažení kloubní hlavice. Takovouto změnu nacházíme u rozlomených hlavice, kde vnitřní úlomek je tahem zevního křídlového svalu posunut směrem dovnitř.

Asymetrické je i levé vzestupné rameno dolní čelisti, které se napřímilo tahem svalů, což je typické pro zlomeninu v čelistním úhlu, hlavice chybí a k jejímu oddělení došlo v místě její báze, tj. těsně nad kloubním krčkem.

Soudím, že k takto rozsáhlému zranění nejspíše došlo přenesením velké síly zespondu přes zubní oblouk dolní čelisti na protilehlý zubní oblouk. Úder či náraz pak musel být veden z pravé strany a ze spodku dolní čelisti. Její zubní oblouk se stal klínem, který rozpoltil tvrdé patro a současně došlo k odtržení protilehlého zygomaticomaxilárního komplexu a jeho dislokaci.

Nárazem se v jamkách zaklínily obě kloubní hlavice, pravá se rozlomila, levá se dislokovala a ještě k tomu se čelist zlomila v úhlu. V důsledku přerušenoého cévního zásobení se levá hlavice po čase rozpustila. Roztrštěné zuby nejspíše byly součástí úrazu, jak bývá u tohoto typu poranění typické.

Je však nutno připustit, že úraz mohl vzniknout i přímým úderem na samotnou lícni kost a rameno čelisti vlevo. Je s podivem, že muž svůj těžký úraz přežil.

Také trpěl dlouhodobými bolestmi, neboť měl poměrně rozsáhlá a vícečetná zánětlivá ložiska u kořenů zubů (obr. 5, 6, 7). Prudkým nárazem zubů o sebe došlo totiž k odumření zubní dřevě. Největší zánětlivé ložisko, nacházející se pod kořeny prvního dolního moláru vpravo dole, vzniklo rozpuštěním okolní kosti, a pro našeho zraněného bylo dobře, že hnis si našel cestu, kterou se vyprazdňoval do úst. V opačném případě hrozilo, že zánět se bude šířit měkkými tkáněmi krčními podél velkých cév až do mezihrudí. Stále se tvořící hnis svým tlakem způsobí zástavu srdce – mluvíme o srdeční tamponádě. Lze soudit, že muže pronásledovaly opakující se otoky měkkých tkání kolem čelistí. V dalších ložiscích tvořící se hnis mohl perforovat okostici a sliznici a vytékat do úst, případně vytvořenou kožní píštělí.

Závěr

U muže Dolní Věstonice XVI jde o následek kominutivní zlomeniny obličejového skeletu po nepřímém nárazu na dolní čelist zespodu. Jde o úrazy maxilo-faciálním chirurgům důvěrně známé.

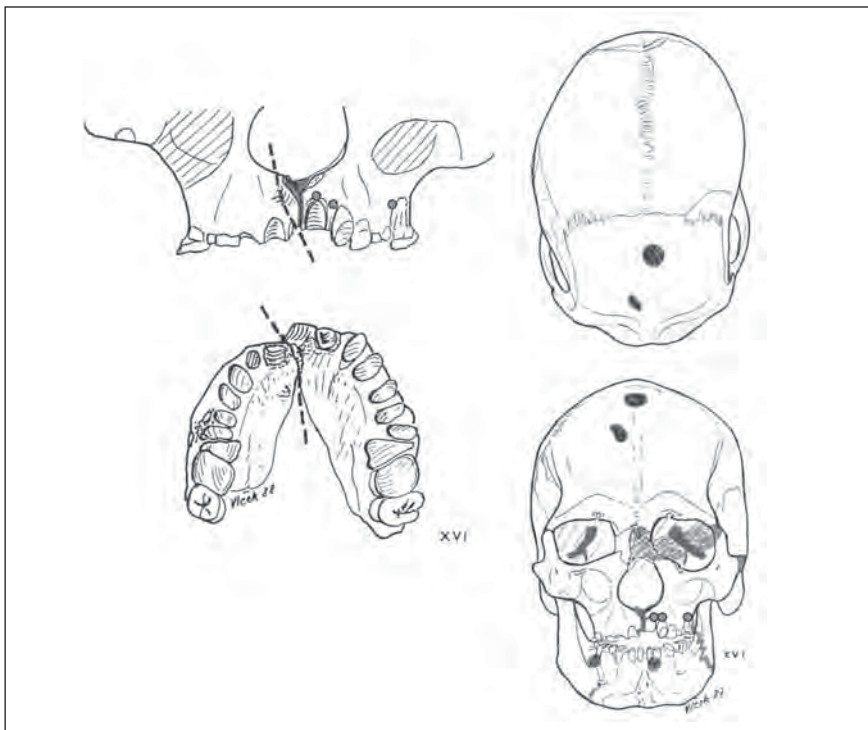
Naše povídání o lovcích mamutů na jižní Moravě ukončíme hodnocením zdravotního stavu nalezených jedinců. Měl jsem vzácnou příležitost účastnit se výzkumu nalezených mladopaleolitických jedinců. Díky specializaci v čelistní a obličejové chirurgii jsem mohl přispět k objasnění některých dosud nevyjasněných postižení.

U některých jedinců šlo o zranění, která nebyla smrtelná, i když zásadně poznamenala kvalitu jejich beztak těžkého života. Zranění dalších skončila smrtí a u jiných šlo o choroby, jejichž následky se zjistily na zachovaných kostrách.

Není nic známo o léčebných možnostech té doby, ale nejspíše se léčitelstvím zabývali šamani, kteří uměli komunikovat s duchy (s přírodními silami) a uměli je i ovlivňovat za pomoci nejrůznějších rituálních obřadů (tanců, hudby, masek či magických zpěvů), obětin a přípravků z léčivých bylin. Svá tajemství si pak předávali z generace na generaci. Vše bylo založeno na víře tehdejších lidí, že přírodní jevy a úkazy jsou dílem duchů.

Z období paleolitu jsou známy nálezy nejrůznějších zranění (zlomeniny, vykloubení) nebo kloubních onemocnění (artrózy páteře, krčních obratlů a zejména kyčlí) a v neposlední řadě vrozené vývojové vady.

Bylo by chybou se domnívat, že překvapením je konec. Není tomu tak. V loňském roce, po odvysílání povídání o dolnověstonickém nalezišti v pořadu Meteor (Český rozhlas 2), jsem obdržel informaci od posluchačky, že v nedávné době došlo k přehodnocení kosterních pozůstatků týmem anglo-amerických paleoantropologů. Výsledkem grantového úkolu byla rozsáhlá publikace: „Early Modern Evolution in Central Europe. The People of Dolní Věstonice and Pavlov“ (Oxford, 2006). Když jsem se seznamoval se závěry uvedené publikace, nevycházel jsem z údivu.

Lomné linie v obličejové části muže Dolní Věstonice XVI. Orig. E. Vlček

U ženy Dolní Věstonice III autoři uzavírají, že jde o „kongenitální deformaci obličejového skeletu, (hemifaciální mikrosomie)“. A vzhledem k tomu, že vyšetřující „neměli k dispozici rentgenový snímek“ (?!), tak jen „z hladkého povrchu alveolárního výběžku dolní čelisti usoudili, že třetí levý dolní molár není založený.“ (?!) – viz VNR 3, obr 5.

U jedince Dolní Věstonice XVI mají autoři dvě rozdílná vysvětlení. Za prvé je možné, že muž měl rozštěp patra, druhou možností je čelistní trauma. Je pravděpodobné, že defekt zhojené horní čelisti prohloubilo postmortální stlačení lebky a pozdější restaurace odloučených částí obličejového skeletu.

Jak lze hodnotit ono „přehodnocení“ zahraničními vědci, kteří ve valné míře nevzali v úvahu ty výsledky, které byly na tomto poli zjištěny a publikovány? Dokonce ani ty práce uveřejněné v jejich rodném jazyce. Odborně by netápali, ale naopak by zjistili, jak je důležitá multidisciplinární spolupráce při takovém výzkumu. A také by se přesvědčili o úrovni vědění v oblasti posttraumatického vývoje obličeje v ČR.

TEXT

VÁNOČNÍ APOKRYF

Antonín Rašek
Je to váš bratr, Ježíš

Ukázky z knihy

Antonín Rašek: Ježíšův bratr, vydání první, Praha, Mladá fronta, 2005

Jakub se k ránu přitulil blíž k Anně, dvojčata se tak každou noc vzájemně zahřívala. Ten rok sice jaro přišlo dřív, jitra přesto byla mrazivá. Měli pod sebou otep slámy a přes sebe přehozenou surovou ovčí kůži. Ta je před dolézávým chladem chránila jen chatrně. Z jedné strany od oslů a volků se rozlévalo teplo zároveň s jejich ostrým pachem, na který už si pomalu zvykli.

Museli vydržet blízko vedle sebe než vzejde slunce, k polednímu bude i tady žár připomínající léto. Jakub stále nechápal, jak se v tom bědném chlévě ocitli. Dlažba tu byla věčně studená, škvíry mezi kameny zanesené trusem, zbytky obilí a prachem. Hovada stála jen na holé udusané zemi, žlab měla vylízaný do posledního stébka slámy a sena.

Josef musel z jejich dřívějšího domova odejít, protože ubylo tesařských prací. Možná kočovali neustále, dvojčata si teď stačila uvědomit ten rozdíl jen nezvyklou zimou a nepřívětivým prostředím. Předtím prošli dlouhou pouť.

Marie se s nimi vlekla s velkým břichem, připravovali je s Josefem na překvapení. Anna se zajímala o Mariin stav víc než Jakub. Ten pokud mu stačily síly, nesl chvílemi Josefovu sekyru. Měli jediného oslíka, který byl jejich láskou. Teď stál mezi ostatními zvířaty, nejbliž k nim, přáli si ho mít vždycky poblíž.

Anna se pohnula a vzdychla, jeden z volků se k ní náhle otočil a zabučel. Miminko ležící na konci žlabu se zavrtělo. Marie jen zdvihla hlavu a zase ji unaveně položila.

Nad spícím nemluvnětem byl kus rozbité střechy. Venku začalo svítat. Z díry mezi krovy se nad kojencem rozlévala zvláštní záře. Jakub vnímal první záblesk světla hřejivě, bylo mu snesitelněji, vzpomněl si, jak se jim Josef snažil oběma nové místo zpříjemnit: Budete bydlet se zvířátky!

Mimino se znovu pohnulo a zavrtělo. Jakub se zvedl ze země a přikryl spící Annu, zastrčil jí konce kůže za ramena a šel pomalu na konec žlabu. Tiše našlapoval po chladné dlažbě a šustící slámě, Čím byl blíž otvoru ve střeše, záře sílila, dopadala nyní na oba sourozence.

Jakub se bál bratrova těla třeba jen lehce dotknout. Díval se na něho dlouhé vteřiny s pocitem svátosti, nevšiml si ani blížící se Anny. Našlapovala po špičkách tišeji než před chvílí on. Jako by se vznášela nad zemí, nehmotná, netělesná, pohla-

dila mimino po bříšku a přikryla je kusem plátna. Byla zvyklá hrát si s panenkou. Sotva začala vnímat, dostala ji od Josefa. Měla ji až neuvěřitelně ráda, daleko víc byla spojena jen s Jakubem. Oba byli dvěma stranami jedné mince, pupeční šňůrou nebyli spojeni jen s Marií, i mezi sebou, po porodu nepřestřihnoutou, sotva začali mluvit, ptali se i po sebekratším odloučení po sobě.

Nedokázali sníst cokoli, co neměl ten druhý, dostat něco sami. Až na tu Anni-
nu panenku a Jakubovu sekerku, symboly jejich různosti. Dokázali se mezi sebou prát jak zdivočelí psi, ne hyeny, hned se usmířovali, objímali, zvyklí zpočátku jen na sebe. S jistým ostychem se proto přibližovali k ostatním dětem a dospělým, jak měnili domov a prostředí.

Nad koncem žlabu už svitlo zcela, možná to dokonce byly paprsky slunce, nejen svítání, chlév kromě díry ve stropě byl temný, neměl okna, jen dveře, na noc zapřené kulem před chladem a nevíтанými hosty.

Stejně jako Jakub zprvu nepozoroval Annu, oba nyní nepostřehli, že za nimi stojí Marie s Josefem. Byli jen v dlouhých košilích, Marie již utlá, s plošším břichem, jak si té změny všiml překvapivě i Jakub. Zároveň i s tušením, že miminko je z jejího těla. Josef byl zarostlý, vlasy rozčežené, nevyspalý, utrápený. Ale jen do chvíle, než se podíval na děti, nový přírůstek do rodiny, nad kterým se usmál.

Jakub a Anna se ve stejném zlomku vteřiny otočili hlavami za rodiči. Vysloužili si za to pohlazení. Jakub byl po každé pochvle přece jen zjihlejší, dokonce se červenal. Ve srovnání s Annou byl citlivější, zároveň i zarputilejší, jen tak lehce již od útlého dětství nedokázal cokoli lehce hodit za hlavu, dokonce se při nezdarech vztekal. Anna byla bystřejší, rychleji do všeho pronikala, dokázala jednat, pamatovala si, s čím se v životě setkal. Jakubovo pomalejší vnímání bylo hlubší, trvalejší, nad vším déle přemýšlel, někdy při tom ani neslyšel, neviděl, zabrán do sebe, mimo svět a tím mu i blíže, měl šanci nezůstat jenom na povrchu.

Anna se znovu věnovala nejmladšímu bratříčkovi, upravovala mu nezvyklé jesličky, ten se nepřítomně díval kolem, zdálo se, že krčí nos a mrká očima rychleji než je obvyklé, našpuloval rty, možná měl hlad, ne ještě takový k rozbrečení. Možná ho ti lidé nad ním na chvíli rozptýlí, než se prázdný žaludek přihlásí.

Marie lehkým dotykem oddálila Jakuba a Annu od sebe a šla k miminku. Josef dvojčata otočil a přitáhl k sobě, sedli si nejdříve na slámu, pak s nimi začal dovádět. Marie si zatím sedla na kraj žlabu a začala kojit. Po celou tu dobu se dívala a usmívala na Josefa, všechno se tu po ránu odbývalo beze slov, jen pohledy a dotyky. Jak Marii zploštělo břicho, o to víc se jí nalila prsa. Teď se usmál i Josef, díval se na ni, ale nepřestal se kočkovat v Jakubem a s Annou.

Annu skotačení s Josefem omrzelo dřív, nebyla tak trpělivá, nebo spíš měla rozmanitější zájmy, pravděpodobně i postřehla, co se děje za jejími zády, zatímco Jakub se při hře nenechal odlákat ničím. Anna šla k Marii a dívala se, jak kojí. Matka se na ni usmála, pro Annu to bylo znamení, že se může dívat, vnímala ten úsměv jako

ženské spojenectví, snad i spiklenectví, dokonce se víc přiblížila k Marii a hladila bratříčka hřbetem ruky po tváři, odhrnula cíp Mariiny košile padající mu na čelo. Musela už vědět, že i ji jednou to poslání čeká, zatím mohla ten rituál jen pozorovat, bratr po ní blesknul pohledem a chvíli přestal sát, po kratičké chvíli se znovu pustil do Mariina prsu s větší vervou, než se sám těmi pohyby unavil a pomalu usínal.

Jakub se po urputném zápolení s Josefem překulil nejen na záda, ale i čelem na druhou stranu, teprve teď si všiml, jak Marie drží mimino v ruce a na cosi trpělivě čeká. Anna se na ni toužebně dívá, byla by určitě šťastná, kdyby mohla mimino držet v rukou, asi jí přání bylo vidět na očích, na Marii zase, jak se rozmýšlí. Když Josef otevřel dveře a s čerstvým vzduchem se do chlěva prodraly na práh i sluneční paprsky. Anna se ještě prosebněji podívala na Marii, postřehla, jak váhá, je rozpačitá, až se konečně dočkala. – Tak si sedni, Anno! řekla Marie a podala jí celé šťastné opatrně do náručí bratříčka.

Jakub se díval na Annu se sotva postřehnutelnou závistí nebo spíš se žárlivostí dvojčete. Bude se muset o svou sestru dělit s novým bratříčkem, zároveň si s ním také v budoucnosti hrát, až trochu vyroste. Hra s kluky byla přece jen zajímavější, ačkoli si život bez Anny nedokázal představit, teď šel k ní, nechtěl si od ní vzít do ruky bratra, stále se ostýchal se ho dotknout, měl strach, že by mu mohl ublížit.

Teď už Jakub vnímal, že jeho nový bratr patří do rodiny, která se na dlouhé cestě kvůli němu zastavila, aby se mohl narodit. Ani Josef možná nevěděl, co bude dál, budou-li v cestě pokračovat, nebo se tu na delší dobu v Betlémě zastaví.

Marie zatím přinesla chléb a čerstvě nadojené mléko. Jakub sotva dojedl, šel k jejich oslíkovi a podával mu hrsti slámy a sena. Oslík žral pomalu jako by na nic nespíchal, pravděpodobně nevnímal, že je jinde. Po těch letech snad ani nepociťoval chlév jako zvířecí vězení a lopocení po cestách s nákladem na hřbetě jako otročení lidem. Sloužil Josefovi a Marii a jejich dětem.

Tím bratrovým zrozením přišlo k nim i víc světla. Když se tu noc narodil, Josef je oba s Annou, v náruči s jejich novým sourozencem vzbudil – To je váš bratr! naklonil se k nim, aby na bratříčka viděli. – Jak se bude jmenovat? zeptala se zvědavá Anna. – Ježíš, řekl s otcovskou pýchou Josef.

Znovu poté ještě hrději opakoval: – Je to váš bratr Ježíš!

Ježíš se nejčastěji fascinovaně díval na volky a oslíky ve chlěvě. Skláněli se nad ním s rodinou první. Jejich oslík, nejmenší ze všech zvířat, stále směšně pokyvoval hlavou, zakláněl ji dozadu, otřásal se, zvířata bleskurychle potrhávala kůži, přešlapovala z nohy na nohu, jak na ně dorážel hmyz, dokonce bolestivě vyskakovala, když se ovád zakousl příliš hluboko.

Jak jaro rychle přišlo, na čas odešlo, ve dne byla větší zima, než předchozí rána. Anna byla neustále s Jakubem, jakmile Ježíš zaplakal, běžela k němu, Jakub se vždy

díval jen z povzdálí. Ježíšovi houstly tmavé vlasy, měl černé oči a snědý obličej, jak nad ním občas zasvítilo slunce. Zvedal ruce nad svůj hubený obličejíček s trhavými pohyby, prsty by se nejraději něčeho chytil, hlavně Anniny ruky, která se mu nabízela nejčastěji.

Jakub se usmíval, i on natáhl ruce k Ježíšovi, zůstal ale stát, nepřibližoval se, jen ukláňel hlavu ze strany na stranu. Ježíš by se už měl zvednout ze žlabu, primitivních jesliček, postavit se na nohy a jít si s nimi hrát. Ten jen ale znovu trhavě zahýbal rukama i nohama, proběhla jím nečekaná vlna, možná ještě neuvědomované radosti.

Po Ježíšově narození přicházeli do chléva jeden po druhém pastýři. Jakub je od prvního setkání obdivoval, jak od rána do noci hlídají a starají se o stáda skotu a ovcí. Chtěl ale být jako otec tesařem, měl už malou sekerku, jednou dostal od otce i dřevěný meč, moc si s ním ale nehrál, jen když se naoko bránil před cizími kluky.

Pastýři se s nimi seznámili jako první z lidí, přicházeli k nim s dary, s mlékem, sýrem, vlnou, jeden dokonce přinesl beránka. Josef se zdráhal takový dar přijmout: – Jste také chudí! řekl. – Právě proto, že jsme chudí!

Ti ztracenci samoty byli zároveň určitě zvědaví, proč ta krásná cizinka přišla do Betléma porodit syna. Josef žálil, hodnota darů mu dokazovala, jak se Marie pastýřům líbí, pak se zastyděl. Přicházely i ženy s vejci a se slepicí, aby se Marie po porodu posilnila, skláněly se k ní s úctou jako k ženě, která přivedla na svět zdravé dítě. Všichni obdivovali nejen Mariina syna Ježíše, ale i dvojčata, Jakuba a Annu.

Jakub závistivě pošilhával po darech, neměl odvahu si něco vzít. Anna byla rozhodnější, v očích lidí možná i troufalejší, po suchém chlebu jako jejich každodenním jídle toužila po ovčím sýru. Rozlomila jej napůl a rozdělila se poctivě s Jakubem, ten se do svého dílu s nedočkavostí zakousl. Josef ho pohladil po hlavě, ačkoli v tu chvíli měl větší hlad než Jakub.

Marie jako kdyby nad těmi dary rozkvetla do větší krásy, její hubenost až vyčrtlost se den ode dne vytrácela. Josef ještě zoufaleji i odhodlaněji hledal práci, už ho sice znali v celém Betlémě, spíš ale kvůli narození Ježíše, ne jako dobrého tesaře. Měl pocit, že se na něho lidé dívají zvláště. Jako by se stalo něco neobvyklého, co určitě bylo spojeno s ním, s jeho rodinou, s Marií, narozením Ježíše, ale nedokázal si vysvětlit proč. Betlém na něho působil nezvykle, zatím si z lidí naklonili jen pastýře. Jen oni byli schopní pochopit ty, kteří se ocitli v tísní a nouzi. Možná jednou budou mít Josef s Marií větší štěstí, zatím díky pastýřům mohli být alespoň trochu spokojeni. Josef přesto trpěl výčitkami, že se nedokáže postarat o rodinu.

Ježíšem tu noc, co poprvé přišli pastýři s dary, lomcovala horečka, byl rozpálený, v tváři zalitý potem, v očích nevědomé zoufalství, jako vědomé Josefovo. Po štěstí, jak se tak často rychle stává, přichází neštěstí. Možná se jen náhle změnilo počasí, předčasně navracející se jaro zahнала vracející se zima. Ježíš nejspíš prochládl. I Jakub s Annou byli v jeho věku nemocní, nikdy však tak vážně jako on. Nejdříve vzdoroval, až se vztekal nad svou nemohoucností, zatímal prsty v pěstičky jako vzbouřenec, síly mu ale rychle ubývaly, oči se ochablostí už neměly čeho zachytit.

Zatímco Anna pomáhala Marii stírat Ježíšův horečnatý pot z tváře mokrou ovčí kůží, Jakub prožíval úzkost a strach. Ne v životě poprvé, už předtím si uvědomil bezmoc, když šli s Josefem pro porodní bábu, opouštěli Marii, která se svíjela v bolestech na slámě chléva. Zůstala s ní jen Anna, držela Marii za ruku, vzájemně se hladily, a když se poté na chvíli Marie probrala z bolestí k plnému vědomí, ten čas, kdy Jakub byl s Josefem, se nechtěl bezmocnou setrvačností hnout z místa.

Jakub měl strach z Mariiny smrti, už měl vědomí smrti, zatím sice jen matný, ale už mu neunikal konec zvířat, když byla porážena nebo sama zahynula.

Jakub by rád čímkoli přispěl k uzdravení nemocného Ježíše, záviděl Anně a obdivoval ji, jak svědomitě pomáhala Marii. I na Josefovi byla vidět bezmoc, chodil aspoň namáčet ovčí kůže, nejdříve jimi Ježíše otírali a pak ho do nich i balili. Pro Jakuba byly nasáklé kůže příliš těžké, rád by pomáhal, nechtěl si připustit, že je ještě malý, nedovedl si představit, že by tu Ježíš najednou mezi nimi opět nebyl, i když se objevil sotva před pár týdny, už patřil neodlučitelně mezi ně, byl jejich.

Probdělých nocí a nekonečných dní s nemocným Ježíšem bylo stále víc, jeho síly ochably na samý práh zachování života. Marie si i v tom zoufalství přála, aby Jakub s Annou se alespoň trochu prospali, začala mít strach i o ně, nevěděla, čím Ježíš onemocněl. Naštěstí jeden po druhém znovu přicházeli pastýři, přinášeli byliny a pomáhali radou.

Josef zůstával stále s Marií, trpělivý a obětavý, nic jiného nemělo smysl, než aby se Ježíš uzdravil, litoval Marii, sotva těžce porodila, už byla vystavena takové bezmoci, nejistotě, napětí, vyčerpání. Neubralo jí to na kráse, ani temné stíny v její tváři ji nezhydily. Dny a noci byly stále chladné, Josef se pokoušel před dveřmi zapálit oheň, vehnat trochu tepla do stáje, spíš tam ale vnikal chlad. Alespoň proto spravil střechu, aby skrze ni nepršelo, netáhl studený vzduch.

Jakub chtěl ve všem Josefovi pomáhat, ten se ale bál pustit ho do takové výšky, dovolil mu jen podávat narychlo ze slámy vyrobené došky. Ve společné práci oba pak na několik hodin zapomněli na úzkost a strach, znovu je však přepadala, jakmile se vrátili do stáje.

I Anna už měla poprvé v životě pod očima kruhy, vlasy spleené a splihlé dolů. Marie ji neměla několik dní čas ani umýt a učešat. K čemu by všechno bylo, kdyby nezachránili Ježíše.

Josef s Marií i Jakub s Annou neustále věřili, že ten den, ta hodina, minuta, vteřina musí jednou přijít. V Ježíšových očích znovu zablýskl život, pookřával, sbíral síly, víc a dychtivěji pil Mariino mléko, které sílilo z darů pastýřů, pomáhaly mu i jejich byliny sbírané po pastvinách, poušti a pohořích.

Jakub ten Ježíšův pocit již znal, jednou i on ležel dlouhé dny nemocný, byl by tenkrát stále slabostí jen spal a spal, až se náhle cosi změnilo, zlomilo k lepšímu, čaje z bylin a obklady pomáhaly, přestal ztrácet síly a znovu je nabývat, zažil pocit štěstí, odrážel se od Mariina, Josefova i Annina, jejich radosti z jeho uzdravení. Ležel na

posteli, ale cítil se v jakémsi pomyslném kruhu s nimi, jako kdyby se všichni drželi za ruce, setrvali v objetí, přimknuti k sobě neznámou silou.

Marie byla k smrti unavena, ležela vedle Anny, držely se ve spánku za ruce, a když se obě probudily, Marie byla ještě krásnější, jen měla stále vyčerpaný hlas. – Ježíšova nemoc byla pro mě bolestnější, než když se narodil Jakub a Anna! řekla Marie Josefovi a vzpomněla si na těžký porod dvojčat.

Zatím se Betlém od pastýřů dozvěděl, že Ježíš byl vážně nemocný, a později že se již uzdravil. Betlémští chudí přicházeli s dary, chtěli vidět uzdraveného Ježíše. Stejně tak i Marii, kolem níž se stále šířily po městě zvěsti o její kráse i o její obětavosti. Jakub se z těch horečnatých událostí, ze strachu o Ježíšův život a nových návštěv nemohl dlouho vzpamatovat, chodil po stáji jako omámený, poprvé nevnímal ani Annu, znovu se mu jako ve snu i ve snech samotných zjevovaly obrazy schváčeného Ježíše, obavy Jakobovi podlamovaly kolena, měl pocit směsi hrůzy, bázně a děsu, ačkoli se cítil zdravý a silný.

Ježíš se uzdravoval s udivující rychlostí, v jednom okamžiku, kdy celá rodina nad ním stála, se najednou poprvé usmál. Ten den Josef dostal i práci na stavbě. Jakub, než večer usnul, pocítil málem jako vnuknutí příčiny strachu o Ježíše – začal ho mít rád.

Marii a Josefa těšily dary pastýřů, ještě víc ale jejich přirozená lidská přízeň, vytrhávající i je samotné z opuštěnosti. Nestalé Josefovo řemeslo, závislé na počasí a době, vedlo ke kočovnému životu, vytrhávalo je z kořenů, bralo jim domov, příležitost ho vytvořit, kdesi hluboko ukládalo pocit bezdomoví.

Jakub a Anna byli šťastni, když mohli jít za pastýři, dívat se na pasoucí stáda. Jakub sbíral roztodivné kameny a všelijak pokroucená dřeva, Anna divoce rostoucí květy a byliny. Uzdravily Ježíše, jednou možná uzdraví i je, když bude třeba.

Jaro se zase vrátilo, již pozdní, nad pastvinami se v poledne chvěl horký vzduch, v dálce rozmazával siluety stromů, stavení, pohoří, brzy začne spalovat i vše zelené na pastvinách. Živá zůstane jen zeleň kolem vod. Stáhnou se tam i dobytčata, kam se chodila jen napít.

Jakub a Anna zůstávali u pastýřů někdy celý den, vždycky se tu pro ně našlo nějaké jídlo, alespoň Marie a Josef ušetřili. Dvojčata se přesto vracela domů ráda, chtěla být s Ježíšem, jeho nemoc se již nevrátila, zůstala ale v paměti, v mementu prožité hrůzy.

Jen Ježíšovi jako kdyby se nikdy nic nestalo, nemoc ho nepoznala, stále urputněji zvedal ruce a nohy do výše, už s nimi jen tak mimoděk trhavě nepohyboval, byla v nich cítit síla. Když se ho Jakub poprvé odvážil dotknout, usmál se, nic se nestalo, už neměl ten pocit nekonečně křehkosti, když se Ježíš narodil, zmáhala ho nemoc, byl zalitý horečnatým potem. Častěji se teď i usmíval nebo jen tak díval do stropu a na oslíky a volky než plakal, v rodině zavládl poklid, Josef a Marie

znovu přemýšleli o vlastním domově. Stále ale pobývali v cizím chlévě. Josef už hledal příhodné místo na jejich stavení. Vracel se však z práce domů unavený, často s Jakubem a s Annou, kteří přicházeli od pastýřů.

Jakub ty tři muže před chlévem spatřil první. Stáli tu jako němí a dívali se na ně, z neznámých důvodů je tedy zde čekali. – Odkud? měl Josef v očích nejdřív nevyřčenou otázku a v ní i nejasné tušení, obavy z nebezpečí. – Z Chaldehy, od Kaspického moře, přešli jsme Eufrat a Tigris, šli podél Mrtvého moře, řekl podrobněji, než možná sám chtěl, jeden z mužů, nejstarší z nich, se zarostlou tváří až k očím a v bohatém rouchu.

Josef otevřel dveře do chléva, Jakub a Anna si s obdivem prohlíželi tři obrovské velbloudy s nákladem a s již téměř prázdnými vaky na vodu. Možná ji tu chtějí někde dočerpat. Ta zvířata s vystouplým hrbem viděli Jakub s Annou v životě poprvé.

Marie byla vystrašenější než Josef, muži však náhle zbožně poklekli před Ježíšem, dlouho se mu klaněli a pod žlab mu kladli bohaté dary. Ta zvěst o Ježíšovi a jeho zázračném uzdravení se nejspíš roznesla dál než po Betlémě, domýšlel se Josef. Marie stála opodál s překříženými dlaněmi na zvedajících se prsech, jak stále Ježíše kojila.

Muži se zvedli se země a dívali se užaslí na Marii. – Ne tedy z Ekbatanu, ale z Chaldehy? přerušil Josef jejich obdivné počínání možná nepřilíši důvěřivou otázkou – Ne, od Kaspického moře, opakoval znovu ten nejstarší a nedal v hlasu najevo roztrpčení z Josefových pochybností. Dva zbylí muži se stále dívali na Marii, a proto na chvíli zavládlo rozpačité ticho.

Vrátili se i Jakub a Anna, stoupli si po obou stranách vedle Marie, k jejím zakulaceným bokům. Matka začala dvojčata hladit po vlasech a obě děti ve stejný okamžik vzhledly k její tváři.

V chlévě bylo jediné nikým nevyřčené slovo – Proč? Neodvážil se je vyslovit ani Josef, tím méně Marie, ale bylo tu ve vzduchu, málem viditelné, slyšitelné, dalo se všude kolem nahmatat, bylo cítit zmnoženo pachem zvířat.

– Zrodila se hvězda, přerušil dlouhé tázavé mlčení nejstarší z mudrců, – nová hvězda, naděje!

Josef tu pověst znal, slyšel ji kdysi na stavbě domu bohatého kupce od potulného hvězdáře. Občas se prý na nebi objeví kometa, zazáří jako hořící hvězda, nese poselství: Smrt panovníka a narození proroka. Proto tito muži přišli znenadání do Judeje. Nejen se poklonit umírajícímu králi. K jejich chlévu je dovedla pověst šířící se po zemi kočovníky o uzdraveném Ježíšovi, s kočovníky je až dovedla k jejich chlévu.

Pod ubohými jesličkami, jen spíš jakousi podložku z několika latí vloženou Josefem do žlabu pod Ježíše, ležely zatím nikým nepovšimnuté dary, zlato, drahé kameny, látky, voňavky, beznadějně už nyní zápasící s pachem chléva, trusem a močí volků a oslíků.

– Ježíš? zeptal se zpytavě Josef, zvyklý se ohánět tesařskou sekyrou, ne přemýšlet nad zrodem legend a mýtů jako tři přítomní mudrci, dívající se na něho jen v okamžiku, kdy někdo mluvil, jak bude reagovat, jinak se zraky upřenými k Marii.

Marie ustoupila při rozmluvě mužů s dětmi ke dveřím chléva, za ní se rozlévaly paprsky zapadajícího slunce, vytvářely jí za hlavou svatozář, umocňující její krásu, kterou ani na vteřinu nebylo možné přehlédnout.

Ježíš si už nedočkavě vynucoval pití, Marii zrazoval stud začít jej kojit před neznámými muži. Josef se zatím s nimi bavil o perském králi. Marii byly ty starosti mužů vzdálené, myslela jen na sílící hlad a zároveň už i vzlykot Ježíše.

K čemu přemýšlet o tom, komu a jak vládnou králové, radí mudrci, oblečení jako muži v nádherných královských a kněžských pláštích. Jen si je někdy představovala, z dálky je občas i zahlédla, jejich dary teď ležely na zemi, nikdo si jich nevíšimál, ani vždy všetečná a zvědavá Anna, milující trpytivé, co se jí zdálo jen trochu krásné. Bohatství zastřela podivnost návštěvy těch poutníků z daleka, tak jiná než příchod pastýřů, vzbuzovali strach.

Jakub, jinak tak často neslyšící a nevidící, co se kolem něho děje, pozorně poslouchal rozmluvu Josefa s muži. Ačkoli téměř ničemu neporozuměl, jen z řeči pociťoval nejasnou hrozbu, jako ze všeho tajemného, nepochopitelného či zatím nechápaného, stejně jako jednou vyslechl rozmluvu pastýřů v jejich stanu, chránícím je před žhavým sluncem, vyprávění o Lotových dcerách.

Lot se prý s nimi bál usadit přímo v Soáru, žil proto poblíž v jeskyni na hoře. Jeho prvorozená dcera řekla jednoho dne té mladší: – Náš otec je stařec a není muž ve zemi, aby k nám podle obyčeje země vešel, pojď, dáme otci napít vína a budeme s ním ležet, tak dáme život potomstvu ze svého otce! Daly mu tedy té noci pít víno, vešla prvorozená a ležela s otcem, on však *nic* nevěděl, ani když ulehla, ani když vstala. Příštího dne řekla prvorozená té mladší: – Hle, na dnešek jsem ležela s otcem já, dáme mu proto pít víno i této noci a vejdeš ty a budeš s ním ležet, tak dáme život potomstvu ze svého otce! Daly mu tedy pít víno i této noci a mladší přišla a ležela s ním, on však *nic* nevěděl, ani když ulehla, ani když vstala.

Tak obě Lotovy dcery otěhotněly se svým otcem.

Jakub byl z vyprávění pastýřů zmatený, věřil, že on s Annou budou jednou Josefem a Marií, než jim oba vysvětlili, že myslí na nemožné. Anna se nechala přesvědčit, Jakub byl tvrdší, pravdy mu docházely obtížněji, tím víc poté byl o nich silněji přesvědčen než jeho sestra.

Teď mu pastýři vnesli do vědomí nové pochybnosti – jeho otce Josefa ve vztahu k Anně. Už ve vyprávění cítil cosi nesprávného, jinak by přece Lota neuspávaly dcery vínem. Už přece viděl opilé tesaře pracující s otcem, i vínem zmožené pastýře vítající po kruté zimě jaro. Možná v tom vyprávění bylo poselství o něčem nesprávném, nedovoleném, zakázaném, co Jakub pochopí, až bude větš.

Josef v rozmluvě se třemi mudrci, zvláště s tím nejstarším a nejhovornějším, se zjevně přirozenou autoritou a nejspíš i s mocí úřadu, ztrácel chvílemi půdu pod nohama, sílil v něm neodbytný pocit, který snad v něm chtěli záměrně i vzbudit, že oni, před nimiž teď pokorně stál, jsou víc než králové a vojevůdci, silnější svou moudrostí

a znalostmi, oni umějí vykládat smysl probíhajících událostí a snů kněží i jiných významných lidí, odvozovali z nich běh dalších dní a roků, osudy panovníků a jejich rodů, odhadovali sílu nepřátel před útoky na ně nebo před napadením vlastní země, připravovali oběti a zabíjeli je vlastníma rukama, v jejich očích proto byli králové těmi slabšími, závislejšími, oni je ve skutečnosti měli ve svých rukou, rozhodovali o jejich osudu, ne oni o jejich, jen v ojedinělých případech je nechali probodnout, setnout jim hlavu nebo je uškrtnit, obvykle s pomocí a z podnětu jiných rádců.

Josefův nepokoj v něm neustále rostl, proč tedy oni, silní, mocnější než králové, poklekli v bohatém odění do plev před nejdříve tichým, nyní již křičícím Ježíšem, hlásícím se o své právo, mléko z Mariina prsu. Ta stála pořád cudná ve vchodu do stáje, rudé paprsky zapadajícího slunce za skleslými zády, s Jakubem a s Annou, zaraženými jako ona z nekonečného a stále nekončícího hovoru, kdy už se Ježíš hladem téměř zalykal, a Marie proto konečně přestala držet své děti za ruce a vykročila k Ježíšovi, obešla před ní stojící muže, vzala vzlykajícího nejmladšího syna do náručí a vydala tím nepřehlédnutelné znamení.

Muži se s Josefem okamžitě rozloučili a vsedli na velbloudy. Jakub a Anna se na jejich odjezd odvážili dívat jen zpoza dveří, zamlklí, i za jejich zády bylo ticho. Ježíš se dočkal a hltavě doháněl své čekání.

Obrovští nomádi se konečně hnuli od stáje.

Josef stál na cestě dokud nezmizeli, vrátil se, vzal Annu a Jakuba za ruku, usmál se na Marii, pohladil Ježíše, zdánlivě byl klid a mír, neznámí muži zatím jen odešli...

Jakuba a Annu hnala za pastýři na prvním místě zvědavost, ve chlévě nebylo již co poznávat, jen Ježíše a jejich oslíka, ostatní volci a oslíci se podobali jeden druhému. Jejich oslíka se odvažovali brát na pastvu sebou, na pastvinách byl život a nekonečný prostor, v roklinách mohli lézt po stromech, vybírat ptačí hnízda, kamarádit se s dětmi pastýřů, koupat se v osamělých studnách, kam se o polednách scházeli i pastýři s žíznivým dobyt看kem, pokoušeli se svézt na volcích, prohánět se s dovádívkami kozami.

Jakub i Anna měli výčitky, že nejsou s Ježíšem, ale touha být v přírodě byla silnější, než žít ve chlévě. Marie se odvažovala s Ježíšem jen před stáj, i tak neunikala očím zvědavců toužícím vidět Ježíše i její krásu. Dvojčata den vydržela doma, ale hned ten druhý znovu odešla mezi pastýře, mezi jejich legendy, vyprávění a strachy.

Kolikrát tu slyšeli o Oktaviánovi?

– Imperator Ceasar Augustus! řekl jednou polosměšně před pastýři potulný pěvec a básník. Jakub si všiml, jak se mnozí pastýři otřásli hrůzou. – Před zbabělcem v boji a hrdinou před slabými, mstícím se poraženým a poté je předhazujícím je supům, zrazujícím přátele a cizoložícím s jejich ženami, krutě jim odplácejícím vylupováním očí ještě před popravou, náhle laskavým vládcem po porážce všech? divil se neznámý cizinec.

Pastýři se jen dívali do země a pastýřskými holemi kreslili do písku neznámé znaky, své denní úzkosti. – Prodal své panictví dokonce dvakrát! zvedla ta slova hlavy pastýřů, odvážili se podívat potulnému pěvci do očí. – Poprvé prastrýci Gaiovi Iuliu Caesarovi... z vděčnosti a hlavně z vypočítavosti.

Jakub a Anna šli domů a drželi se za ruce. Jakub za sebou táhl na dlouhém provaze oslíka. Ten se vzpouzel jít rychle, málem nadmutý z bohaté pastvy, tvrdohlavější než Jakub, umíněný, jakou měl zrovna náladu. Anna držela v ruce velký mandloňový květ pro Marii, každou chvíli si k němu přivoněla, nikdy nezapomněla vrátit se s kyticí nebo jen velkou květinou než všechno spálí slunce. Měli dětský strach o Ježíše, neví-li o něm krutý Augustus.

Marie je vyhlížela z dálky s Ježíšem na ruce. Už je málem poznával, hlavně oslíka, skláněl se nad ním první a nejčastěji. Marii potěšil růžový mandloňový květ a kus sýra. Anna nezapomněla, skryla jej pod plátěnou košili. Ježíš už natahoval bezděčně ruce k nim. Anna zvedla prosebné oči, toužila chovat Ježíše. Jakub odešel přivázat oslíka ke žlabu. Marie jedla s chutí ovčí sýr.

Nad chlívem se pomalu snášel večer, než se vrátil Josef a zasekl sekeru do trámu nad jejich hlavami. V úderu byl cítit vztek, předzvěst bezmocnosti, možná před konečným odhodláním. Vybálil pecen chleba, sýr a sušené datle, Jakub a Anna se na sladkost hned vrhli, Josef se usmál, spíš bolestně, Marie se klouby prstů něžně dotkla jeho paže, ukrojila velkou patku chleba a podala je se sýrem a několika datlemi Josefovi. Sama si sedla na okraj žlabu a ukusovala suchý chléb, dvojčata si sedla na zem, v chlívě se rozhostilo zvláštní ticho, šero se málem změnilo ve tmou. Zvířata přešlapovala z nohy na nohu, volci občas zabučeli, oslíci zahýkali. Sotva Marie dojedla, dožadoval se i Ježíš. Josef si sedl k Marii a díval se, jak kojí. Už téměř ve tmě blýskaly Ježíšovy oči. Jakub a Anna si prostírali slámu na protější straně žlabu, nepotřebovali už ovčí kůže, i v noci bylo teplo. Pootevřenými okny bylo vidět už planoucí jasné hvězdy. Ježíš usnul u Mariina prsu, Anna hned jak dolehla. Jakubovi stále znělo v uších vyprávění potulného pěvce, nemohl usnout.

Jakub proto i slyšel Josefův tichý šepot: – Augustus Princeps se sotva kdy něco dozví... Líže si prý rány z porážky v Teutoburském lese, dozvěděl se Josef kdesi mezi tesaři a zedníky poslední zprávy. – Ale Héródés Veliký, slyšel Jakub nové zlověstnější jméno, – prý postavil v Jeruzalémě velkolepý chrám, šeptla i Marie, co se ona dozvěděla od žen, procházejících kolem chlívá. – Jenom přestavěl, opravil ji Josef, – všichni i ti největší zločinci chtějí po sobě nechat nejen krvavou stopu, neopustila Josefa zlost.

– Máš z něčeho strach? zeptala se Marie. – Ano, přiznal po dlouhém zaváhání Josef. Marie se k němu úzkostněji přitiskla. – Každé povstání končí krví, i pokus o něj a pouhá domněnka... Bojí se o sebe, o svou moc...

Jakub se krčil strachem vedle spící Anny, jak k němu doléhaly úryvky Josefových vět, jen jako zlou věštbu tušil, co všechno bylo za vyprávěním jeho otce.

A jedinou příčinou byl s největší pravděpodobností Ježíš.

Mezi pastýři jako by noc náhle oponou trhla, včerejší smutný den se změnil v radostný a veselý, po odpoledním spánku až do večerního dojení potulný pěvec přednášel Vergiliovvy verše. Jakub a Anna poslouchali, ani nedutali. Bucolica tu zněla až příliš vznešeně ve srovnání s pravdou. Pastýři se usmívali, jak vidí básníci jejich jednoduchou a těžkou práci. Pastýřské verše! Koho z nich by napadly eklogy? Pastýřská idyla a kdo do ní vnáší mýtus?

Znovu se mluví o oslících. Příběhy se valí jeden po druhém, Jakub a Anna je nestačí ani vnímat, rozumí jim tak napůl, z některých je jim do smíchu, z jiných jde strach. Když se pastýři znovu zvednou za prací, Jakub a Anna se pokouší naučit podojit nejdříve kozy, ty nepostojí ani na vteřinu, věčně skotačivé, skončí často s nohama v díži, obdaří ji i svými zčernalými bobky a chrstnutím moči. Dvojčatům je při tom někdy do pláče, pastýři se smějí, i jejich rozpustilé děti, dvojčata jsou jim svou nemotorností v tu chvíli pro smích, sedají na třínožku a chlubí se svým dojičským uměním, mléko crčí na dno a zdvíhající se bílou hladinu, vytváří nad ní bělostnou pěnu, ještě teplé jej pijí. Ovce stojí poslušně, trpělivě, než padne večer.

Pastýři sedí dál s potulným pěvcem, poslouchají další z Vergiliových eklog, předpovídá v ní zrození božského dítěte a příchod zlatého věku. Pastýři se němě dívají na Jakuba a Annu, ti kvapem a se strachem utíkají za Marií a Josefem, co se děje v Betlémě?

Josef bezděky hladil oslíka a díval se starostlivě na Jakuba a Annu, jako by je připravoval na těžkou zkoušku a jsou-li ji schopni podstoupit. Marie stála uprostřed chléva s ještě tmavějšími kruhy pod očima než při Ježíšově nemoci. Ten jediný bezstarostně výskal, zrovna se napil, nic mu nescházelo, už se smál sám od sebe, nemusel se usmívat někdo na něho nebo se alespoň na Ježíše dívat. Napětí se z Josefa a Marie přenášelo i na Jakuba a Annu.

Vládnoucí barbar, pověřčivý, podezřívavý a stejně tak bojácný, zbabělý, uvěřil, protože chtěl uvěřit chaldejským mudrcům zvěst o znamení hvězdy a věštábám o zrození proroka, budoucího židovského krále. Jeho biřici při prvním přepadení Betléma Ježíše nenašli, nenapadlo je hledat ve chlévě, tím zlostnějším se Héródés stával, kdykoli se něco nevedlo.

Marie a Josef, Jakub a Anna naposled povečeřeli, oslíka posílili na cestu velkou porcí ovsu. Sotva se setmělo, vyrazili k Egyptu, šli pěšky, šetřili jediné své zvíře obložené skromným majetkem. Josef nesl v náručí Ježíše, noc a tma byly pro ně ideální skrýš, litovali, vyčítali si, nemohli se rozloučit s pastýři ani s chudými sousedy, snad je pochopí a odpustí jim. Šli po okraji pouště, většinou tiché, i ty nejtišší zvuky se proto násobily do hrozivosti. Jakub a Anna se přitiskli k sobě, Marie držela ruku na oslíkově hlavě. V jednom okamžiku jako by si řekli, se podívali k nebi, zářily na něm nádherné hvězdy, mohli se v temnu noci orientovat jen podle nich.

Pohled na nebesa pomáhal zapomínat na úzkost a strach. Obloha nad nimi stála nehnutě a velebně. Občas ji překřížila padající hvězda, nikdy ne tak velká, o jaké vyprávěli chaldejští mudrci. Po půlnoci byli všichni unavení, ulehli vedle sebe k nohám oslíka, přikryli se ovčími kůžemi, Jakub poprvé v životě držel spícího Ježíše v náručí, cítil v tu chvíli nesmírný strach o něho, daleko větší než kdykoli sám o sebe.

Zůstal za nimi Betlém, k svítání přestali vidět poslední jeho domy a rozžaté lampy, blížili se k Egyptu přes zemi kanaánskou, spíš prostor než území Kanaánců. Ježíše nesla úzkostlivě přitisknutého k prsům Marie. Zabalený v ovčí kůži sotva mohl dýchat, byl mu vidět jen nos a zavřené oči. Josef střídavě přidržoval Jakuba a Annu na oslíkovi, klimbajícimu i cestou.

Jak je přívitá země Mizraim? Uprchlíky kradoucími se tiše noční pouští jak zlodějí s lupem, s dary mudrců a ve skutečnosti proradných zrádců? K polednímu žáru měli prchající poutníci štěstí, dorazili k osamělé studni. Jakub a Anna měli v očích stále neodbytné otázky. Ježíš, sotva se probudil, tak se smál, nikdy neviděl tolik světla a slunce. Marie ho kojila s nohama ponořenýma do vody, rozesmál se nakonec i Josef, a stejně jako v noci se děs přenášel z Marie a Josefa na Jakuba a Annu, teď pohled na Marii a smějícího se Josefa přinutil k smíchu i je.

Zdánlivě byli v nejlepší pohodě, spokojená rodina u oázy s několika palmami. Moci tady zůstat jako v útočišti, poklidném azylu. Sotva se však v největším vedru ve stínu prospali, putovali rychle dál, k Nilu, k jeho štědrosti a závratnému bohatství zrozenému z bahna, s panovníky bojičými se smrti, balzamuující svá těla pod náhrobky sfing a psích hlav, proměňující se v mumie, s masivem pyramid nad nimi, prací tisíců otroků, jejichž mrtvá těla zůstávala jen pod pískem pokrmem šelem, s milióny hadů plazících se pouští i nilským bahnem, se škorpióny se smrtelným bodnutím. Mezi pastýři na ně Jakub a Anna nemysleli, cítili se bezpeční, teď se připomínali častěji, museli se zároveň dívat k zemi, opatrně našlapovat, oslík předem hýkal, nebezpečí zpozoroval dřív. Nocí a dnů ale před nimi bylo ještě nespočet.

S jediným oslíkem, se třemi dětmi, se Josef a Marie vlekli neskutečně pomalu, víc museli odpočívat než rychle putovat pouští, ale přece jen den ode dne šťastnější. Ježíš, Jakub a Anna byli zdraví, zdánlivý poklid ale trval jen do okamžiku, než je dostihli další uprchlíci z Betléma, v očích děs, město se proměnilo v krvavou lázeň. Meč si mezi Davidovými potomky nemohl vybírat, kterékoli nemluvně mohlo být budoucím židovským králem, nikdo už nikdy nespočte kojence zabitě u prsou zoufalých matek. U své betlémské kojné byl zavražděn i nevlastní barbarův syn.

Héródés byl důsledný, proč by měl být zabit omylem, když vědomě zavraždil i tři vlastní syny. Hvězda však oznamovala židovského krále, smrt Idumejce byla zbytečná, barbara nemohla ohrozit, osud se mu mstil, byl před smrtí.

Betlémští se kolem Josefa a Marie jen přehnali, pronásledovala je hrůza, možná se rozptýlili ke kanaánským známým nebo pokračovali rychleji než Marie a Josef s dětmi k Egyptu. Nechávali děs za sebou, kratičká idyla byla pryč, pokračovali v putování na pokraji sil, ubývala jim potrava, protože se vyhýbali lidským obydlím, báli se vyměnit i něco z darů mudrců za jídlo. Mariina prsa se propadala, ochablé dvorce stačila zakrýt Ježíšova ústa. Mírný a pokorný Josef přál Héródésovi potupnou smrt.

Teprve sedmý den narazili v poušti na zatoulané kůzle. Josef udělal cosi, nač by nikdy ani nepomyslel, kůzle chytil a zabil, pekli jej u nejbližší studny a polovinu masa snědli s posledními zbytky chleba. Zůstalo jim jen sušené ovoce a zrní pro oslíka. Josef se rozhodl jít a jít a jít, sám už přestal jíst úplně, jen pil, vody měli dost, věřil proto na štěstí. Den po dni však stále nepřicházelo, čekali nejhorší, Marie se už sotva vlekla, Ježíš ji vysiloval. Když už měli pocit, že všechno vzdají, došli k oáze s přívětivými pastýři jako byli ti jejich betlémští, jen chudší, o to štedřejší z toho mála, co měli. Dozrávalo tu i první ovoce, oslík se mohl pást, všichni si konečně i odpočinout.

Josef od prvního dne věděl, v Egyptě nemohou zůstat, cítili se tu jako ve vyhnanství, cizí mezi cizími, nikdo jim tady nebyl blízký, k nikomu nepřilnuli jako k betlémským pastýřům. Jakub a Anna by si možná jednou zvykli, ne Marie a Josef. Za jiných okolností by tu určitě přivykl i Ježíš.

Zatím se na ně všichni dívali jako na přivandrovalce. Josef však měl práce dost, nemohl si stěžovat, v Egyptě se všude stavělo, bohatství se tu přeměňovalo ve velkorysost, nádhera v pompéznost, kusu z toho neuvěřitelného bohatství se dostalo i na ně. Měli tady dokonce i vlastní stavení, sice jen narychlo zbudované, obstarali si pár dobytčat, o něž se starala Marie a také už Anna a Jakub, hlavně o jejich oslíka, který je převedl přes poušť z Betléma, byli mu vděční.

Možná měli Josef s Marií místní obyvatelé i trochu litovat, po Ptolemaiovcích ztratili svobodu, trpěli pod římskou správou, Augustem Oktaviánem. Judea byla svobodná od Judy Makabejského, ale pod Héródésem. Josefa a Marii v Egyptě zdržoval strach. Nikdo tu ale nevěděl o Ježíšově určení, velké hvězdě na obloze kdesi na východě, tvrzení tří chaldejských mudrců, na jejichž dary si nedovolili sáhnout. Co mělo být radostnou zvěstí, stalo se klatbou semeníc z Héródésových obav a pomstychtivosti.

Dny v Egyptě byly jeden jako druhý. Ráno šel Josef do práce, večer se pozdě vracel. Marie příliš často z domu nevycházela. Ale byla stále krásnější a krásnější. Josef se proto o ni čím dál víc bál. Kdyby neměli děti, ze strachu by tvrdil, že Marie je jeho sestra, a tak by ji i mohl víc chránit. Z Mariiných očí však vycházela zvláštní síla, nikdo si k ní nic nedovoloval, jen obdivně si ji prohlížel a záviděl ji Josefovi.

– Kdybych byl bohatý, postavil bych vedle tebe stráž! řekl Josef. Marie se jen usmála: – Uchráním se sama, Josefe! – Zkrásnělas po Ježíšovi! – Nebyla jsem hezká i před tím? nemohl by nikdy čekat takovou odpověď, kdyby ji nevyprovokoval.

Nikdy by si nepřiznali, jak na tu zvěst toužebně čekali. Héródés Veliký zašel vlastní rukou. Ze strachu před bolestmi svých nemocí se probodl nožem, přímo při hostině, jak se dalo při jeho nestvůrné teatralnosti čekat.

– Je možné někomu vyčítat, že se těší ze smrti kohokoli, kdo mu způsobil neměrné příkoří, vyhnal ho třeba jen z přechodného a nuzného domova, ohrožoval život jeho dítěte? ptal se Josef v duchu sám sebe a díval se na Marii. Možná si kladla stejnou otázku, nebo byla dokonce přesvědčená, že má jako matka právo si něco takového myslet, těšit se ze smrti tyрана, ale nikdy by se o tom pravděpodobně ani nedokázali s Josefem bavit, vyjadřovat třeba grimasou svou radost. Jen z očí jim po té zprávě bylo možné vyčíst zadostiučinění za vteřiny, minuty, noci hrůzy, obavy o děti...

Idumejská stvůra se mstila do posledních okamžiků proradného života. Cizoložil, dokud mu nevyprchaly poslední síly. Nařídil Salomé popraviti všechny jinochy ve vězeních. V dobré víře nebo spíš jen naději, aby po jeho smrti s nimi nehřešila.

Josef si se smutkem přiznával, že lépe než svobodu pod takovým vládcem, raději snášet otroctví v Egyptě pod římskou správou, Antoniem a Kleopatrou. Bylo tu o mnoho lépe než v Héródésově Judeji.

– Oddech sis, Josefe? zeptala se Marie. Josef jen mlčky kývl: – Nejen my, ale především Betlém si oddechl! dodal po chvíli. – Ale co bude dál? zeptala se Marie a stále se dívala do Josefových očí. – Chvilí snad ještě vydržíme. – Ano, Josefe! sklopila opět oči – Když už jsme vydrželi tolik! věděl, že úplně zbytečně vyzývá Marii k trpělivosti, měl jí méně než ona, stejně jako pokory. – Jak se mohlo tolik trpělivosti a pokory vejít do takové krásy? ptal se Josef sám sebe, v té chvíli šťastný jako málokdy v životě, když se díval na Marii, stále se sklopenýma očima před ním a hrající si z rozpačitosti se svými dlouhými štíhlými prsty.

Josef a Marie se vzájemně vyzývali k trpělivosti, nerozhodovat se ukvapeně, vyčkávat vhodný okamžik, dát přednost bezpečnosti a rozumu před vábením srdce, jakkoli ryzím, přitažlivostí domova. Myšlenkami však už byli stále častěji někde jinde, daleko odtud znovu na východě. I oslík v malinké ohradě vycítil jejich neklid, tiché dohadující se rozprávění, přešlapoval a ohlížel se po nich, jako by mu každý další den byl nekonečně dlouhý, těšil se na dlouhou cestu, ne tak drastickou jako útek z Betléma.

Jakub a Anna, aniž co věděli, byli stále nestářejší, nedokázali se na nic soustředit, ani na divoké hry, od kterých se jindy nemohli odtrhnout. Marie je musela málem s křikem hnát s blížícím se šerem k večeři a domů ke spánku. Teď již v předvečer přicházeli sami, potulovali se co nejbliž stavení, cítili, že něco je ve vzduchu, příváté suchým saharským pískem, pálily z něho a červenaly oči.

Neměli se s kým loučit, jen Josef s několika dělníky na stavbě, kteří byli jako on z Judeje. Snášeli tady strasti a starosti práce v cizí zemi, mohli se však už kdykoli sebrat a odejít, jen se však každé ráno a každý večer vzájemně podívali do očí, zachytí-li v nich oboustranné a jednoznačné rozhodnutí, že už je čas, není třeba dál čekat.

Vydrželi ještě sedmkrát sedm dní a nocí, než zporázeli, obětovali a prodali svých pár domácích zvířat, a jejich oslík, se kterým se nemohli nikdy rozloučit, se jen o něco víc prohnul pod nákladem, byl ale přinejmenším o to silnější.

Ježíš seděl na nejvyšším místě jejich skromného majetku jako na pomyslném trůně, připadal si jako opravdový král. Už se dokázal i sám udržet na oslíkově hřbetě.

Vraceli se zpátky, jen jinam, než odkud uprchnuli, do galilejského Nazaretu, dávného otcovského domu, stále chudého, i když se tu odedávna usilovná práce se dřevem nezastavila od rána do večera.

Dosud nejmladší syn Josefa a Marie se tu stal Ježíšem Nazaretským.

PhDr. Antonín Rašek absolvoval Vojenskou školu Jana Žižky, při službě u letectva vystudoval Filozofickou fakultu UK (1961) a stal se vojenským novinářem. Po roce 1968 z armády propuštěn. Po listopadu 1989 byl rehabilitován, působil na ministerstvu obrany, nyní se věnuje vědeckovýzkumné činnosti a poradenství. Napsal také několik povídek a románů, za něž získal několik literárních cen.

Mistr Puchnerovy archy, Sv. Anežka Česká předává kostel prvnímu velmistrovi řádu křižovníků s červenou hvězdou Albrechtovi ze Šternberka

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Maličkosti

Byl to takový podivný týden. Nad českou kotlinou ležela pořád mlha, biologická zátěž na dvojce, těžko se dýchalo, celé dny vládlo v Praze pološero, a to nejen v pravém slova smyslu pro přetrvávající smog, ale i ve smyslu přeneseném pro poměry v politických výšinách i nížinách. A pražský dopravní podnik opět měnil trasy tramvají, a tak jsem stále znovu a znovu hledala náhradní spoje; když jsem pochopila, kudy jet tam, těžko jsem hledala cestu zpět, protože jedním směrem se přestupovalo na stanici jedné, zatímco směrem opačným na stanici druhé. Ještě nedávno byly takové změny zřetelně vyznačeny, popsány a namalovány na velkých cedulích, teď jsem nic neviděla, neporadil ani řidič tramvaje. Pamatuji ale i doby, kdy v takových případech objížděli všechny refýže dopravní dispečeri a říkali, kudy jet dál. To už je ale hodně dávno.

Dřív také nikdo v domě neuzavřel vodu, aniž by o tom informoval ostatní nájemníky – instalatéri běhali po domě: *Natočte si vodu*, a tak jsme plnili hrnce, kbelíky, vany... Nestávalo se pak to, co se nám přihodilo v závěru toho smogového týdne: bez jakéhokoliv varování najednou v sobotu ráno voda netekla. Naštěstí jsme měli v rychlovarné konvici zbyteček vody – přesně na ranní kávu, a jinde připravenou odstátou vodu na zalití květin, abychom mohli aspoň symbolicky provést ranní očistu. A nebudu vařit: kdoví, jaká by byla polévka z minerálky, raději se naobědváme v hospodě za rohem.

Beztak jsem měla jsem za sebou týden plný drobných nepříjemností.

Kromě toho, že jsem bloudila od jedné tramvajové stanice ke druhé, pokazilo se mi podle Murphyho snad všechno, co se pokazit dá. Napřed to byla tiskárna. Místo aby si spořádaně brala jeden papír za druhým, hltala – nenažranec - vždycky několik papírů najednou, až se dusila a já ty štosy stále pracně dolovala. Obvykle, když mě nějaká věc začne zlobit, nejdřív ji prosím, lichotím a domlouvám, a když to nepomáhá, vyhrožuju jí zlými řemeslníky. Už mi to několikrát pomohlo, wawky se rozhořely, odpad začal odtékat. Zkoušela jsem to s tiskárnou – když prosby nepomáhaly, vyhrožovala jsem, že na ni přijde pan Daněček a ten že bude na ni moc a moc zlý. Výhrůžky nezabraly, snad tiskárna poznala, že lžu, protože pan Daněček není ani trochu zlý, naopak je to laskavý, ochotný a šikovný pán. Však také hned na mé zavolání přišel, ale ani on s tou mou trucující tiskárnou nic nesvedl. Zaplakala jsem u své šéfově, ta se smilovala a přinesla mi tiskárnu lepší a modernější. Radovala jsem se, pracovala – ale jen den. Pro změnu stávkoval počítač. Také jsem mu vyhrožovala, tentokrát zlými ajťáky, ale nakonec jsem musela ty hodné chlapece z výpočetního přívolat; pomohli, počítač nebyl naštěstí příliš zatvrzelý, navíc mi ještě poradili pár užitečných věcí.

Poučena tedy tím, že všechno zlé je pro něco dobré, nezmohla mě ani ta netekoucí voda – vždyť jsem se nemusela ani sprchovat, ani vařit, ale ouha – dcera přišla s tím,

že půjdeme večer na koncert – a já měla hrozné vlasy, zalepené tím celotýdenním smogem. Abych jí nedělala ostudu, jela jsem do práce a umyla si vlasy aspoň pod kohoutkem. Pak s kapučínem a s hlavou omotanou ručníkem a šátkem (fén se mi nechtělo nosit), jsem sedla k počítači, že aspoň udělám to, co jsem v tom týdnu kvůli vzdorovité technice nestihla. Samozřejmě jsem kelímek zvrhla, všechno kapučíno mi vyteklo pod tu pěknou tiskárnu. A zase všechno zlé pro něco dobré – ještě že jsem měla s sebou velký ručník, abych tu spoušť pěkně poklidila. (Všimli jste si už, jak pevně přilepí kapučíno k pracovnímu stolu počítač nebo tiskárnu?)

Takže večer jsem na koncert šla už za dámu, s umytými vlasy, čistě, leč ne úplně chudě oděna, a tam opět zrada. Měly jsem s dcerou vstupenky na balkon, a tam byly také poslány do šatny. Avšak celé horní foyer – i s tou šatnou – bylo vyhrazeno pro „uzavřenou společnost“, do šatny se muselo zpět, do přízemí.

Ovšem koncert sám byl pěkný, mladá německá sopranistka zpívala hezky Mozarta. A vůbec se už začaly dít i věci hezké. Doma voda teče, tiskárna se nepřilepila, počítač – zatím – funguje, smog na pár dní ustoupil, v politice – aspoň pražské – se vybourilo.

Ocitla jsem se i na zámku v Lužanech mezi chytrými, rozumným a slušnými lidmi, kteří patří ke skutečné elitě. Také jsem obdržela dostala pozvánku na výstavu malíře Otty Plachta, co maluje peruánskou džungli, pošta mi doručila s věnováním zajímavou knihu a dostala jsem od spolupracovnice i první vánoční dárek.

Vím, že to všechno jsou jen samé drobnosti, které běh života a řád světa nijak nezmění. Mohou ho ale učinit příjemnějším nebo naopak nepříjemnějším; a nebýt těch nepříjemných, asi bychom si těch příjemných ani nevážili. Ovšem k tomu, aby i ty málo nepříjemné věci byly snesitelnější, stačí leckdy opravdu maličkost – vědět, že je šatna zavřená, že nepoteče voda nebo kudy právě jezdí elektrika.

Přeju vám, abyste o nadcházejících svátcích i v příštím roce těch věcí příjemných prožili co nejvíc.

Ať nás chrání svatá Anežka!

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2011 *revue*
supplementum

Průběh kampaně D. O.
Stanoviska ČLK,
lékařských fakult
a FNKV
Názory akademiků,
zdravotníků
i veřejnosti

*Zvláštní číslo vydané ke konferenci
„Změna paradigmatu vztahu
lékař – pacient v soudobé společnosti
v souvislosti s kampaní Děkujeme, odcházíme“*

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, Supplementum 1

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 10. 9. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

„DĚKUJEME, ODCHÁZÍME“ – ZÁKLADNÍ FAKTA

(od důvodů exodu až po memorandum)..... 3

ČESKÁ LÉKAŘSKÁ KOMORA

(prohlášení, výzvy, jednání) 11

VINOHRADSKÉ ODCHÁZENÍ

(názory ředitele FNKV, vedení 3. LF UK i lékařů)..... 19

AKADEMICKÁ A MEDICÍNSKÁ OBEC

(postoj vedení lékařských fakult, zdravotníků, pacientů)..... 37

OHLASY V MÉDIÍCH

(blogy a komentáře)..... 57

POLEMIKY

(příklady názorových střetů)..... 89

EDITORIAL

Zvláštní číslo časopisu *Vita nostra revue*, které máte v rukou, má jediné téma – je jím kampaň nespokojených nemocničních lékařů, nazvaná „Děkujeme, odcházíme“. Jak si jistě vzpomínáte, tato akce, vyhlášená Lékařským odborovým klubem, trvala od loňského září do letošního března a za tu dobu vzbudila značnou pozornost jak odborné, tak i laické veřejnosti. Dokazovala to nejenom nejrůznější odborná i politická jednání, ale rovněž četná vystoupení jak přímých aktérů akce, tak jejich příznivců i odpůrců v denním tisku, rozhlase, televizi a v elektronických médiích.

O kampaň se samozřejmě zajímala také redakce našeho časopisu; např. ohlasy na ni jste mohli najít ve VNR 3/2010 nebo 2011/1. Navíc se nám podařilo shromáždit spoustu dalších materiálů o této protestní akci – o jejích cílech, průběhu i výsledcích, stejně jako o názorech zdravotníků, akademiků, komentátorů i laiků.

Výběr z těchto textů nyní uveřejňujeme, aniž bychom si činili nárok na úplnost informací, natož abychom se pokoušeli jakýmkoliv způsobem tuto akci hodnotit. To přenecháváme osobám zasvěcenějším (a možná také budoucnosti).

Doufáme však, že supplementum poslouží k osvěžení paměti a k zamýšlení alespoň účastníkům etické konference, nazvané „Změna paradigmatu vztahu lékař – pacient v soudobé společnosti v souvislosti s kampaní „Děkujeme, odcházíme“. Právě k této příležitosti VNR Supplementum vychází.

Marie Fleissigová

ZÁKLADNÍ FAKTA

13 důvodů exodu

1. České zdravotnictví je dlouhodobě podfinancované – podíl HDP osciluje kolem 7 %, zatímco obvyklý průměr v EU je 10 %. Ze sledovaných zemí OECD jsou za námi pouze Polsko, Mexiko a Korea.
2. Nízká platba státu za státního pojištěnce, která neodpovídá objemu financí za péči, které tyto „státní“ pacienti zkonsumují. Neexistence systému komerčního připojištění.
3. Velké rezervy ve vnitřním chodu zdravotnictví – největší položkou je chaos v lékové politice, kudy utíkají miliardy.
4. Podivné hospodaření v nemocnicích – předražené zakázky (stavební, nákup přístrojů a léků a pod.). Platy zdravotníků jsou jedinou položkou, za níž nelze získat provizi.
5. Nízké platy lékařů, které neodpovídají náročnosti povolání, potřebnému vzdělání a prestiži.
6. Zcela destruovaný systém vzdělávání, který vede k odchodu mladých lékařů do ciziny.
7. Odchody lékařů do ciziny kvůli lepším pracovním podmínkám. Zůstávající lékaři jsou zatěžováni vyšší odpovědností, než odpovídá jejich kvalifikaci a vyšším počtem přesčasové práce.
8. Nedodržování zákoníku práce vede k přetěžování lékařů a následně i k možným chybám lékařů, které je vystavují postihu.
9. V roce 2013 přestane platit výjimka u evropské směrnice o přesčasové práci, která bude klást ještě větší nároky na personální vybavení nemocnic.
10. Kvůli personálnímu nedostatku, špatné organizaci a neracionálnímu nakládání s finančními prostředky dochází ke zhoršování péče o pacienty, za něž nechtějí lékaři přebírat odpovědnost.
11. Nesplněné sliby politiků – od roku 1989 jsou lékaři přesvědčováni, že nejprve se musí změnit systém a pak dojde k napravení jejich platů. Doposud se tak nestalo.
12. Politické strany vedou o zdravotnictví ideologickou válku, přičemž ke změnám je třeba dohoda politiků napříč spektrem, jak je patrné v cizině.
13. Zdravotnictví je resortem, kde se vystřídalo nejvíce ministrů zdravotnictví, koncepcí a rozdílných pohledů. Stále jsou nějaké volby, ať již řádné či předčasné, takže lékaři nemají záruku, že se potřebné změny uskuteční.

2010

25. března – 16. sněm LOK-SČL – odboráři hrozí radikálními kroky, pokud politici nezohlední jejich požadavky na jednotnou mzdovou tabulku pro zdravotnictví a zrušení nynějšího systému dalšího vzdělávání lékařů. Požadují i zrušení vyhlášky, podle níž platí zdravotní pojišťovny nemocnicím, chtějí od 1. července více peněz za léčení. Předsednictvo má připravit varianty radikálních kroků. Varovali, že pokud se platby pojišťoven nenavýší, budou pokračovat odchody lékařů do ciziny.

18. května – Lékařský odborový klub – Svaz českých lékařů (LOK-SČL) odstartoval kampaň nespokojených lékařů „Děkujeme, odcházíme“. Lékaři požadují především reformu systému a změny ve výši odměňování. Cílem je přinutit odpovědná místa k jednání.

15. září – Oficiální start kampaně

11. listopadu – LOK posílá členům vlády otevřený dopis; k výzvě „Děkujeme, odcházíme“ se připojilo 3896 lékařů.

24. listopadu – Ministr zdravotnictví Leoš Heger informuje o situaci premiéra Nečase.

15. prosince – Ministr Leoš Heger (TOP 09) v dopise lékařům varoval před zbrzděním reformy a zvýšení lékařských platů označil za nereálné.

17. prosince – Skončil nábor lékařů pro hromadnou výpověď. – Po jednání se zástupci krajů a nemocnic vyzval Heger lékaře, aby své výpovědi zvážili a dali mu čas na reformu. Změny v odměňování lékařů má přinést reforma, kterou již Heger dříve představil a ČLK s ní souhlasí. Ministr slibuje, že se veškeré zdroje, které se v systému objeví, přesunou do oblasti mezd.

20. prosince – Výpověď podalo 3.576 z asi 16.000 nemocničních lékařů. Vážně by to hrozilo péči v 78 ze 190 nemocnic. Nejsložitější situace je na Vysočině, kde chce odejít 80 procent lékařů. Celkem největší počet výpovědí – 578 – je v Moravskoslezském kraji. Ve vážném ohrožení je péče v 78 z 200 nemocnic.

22. prosince – Zástupci praktických lékařů, zubařů, gynekologů a pediatrů vyzvali nemocniční lékaře, aby výpovědi přehodnotili.

27. prosince – Právní kancelář začala rozesílat výpovědi lékařů; jsou hlavně z klíčových oborů jako anesteziologie, chirurgie, interna a zobrazovací metody.

2011

6. ledna – L. Heger se domluvil s praktickými lékaři i ambulantními specialisty, že převezmou pacienty z nemocnic.

7. ledna – Odbory ohlásily druhou fázi kampaně.

L. Heger jednal se šéfy státém spravovaných nemocnic, kteří potvrdili, že fakultní nemocnice obstarají péči i po 1. březnu.

Prezident Václav Klaus označil chování lékařů hrozících výpovědí za velmi nezodpovědné.

12. ledna – Heger znovu požádal lékaře, aby zůstali; zvyšování mezd podle něj umožní připravená reforma.

14. ledna – Po jednání s prezidentem ČLK M. Kubkem slíbil premiér Petr Nečas, že peníze ušetřené reformou půjdou na platy zdravotníků. Prezident komory dodává, že peníze na platy ve zdravotnictví jsou a lze je získat především zrychlením revize cen léků.

20. ledna – L. Heger se sešel se šéfy lékařské komory a odborů. Shodli se jen na tom, že řešení se musí najít do konce měsíce.

21. ledna – Nečas a Heger se dohodli na scénáři pro případ, že by lékaři odešli. – Svaz pacientů, odbory a asociace menších a středních nemocnic vyzvaly vládu, aby vyhověla požadavkům lékařů. – Zdravotní sestry oznámily, že se k protestu nepřipojí.

24. ledna – Nemocnice přestaly objednávat pacienty. – Heger se schází se šéfy lékařské komory a odborů a navrhuje jim, aby svoji akci o půl roku odložili. Lékaři to odmítají.

25. ledna – Proti ministrovi se staví i porodníci a neonatologové; na některých odděleních ruší dodatek pracovní smlouvy o přesčasech. Společně varují, že péče o předčasně narozené děti je ohrožena v pěti z dvanácti center v ČR.

26. ledna – Vláda jednala o situaci ve zdravotnictví, premiér Nečas neřekl, zda se kabinet dohodl na nějakém řešení situace. – Lídři vládní koalice se údajně shodli, že díky změnám úhradové vyhlášky, přecenění léků a úsporám při nákupech lze ušetřit peníze na platy lékařů. – VZP vyzvala kraje a další zřizovatele ke změnám lůžkového fondu nemocnic.

27. ledna – L. Heger představil reformní zákony – o zdravotních službách, specifických zdravotních službách a záchranné službě.

28. ledna – Ministr Heger nabídl lékařům dvě miliardy korun na zvýšení platů zdravotníků. Odbory to označily za posun. Kladou současně podmínku, že lékaři, kteří stáhnou výpovědi, se budou moci do nemocnic vrátit.

31. ledna – Odbory a komora předložily Hegerovi nabídku s devíti závazky (osm z nich pro ministerstvo). Podle Hegera byla nepřijatelná. Odbory pak odmítly vyžvat ke stažení výpovědi.

1. února – Podle odborů je návrh „nepodkročitelné minimum“. Drtivá většina lékařů je připravena v protestu pokračovat.

2. února – Podle L. Hegera ze dvou miliard korun dostanou tři čtvrtiny lékaři a čtvrtinu zdravotní sestry a pracovníci.

3. února – Jednání Hegera s odbory a komorou zkrachovala. Lékaři trvají na výpovědích. – Ministr se proto obrátil s nabídkou přímo na odcházející lékaře.

5. února – ČLK vyzvala lékaře, aby podpořili protestní akci.

7. února – Heger podepsal příkaz ředitelům státních nemocnic, ať od března zvýší platy lékařů o 5000 až 8000 korun. S pojišťovnami vyjednal, že letos navýší platby nemocnicím o dvě miliardy korun, z nichž 1,5 miliardy dostanou lékaři a půl miliardy sestry a další personál.

8. února – Prezident V. Klaus podpořil ministra Hegera. Za postoj k problémům ve zdravotnictví poděkoval zdravotním sestřám.

9. února – Po jednání s premiérem a řediteli FN ministr Heger řekl, že akutní péči budou připraveny zajistit fakultní nemocnice. – Podle ministra obrany A. Vondry je v případě odchodu lékařů připravena pomoci armáda.

10. února – Zdravotnické odbory souhlasily s tím, aby dvě miliardy korun na zvýšení platů dostali jen lékaři. Heger řekl, že chce připravit změnu platových tarifů. – Ke stažení výpovědí vyzval lékaře předseda Senátu M. Štěch.

11. února – L. Heger se s lékaři shodl na přípravě dohody. Trval spor o to, o kolik by se měl doktorům zvýšit plat. Ministerstvo lékařům nabízí od pěti do osmi ti-

síc korun navíc, odboráři ale požadují od osmi do dvanácti tisíc korun. – Prezident ČLK poděkoval těm zdravotním sestřám, které jsou ochotny se vzdát půl miliardy ve prospěch mezd lékařů.

14. února – Ministr Heger se dohodl s lékařskými odbory a komorou na společném memorandu, které má zabránit odchodu doktorů z nemocnic. Podepíší ho, pokud s podmínkami v kompromisním dokumentu bude vláda i odboráři souhlasit.

11. února 2011 – Předsednictvo LOK-SČL děkuje všem, kteří zaslali své stanovisko v písemné podobě, ale i mnoha dalším organizacím, společnostem, významným osobnostem, přednostkám, přednostům, primárkám a primářům, ale také jednotlivcům z řad praktiků a ambulantních specialistů a ostatních zdravotníků za osobní vyjádření podpory akce.

17. února 2011 – Ministr zdravotnictví L. Heger a předseda LOK-SČL M. Engel podepsali „Memorandum o úpravě poměrů ve zdravotnictví“. – M. Engel prohlásil akci „Děkujeme, odcházíme“ za ukončenou a vyzval lékaře ke stažení výpovědí.

Odcházející nemocniční lékaře v rámci výzvy Děkujeme, odcházíme podporovalo 17 procent Čechů. S protestem lékařů naopak nesouhlasilo 56 procent občanů. Vyplynulo to z průzkumu agentury STEM/MARK.

Podporu nacházeli lékaři častěji mezi muži, osobami ve věku 18 až 29 let a obyvateli měst nad 100.000 obyvatel. Nesouhlasně se k protestu stavěli zejména lidé žijící ve středně velkých městech. Poměrně velká část dospělé populace, 28 procent, neměla na problematiku vyhraněný názor. V tomto případě se podle průzkumu častěji jednalo o osoby se základním vzděláním a obyvatele menších obcí.

Průzkumu, který se konal od 14. do 23. ledna, se zúčastnilo 1020 dospělých občanů.

www.ctk.cz

Memorandum,

na němž se shodl ministr L. Heger s odbory:

1. Úprava úhradové vyhlášky

- má zajistit, aby nemocnice letos dostaly dvě miliardy korun navíc na zvýšení příjmů lékařů a aby se peníze rozdělily nemocnicím podle počtu lékařů,
- vláda dostane do 28. února, účinnost od 1. března.

2. Způsob zvýšení platů v roce 2011

- zvýšení platových tarifů lékařů v nemocnicích, léčebných ústavech a léčebnách dlouhodobě nemocných i v záchranných službách o 5000 až 8000 korun,
- vláda dostane do 28. února, účinnost od 1. března.

3. Přidávání v roce 2012

- v souvislosti s reformou se průměrný plat lékaře zvýší o deset procent a od roku 2013 pak dosáhne 1,5 až trojnásobku průměrné mzdy ve státě, v roce 2012 porostou také platy všem zdravotnickým pracovníkům.

4. Vzdělávání, změna kompetencí zdravotníků, reformní a protikorupční kroky

- ve spolupráci s odbory, lékařskou komorou, odbornými společnostmi a asociací sester; na rušení nemocničních lůžek a jejich převedení na lůžka sociálně zdravotní se bude spolupracovat s kraji,
- návrhy do 30. června, předpokládaná účinnost od roku 2012.

5. Výzva ředitelům nemocnic

- ministerstvo vyzve, aby vedení fakultních a dalších státních nemocnic přijalo lékaře po stažení výpovědi zpět, pokud nebudou jejich místa už obsazena.

6. Záruka Asociace krajů ČR

- ministerstvo požádá asociaci o záruky, že krajské nemocnice přijmou lékaře zpět a zvýší jim podle memoranda platy.

7. Odvolání protestu „Děkujeme, odcházíme“

- lékařské odbory do tří dnů od popisu memoranda protestní akci odvolají a vyzvou lékaře, aby výpovědi stáhli a požádali o přijetí zpátky do práce.

Rok poté

15. září 2011

- Zástupci LOK-SČL konstatovali, že je situace v českých nemocnicích klidnější, v několika nemocnicích lékaři zaznamenali problémy s návratem kolegů ve výpovědi. – K navýšení platů lékařů došlo prakticky od 1. března ve všech nemocnicích. Problém však lékaři spatřují v plnění na příští rok. Za nepřijatelný označují návrh pojišťoven snížit úhrady na 95 % letošního roku. „Spolu se zvýšením DPH a požadavky ostatních zdravotnických pracovníků na zvýšení mezd to znamená, že na vyšší platy v roce 2012 finance nebudou a nutně by muselo dojít k omezení poskytované péče,“ říká MUDr. Martin Engel, předseda LOK-SČL.
- V souvislosti s požadavkem na změny ve vzdělávání lékařů kvitují, že se alespoň od 1. srpna snížily poplatky za atestační zkoušky a rozšířil se počet základních kmenů. V některých oborech došlo k úpravě atestační náplně tak, aby odpovídala současné praxi. Problémem zůstává finanční náročnost atestační přípravy a nejasnost hrazení sází.
- Přestože podle Memoranda má s LOK ministerstvo spolupracovat na přípravě reformy, nemůže LOK-SČL vzhledem k chaotické přípravě norem fungovat jako reálné připomínkové místo.
- Lékaře znepokojuje nový zákon o zdravotním pojištění, který sice zavádí tzv. nadstandard spolufinancovaný pacientem, stále však není jasné, které zdravotní úkony bude obsahovat a především kdo jej stanoví. – Zákon o zdravotních službách podle LOK limituje nároky pacientů, ale dává jim naději na finanční odškodnění. – Zdravotnickým zařízením se ukládají věci nad rámec zdravotní péče, hrozí jim pokuty, což může být zvláště pro soukromé lékaře až likvidační. – V prodloužení doby příjezdu záchranné služby LOK vidí omezení nároků pacienta a špatné je podle něj i to, že ministerstvo neplánuje zrovnoprávnění práv zdravotníků s ostatními členy integrovaného záchranného systému.
- Zatím beze změny je další důležitý požadavek akce „Děkujeme, odcházíme“, a to množství přesčasových hodin. Připravovaná vyhláška o personálních standardech může legitimizovat současný katastrofální stav počtu lékařů v jednotlivých nemocnicích. S tím souvisí také rezignace úředníků na určení přesného počtu pracovníků ve zdravotnictví, které je klíčové pro všechna rozhodnutí v resortu.

**ČESKÁ
LÉKAŘSKÁ KOMORA**

28. 5. 2010

Usnesení představenstva ČLK

Lékařská komora podporuje své členy – lékaře zaměstnané v nemocnicích – a vyzývá je, aby na výzvu lékařských odborů podali výpověď z pracovního poměru koncem roku 2010, pokud nebudou splněny jejich oprávněné požadavky.

Česká lékařská komora (ČLK) hodnotí pracovní podmínky většiny lékařů zaměstnaných v nemocnicích nadále jako neuspokojivé.

ČLK upozorňuje, že prohlubující se nedostatek lékařů ohrožuje kvalitu a dostupnost zdravotní péče v ČR.

ČLK podporuje požadavky lékařů-zaměstnanců formulované usnesením XVII. sněmu LOK-SČL.

ČLK vyzývá lékaře-zaměstnance, aby se připojili k výzvě LOK-SČL, a ostatní organizace lékařů žádá o podporu pro členy ČLK, kteří pracují jako zaměstnanci v nemocnicích.

23. 7. 2010

Představenstvo ČLK o pracovních podmínkách

Pracovní podmínky většiny lékařů v nemocnicích zůstávají neuspokojivé, množí se odchody do zahraničí, prohlubuje se personální devastace nemocnic. Upozornili na to písemně ministryni D. Juráskovou prezident ČLK M. Kubek i předseda LOK SČL M. Engel 9. 6. 2010.

Základní příčinou jsou katastrofálně špatné finanční podmínky, lékaři se proto rozhodli podat hromadně výpověď. Je to projev snahy přimět politickou reprezentaci k řešení situace. MZd nesouhlasí s názorem, že kvalita péče o pacienty může být ohrožena, v odpovědi hovoří o novelizaci nařízení vlády o platových poměrech ve zdravotnictví a státní správě.

12. 11. 2010

Z jednání představitelů ČLK a LOK-SČL s hejtmany

Cílem akce „Děkujeme, odcházíme“ není vyhnat lékaře do emigrace, ale prosadit zlepšení jejich pracovních podmínek tak, aby lékaři naopak neměli důvod z nemocnic odcházet. ČLK akci nemocničních lékařů plně podporuje. Na splnění požadav-

ku lékařů na 1,5–3násobek průměrné mzdy za základní pracovní dobu by stačily 3 mld. Kč za rok. O české lékaře je v EU mimořádný zájem, nedostatek lékařů v EU prohloubí zrušení výjimky z EWT D (individuální opt-out umožňující větší množství přesčasové práce než v průměru 8 hodin za týden) a vyspělé státy se na novou situaci již připravují.

Ministerstvo zdravotnictví s nemocničními lékaři nejedná a představitelé vlády vyhrožují tím, že situaci „vyřeší“ zrušením části regionálních nemocnic a „převedením“ lékařů do nemocnic zbývajících.

19.–21. 11. 2010

Z usnesení XXIV. sjezdu delegátů ČLK

ČLK plně podporuje akci nemocničních lékařů–zaměstnanců „Děkujeme, odcházíme“ a opět vyzývá všechny ostatní lékaře, aby tuto akci solidárně podpořili.

Cílem akce „Děkujeme, odcházíme“ není přinutit lékaře k emigraci, ale zlepšit ekonomické a pracovní podmínky lékařů v nemocnicích tak, aby lékaři naopak neměli důvod z České republiky odcházet.

ČLK upozorňuje lékaře na právní rizika spojená se zajišťováním lékařské péče, která by nebyla v souladu s postupy lege artis, nebo kde by nebyl zajištěn náležitý odborný dohled nad lékaři bez specializované způsobilosti v nemocnicích, které nebudou disponovat nebo již dnes nedisponují dostatečným počtem patřičně kvalifikovaného zdravotnického personálu.

ČLK varuje lékaře před přesčasovou prací nad limit povolený Zákoníkem práce a Evropskou směrnicí o pracovní době. Prepracovaní lékaři totiž častěji chybují, přičemž za tato pochybení zůstávají právně odpovědní.

Sjezd ČLK vyzývá ambulantní privátní lékaře k morální i faktické podpoře akce „Děkujeme, odcházíme“, protože vládní úsporná opatření se mohou v budoucnosti obrátit i proti nim.

Případné odvolání ministra zdravotnictví doc. MUDr. Hegera by ČLK v žádném případě nepovažovala za řešení problémů celého zdravotnictví, ale právě naopak za důkaz toho, že vláda ČR problémy řešit odmítá. Pravděpodobným výsledkem takového postupu ze strany vlády by byla jen další radikalizace lékařů, kteří již odmítají být rukojmími politiků, kteří na jejich úkor zajišťují dostupnost zdravotní péče pro pacienty.

30. 11. 2010

Z jednání prezidenta ČLK s předsedou vlády

Z celkového počtu 16.000 lékařů pracujících v nemocnicích se k výzvě „Děkujeme, odcházíme“ připojilo téměř 5.000 lékařů a v současnosti již stovky z nich podepsali výpovědi. Akci nejvíce podporují a výpovědi podávají lékaři klíčových oborů (ARO, chirurgie...), jejichž nedostatek ochromí provoz celé nemocnice. Největší podporu má akce zatím v krajích Vysočina a Moravskoslezský.

Soukromí lékaři nejsou poté, co je ČLK varovala před právními riziky spojenými s poskytováním lékařské péče v personálně nedostatečně zajištěných nemocnicích, ochotni v krizové situaci nemocnicím vypomáhat.

Hrozí nejvážnější krize českého zdravotnictví za uplynulých dvacet let a není v sílách ani ředitelů nemocnic, ani krajů bez pomoci vlády tuto situaci zvládnout.

Na uspokojení finančních požadavků nemocničních lékařů jsou potřeba 3 mld. Kč, na účtech zdravotních pojišťoven je cca 14 mld. Kč.

Redukce počtu regionálních nemocnic není řešením, všichni občané v ČR platí zdravotní pojištění podle stejných pravidel a mají tedy stejné právo na zajištění dostupné zdravotní péče; rušení regionálních nemocnic při současné dopravní obslužnosti by řadu obyvatel venkova odřízlo od lékařské péče.

Kapacity fakultních a krajských nemocnic nejsou dostatečné a i v těchto nemocnicích hrozí lékaři výpověďmi. Lékaře není možno „na výpomoc“ přesunovat bez jejich souhlasu mezi nemocnicemi.

Kde najít potřebné peníze:

- rozpustit rezervy na účtech zdravotních pojišťoven (14 mld. Kč),
- snížit maximální ceny léků a zejména snížit jejich úhrady z veřejného zdravotního pojištění, spravedlnost v platbách zdravotního pojištění, zrušit omezení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné na zdravotní pojištění, který je v současnosti na úrovni šestinásobku průměrné mzdy, zvýšit platbu pojistného za tzv. státní pojištěnce, podporovat OSVČ jiným způsobem než polovičným vyměřovacím základem pro zdravotní pojištění, zavést platby pojistného z příjmů na dohodu o provedení práce a z kapitálových výnosů, omezit provozní náklady zdravotních pojišťoven.

2. 12. 2010

Jednání prezidenta ČLK s představiteli strany Věci veřejné

Jednání probíhalo za účasti ministra Bárty a poslanců MUDr. Štětiny a Skokana. Cílem bylo seznámit představitele strany VV s akcí „Děkujeme, odcházíme“ i s požadavky lékařů a upozornit na zásadní aktuální problémy českého zdravotnictví. ČLK byla vyzvána, aby předložila své návrhy nejenom řešení krizové situace, ale též koncepčních reformních změn.

9. 12. 2010

Druhé jednání s VV

Tohoto druhého jednání se účastnil jak prezident ČLK MUDr. Kubek, tak viceprezident MUDr. Mrozek spolu s právníkem a farmakoeconomem a za stranu VV její předseda vicepremiér John, ministr Bárta, poslanec MUDr. Štětina a místopředseda rozpočtového výboru PS Ing. Vysloužil.

ČLK představila svoji verzi reformy zdravotnictví.

10. 12. 2010

Představenstvo ČLK s organizátory akce „Děkujeme, odcházíme“

Organizátoři akce MUDr. Vávra, MUDr. Voleman a MUDr. Sedláček prezentovali dosavadní výsledky cesty sanitky MUDr. ncáku po nemocnicích a informovali o masivní podpoře, s níž se akce setkala ve většině regionálních nemocnic.

V současnosti jsou již vybírány od lékařů podepsané výpovědi z pracovního poměru, které budou zaměstnavatelům distribuovány od 27. 12. 2010 prostřednictvím advokátní kanceláře Lékařského odborového klubu.

Představenstvo bere informaci na vědomí.

30. 12. 2010

Vyhrožování a zneužívání zákona není cestou k řešení krize

Akce „Děkujeme, odcházíme“ je oprávněným projevem nespokojenosti nemocničních lékařů, kteří dvacet let trpělivě a marně čekali na důstojné ocenění své práce.

Viníkem chaosu ve zdravotnictví není pouze současná vláda, ale rovným dílem všechny politické reprezentace, které uplynulých dvacet let problémy zdravotníků ignorovaly. Naše zdravotnictví je chronicky podfinancované a slušnou evropskou úroveň české medicíny i dobrou dostupnost zdravotní péče pro své voliče – pro pacienty zajišťují politici na úkor lékařů a ostatních zdravotníků.

11. 1. 2011

Prezident M. Kubek v České televizi, ČT24

České zdravotnictví je podle prezidenta ČLK MUDr. Milana Kubka prorostlé korupcí. Peníze na vyšší platy lékařů se podle něj ztrácejí například v nákupech předražených přístrojů či léků. ČLK se spojí v boji proti korupci s Transparency International a očekává, jak se k hnutí „Děkujeme, odcházíme“ postaví vláda.

12. 1. 2011

ČLK nabízí politikům vlastní verzi reformy zdravotnictví

PRVNÍ FÁZE REFORMY ZDRAVOTNICTVÍ – KRIZOVÝ MANAGEMENT

Cílem je získat ztracenou důvěru lékařů a tím čas a zejména podporu pro reformy. Jedná se o rychle realizovatelná úsporná opatření, která umožní zvýšení platů lékařů a zabrání personální devastaci nemocnic v ČR.

DRUHÁ FÁZE REFORMY – REFORMA, JEJÍŽ VÝSLEDKY NEBUDOU POUZE NA JEDNO VOLEBNÍ OBDOBÍ

Cílem je postupně vytváření stabilního a předvídatelného prostředí pro poskytování zdravotní péče, které bude respektovat přirozené sociální a ekonomické zákoni-

tosti. Výsledkem by mělo být pro pacienty přátelské zdravotnictví se spokojenými zdravotníky a pokud možno spravedlivý kompromis mezi „neomezenými“ možnostmi lékařské vědy a omezenými ekonomickými zdroji.

13. 1. 2011

Prohlášení Vědecké rady ČLK k aktuální situaci ve zdravotnictví

Členové VR ČLK jsou přesvědčeni, že pokud nedojde k dohodě s lékaři, kteří podali výpověď k 31. 12. 2010, nebude od 1. 3. 2011 v nemocnicích zajištěna ani akutní lékařská péče. Členové VR ČLK současně upozorňují, že závažné organizační problémy při poskytování zdravotní péče nastanou mnohem dříve.

Toto prohlášení bylo jednomyslně schváleno všemi přítomnými členy VR ČLK.

3. 2. 2011

Vědecká rada ČLK vyzývá k dalšímu jednání

V reakci na prohlášení ministra zdravotnictví Hegera, že ukončuje jednání s protestujícími lékaři, vydala vědecká rada ČLK, sdružující přední odborníky klíčových lékařských oborů, následující prohlášení:

VR považuje požadavky nemocničních lékařů na zvýšení platů, omezení množství přesčasové práce, změny v systému vzdělávání lékařů, omezení korupce a zahájení opravdové reformy zdravotnictví ve spolupráci s ČLK za oprávněné;

- oceňuje vstřícnost lékařských odborů, jejichž zástupci během jednání projeví velkou ochotu ke kompromisům;
- má pochopení pro obavy nemocničních lékařů a požaduje záruky, že sliby ministra zdravotnictví budou splněny;
- považuje dosavadní postup prezidenta ČLK a dalších členů vedení ČLK při obhajobě oprávněných zájmů lékařů za správný;
- varuje, že bez dohody s protestujícími lékaři nebude možné od 1. 3. 2011 zajistit dostupnost ani akutní lékařské péče, což bude mít katastrofální důsledky;
- vyzývá obě strany, tedy ministerstvo i LOK-SČL, aby se v zájmu občanů urychleně vrátily k jednacímu stolu.

5. 2. 2011

Lékaři, podpořte akci „Děkujeme, odcházíme“

ČLK v prohlášení připomíná, že skutečnou příčinou lékařských protestů je neochota politiků řešit kumulující se problémy českého zdravotnictví. Požadavky nemocničních lékařů na zvýšení platů, omezení množství přesčasové práce, změny v systému vzdělávání lékařů, omezení korupce a zahájení opravdové reformy zdravotnictví ve spolupráci s Českou lékařskou komorou jsou oprávněné. Akce „Děkujeme, odcházíme“ je nejsilnějším proreformním hnutím v českém zdravotnictví za uplynulých 20 let a má obrovský protikorupční potenciál.

ČLK odsuzuje štvavou kampaň vedenou proti lékařům některými politiky a některými sdělovacími prostředky.

ČLK děkuje za podporu, kterou českým lékařům v uplynulých dnech vyjadřují desetitisíce občanů i evropské lékařské organizace – komory, asociace a odbory.

Představenstvo ČLK oceňuje postoj členů Vědecké rady ČLK i jednotlivých odborných společností a žádá také ostatní lékařské organizace a kapacity, aby se veřejně připojily k obraně profesních práv a důstojnosti celého lékařského stavu.

Představenstvo ČLK nemůže doporučit lékařům, aby přijali nabídku ministra Hegera z 3. 2. 2011, neboť ta neobsahuje žádné záruky, že dojde ke zvýšení platů všech lékařů, omezení rozsahu přesčasové práce, nápravě systému specializačního vzdělávání lékařů, skutečné reformě českého zdravotnictví a účinnému boji proti korupci.

ČLK plně podporuje požadavky lékařských odborů a vyzývá lékaře, aby důsledně dodržovali Zákoník práce i Evropskou směrnici o pracovní době a dbali ve zvýšené míře na bezpečnost pacientů. Představenstvo ČLK vyzývá Ministerstvo zdravotnictví i LOK-SČL, aby se v zájmu občanů urychleně vrátily k jednacímu stolu a nadále nabízejí roli prostředníka.

VINOHRADSKÉ ODCHÁZENÍ

14. 12. 2010

Usnesení AS 3. LF UK

Akademický senát 3. lékařské fakulty UK vyjadřuje podporu akci Lékařského odborového klubu „Děkujeme, odcházíme!“. Považuje důvody této akce za oprávněné a chápe, že cílem není masivní odchod lékařů do zahraničí, ale jejich setrvání v České republice za podmínek, které by jim umožňovaly pracovat bez porušování Zákoníku práce, za podmínek lidských a důstojných.

AS 3. LF UK vyzývá vládu ČR, aby vyslyšela požadavky lékařů. Domnívá se, že prostředky na zdravotní péči v ČR nejsou využívány zcela účelně a nabízí účast odborníků z řad pracovníků 3. LF UK k diskusi o reformě zdravotní péče.

Návrh usnesení byl přijat (25-0-3).

Ředitel M. Zeman pro Vinohradské listy 4/2010

Jak byste řešil případný odchod většího počtu lékařů na základě výzvy „Děkujeme, odcházíme“?

Já stále věřím, že většina lékařů FNKV na tuto výzvu nezareaguje. Přesto jsou signály z některých pracovišť, kde polovina i více lékařů zvažuje podání výpovědi. Takže počkám, až budeme mít jasné údaje o počtu lékařů, kteří opravdu odejdou. A o jejich specializacích a pak přijmeme příslušná opatření. Pokud by skutečně po 1. březnu 2011 podstatná část lékařů na některých odděleních již nepracovala, byli bychom povinni přeskupit lékaře tak, abychom zajistili akutní péči. To by ovšem znamenalo odsunout neakutní případy, uzavřít některá oddělení a ve spolupráci s ostatními fakultními nemocnicemi v Praze situaci řešit.

18. 12. 2010

Marek Zeman v Radiožurnálu

Co si myslíte o akci „Děkujeme, odcházíme“?

Souhlasím s tím, že platy lékařů jsou nedocenené a že by měly být vyšší než jsou teď. Je to dáno tím, že v podstatě skutečně lékař chodí nebo většinou chodí do dvou profesí, jedna z nich je stávající zaměstnání a druhá jsou pohotovostní služby a teprve tyto dva součty dohromady dávají jakýsi uspokojivý plat. Na druhou stranu určité pochybnosti mám o načasování té akce, protože ve chvíli, kdy stát a všich-

ni musí šetřit, to znamená jakýmsi způsobem se sahá na mzdy zaměstnanců, požárníků, policistů a dalších, tak nevím, jestli stát bude ochoten peníze zrovna zdravotníkům, teda lékařům, přidat.

Tedy si myslíte, že lékaři by měli být solidárnější v této době, která alespoň podle vlády bude označovaná za tu, která šetří?

Jsem o tom přesvědčen, že by měli být, protože situace České republiky jednoduchá není, celkový dluh neustále narůstá a myslím si, že všichni by se měli nějakým způsobem podílet na tom, aby se snižoval. Je ale pravdou, že dlouhodobě se s platy lékařů něco dělat musí a k tomu myslím si, že by právě měly být poměrně značné reformy zdravotnictví.

4. 1. 2011

Tisková zpráva FNKV: Výpovědi lékařů

K 31. prosinci 2010 podalo ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady výpověď celkem 87 lékařů z celkového počtu 573, tj. cca 15 procent. Z hlediska součtu jednotlivých pracovních úvazků se jedná cca o 18procentní snížení.

Vedení nemocnice má připravený plán, jak nastalou problematickou situaci řešit. Předpokládané odchody lékařů nebudou v žádném případě znamenat pro Fakultní nemocnici Královské Vinohrady kolaps. Z 35 klinik a oddělení je podle aktuální analýzy nejvíce postiženo 5 pracovišť, kde hrozí snížení objemu zdravotní péče.

6. 1. 2011

Prof. Pavel Kalvach: Díky

„Byly doby, kdy snad mělo jistý smysl odcházet za lepším do ciziny, ale dnes tomu tak určitě není. Výzvy, aby se v některých profesích organizovaně, kolektivně a hromadně odcházelo do ciziny, jsou něčím, s čím se nemůžeme smiřovat. Je to nepřijatelné vydírání.“ (Václav Klaus, prezident ČR, novoroční projev, 1. ledna 2011)

Zpráva o tom, že lékaři zvedají hlavu, se tedy dostala až na Hrad! Při úctě a vážnosti, jimž se prezident u svých národů těší, pocítujeme pasáž z novoročního projevu jako závažné napomenutí. Máme být před očima národa „vyděrači“? Pár slov nutné sebeobranu.

Dvacet let trpělivosti s deformacemi zdravotnictví by snad mohlo být dost na uznání, že nejsme vyzývaví uličníci. Sám se již řadu let stydím za nesmyslnou podrobnost lékařů k diktátům zbyrokratizované nové filozofie: Předělávání lékařů na podnikatele způsobilo již pojišťovněm nevyčísitelné úniky z bezúčelných vyšetření; navádění k umělému výkaznictví, obliby výnosných diagnóz v systému DRG, shánění unikátních rodných čísel pro naplnění kasičky, rozlišování, která diagnóza u které pojišťovny může a nemůže být ošetřena v daném kvartálu, vulgarizace vztahů mezi pacientem a zdeptaným lékařem a další a další. Také zavedení bodu, jako vždy přizpůsobitelného média v odměňování práce, zasloužilo rozhodné veto hned na začátku. Kdo si to nechává líbit, je samozřejmě podezřelý z nedostatku svéprávnosti. Podle toho se s ním zachází. Snad proto přišli v r. 2008 poslanci dokonce na nápad, že nám budou určovat konstituční pravidla v Lékařské komoře. Mysleli, že se bez jejich vladařské moudrosti neobejdeme! Chtěli nás snad dostat až do ilegality?

K předpokladům důstojného života patří přinejmenším to, aby člověk mohl zůstat kde se narodil, kde má svou rodinu a přátele. Jsme teď svědky nevidané hrozby odchodů do ciziny. Když opouštěly stovky sester a lékařů své domovy a odcházely v průběhu minulých let, nikdo z politiků nazaslel, nikdo si nedělal starosti kdo a jak bude doplňovat nezbytné mezery. Stejně tak si je nedělal v okamžiku, když z rozhodnutí Evropské unie dostal lékař oprávnění odejít po 24hodinové službě domů (pouze ve fairových nemocnicích!, někde ani to nejde). Kdo počítal, jak a kým budou tito chybějící kolegové na svých odděleních doplňeni?

Novými úkoly, byrokratickými buzeracemi správní orgány v posledních letech jen hýří. Dodat administrativní síly – to ovšem ne! Kde jsou ty stenotypistky, sekretárky, sanitáři, které jsme očekávali od vlády rozumu po sametové revoluci? Byli nám naopak odebráni a administrativu zajišťují sestry. Místo své vlastní práce!

Kampaň mladých lékařů si nyní vybrala dva aspekty celého marasmu: platy a postgraduální vzdělávání. Važme si konečně pohybu, važme si probrání k aktivitě! Teprve po vyřešení stávajícího problému, obsahově banálního a celkem dobře řešitelného (nenabídla již Asociace českých a moravských nemocnic nebo Česká lékařská komora seznamy, z nichž lze uvnitř zdravotnictví hospodárně získat prostředky na platy?), teprve v další etapě je možno jednat o problémech decentnějších. Dosud byla mocnářům jakákoli diskuse o subtilnějších jevech pouze k smíchu. Prezidenti, guvernéri i dvorní radové si však musí existenci lékařů vůbec připustit. Mysleli, že budeme jen s obdivem žasnout nad těmi úžasnými výdobytky nové doby, kde výprodejem státního průmyslu zajistili posvícení na několik let nadšeného tranzu.

Když se nám hlásili mladí kolegové těsně po promoci o místo, po nejdelším a nejnáročnějším studiu jaké u nás máme, k nástupu asi tak za poloviční plat proti svým spolužákům z gymnázia, hleděl jsem do jejich rozzářených tváří, které se těšily na vytoužené povolání. Dusil jsem v sobě vědomí o tom, co je čeká. Zamlčoval jsem, kolik nám již uteklo kvalitních kolegů z kliniky (a hlavně proč!) a snažil jsem se, aby ve mně ne-

poznali planého figuranta, jemuž ředitelství nemocnice odebralo všechny pravomoci. Prosadit pro ně seriózní pracovní prostředí bylo nemožné.

Zarážející je, že půl roku doutnajících sporů s Ministerstvem zdravotnictví nepřišlo ještě žádné myšlenky! Stále ještě jen štěkání z jednoho břehu na druhý: „My chceme více!“ – „My vám nic nedáme!“ Ale kde jsou otázky a odpovědi, které se z konfliktu zákonitě rodí? Tak kam by nás tedy čeští vládcí chtěli platově zařadit v poměru k odměnám české ekonomické, právnícké, bankovní, podnikatelské, manažerské elity? Cení si nás z hlediska zanedbatelnosti lidské práce, z hlediska výkonu, schopností a intenzity provozu asi tak na jejich čtvrtinu nebo dokonce na třetinu? Zatím to tak nebylo! Lékař – nejen s nástupním platem 17.000 – ani lékař po atestaci, ale ani lékař po 10 letech – se nevyškrabal na čtvrtinu těch platů, o něž má naše vláda zvláštní péči: musí je zastropovat v jejich odvodech, aby se tito prominenti nepohněvali a neodešli do ciziny! Existenční statut se mezi takovými velikány a lékařem rozešel během 15 let o nějakých 28 milionů. Jedná se tedy o dva zcela odlišné lidské druhy. Nebojme se zeptat proč. A nebojme se zeptat co a jak ostatní? Co sestry? Co učitelé, co univerzitní filozofové, co členové Akademie věd?

Važme si hlavně toho, že na rozdíl od pana prezidenta má současné lékařské hnutí jednoznačnou podporu od akademických senátů lékařských fakult, od výborů odborných lékařských společností (s výjimkou gynekologické) a od velké části ušlechtilé české veřejnosti. Všichni totiž věří, že se rozhybávají ledy k diskusi bohatší, která by nám mohla přispět k lepší spravedlnosti v naší vykojené společnosti. Komu ovšem připadá stav společnosti idylický, může nás s panem prezidentem pohoršeně napomínat. Těm se tedy omlouváme, ale ve své víře, že kampaň pracuje na vylepšení pro všechny, a zejména pro nemocné, nemůžeme pochybovat.

Medical Tribune

11. 1. 2011

Zasedání AS 3. LF UK č. 2, ze zápisu

Akce LOK „Děkujeme, odcházíme“

I když motivy jsou legitimní, kolegium děkana neuvažuje připojit se k akci. Důvody pro to jsou technické i praktické. Fakulta stojí o to, aby se lékaři mohli vrátit. Vedení FNKV určilo lhůtu s tím, že žádné sankce nebudou. Přednostové byli o tom informováni. Nebudou také žádné komentáře vůči těm, kteří se akce účastnili.

Ti, kteří se akce účastnili, zasluhují úctu (udělali důležitý krok, za účelem řešit, co dlouho nebylo řešeno).

Ti, kteří se k akci nepřipojili, zaslouží také úcty (nelíbilo se jim provedení akce, kdo akci vede, chtějí posílit integritu pracovišť).

Věci je třeba chápat z mnoha stran, zásadní je udržet integritu pracovišť.

Akce odchodu lékařů vytváří určité problémy i pro fakultu. Otázkou je, jak bude zajištěna výuka (ORL, neurologie). Děkan již jednal s přednosty. Byla by velká škoda, ztratit dobré a kvalifikované pracovníky. Po 1. 3. 2011 se fakulta bude snažit tyto lidi podchytit.

Akce otevřela mnoho různých problémů. Na pracovištích je napětí, což se také dotýká výuky. Je třeba vidět všechny motivy akce (určité nespravedlnosti).

Ministr zdravotnictví bude jednat s děkany LF.

Děkan je připraven předložit vedení FNKV k problematice odchodu lékařů připomínky z akademické obce fakulty. Pokud AS 3. LF UK sestaví body, které je nutné řešit, děkan bude řešení hledat.

17. 1. 2011

Vedení 3. LF UK k „Děkujeme, odcházíme“

S ohledem na četné dotazy z řad přednostů klinik i jednotlivých klinických učitelů, kteří v rámci akce „Děkujeme, odcházíme“ podali výpověď z pracovního poměru ve zdravotnickém zařízení, jsme se rozhodli zajistit právní posouzení celé věci.

Vedení fakulty má maximální zájem na klidné, nevzrušené a věcné atmosféře, která by měla přispět k věcné diskusi nejen o globálních problémech českého zdravotnictví, ale i o problémech, které se vyskytují v jednotlivých zdravotnických zařízeních. Pevně totiž věříme, že právě taková atmosféra může překonat současné turbulence a přispět ke kultivovanému řešení problémů.

Vedení fakulty má maximální zájem na udržení všech schopných, pracovitých odborně pedagogicky a vědecky kompetentních akademických pracovníků na půdě fakulty i fakultních zdravotnických zařízení. Také proto vydává níže uvedené stanovisko:

Stanovisko vedení 3. LF UK k postavení lékařů-učitelů, kteří podali výpověď ze zdravotnického úvazku v rámci akce „Děkujeme, odcházíme“ (dále též „DO“)

1. Výpověď z pracovněprávního vztahu ve zdravotnickém zařízení není v žádném případě důvodem k omezení či dokonce ukončení působení akademických pracovníků (AP) v oblasti výuky a výzkumu na 3. LF UK.

2. Uvedená výpověď omezuje pouze kompetenci AP provádět praktickou klinickou výuku – resp. demonstraci diagnostických či léčebných výkonů na pacientech.
3. Není důvodu pro omezení jiných forem výuky (včetně vedení stáží, diskusí o pacientech či seminářů s klinickou problematikou), avšak je vždy nutno zajistit souhlas pacientů s nahlížením do jejich zdravotnické dokumentace, resp. se seznamováním se s údaji o jejich zdravotním stavu.
4. Akademičtí pracovníci provádějící klinickou výuku musí být vždy zřetelně identifikováni – tj. na viditelném místě nosit Průkaz učitele UK.

*MUDr. David Marx, Ph.D.
proděkan pro studium a výuku*

*Prof. MUDr. Michal Anděl, CSc.
děkan fakulty*

21. 1. 2011

Marek Zeman: Stejná zdravotní péče je minulostí

Ministr zdravotnictví Leoš Heger představil podobu reformy českého zdravotnictví. Je to reforma shora, reforma systému. Reformu zdola – racionalizaci počtu nemocnic – zahájili nechtěně a nešťastně lékaři svou akcí „Děkujeme, odcházíme“.

Obě tyto reformy jdou správným směrem, ale chci upozornit, že v žádném případě nevyřeší všechny problémy českého zdravotnictví, a to z jednoduchého důvodu: že je vyřešit tímto způsobem ani nelze. Není to dáno nějakými specifiky českého zdravotnictví, ale nebyvalými možnostmi současné a budoucí lékařské péče v kombinaci se stárnutím obyvatelstva ve vyspělých zemích, především evropských.

Rozdíl mezi léčebnou péčí, kterou lze zaplatit z povinného nemocenského pojištění, a dostupnou léčebnou péčí se neustále zvětšuje a tyto nůžky se budou vlivem prudkého rozvoje lékařské vědy rozvírat dále a pravděpodobně stále rychleji. Uvedu příklad. Z české zdravotnické legislativy vyplývá, že každý občan (platí-li povinné zdravotní pojištění) má právo na zdravotní péči v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.

Nic takového není možné. Kdyby každý občan byl léčen léky nebo prostředky, které by byly použity v případě, že u brány fakultní nemocnice zkolaboval předseda vlády, tak se financování českého zdravotnictví zhroutí během několika týdnů.

Skutečnost je taková, že se už nikdy nepodaří nastolit rovnováhu mezi možnostmi povinného zdravotního pojištění a dostupné léčebné péče, jak to bylo

v dobách prvopočátků zdravotního pojištění v hornickém prostředí 16. století (v českých zemích), kdy lékařská věda disponovala asi třiceti léky, pilkou, klystýrem a pijavicemi.

Troufám si tvrdit, že rozvoj lékařské vědy a léčebných možností bude neustále dostávat pod tlak pojistné a jiné finanční systémy a v demokratických zemích nastolí potřebu trvalé reformy zdravotnického systému (v nedemokratických zemích budou mít občané nárok na „nejlepší“ dostupnou péči i nadále).

Není jiné cesty než postupně omezovat lékařskou péči, na kterou bude nárok z povinného pojištění, a stále více zákroků financovat ze zdravotního připojištění poskytovaného soukromými subjekty.

Jednoho dne bude muset evropská rovnostářská společnost připustit, že lidé, kteří díky svým finančním možnostem budou ochotni a schopni investovat do svého zdraví více, budou žít v průměru déle a přežijí daleko těžší nemoci než zbytek populace.

Na této změně myšlení bude možné postavit i filozoficky odlišný systém financování zdravotnictví, který bude zase po nějakou dobu funkční. Do té doby nezbyvá než podporovat každého ministra zdravotnictví, který bude mít odvalu v permanentní reformě zdravotnictví pokračovat.

MfD 21. 1. 2011

24. 1. 2011

ASČM žádá ministra o zásah proti řediteli FNKV

Vážený pane ministře,

obracíme se na Vás tímto otevřeným dopisem šokováni článkem ředitele FNKV MUDr. Marka Zemana, v němž navrhuje využít současnou kritickou situaci ve zdravotnictví k uzavírání malých a středních nemocnic a koncentrovat odbornou péči do velkých nemocnic.

Nemocnice sdružené v Asociaci českých a moravských nemocnic považují nároky vyjádřené ředitelem jedné z největších státních nemocnic v ČR nejen za nekollegiální a poškozující pověst většiny regionálních nemocnic, ale přímo za výraz nekalé hospodářské soutěže.

Sám požadavek „koncentrovat odbornou péči do velkých nemocnic“ je naprosto neprofesionální, odporující potřebám funkčnosti a územní dostupnosti zdravotní péče občanům i zkušenostem zemí EU, které mohou být českému zdravotnictví vzorem.

Například 8milionové Rakousko má 260 nemocnic, ČR jen 191. Naopak fakultní nemocnice má Rakousko 3, kdežto ČR 11. V Německu je to s 2.100 nemocnicemi obdobně. Těžiště péče je v malých nemocnicích. Také proto, že provoz menších nemocnic je výrazně levnější.

Dovolujeme si Vás požádat, vážený pane ministře, abyste posoudil, nakolik je ředitel jedné z největších státních nemocnic v Praze, řízené Ministerstvem zdravotnictví, oprávněn vystupovat proti samotné existenci řady středních a menších nemocnic krajů, měst, nemocnic soukromých nebo církevních.

Zda představitel státní nemocnice je oprávněn zasahovat do záležitostí samosprávných celků a jejich odpovědnosti vůči občanům, založené Ústavou ČR.

S pozdravem

MUDr. Eduard Sohlich
Medicaltribune.cz

22. 1. 2011

František Duška: Končím s mariášem, jdu do Anglie

Jste jedním z lékařů, kteří na protest proti pracovním podmínkám v českých nemocnicích odcházejí do zahraničí. Kolik takových nakonec bude?

To si nedovolím odhadnout. Řekl bych ale, že to budou spíše stovky než tisíce. Protestní akce představuje zoufalé volání lidí, kteří jsou v úzkých. Drtivá většina lékařů se přidala k protestu proto, aby mohla za důstojných podmínek pracovat tady, nikoliv odejít. Dokonce si myslím, že efekt té akce, pokud se povede, bude přesně opačný. Zabrání pomalému odcházení lékařů. Když se podmínky zlepší, zejména mladí lékaři budou mít menší chuť odcházet pryč.

Opravdu věříte, že protestní akce „Děkujeme, odcházíme“ může vyústit v rychlou změnu podmínek v nemocnicích?

Tato akce nejde neprohrát. Ke kompromisu musí dojít ze dvou důvodů. Nedomnívám se, že by bylo při tak velkém odchodu lékařů možné zajistit akutní péči. Ti mocní to proto nebudou moci nechat tak daleko dojít. Druhým důvodem je to, že velká část lékařů nemá záložní plány, musí se nějak živit i dále.

Takže předpokládáte, že velká část lékařů nakonec stáhne svoje výpovědi?

To si nemyslím. Předpokládám ale, že se dospěje k dohodě mezi Lékařským odborovým klubem a premiérem nebo vládou. Otázkou bude podoba kompromi-

su. To, že by skutečně došlo ke kolapsu, který by hrozil zejména mimo Prahu, si lze těžko představit.

Ministr zdravotnictví Leoš Heger již oznámil některá antikorupční opatření, zejména zprůhlednění zakázek.

Ano. Velmi se mně líbí, že se budou zveřejňovat nejen zadání výběrových řízení, ale i jejich výsledky, včetně nabídkových cen jednotlivých firem. Ještě by se měl zveřejnit plán investic ve zdravotnických zařízeních přímo řízených ministerstvem zdravotnictví. To by pak byla úplná fantazie.

Rozhodl jste se odejít z pražské Vinohradské nemocnice do Anglie, kde budete od dubna působit v nemocnici v Nottinghamu. Co vás přimělo skutečně odejít?

Vzhledem k tomu, že živím rodinu, jsem nechtěl riskovat to, že bych zůstal bez práce. Koncem listopadu jsem sledoval v televizi pořad Máte slovo, ve kterém vystupoval ředitel motolské nemocnice Miloslav Ludvík. Prohlásil tam, že Evropa o české lékaře moc nestojí a že přijdeme s prosíkem zpátky. K protestní odborové akci jsem měl zpočátku rezervovaný vztah. Po tomto vyjádření jsem ale vypnul televizi a zapnul internet. Narazil jsem na výběrové řízení nemocnice v Nottinghamu, které mělo uzávěrku za dva dny. Tak jsem rychle upravil životopis a poslal ho tam. Druhý den jsem podepsal výpověď.

Proč jste nepočkal s odchodem až do doby, jak dopadne výsledek protestní akce?

Nottinghamská nemocnice mě celkem logicky vyzvala, abych podepsal akceptaci pracovního místa. Bylo by ode mne velmi neseriózní říci, že budu vyčkávat, až jak tady dopadne nějaká odborová akce.

Někteří kritici protestní akce lékařů tvrdí, že vyhrožovat odchodem do zahraničí je naivní, protože o české lékaře nebude zájem. Jaká byla ve Velké Británii poptávka po práci českého lékaře?

Protože jsem nevěděl, jestli mě nakonec vyberou, rozeslal jsem životopis i na šest dalších pracovišť, zejména do Skotska. Než jsem stačil svoje nabídky po začátku vyjednávání v Nottinghamu stáhnout, přišly mi dvě další pozvánky na pohovor. Byl jsem tím mile překvapen. Přece jen, jsem kluk z Východu. Navíc jsem rozesílal své nabídky na tzv. konzultantská místa, což představuje nejvyšší úroveň. Nad konzultanty je již jen management nemocnic. V týmu konzultantů v nemocnici v Nottinghamu budu jediným, kdo nemá britskou národnost.

Jaký typ českých lékařů má šanci uspět v zahraničí?

Musí mít lehce dobrodružnější povahu, být již kvalifikovaní, ale ještě nebýt moc staří, resp. mít rodinu. Samozřejmě je jazyková výbava.

Jak velké dobrodružství představovalo rozhodnutí vydat se za prací do Anglie pro vás?

Jsem typ člověka, který má vztah nejenom k této zemi, ale třeba také k univerzitě, k nemocnici, ve které pracuji, k týmu kolegů, se kterými se výborně spolupracovalo. Máme zde na Vinohradech i výborného šéfa. Není lehké to tady úplně všechno opustit. Již 14 let chodím v pátek do žižkovské hospůdky na stejnou židli na mariáš. Chodím na pstruhy do Orlických hor. Mám tady přátele, rodiče, studenty. A tyto vazby teď budu muset přerhat.

Nevnímáte jako profesní sestup jít ze špičkové české fakultní nemocnice do provinčního zařízení v Nottinghamu?

Nemocnice v Nottinghamu je největší v Británii. Je tam prestižní univerzita a součástí mé práce bude podílet se na výzkumu jako zde. Rovněž tam budu mít studenty medicíny a přednášky. To nevnímám jako krok dolů. Krokem dolů bude podle toho, co jsem viděl, úroveň péče o pacienty. Úroveň a dostupnost intenzivní péče je v Česku výrazně vyšší. Intenzivní péče v Británii není poskytována každému, ale výběrově těm lidem, kteří z ní mohou mít největší prospěch. Tedy ne těm, kteří jsou příliš nemocní, nebo těm, kteří nejsou dostatečně nemocní. V Británii nedosáhne na intenzivní péči mnohem více lidí než v Česku.

Co bylo rozhodující ve vašem rozhodnutí vzdát se pátků v žižkovské hospůdce či chytání ryb v Orlických horách – peníze, profesní ambice?

Hlavní impuls, když pomínu již zmíněnou našťvanost, byla snaha dokázat si, že se můžu uživit i někde jinde. Až se pak jednou vrátím, nebudu už cítit našťvanost a bezmoc. Budu se moci bez existenčních obav zapojit do boje za změny, i z nějakého funkčního místa.

Jak rozdílný bude váš finanční příjem v Anglii oproti tomu, co jste vydělával v Česku?

Bude to dramatický rozdíl. Když vezmu svůj základní měsíční plat, bez příplatků za služby, tak tuto částku v Anglii vydělám za dva dny.

S nízkými příjmy se ale potýkají zejména mladí, nezkušení lékaři. A tím vy již v Anglii nebudete...

Je pravda, že všude v Evropě je mladý doktor placený podstatně hůře než doktor kvalifikovaný. To je nakonec běžné u všech vysokoškolských profesí. Ale to, co se děje u nás, je dohnáno do extrému. Například kolegové ve fakultních nemocnicích jsou často nuceni přijímat částečné úvazky, přestože pracují plný čas. Berou ale desetinový plat. Za hodiny strávené ve službě nad rámec částečného úvazku nezískávají příplatky za přesčasy, ale dopočítává se jim mzda do plného úvazku.

Vy jste začínal profesionální kariéru zhruba před deseti lety coby elitní student Univerzity Karlovy, získal jste i Hlávkovu cenu pro nejlepší studenty. Setkal jste se i vy s těmito podmínkami?

Ano. řešil jsem to tím, že jsem ještě vyučoval na lékařské fakultě. A musel jsem si také přivydělávat na různých brigádách. Můj plný hrubý plat byl tehdy 13 tisíc korun, takže já jsem bral na zkráceném úvazku 1.300 korun. K tomu jsem čerpal postgraduální stipendium pět tisíc korun. Jednou z nejzajímavějších brigád bylo mytí nádobí v restauraci Zlatá Praha v hotelu InterContinental. Rád na to vzpomínám. Kuchaři mě nechali nakouknout do tajů přípravy nejvybranějších pokrmů.

Věděli, že jste lékař, který si mytím nádobí přivydělává?

To jsem před nimi tajil. Prasklo to, až když jsem se při mytí zeptal, co to na talíři zbylo za tkáň, že to je asi brzlík. Oni říkali, že budu asi doktor. Já na to, že bych mohl být i řezník. A oni odpověděli, že řezník sice pozná brzlík, ale nezeptal by se, co to je za tkáň. Je ale zřejmé, že mladí lékaři by se měli dovzdělávat, číst literaturu, a ne si přivydělávat mytím nádobí.

Uvažoval jste již tehdy o možnosti odejít do zahraničí?

Ano. Jenže v té době jsme ještě nebyli v Evropské unii. Získat práci v Británii by bylo administrativně velmi náročné, což mě odradilo.

Jak dlouho byste chtěl v Anglii vydržet?

Můj pobyt má své limity. Za tři roky má moje dcera nastoupit do školy a nevím, zdali budu chtít, aby nastoupila do britské školy. Navíc po delší době by si člověk zvykl na tamní životní standard, vytvoří si příliš lokálních vazeb, které se pak těžko zpřetrhávají. Já bych se chtěl rozhlédnout, jak se to dělá někde jinde, a pak se vrátit zpět a nabyté zkušenosti zde využít. Doufám, že v té době již zde budou pracovní podmínky akceptovatelné.

Do jakých podmínek byste si přál se vracet?

Chtěl bych se vrátit do systému, který má jasně definováno, co je standardní péče. Ta by měla mít dobrou úroveň a byla by hrazena z veřejného zdravotního pojištění spravovaného jednou pojišťovnou. Protože soutěž zdravotních pojišťoven, které mají příjem z povinného zdravotního pojištění, je iluzorní. Nadstandard by byl poskytován na komerční bázi. Chtěl bych se vracet do systému, kde jsou transparentní veřejné zakázky, kde budou soutěže na generická léčiva. V takovém případě by bylo financování celého zdravotního systému mnohem efektivnější.

Návrat z Británie do Česka by ale určitě vyústil v opětovný pokles platu...

To je jasné. Já ale nepotřebuji pro život zde britský plat. Pro mě je prioritou, abych

byl schopen zaplatit svým dětem dobré vzdělání. Vůbec mně nevádí jezdit ve starém autě. Potřebuji ale někde bydlet, a nechci hypotéku, která dělá z lidí mravence. Chtěl bych si našetřit alespoň na skromnější bydlení. Chtěl bych, aby spolužáci na srazu gymnázia na mě nekoukali s výrazem „jo, kamaráde, ty jsi doktor, takže jsi socka“.

*František Bouc
Lidové noviny*

9. 2. 2011

M. Zeman: Vydržíme tak čtyři až šest týdnů

Na téma přípravy na výjimečný stav po odchodu lékařů hovořil v rozhlasovém pořadu Radiožurnál (Český rozhlas 1) ředitel Fakultní nemocnice Královské Vinohrady Marek Zeman.

Vláda se připravuje na výjimečný stav, který nastane, pokud 1. března odejdou tisíce lékařů. Akutní péči by prý mohly ve větší míře zvládnout fakultní nemocnice. Do jaké míry můžou právě tato zdravotnická zařízení nahradit výpadek způsobený případným odchodem tisíců lékařů.

Tak jistě, že jenom částečně. Ono jde totiž o to, že i v těch fakultních nemocnicích, až na silně velké výjimky, odcházejí lékaři v různé míře a v různých oborech. Takže jelikož fakultní nemocnice jsou páteří sítí, tak předpokládáme, že určitou část tíže odchodu lékařů převezmou, ale určitě to není možné zcela.

Pokud jde o Vinohradskou nemocnici, kterou vedete, jaká oddělení budou moci převzít akutní péči o pacienty, kteří by tam jinak spádově nepatřili a která naopak budou omezena kvůli odchodům lékařů?

Podle mne, když to vezmu z té druhé strany, tak nejvíc omezena v tuto chvíli je klinika neurologická, a to je celkem celopražský problém. Takže na neurologii nebudeme moci v žádném případě přijímat větší počet, ale spíše menší počet pacientů. Co se týče ostatních klinik, tak některé, jako třeba oddělení kardiologie, kardiochirurgie a další, pojedou beze změn, to znamená, mohou přijímat v určité míře i pacienty, kteří normálně k nám nezavítají.

Co se týče ARO, tak tam platí totéž z toho hlediska velkého oddělení resuscitačního. Nicméně určitý počet operací a operačních výkonů bude omezen z hlediska snížení počtu anesteziologů. Na chirurgii kupříkladu budou fungovat ze tří sálů dva, na ortopedii obdobným způsobem. Takže jakési rezervy vytváříme na těch odděle-

ních, ale souvisí to ještě s tím, jakým způsobem budeme schopni poskytovat právě v rozšířené míře ty akutní služby.

Na čem to záleží a co to od vás vyžaduje? Jaká opatření musíte přijímat, abyste mohli vytvořit rezervy, o kterých jste mluvili?

V podstatě musíme v tom posledním týdnu v únoru určitou část pacientů, kteří leží u nás v následné péči, ať už je to rehabilitace nebo jsou to různé formy do-
léčovací, které už nepotřebují přímo v nemocnici naší ležet, tak přesunout buďto do domácího ošetření nebo do nějakých jiných léčeben následné péče tak, aby určitý pool lůžek vznikl.

Jak dlouho jste schopni pracovat v takto výjimečném stavu?

Ono vždycky člověk říká, pak když se dojde k té situaci, tak je schopen zpravidla víc, ale my to odhadujeme v tuto chvíli na čtyři až šest týdnů.

Kolik lékařů se chystá odejít právě z Vinohradské nemocnice a snažíte se je ještě nějak, pane řediteli, motivovat, aby to nedělali?

Tak v podstatě z 86 výpovědí jich k dnešnímu dni bylo staženo 12, takže zbývá 74 lékařů ve výpovědní lhůtě. Nutno říct, že asi osm dalších lékařů jsme mezitím přijímali s nástupem v únoru, březnu nebo v dubnu, takže oni částečně už nám pomáhají, částečně do budoucna nám pomůžou případné výluky ne zamezit úplně, alespoň částečně. Co se týká stimulace lékařů, aby neodcházeli, tak my samozřejmě s nimi jednáme. Ovšem nejednáme o dalším navýšení platu, spíš o dalších věcech, kterými můžeme chodu jejich oddělení pomoci. Je to konkrétně třeba nákup nějakého přístroje nebo něčeho podobného.

Slyší na to lékaři? Předpokládáte, že ještě další budou stahovat výpovědi?

To je naprosto různorodé. Výjimečně, spíš výjimečně na to slyší, ve většině ne.

A myslíte si, že ještě budete schopni najít nějakou cestu k nim, aby toho 1. března zůstali na svých místech?

Pokud nedojde k dohodě státu, generální dohodě státu s odboráři, tak si myslím, že spíš to bude na individuální úrovni, jak se který lékař rozhodne.

www.tribune.cz

18. 2. 2011:

FNKV: Odboráři kladou nepříjemné požadavky

Vedení Místní organizace Lékařského odborového klubu ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady dnes předalo vedení nemocnice seznam všech lékařů, kteří chtějí stáhnout zpět své výpovědi, a zároveň pohrozilo, že pokud nemocnice všechny zpět nepřijme, budou ve stávce pokračovat a výpovědi ve FNKV nestáhnou.

„Vedení nemocnice se rozhodlo, že nátlaku neustoupí, žádost odborů jde nad rámec dohody uzavřené mezi odboráři a ministrem Hegrem,“ řekl ředitel FNKV MUDr. Marek Zeman. „Vezmeme zpět většinu lékařů, ale nevezmeme všechny. Na některá místa již byli přijati lékaři noví, někde budeme počty lékařů snižovat.“

Na otázku České televize, zda nemocnice by vzala zpět MUDr. Engela a MUDr. Volemana, ředitel Zeman prohlásil: „Pana Engela nevezmeme, na jeho místo jsme již přijali nového lékaře. O panu Volemanovi budeme teprve jednat s vedením Chirurgické kliniky,“ řekl MUDr. Zeman.

Pod požadavkem Místní organizace LOK ve FNKV je podepsán MUDr. Voleman a požadavek obsahuje toto prohlášení:

„Proto Vás žádám (i v souladu s bodem 5. Memoranda) o garanci toho, že všem lékařům, kteří se rozhodli výpověď odvolat, bude ze strany FNKV vyhověno. V opačném případě budou naplněny důvody uplatnit Smlouvu o solidaritě, což v praxi znamená, že lékaři jsou zavázáni ve výpovědi setrvat (i ve výpovědi z DPCČ) a stejně tak učiní i lékaři v rámci regionu (ostatní pražské nemocnice) a případně i celé ČR.“

*Jana Jelínková
tisková mluvčí FNKV*

18. 2. 2011

Ivan Peychl: Lékařům jde hlavně o pacienty

Lékaři, kteří podali své výpovědi na protest proti podmínkám ve zdravotnictví, se rozhodli svůj protest ukončit na základě vládou navrženého memoranda.

Memorandum je ve skutečnosti dost mlhavé.

Součástí požadavků bylo zvýšení platů nejmladších lékařů o 8 tisíc korun, memorandum hovoří o pěti tisících.

Lékaři žádali zvýšení základní složky svého platu, tarifních mezd. O tom ale bude vláda rozhodovat až několik dní poté, co své výpovědi stáhnou.

Hlavní smysl protestu, totiž nastoupení cesty k trvalé úpravě platových poměrů všech zaměstnanců ve zdravotnictví, není textem memoranda dost výslovně zaručen.

Stalo se tedy toto: protestující se rozhodli chránit své pacienty a protest ukončit, i když si nemohou být jisti, jak přesně vláda dohodu naplní.

Vláda se snažila hlavně neustoupit. Lékařům šlo především o pacienty. Žádné překvapení.

Aktualne.cz 18. 2. 2011

30. 3. 2011

M. Anděl: Prospěch nemocného nejvyšším blahem?

Slovo děkana k novým doktorům medicíny

Všichni jste nějak byli vystaveni různým aspektům akce „Děkujeme, odcházíme“, akce, která hodně zamíchala představami o nemocnicích i o lékařích. Přes často rozporuplné aspekty akce je nutné konstatovat pozitivní věc: zdravotnictví, lékařská profese i chod a hospodaření nemocnic se staly alespoň na pár týdnů věcí absolutně veřejnou. Pozornost tomu, jak se hospodaří s penězi, které jsou povinně vybrány od občanů na zdravotní pojištění, či jakou částkou stát z daní přispívá za důchodce či sociálně potřebné, byla nebyvalá. Stejně tak jako pozornost tomu, za jaké částky se do nemocnic nakupují léky, materiál či přístroje.

Je také dobře, že se o něco zvýšily platy nemocničních lékařů. Nejen ve srovnání s jinými státy, ale také ve srovnání s pracovníky jiných profesí. Zdá se však, že by bylo docela dobře možné platit jak začínajícím, tak velmi kvalifikovaným lékařům, pokud by ze zdravotnictví nemizely peníze pro předražené nebo zbytečné nákupy přístrojů, léků či pro různé méně významné akce. Povzdechtem z naší fakulty specifickým je pak fakt, že na financování preventivních programů či hygienické služby by v nejširším slova smyslu se peněz nedostává.

Důležitý je však také pohled, který srovnává výdělků nemocničních lékařů s výdělků v ambulantní sféře. Hrozba, že by najednou odešlo z nemocnic několik tisíc lékařů do Německa či Anglie byla z mnoha důvodů nereálná. Fakt, že v mnohých lékařských profesích odcházejí z nemocnic do ambulantní sféry, však destabilizuje české nemocnice také. Nemocnice nemají dobrý a průhledný platový řád a systém různých benefitů, které by dovolily dlouhodobě udržet kvalitní a kvalifikované specialisty v jejich řadách. Tak je v mnoha pražských nemocnicích těžký deficit například endokrinologů či pneumologů. Kvalifikované lékaře by mohla

v nemocnicích udržet soukromá praxe v nemocnicích podle pravidel podobných pravidlům německým či švýcarským. Bohužel se něco podobného nepodařilo prosadit celých dvacet dva let.

Být lékařem znamená mít schopnost kombinovat znalosti, dovednosti i uměření přístup v té správně namíchané směsi. Mělo by to znamenat také mít schopnost se umět vcítit, ne však nechat se problémem nemocného pohltit. Notorické povzdechy o množství poznatků, které pro výkon svého povolání potřebujeme, rozmnožujícím se geometrickou řadou, potřebují však také schopnost umět tyto poznatky třídit, rozpoznat méně důležité od těch zásadně důležitých. V typické situaci pracuje lékař v časovém stresu, psychický tlak, kterému jsou lékaři vystaveni, je enormní, strach ze selhání či chyby může někdy dosáhnout panické úzkosti.

Veřejnost má k lékařům rozpolcený vztah. Ne jedné straně jsou lékaři bezpochyby povoláním nejváženějším, na straně druhé se objevují stále častěji případy agrese vůči lékařům.

Snad souhrn všeho, čemu jsme vystaveni v našem povolání, vedl k tomu, že ve většině zemí s tržním hospodářstvím patří lékaři mezi nejlépe honorované profesní skupiny vůbec. U nás, zejména u nemocničních lékařů, tak tomu dosud není. Podle mého názoru byl právě pocit nedocnění jedním z nejdůležitějších faktorů, které vedly k akci „Děkujeme, odcházíme“. Nebyl to ale jediný důvod. Jde i o pracovní podmínky v nemocnicích, nedostatek respektu, bohužel i mezi lékaři.

Akce „Děkujeme, odcházíme“, stejně jako podobné akce v Německu či Polsku, zahýbaly na druhé straně mnoha jistotami našeho povolání. Představa opuštěných nemocnic včetně inkubátorů či nemožnost podávat narkózu, a tedy i operovat, vyvolala nejen obavy veřejnosti, ale také otázky týkající se lékařské etiky. Zakoreněná představa radící lékaře vedle mnicha či jeptišky má jistě zdroj v původu části našich nemocnic, tedy v klášterních zařízeních. Moderní pohled na zdravotnictví jako na službu, jejíž parametry můžeme měřit především parametry kvality, však posunuje medicínu jinam. Podle některých názorů se jedná o povolání stejné jako povolání ostatní, a proto je nutné tuto službu zařadit do kontextu služeb ostatních. Tento argument však jednoznačně ospravedlňuje ty, kteří si chtějí akcemi s aspekty nátlaku zvýšit své finanční hodnocení.

Přesto všechno se stále vrací otázka, zda lékařství je možné zredukovat jen na službu spojenou s takovými parametry, jaké má služba jiná. Otázka, zda se neporušila klasická etika lékařství a zdravotnictví, spojená s takovými symboly, jakými byli Albert Schweizer či matka Tereza. Myslím, že stejně tak, jako musíme jednoznačně podporovat snahu nemocničních lékařů po lepších platech, musíme zkoumat, zda a jak se lékařská etika či etika péče o nemocné a slabé posunuje. Nápis *Salut aegroti suprema lex*, tedy že prospěch nemocného je nejvyšším blahem, který je na nejstarší české nemocnici, naši diskusi jistě dobře rámuje. Jak máme takovému nápisu rozumět? Platí ještě dnes? A je to pravidlo, kterým by se měli řídit jen lékaři

ří? Neplatí stejně tak i pro ty, kteří jsou odpovědni za chod zdravotnictví i za rozdělování veřejných financí na zdravotnictví vybraných? Ostatně etika rozdělování veřejných zdrojů je stále více probírána nejen v médiích, ale má i svůj významný diskurz odborný. V době drahého zdravotnictví je potřeba mluvit o etice rozdělování prostředků vybraných na veřejné zdravotní pojištění. Je to součást obecné diskuse o etických aspektech zdravotnictví.

Abych trochu parafrázoval německého filozofa Petera Sloterdijka, moderní stát je funkcionálně-socialistický nebo semisocialistický, moderní společnost je však poháněna kapitalistickými principy. Kdybych to jen trochu rozšířil – díky kapitalismu máme více peněz vůbec, můžeme mít i více peněz na zdravotnictví, ale pozor, tyto peníze musíme střežit tak, aby se nestaly předmětem přílišného zájmu těch, kteří jsou principiálními hybateli ekonomie.

Kráceno. Celý děkanský projev viz VNR 2011/1

AKADEMICKÁ A MEDICÍNSKÁ OBEC

13. 12. 2010

Prohlášení Akademického senátu 1. LF UK

Akce organizovaná mladými lékaři je logickým důsledkem řadu let trvající diskriminace lékařů a zdravotnických pracovníků v oblasti mzdové politiky státu. Arogance, s jakou prakticky všechny politické garnitury v posledních 20 letech přehlížely oprávněné požadavky lékařského stavu, nutně vyústily v uvedené kampani. Je ironií, že vlády, které řadu let důsledně zametají pod koberec všechny skandální kauzy, v nichž jde o miliardy, nejsou ochotny řešit problém spravedlivého ocenění náročné a zodpovědné práce.

Nikoliv tedy lékaři mají pacienty za rukojmí, jak tvrdí zmanipulovaná média, ale příslušní představitelé státu poplatní stranickým sekretariátům jsou bezprostředně zodpovědní za stav péče o nemocné v okamžiku, kdy se naplní program akce „Děkujeme, odcházíme“.

Prázdný a falešný je rovněž apel na lékařskou etiku. Zatímco lékaři a ostatní zdravotníci uskutečňují i v obtížných ekonomických podmínkách v naprosté většině případů péči o nemocné na vysoké profesionální úrovni a v rozsahu, který je obtížně souměřitelný s jinými profesemi, je deficit etiky a mravnosti patrný více než kdekoli jinde právě u těch, kteří rezortní ministerstvo ovládají ať už zevnitř nebo zevně. Máme na mysli nesmyslně předražené a objektivně nezdůvodněné nákupy zdravotnické techniky, problematickou lékovou politiku a celou řadu jiných pochybení.

Naše podpora necht' je chápána jako výraz porozumění a solidarity s kolegy.

14. 12. 2010

Prohlášení Vědecké rady 1. LF UK

Akce lékařů „Děkujeme, odcházíme“ je vyústěním neřešených a oddalovaných problémů českého zdravotnictví, zejména systému kvalifikačního – specializačního vzdělávání, přesčasové práce a oprávněných mzdových požadavků, kdy kvalitně poskytovaná zdravotní péče je realizována zejména na úkor ohodnocení práce lékařů a dalších zdravotnických profesí.

Odchody lékařů z nemocničních zařízení významně ovlivní výuku nejen studentů lékařství, ale také specializační a celoživotní vzdělávání lékařů. Nemůžeme pominout ani skutečnost, že komplikovaná situace ve veřejném zdravotnictví nezklidňuje jen potenciální pacienty, ale v nemalé míře mladé lidi, kteří se mohou rozhodovat o studiu lékařství.

Apelujeme na představitele státu, aby se touto neobvykle závažnou situací zabývali co nejdříve a našli v systému zdravotního pojištění prostředky pro adekvátní ohodnocení práce lékařů a zdravotnických pracovníků. Domníváme se, že tato situace je řešitelná. Dle aktuálních informací zvažuje odchod, respektive podala výpověď, přibližně třetina lékařů působících ve všech typech nemocnic. Tato situace může vést k chaosu a ohrožení výuky a poskytování zdravotní péče.

14. 12. 2010

Stanovisko Vědecké rady LF UK v Hradci Králové

Vědecká rada Lékařské fakulty UK v Hradci Králové považuje za nezbytné vyjádřit se ke kampani „Děkujeme, odcházíme“, neboť se týká oblastí, které jsou ze zákona v kompetenci vědecké rady.

Zmíněná akce organizovaná mladými lékaři je logickým důsledkem řadu let trvající mzdové diskriminace lékařů a zdravotnických pracovníků nemocnic a je důsledkem dvaceti let faktického neřešení oprávněných požadavků lékařů. Za tuto situaci zodpovídají představitelé státu a politických stran, nikoli lékaři a zdravotničtí pracovníci, a proto mají oprávněné požadavky lékařů podporu Vědecké rady LF UK v HK.

Vědecká rada LF UK v HK považuje stabilizaci personálního obsazení na všech pracovištích fakulty za nezbytnou podmínku plnění základních funkcí, které lékařská fakulta ze zákona musí plnit. Apelujeme tedy na nejvyšší politickou reprezentaci, aby tuto vážnou situaci řešila s maximální zodpovědností.

18. 12. 2010

Prof. Pavel Pafko v Radiožurnálu

Jak vysvětlujete lékařům, svým kolegům, že by se měli přidat k akci „Děkujeme, odcházíme“, že to má nějaký význam?

Myslím, že celá akce má význam, protože ty požadavky na zvýšené platy v nemocnicích jsou naprosto oprávněné a nevnímám z poslední doby žádného politika, ani ministra zdravotnictví, že by říkal, že není správné, aby se platy v nemocnicích zvýšily. Jedině tvrdí neustále, že není dostatek finančních prostředků, ale to je argument, který už tady slyšíme 20 let a jednou je třeba prostě říct jasně hodnotu lidské práce. Podívejte se, nástupní plat lékaře dneska je 17.340 korun a po slož-

ní atestace, tedy po splnění kvalifikace, je to 24.710 korun. To jsou tabulkové platy. Já velmi dobře vím, že různí organizátoři říkají, že platy lékařů jsou daleko vyšší. Ano, mají vyšší příjmy, protože pracují řekněme těch 112 hodin přesčas měsíčně.

A věříte, pane profesore, že se vám podaří přesvědčit vládu? Ministr zdravotnictví Leoš Heger tvrdí, že neví, kde má brát.

Nemohu radit panu ministrovi, kde má brát, ale je třeba vědět, že Česká republika podle organizace OECD dává na zdravotnictví 7,1 procenta svého hrubého domácího produktu. A od 8,5 až do 11 procent dávají západoevropské státy na zdravotnictví. Já si myslím, že by stačilo přerozdělit to tak, abychom dostali těch řekněme 8–9 procent na zdravotnictví a bylo by po problémech.

Jak akutní je podle vás nebezpečí, že skutečně tisíce lékařů nenastoupí do práce a nemocnice budou mít problémy?

To já těžko odhadnu. Já si myslím, že to až takové číslo nebude, není třeba vidět problém pražskými očima, protože ve fakultních nemocnicích mladí lidé získávají také know how, ale je to třeba vidět očima měst, drobných okresních, kde už dneska jsou velké problémy. Udělali jsme průzkum českých chirurgických oddělení a v 58 procentech není naplněn tabulkový stav, 68 procent primářů oznámilo, že nepouští po noční službě lékaře domů a musí pracovat dál, aby zajistili provoz a to je v rozporu se Zákoníkem práce. A ve 30 procentech námi sledovaných primariátů nejsou kvalifikovaní chirurgové permanentně 24 hodin v nemocnici, ale jsou pod telefonem někde doma nebo někde jinde. No, to jsou věci alarmující, a proto chirurgická společnost už teď vidí situaci jako velmi vážnou a jestli ještě nějakí lidé odejdou, tak to bude zlé, ale hlavně to bude zlé lokálně, stačí když odejdou anesteziologové a zastaví se veškerá operativa.

21. 12. 2010

Oldřich Vinař: Exodus, exitus – Peníze nebo život!

Mnoho nemocničních lékařů má nízké platy, dohání to nočními službami a není dobře organizován systém, jakým získávají specializaci. Podle zákona se o kvalifikaci lékaře má starat lékařská komora – je to nakonec ona, která dává svolení, aby lékař vykonával praxi. O platy lékařů se má starat jejich odborová organizace a ta má vyjednávat s jejich zaměstnavateli, tj. s řediteli nemocnic. U nás se zákony nedodržují. Za všechno zlé i dobré může pořád ještě ministr zdravotnictví – tedy něco jako Strana a Vláda, která přivezla pracujícím k Vánocům pomeranče a banány.

Jan Hus byl upálen za hájení pravdy, s čímž se dnes vyrovnává i katolická církev. Jeho pravdu však neposílili husité, když vypalovali klášterní knihovny. Nevhodný způsob, kterým se prosazuje realizace rozumného cíle, může pošpinit samotný cíl. Sebeušlechtilější účel nesvětí všechny prostředky. Ani lékař nemá vyhrožovat smrtí, když mu nezvýší plat.

Platy našich občanů se pohybují mezi jednou a dvěma třetinami platů občanů Německa nebo Rakouska. Světlou výjimkou jsou právníci, soudci a úspěšní podnikatelé. Nechtě lékaři probíjovávají podobnou výjimku, ale tak, aby to odpovídalo důstojnosti tohoto povolání.

Aktualne.cz

22. 12. 2010

Soukromí proti ‚státním‘: Jsou sobečtí

Zástupci praktických lékařů, zubařů, gynekologů a pediatriů vyzvali nemocniční lékaře, aby svůj odchod v rámci akce „Děkujeme, odcházíme“ ještě přehodnotili. Práce všech zdravotníků, ať už lékařů v nemocnicích, lékařů se soukromou praxí nebo zdravotních sester, je úzce propojená stejně jako objem peněz ze zdravotního pojištění. Proto jsou prý požadavky nemocničních lékařů na úkor ostatních zdravotníků.

„Proto je většina lékařů připravena po vyhlášení krizového stavu poskytnout zdravotní péči ve svých odbornostech,“ stojí v prohlášení. Pod ním je podepsán Pavel Chrz, Milan Kudyn, Vladimír Dvořák a Václav Šmatlák.

Lidovky.cz

23. 12. 2010

Akademický senát LF UK v Plzni akci podporuje

Akademický senát Lékařské fakulty UK v Plzni vyslovuje podporu akci „Děkujeme, odcházíme“. Hlavní důvody podpory jsou chaos v postgraduálním vzdělávání – ten se bezprostředně dotýká lékařských fakult – dále nekoncepční chod zdravotnictví a z toho plynoucí neekonomické nakládání s finančními prostředky.

Prof. Jan Filipovský, předseda AS LF v Plzni

23. 12. 2010

J. Pirk: Výpověď s domluveným návratem – zbabělost

Akci nemocničních lékařů „Děkujeme, odcházíme“ nepodporuje přednosta kardiologické kliniky pražského IKEM Jan Pirk. V odpovědích čtenářům Blesk.cz rovněž uvedl, že považuje za podvod, pokud si lékaři už domluvili návrat na své místo.

„S částí požadavků souhlasím, ale protože s druhou velkou částí nesouhlasím, tak se k ní nemůžu připojit,“ vysvětluje svůj postoj k akci lékařů z nemocnic profesor Pirk.

Čtenáři poukazovali na to, že někteří „odcházející“ lékaři si domlouvají cestu zpátky do své nemocnice. „To považuji za zbabělost a vlastně podvod. To se to stává a vypovídá, když mám domluveno své bezpečné místočko. Na to bych já nikdy nepřistoupil,“ tvrdí přednosta, z jímž vedeného IKEM nedal zatím výpověď jediný lékař.

Medical Tribune

26. 12. 2010

Svaz pacientů ČR: Nenechme se oklamat

Výzvu zástupců ambulantních stomatologů, gynekologů a dětských lékařů, ve které označují požadavky nemocničních lékařů za jednostranné na úkor ostatních zdravotnických pracovníků, vnímáme jako pozoruhodně drzý pokus oklamat obyvatelstvo.

Občané většinou nevědí to, co zmínění zástupci musí vědět, že zejména příjmy mladších nemocničních lékařů jsou nepřiměřeně nízké a jsou násobně nižší, než příjmy ambulantních stomatologů a dalších odborností.

Oprávněné požadavky nemocničních lékařů lze uspokojit bez odkladů delších než málo měsíců, a to bez zásahu do státního rozpočtu a bez újmy ostatních zdravotníků. Naopak, zároveň by měl a mohl být řešen problém zdravotních sester. Svaz pacientů ČR nabídl návod k řešení této věci v zájmu občanů, ale asi se to nechce udělat, protože by to nepřineslo vlivným kruhům zisk, na rozdíl od vyvolání krize a rušení nemocnic.

Občané ohrožení ztrátou lékařů a celých nemocnic by mohli vidět tyto věci jako špinavou hru, a proto se pracuje na tom, aby byli oklamáni.

Svaz pacientů ČR

27. 12. 2010

MUDr. Roman Šmucler: Jak s platy lékařů

Jsem zaměstnancem fakultní nemocnice, vlastním dvě fungující „na pokladnu“, mám soukromou kliniku a jezdím do ciziny. Navíc jsem stále ve zdravotnickém výboru TOP 09. Tedy mohu se vžít jak do nemocničního lékaře, tak do toho, kdo to platí, i politika. Každý den stresuje naše pacienty profesionálně PR agentura Lékařského odborového klubu a ministr lékařů uklidňuje, ať počkají na reformu, což mnozí činí již dvacet let. Leč mnohé lze vyřešit hned.

1. Platy v mnoha nemocnicích se odvíjejí absurdně od toho, kolik je dotyčnému let. Tedy nejlépe je peníze přerozdělit podle zásluh, vrátí se motivace pracovat.

2. V mnoha nemocnicích se drží nesmyslné pohotovostní služby. Koncentrujme je tam, kde je technika odpovídající 21. století. Tisíce lékařů se v klidu vyspí doma a ušetřené peníze se jim dají za kvalitní denní práci.

3. Na účtech zdravotních pojišťoven leží miliardy. Tak cca 2 miliardy bych poslal nemocnicím na platy lékařů, ale ne všem. Dát to do fondu, z kterého by se platilo dle hospodářských výsledků oddělení, kvality péče a vzdělávání se dotyčného.

4. Obnovit systém vzdělávání mladých lékařů.

5. Pojišťovnám ulevit omezením zvláště drahé léčby.

6. Nemocnice placené z veřejných zdrojů musí nakupovat léky a materiál veřejnými aukcemi.

Přestaňme stresovat nemocné babičky a vyřešme to. Až bude klidněji, připravme tu velikou reformu. Pak ji uděláme pořádně. Docent Luboš Heger to ví. Já k němu mám a většina lékařů plnou důvěru, má většinu v parlamentu. Tak kde je problém?

Idnes.cz

31. 12. 2010

Prof. E. Růžička: Proč výzvu podporuji

Vím velmi dobře, že lékařům jde o víc než jen o platy. Nechtějí odcházet, nepřejí si rozbití svého pracoviště ani zánik nemocnice, kterou mají rádi.

Mzdy nemocničních lékařů jsou skutečně neadekvátně nízké, je to ale jen jeden z mnoha problémů, na něž lékaři ve své výzvě upozorňují.

Pochopil jsem, že jim jde o vlastní profesní růst, proto je trápí nesmyslné chyby systému specializačního vzdělávání. Jde jim o to, aby svým pacientům mohli posky-

tovat špičkovou péči v odpovídajících podmínkách. Vidí však chátrání své nemocnice a na druhé straně slyší podivné informace o únicích prostředků ve zdravotnictví, o výstavbě zbytečných kapacit či o předražených nákupech přístrojů a zbytečně drahých lécích. Jsou proto přesvědčeni, že pokud by se zastavilo plýtvání a únik prostředků, na jejich platové požadavky by se našly prostředky bez nutnosti čerpat z celospolečenských rezerv. A doufají, že by to mohlo navodit zásadní obrat k lepšímu v celém českém zdravotnictví.

Podle mého názoru by moudré vedení resortu a moudrá vláda využily nevídané jednoty a zápalu lékařů ve prospěch potřebných reforem zdravotnického systému.

Právo

14. 1. 2011

Anesteziologové vyzývají k jednání

Výbor České společnosti anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny vnímá současnou situaci v našem zdravotnictví s velkým znepokojením. Obavy, že již zanedlouho může dojít k ohrožení zdraví či dokonce životů pacientů, jsou zcela reálné. Zvláště v některých regionech je situace mimořádně závažná.

Nedostatek anesteziologů může ohrozit dostupnost léčebné péče – jak péče anesteziologické, tak především péče intenzivní.

Velmi naléhavě žádáme všechny strany konfliktu, aby situaci dále nevyhrocovaly a neprodleně zahájily jednání. Jedině ta mohou nedobrou situaci vyřešit.

Prof. Karel Cvachovec, předseda výboru ČSARIM

17. 1. 2011

Otevřený dopis 23 profesorů a docentů

Vážené kolegyně a vážení kolegové!

Pečlivě sledujeme vývoj reakcí představitelů vlády na probíhající kampaň „Děkujeme, odcházíme“. Přestože nemusíme s detaily požadavků či projevy některých protagonistů osobně souhlasit, zastáváme názor, že by se akademická obec měla vyjádřit ve větší míře k současné kritické situaci, protože se jí týká.

Dvacet let trvající pauperizace lékařského stavu musí být již konečně odmítnuta, zejména po tom, co všechny předcházející pokusy selhaly. Odchody lékařů jsou důsledkem dvacetileté pasivity námi zvolených zástupců k řešení situace ve zdravotnictví, kde jedním z klíčových problémů je to, že v systému úhrad není zohledněna doba přípravy a náročnost práce lékaře.

Neodpovídající ocenění práce lékařů výrazně snižuje zájem mladých lidí o studium medicíny jako neperspektivního zaměstnání. Dopady na výchovu lékařů na fakultách jsou zřejmé a především dlouhodobé. Aktuální riziko odchodů lékařů navíc v sobě zahrnuje i praktickou nemožnost zajištění klinické výuky.

Každý z nás ví, jaké společenské postavení mají lékaři v těch zemích, ke kterým se Česká republika geopoliticky hlásí. Na rozdíl od nich si bohužel musejí naši lékaři vydobýt společenské uznání své práce koordinovanou nátlakovou aktivitou, protože všechny předchozí pokusy za posledních dvacet let selhaly.

Nedáme-li nyní svůj názor najevo, musíme se pak všichni smířit s tím, že jsme se vlastní pasivitou připravili o jakékoli právo stěžovat si na postavení lékařů.

Doc. Oliver Bulík, prof. Jan Bureš, prof. David Cibula, prof. Vladimír Černý, prof. Zuzana Červinková, prof. Michael Dlouhý, prof. Sylvie Dusilová-Sulková, prof. Pavel Eliáš, prof. Jiří Horáček, prof. Alexandra Jirkovská, prof. Pavel Kalvach, doc. Marcela Kopáčková, prof. Jan Lata, prof. Martin Matějovič, doc. Jan Payne, prof. Zdeněk Rušavý, prof. Evžen Růžička, doc. Kamil Ševela, doc. Miloš Táborský, prof. Vlastimil Válek, prof. Ondřej Viklický, prof. Libor Vitek, prof. Jan Žižka

iForum.cz

20. 1. 2011

Výbor pro reformy, proti podpoře ČLK odchodům

Sněmovní zdravotní výbor podpořil ministra zdravotnictví Leoše Hegera (TOP 09) v navržených reformách a vyzval ho k jejich rychlému předložení do legislativního procesu. Odmítl přidat peníze na platy lékařů ze státního rozpočtu.

Podporu výpovědím ze strany České lékařské komory a hromadné organizování odchodů ze strany lékařských odborů označil za nebezpečné. Heger stanovisko uvítal.

ČTK

20. 1. 2011

Jiří Šimek: Akce lékařů začíná přinášet rizika

Jsou argumenty hovořící ve prospěch protestujících lékařů. Požadavek lékařů na vyšší plat je oprávněný. Lékaři si zaslouží vyšší morální i materiální ohodnocení. Výpovědi lékařů jako protest proti současné situaci se mohou zdát příliš razantní. Razantní upozornění na nespokojenost není v rozporu s dobrou demokracií, naopak demokratický dialog posiluje.

Můžeme ale najít i argumenty, které akci lékařů zpochybňují.

Jak vysoký plat by měl být lékařům poskytnut? Nejčastěji žádají 1,5krát až 3krát vyšší plat, než je plat průměrný. Tak je tomu v rozvinutých státech Evropy (Německo, Skandinávie). Realitou dneška ale je, že ekonomické úrovně těchto států nedosahujeme. Všude máme méně zdrojů než západoevropské země. Lékaři by tedy měli své platy srovnávat s platy lékařů ve státech s podobnou ekonomickou úrovní a s podobnou rovnováhou – v Polsku, Maďarsku, na Slovensku.

Diskutabilní je načasování akce. Strany současné vládní koalice definují své role jako odpověď na to společné, co měly ve volebních programech. Základním bodem programu je snížení schodku ve státních financích rozpočtovými škrty.

Ve hře je mravní integrita vládní koalice. Vyhovění požadavku lékařů by bylo v rozporu s posláním, jak je koalice vnímá. Jinde byly (policie, hasiči) podobné požadavky odmítnuty. Kdyby lékaři přišli se svým požadavkem kdykoliv jindy, měli by větší naději na pozitivní odpověď než dnes.

Hromadné výpovědi z pracovního poměru jsou na první pohled účinnější formou než stávka. Jenomže se časem ukázalo, že mnozí lékaři nemají řešení pro případ, že bude jejich výpověď přijata. Nabízí se závěr, že ve skutečnosti jde o „občanskou neposlušnost“ nebo jen o jinou formu stávky.

Dle Johna Rawlse se lidé protestující formou stávky či občanské neposlušnosti obracejí ve své věci k soudu veřejnosti. Ta zpočátku dávala lékařům za pravdu. Jestliže by ale došlo ke zhoršení zdravotní péče, je nutné se obávat opačné reakce. Lékaři riskují ztrátu morálního kreditu a důvěry občanů.

Výpovědi z pracovního poměru mají svou nevýhodu. Lékař, který podepsal výpověď, je při svém návratu vydán na milost a nemilost zaměstnavateli. Proto nelze vyloučit scénáře, které jsou v rozporu se záměry organizátorů akce. Platy lékařů se mohou někde zvýšit, ale za tu cenu, že zpět bude přijato méně lékařů. V posledních letech se ukazuje potřeba restrukturalizace lůžek. Existence malých nemocnic bez špičkové technologie ztrácí v současné době smysl. Zde je určitá rezerva. V situaci nedostatku lékařů by mohly být tyto nemocnice uzavřeny, a kdyby se ukázalo, že tím nebyla zhoršena zdravotní péče, tyto nemocnice by se pak snadno přeměnily na jiná zařízení.

Kritici akce lékařů mají k dispozici ještě jeden vážný argument. Protestující lékaři až příliš málo dávají najevo, že je ekonomické problémy jejich nejbližších spolupracovníků vůbec nějak zajímají. Řeč je jenom o lékařích.

Akce měla úspěch, vzbudila pozornost, kterou lékaři potřebují. Teď už ale přináší rizika, která by se jim mohla nevyplatit. Kdyby lékaři začali jednat o podmínkách návratu, nebylo by to prohrou. Mohli by svým zaměstnavatelům vysvětlit, že bojovali i za ně, a pokud se vrátí, zaslouží si nějaké ocenění. Za pár měsíců bude lidi zajímat, jak dopadli. A nejspíš zůstanou na jejich straně, což se v dalším vyjednávání bude hodit.

Lidové noviny

21. 1. 2011

ČAS je proti akci „Děkujeme, odcházíme“

Česká asociace sester důrazně vystoupila proti akci „Děkujeme, odcházíme“. „Zásadně nesouhlasíme s formou tohoto protestu a nepřipojujeme se k němu. Jeho současná podoba nevrhá dobré světlo na celé zdravotnictví a zneklidňuje pacienty. Podobnou akci za nelékaře organizovat nebudeme a ani nebudeme vyzývat své členy, aby se k Děkujeme, odcházíme přidávali,“ řekla prezidentka České asociace sester Mgr. Dana Jurásková.

Jurásková vystoupila po ukončení pátečního mimořádného sněmu předsedkyně a předsedů sekcí a regionů. Dodala, že pokud některé sestry lékaře v jejich protestu podpoří, je to samozřejmě jejich právo, jde však o individuální rozhodnutí. Na tomto stanovisku se shodlo 50 z 53 účastníků pátečního zasedání. „Nelékařští zdravotničtí pracovníci výpovědi podávat nebudou, nebudou odcházet a nebudou současnou situaci eskalovat. Věřím, že tento postup bude oceněn a že se na nás při realizaci opatření směřujících ke stabilizaci ve zdravotnictví nezapomene,“ dodala Dana Jurásková.

www.tribune.cz

24. 1. 2011

Děkujeme, podporujeme akci D-O

Nesouhlasíme s mediální prezentací názoru, že zdravotní sestry v České republice nepodporují akci „Děkujeme, odcházíme“. Lékař a sestra jsou a vždy budou jeden tým. Musíme se ohradit i proti snahám tyto naše profesní vazby rozbít čím dál častějšími mediálními útoky. V takové atmosféře se nedá pracovat a odrazí se to pouze a jen na vás, našich potenciálních pacientech.

Paní Jurásková, prezidentka České asociace sester, veřejně prezentovala názor prezidia ČAS a předsedkyně regionů, nikoliv však stanovisko všech členek a členů sdružených v této profesní organizaci a sester nikterak organizovaných. Velký počet řadových členů nebyl osloven, a proto se od tohoto prohlášení distancuje. Ne každá sestra kampaň lékařů podporuje, ale není možné veřejně sdělovat, že všechny jsou proti.

Lenka Bazalová, Dana Krásová, Lucie Šrámková, Veronika Muhlsteinová

www.tribune.cz

25. 1. 2011

Internetová petice „SOS zdravotnictví“

My, níže podepsaní občané, jsme hluboce znepokojeni dlouhodobě se prohlubující krizí hodnot v českém zdravotnictví. S vědomím mimořádné závažnosti současného stavu vyzýváme vládu a ministerstvo zdravotnictví, aby konečně začaly se zástupci zdravotnické veřejnosti konstruktivně jednat.

Odbornost a zkušenost jsou základními a nejdůležitějšími předpoklady pro poskytování kvalitní zdravotní péče. Nedocení odborného potenciálu českých zdravotníků v době, kdy se vyspělá Evropa v medicíně potýká s nedostatkem kvalifikovaných sil, považujeme za vysoce hazardní.

Jsme přesvědčeni o tom, že odpovídající finanční ohodnocení nejen lékařů, ale všech zdravotníků nevyžaduje navýšení výdajů ze státního rozpočtu. Postačujícím prostředkem je snížení cen léků, zdravotnického materiálu a techniky na průměrnou evropskou úroveň spolu s důsledným uplatňováním racionální lékové politiky.

ky. Nedílnou součástí tolik potřebné reformy a restrukturalizace zdravotnictví musí být zprůhlednění hospodaření a potlačení korupčních mechanismů, jimiž odtékají ze zdravotnictví prostředky v řádu miliard.

Proto žádáme, aby zodpovědní úředníci neprodleně navrhli jasné, konkrétní a neodkladné kroky, které by zabránily hrozícímu personálnímu i morálnímu rozkladu zdravotnických institucí, jenž by negativně poznamenal kvalitu zdravotní péče u nás na mnoho dalších let.

L. Bazalová, zdrav. sestra, T. Brodská, herečka, D. Cibula, lékař, Y. Čížková, zdrav. sestra, J. Ehrmann, lékař, O. Fiala, lékař, P. Haninec, lékař, E. Havrdová, lékařka, P. Hůlek, lékař, I. Klíma, spisovatel, D. Krásová, zdrav. sestra, J. Laubeová, zdrav. sestra, R. Liščák, lékař, M. Muroňová, zdrav. sestra, J. Opatová, laborantka, P. Pařko, lékař, V. Rákosníková, důchodkyně, I. Rektor, lékař, E. Růžička, lékař, H. Slavík, fotograf, V. Votavová, učitelka, J. Vymazal, lékař, T. Zima, děkan 1. LF UK, J. Žižka, lékař

Petici do začátku února podepsalo 32.876 občanů

27. 1. 2011

Senátoři podepsali petici

K petici, která vyzývá vládu k vyřešení sporu s odcházejícími nemocničními lékaři, se dnes připojili také senátoři KDU-ČSL. Zároveň vyzvali ministra zdravotnictví Leoše Hegera k vyčíslení, kolik by bylo možné ušetřit snížením cen léků, zdravotnického materiálu a techniky na průměrnou evropskou úroveň, jak to žádají autoři petice s názvem „SOS zdravotnictví“. Takto ušetřené peníze by podle nich mohly uspokojit platové požadavky lékařů.

Součástí petice je i požadavek na zprůhlednění hospodaření a potlačení korupčních mechanismů ve zdravotnictví. „Ministr zdravotnictví a vláda dostali dostatečně silný impulz k tomu, aby změnili léta zaběhlé mechanismy a vyčistili kalné vody českého zdravotnictví,“ uvedl předseda lidoveckých senátorů Václav Koukal.

Ceskenoviny.cz

27. 1. 2011

Biskupové kritizují protestující lékaře

V prohlášení na závěr dvoudenního zasedání České biskupské konference se čeští a moravští biskupové pozastavují nad současným protestem lékařů. Je podle nich na pováženou, když mluvčí lékařů vyhrožují postihem pacientů a berou si je za rukojmí svého nátlaku. Napsali dále, že reformy jsou nutné, každý ale musí něco obětovat, bez vzájemného zájmu o druhé se společnost rozpadá.

28. 1. 2011

ČAS proti výsledkům jednání lékařů

Česká asociace sester do této chvíle chápala, že se české zdravotnictví dostalo do situace akutního nedostatku finančních prostředků a jakékoliv požadavky na zvyšování platů jsou nereálné. ČAS chce podporovat reformní kroky vlády, které by vedly ke zlepšení situace ve zdravotnictví.

Výsledek jednání odborů s MZ a ČLK, které řeší jen platy lékařů, by znamenal, že ti, kteří v době neklidu stabilizovali situaci ve zdravotnictví, by na to doplatili. V této souvislosti ČAS považuje za naprosto nesystémové řešit platy jediné skupiny zdravotníků na úkor těch ostatních, bez kterých se poskytovat zdravotní péče vůbec nedá, zejména sester.

*Mgr. Dana Jurásková, prezidentka České asociace sester
ČTK*

31. 1. 2011

Protest proti kapitulantství

Petice s názvem „Protest proti kapitulantství: Vůči nepřijatelnému nátlaku LOK“ byla založena na portálu týdeníku Reflex. Jejími prvními signatáři byli publicista Bohumil Doležal, novinář J. X. Doležal, herec Petr Nárožný, bývalý ministr obrany Luboš Dobrovský či kněz Zbigniew Czendlik.

Petenti protestují proti tomu, vláda ČR ustupuje nepřijatelnému nátlaku Lékařského odborového klubu na zvýšení platů ve zdravotnictví. Vyjadřují obavy, že už tím, že bylo lékařům nabídnuto navýšení platů pro tento rok o sumu dvou miliard korun, byl dán nebezpečný precedent. „Jsme pobouřeni skutečností, že platové požadavky může prosadit jediné ta skupina zaměstnanců, která má z povahy své profese značnou moc brát si nezúčastněné spoluobčany za rukojmí a vydírá celou společnost tím, že je schopna ohrozit zdravotní péči hromadným a organizovaným odchodem.“

Takovou metodu pak odsuzuje petice jako morálně zcela nepřijatelnou a v rozporu s „elementárními hodnotami spravedlnosti a rovnosti před zákonem, na nichž stojí naše demokracie“. V závěru signatáři apelují na vládu, „aby podobným praktikám vydírání neustupovala“.

*Petici podepsalo 32.288 osob
Parlamentní listy*

7. 2. 2011

Sdružení Mladí lékaři občanům ČR

Vážení občané,

v českých nemocnicích nyní pracuje přibližně 4.500 neatestovaných lékařů. Tito mladí lékaři tak tvoří až 30 % z celkového počtu nemocničních lékařů v ČR a podílejí se nezastupitelnou měrou na poskytování standardní i pohotovostní zdravotní péče. Současné platové podmínky nemocničních lékařů považujeme za ostudné a neodpovídající náročnosti a odpovědnosti lékařského povolání.

V situaci, kdy české zdravotnictví nakupuje léky, přístrojové vybavení a zdravotnický materiál za tržní světové ceny, a mnohdy i draž, považujeme za nadále neudržitelný stav, kdy je na platy nemocničních lékařů v ČR vynakládáno celkem pouze cca 9 mld. Kč, tedy pouhá 3,2 % celkového rozpočtu zdravotnictví. Finanční pro-

středky nutné k uspokojení nynějších mzdových požadavků lékařů (2 mld. Kč) jsou proto ve světle celkových ročních nákladů zdravotnictví ČR ve výši 286 mld. Kč téměř zanedbatelnou položkou.

I přes nesouhlas s heslem kampaně „Náš exodus, váš exitus“ jsou Mladí lékaři hluboce přesvědčeni, že bez jisté radikality názorů představitelů kampaně by se výrazně zrychlil plíživý odchod lékařů do zahraničí či mimo zdravotnický sektor.

Občanské sdružení Mladí lékaři vítá pozitivní kroky ministra zdravotnictví L. Hegera v oblasti úpravy postgraduálního vzdělávání lékařů.

Vyzýváme ministerstvo zdravotnictví ČR, aby zanechalo taktizování a urychleně se navrátilo k věcnému jednání.

Za předsednictvo Mladí lékaři, o. s., Martin Švestka

7. 2. 2011

Sestry píší politikům

V posledních dnech proběhla v tisku informace, že na našich pracovištích dochází mezi lékaři a sestrami k nenávisti. Není tomu tak, naše vztahy jsou i nadále na kolegiální úrovni, protože v péči o lidské životy to ani jinak nejde.

K vyhocení vztahů ale může dojít, pakliže stát nechá vyvrcholit momentální stav až k totálnímu kolapsu zdravotní péče v České republice. Příčinou tohoto kolapsu má být 500 milionů, kterými chce stát rozmělnit částku určenou lékařům. Překvapuje nás, jakou starost o nás, nelékaře, nyní vláda projevuje, když v závěru roku 2010 bez mrknutí oka škrtila prostředky na mzdy a přes odpor většiny zaměstnanců schválila razantní změny ve způsobu odměňování státních zaměstnanců.

Chceme důrazně upozornit, že pakliže nedojde k dohodě, dojde téměř ke katastrofální destrukci poskytování zdravotní péče. Bude zde také porušeno ústavní právo, zaručující dostupnost zdravotní péče všem občanům České republiky.

Tato situace v nás vyvolává obavu, že jde o záměr určitých zájmových skupin s jediným cílem, a to redukci lůžkového fondu s následnou divokou privatizací a cílenou devastací personálního a lůžkového fondu ve zdravotnictví. Uměle rozdmýchaná nenávist mezi lékaři a nelékaři má podle nás jasný motiv – odvracet pozornost od nutnosti systémových změn zdravotnického systému ČR.

O nutnosti transparentního rozdělování financí, zakázek a zodpovědnosti managementů nemocnic, pojišťoven a MZ za vykonávání toho, k čemu jsou určeni či voleni a všichni také řádně odměňování daňovými poplatníky, a to poskytování služeb občanům a zabezpečování pracovních podmínek zaměstnancům ve všech slož-

kách zdravotnického systému. Znamená to také, aby všichni zdravotníci pracovali v souladu s platným zněním Zákoníku práce.

Studovali jsme, stále se vzděláváme a je snad samozřejmé, že za to žádáme adekvátní odměnu. Pohár trpělivosti přetekl nyní u lékařů, bez kterých se zdravotnická péče poskytovat nedá a všechny pokusy o jejich diskreditaci jsou urážkou nejen jich, ale také nás, nelékařů a ostatních pracovníků ve zdravotnictví.

Důrazně vyzýváme vládu České republiky, aby neprodleně obnovila jednání s lékařskými odbory a uzavřela takovou dohodu, která zajistí stabilitu ve zdravotnictví.

Za skupinu „Jsem zdravotní sestra a akci „Děkujeme, odcházíme“ plně podporuji“

Lenka Bazalová, Jan Kramosil, Bc. Veronika Muchlová Mühlsteinová, Dana Krásová, Zuzana Hospodková, Zuzana Pešková, Monika Muroňová, Roman Malík, Libuše Moravcová

tribune.cz

8. 2. 2011

MUDr. D. Rychnovský: Konflikt eskaluje

Nejde o prostý boj odborářů za zvýšení mezd, jde o víc. Zatím nikdy sami zaměstnanci nedávali výpovědi a nepodstupovali tak velké osobní riziko. Maximálně stávkovali při zachovaném pracovním poměru. Díky této situaci stoupá v nemocnicích napětí, a co víc – začínají se vytvářet i propasti mezi lidmi. Pokud dojde k nabourání mezilidských vztahů, způsobí to nenávratné škody, nastane ovzduší nedůvěry, vzájemného přehlížení, a to vše se promítne do atmosféry, ve které budou přijímáni pacienti k léčbě.

Problém bude hluboký a zbytečný. Byli jsme již na prahu dohody, a šlo jen o to, jak jednat dál, aby se situace vyřešila. Jsem velmi deprimován tím, že není problém najít peníze na ekologické superzakázky za desítky miliard, ztratově investovat mnoho miliard v rámci polostátních firem (investice ČEZu v Rumunsku a Bulharsku a podobně). Špatně hospodařit v Lesích ČR, nevýhodně obchodovat v armádě či připravovat podivný tendr na ČOV v Praze.

Zdravotnická reforma, na kterou dvacet let nikdo nesáhnul, nemůže být vyřešena v řádu měsíců. Všichni vědí, jak citlivé je zavírání nemocnic. Pokud reformní kroky, tak ano, ale s tím, že budou řádně vysvětleny lidem a budou realizovány podle daných pravidel. A to chce čas. A také kontinuitu politiky vedení resortu ministerstva, což se nám bohužel nepodařilo.

Pokud bude vláda moudrá, investuje ony dvě miliardy, dá záruky, tím vyřeší problém a odvrátí katastrofu. Získá tím lékaře na svou stranu a s jejich podporou zahájí reformy. Všichni si oddychnou. Na furiantství již není čas.

MfD

9. 2. 2011

Prohlášení předsednictva ČLS JEP

Předsednictvo České lékařské společnosti J. E. Purkyně vnímá současnou extrémně napjatou situaci ve zdravotnictví jako důsledek 20 let přehlížených problémů, výrazně podhodnocených platů zdravotnických pracovníků a ne hospodárnosti ve zdravotnictví.

V současné době však jde o mnohem více: o ohrožení života nemocných a zhroucení zdravotnického systému.

Naléhavě proto vyzýváme LOK i vedení MZ ČR, aby se vrátily ke konstruktivnímu jednání a oboustranně se snažily o dohodu, která umožní obnovení fungujícího zdravotnictví a chodu nemocnic.

Nejvyšší zájem, kterým je zdraví našich občanů, musí být respektován jak lékaři a jejich reprezentanty, tak i všemi, kteří o zdravotnickém systému rozhodují.

Prof. Jaroslav Blahoš, prof. Vladimír Palička, prof. Jan Škrha, prof. Tomáš Zima, prof. Michal Anděl, prof. Petr Broulík, prof. Karel Cvachovec, prof. Petr Goetz, MUDr. Otto Herber, prof. Jiří Raboch, prof. Aleš Ryška, prof. Štěpán Svačina, doc. Vilma Marešová

10. 2. 2011

Lékaři VN Brno odmítli sloužit za kolegy

Civilní lékaři Vojenské nemocnice Brno odmítli v případě krize nemocniční péče zaskakovat za kolegy z jiných nemocnic. Nemíní nahrazovat ty, kteří dali výpověď, a riskovat chyby pramenící z nezvládnutého množství práce. Akci „Děkujeme, odcházíme“ civilní lékaři nemocnice podporují, uvedli dnes v prohlášení, které zaslal předseda tamního LOK Martin Chochlík. Chirurgické i anesteziologické týmy vojenských nemocnic nabídl pro případ krize tento týden minist obrany A. Vondra.

Lékaři odmítají stát se „jedním ze spasitelů brněnského/jihomoravského zdravotnictví“ a odpovědné politiky vyzvali, aby okamžitě začali konstruktivně řešit požadavky vznesené odborovou centrálou a nehledali naprosto nesmyslná řešení, kterými pouze ohrozí životy pacientů.

ČTK

10. 2. 2011

Rektor UK V. Hampl pro VNR

Myslím, že platy zejména těch mladých nastupujících, začínajících lékařů v nemocnicích jsou opravdu hodně špatné, to se podle mne v té odborářské akci trochu ztratilo, když se mluví spíš o průměrných platech všech lékařů. Právě u mladých je největší problém, i když ostatní také nechci zlehčovat.

Odborářské akci na jedné straně rozumím, ale na druhou stranu musím říci, že se ta situace dostala do stadia, které vzbuzuje obavy jak z hlediska zdravotnictví, tak i z hlediska těch činností, které jsou pro univerzitu důležité – to je z hlediska výuky, možná i bádání, i když v tom snad tolik ne v dlouhodobějším horizontu. Ale z hlediska bezprostředního zajištění výuky v některých oborech a v některých případech by odchody lékařů problém způsobily.

11. 2. 2011

Arcibiskup Duka: Protest lékařů je neslušný

Pražský arcibiskup Dominik Duka kritizuje formu protestů, jakou zvolili lékaři v tazení za vyššími platy. V exkluzivním rozhovoru pro Aktuálně.cz Duka řekl, že akce „Děkujeme, odcházíme“ narušila vztahy mezi lékaři a pacienty. „Je zapotřebí si uvědomit, že otázka zdravotnictví je postavena na vztahu k těm, kteří jsou slabší a potřebují pomoc, a to by se nikdy nemělo z té služby ztratit. Ve formě protestů se tento vztah trochu vytrácí. Jsou lidé staří a nemocní, kteří jsou na pomoci lékařů závislí a vědí, co pro ně znamená, když se nedovolají včasné pomoci. Ti to určitě takto cítí.“

Aktualne.cz

11. 2. 2011

Usnesení akademického senátu UK

Ohlášené ukončení pracovních poměrů lékařů v nemocnicích, včetně nemocnic fakultních, ovlivní negativně výukový proces realizovaný na lékařských fakultách UK. Odchod lékařů je důsledkem nahromadění problémů ve zdravotnictví, které nejsou dlouhodobě řešeny a negativně ovlivňují především další vzdělávání absolventů studijního programu všeobecného lékařství a platové ohodnocení práce lékařů.

Odchod lékařů představuje i bezprostřední riziko kolapsu výuky klinických oborů na lékařských fakultách. Proto AS UK apeluje na vládu České republiky, aby ji řešila s pochopením pro oprávněné požadavky lékařů a s maximální odpovědností v co nejkratší době dosáhla dohody s lékaři tak, aby lékařské fakulty měly možnost nerušeně plnit své nezastupitelné povinnosti při výuce nových lékařů.

14. 2. 2011

Děkan 1. LF UK Tomáš Zima: Vojenská letadla?

Pane děkane, vy osobně akci „Děkujeme, odcházíme“ podporujete?

Podporuji některé principy té akce. Především, aby došlo k efektivnímu využití prostředků ze zdravotního pojištění, aby existovala potřebná síť zdravotnických zařízení, omezilo se korupční chování a zlepšilo se ohodnocení zdravotnických pracovníků zejména v nemocničním sektoru. Forma nátlaku ve mně ale vzbuzuje smíšené pocity a obavy. V některých segmentech péče to může být velmi špatné.

Co by podle vás mohlo nastat?

Doufám, že zdravý rozum zvítězí a vznikne kompromisní dohoda mezi státem a lékaři. Pokud ne, tak pro pacienty vznikne velmi obtížná a komplikovaná situace. V televizi slyším, že vojenská dopravní letadla budou převážet pacienty mezi Čechami a Moravou. Nevím, jestli to pacientům může pomoci.

Je řešením prázdné nemocnice zprivatizovat?

Není to systémové řešení. Odpovědnost za systém zdravotní péče má stát. Je třeba definovat síť a pak je volné kapacity jistě možné zprivatizovat. Ale je nutno zajistit, aby nemocnice poskytovaly potřebné spektrum péče v daném regionu a nejen péči, která je dobře hrazena ze zdravotního pojištění.

Hana Škodová, Hospodářské noviny

OHĽASY V MÉDIÍCH

Iva Bezděková: Komu se zželí lékařů a učitelů?

Nové tváře české politiky oznamují, že to se šetřením státních peněz myslí vážně. Na důkaz toho chystají zmražení či pokles svých platů. Jenže – částka na jejich výplatní pásce je jen kapesné oproti tomu, co mohou získat díky rozhodování o miliardách v byznysu.

Pokud by to mysleli politici se státními penězi vážně, museli by v prvé řadě oznámit, že tyto protikorupční soudy prošetří všechny podezřelé státní zakázky, kudy tečou největší peníze. Jenže o korupci v nejvyšších politických patrech zatím nepadlo ani slovo. Zřejmě tedy budou speciální soudy řešit úplatky v autoškolách, podplacené úředníčky, urychlená stavební povoleníčka a podobně. A na kolik peněz přijde zřízení takových speciálních soudů, ani nemluvě.

Nedozvěděli jsme se zatím nic ani o tom, jak chtějí politici předcházet ždímání státních peněz do budoucna.

Novým tvářím mezitím ulehčují situaci i celostátní média. Novináři se politiků neptají na to, kdy se budou z podivných obchodů zpovídat Kühnl, Řebíček, Němec, Bém (další jména dosadte dle libosti). Stejně jako před volbami, i nyní rezignoval tisk na funkci hlídacího psa. Neštěká a nekouše. Měl by přitom udělat seriózní analýzu souvislostí mezi prošustrovanými státními penězi a nedostatkem financí na lepší platy některých nedocenených profesí.

Tímto jsem jen chtěla, milí lékaři, říct, že vaše šance na lepší platy nevidím moc růžově (viz chystaný protest lékařů – „Děkujeme, odcházíme“). Nemáte zatím podporu ani politiků, ani celostátních médií. Osobně vám držím palce. Jak mi ale upřímně naznačil jeden mladý lékař, není mi to moc platné.

Možná by zabralo, kdyby se po republice objevily billboardy, na kterých by lékaři z místních nemocnic oznámili: „Dnes je doktorů tak málo, že já sám bych se bál jít do nemocnice lehnout.“ Větu, kterou mi už řekl ne jeden lékař.

Jenže kdo by takovou reklamu mohl zaplatit? Komu by se v tomto státě mohlo zželet situace lékařů a jejich pacientů? Marně v hlavě lovím organizace, na které se dá obrátit, když je člověk v tísní.

Aktualne.cz 17. 6. 2010

Miroslav Božík: Odejít se dá i potichu

Nějak se v těch platech lékařů přestávám orientovat. Iniciátor petice „Děkujeme, odcházíme“ lékař Pavel Vávra tvrdí, že nástupní plat lékaře je kolem 16 tisíc, posléze se může dostat na 17.900 korun. Ovšem, ředitel Fakultní nemocnice v Motole Mi-

loslav Ludvík oponuje a tvrdě se ohrazuje proti tomuto verdiktu a říká, že u nich je průměrný plat lékaře 57 tisíc korun. Tak kde je prosím vás pravda?

Pan profesor Pafko patří ke špičce lékařských kapacit v Česku. Výzvu podporuje a přeje lékařům ať jdou do zahraničí na zkušenou, ať získají praxi, naučí se pořádně lékařskému řemeslu, naučí se jazyk a vydělají si o hodně více peněz než-li doma..., ale vždyť to jim přeje většina přejících lidí a přeji jim to i já!!!

Rovněž se ztotožním i s názory přednosty pražského IKEM Jana Pirka, který říká, že je potřebné, aby mladí lékaři na sobě tvrdě pracovali. Nikde na světě nemají mladí doktoři velký plat. Teprve po získání atestace plat lékařů ve světě prudce stoupá, ve Spojených státech se jedná o částku přesahující trojnásobek průměrné mzdy. Sám přednosta pan doktor Pirk pracoval v USA a přiznal, že tam se naučil nejvíc. Protože prý sloužil neustále, prakticky z nemocnice nevyšel. Ten, kdo jen sedí na zadku a odpracuje svých osm hodin denně, se podle něj nikdy nic pořádného nenaučí.

Kolik sestřiček a lékařů, kteří nebyli spokojeni se svou mzdou, odešlo, aniž by se o nich psalo a mluvilo! Bez křiku, bez výhrůžek...

Vážení a drazí lékaři, pokud byste se chtěli nadřazovat a mávat svým vzděláním, tak vám jenom připomenu, že moderní vyšetřovací metody vynalezli „pravděpodobně“ fyzici. Léky vymýšlejí „pravděpodobně“ chemici. Tudíž, neřekl bych, že vystudovat lékařskou fakultu rovná se vystudovat nejlepší a nejvyšší školu.

Na závěr tohoto žvástu bych se chtěl zeptat: „*Co lze pořídit ve zdravotnictví za 3.5 mil. korun...?*“

Protože zmíněných 3.5 mil. korun vám nebylo líto dát PR agentuře, která vymyslela celou kampaň – od pomalované sanitky až po způsob, jak mají lékaři komunikovat s novináři. A co komunikace s pacientem?

lidovky.cz 7. 12. 2010

Vladimíra Bošková: Máme nadbytek lékařů

Doufám, že se ČSSD nesníží k populismu ve prospěch lékařů a v neprospěch veřejnosti – máme v rámci EU nadprůměrný počet lékařů i lůžek.

V EU je průměrný počet lékařů kolem 3,5 lékaře na tisíc obyvatel, takže v ČR máme minimálně dva tisíce až tři tisíce lékařů navíc. Otázka je, v kterých odbornostech a na jakých místech.

Která nemocniční oddělení či celé nemocnice by bylo možno rychle uzavřít, koncentrovat pacienty např. v Jihlavě a ubrat lůžka v Pelhřimově či v H. Brodě apod., v tom by měl mít jasno ministr zdravotnictví spolu s Asociací krajů. Socdem by se neměla snížit k populismu, neměla by bránit změnám, které by prospěly pojištěn-

cům a pacientům: úsporám z uzavření nadbytečných lůžek a z redukce nadbytečného personálu. Více využívané zbylé kapacity totiž budou ekonomicky více efektivní, ale také lze takto lépe zajistit kvalitní péči - nemocnice, která má více pacientů, provádí více výkonů, zajišťuje zároveň i vyšší erudici personálu.

Nicméně má ČSSD pravdu, když chce rychle vyjasnit, co se jak v praxi vyřeší. My nemáme dostatečné právní nástroje na adekvátní reakci krajů na situaci, na hledání shody mezi MZ a kraji, takže v praxi opět zvíťezí stranická svévole či lékařský lobbismus (kdo se s kým dohodne), zájmy veřejnosti jsou nejisté.

lidovky.cz 14. 12. 2010

Petra Malá: Děkujeme, odcházíme. Proč?

V tuto chvíli je k odchodu připraveno 4.192 lékařů. Děkujeme, že chcete nechat naše umírající zdravotnictví napospas osudu.

V první řadě je třeba říct, že si lékařů vážím. Studují složitý obor, ve kterém se stále musí zdokonalovat, na svou pozdější práci musí být soustředění a hlavně – nesmí si dovolit pochybit. V případě, že se lékař splete, jde mnohdy o to nejcennější a nevyčíslitelné – o život. Mám z nich respekt a chovám k nim úctu, umí zachránit životy, dokážou lidem pomoci, když je jim zle; jsou to takoví bílí andělé, na které se často spoléháme, když jde o nás samotné nebo o naše blízké. Nesou pro někoho až nepředstavitelnou odpovědnost za to, co je nám nejdražší. Dovolím si tvrdit, že mnohé z nich jejich práce baví a musí na ni mít povahu.

Když člověk studuje medicínu a chce být samostatně pracujícím lékařem, logicky snad počítá s tím, že bude muset obětovat i něco navíc po studiu – např. čas na přípravu k atestacím. Není tedy vhodné ohánět se tím, že než se propracují, mají směšně nízký plat. Směšně nízký plat má asi každý studovaný člověk, kterého do třiceti let nedotují rodiče.

Přijde mi směšný argument, že lékař přijde v sobotu ráno do práce a vyjde z ní až s pondělním ránem. Operuje unavený, může pochybit. Nedejte se oklamat – on přece neoperuje celý víkend v kuse, on si může odpočinout, v noci spát, pokud není přivezen akutní případ. A už vás napadlo, že s každým doktorem musí být v nemocnici, na každém oddělení i sestra (popř. více sester)? Že tam musí neustále být i sanitáři, kteří spolu se sestrami kmitají kolem pacientů a na sálech, když už si doktor na služebně vaří kávu?

Tak proč zrovna lékaři? Protože se dokázali sjednotit. Dozvěděla jsem se, že i sestram kdysi došla nějaká ta výzva, ale že se jich nenašlo dostatečné množství na to, aby se něco začalo dít. Proč asi? Sester je sice málo, čím dál tím méně. Bojí se

vzbouřit, protože mají strach, že bude jejich výpověď brána vážně a ony nebudou mít kam jít. Kde je logika? Nevím.

Uznávám, že u nás vládne šílený nepoměr platů. Jestli má začínající lékař 100 Kč/hod. a stejně je ohodnocen člověk s maturitou nebo i bez ní na brigádě, jako je např. hlídání dětí, je to vážně alarmující. Když tedy nejsou peníze na to, aby se lékařům přidalo, proč jsou lidi tak hloupí a stejnou sumu zaplatí za hodinové hlídání dětí? A nenechte se mýlit, se zkušenostmi plat lékaře roste. Nemají všichni 100 Kč/hod., mají víc. Každý se musí propracovat, oni nejsou výjimkou. Moje zásadní otázka – proč kampaň podporují svými výpověďmi lékaři, kteří tak nízké ohodnocení už dávno nemají?

Prý když se řekne, že má lékař plat cca 50.000 Kč měsíčně, je to zavádějící, protože odpracuje spoustu přesčasů; i zdravotní sestry (i ty s postgraduálem) mají cca 20.000 Kč – za cca 320 hodin měsíčně. Kdyby odpracovaly standardní dobu, půjdou domů zhruba se 14.000 Kč. Je to sice poslání, ale ani ony nedostanou nic zadarmo.

A co mi leží na srdci, jsou výhody, které lékaři mají. Jezdí na školení, které je jim z větší části zafinancováno, a to včetně noclehu. Když se na školení vydá sestra, dostane příspěvek, který je vzhledem k celkovému nákladu na školení (samotné školení, nocleh, cesta) možná k pousmání, spíš ale k pláči. Další věci jsou akce, kde lékaři shlédnou prezentace, vyslechnou přednášky, sponzor jim zaplatí občerstvení, mnohdy jsou to obědy nebo večeře. Nedávno na školení v nejmenovaném městě a nejmenovaném podniku dostali lékaři večeři gratis a sestřám bylo řečeno, že ony nárok nemají. O pozornostech od sponzorů radši ani nemluví.

A že odchází pracovat do zahraničí? Ať jdou, když se jim chce a umí jazyky (dnes už se sestry také domluví německy nebo anglicky, jenže co ty, které studovaly za minulého režimu a byla jim do hlav vtlačována ruština? Mají se odstěhovat do Ruska?). Ale studovali zadarmo u nás – nechť uhradí zpětně výlohy státu, které padly na jejich studium. Jsem ze zásady proti školnému, ale v tomto případě bych ho podpořila.

Povolání doktor začíná být diagnóza asi jako povolání učitel.

Snad nám tu nějaký zbudou.

Idnes.cz 20. 12. 2010

Jiří Berounský: Výpovědi lékařů

Českou republikou hýbou dvě události: korupční skandál na Ministerstvu zdravotního prostředří a výpovědi nemocničních lékařů. Nemohu posuzovat skandál na ministerstvu, necítím se k tomu dost informován, ale mohu se jako občan vyjádřit k chystaným výpovědím a odchodům nemocničních lékařů.

Je jistě mnoho hledisek, z nichž můžeme jejich výpovědi posuzovat, a ne všechna je nutně odsoudit. Napiše-li si ovšem někdo na sanitku, že náš exodus bude vašim exitem, pak je tento nápis ne na hranici, ale za hranicí hyenismu, který je – podle mého názoru – v příkrém rozporu s Hippokratovou přísahou.

Situace nemocničních lékařů je jistě málo záviděníhodná, jejich masivní odchod je prý posledním zoufalým krokem, protože jejich hlasů nebylo vůbec dbáno.

Nejasný je cíl těch, kteří výpověď podávají. Dlouhou dobu jsme byli informováni tiskem, že mají odejít všichni do zahraničí, kde budou moci Hippokratově přísaze asi lépe dostát. V nedělním pořadu Václava Moravce jsme se ale od pana Engela dozvěděli, že se nejedná jen o zahraničí – lékaři si prý mohou i v tuzemsku zařizovat různé praxe. Asi všem došlo, že v zahraničí by se taková masa lékařů těžko dokázala uplatnit. Budme totiž realisty. To vyjednávání o novém zaměstnání v zahraničí, má-li vést k důstojnému pokračování lékařské kariéry, může trvat mnoho týdnů. Bude asi obsahovat i poměrně nákladnou osobní návštěvu, dobré jazykové vybavení, shánění vhodného bytu, shánění zaměstnání pro partnera či partnerku, školu pro děti atakdále. Nebo se jedná jen o exodus svobodných? To všechno svědčí proti tomu – jakkoli lze chápat situaci lékařů – že by jich do zahraničí odešlo mnoho.

Ve všech výhrůžných aktivitách lékařů je velmi aktivně podporuje jak ČLK, tak LOK. Jen si nejsem jist, zda obě tyto organizace vyčerpaly všechny možnosti jejich podpory i ve směru na Ministerstvo zdravotnictví či Ministerstvo práce a sociálních věcí. Podle mého názoru je jen s podivem, že jako zástupci lékařů nemají tyto organizace vůbec žádný problém s oním bonmotem, že exodus lékařů bude mít za následek exitus některých jejich spoluobčanů. Rovněž je s podivem, že podporují požadavek na trojnásobek jejich průměrného platu v době, kdy ostatním státním zaměstnancům jsou v důsledku krize snižovány platy.

Podivení by ale bylo více. Třeba to, že kdyby dostali víc peněz, jestli by nepožadovali víc peněz také ti ostatní státní zaměstnanci. Anebo že si vůbec neuvědomují, když chtějí trojnásobek platu, jaké byly jejich vstupní náklady při šestiletém studiu. Totiž kolik peněz musel stát, když se dosud neplatí žádné školné, vložit peněz do oněch jejich šesti let. To se mi zdá jako nejmocnější ekonomický argument a lékaři by jej měli vzít v úvahu, aby jejich požadavek nevyzněl jako snaha o obohacení se na úkor zbytku společnosti.

Jak známo, zdravotnictví je černá díra asi všude na světě. Proto vypadá velmi racionálně návrh ministra Hegera, že všechny peníze, ve zdravotnictví ušetřené, by měly jít přednostně na platy lékařů. A těch peněz by nemuselo být málo. Jen namátkou: nesmyslné investice, jak stavební, tak přístrojové, nesmyslné pokrytí země nemocnicemi, mnohdy velmi blízko jedna vedle druhé. Nesmyslné plýtvání léky například předepisování léků v nadměrném množství.

Velmi pragmaticky zní návrh bývalého politika, lékaře Miroslava Macka, jenž navrhuje využít odchodu lékařů právě k racionalizaci nemocniční sítě zrušením

mnohých přebytečných nemocnic. Zároveň se táže, jak je možné, že zástupci lékařských organizací nejdou v čele onoho exodu, ale jen jej podněcují.

Pevně věřím, že zvítězí zdravý rozum. A k němu patří i vědomí, že po čtyřiceti letech vlády bolševismu u nás, je na Západě lépe placena většina profesí. Nejen lékaři v nemocnicích.

Český rozhlas 6, 20. 12. 2010

Martin Burda: Zoufalé, ale zcela oprávněné volání

Na vydírání je citlivý každý a rozumný člověk ho musí odmítnout. V duchu této zásady ostatně reagoval i prezident Klaus, když na výzvu lékařů „Děkujeme, odcházíme“ odpověděl slovy „Jestli chtějí odejít, tak ať tedy odejdou“. Otázkou je, jestli si nás lékaři opravdu berou jako rukojmí, jestli se jedná o vydírání.

Poslední výzva českých lékařů není vydíráním, je posledním zoufalým zvoláním. Česká republika je jednou z mála zemí na světě, která své lékaře ohodnocuje hůře, než si vydělají účetní v bance. Z porovnání se stavem v několika dalších zemích je jasné, že abychom tuto situaci alespoň částečně „normalizovali“, muselo by dojít k jednorázovému nárůstu platu lékařů alespoň o třetinu.

Takový nárůst platů lékařů v nemocnicích by si vyžádal odhadem mezi 3–4 miliardami korun ročně. Část by se určitě dala najít v řešení strukturálních problémů zdravotnictví jako je léková politika. Pro celou částku by ovšem bylo nutným řešením navýšení zdravotního pojištění – politicky průchodné, ale také sociálně spravedlivé, pravděpodobně jen pro výše příjmové skupiny obyvatel. Otázka zní, zda mají lékaři právo o takovou míru solidarity žádat. Jednoznačně mají.

Dvě dekády, které uplynuly od listopadu 1989, daly příležitost vysokoškolákům v řadě oborů – ekonomických, právních a dalších – zažít nevidaný růst životní úrovně. Z nízké postsocialistické základny se dnes řada manažerů, daňových poradců, advokátů, a konzultantů se dostala na takovou úroveň příjmů, o jaké se jim během studií na vysoké škole opravdu nemohlo ani zdát. Já i vy si určitě dobře pamatujeme, že na listopadových demonstracích vedle nás stáli i spolužáci z lékařských fakult. Poskytnout ze svých příjmů prostředky nutné na dorovnání platů lékařů je když ne naší povinností, tedy alespoň věcí slušnosti.

Je tady ještě jeden důvod, proč by vláda měla přistoupit k dofinancování českého zdravotnictví a k navýšení platů lékařů i za cenu zvýšení výběru zdravotního pojištění. Nechceme totiž jistě zažít situaci, kdy za námi naše děti za pár let přijdou s rozhodnutím stát se lékařem a my jim tohle krásné povolání budeme muset rozmlouvat.

Ihned.cz 27. 12. 2010

Michal Mašek: Kacířské poznámky k děkování a odcházení

Za tyhle peníze to dělat nebudu... Podobnou větu alespoň jednou v životě zřejmě vyslovil každý z nás. Dnes ji říkají nemocniční lékaři.

Předně je musím pochválit, poprvé po dvaceti letech jasně vyjádřili svůj požadavek. Oproti dřívějším nářkům nazvali konečně věc pravým jménem: do práce chodí proto, aby uživil sebe a své rodiny. Zatímco ve většině profesí vykrystalizovaly vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli díky jasným tržním vztahům, medicína zůstávala zahalena v oparu nároků, spasilství a poslání. Lékaři se nechali opájet vlastní ušlechtilostí a chvíli jim trvalo, než pochopili, že jsou považováni za užitečné trouby. Vžijte se do kůže lékařů, kterým bylo v roce 1990 dvacet let a kteří do svých čtyřiceti slyšeli pouze a jenom – je to vaše poslání, my vám děkujeme, zasloužili byste více, ale to víte... Dvacet let čekání, tomu se v literatuře říká ztracená generace. Přestalo je to bavit a řekli dost. Potud je vše správně.

Kdo v současné době mluví za lékaře? Kdo se zastává jejich „oprávněných“ zájmů? Nejsou to náhodou titíž lidé, kteří před dvěma, pěti, deseti lety křičeli při každém pokusu o zdravotní reformu – ne, to nejde, na naše (socialistické) „výdobytky“ nesahejte? Nebořili se socialisté, odbory i komora proti třicetikorunovým platbám? Neupláceli hejtmani své voliče drobnými na pivo? Titíž hejtmani, kteří teď tak halasně podporují požadavky lékařů? Z jakých peněz jim chtějí přidat?

Sborová odpověď zní – úspory a hospodárné řízení. To myslí vážně? Jinými slovy – přiznávají, že doteď vše řídili a konali špatně? Asi ano.

Správné hospodaření je základ, samozřejmost a nezbytnost, to není nápravné opatření. Ano, systém je přebujelý, spolyká spoustu peněz zbytečně. Nemocnice jsou neehospodárné, a proč by také měly být jiné, když jsou vlastněny tak nějak nikým – městy či státem? Kdo se bude starat o svůj podnik lépe? Odvolatelní dočasní správci nebo dlouhodobí majitelé, například proklínané akciové společnosti?

Je nutné si uvědomit, že možnosti léčby a její výsledky se za posledních dvacet let mnohonásobně změnila a také zdražily. Je pokrytectví tvrdit, že úspory v řádech procent zachrání celý systém.

Ostatně celá akce je poněkud teatrální a pokrytecká. Lékaři podávají výpovědi a někteří zřizovatelé či přímo zaměstnavatelé (hejtmani nebo ředitelé nemocnic) jejich postup podporují(!) a děsí poplatníky tím, že od března nebudou lékaři. Chystají se ale doopravdy na možnost, že lékaři odejdou? Shání za ně náhradu?

A co lékaři – stojí frontu před zahraničními nemocnicemi? Hrouť se naše úřady pod nápořem žadatelů o zřízení soukromé lékařské praxe? Nic, všude klid. Nejspíš to bude tím, že ti, kteří chtěli odjet, už odjeli, ti, kteří chtěli být privátní, se jimi stali a ostatní opět čekají a doufají, že situace se nějak vyřeší sama.

Současná zjitřená atmosféra by měla pomoci k nastartování opravdových reforem. Pokud nenajdeme odvahu říci pacientům, že lékařská péče je drahá a kdo chce

být léčen dokonale, musí si ji koupit, čeká protestující lékaře další zklamání a blamáž. Může se totiž stát, že štosy jejich výpovědi pouze poslouží několika málo kariéristům jako schody ke vstupu do vyšších politických pater. A nás pacienty lékařský exodus stejně nemine, jen se o něm nebude tolik mluvit. Bude pozvolný, starší zhrzení doktoři budou odcházet do důchodu a mladí lékaři s jazykovou výbavou do zahraničí. Potichu, bez díky a bez cirkusácky oblepených sanitek, zato však definitivně...

Neviditelný pes 28. 12. 2010

Martin Hekrdla: Lékaři, lidé a ovce

Těsně před Vánoci připouštěl ministr zdravotnictví L. Heger, že „kdyby provoz nemocnic zkolaboval, pak by vláda musela lékařům ustoupit“. Ale tím by se prý rozpadla „celá reforma“. A problém zdravotnictví – a „speciálně s lékaři“ – se jen o rok či o dva odsune.

Zřejmě kouzlo Vánoc vnuklo pak ministrovi ideu, že takřka vyMUDrované nemocnice se změní na střediska první pomoci, která pomohou pacienty „zestabilizovat a připravit k pořádnému, solidnímu transportu“. Evokuje mi to klasické filmové drama Transport do ráje. Asi nepatříčně; někdo tam totiž zvolá: „Už nikdy jako ovce!“ A nejde vlastně o jádro „celé reformy“? První pomoc pro pojištěnce a léčba – coby „placený nadstandard“ – pro solventní klienty?

Trhá se přece pytel s úvahami, že pro samé nemocnice a lékaře není už beztak v Česku k hnutí. A že tudíž zvláštní lékařská forma „výpovědní“ stávky u nás přebujelou síť zdravotních zařízení zracionalizuje a zlevní. A tak na iniciativu „Děkujeme, odcházíme“ reagoval už jeden bulvární titulek vítězoslavně: Nemáte zač, jděte...!

Tak jednoduché to není. Kdyby se jim vzpourea lékařů hodila do krámu, nevedli by proti ní kampaň. Lékaři prý berou 50 tisíc a chtějí o 20 víc. Na PR agenturu dali milióny. Protestní vůz – napůl sanitní i pohřební – je vrchol nevkusu těch, jimž Hippokratova přísaha nic neříká. Sobecky natahují dlaň v rozpočtové tísní státu a opouštějí občany i vlast – přeneseně i doslova – v nejtěžší chvíli. A tak dále.

Tohle má zastřít fakta.

Otrěsný je systém mrhání finančními prostředky. Ceny léků se vypočítávají podle starých a nevýhodných kurzů koruny k euru a levná generika tvůrce úhradových vyhlášek nezajímají. Podobných mnohamiliardových dáreků farmaceutickým firmám – a černých děr ve zdravotnictví – je bezpočet. A panstvo krčí rameny, že „nejsou peníze“. A bude se rozčilovat, že „nejsou lidé“.

Vláda má ve skutečnosti z lékařského pozdvižení hrůzu. Je to příklad pro všechny. Šéf VZP Pavel Horák řekl pěkně, že lékaři jsou podhodnoceni a že jejich pro-

blém je třeba rozhodně řešit. Ale kdo u nás vlastně není podhodnocený? Kdyby lidem spravedlivě platili, kde by se vzala mnohahektarová sídla zbohatlíků a z čeho by rostly palácové budovy bank a pojišťoven až do nebes?

Hrozí, že odmítneme být ovce. Že zkusíme problém řešit společně a rozhodně. A čím dál rozhodněji.

Právo 28. 12. 2010

Jiří Hanák: Odchod

Než se rozhodneme, zda akci lékařů „Děkujeme, odcházíme“ budeme považovat za stávkou, vydírání či akt zoufalství, představme si dva naše spoluobčany, řekněme muže ve věku třiceti pěti let.

První je poslancem, vzdělání mu stačí středoškolské, ale ani to není podmínka. Jeho pracovní docházka se nijak přísně nekontroluje a na pracovišti musí dbát zejména o to, aby si nepopletl tlačítka „ano“ a „ne“. Případná chyba se snadno dá napravit. Za to je odměňován plus minus devadesátí tisíci korunami.

Ten druhý je lékař. Musel vystudovat medicínu a dále se musí průběžně vzdělávat. Jakákoliv jeho profesní chyba může být osudová. Na pracovišti tráví až 300 hodin měsíčně, což ho poněkud zvýhodňuje proti robotujícímu sedlákovi z 18. století. Bez přesčasů a služeb je odměňován plus minus třiceti tisíci korunami. Nevím, jak kdo, ale já to za normální nepovažuji. Když si uvědomíme, že nástupní plat mladého lékaře trumfne i prodavač zmrzliny, je těžké akci „Děkujeme, odcházíme“ nechápat.

Jenže to má dva háčky. Lékařství není zaměstnání, je to – či mělo by to být – poslání. Nemohu se proto srovnat s lehkou myslí, s jakou šéf České lékařské komory MUDr. Kubek v televizi hovořil o možných komplikacích pro pacienty, odejdou-li lékaři masově z nemocnic. To prý už není věc toho kterého lékaře, protože tam už nebude zaměstnaný. Pacienti přece nemohou být bráni jako rukojmí. Věřím, že ta slova padla v zápalu diskuse a MUDr. Kubek je nemyslel tak, jak to vyznělo.

Za závažnější považuji háček druhý. Lékaři totiž požadují zvýšení svých platů na 70 tisíc měsíčně. Teď, hned, okamžitě. To je zcela nereálné. Požadavek, aby se zvýšení na onu sumu rozdělilo třeba natříkrát, by jistě byl reálnější. Ovšem lékaři už politikům nevěří, ti jim totiž už léta hudou „to bude po letech, snad v pětiletce páté...“ Možná by více mohli důvěřovat svému resortnímu ministru Hegerovi. Mně, laikovi ovšem, připadá jako nejsolidnější ministr zdravotnictví za dlouhá léta. Je ovšem otázka, jak dlouho v té prazvláštní ministerské společnosti vydrží.

Za hrozící odchody lékařů mohou všechny vlády, kolik jich zde jen bylo. Každá problémy zdravotnictví jen sunula před sebou a slibovala. Skokové zvýšení pla-

tů na oněch 70 tisíc by si stálo šest miliard korun. Takovou sumu z rozpočtu ministra financí nevyčloumá ani ďábel, i kdyby se do ministrantské komže převlékl. Ale ono by nebylo třeba ani cloumat, stačilo by zavést do zdravotnictví pořádek. Nevím, kolik miliard stojí provoz bůhvíkolika zdravotních pojišťoven. Nevím, kolik miliard utíká neodpovědnou lékovou politikou do kešení farmaceutických firem.

A jsou i jiné prameny. Jen na ministerstvu životního prostředí odehrál se údajný (?) pokus přelít z předražené státní zakázky půl miliardy do kapsy ODS. Kolik tak mocných pramenů by se ještě našlo?

Lékaře chápu, bojím se však pacientů jako rukojmích. V každém případě je však na tahu vláda. Je to její zodpovědnost.

Právo 29. 12. 2010

Jaroslav Veis: Lékařský exodus – vedlejší efekty

Ministr zdravotnictví Leoš Heger má štěstí v neštěstí: protože výpověď daly jen tři a půl tisíce nemocničních lékařů, nemusí odstupovat.

Ironické je, že na podstatě problému lékařských výpovědí by nic nezměnila ani ministrova rezignace. Rezignace sama o sobě je přece jen jakýsi folklor, jemuž se sice žurnalistika s nadšením věnuje, avšak pokud to u ní skončí, nejde vlastně o nic jiného než o variantu starého příběhu o tom, jak obětováním pěšáků zdržet pronásledovatele. Je totiž značná naděje, že se soustředí na rituální tanec kolem mrtvolky a vlastní příčinu rezignace pustí z hlavy.

A přitom v téže době, kdy ministr Heger meditoval o rezignaci, mluvil vlastně o téže krizi, jen z jiného úhlu pohledu, na sjezdu lékařské komory místopředseda Asociace českých a moravských nemocnic Petr Fiala. Analyzoval, jak a kudy tečou českým zdravotnictvím peníze, o které lékařům jde.

Podle profesora Fialy mohou ztráty způsobené právě předražením služeb ve velkých nemocnicích, léků a přístrojů činit deset až dvacet procent celkových nákladů na zdravotnictví, tedy mnohem víc, než by stálo zvýšení lékařských platů. Jde o peníze, které jsou ze zdravotnictví vyváděny dodavatelům, ať už rentgenových přístrojů, nebo obědů. Nevšiml jsem si, že by se o tom nějak výrazně psalo. Nebo že by se tomuto tématu věnovala jinak rozpočtově odpovědná vláda. Vlastně ten zájem nepřeháněla ani žádná vláda předchozí včetně vlád sociálně demokratických. Ale ten žádná vláda nepřeháněla ani v případě jiných pozoruhodně vysokých nákladů, hrazených z veřejných zdrojů.

Pozornost vzbudilo, že si LOK najal mediální agenturu. Nevím, co je na tom pozoruhodného. Prakticky jediným veřejným prostorem jsou dnes média a prosadit se do nich vyžaduje silné nasazení včetně spolupráce s profesionály.

Problém však vidím v něčem jiném. Titulek MF DNES (27. 12.) „Lékařští odboráři zaplatili miliony agentuře“ a podtitulek „Odchody lékařů nejsou jen sponzánní protest, ale plánovaná akce“ se ani nesnaží být neutrální. Nelze jej číst jinak než „odboráři se nám snaží nabulíkovat, že jsou špatně zaplacení, avšak na reklamu mají celé miliony; všechno je to jen mazaný trik, jak ze státu vytáhnout v době, kdy všichni šetří, další peníze“. Přestože smyslem kampaně není nic jiného, než aby veřejné peníze zůstaly v systému, nevytahovaly se prostřednictvím předražených nákupů do dodavatelských kapes. Jenže taková úvaha je příliš málo mediálně sexy.

Mnozí pochybují o tom, zda lékaři, kteří dali výpovědi, skutečně chtějí odejít pracovat za hranice, zda nejde jen o nátlakovou akci. Právě mediální rozměr akce mě vede k tomu, abych se víc klonil k druhé možnosti. Nevidím na tom nic špatného: kromě jiného proto, že medicína je obor, v němž klasická a zcela regulérní nátlaková akce jako je stávka může fungovat z etických důvodů pouze jako neškodná stužkováná s nápísem Stávkujeme.

Jak jsem zatím zaslechl, hodlá ministr řešit situaci, kdy výpovědi vstoupí v platnost, proměnou nejvíc postižených nemocnic na krizová centra a doléčovací ústavy. Taky jsem slyšel něco o „prázdninovém provozu“. Jestli tomu dobře rozumím, lékaři necht' odejdou, hlavně že zůstane provoz a služby a drahé léky. Nebo jinými slovy, že se penězovod z veřejných zdravotních rozpočtů ke zprostředkovatelům a dodavatelům nikde neucpe. Kdyby se tak stalo, mohli by, nedejžbůh, zvažovat možnost arbitráže, a na něco takového, jak nás naučil ministr financí Kalousek, není radno myslet ani potmě.

Deník Referendum 29. 12. 2010

Vladimíra Bošková: Lékaři vydírají společnost

Zopakujme fakta: už na začátku 90. let nám západní odborníci doporučovali rušit nadbytečné nemocnice, takže dnes využijme tuto příležitost.

Například radili na začátku 90. let mj. uzavřít VFN na Karlově náměstí v Praze jako jednu ze zcela zbytečných drahých nemocnic – jako nemocnici, kterou lze podle nich bez problémů uzavřít takřka ze dne na den – spotřebovává miliardové investič. prostředky, přitom ji nelze nikdy přebudovat na skutečně moderní nemocnici pro 21. století, a Praha má i další málo využitě nemocnice.

Podobně je tomu na Vysočině: pacienti mohou řešit např. nemocnice v Brně a v Českých Budějovicích, kraj Vysočina je příliš malý, v podstatě by nemusel mít žádnou nemocnici, měli bychom jako západní země vytvářet tzv. zdravotní regiony, jichž je vždy méně než skutečný počet krajů, jedine tak lze efektivněji využít budovy, přístroje, personál atd.

Lidovky 29. 12. 2010

Luděk Čermák: Tři morové rány českého zdravotnictví

První morovou ránou byl dodatečný vznik zaměstnaneckých zdravotních pojišťoven (ZZP) až po vzniku Všeobecné zdravotní pojišťovny (VZP), což mělo a má za následek účelové chování pojišťoven.

Druhou morovou ránou byl rozpad jednoho zdravotnictví na 14 krajských zdravotnictví, následovaný vznikem jakýchsi zdravotnických holdingů na bázi akciových společností a otevření cesty k privatizaci menších subjektů značně pod cenou.

Třetí morovou ránou byla nedávná drastická změna předatestačního vzdělávání lékařů a na ní navazujícího dalšího vzdělávání.

Není divu, že takto vytvořený bezperspektivní chaos, mající zřejmě za cíl likvidaci českého zdravotnictví, přestal zvláště mladé lékaře bavit.

Zdá se, že ministr Heger je díky svým zkušenostem člověkem na svém místě. Jeho snaha o přípravu ucelených změn je v rozporu s časově mnohem naléhavější změnou, vyvolanou akcí „Děkujeme, odcházíme“. Není důležité, zda výpověď podají 3 nebo 4 tisíce lékařů, ale jejich odbornosti (anesteziologové, chirurgové atd.) a regionální působení. Situaci je potřeba řešit, neboť pacienti potřebují lékaře, lékaři potřebují pacienty a politici potřebují voliče, hodně voličů.

Lékaři požadují zvýšit platy na poměr 1,5 až 3 k průměrnému platu, zdá se, že rozumný kompromis by byl 1 až 3 s průměrem tak kolem 2. Čerstvý majitel řídicího průkazu také hned nejezdí 1,5násobkem průměrné rychlosti na konkrétní silnici a dokonce nějaký čas nejezdí ani tím průměrem.

Nalézt potřebné cca 3 mld. Kč v 230 mld. Kč veřejného zdravotního pojištění na pokrytí požadavků lékařů, musí hravě dokázat i neschopný manažer. Pro nejlepšího ministra financí všech dob, Kalouska, by neměl být problém překročit plánovaný deficit státního rozpočtu na rok 2011 ve výši 135 mld. Kč o nutné 3 mld. Kč, zvláště když deficit bude stejně větší. A v nouzi nejvyšší by nemělo být nemožné např. i vydání „zdravotnických“ dluhopisů ve výši oněch 3 mld. Kč, s možností nákupu prioritně zdravotními pojišťovnami a občany, nikoliv zahraničními bankami nebo finančními spekulanty. Kterýmkoliv z těchto 3 opatření by se získal **minimálně rok času** na přípravu vyvážených změn zdravotnictví, úpravu postgraduálního vzdělávání lékařů a odstranění těch největších deformací ve finančních tocích, představovaných např. cenami léků.

Po úpravách platů a dalších změnách bude nanejvýš vhodné přistoupit i k hodnocení kvality poskytované péče samotnými pacienty.

Aktualne.cz 30. 12. 2010

Jan Štern: Lékaři mají na svou akci právo

Kolikrát jsme od pravicových neoliberalů slyšeli, že trh a konkurence vyřeší zdravotnictví. A teď, když se lékaři zachovali tržně – dali hromadně výpověď a tlačí majitele (vládu a kraje) k vyšším mzdám, tak je hned pokřik. Najednou mají neoliberalové plná ústa citově zabarvených slov a hodnotových pojmů, které jinak jako nevědecké odmítají, najednou nejde o tržní jednání v rámci nabídky a poptávky, ale o vydírání.

V každém případě nikomu není nic do toho, jestli nějaký lékař dá nebo nedá výpověď. To je svobodná volba lékařů, na kterou mají právo. Proč by lékař nemohl dát výpověď a jít si hledat práci jinam, třeba do ciziny? Lékaři byli natolik slušní a soudní, že nešli do stávky, kterou by nesporně velmi rychle vyhráli. Naopak džentlmensky dali všanc svou kůži, protože v případě prohry jim vůbec nezávidím ponížení v podobě vzetí výpovědi nazpět nebo to, že už vůbec znovu práci nedostanou a nesežnou. Nikdo přece nevěří tomu, že jich čtyři tisíce najde práci v cizině.

Reakce státu a krajů, které si mnou ruce, že využijí hromadných výpovědí k tomu, aby zredukovali dle nich nadbytečný stav nemocničních kapacit, je klasickou českou vychytralostí. Jestli tedy pánové z krajů a ministerstva měli už předtím kvalifikované údaje o tom, že nemocniční kapacity jsou nafouknuté a že je třeba je zredukovat, pak to měli učinit řádně, transparentně a čelem vůči veřejnosti i lékařům. Je nomže k tomu jim zřejmě chyběla kuráž a dostatečný zájem o to, co je veřejně prospěšné. Ale využít momentálního oslabení téměř poloviny nemocničních lékařů, kteří jsou ve stavu hromadné výpovědi, jako boje za vyšší mzdu, a spojit racionální opatření s pomstou odbojným lékařům, mi přijde podlé a nefér.

Původně jsem sledoval zápas lékařů z pozice neutrála, neumím posoudit, nakolik mají nebo nemají pravdu. Jen jsem ctil jejich právo se tak chovat. Po reakcích oficiálních činitelů jsem jim začal fandit, i když jim nedávám velké šance na vítězství. Avšak pokud vyhrají, rád jejich vítězství ve formě vyššího zdravotního pojištění zaplatím.

Aktualne.cz 5. 1. 2011

Helena Kratzerová: Lékařské jablko kysne

Hrozba lékařů, že odejdou, zabrala. Mne například inspirovala ke konstruování konspiračních teorií, jež se nezdají být úplně nepodložené. Třeba pokud jde o načasování celé kampaně. Slibný a rychlý rozjezd korunovaný tisícovkami výpovědí najednou víceméně uvízl na mrtvém bodě. Proč asi? Že by tvůrci brilantně promyšlené strategie při její realizaci zapomněli na jednotlivé taktické kroky a jejich návaznost? To se mi moc nezdá.

Takže se mi do mysli vkládá naprostá zhůvěřilost. Možná se z Jiřího Hrabovského vyklube šedá eminence exministra Tomáše Julínka, která svéráznými a ne-tradičními metodami uvádí v život některé zavrhané a odmítané reformy zdravotnictví, zejména jeho zeštíhlování a racionalizaci.

Dvoutměsíční časová proluka, jež odděluje podání výpovědi od faktického odchodu, navíc dává značný prostor k přijetí různých opatření, jež pravděpodobně značně oslabí výchozí pozici účastníků lékařské rebelie. Ředitelé nemocnic shánějí náhradu. Popřípadě oznamují, že odcházejícím dveře zůstanou nadobro zavřeny. Pojišťovny hodlají krátit příspěvky nemocnicím, jež budou mít podstav lékařského personálu. Některá zdravotnická zařízení dokonce vítají, že budou moci uzavřít oddělení, jimž se nedostává adekvátního počtu pacientů.

Klesá rovněž podpora veřejnosti, jež zpočátku doktorům fandila. Nyní se ustálila na pouhé třetině.

Ke slovu se dostává moudrost ověřená věky. Nikdo, ale skutečně nikdo není nepostradatelný. Muži a ženy v bílých pláštích si zřejmě tento fakt neuvědomují.

Ani to, že lékařské fakulty chrlí ročně na tisícovku absolventů, kteří vítají každé volné místo, kde se budou moci profesionálně uplatnit. Zvlášť když se mají zlepšit podmínky pro jejich další odborný růst. Těm starším a zkušenějším jistě zase přijde vhod, že se po letech snažení zlepší šance na kariéerní postup, tedy rovněž nárůst platu.

Nejsem bookmaker, ale sázku, do níž lékaři investovali budoucnost, považují za dost riskantní. Vidina kyselého jablka, do něhož se většina z nich zřejmě nakonec zakousne, už některé racionálněji uvažující přiměla k tomu, aby svůj postoj od základu přehodnotili a výpověď stáhli. Třeba si uvědomili, že se vlastním přičiněním vmanévrovali do role „užitečných idiotů“, kteří posloužili především záměrům zcela jiných kruhů. Možnost, že hazardují i se zaměstnáním nejen zdravotních sester, asi nepovažovali za hodnou zamyšlení.

lidovky.cz 6. 1. 2011

Monika Muroňová: Sestra vyzývá kolegyně: podpořme lékaře!

Naše země žije nyní akcí lékařů DO, pan prezident pronesl projev v duchu „republiku si rozvracet nedáme“, zástupkyně nelékařů za nás všechny vyslovila názor, že jsme spokojené a trpělivě vyčkáme na změny. Taky už sem někde něco podobného slyšela, nemluvě o tom, že je mi jasně řečeno co a jak si mám myslet. A to už tady také bylo.

I nelékaři mají své problémy s tím, jak je zdravotnictví vedeno, jak bylo zničeno vzdělávání, vymyšleno několik verzí, kdy žádná pořádně nefunguje, vyžadováno vysokoškolské studium, které je jen obecného směru a prakticky sestry nikam neposouvá, protože pro takovou sestru není vlastně náplň práce a specializace, které přinášejí užitek, jsou jen dlouhodobými kurzy.

Registrace je jen a pouze hon na kredity, za vlastní a ve vlastním čase, přičemž celá registrace živí přebujelý aparát NCONZO. Oborová organizace se za nás nepostaví a jsou od nich slyšet jen prázdné sliby, to v lepším případě.

Milé kolegyně a kolegové, nikdo za nás nic nevyřeší a tvářit se, že to tak bude, je holý nesmysl. Všichni máme co ztratit, ale neměli bychom před tím, co se kolem nás všech děje, zavírat oči a tvářit se, že se nás to netýká.

Zapomeňte teď na spory, které tu s kterým lékařem máte, to je věc osobní, podpořte lékaře jako profesi, podpořte své kolegy a kolegyně. BUĎME TÝM.

Jsem zdravotní sestra a mám svou práci ráda, pracuji ve zdravotnictví dost dlouho, abych mohla srovnávat, a musím říct, že to, co se děje za bezostyšnost v této době, nemá hranice.

Souhlasím s protestem lékařů a rozhodně jsem na jejich straně. Nechci, aby za mne mluvila předsedkyně čehokoli.

tribune.cz 12. 1. 2011

Zdeněk Vyšohlíd: Nespokojenost lékařů i veřejnosti

Argument, že lékaři, kteří odcházejí, ohrožují dostupnost lékařské péče, působí jako by za potíže měli odpovídat ti, kteří už v resortu zdravotnictví zaměstnání nebudou, a nikoliv ministr a vláda.

Veřejnost ne vždy rozlišuje lékařský étos, mravní zodpovědnost za léčení, od zodpovědnosti za stav resortu! Za resort zodpovídá ministerstvo, za dnešní zdravotnictví po dlouhodobé nečinnosti už celá vláda.

Výpovědi přece podávají výhradně lékaři z nemocnic – a dokonce ne ze všech! Neodcházejí ani lékárníci, ani obchodníci se zdravotnickým materiálem, ani zubaři, ani praktičtí nebo odborní lékaři. Jen ti z nemocnic, ti, co si už dlouho stěžují, velmi dlouho nařfkají, kritizují – ale nic nezmohli! Tak podali výpověď.

Čím méně mohu pracovat, tím naléhavěji vnímám práci lékařů jako veřejnou službu, pro mne životně důležitou. Financuje se pojištěním ze zákona – a já je tak platím, asi dvacet let před Listopadem 89 a dvacet let po něm. Přesně dle zákona – a tak mě trápí, jak nepřesně i hloupě – a ideologicky – se o zdravotnictví mluví: „dostali vzdělání“, přísahali s Hippokratem – a teď nás opouštějí; je to nátlak a vydírání, ať počkají na zlepšení.

Vůbec si nepřipomínáme, že lékaři odcházejí kvůli atestacím, poměrům a praktikám v resortu. Neodcházejí jen kvůli platům! O dlouhodobé nečinnosti i prezírávém postoji politiků, což jsou pravé příčiny neblahých poměrů ve zdravotnictví, o tom se nemluví, o zodpovědnosti ministerstva, dnes už vlády, se nemluví.

Privatizace neprobíhala vyváženě: někde jako o překot, jinde ne. Někde se dění ve zdravotnictví stalo zbožím, jinde zůstávalo „trpěno“ jako věc veřejné služby. Jasně říct a přiznat, jak to je a jak to má být, si nikdo netroufal. A tak se to zbožní podnikání rozbujelo, tu latentně, tu způsobem, který svou nestydatostí bije do očí.

Za nečinného přihlížení vlády i zákonodárců rozbujelo kšeftování: léky jsou často u nás dražší než v bohatých zemích západní Evropy; výdaje za ně rostou rychleji než celkové výdaje za zdravotní péči – a stát to trpí a nestará se: Státní ústav pro kontrolu léčiv ještě neudělal, co měl mít hotovo už v roce 2008! Prezident lékařské komory Milan Kubek hřímá: „Investice do nemocnic jsou chaos nebo projev organizovaného zločinu a korupce.“ Co se ušetří na lékařích, zbývá na korupci. – Děsné obvinění – ale žádná odezva! Asi ví, co říká – a politici vědí, proč mlčí.

Zdravotnictví je věc veřejné služby – politická záležitost, věc politiky. Náš stát platí miliardy za prohrané arbitráže – uhradí je ze dne na den – ale na nemocnici peníze nedá, i když je v systému má. Dokonce o úpravě platů nejedná. Ve veřejném prostoru však zaznívá jen jednostranný postřeh, že doktoři chtějí víc peněz.

Zdravotní péče není zboží! Léčit je poslání, není to práce jako každá jiná – ale i lékař je občan a jako každý občan má svá práva, ba povinnosti se o sebe postarat.

Prý tady „dostali vzdělání“ a teď chtějí pryč. Možnost vzdělání zajišťuje každý rozumný stát, ale vzdělání – zvláště medicínské – si musí každý vydřít sám! Nedá se koupit. Také vzdělání není zboží.

Z Hradu i z vlády zaznělo, že je to nátlak a vydírání. Zvláštní: exodus miliardářů s privatizovanými miliardami se nekritizuje, že odcházejí pracovat zedníci, kuchaři, to nevadí. Lékaři vadí! Ještě že neodcházejí politici a zůstávají tu i s nestydatými prebendami, imunitou a uzákoněnou ne-zodpovědností.

Čím exodus lékařů hrozí především? Tím, že se občan bude ptát po tom, kdo nese politickou zodpovědnost nejen za stav resortu, ale za úroveň a věčnost veřejné rozpravy o věcech politických. Že se občanská nespokojenost obrátí nikoli proti lékařům, ale obrátí se proti arogantní, korupci trpící politice partají, jejichž skandály jako by si koledovaly o eutanazii.

Deník Referendum 19. 1. 2011

Radovan Vávra: Děkujeme, vážení lékaři, ale nikam nechodte

Je vlastně obdivuhodné, že v zemi, kde v průměru lidé na své zdraví tak kašlou, se lékařům celkem daří nás všechny udržet při životě. Lékaři se také u nás těší trvale vysoké úctě společnosti a titul MUDr. je například ve volební politické kampani zřetelnou výhodou.

Zdalo by se, že je vše v pořádku. Až na to, že některým lékařům dnes připadá, že by bylo fajn, kdyby brali více. Argumentů je celá řada, od racionálních až po vyloženě úsměvné, klasik by řekl „falešné“. Asi tím nejfalešnějším je argument „se“.

Lékaři často argumentují tím, že na jejich platy není proto, že „se“ moc utrácí za drahé léky, že „se“ neuváženě investuje do medicínské techniky, že „se“ vyplácí provize za nákup zdravotnického materiálu, zkrátka že „se“ plýtvá. Jako by se v systému zdravotnictví vyskytoval někdo jiný než lékaři.

Takže sémanticky korektní by bylo říci: jedněm lékařům vadí, že jiní lékaři moc utrácí za drahé léky, že jedněm lékařům vadí, že jiní lékaři neuváženě investují do medicínské techniky, že jedněm lékařům vadí, že jiní lékaři vyplácí provize za nákup zdravotnického materiálu, atd.

Z tohoto paradoxu je na první pohled patrné, kdo drží klíče od řešení problému. Lékaři! Jedině oni mohou převzít úlohu řešitele problému, protože jsou jediní, kteří disponují expertizou. Jedině lékařský stav může vést debatu o reformě lékařského systému, shodnout se na její podobě i politické reprezentaci a občanům ji vysvětlit. To, že se za dvacet let kapitalismu spokojili s řešením parciálních zájmů a naprosto rezignovali na vytvoření systému, který by odpovídal stavu naší společnosti, je teď dohnalo. A jejich tvrzení, že politici jejich hlasu dvacet let nenasloužili, je naprosto nepravdivé.

Místo nedůstojného a neférového vyzývání k odchodu by lékaři měli raději vytvořit kompetentní technickou, nikoliv politickou reprezentaci, jež by vzhledem ke své neoddiskutovatelné autoritě byla garantem korektnosti a odbornosti a jež by společně s ministerstvem skutečnou reformu připravila. To, že za sebe většinou tyto odborné kapacity a lidsky skutečné osoby nechávají mluvit okresní absolventiky v tričkách, je pak jejich, pro mne obtížně pochopitelná volba.

Přitom všichni víme, že doba je pro realizaci reformy mimořádně vhodná, že stávající politická situace je unikátně přející, ale to bohužel nebude trvat dlouho.

Takže, děkujeme, ale nikam nechodte.

Hospodářské noviny 25. 1. 2011

Martin Weiss: Šelma cítí krev

Vyděračská akce lékařů představuje českou obdobu toho, co se odehrává v západní Evropě: lépe organizovaní a sebevědomější „insideri“ s ostrými lokty se snaží zuby nehty pojit své privilegované postavení vůči „outsiderům“ systému. Chtějí, aby se jejich díl zmenšujícího se koláče nezmenšil.

Naši doktoři teď trvají na tom, aby byli privilegovaní jak ve společnosti obecně (třikrát bohatší než průměr), tak vůči slabším článkům v oboru (peníze musí být jen pro ně, ne pro sestry).

Trvají na tom, že musí být všichni přijati zpátky na svá místa, což znamená, že žádná restrukturalizace lůžek nebude. Takové jistoty dnes v soukromém sektoru nemá nikdo.

Nabídku ministra Hegera – v průměru 8.300 Kč měsíčně navíc – označují v diskusích za „ohlodanou kost“ či „trapnou urážku lékařského stavu“.

Zavětrili krev, vědí, že jakmile vláda začne uvažovat o kompromisu, mají vyhráno. A po nich přijdou další.

Lidové noviny 31. 1. 2011

Jan Miessler: Bílý plášť není kimono

Konečné řešení otázky českého zdravotnictví je na dosah. Zvláštní uzavřené vagony, které by nepřizpůsobivé doktory odvezly na převýchovu někam hodně daleko, ale nejsou zapotřebí. Lékaři totiž na zkušenou nebudou muset jezdit do ciziny, dostanou za vyučenou přímo na místě.

Ve zpětném pohledu je nyní vidět, že si vláda počínala jako zkušený judista. Ten nejprve pomocí několika klamných pohybů vyvede soupeře z rovnováhy, aby ho pak překvapivým chvatem dostal na lopatky. Soupeře je pak možné na žíněnce držet, škrtit nebo páčit, dokud se nevzdá.

V tomtéž zpětném pohledu je rovněž vidět, že lékaři opravdu přecenili kouzlo svých bílých plášťů a účinnost najaté mediální agentury. Podcenili naopak schopnosti vlády. Bílý plášť není kimono, vláda je pak vůči českému zdravotnictví evidentně schopná lecceho. Podařilo se jí totiž pány v bílém očernit: nepřístupili totiž na velkolepý kompromis ministra zdravotnictví Leoše Hegera. Dvě miliardy jsou jim málo – co by ještě chtěli?

Lékaře se rovněž podařilo rozdělit: kromě zdravotních sester se s nimi nesolidarizuje ani řada jejich kolegů, o pacientech ani nemluvě.

Hlavně se ale proti lékařům podařilo využít jejich výjimečnost: samotní doktoři totiž staví své požadavky na tom, že jsou nepostradatelná elita, a sami také s nikým solidární nejsou. Ono taky těžko být solidární, když chcete třikrát víc, než mají v průměru ostatní.

Hromadné výpovědi lékařů proto zprvu vypadaly jako nebezpečná hrozba, rychle se ale proměnily v šanci, kterou vláda bez zaváhání využila. Hegerem nabízené kompromisy měly evidentně pozici protestujících lékařů ještě dále oslabit, a navíc je rozdělit na tvrdé jádro a na ty, kteří se nechají zastrašit hrozbou likvidace svých pracovních míst. Zároveň měly slíbené dvě miliardy ještě o něco více popudit veřejnost, uchlácholenou statistikami, že doktorů je v republice stejně příliš mnoho, takže likvidace některých nemocnic půjde zdravotnictví jako celku k duhu.

Judo, které vládá v zápase s lékaři předvádí, svědčí o velkém mistrovství. Za předvedené cviky by jí slušel mistrovský černý pás. Nemocnicím pak černé sukno, kterým by mohly být na znamení smutku potaženy. A pacientům černé myšlenky, protože pokud opravdu někteří lékaři odejdou, pak to z logiky věci budou ti nejspolehlivější, kteří se o uplatnění v zahraničí nebojí.

Záměry naší pravicové vlády ale mohou být ve skutečnosti ještě mnohem dalekosáhlejší, než jak se nám to nyní jeví. Reformované zdravotnictví s nižším počtem méně kvalitních lékařů může elegantně vyřešit mimo jiné nebezpečné stárnutí naší populace a také s tím související nebezpečně sílící podporu levicové opozice. V novém systému přežijí mladí, zdraví, úspěšní a pravicoví, horší zdravotní péče naopak dopadne na chronicky hypochondrické důchodce, kteří se nenechali přemluvit Mádlem a Issovou.

Deník Referendum 2. 2. 2011

Ivan Hoffman: Hegerovy sestry

Šéfka jejich asociace naznačuje, že by měly být odměněny za to, že se poslušně drží při zdi a odpovědně nic nechtějí. Dobrá, ale co bude se sestrami, které se od bývalé ministryně Juráskové distancovaly a podpořily nespokojené lékaře? Dost možná nakonec dostanou přidáno všichni. Lékaři i sestry, spokojení i protestující, byť jedni proto, aby se vrátili, a další za to, že zůstali.

Za zmínku ovšem stojí i původ peněz, které se budou dělit. Zatím vše směřuje k tomu, aby se vlk nažral a koza zůstala celá. Místo aby politici razantně ucpali díry, kterými ze zdravotnictví odtékají miliardy, vypadá to spíše na omezování, respektive zpoplatňování péče o nemocné. Z toho, co slyšíme od zdravotních pojišťoven, se zdá, že by náprava poměrů v odměňování lékařů nemusela být realizována nápravou systému, ale jeho další deformací. Než by politici sáhli na zisky výtečníků, kteří profitují z plýtvání a korupce, vezmou raději na hůl občana.

Vzhledem k tomu, že většina občanů zdá se stojí na straně svých starostlivých politiků proti neodpovědným lékařům, nelze po doktorech dost dobře chtít, aby odmítli peníze, o které budou obráni jejich pacienti a spoluobčané. Takto to končívá, když má ve společnosti závist navrch nad solidaritou. Jak to nakonec celé dopadne, je těžké odhadnout. Po včerejšku se ovšem rýsuje další překvapivá možnost, že by totiž levné Hegerovy sestry u nás mohly dělat doktory! Tím pádem by se o peníze, ušetřené na platech doktorů, mohla navýšit částka, systematicky přihrávaná vyvoleným.

Deník 2. 2. 2011

Martin Hekrdla: Slabost silných

Včerejší zkrachovalé jednání lze snadno popsat jazykem drsné školy. Vždyť Leoš Heger před novináři mluvil o lékařské „pistoli, kterou nám drží u hlavy“. On sám prý zase má v koaliční vládě „hlavu v oprátce“ (prozradil ministrova údajná slova šéf LOK Martin Engel).

Ministr se ohradil proti náznakům, že je obklopen „temnými silami a různými démony“. Ale vzápětí obvinil zástupce lékařů, že svými aktivitami rozpoutali – „temné síly“! Vláda zato podle odborářů „hraje ruskou ruletu se zdravím občanů“. Zase pistole, vlastně revolver!

Tahle revolver revue je čtenářsky vděčná, ale spíš zatemňující. A co takzvaný věcný přístup? Dohoda nedohoda, Heger slíbil dodržet příslib, podle nějž – mimo jiné - dostanou začínající lékaři od března navrch pět a jejich starší kolegové osm tisíc korun, což znamená 60 tisíc měsíčně. Samozřejmě v průměru. Ten se ale bohužel v přírodě skoro nikdy nevyskytuje...

Lékaři neméně věcně vypočítali svoji ústupnost. Netrvali na zvláštním tarifním zákoně. Odložili naplnění jiných svých požadavků o celé roky. Ustoupili ze tří miliard na dvě. Poslali k vodě ty ze svých řad, na které po stažení výpovědi udělají ředitelé nemocnic dlouhý nos.

A den před jednáním se jim dostalo vyložené provokace: zkrácení kompromisních dvou miliard o platy sestrám. Velmi chytré. Původní požadavek lékařů byl tak osekán na polovic. A vládní pravice zároveň vystavila na odív své sociální cítění, velkou ideu solidarity s nejhudšími, kterou jí pořád někdo upírá. A ještě přitom klasicky odměnila „stávkokaze“ – ničím jiným v této kauze totiž Asociace zdravotních sester Dany Juráskové nebyla.

Podstatné je ale něco jiného. Především otázka, zda skutečně ministerstvo chtělo zklidnit situaci, dohodnout se. Úsilí postavit proti sobě lékaře a veřejnost, „slušné“ proti „neslušným“, „sestry proti lékařům“, možná nebylo licitačním maratónem, ale likvidačním kobercovým náletem totální války.

Druhá otázka zní, zda tento postup nesledoval předem zvolený cíl: využít lékařského protestu a provést „velká reorganizační opatření v síti zdravotnických zařízení“, zeštíhlit veřejnou část sektoru a rozšířit zde privátní byznys.

Ještě jedno nám zbývá pochopit. Některé profesní skupiny jsou vybaveny přirozenou silou, kterou mají výsostně právo použít. Železničáře či letecké dispečery nahradí armáda, lékaře nikdo.

Ale kdyby svou opravdovou sílu spojili už dávno – třeba s odporem všech státních zaměstnanců – proti vládě rozpočtové destrukce, jistě by teď nebyli tak izolováni. A slabí.

Právo 4. 2. 2011

Petr Uhl: Lékaři nebojují jen za sebe

Oněch 3800 lékařů neprohrálo.

V demokracii a v právním státě totiž nelze prohrát spravedlivou věc, jež se týká všech občanů. A týká se jich aspoň třikrát.

Poprvé proto, že každý občan může být pacientem nemocnice. Za druhé proto, že podobné sociálněprávní postavení v zaměstnání jako lékaři ze státních a krajských nemocnic má spousta jiných – učitelé, železničáři, policisté, vojáci, hasiči, poštáči, úředníci, energetici, duchovní – a všichni občané jsou na nich závislí. A také proto, že lékaři zápolící s vládou jsou evropští – učí nás totiž srovnávat poměry v ČR s pracovníprávním postavením lékařů v zemích EU.

Vláda sice slibuje reformy, ve skutečnosti však trvá na korupční neprůhlednosti, žádné změny nechce. Přidat peníze nabídla jen do osobního ohodnocení lékařů, ne do tarifů. Hrozí se požadavku, aby plat lékařů stanovil zákon, a ne libovůle ředitelů. Prohlubuje podřízení lékařů dosazeným správcům nemocnic. Je to vláda vazalů vedení tří stran a Václava Klause, a za vazaly chce mít lékaře a všechny občany.

České společnosti vždy někdo pomůže. V listopadu 1989 nás zachránili studenti a herci. Loni pomohly odbory státních zaměstnanců. Nyní jdou se svou kůží na trh nemocniční lékaři. Stejně jako před 21 lety se proti jejich odvaze staví bázlivci a milovníci pohodlí s konzervativní orientací hodnot. Nad svobody a právo staví „řád a pořádek“ a vůli pánů. A pokud jiné hodnoty přicházejí z EU nebo z Rady Evropy, tím hůř pro Evropu.

Lékařské odbory tu mají horší pozici proto, že prezident Klaus druhý dodatkový protokol Evropské sociální charty (Rada Evropy), zakládající systém kolektivních stížností, neratifikoval.

Místo opozičních stran, jež k absenci ochrany v systému kolektivních stížností mlčí, tu jsou lékaři. Posunuli právní vědomí, rehabilitovali solidaritu a sociální stát, a tím vyhráli nad vládou a ministrem Hegerem, který je, jak se ukázalo, jen loutkou v rukách ODS. Lékařům k tomu pomohli svou arogancí i Marek Šnajdr, Dana Jurásková a Boris Štastný. A také ministr tím, že začal ignorovat lékařské odbory.

Právo 5. 2. 2011

MUDr. Petr Bouzek: Kdy doktora Engela přejeđe auto?

Ne hned, to by bylo příliš podezřelé, ale tak za půl roku přiveze sanitka do fakultní nemocnice doktora Engela, kterého srazí velké černé SUV s tmavými skly a falešnými poznávacím značkami. Viník se nikdy nenajde.

Být doktorem Engelem, tak raději odejdu do zahraničí. Podnikat se svými soukromými penězi na soukromém trhu, to je těžká práce a hodně riziková věc. Ale přisát se na penězovody veřejných financí a odklonit si nějaké miliardíky bokem, to je v naší republice v podstatě jednoduchá a bezpečná záležitost.

Stačí jen být ve správnou dobu ve správné straně a ve správné funkci, nejlépe poradenské. Kdo na takové záležitosti upozorní, je okamžitě veřejně potrestán. Kdo veřejné miliony krade a má dobré kamarády, ten se nemusí bát do smrti.

Znáte snad nějakého velkého odsouzeného korupčnicka?! Brněnská lékařka, která si vzala nějaké celkem směšné penízky za předpis jiného, ale stejně účinného léku, která své pacienty nepoškodila a nepřipravila státní kasu ani o halěř, neboť peníze na její všimné byly čistě soukromé, je už dávno odsouzená.

Lidé, kteří nakupovali několikanásobně předražené lékařské přístroje a okrádali daňové poplatníky, dosud běhají po svobodě a budou tam běhat pořád. Ti se bát nemusí. Pane doktore Engele, vy jste šlápl na prst obrovské mafii specializované na rozkrádání zdravotní daně, váš život je ohrožen a není to legrace.

medicaltribune.cz 7. 2. 2011

MUDr. David Belada: Dohoda? Velmi blízko a daleko zároveň

Pokud se zamyslíme, jaké jsou v současné době hlavní rozdíly mezi postojem ministra zdravotnictví (MZ) a zástupci lékařů, musíme nabýt dojmu, že dohoda je otázkou několika hodin. Rozdíly jsou relativně minimální a lze je shrnout do tří oblastí.

1. Finanční: ona půlmiliarda, o kterou se obě strany nyní přou, jistě není faktickým důvodem nedohody. V současné situaci, kdy na účtech pojišťoven je opět již 14 mld. Kč, lze mobilizovat onu „magickou“ půlmiliardu a tento problém smést ze stolu velmi rychle. Sám MZ v lednu 2011 konstatoval, že lze prostředky z přebytků pojišťoven získat a použít je na platy lékařů. Pokud se na tuto částku podíváme z druhé strany – 500 mil. Kč nabídnutých nelékařskému personálu představuje nárůst mezd cca ve výši 250 Kč hrubého měsíčně! Nevím, zda paní Mgr. Jurásková touto svojí aktivitou neprokázala zdravotním sestřám spíše „medvědí službu“. V případě odchodu 3.800 lékařů bude v riziku ztráty zaměstnání přes 10.000 sester a toto riziko podstupují kvůli nabídce 250 Kč měsíčně navíc... Je to úměrné? Bohužel i z toho je více než zřejmé, že cílem vstupu paní Mgr. Juráskové do jednání nebylo nic jiného, než „hrozící dohodu“ mezi MZ a lékaři rychle rozbít.

2. Realizace: požadavek LOK na navýšení mezd formou změny mzdových tarifů je naprosto pochopitelný. Po zkušenostech lékařů ze současnosti i z let minulých prostě důvěra ve slovo ministra a managementu některých nemocnic není.

Fakt smutný, ale bohužel zcela reálný. Uvědomil si jej i Václav Moravec ve včerejším diskusním pořadu a bylo až komické, jak se snažil pan ministr kličkovat, proč tarify změnit nelze. Nakonec částečně kapituloval a připustil jednání o tarifech. Návrhy pana ministra, aby si nemocnice jednotlivé lékaře sami přesunuli do jiných tarifních „škatulek“, pak působily již téměř tragikomicky. Vůle dát lékařům jistotu v tomto prostě od MZ objektivně NENÍ. Pokud by vůle byla, technicky je tento problém řešitelný velmi rychle.

3. Garance nárůstu platů: pan ministr předložením své koncepce reformy připustil, že pokud se podaří ji realizovat, je v ní potenciál úspor v řádu mnoha desítek miliard Kč. Redukce akutního lůžkového fondu, změna lékové politiky, omezení korupce, výběrová řízení atd. – to vše dle pana ministra musí přinést obrovské úspory, které lze jistě zčásti na platy všech zdravotníků použít. Navíc lékaři opakovaně deklarovali, že reformní kroky podporují, takže v tomto je shoda. Pokud tedy pan ministr svým reformám věří, není jasné, proč odmítá garanci nárůstu platů lékařů v letech následujících do výše, kterou požadují v rámci akce DO. Jediné vysvětlení je, že opět **nechce** lékaře adekvátně odměnit (ač opakovaně konstatoval, že lékařské požadavky jsou oprávněné).

Je patrné, že mezi oběma stranami nejsou žádné zřetelně nepřekonatelné příkoppy, které by bránily dohodě obou stran. Ta byla koneckonců téměř na stole před několik dny. Celé to ale v současné době působí tak, že **cílem pana ministra** (nebo politickým zadáním?) **je nedohoda**. Cílem je možná nechat systém nemocnic k 1. 3. padnout, aby se otevřel prostor pro „akutní“ privatizaci krajských zařízení, čemuž tato krizová situace dobře poslouží... Doufejme, že hejtmani, ale zejména všichni občané toto riziko vnímají dostatečně silně a vyvinou na pana ministra a celou vládu adekvátní tlak, aby tento dobře promyšlený „scénář“ nebyl realizován. Supi již na svoji kořist netrpělivě čekají a již hodně reálná vidina úspěchu je velmi silným motivem dohnat celou akci až ke krachu. Obětí ale nebude opět nikdo jiný než pacienti.

tribune.cz 8. 2. 2011

Jiří Pehe: „Děkujeme, odcházíme“ je v logice české demokracie

Prezident Václav Klaus a jeho ideoví souputníci by se měli radovat. Akce lékařů „Děkujeme, odcházíme“ totiž beze zbytku naplňuje jejich vizi demokracie a svobodné společnosti. V této filozofii nehrají prim údajně pochybné „kolektivistické“ projekty, jako je občanská společnost, vytvářející předivo sociální soudržnosti a důvěry, ale tvrdý individualismus. Uplatňují se kritéria, jako jsou osobní prospěch, maximalizace zisku, silné skupinové zájmy.

Není tedy jasné, proč se prezident a česká pravice pohoršují. V kontextu jejich filozofie lékaři jen oprávněně maximalizují své komparativní výhody, přičemž ohledy na jiné jim mohou být ukradené. Nebo se na ně snad neviditelná ruka trhu, tvrdá obhajoba vlastních zájmů a mentalita sobectví propagované neoliberalismem, nevztahují? Pokud ano, proč?

Jsou lékaři jakousi zcela speciální společenskou skupinou, která nemá právo se organizovat a dohnat spor o své požadavky až na ostří nože? Pokud takovou skupinou jsou, co jim tento speciální status v rámci neoliberální filozofie dodává? Vždyť je-li vše obchodovatelné, nelze přeci mluvit o vydírání jenom proto, že právě lékaři obchodují s tím, co potřebujeme nejvíc – tedy se zdravím.

Pravdou je, že někteří kritici akce lékařů požadují jednoduše, aby stát před těmito údajnými „vyděrači“ nekapituloval. Argumentují tak v logice současného pojetí české demokracie: má se ukázat, kdo je silnější.

Když už náhodou moralizují, poukazují na úsilí vlády šetřit, což by prý lékaři měli pochopit. Když si prý utahujeme opasky všichni, proč ne i lékaři?

Slabina této argumentace je v tom, že v zemi, kde se ročně ztrácí stamiliardy v korupci, je těžké přesvědčovat o utahování opasků. Takže nezbyvá než měření sil. Jenže měřit síly s lékaři je těžké.

Kdyby akcí „Děkujeme, odcházíme“ pohrozila například skupina politiků, včetně pana prezidenta, politologů, popřípadě novinářů, mohli by nejspíš klidně odejít, aniž by to někoho příliš vzrušovalo. Kdyby takovou akcí pohrozili třeba pekaři nebo zemědělci, bylo by to horší, i když by si asi stát dočasně poradil dovozem ze zahraničí.

Dopravci, dispečeri, policisté, hasiči, nebo i často vysmívání popeláři, to už je trochu jiný šálek kávy, jakkoliv stát může poslat na jejich místa armádu. Kritickou masu doktorů ovšem lze nahradit jen těžko. Mají příliš vysokou kvalifikaci, a pokusy částečně je nahradit například zvýšením pravomocí sester, jsou dětinské. Nejlepší je tedy vytvořit pro takto těžko nahraditelnou skupinu důstojné podmínky.

Kdyby česká společnost praktikovala normální verzi demokracie, jako třeba v Německu nebo Skandinávii, v níž se rozumí samo sebou, že má existovat co nejvyšší míra společenské důvěry a solidarity, což činí srozumitelnými etické standardy spojené s různými profesemi, pak by bylo jasné, z jakých pozic kritici akce „Děkujeme, odcházíme“ argumentují. V demokracii české to srozumitelné není a nakonec bude muset nejspíš dojít na konfrontaci, kterou stát nemůže vyhrát.

Právo 10. 2. 2011

Luděk Čermák: Je ještě možný kompromis ve zdravotnictví?

Nejen možný, ale přímo nutný. A z dlouhodobého hlediska je dokonce více v zájmu vlády, než lékařů...

Vláda by si měla uvědomit, že baronka Thatcherová se svého času s rebelujícími lékaři dohodla během týdne, a rebelující lékaři si měli předem spočítat aspoň to, kolik jich je. Jít do takové akce bez znalosti dvou klíčových údajů s tím, že „to může dělat tak 3 až 4 mld. Kč“, je projevem naprostého amatérismu. O dalších požadavcích LOK, např. zda se má spodní hranice základního platu začínajících lékařů pohybovat na úrovni už 1,5násobku průměrného platu, lze samozřejmě dále jednat. Pro tuto chvíli je to ale nepodstatné.

Lepší karty v ruce mají lékaři a zůstanou-li jednotni, nemohou prohrát. Pokud nedojde z obou stran ke kompromisu a 1. března zůstane 3800 lékařů skutečně doma, tak lze očekávat, že v řádu dnů dojde v důsledku zhoršené dostupnosti péče k prvnímu úmrtí. Všechny ty krizové scénáře s armádou, vrtulníky, záchrannou službou nebo ohlášenými dohodami s praktickými lékaři jsou totiž pouze pro srandu králíkům. A až to vládě, MZ, hejtmanům a ředitelům nemocnic dojde, mohou jim lékaři např. nabídnout svoje služby jako externisté za smluvní plat, který rozhodně nebude menší, než měli. To zřejmě nenechá v klidu zbylé nemocniční lékaře, ze kterých se část rozhodne následovat svoje úspěšnější kolegy – externisty. „Zábava“ pak může pokračování podle fantazie každého pacienta, potažmo voliče.

Na závěr si nemohu odpustit malou poznámku na adresu vládních a poslaneckých neumětělů, prosazujících nahrazení tarifních platů lékařů platy smluvními dle individuální výkonnosti každého lékaře. Co kdyby se na smluvní platy přešlo třeba v případě ministrů, poslanců, senátorů, soudců apod., včetně prezidenta, to by mohla být klidně pouze čestná funkce. A těch ušetřených poslanců a peněz! Raději nedomýšlet, ale představa je to pěkná.

aktualne.cz 10. 2. 2011

Tomio Okamura: Doktor jako instalatér

Vydírají politici. Lékaři volají po zvýšení platu už léta. Jejich platy ve veřejných nemocnicích jsou tarifní a o jejich výšce nerozhoduje trh, ale politici. Politici to byli, kdo léta byli k nářkům lékařů hluší. Hřešili na to, že slušnost a veřejné mínění lékařům nedovolí stávkou. Drželi lékaře v šachu. Jednotlivec nezmohl nic a lékaři jako celek si nemohli stávkou ohrozit chod nemocnic.

Vláda měla na řešení čas. Lékaři našli řešení patové situace, nestávkují, ale pohrozili odchodem. A dali vládě mnohaměsíční čas na nápravu. Vláda v první fázi nic nedělala – nikdo nevěřil a dosud nevěří tomu, že lékaři hrozby dotáhnou do konce. S přibývajícím časem se ministr Heger snaží situaci zachraňovat – hraní ministra a premiéra na „tvrďáky“ ovšem hrotí situaci do téměř neřešitelného konce. V tuhle chvíli vláda vydírá lékaře a vzkazuje jim: když dáte výpovědi, tak na vaši hlavu padne kolaps zdravotnictví. Za stav zdravotnictví, při vši účtě, nezodpovídají lékaři. Za ten zodpovídá vláda. Ta je z ústavy povinná zajistit všeobecnou lékařskou péči hrazenou z povinného pojištění. Ta vytváří a řídí systém, který by měl tvořit tlak na kvalitní a efektivní zdravotní péči.

Práce za peníze je normální: Za peníze pracuje většina z nás a je to naprosto normální. Výjimkou není ani lékař ani třeba kněz nebo manažer „dobročinného“ člověka v tísni. Každý z nich musí jíst, oblékat se, případně živit rodinu. Na plat má právo každý, kdo pracuje. Dokonce i lékař. Plat za normální pracovní dobu se u začínajícího lékaře v současné době pohybuje kolem 15 tisíc čistého. Vychází to asi na 90–95 Kč čistého na hodinu práce. Další peníze mají lékaři z přesčasů. Ty jsou nezákonné a ohrožují životy pacientů.

Nutné jsou systémové úsporné změny: Peníze, o které lékaři žádají, jim bezesporu patří. S navýšením platů doufejme přijdou konečně změny v celém zdravotním systému. Jeho zefektivnění a zeštíhlení, redukce lůžek, změna způsobu financování. Kontroly investic. Peníze totiž ve zdravotnictví jsou. Jako jinde. Jsme bohatý stát. Krize nekrize. Jen stále narážíme stále na to samé – nebát se a nekrást.

Zdravotnictví „rabují“ farmaceutické firmy: Peníze se přesouvaly z nemocnic na léky. Přesněji ve prospěch farmaceutických firem. Pánové Šnajdr, Julínek a spol. přesuny zamaskovali tak, že část peněz opticky šla do nemocnic, ale byly určeny jen na léky. Takhle strategie navíc vede ke známému faktu, že farmaceuti různými programy uplácí lékaře, aby více a za víc předepisovali léky. Mnoho lékařů pak na tyto praktiky přistupuje, protože to je jediná možná cesta příjvým. Díky tomu v medicíně prohrává levnější prevence a celostní (somatická) léčba a léčí se masivně chemickými preparáty. Pochopitelně darmo mluvit o miliardách, které se dnes a denně rozkrádaly. Tady selhávali všichni ministři všech vlád. Současné odhady hovoří od cca 100 rozkradených nebo zbytečně vyhozených miliardách ročně. Na jedné straně si Nečas a spol. hrají na to, že jsou tvrdší než Reagan a Thatcherová dohromady, na druhé straně nedělají nic s tím, že se krade za bílého dne. Parlament, vláda a ministerstvo zdravotnictví jsou už 20 let pod silným vlivem lobbistů, a tak namísto, aby byli dobře placeni lékaři a zdravotní sestry, nakupují se za miliardy nadbytečně drahé léky a předražené přístroje.

Krédo na závěr: Za čištění vířivé vany mi instalatér nedávno účtoval 500 korun na hodinu plus náklady na cestu. Platím na zdravotním pojištění tolik, že mám doufám právo přát alespoň poloviční mzdu člověku, který mi možná zachrání život. Mám neodbytný pocit, že se to určitě vyplatí.

Idnes.cz 13. 2. 2011

Bohumil Doležal: Poděláno jest

Mnistr zdravotnictví, vedení LOK a ČLK se dohodli na společném memorandu, které má zabránit hromadnému odchodu lékařů z nemocnic.

Podstata budoucí dohody je: nemocniční lékaři dostanou okamžitě necelé dvě miliardy Kč, budou jim přidány do platů podle jejich kvalifikace a délky praxe, změna tarifních tabulek bude provedena neprodleně. Na sestry zbude asi sto milionů Kč (přijdou na řadu až příští rok). Příští rok budou také lékařské platy zvýšeny o dalších deset procent. Zbytek do původního požadavku (1,5 až trojnásobek průměrného platu, cca 8 tisíc až 12 tisíc na osobu) dosáhnou lékaři v roce 2013. Reformní a protikorupční kroky bude ministerstvo provádět ve spolupráci s LOK a ČLK. Pokud by LOK obsah dohody neschválil, dostanou nemocniční lékaři stejně přidáno.

Podstatou „dohody“ je kapitulace vlády, zamaskovaná jako kompromis. Platové požadavky byly splněny, to, že jsou rozloženy do tří let, nemá význam, vláda od nynějška ví, že musí poslouchat. LOK a ČLK navíc získají právo spolurozhodovat v podstatných věcech na ministerstvu zdravotnictví. Odpovědnost nese ministr. A naprosto základní věc: ukázalo se, že bezohledné vydírání se rentuje. Vláda se vůbec ani neodhodlala vzdorovat, kapitulovala už čtrnáct dní před tím, než se měla realizovat částečná, ale citelná destrukce systému českých nemocnic. To je povzbuzující signál pro nemocniční lékaře: mohou si dovolit všechno. Kdo se podělal jednou, podělá se znovu. A je to zároveň povzbudivé pro ostatní skupiny, hlavně pro ty, které mají dostatečně ostré lokty, jejichž příslušníci jsou náležitě morálně otrlí a které dokáží ohrozit na zdraví a na životě slušné množství svých bližních najednou.

Proč vláda podlehla? Je nejednotná, rozhádaná a neakceschopná. Hlavní starostí každého koaličního partnera je urvat co nejvíc výhod. Premiér je slaboch a nelze od něho očekávat rozhodnost vůči nikomu jinému než vůči těm, o nichž předem cítí, že jsou o hodně slabší než on sám. V tom posledním je podobný svým lékařským oponentům.

Veřejnost je apatická, ti, kteří mají možnost ji ovlivňovat, celou záležitost podcenili a začali reagovat příliš pozdě. To je také velká vina autora těchto řádků. Taky kvůli nim dostala česká společnost a český stát těžkou ránu. Od společnosti a od stá-

tu lidé, jednotlivci, slabí a bezbranní očekávají pomoc a zastání: teď se ukazuje, že nemohou očekávat nic. Společnost a stát se v základní věci projevily jako nefunkční.

Jistě, není konec světa. Je třeba přemýšlet, co dál. Jak tuto situaci změnit. Bohužel, za současného stavu to vůbec nebude lehké.

lidovky cz. 15. 2. 2011

Jan Štern: Nevzetí zpět Engela je podlost

Když jsem psal poprvé o akci „Děkujeme, odcházíme“, tak jsem formu hromadné výpovědi (namísto stávky) definoval jako džentlmenské a zároveň riskantní jednání. V případě prohry by lékaři museli podstoupit ponížené doprošování na nemocničních bossech, aby je vzali zpátky. Šéfové nemocnic, kteří jsou často víc stranicovou nomenklaturou než odborníky a manažery, by se nepochybně po protestujících doktorech náležitě prošli a samozřejmě iniciátoři akce by mohli na lékařskou profesi zapomenout. Od doktorů to byl mimořádně riskantní projekt, možná si někteří ani neuvědomovali vážnou slabinu svého postavení. Nicméně byla to daň za to, že nešli do stávky, kterou by nepochybně rychle vyhráli, ale za cenu skutečného ohrožení zdraví pacientů. To jednoduše nešlo a doktoři to férově vzali v potaz.

Jenže ani v případě vítězství nebyla věc doktorů jednoduchá. Většina nemocnic spadá pod kraje a ty se necítí být vázány dohodou mezi LOK a ministrem. Také celá řada ředitelů od začátku vyhrožovala, že všechny doktory rozhodně zpátky nevezme. Od fakultních nemocnic ale toto nebezpečí nemělo hrozit. Ministr Heger slíbil, že v těchto nemocnicích zajistí v případě dohody návrat všech doktorů.

Krátce po uzavření dohody oznámil ředitel fakultní Vinohradské nemocnice, tedy nemocnice spadající pod ministra, že vůdce protestujících doktorů, šéfa LOK Engela do pracovního poměru zpět nepřijme a že už na jeho místo přijal někoho jiného. Náhle se mění rétorika ministerstva: „Nelze si představit, že nemocnice začnou propouštět lékaře, kteří mají platnou pracovní smlouvu, na úkor těch, kteří standardně ukončili pracovní poměr,“ řekl v pátek v podvečer mluvčí ministra Vlastimil Sršeň. Teď už člověk také rozumí tomu, proč ministr Heger prodlužoval jednání s odbory. Šlo o to dostat se za termín nabytí platnosti výpovědí, aby doktoři nemohli být automaticky vzati zpět.

Je to jako kdyby ve středověku dva králové v čele svých vojsk místo boje uzavřeli mír, oznámili to svým vojákům, a když by se k nim vraceli, tak jeden z nich by zezadu druhého zastřelil ranou z kuše. Nepamatuji se, že by se v historii něco podobného stalo. Vypadá to nadějně, že zřejmě zase máme další prvenství v mimořádné podlosti a hanebnosti.

Možná, že někdo z militantních odpůrců dohody státu s doktory právě křepčí radostí nad tím, jak se podařilo otrávit doktorům jejich vítězství nebo snad dokonce tor-

pédovat celou dohodu. Blesk a prezident Klaus hovoří o vydírání doktorů. Pokud nás doktoři nyní vydírají hromadnou výpovědí kvůli zvýšení platů, pak my, pacienti, jsme je dvacet let vydírali Hippokratovou přísahou. Vyděračství je oboustranné. S tím rozdílem, že my je vydíráme dvacet let a oni s tím nedávno teprve začali.

Ponížení doktorů těžko může být větší. Nezávidím jim jejich návrat do práce s tím, že jejich vůdce establishment dokonale podrazil. Past na doktory sklapla a je mistrně udělaná. Engel přeci nemůže doktory přemlouvat k tomu, aby kvůli němu zrušili uzavřenou dohodu se státem. Možná je to jenom dočasná provokace a ministr Heger učiní potřebné kroky k nápravě. Nicméně ponaučení pro příště: nevěř politikům, jediné, v čem je na ně spoleh, je podraz.

Aktualne.cz 19. 2. 2011

Jana Šimonová: Kam posunou Kubek a Engel zdravotnictví?

Motto: „Dohoda porušena není, byť ze strany ředitele FNKV Marka Zemana je to podlost a je jen otázka, zda je to osobní podlost, nebo to má širší politické souvislosti. Za Engela nemá žádnou dobrou náhradu. Je to ukázka, jak by to dopadlo, kdyby bylo na ředitelích, zda budou zvyšovat osobní ohodnocení. Proto jsou tak důležité tarify,“ řekl Kubek v televizní diskusi.

Ředitelé nemocnic nejsou členy ČLK, že jimi pan MUDr. Kubek takto veřejně pohrdá a shazuje je v očích veřejnosti? Nebo snad pan MUDr. Kubek něco ví o ulívání peněz řediteli někam do černých fondů, na soukromá konta, nebo do předražených zakázek protekcí zavázaných firem? V tom případě měl konat a ne čekat, až si pan MUDr. Engel naběhne do vlastní pasti. Kromě toho takové profesionální kritiky pronášené prostřednictvím médií mi připadají při nejmenším neprofesionální, pokud nejde rovnou o nefalšovanou škodolibost a poráženecké zlostné výlevy.

Je třeba vzít v úvahu, že obětováním MUDr. Engela se pošramocené renomé českého lékařského stavu v očích veřejnosti nevyspraví. Utěšovat se, že v ČR žijeme v kapitalismu, a tudíž zde platí právo silnějšího, je liché, neboť v civilizovaném světě, kde lidé žijí v kapitalismu, se s vyděrači nevyjednává.

Chceme-li všichni žít zde, tedy neodcházet, pak by bylo lepší navzájem se nevydírat, nestřílet a nenavážet si na dvorky stále hnůj, jak čas od času opakovaně vyhrožují odboráři. Přirozené je, že chce-li někdo odejít, může, hranice jsou otevřené už 22. rok.

Idnes 20. 2. 2011

Jiří Pehe: Práskač Michálek, vyděrač Engel

Rozhodnutí Vinohradské nemocnice nevzít zpět do zaměstnání vůdce lékařského protestu „Děkujeme, odcházíme“ Martina Engela je výrazem stejné logiky, jako bylo před časem odvolání Libora Michálka z pozice šéfa Fondu životního prostředí. Není také náhoda, že za oběma těmito kroky lze najít ODS.

Engel i Michálek musejí být ztrestáni, protože se vzeprěli pravidlům mafiánské-
ho kapitalismu, který u nás ODS pracně budovala už v 90. letech minulého století.

Engel se „provinil“ tím, že donutil zkorumpovaný systém, z něhož ročně odtě-
če více než 100 miliard korun ze stáních zakázek do černých děr korupce, aby léka-
řům přidal na platech několik miliard korun.

Co na tom, že akcí, kterou vedl, pomohl alespoň trochu napravit dlouhodobou
do nebe volající nespravedlnost, kdy jedna z nejkvalifikovanějších a nejvzdělanějších
profesních skupin u nás je platově podhodnocena takovým způsobem, že finančně je
na tom lépe každý bankovní úředník s bakalářským titulem, šéfa úřadu ministra
školství se středoškolským vzděláním, nedovzdělaný podvodník přiživující se na
výše zmíněném korupčním prostředí, nebo i řemeslník, který sice pracuje, ale vedle
oficiálně zdaněného příjmu si přilepšuje nezdaněnými melouchy.

Je dojemné, jak se mnozí politici i pravicová média rozhořčovali nad heslem
„Náš exodus, váš exitus“.

To, že celý systém rozsáhlé systémové korupce u nás funguje na základě hesla
„Slušní lidé, platte daně, my si z nich podle potřeby nakrademe“ (takže pak není na
platy doktorů, policistů, hasičů nebo učitelů), nikoho nevzrušuje.

Když se vláda usnese, že do soukromých penzijních fondů vyvede ze státní
pokladny desetinásobky miliard, které se podařilo uhrát doktorům, což zapla-
tí každý občan v podobě enormně zvýšeného DPH, také se nic neděje. Máme
prý věřit, že tentokrát tyto fondy nikdo, ale opravdu nikdo nevytuneluje, a že
ani politici ani stranické pokladny nebudou z toho, že „zadarmo“ přihrají fon-
dům desetimiliardy, nic mít.

Jisté je, jak ironicky připomínají někteří kritici důchodové „reformy“, že obavy
z budoucího zadlužení důchodového systému nebudeme řešit zvyšováním nízkých
daní a ve srovnání se zbytkem Evropy relativně nízkých odvodů, ale tím, že se zadlu-
žíme hned, a to obrovsky, a hned dluh také začneme splácet v podobě vyššího DPH.

Neoliberální propaganda nás dnes a denně přesvědčuje, že to tak má být. Pře-
bujelý není stamiliardové loupění, ale přebujelý je prý stát. Všem údajně parazitic-
kým vrstvám státních zaměstnanců je proto nutné pěkně utáhnout opasky, dokto-
rům se nesmí ustoupit.

Když najdou způsob se této zvrácené logice postavit, jsou z nich „vyděrači“.

Ve vyspělých demokraciích by se rozumělo samo sebou, že boj mezi státem a lé-
kařskými odbory není věc osobní, že se mají hledat kompromisy, a když se najdou,

zachovají se obě strany slušně a dodržují jak pravidla obsažená v oficiálním memorandu, tak pravidla nepsaná, k nimž v tomto případě patří, že se nedělají naschvály a doktory, kteří stáhnou výpovědi, přijmeme zpět.

Ve společenství, kde je podlost normou, je třeba vyrobit z lidí hájících slušnost nebo oprávněné profesní zájmy „práskače“ nebo „vyděrače“.

Aktualne.cz 20. 2. 2011

POLEMIKY

Ivana Jenišťová: Tak nám vyhrožují lékaři

Prý mají malé platy. Chtějí opustit české nemocnice a české pacienty a odejít do zemí, kde za službu nemocným dostanou víc.

Promiňte, že vzpomínám na dobu minulou. Většina těch hrozících lékařů pochází z té doby. V dobách vlády jedné strany se na studium medicíny dostaly jen děti prověřených kádrů, a ještě politicky či jinak aktivní. Být „doktor“ byla tehdy prestižní záležitost. Kdo se dostal na medicínu, dostal se na vrchol společnosti, měl zaručený slušný plat. (Také to berte s rezervou, byli lékaři, kteří tiše sloužili a pomáhali lidem.) Za privilegium stát se lékařem se tehdy platily daně, tak jako za všechno dobré, co chtěl člověk socialistického státu dělat. Každý ať si za slovo daně dosadí svou úlitbu režimu.

Statistiky posledních lety vykazují rostoucí počet seniorů v poměru v obyvatelstvu v aktivním věku. Stárnoucí generace má jedno společné: chátrající organismus. Jen to běžné: infarkt, mozková příhoda, zlomeniny následkem osteoporózy. Potřebuje lékařskou péči nejen ambulantní, ale stále častěji i nemocniční.

Ale nemluvme jen o seniorech, také obyvatelstvo aktivního věku potřebuje nemocniční péči. Před časem se hovořilo o zákazu domácích porodů. Rizikové pro matku i novorozence. Ale pokud nebudou v porodnicích lékaři, rodičkám asi nic jiného nezbude. A co ty stovky zraněných při autohaváriích... nechci vyjmenovávat všechny alternativy akutní potřeby hospitalizace.

Na fasádu jednoho kostela kdosi před léty načmáral: Středověk trvá. Měl pravdu. Ale netýká se to církve, ta hlásá milosrdenství a pomoc každému, kdo pomoc potřebuje, bez ohledu na to, v jakém společenském postavení je potřebný i pomáhající. (Vás, kteří teď vyrážíte do útoku na církve a její majetky prosím, abyste se uklidnili, jedná se o podstatu učení církve, ne o její skutky.) Ano, vracíme se do jakéhosi středověku, kdy občanům k lékařskému ošetření zbudou ambulantní lékaři bez zázračných vynálezů techniky v nemocnicích a možností dělat zázraky. V horším případě se lidé budou třídit na práce schopné, kteří jsou přínosem pro společnost, a ty, kteří už k ničemu nejsou. Jak to zařídil onen nacista? – doleva práce schopní, do prava do plynu ti staří a neschopní.

Lékaři se věky řídili Hippokratovou přísahou. Dnes je doba, kdy všechny slihy, smlouvy ztrácejí platnost, všechny jsou jen „jako“, platné do okamžiku, kdy se to slibovateli hodí.

Nebo že by to vydírání skupiny lékařů bylo jen napodobením pirátů v Jemenu?

Lékařská věda se honosí tím, že prodloužila věk člověka. Dokonce se objevila zpráva, že se blíží objevení nesmrtelnosti. Na co? Co si počnou davy stoletých nemocných lidí, závislých na lékařském ošetření bez lékařů? Umí si to někdo představit?

Aktualne.cz 7. 11. 2010

Václav Hořejší: Paní Jenišťová, měla byste se omluvit

Měl jsem na dnešek nachystán jiný blogový článek. Těsně před tím, než jsem ho vyvěsil, zaujal mě článek paní Jenišťové. Nemohu, než na něj okamžitě reagovat, protože ho považuji za úplně neuvěřitelný.

Níže připomínám ty nejskandálnější výroky jejího textu:

„V dobách vlády jedné strany se na studium medicíny dostaly jen děti prověřených kádrů, a ještě politicky či jinak aktivní. ... Za privilegium stát se lékařem se tehdy platily daně, tak jako za všechno dobré, co chtěl člověk socialistického státu dělat. Každý ať si za slovo daně dosadí svou úlitbu režimu.“

Paní Jenišťová, uvědomujete si, kolik tisíc lidí takhle urážíte?

„Ano, vracíme se do jakéhosi středověku, kdy občanům k lékařskému ošetření zbudou ambulantní lékaři bez zázračných vynálezů techniky v nemocnicích a možností dělat zázraky. V horším případě se lidé budou třídit na prácešopné, kteří jsou přínosem pro společnost a ty, kteří už k ničemu nejsou. Jak to zařídil onen nacista? – doleva prácešopní, doprava do plynu ti staří a neschopní.“

Tohle snad ani nejde komentovat...

„Lékaři se věky řídili Hippokratovou přísahou. Dnes je doba, kdy všechny sliby, smlouvy ztrácejí platnost, všechny jsou jen „jako“, platné do okamžiku, kdy se to slibovateli hodí.“

Autorka si evidentně myslí, že lékaři jsou vzhledem k přísaze, kterou složili, povinni pracovat za jakkoli nízkou mzdu. Opravdu si myslíte, že požadavek nástupního platu lékařů ve výši 1,5násobku celostátního průměru je nepřiměřený???

Lékaři (a sestry!) rozhodně nepožadují, aby měli mzdy v absolutní výši stejné jako v Německu, Anglii či Švédsku – oni jen chtějí, aby jejich výdělek byl vzhledem k průměru obdobný jako v jiných vyspělých zemích. A aby na něj nemuseli pracovat dvakrát tak dlouho, než je stanoveno zákonem. Aby se na jejich úkor neřešilo chronické podfinancování (opět relativně ve vztahu k HDP) našeho zdravotnictví.

„Nebo že by to vydírání skupiny lékařů bylo jen napodobením pirátů v Jemenu?“

Ano, správnou reakcí ze strany státu by tedy nepochybně bylo – naložit s nimi stejně jako s chycenými piráty, že? Co s takovými lumpy...

Vše, co bych tady chtěl opravdu mimořádně pobouřeně říci, za mne řekla řada diskutujících pod článkem paní Jenišťové, takže je tady jen zopakují, aby v té diskusi nezanikly:

„Váš blog co se týká názorů na lékaře je sprostou a urážlivou demagogií a hromaděním lží..... Po šestiletém velmi náročném studiu nastupují absolventi medicíny za plat 17.000 Kč/měsíc.

Dcera, ročník narození 1984, nastoupila v okresní nemocnici za plat 16.500 hruběho, po odečtení daně, poplatků za ubytovnu v okresním městě, obědy v jídelně a další povinné poplatky dostane při výplatě necelých 9.000 měsíčně.

Prosím, začíná, učí se. Ale jaký má výhled: Po absolvování atestace cca do 4 let (kdy si musí zaplatit předatestační kurzy, řádově 20.000 Kč za kurz) bude mít základní plat, když dobře 22.000 Kč měsíčně.“

„Neuvěřitelná demagogie v tom nejlepší komunistickém duchu, soudruh Štrougal by zatleskal.“

„Paní Jenišťová, poněkud jste ustrnula v čase.

Od doby převratu uplynulo již 21 let a většina lékařů, kteří se chystají opustit česká zdravotnická zařízení, vystudovala až po „plyšáku“ – jedná se totiž převážně o mladší lékaře ve věku do 40 let.

A také Vám poněkud uniká fakt, že KAŽDÝ má právo hledat si obživu tam, kde mu práce zajistí slušnou životní úroveň. Mladší v tom jsou výrazně zvýhodněni, ale to tak už prostě je. Zájemem státu by samozřejmě mělo být to, aby kvalifikovaní daňoví poplatníci zůstávali v zemi, slušně vydělávali, a tedy platili vyšší daně. Většinou jsou to zaměstnanci, protože podvodníkatelé a příživnostníci se, až na VÝJIMKY, vyznačují zejména tím, že „optimalizují“ své příjmy a daně a pojištění neplatí. Jen to zdravotní a v minimální výši, tomu se nelze vyhnout.

Kritizujte a obviňujte z vydírání především vlády, které vytvořily takové ekonomické prostředí, v němž jsou zaměstnanci a poctiví podnikatelé ozebračováni a lumpové privilegováni. Vlády, které odpovědné daňové poplatníky vyhánějí a neplatičům daní cpou dotace a umožňují jim to neplacení daní.“

„Něco tak odporného jsem dlouho nečetl a od Vás mě to dost překvapuje.

Takže jak je to doopravdy, protestují mladí lékaři, a to jedinou formou, která je možná. Nejde jen o to, že odcházejí do zahraničí, ale končí v oboru, který je zotročuje. Chápu, že se radikalizují, pokud slyší podobné sprostárny jako je tento blog nebo řeči o tom, že mají zaplatit za svá studia před odchodem do zahraničí. V této zemi je monopol na práci mladého lékaře, který je sprostě vykořisťován. Jedinou možností je buď odejít někam, kde se k němu chovají tržně a váží si jeho práce, nebo dělat něco jiného. Zůstat v této situaci je masochismus a mohou si jej dovolit jen ti méně schopní, které živí maminka či manžel...

Ještě jednou musím konstatovat, že tak odporný blog s tématem lékařů jsem snad ještě nečetl.“

„Příští měsíc mne čeká odpolední pohotovost v krajské nemocnici. Nevím to zcela přesně, ale za hodinu práce mi dají asi 150 Kč hrubého, což je prý tabulkový plat pro lékaře s dvacetiletou praxí...“

„To, co píšete, není nic jiného než vědomé urážení lékařů. Léčit člověka má těžko něco společného s režimem – ať už za komunismu či v této džungli, které jen bohatí říkají demokracie. Studium lékaře trvá šest let a do atestace/í je třeba ještě několika let. To máme minimálně deset let, než lékař podnikne první krůčky... Čím odpovědnější práce, tím má být lépe zaplácena. Pokud český lékař musí stále žebrot o důstojný plat, čekat i několik měsíců na zaslouženou odměnu, jednoho dne pohár přeteče. Lé-

kaře budou následovat pryč jiní – třeba učitelé. Věděla jsem před jedenadvaceti lety, že takovýto způsob „vládnutí“ musí v ČR skončit naprostým fiaskem.“

Pani Jeništová, opravdu myslím, že byste se měla omluvit...

Myslím, že jste olomouckému arcibiskupství prokázala věru medvědí službu...

Aktualne.cz 7. 11. 2010

Petr Kamberský: LOK je lékařská lůza

Lékaři, kteří už nechtějí prvního března přijít do práce, pokud ministerstvo zdravotnictví zcela a bezpodmínečně nekapituluje, sklízejí odsudky na všech frontách. „Dostanou dvě miliardy, co víc by chtěli?“ Kdo naivně hledá rozumné řešení nebo přijatelný kompromis, nutně se odborářům diví.

Jenže ti se – z pohledu čisté vyjednávací taktiky – chovají zcela racionálně. Lékařský odborový klub nemá při stupňování nátlaku co ztratit, tak proč by nezvyšoval sázky?

Ministr Leoš Heger se sice tváří nekompromisně: „Jednání považuji za ukončená.“ Ale jeho skutečný vzkaz, vyjádřený v otevřeném dopise lékařům, je jiný: „Dvě miliardy dostanete, děj se co děj.“ Proč by na takový návrh stávkující přistoupili, když ho mají jistý? Jestliže budou souhlasit, dostanou dvě miliardy; když souhlasit nebudou, mohou získat víc.

Pokud se jim nepodaří vyboxovat vůbec nic navrch, stejně mají ony peníze v kapse. Jen hlupák by nezkoušel hrát dál! O panu Kubkovi si myslíme různé věci, ale hlupákem není.

Jde zatím o první taktickou chybu v jinak prvotřídní Hegerově partii. Kdyby svou nabídku časově ohraničil, dostal by protistranu pod tlak. Teď aby si chystal prezentaci na Bezpečnostní radu státu.

Protestujícím lékařům vyhrocování sporu sice nezíská vůbec žádné sympatie u veřejnosti, ale o ty jim nikdy nešlo.

Příznějme si: Lékařský odborový klub je taková lékařská lůza. Většina korektních lékařů se nikdy s LOK nezhodila. Není ani divu, že kromě Pavla Pafka se k vydírací akci Náš odchod, vaše smrt nepřidala snad ani jediná známá a špičková lékařka, ani jediný známý a špičkový lékař.

Členům LOK bylo, je a vždycky bude úplně šumafuk, co si o nich lidé myslí. „Pacoše“ měli na háku odjakživa.

Lidové noviny 4. 2. 2011

Jan Lata: Lékař odpovídá Petru Kamberskému

Pane Kamberský,

s Vašimi články týkajícími se zdravotnictví nemá smysl polemizovat, čiší z nich hluboká neznalost. Vaše slova v Lidových novinách ze dne 4. února ovšem za drobnou reakci stojí.

Výroky „Lékařský klub je taková lékařská lůza“ a „kromě Pavla Pafka se k vydírací akci nepřidala snad ani jediná známá a špičková lékařka či lékař“ jsou lživé. Vaši čtenáři, čerpající informace z Lidových novin, tento pocit mít mohou, informace ve Vašich novinách o této situaci jsou poměrně jednostranné.

Tak pro Vaši informaci: výzvu „Děkujeme, odcházíme“ podpořilo 17 odborných společností (členové výborů bývají pochopitelně nejlepší lékaři v oboru), čtyři senáty lékařských fakult (nejvyšší orgány), dva děkani lékařských fakult, výzvu akademickým pracovníkům podepsalo 23 profesorů a docentů, vesměs přednostů klinik, ze všech lékařských fakult České republiky. Myslíte si, že nejde o „známé a špičkové lékařky a lékaře“?

A opravdu jsou tito lidé podle Vás lůzou?

A nakonec: před několika dny předali autoři petice SOS zdravotnictví Úřadu vlády petici podepsanou v tuto chvíli více než 31.000 občany. Mezi autory je 11 profesorů (a mj. také herečka Tereza Brodská a spisovatel Ivan Klíma) a mezi signatáři desítky špičkových akademických pracovníků (mj. prof. Hořejší, ředitel Ústavu molekulární genetiky AV ČR), profesorů, docentů a věřte - těmto lidem nejde o platy, ale o řešení systémová.

Faktem je, že téměř všechna média informují o této akci jednostranně. O výše uvedené petici jsem nikde zmínku nenašel. Většinový postoj veřejnosti je vůči lékařům negativní. Při tomto stylu informací, kdy se požadavky lékařů redukuje jen na požadavky mzdové (z hlediska unikajících peněz v systému zdravotnictví jde o sumu zcela zanedbatelnou), se však nelze divit.

O reformě zdravotnictví (včetně nápravy mzdové) se neúspěšně mluví 20 let, několikrát proběhla „stávka“ zdravotnických pracovníků tím, že vyvěsili heslo „stávka“ na nemocnice. Za 20 let se nic nestalo. Stávka je zastavení práce; jak jinak mohou lékaři zastavit práci než tím, že nebudou léčit? A myslíte, že nebýt akce „Děkujeme, odcházíme“ by se situace řešit začala?

Tato akce byla vyhlášena před rokem v březnu. Za to, že ji politici bagatelizovali a řešení nechávali na poslední chvíli, přece lékaři nemohou. Řada členů vlády byla ve vládě v mnoha posledních letech – co za tuto dobu udělali pro zlepšení situace ve zdravotnictví?

Lidové noviny 17. 2. 2011

Petr Kamberský: Český lékař a čečenský bojovník

Minulý týden jsem napsal, že k akci Děkujeme, odcházíme se nepřipojila kromě Pavla Pařka snad ani jediná známá a špičková lékařka či špičkový lékař a také že „LOK je taková lékařská lůza“. Ta první věta byla chyba, za niž se omlouvám; ta druhá nešťastně formulovaná, omlouvám se také.

K akci se připojilo několik dalších známých tváří, od profesorky Havránkové po profesora Klenera. Aktivity LOK obvykle podporoval jen zlomek lékařské elity, ale projekt „Exitus“ má otevřenou či tichou podporu napříč nemocniční populací.

Lékaři se zlobí, že se proti nim vede propagandistická válka. Pokusím se vysvětlit, proč se od formy protestu odvracejí i lidé, kteří jeho podstatu podporují.

Předpokládejme pro tuto chvíli, že situace je neutěšená; že lékař je permanentně přepracován; že je nedocenený; že je oprávněně frustrovaný z korupce a plýtvání. Otázkou pak je, zda k nápravě zvolil správné prostředky. Lékaři nejsou hloupí. Vědí, že ačkoli mluví o odchodu do zahraničí, podstatou akce je tvrdá hrozba: „Nesplníte-li naše požadavky, nebude péče.“

A když někteří dodávají „Nebude ani akutní péče“, říkají tím lidem: „Budete trpět a možná bez pomoci umírat.“ Proč se diví, že takovou část národa zvedají ze židle?

Obdobně by se mohli chovat policisté, opraváři letadel, dělníci, kteří utahují kohouty na plynovém potrubí, zdravotní sestry, inženýři v jaderné elektrárně, vojáci. V moderní společnosti, která je postavena na dělbě práce, mohou statisíce lidí vyhrožovat těm ostatním:

„Nesplníte-li naše požadavky, riskujete smrt!“ Následující paralela vypadá na první pohled zcela nepřiměřeně. Ale bohužel jen na první pohled.

Prvního září roku 2004 obsadilo komando čečenských bojovníků školu v Beslanu v Jižní Osetii. Zajali 1.128 lidí, včetně několika set dětí.

Nechtěli peníze, jen uznání nezávislosti Čečenska. V průběhu osvobozovací akce zahynulo 330 osob, z toho 186 dětí. Celý svět se shodl: šlo o akt neomluvitelného terorismu. Nikdo nemá právo k prosazení svých – jakkoli oprávněných – požadavků ohrožovat jiné lidi na životě.

Jaký je rozdíl mezi čečenskými bojovníky, kteří chtěli svobodu pro svůj národ, a částí českých lékařů, kteří chtějí větší pořádek a vyšší plat? Vidím jen tři.

Rozdíl první: český lékař není připraven aktivně zabít; jen mnozí deklarují odhodlání pasivně přihlížet, jak lidé umírají na záněty slepého střeva, komplikované porody či infarkty.

Rozdíl druhý: situace v Čečensku byla nesnesitelná, situace v českých nemocnicích je jen frustrující.

Rozdíl třetí: Čečenci byli tak zoufalí, že byli připraveni pro svobodu své země obětovat kromě nevinných i své vlastní životy. Část českých lékařů je pro vyšší výplatu a vyšší spravedlnost připravena obětovat jen životy cizí.

I kdybych podepsal VŠECHNY lékařské požadavky, nemohu přistoupit na teorii, že spravedlnosti lze dosáhnout tak, že budu nevinným vyhrožovat smrtí.

A tak nám optimistům nezbyvá než doufat, že nakonec rozhodne rozdíl čtvrtý: tato finální, umírací část protestu nenastane. Ministr zdravotnictví cukne, přidá do základních platů místo do prémie, poté cuknou odboráři. Jsme v Česku. Tady se neboxujeme, jenom fackujeme ...

Lidové noviny 8. 2. 2011

Marcela Zahálková: Děkujeme, chcete-li, odejděte

Doktoři půjdou do nebe. Všichni? Myslím, že všichni asi ne, u některých si skutečně nedovedu představit, že by tam byli společně s mým tatínkem. I když prospějí nám svým způsobem všichni. I všichni ti, kteří s veškerou láskou a péčí vykonávají tuto těžkou profesi, kterých si nesmírně vážím, a budou ji vykonávat i nadále, tady u nás, a koneckonců i všichni ti, kteří nás opustí s vidinou lepšího výděлку v zahraničí.

Jenom ta současná vyděračská debata, vyprodukovaná profesionální marketingovou agenturou, jež od lékařských odborů obdržela více jak 3,5 milionu korun, mi přijde pod úroveň nás všech. Lékařů i nás, případných panošů. Škoda, že LOK nedal ty miliony věnované na kampaň a vydírání nás všech, na platy doktorů... Kdož sú ti Boží bojovníci...

Pokud lékaři své výpovědi myslí vážně, dostane se jejich počet na polistopadovou úroveň. V roce 1989 pracovalo ve 161 nemocnicích 10.860 lékařů, o šest let později se jejich počet zvedl na 14.368 lékařů. Dnes české pacienty léčí ve 191 špitálech 18.853 doktorů. Zatímco ale lékařů přibývá, lůžek, která mají na starosti, je méně. V roce 1989 stálo za zdmi nemocnic 86.399 postelí, loni už to bylo jen 62.992. A lůžek bude do budoucna pravděpodobně ještě méně.

Když to shrnu, nehledě na celkovou neuspokojivou situaci ve zdravotnictví, kdo z lékařů nepochopil, že výše jeho platu se stala současně nástrojem mocenské vyděračské politiky anebo mu to nevadí a vyhovuje s vidinou vlastního prospěchu, nechť jde tam, kde na něj čekají s otevřenou náručí. Ti, kteří zůstanou, těch si budu ještě více považovat. Zároveň bude-li méně lékařů, zbude na ně více peněz.

Nebo že bychom se úplně všichni v této zemi, kromě zákonodárců a LOK, sebrali a odjeli na západ s vidinou lepšího výděлку, odrfčili třeba do Německa a jít nam? Všichni vojáci, hasiči, policisté, vědci a odborníci, technici, zdravotníci, pedagogové, umělci, státní zaměstnanci, zemědělci, lesníci, rybáři, řemeslníci, výrobci, podnikatelé?

Já zůstávám, peníze nejsou všechno a mně se tu vysloveně líbí, jen to LOK už mě pěkně štve.

Aktualne.cz 7. 2. 2011

Ivan Pechl: Lékaři: hamižnost nebo altruismus?

Vážená paní Zahálková,

čtu si Váš blog a jsem překvapen mírou Vašeho nepochopení toho, co znamená akce „Děkujeme, odcházíme“. Protože to zřejmě myslíte všechno dobře a protože pravděpodobně zastupujete určitou skupinu lidí s podobným uvažováním, napadlo mě, že Vám zkusím nabídnout jiný úhel pohledu na věc.

Domníváte se, že akce je vyděračská. Myslíte si, že lékaři nepochopili, že se stali „nástrojem mocenské vyděračské politiky“. Tvrdíte, že stejně jako lékaři by mohli odchodem do zahraničí vyhrožovat jiné profese, mezi kterými jmenujete řemeslníky, výrobce a podnikatele.

Nezlobte se, ale je to všechno popletené.

Z Vašeho profilu vidím, že pracujete jako nezávislá finanční a daňová konzultantka. Začněme tedy u toho. Ve své profesi si určujete cenu své práce sama. Vaše zaměstnání patří k těm, která již dvě desetiletí užívají výhod volného trhu. Podobně je to s výše citovanými profesemi. A je to tak dobře.

Možná ale nevíte, že profese nemocničního lékaře patří naopak k těm, kde se cena práce tržními pravidly neřídí. O výši platů lékařů rozhodují politici. Na tom by nebylo nic špatného. Je řada takových zemí a pokud se tam politici chovají k lékařům slušně, lékaři neprotestují. U nás se ale politici k lékařům slušně nechovají.

Píšete, že peníze nejsou všechno. Naprosto s Vámi souhlasím. Určitě s Vámi bude souhlasit i většina českých lékařů a sester. Víte, proč si to myslím? Protože zaměstnání v nemocnici není dobrou cestou ke zbohatnutí. Každý, kdo v nemocnici pracuje, to ví. Ti, pro které peníze jsou vším, hledají jiný způsob, jak si k nim pomoci.

Píšete sarkasticky, že Vy zůstáváte v této zemi, protože se Vám tu líbí. Snažte se prosím pochopit, že drtivá většina lékařů, kteří svou výpovědí protestují, to dělá právě proto, že tady také chce zůstat. Říkají Vám, že jestli se jejich podmínky nezlepší, budou nuceni odejít.

Možná se Vám zdají hamižní, prostě proto, že si vůbec dovolují mluvit o platu.

Řekněte, kdyby jim vláda nařizovala pracovat zadarmo, taky byste jim poradila, že peníze nejsou všechno? Asi namítnete, že to po nich přece nikdo nechce. Ano, ale jde přece o tu míru. Máte Vy sama nějakou představu o tom, jestli je plat protestujících lékařů přiměřený? A jaký je v porovnání s jinými profesemi, o kterých se ve článku zmiňujete? Zkuste si srovnat hodinovou mzdu a možná zjistíte, že lékaři mají důvod k odchodu přece jenom větší.

Píšete, že účelem Vašeho blogu je „zhezčit“ veřejný prostor. Obávám se, že takto se Vám to nepodaří. Asi si to neuvědomujete, ale zasazujete se o to, aby tvrdě pracující lidé nedostali za svou práci zapláceno. A aby si peníze, které ve zdravotnickém systému jsou, raději i nadále rozebíral někdo jiný. Například někdo, kdo se přiživí na předražených zakázkách.

Píšete o sobě, že se zajímáte o altruismus.

Zkusím Vám tedy na závěr dát ještě jeden námět k přemýšlení. Jedna moje kolegyně si vzala neplacenou dovolenou a odjela na dobrovolnou misi do chudé africké země. Pomáhá tam v těžkých podmínkách dospělým i dětským pacientům s AIDS, tuberkulózou a jinými nemocemi. Když se dozvěděla o akci „Děkujeme, odcházíme“, na dálku se k ní připojila.

Položím Vám otázku: co myslíte, je altruistická?

Aktualne.cz 7. 2. 2011

Václav Hořejší: Protestující lékaři mají můj obdiv

Zcela výjimečně sem umísťuji další článek s tak krátkým odstupem po předchozím. Přiměl mě k tomu dnešní článek **paní Zahálkové**, se kterým velmi silně nesouhlasím. S rozhořčením sleduji vládní a mediální kampaň proti akci LOK a ČLK „**Děkujeme, odcházíme**“.

Ministr zdravotnictví opakovaně uváděl jako argumenty průměrné mzdy všech lékařů, ačkoli akce se týká těch nemocničních, u uváděných mzdových průměrů neříkat, kolik hodin navíc zahrnují, zamlčoval flagrantní porušování Zákoníku práce a falšování skutečných velikostí úvazků atd.

Je jasné, že mu ta záležitost komplikuje ministrování, ale proč tedy aspoň není ve svém vyjadřování zdrženlivý a neomezí se na opakování, že mu víc vláda nechce dát.

Proč jim dělá naschvály – když už se dohodlo, že lékaři dostanou něco přes polovinu původně požadovaných prostředků, najednou řekne, že z této částky dá část jinam? Jen z nějakých „prestižních“ důvodů, aby jim „ukázal, kdo je pánem“ a aby je rozeštvál se sestrami?

Proč se uprostřed těch politických protřelých postav často pochybné pověsti raději nechová jako faktický spojenec těch svých bývalých kolegů?

Bohumil Doležal se nestydí napsat: „*Tito lidé hájí bezohledným a organizovaným způsobem zájmy svého členstva. Účastníci to bezelstně považují za podstatu odborů, ve skutečnosti se v té souvislosti nabízejí i méně ušlechtilé paralely, např. různé revoluční organizace komunistického typu nebo zájmové skupiny, které se (stejně jako ty revoluční) pohybují za hranou zákona...*“

Veřejnosti se namlouvá, že proti akci dlouhodobě vykořisťovaných nemocničních lékařů, zvláště těch mladých, se postavily **nemocniční sestry** – skutečnost je taková, že se proti ní postavilo předsednictvo organizace sdružující méně než 17 % sester, vedené bývalou ministryní Juráskovou, zatímco velký počet sester podepsal naopak petici, která cíle akce podporuje.

Akce má podporu nejen hlavní profesní organizace, **Lékařské komory**, která funguje na zcela demokratických principech, ale také velké většiny profesorů lékařských fakult, včetně těch nejslavnějších jmen.

Ministerstvo zdravotnictví si údajně na onu masivní mediální kampaň najalo profesionální soukromou agenturu – neuvěřitelné... Proč se o tom nikde nepíše? Dozvíme se, kolik to stálo??

Ano, LOK si také najal profesionální mediální agenturu, ale platí ji z členských příspěvků.

Na celé věci ale přesto shledávám několik velmi pozitivních momentů:

Ukázalo se, „kdo je kdo“ – většina „pravicových“ politiků a publicistů, kteří s porozuměním hodnotí šikovnost různých podnikatelů při prosazování jejich zájmů, včetně „daňových optimalizací“ a využívání „daňových rájů“, hájí co největší individuální svobodu jednotlivců a omezování zásahů státu, najednou zcela husákovsky mluví o vlastizrádném chování lékařů („opustíš-li mě...“), navrhují jejich penalizaci za to, že v Česku získali zdarma vzdělání, a staví se za omezování základních svobod (prosazování požadavků zákonnými prostředky prostřednictvím profesních a odborových organizací, podávání výpovědí).

Konečně se jasně ukázalo, jak neúnosný je stávající systém zdravotnictví, který společnými silami zplodily všechny polistopadové vlády, ať už si říkaly pravicové nebo levicové. Konečně se začalo mluvit o desítkách miliard, které přicházejí nazmar vinou nezodpovědného hospodaření a masivní korupce všech úrovní, o rozvráceném systému postgraduálního vzdělávání, o flagrantním porušování zákonů, o absurditách systému zdravotních „pojišťoven“.

Konečně někdo dokázal, že lze zorganizovat akci „občanské společnosti“, která pohne tím státním molochem, kde obvykle „nikdy nic nejde“ (pokud to ovšem není v zájmu nejrůznějších „kmotrů“ a „šibalů“).

Je skvělé, že mezi námi jsou aktivní občané jako **dr. Engel** nebo **dr. Kubek** (ten dokazuje, že je možno být zásadový a ve vyjednávání a veřejném vystupování tvrdý, ale přesto slušný – to např. dr. Rath neuměl...). Těším se, až se tato společnost uzdraví tak, že se lidé jako dr. Kubek (nebo jako p. Michálek) stanou ministry.

Moc mě potěšilo, že se v té masivní mediální palbě objevil (dokonce na „pravicové“ straně!) názor, který bych zcela podepsal (a tudíž se možná přeřadil k „pravici“?):

„Protestujícím lékařům nelze než proti všeobecnému mínění přitakat. Svou akci mění prohníly systém, tlačí vládu k reformám, které měly proběhnout už dávno. Je to nejpravicovější protest v historii Česka. Díky za něj.“ (Petr Honzejek v Hospodářských novinách 27. 1. 2011).

Aktualne.cz 7. 2. 2011

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR
MK ČR E 15 377

Náklad tohoto Supplementa 200 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083